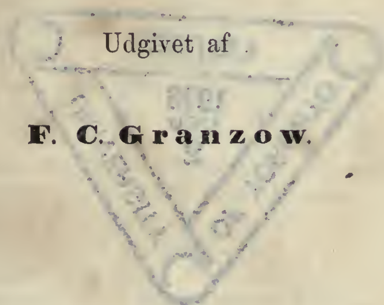

HISTORISK ARCHIV.

Et Maanedsskrift

for populære Skildringer af historiske Personer og Begivenheder.

Udgivet af

F. C. Granzow.

1876. Første Bind.

Kjøbenhavn.

Fr. Wøldikes Forlag.

1876.

I. Cohens Bogtrykkeri.

INDHOLD.

NB. Kortet over Konstantinopel indsættes S. 67.

Karin Månsdatter.*)

I.

Blandt de mægtige Skikkelser, som Sveriges Historie har bevaret for Efterverdenen, skimtes ogsaa Karin Månsdatters fordringsløse Billede. Dette Billede er elskeligt, hvad enten det viser os Karin som den fattige Pige, der ved sin Konges Kjærlighed ophøjes paa Tronen, eller som Dronningen, der følger sin Ægtefælle i Fangenskab og Nød, eller som den alderstegne Kvinde, der fjernt fra Skuepladsen for sin Ungdoms Drømme og Forvildelser fortæller sine Børn og Børneborn sit Livs vidunderlige Eventyr. Det er da let forklarligt, at Dronning Karin er Gjenstand for en varm og oprigtig Beundring, at hun er bleven skildret i Sangens Toner, i Skuepladsens Billeder, i Former og Farver, og at hun til alle Tider og af alle er anset for en Typus paa en varmtfølende Kvinde, elskværdig endogsaa i sine Fejl, lutret og forædlet i Ulykkens Prøvelser.

Sveriges Historieskrivere have saavel i ældre som i nyere Tider med Forkjærlighed samlet og meddelt Oplysninger om Dronning Karins Levnet. I sin Tale om svenske Dronninger har Franzén givet en smuk Skildring af Karin, og i nyere Tider har Rancken forfattet en Dronning Karins Biografi, til hvilken det ikke er nogen let Opgave at føje

*) Efter A. G. Ahlqvist. Karin Månsdotter. Stockholm 1874.

nye Oplysninger. I Archiverne kan man næppe vente mange Oplysninger om en Kvinde, der levede i en fra vor saa fjern Tid og i en Samfundsstilling, som fra Begyndelsen gjorde hende lidet bemærket. Hertil kommer, at det Had, som hin Tids Stormænd nærede til Erik XIV., forledte dem til i Breve og Samtaler at omtale hans Hustru med uretfærdig Foragt. Hun var ogsaa mange forhadt, ikke blot fordi hun var Kongen kjær, men ogsaa fordi at hun, som fik en Plads paa Vasahusets Stamtræ og prydedes med Sveriges Dronningekrone, mindede Kong Johan og hans Riges stolte Adel om en Tid, da de med Bønner om Naade og Beskyttelse saa op til hende. Men det vilde være lige saa uklogt at tro, at en Kvinde, som endnu var Barn, da hun blev flyttet til et usædeligt Hof, som blev beundret af en smuk og i flere Henseender højt begavet, men af Sanselighed behersket Konge, som blev smigret af dennes slette Hofmænd og uværdige Raadgivere og blev omgiven af Kvinder, hvem hendes kongelige Elsker ofrede eller forhen havde ofret sin Hyldest, — det vilde være uklogt at tro, at en Kvinde i en saadan Stilling ikke skulde modtage nogle skadelige Indtryk, der vel kunde udjævnes af senere Tiders Prøvelser, men som dog maa antydes i en Beskrivelse, der søger at være upartisk.

Som bekjendt var Karins Fader Soldat, i Følge en Paastand, der gjentages fra flere Sider, blev han senere »stockeknekt« d. e. Fangevogter. Moderens Samfundsstilling var naturligvis ligesaa ringe som Faderens, hun var Sælgekone og solgte Nødder, Æbler og sligt paa Stockholms Gader. Messenius meddeler, at Karins Fader var en Bondesøn fra Medelpad, at han var flyttet til Stockholm og der bleven Korporal i Kongens Livvagt. Sagnet har givet ham Ångagaard i Borgsjø Sogn til Hjemsted, ligesom den har ladet Karins Mødreneslægt være bosat i samme Landsdel.

»Karin Månsdatter fødtes i Stockholm den 6te November 1550 Kl. 7, 20‘ Efterm.« hedder det i Erik XIV.'s

egenhændige Beregning af Himmellegemernes Stilling ved Karins Fødsel. Hvor længe hun beholdt sine Forældre i Live, vide vi ikke, maaske oplevede de ikke deres Datters Ophøjelse eller — Fornedrelse; muligen blev hun tidlig fader- og moderløs, uagtet hun ikke var det, den Gang hun, i Følge Messenius, »solgte Nødder paa Stockholms Viktualietorv for at hjælpe paa Forældrenes ringe Indkomster med sin egen lille Fortjeneste«. »Da Kong Erik engang gik forbi hende«, fortsætter Messenius, »fandt han strax Behag i Pigens Skjønhed. Han befalede hende forlade sine Nødder og lod hende faa en i alle Henseender omhyggelig Opdragelse blandt Prinsesse Elisabeths Hofdamer. Da hun blev fuldvoxen, lokkede Kongen hende i sin Favn og elskede hende for hendes sjældne aandelige og legemlige Begavelses Skyld saa højt, at han ikke blot afbrød alle løse Forbindelser, men han udsaa til sidst, efterat have afbrudt Underhandlingerne om Giftermaal med Fyrstinder i Tyskland, England og Skotland, Karin til alene at dele sit kongelige Leje med sig«.

Den Spaseretur, paa hvilken Erik først bemærkede den smukke Soldaterdatter ved hendes fordringsløse Erhverv, blev et Vendepunkt i Karins Liv og fik ogsaa den største Betydning for hendes tilkommende Elsker og Ægtefælle. Det vilde da være af Interesse at kunne bestemme Tiden for dette første Møde mellem Erik og Karin; men her lade Kilderne os uden noget som helst Hjælpemiddel. Den 19de Januar 1565 omtales Karin for første Gang i samtidige Skrifter, men dette sker paa en saadan Maade, at hun allerede den Gang maa være en bekjendt Person. En omhyggelig — egentlig en adelbaaren Dame værdig — Opdragelse, som den Karin fik i Følge Messenius, kan vel synes at have fordret længere Tid; men Fordringerne til Dannelse vare endnu smaa, og det selv med Hensyn til højadelige Damer. For øvrigt fik Karin ganske vist ikke Lov til at ofre hele sin Tid udelukkende paa egen Uddannelse; hun maatte

rimeligvis ogsaa hjælpe med ved saadanne smaa Sysler, som passede for hendes Kjøn og Alder. Prinsesse Elisabeth, Gustaf Vasa's yngste Datter, hos hvilken eller rettere sammen med hvilken hun blev opdragen, lod hende saaledes tjene sig som Kammerjomfru (»pedissequa«), og i Følge en anden Meddelelse havde hun Tilsyn med den 1559 fødte og altsaa ganske spæde Virginia, Erik XIV.'s Datter med »Gratien« Agda Persdatter. Det var da maaske ikke alene ved Skjønhed, Godhed og aandelige Evner, at Karin vandt sin høje Beskytters Hjerte, men ogsaa ved den Omhu, som hun viste et ham kjært og dyrebart Barn. Der findes i saa Tilfælde en Lighed mellem den svenske Karin Månsdatter og Dronningen i Versailles, Madame Maintenon, der ligesom hun vandt sin af Fornøjelser overmættede Konges Kjærlighed ved den moderlige Omhu, hun viste hans uægte Børn.

Det Hof, til hvilket Karin bragtes af Kong Erik, var hende ikke aldeles ubekjendt; thi hendes Fader havde vel oftere fortalt sin Hustru og sine Børn om alt det mærkværdige, han havde set og hørt, medens han stod paa Vagt i Slottet eller fulgte Hoffet paa dets Rejser. Desuagtet havde den fattige Pige næppe drømt om al den overdaadige Pragt, al den glimrende Overflod, som nu viste sig for hende, og i hvilken hun snart skulde blive i rigt Maal delagtig. De mange Sale i Sveriges gamle Kongeborg fik igjennem temmelig store Vinduer en Belysning, som uagtet de tykke Mure og de smaa Ruder ganske vist maatte synes rig og blændende for den, der var vant til Mørket i de fattiges Stuer. I disse Sale aabenbarede sig overalt en kongelig Pragt. Lofterne vare enten prydede med kostbare, af virkelige Kunstnere udførte Træskjærerarbejder eller med store »takdrägter« af Silke eller Uld. Væggene bedækkedes med Tapeter, vævede af Silke og Uld, af Guld- og Sølvtraad, som endnu, om end afblegede og næsten hensmulrede, udgjøre Museernes Stolthed og give os et Begreb om den

Kunstsans, der aabenbarede sig i det sextende Aarhundredes Kongeboliger. Erik XIV.'s Residens var særdeles rig paa slige Skatte, som vistnok ogsaa have indgydt større Kunstkjendere end Karin en stærk Beundring. Væggene vare desuden prydede med tyrkiske Tapeter, »prospektiver» (ɔ: Malerier) og Spejle. De udhuggede Kaminer, de indlagte Gulve, som tildels vare bedækkede med Fodtæpper (»fotekläden«), svarede godt til al denne Pragt. Ligeledes Udstyrelsen i Slottets Sale. Her saa man »Himle« af Guldstof, — i en af dem var Sølvblomster og Rigets Vaaben indvævet; andre vare af Silkeatlask og kantede med rødt Guldstof, atter andre af rødt, sort eller grønt Silke. Prægtige Senge med Perlestikkerarbejde, forsynede med Himle af Fløjl og Silke; Hovedpuder af rødt Guldstof og Puder broderede med Silke og Guld; Stole betrukne med Fløjl og Silke, kun ti i Antal, thi mindre fornemme Gjæster maatte lade sig nøje med Bænke, og Borde dækkede med Duge, blandt hvilke en omtales som noget overordentligt: af rødt Guldstof med ni og halvtresindstyve »Sølvknopper«, Guldkvaster og Sølvflitter; blandt de andre vare nogle af »Guldatlask«, rødt Fløjl og guldstukket Drejl; endelig Kongens kostbare Sølvtrone med sin Pude af violet Fløjl, — alt dette og endnu meget mere vidnede om Kongens Skjønhedssans og Pragtlyst. Slottet vrimlede af Hoffolk og Tjenere. Rigets fornemste Stormænd viste sig vel ikke ofte der, de vare spredte i og udenfor Riget i høje Tillidshverv, og de vidste desuden godt, at Kongen ikke altid saa dem uden Mistro. Yngre Adelsmænd og fremmede Eventyrere indtoge deres Plads, blandt hvilke især Dionysius Beurreus og Charles de Mornay i høj Grad nøde deres Herres Naade og Fortrolighed. Under dem i Rang, men ved Siden af eller over dem i Indflydelse stode Kongens Sekretairer, fremfor alle »Prokuratoren« Gøran Persson. De lavere Hofbetjente vare flere Hundreder i Antal. Kongens Kammerjunkere og Kammertjenere vare de fornemste iblandt dem; men desuden

nævnes Smaasvende, Regnskabsførere og Rentemestere, Kammerskrivere med deres »läredrengar«, Proviantskrivere og Embedsskrivere. To Læger, en Apotheker, tre Barberere og Feltskjærere, en Kapellan og en »Geograf« vare ogsaa ansatte ved Hoffet. Endelig opregnes en hel Mængde endnu lavere Tjenere: Perlestikkere, Guldvævere, Træskjærere, Forgyldere, Musikanter og Sangere, Liv- og Hofskræddere, Vaabendragere, Profosser og »rumormästare«, Kiste- og Sengesvende, samt »paulunknektar«, Drabanter og »stockeknektar« m. fl., saa at disse talrige ringere Hoffolk omtales med henimod fyrretyve forskjellige Benævnelser.

Midtpunktet i dette glimrende Hof, Solen, hvorimod alles Blikke vendte sig, var Kong Erik.*) Paa den Tid, Karin blev bemærket af ham, var han omtrent tredive Aar gammel. Hans fine Dannelse, hans Mesterskab i alle ridderlige Idrætter forøgede hans Skjønhed og mandige Kraft. Hans Talenter, om hvilke Tegninger og Musiknoder af hans egen Haand endnu bære Vidne, hans Lærdom, Skarpsindighed og glimrende Veltalenhed fyldte højt dannede fremmede med Beundring. I Rigdom og endnu mere i ødsel Gavmildhed overgik han langt alle samtidige Konger og Fyrster. Den Voldsomhed, hvormed han havde kastet sig i et Hav af Nydelser, havde for længe siden gjort ham døv for Samvittighedsskrupler. En saadan Mand vilde ogsaa have været en farlig Forfører for helt andre Kvinder end det uerfarne Barn, som han løftede ud af trykkende Fattigdom og blændede med sin egen og sit Hofs Glans. Der behøvedes da til visse ej heller mange Overtalelser, inden Karin, dreven af Kjærlighed og Beundring, maaske ogsaa en Smule af kvindelig Forfængelighed, kastede sig i de kongelige Arme, som aabnede sig for hende. Da Erik

---

*) Med Hensyn til Kong Eriks Karakter, Historie og Skæbne henvise vi Tidsskriftets Læsere til Th. Bøggilds udtømmende Afhandling i Hist. Archiv 1869. I, 330—415.

knyttede denne nye Forbindelse til den utallige Mængde, som han forhen med let Sind havde indgaaet og lige let atter opløst, anede han ikke, at det nu gjaldt hele hans fremtidige Lykke og Besiddelsen af den Krone, der aldrig havde været saa straalende, som da den sattes paa hans Hoved. Hvorfor blev da ikke Karin, som saa mange andre før hende, kun et Legetøj for Erik? Hvorfor blev hun til sidst hans Herskerinde og Dronning? Eriks samtidige kunde ikke besvare dette Spørgsmaal; de forstode ikke, hvorledes Karin formaaede at vende sin Konges Tanker fra Evropas skjønneste Fyrstinder til sig, og endte med at hviske om Trolddom og Kjærlighedsdrikke. Messenius, som skrev ikke længe efter Eriks Tid, fandt Gaadens Løsning i den varme Kjærlighed, som Kongen fattede til Karin paa Grund af hendes store aandelige og legemlige Begavelse. Om Karins Ydre er det vanskeligt at dømme, da man med Føje kan tvivle om Ægtheden af de Portrætter, som man har troet skulde gjengive hendes Træk. At hun besad en sjælden Skjønhed, er dog utvivlsomt baade ved Vidnesbyrd af Forfattere, som samlede Materialier til deres Arbejder, medens Karin endnu levede, og ved den høje Værd, som Kong Erik bevislig satte paa kvindelig Skjønhed. Med Vished vide vi, at Karin var høj, paa én Gang slank og yppig, med et temmeligt lille, veldannet Hoved og usædvanlig smaa Fødder med høje Vriste. For øvrigt havde hun uden Tvivl alle de Yndigheder, som Erik fordrede hos den, der skulde være hans Dronning, nemlig: »frisk, dejlig og velvoxen, ikke for mager og spædlemmet, hvidladen (blond) uden falske Farver« — det er bekjendt, at Erik lige som hele hans Tid satte den blonde Skjønhedstype højst, — samt »begavet med gode Sæder og Manerer og ikke spodsk, men munter«. Karins Talenter kunne ikke have været store, især ikke, hvis man maaler dem efter vor Tids Fordringer. Hun skrev dog og læste sikkerlig ogsaa »passeligen väl«, som det hedder i et Brev fra hendes Ægtefælle. Fra hendes egen Haand

er kun hendes Navnetræk (Katarina Regina, Karin Måns Dåter) kommet til vor Tid. Om Karin i Lighed med Prinsesse Elisabeth har øvet sig i at spille Luth eller Spinet, et Slags Klaver, vide vi ikke. Derimod turde hun have været en duelig Syerske. Aar 1565 er hun saaledes betroet at sy eller maaske brodere Kongens Skjorter, og 1570 klippede hun selv Klæder til sine Børn. Ligeledes havde hun Tilsyn med Bagningen ved Hoffet under dets Ophold paa Svartsjø 1567. For øvrigt havde det været underligt, hvis en saa dannet Mand som Erik ikke under sin stadige Omgang med hende havde udøvet en stor Indflydelse paa hendes Forstands Udvikling. Om Karins Dyder ere mange Oplysninger komne til vore Dage. Hendes Stræben efter at hjælpe sine fattige Forældre, hendes Velvilje mod gamle Venner og trængende Slægtninge, hendes Ømhed mod Kong Erik under hans Vanvid, de Opofrelser, hun underkastede sig for at hjælpe sin i Nød stedte Søn — alle disse smukke Træk vidne om Karins Kjærlighed til dem, som stode hende nærmest. Men ogsaa Personer, som vare hendes egne eller hendes Ægtefælles erklærede Fjender, fik Beviser paa hendes milde og forsonlige Sindelag. Fremmede give ligeledes Karin Månsdatter en hædrende Omtale: »Hun var dejlig, venlig, bly, ydmyg og from mod alle, og vidste meget snildt at rette sig efter Kongens Sind«, siger en ældre dansk Forfatter. Det franske Sendebud, Charles Dançai, skrev til sin Regering, umiddelbart efter Eriks Fald: »Man siger, at hun — Karin — er en meget dydig Kvinde, som gjerne hjælper alle og enhver i deres Nød, og som har reddet flere uskyldige Personer fra at blive henrettede; thi naar hun har set Kongen opbragt og vred paa nogen, og hun ikke kunde formilde ham med sine Bønner og Taarer, har hun i Hemmelighed underrettet den, som svævede i Fare, derom, for at han kunde holde sig borte i nogle Dage«. Man bør erindre alt dette, da man fra andre Sider hører adskilligt om Karin, som kunde stille

hende i et ufordelagtigt Lys. Dog maa man erindre, dels at hendes Stilling var saadan, at hun umulig kunde holde sig ren og agværdig i alt, dels at Meddelelserne om hendes Fejl ere i høj Grad svævende og ubestyrkede. Usandsynligt er det ogsaa, at hendes fyrstelige samtidige i Sverige — Enkedronningen Catharina Stenbock, Catharina Jagellonica, Johan III., Carl IX. — alle skulde have vist hende Velvilje og Agtelse, dersom hun ikke i Virkeligheden fortjente den varme Hyldest, som Sveriges Historieskrivere i to hundrede og halvtresindstyve Aar enstemmig og i rigt Maal have ofret hende.

II.

Saadan var eller saadan blev den unge Kvinde, som Kong Erik med uopløselige Baand skulde knytte til sin Skæbne og sit Minde; saadant var det Hof, til hvilket hun saa uventet saa sig hensat. Livet ved Hoffet syntes hende formodentlig lige fra Begyndelsen meget afvexlende. Øvelser i Læsning, Skrivning og Haandarbejde, Udførelsen af Prinsesse Elisabeths Ærinder, Beundringen over Hoffets Pragt og Fornøjelser, Legen og Spøgen med jævnaarige og fremfor alt med den Maximilian, hvem vi strax skulle omtale, endelig maaske ogsaa Besøg hos Forældrene eller gamle Venner — alt dette gav uden Tvivl Karins Tid Vinger. Det Tilsyn med Kongens syvaarige Datter Virginia, som det ses, at hun har udøvet fra Begyndelsen af 1565, kan ej heller have været trættende. Allerede i Marts s. A. omtales hun som Eriks Frille. Da hun efter al Sandsynlighed nu ikke længer tjente Prinsesse Elisabeth, maa hendes Sysler have levnet hende megen Frihed. Hendes Tanker havde da paa denne Tid faaet andre Retninger, hendes Fornøjelser som hendes Sorger, der ikke tøvede med at indfinde sig — alt var blevet nyt. Det er i mange Henseender interessant, saa vidt de trehundredaarige Kilder tillade det,

at betragte de Livsvaner, hun nu antog, den Omgang og de Adspredelser, som nu ventede hende.

En Sag, der uden Tvivl laa Karin meget paa Hjerte, var, at hendes Klædedragt skulde anstaa sig for en Konges erklærede Elskerinde. For hende, den fattige Pige, havde de smukke Klæder dobbelt Tillokkelse; men desuden gjaldt det om at fordunkle alle Medbejlerinder til den kongelige Elskers Bevaagenhed og ogsaa med Kunstens Hjælp at forhøje den Skjønhed, som først gjorde hende bemærket, og som i den pragtlystne Eriks Øjne stemte daarlig overens med en fordringsløs eller endogsaa tarvelig Klædedragt. Det ansaas paa den Tid for at være en meget stor Luxus at eje Linned; endogsaa Rigets fornemste Adelsmænd lode sig nøje med det allernødvendigste af saadant og søgte ved flittig Badning at gjøre Savnet mindre følelig. Karins Linnedforraad var derimod temmelig rigt; den 24de Januar 1565 udtoges for hendes Regning af Kongens Forraadskammer sex og tyve Alen, to Alen bredt hollandsk Lærred, d. 5te September s. A. tyve Alen, osv. Af Underkjoler havde Karin baade mange og prægtige af gult Silkedamask, af brunt Damask, af sort »Silkeatlask«; til Kantning anvendtes sort Fløjl og »Fløjlspassement« (Baand eller Snore), indvævet med Guld; andre vare endogsaa af hvidt Sølvstof eller Guldmor. Til Trøjer anvendtes udelukkende sort Tøj; en var saaledes syet af sort Silkeatlask, en anden af sort Fløjl. Formodentlig vare disse Trøjer forsynede med Skjød, da der gik tre Alen Tøj til hver af dem. Paa Fødderne bar Karin »hosor« eller lange Strømper af rødt Tøj, »kärsij«, samt sirlige Korduans Sko. Med Underkjoler menes paa den Tid hele Klædninger, som bares under Kjoler, der vare aabne fortil fra Livet til Fødderne. Slige Klædninger have været Karins sædvanlige Dragt. Saa vidt man kan se af samtidige Tegninger, hørte der tætsluttende, stundom temmelig udringede Liv til disse; Halsen var bedækket af en lille Krave eller kruset Pibekrave; over Skuldrene og ved Al-

buerne dannede Tøjet Puffer, som vare opskaarne og viste et For af anden Farve end Klædningens; Ærmerne vare enten snævre med en Linning ved Haandleddet, eller de vare uhyre vide og da tidt aabne fra Albuen til Haanden. Om Haaret bar Karin Baand af sort, gult eller brandgult Passement. Lægge vi hertil Guldsmykker, en prægtig Kaabe af sort Fløjl, foret med Maarskind, en Hue eller Hætte ligeledes af sort Fløjl og endelig Handsker af sort Silkeatlask, kunne vi gjøre os et temmelig fuldstændigt Billede af Karins Klædedragt. Omkostningerne for sine Dragter behøvede hun ej at bryde sig om; hnn leverede blot en Kvittering, og med den var alt betalt. Hendes Pragt medførte ikke desto mindre betydelige Udgifter for Kongens Skatkammer.

De Oplysninger, vi have om Karin Månsdatters Omgangsvenner og Tidsfordriv, ere næsten udelukkende hentede fra Sven Jonssons Optegnelser om Forbrugen af Vin ved Kong Eriks Hof. Af disse fremgaar det, at Karin i Aaret 1565 var i stadig Berøring med den lille Virginia; hun modtog da hver Aften to »quarter«*) Rhinskvin og hendes syvaarige Myndling i det mindste en. Men Karin stod ogsaa i Berøring med Personer af en hel anden Slags. Blandt dem bør først nævnes Kongens forrige Lærer Dionysius Beurreus, som dog ikke hørte til hendes fortroligste Omgang. Derimod synes Karin at have haft en god Ven i Bengt Olsson (Benedictus Olai) sædvanlig kun kaldet »Doctoren«. Denne mærkværdige Mand, som allerede 1549 fik den filosofiske Doktorgrad i Vittenberg, synes meget ofte at have tilbragt sine Aftener sammen med Karin. I Karakter turde Doktor Bengt staa højt over Erik XIV.'s fortroligere Omgangsvenner. Han lagde dette for Dagen ved sin Hengivenhed for Kongen under dennes Ulykker og fik ogsaa Belønning derfor, da Kong Johan forstod at skatte hans Værd og viste ham Tillid og Agtelse lige til hans Død.

*) 1 Quart = 1½ Pægl.

For sin Videnskab virkede han gjennem trykte Arbejder, som endnu ere af virkelig Interesse. Kong Eriks Gunst havde han især vundet som Astrolog. Mindre navnkundig var en tredje Ungdomsven af Karin, Herkules, af Haandtering Spillemand og Hofnar. Som man ser, bestod Karins mandlige Selskab af Personer, der paa Grund af Alder eller Udseende ikke vækkede Eriks ellers saa let fængelige Skinsyge. Hr. Dionysius og Dr. Bengt kunde dog underholde med Samtaler om, hvad de havde set og hørt, og Hercules morede sikkerlig sine unge Veninder med Spil og muntre Indfald.

At Karin Månsdatter havde mange kvindelige bekjendte, som ofte besøgte hende, ligger i Sagens Natur og viser sig desuden af Sv. Jonssons Regnskaber. Det er saaledes betegnende og af Interesse, at Karin i Høsten 1565 omgikkes fortrolig med Anna Andersdatter, Gøran Perssons berygtede Hustru. Forholdet mellem dem maa altsaa den Gang have været venligt, hvilket det i Følge ældre Forfattere ej vedblev at være. Ogsaa stod hun i flittig Berøring med Kvinder, som før hende havde været Gjenstand for Kongens Hyldest. Den første blandt disse var Agda Persdatter, for sin Skjønheds Skyld kaldet »Gratien«, den Gang gift med Joachim Fleming til Qvidja. Agda var Moder til Virginia og saaledes vel ogsaa bekjendt med dennes Opdragerinde, Karin Månsdatter.

Blandt Karins Fornøjelser var sikkert hendes Rejser med Kongen og Hoffet de mest fremtrædende. Hvad enten disse Rejser gjordes i Baad eller til Hest, maatte de medføre Afvexling og muntre Samtaler. Den 7de Juli 1565 tiltraadte saaledes Erik tillige med Hertug Carl, Prinsesserne og Hoffets Jomfruer — blandt disse Karin og Virginia — en Rejse ned mod Krigsskuepladsen ved den hallandske Grænse. Hoffet holdt sig dog paa Afstand fra de truede Egne og opholdt sig først paa Orreholmen i Vestergötland, senere i Jönköping. Karin har saaledes ikke savnet Selskab,

om hun end ikke har haft Gøran Perssons Hustru at omgaas. For øvrigt optraadte hun allerede nu temmelig myndig og »befalede« Fogden paa Brunsbo-Gaard ved Skara at udlevere Kjød, Brød m. m. til hendes Behov. Livet ved Hoffet formedes efter Efterretningerne fra Krigsskuepladsen, og Glæden over Varbergs Indtagelse gik forud for Sorgen over Nederlaget ved Svarteraa — en Sorg, som ikke var mindre dyb, fordi Kongen nægtede, at hans Hær var bleven overvunden. Først den 29de Januar 1566 kom Hoffet til Stockholm og da med Prunk og Pragt i fuld Triumf, saaledes som Erik elskede det. De følgende Aar kan man ej saa let følge Karin paa hendes Rejser. Da hun senere delte sin Ægtefælles Fangenskab, mindedes hun vistnok med bittert Savn det frie afvexlende Liv, som disse Rejser medførte.

Heller ikke under Hoffets Ophold i Stockholm led Karin Mangel paa Fornøjelser, tvertimod afløste Fester af alle Slags hverandre. Sjelden vare dog disse Fester saa storartede som den, der fejredes den 17de Februar 1563, da der for et dansk Gesandtskab blev anrettet en Banket, i hvilken Hertug Carl, Prinsesserne, Rigsraaderne og Hoffets Damer toge Del, og hvor der næsten blev tømt fire Fade Rhinskvin. Ogsaa ved mindre højtidelige Lejligheder udviste Kong Erik en uindskrænket Gjæstfrihed. Saaledes anden og tredje Juledag 1563, da Stockholms Borgere bleve dygtig beværtede paa Slottet og i Glæden sloge ikke mindre end hundrede og fire og halvfjersindstyve Krystal- og »Slyndeglas« (ɔ: slebne Glas) i Stykker. En anden Fornøjelse beredtes Hoffet af Kongens Sangere, især af hans Kapel, som bestod af sex »fedlare« — Violinister, alle fra Italien, — og sexten andre »Spillemænd«. Spilledes der nu til med i »Dansesalen«, hvor Kong Erik selv var den ypperste Mester, eller holdtes der Fastelavn, hvor han stundom optraadte klædt i »ryssekjortlar« eller endogsaa i Kvindedragt, — ja da gik det saa meget lysteligere til, og sikkert nok vare

Kongens Elskerinder ikke de mindst lystige. Udflugter i Stockholms smukke Omgivelser og især til Valdemarsøen (Djurgården), Jagt med eller uden Falke, Spasereture i Slottets »Urtegaard« eller Have, hvor Kongen selv synes at have været en flittig Arbejder, — disse Fornøjelser frembøde en rig Afvexling og maa have forekommet Karin saa meget mere tillokkende, da Kong Erik selv deltog i dem. Og alligevel fandtes der endnu en Kilde til Glæde for hende, tusendfold rigere end alle andre; de Aftener, som hun tilbragte alene med sin Konge, da han enten sang for hende til Luthens Toner eller hviskede til sin femtenaarige Elskerinde om sin Kjærlighed, om hendes friske Skjønhed og om al den Storhed og Glans, som ventede hende. Disse Kjærlighedens Øjeblikke, som kun undertiden Kongens stumme Dørvogter var Vidne til, indtraf vistnok langt oftere, end vi her kunne nævne. I Mindet fulgte de vistnok Karin hele Livet igjennem og gave Erstatning for al den nagende Uro og maaske Fortvivlelse, som lurede under Skinnet af muntre Lege og sorgløs Glæde.

En saadan Erstatning var ogsaa vel fornøden. De sidste af Kong Eriks Regeringsaar vare en Tid fuld af Nød og Elendighed, under hvilken alle en vanvittig Krigs Rædsler forhøjedes ved Pesten og de stores undertrykte, men ulmende og truende Misfornøjelse. Hvor lidet end Erik og hans Haandlangere lode til at bryde sig om disse Ulykker, mærkedes de alligevel og formørkede Kongens og hans næmeste Omgivelsers Liv. Men Karin havde ogsaa mere end nok af sine egne Sorger. Elskede hun, hvad vi ere overbeviste om, Erik med hele sin Sjæl, maa det have smertet hende dybt til Gjengjæld for sin rige Kjærlighed kun at have modtaget ligesom en Almisse af en lunefuld og paa mange andre Kvinder ødslet Gunst. Og endogsaa denne Gunst maatte hun dyrt betale. I Karins Historie skimtes Billedet af hendes Barndomsven Maximilian, Ofret for Kongens Skinsyge. Over Karins Forhold til ham hviler et uigjennem-

trængeligt Mørke; men vist er det, at han med sit Liv maatte undgjælde for sin Kjærlighed til Kongens mest begunstigede Elskerinde. Et saadant Minde havde været sørgeligt nok, om ogsaa Karin ikke for evig var bleven forenet med Mordets Ophavsmand, om ogsaa hun ikke selv var bleven mistænkt for at have lokket den ulykkelige til det Skridt, som førte ham til Torturens Pinsler og derfra til Døden. Egentlig findes der kun én vidtløftigere Beretning om denne mørke Episode i Karins Liv, og denne meddeles i en Rimkrønike fra 1605 over Erik XIV.'s Regering.

Man maatte for Karins gode Navn og Rygtes Skyld ønske, at hele denne Beretning var ugrundet; men dennes Forfatter havde alligevel saa meget Kjendskab til de Hændelser, han omtaler, at man i det mindste bør anse hans Meddelelser om Maximilians Skæbne for at være grundede paa et almindeligt Rygte paa den Tid. Göran Persson tilstod under Torturen, at »Maximilianus blev ombragt om Natten for Karin Månsdatters Skyld«. Johan III. og Rigets Stænder paastode ligeledes i deres, rigtignok stærkt farvede, Beretning om Anledningen til Erik XIV.'s Afsættelse, at denne ogsaa havde ladet »en Fændrik ved Navn Maximilian myrde, og efterat have ladet ham martre med Fangenskab og allehaande Pinsler lod han ham med bundne Hænder og Fødder lægge i en Sæk og om Natten kaste i Norrstrøm«. Det er ej underligt, om Mørket hviler over denne Brøde; men man tør nok paastaa, at Mindet om Barndomsvennens sørgelige Endeligt ofte paatrængte sig Karin midt under hendes muntre og larmende Adspredelser.

Mørkt og ulykkespaaende gryede Aaret 1566. Krigen med Danmark rasede endnu lige heftig, den Fred, hvorefter Norden sukkede, syntes endnu lige fjern. Hele Aaret var fuldt af blodige Kampe, som vel ofte førtes med Ære og Fremgang, men som dog ikke bleve afgjørende. Pesten rasede endnu frygtelig og krævede til sidst Sveriges bedste Helt, Clas Christersson Horn til Offer. Under disse Ulykker

omtaagedes Kong Eriks Forstand alt mere og mere; Frygt og Mistro gjorde ham endnu mere modtagelig for Göran Perssons onde Raad, og endelig dannede Niels Stures forsmædelige Indtog i Stockholm Begyndelsen til et Skuespil, under hvilket Erik først lod Sveriges ædleste Blod flyde, for derpaa selv med Fangenskab og Død at bøde for sine Misgreb og sin Brøde. Des værre er dette mærkværdige Aar særdeles fattigt paa Meddelelser om Karin Månsdatter; men for at forstaa hendes hele Stilling ved Kong Eriks Hof, er naturligvis Spørgsmaalet om hendes Børn af særdeles Vigtighed. Disses Antal maa i det hele have været fire. Den 15de Oktober 1566 fødte hun en Datter, som vi maa anse for den første Frugt af Eriks og Karins Kjærlighed. Den 1ste December døbtes den lille og kaldtes Sigrid, efter en af Grev Svante Stures Døtre; at det gik prægtig til ved denne Akt, kan man saa meget mindre betvivle, som man senere finder den spæde Sigrid omgiven af kongelig Pragt.

Paa det Spørgsmaal, som vel hver Fader gjør sig: Hvad skal der blive af dette Barn? mente Erik at finde et bestemt og ubedrageligt Svar. Han æredede Stjernernes hemmelighedsfulde Magt og læste sin og sines tilkommende Skæbne i deres flammende Skrift. Blandt forrige Tiders overtroiske Paafund maa vel Astrologiens sublime Daarskab synes at være den besynderligste. For nogle hundrede Aar siden dømte de lærdeste og mest klartseende Mænd anderledes, og denne »Stjernekunst«, som opførte pragtfulde Luftslotte af idel Drømme paa Grundlaget af den Tids astronomiske Kundskaber, synes at have haft en næsten uimodstaaelig Tillokkelse. Hvis det ikke havde været saaledes, maatte det vanskelig lade sig forklare, hvorledes den fromme og højt dannede Melanchton kunde tro paa Astrologiens Lære, hvorledes den hensynsløse og koldt beregnende Wallenstein kunde lade sine Handlinger bestemme af den, hvorledes Copernicus, Tyge Brahe og Kepler, den astronomiske Videnskabs Heroer for alle Tider, kunde være fast overtydede

om disse Planeters overnaturlige Magt. Erik XIV. er ej heller den eneste svenske Konge, som har erkjendt Himmellegemernes magiske Indflydelse, og det er let forklarligt, at naar de kongelige nærede en saa stor Tillid til Stjernetydere, betragtede ogsaa de mindre højt stillede disse med Ærbødighed eller, rettere sagt, med Frygt. Især ansaas Erik XIV., den kongelige Astrolog, for at have haft Gave til at se ind i Fremtiden, og det fortaltes længe, hvorledes han ved sin »Tryllekunst« havde forudsagt ikke alene sit og Göran Perssons Fald, men ogsaa sin egen Dødsdag. Som bekjendt har man ofte paastaaet, at Erik blev vanvittig som Følge af sine astrologiske Grublerier. Uden Tvivl er dette en Overdrivelse; men derfor maa man ikke benægte den Mulighed, at hans Sindssygdom kan være bleven paavirket af disse eller i det mindste have røbet sig i dem. Den egentlige Aarsag til hans Vanvid var vel hans fra Moderen arvede Tungsind, som indgød ham baade Frygt og Mistænksomhed, og dersom nu disse Spirer til Vanvid voxede frem under en uheldig Opdragelse, maatte de saa meget lettere komme til fuld Udvikling, da han begyndte ikke blot at hengive sig til Udsvævelser, men ogsaa med blind Tillid at omfatte Uslinger, der søgte at drage Nytte af hans daarlige Tilbøjeligheder. Allerede Gustaf Vasa indsaa, hvortil alt dette maatte lede, og advarede ham med de profetiske Ord: »Må den allsmäktige Gud sig derutöfver förbarma, att din stora och omåttliga affekt skall leda dig så vidt, at du blifver förd och kommer ifrån allt menskligt judicium och förstånd och in uppå all som största förderf och galenskap, dig sjelf och oss alla samt vårt kära fädernesland till en oförvinnelig och evig skada«.

Om Tiden, da Eriks Sindsforvirring først viste sig, findes der ej bestemte Oplysninger. I Høsten 1566 søgte han ved Lægemidler at befri sig fra det Tungsind, der trykkede ham; men i Maj 1567 brød endelig den Storm løs, som mange Tegn længe havde bebudet. Dreven af

Raseriets og Vanvidets Furier rettede Erik nu Morderstaalet mod Sveriges fornemste Ædlinge og fór derefter omkring uden Maal og uden Vilje, fortvivlet og ønskende sig Døden, pint af det Tilbageslag, som maatte følge paa Ophidselsen, og tilintetgjort af den dunkle Bevidsthed om sin Blodskyld.

I denne bedrøvelige Tid opholdt Karin sig altid i Kongens Nærhed. Hun blev derved Vidne til hans Forfølgelser mod de fangne Herrer og til den Straf for ham selv, som fulgte i Forbrydelsens Spor. Muligvis var hun ogsaa den indirekte Aarsag til hans Grumhed mod Grev Svante Sture. Det berettes nemlig, at Erik mistænkte denne for at modarbejde hans Formæling med Karin, som paa den Tid fyldte hans Hoved med forvirrede Tanker. Karin selv blev dog af alle anset for at være rettænkende og tilgængelig for Bønner, hvilket Breve fra Fru Märta Sture, der før havde set ned paa hende med stolt Foragt, bevise; nu overvældede hun den før saa foragtede Kvinde med Bønner om Hjælp og Forbarmelse. Hun kunde ikke finde Udtryk nok for at takke for hvert trøstende Ord og anraabe sin »hjertans kära Karin«, »sin allerkäraste Karin« om at mægle mellem Kongen og Grev Svante, Nils Sture og Fru Märta selv. Først Kl. 7 om Morgenen d. 24de Maj, samme Dag Sturemordet senere udførtes, sendte Karin Bud efter Grevinden og lovede hende paa Kongens Vegne, at de fangne ikke skulde lide »skada till lif, ära och välfärd«. Under denne Samtale haabede Karin uden Tvivl paa et lykkeligt Udfald af den i mange Henseender ulykkelige Strid mellem Kong Erik og Sturernes mægtige og lysende Slægt. Saa meget mere maa hun derfor være bleven greben af Forfærdelse og Gru, da hun senere erfarede, at Kongen havde brudt de Løfter, han selv havde ladet hende overbringe, og at han i vildt Raseri havde draget Blodskyldens Forbandelse over sit Hoved.

Jaget afsted af Vanvid og Anger, styrtede Erik bort fra Skuepladsen for sin rædselsfulde Daad. Forgjæves søgte hans forrige Lærer Dionysius Beurreus at bringe ham til

Besindelse, men maatte med sit eget Liv bøde for sin Dristighed at nærme sig den vanvittige. Efter dette nye Mord ilede Erik fremad med en saadan Hast, at kun en Svend kunde følge ham. Efter en Dag og to Nætter forsvandt han ogsaa for dennes Øjne. Først den tredje eller fjerde Dag fandtes han af de udsendte Tjenere i Odensala Præstegaard. Karin, som havde deltaget i Efterforskningerne, fandt nu Kongen i den Tilstand, der skildres i ovennævnte Rimkrønnike:

„Men hwar han hade waret tå,
Ingen thet kunde wetta fåå,
Sine kleder han inthet meer hade;
Bondhe Pielter han hade på sigh;
Gammul wore the och ynkeligh,
Thy han thet för ingen sadhe.“

Efter et kort Besøg i Stockholm, under hvilket han viste Tegn til en dyb Anger over Sturemordet, tilbragte Erik Sommeren og Høsten paa Svartsjö. Hans Aands Svaghed vedblev, men viste sig nu ikke i voldsomme Udbrud, men i Nedslagenhed, Frygt og kvælende Mistænksomhed.

Det maa have været en tung Pligt for Karin at være Vidne til dette Vanvid, især da det ofte gik ud over hende selv. Undertiden var han, for at bruge hans egne Ord, »i betryck och bedröfvelse« og havde saa meget at disputere med Djævelen og med at modstaa hans Anfægtelser, »att han intet kunde beställa uti riksens saker mera än som då skedde««. Regeringen overtoges i Stedet for af de efterlevende Rigsraader, fremfor alle af Grev Peder Brahe og Friherre Sten Eriksson Lejonhufvud. Deres Stilling var i flere Henseender vanskelig. De maatte ikke blot beskytte Riget mod ydre Farer og indre Nød, men maatte ogsaa hvert Øjeblik frygte, at Göran Persson og hans Tilhængere skulde faa Magt over Kongen og da uden Tvivl bringe dem i Ulykke. At styrte Göran Persson, at gjøre ham forhadt af Folket og om muligt ogsaa af Kongen, maatte saaledes

blive deres nærmeste Maal. Den før saa indflydelsesrige Yndling fængsledes nu ogsaa med Kongens Bifald, forhørtes og dømtes til Døden. Forat gjøre Kløften mellem Erik XIV. og Göran uoverstigelig skal man ogsaa have draget Nytte af den førstes Lidenskab for Karin Månsdatter. Göran Perssons Hustru Anna Andersdatter skal nemlig have udspredt det Rygte, at Karin havde vundet Kongens Hjerte ved Trolddom og samtidig bragt ham fra Forstanden. Trolddom af denne Slags var ikke usædvanlig i det sextende Aarhundrede; et Æble eller et Bæger, som blev mærket med visse Tegn og indviet med Trylleformularer, troedes saaledes at være et Middel til at tvinge til Kjærlighed. Des værre give Kilderne intet Lys i denne dunkle Sag; men dersom Göran Persson og hans Hustru virkelig vilde berøve Karin hendes Indflydelse, som let kunde blive farlig for deres egen Magt, var maaske en Beskyldning for Trolddom det bedste Middel dertil. I Følge Messenius erklæredes Anna for skyldig af Domstolene, men frelstes ved Karins Forbønner. I samtidige Beretninger omtales denne Sag ikke; Karin vilde maaske nødig have den frem for Offentligheden eller bevare Mindet om disse Hændelser, som dog have medført Ubehageligheder og maaske Bekymringer for hende. Desuden vare hendes hemmelige Tanker og Forhaabninger nu rettede mod et andet og højere Maal end Annas Undergang, nemlig den Akt, hvorved hun skulde erklæres for Kong Eriks lovmæssige Ægtefælle og tillige blive berettiget til at bære Sveriges Krone.

I intet andet Aarhundrede har Betydningen af fyrstelige Formælinger været skattet saa højt som i det sextende. Erik, der ikke holdtes tilbage af overdreven Beskedenhed, røbede ogsaa tidlig disse Friertanker, som gjorde ham forhadt og belet af alle Evropas Hoffer. Døtre af Kejsere og Konger, Kurfyrster og Hertuger vare, og ofte flere paa én Gang, Gjenstand for hans vidtsvævende Giftermaalsplaner. Især ofrede han Dronning Elisabeth af England sin Hyldest,

medens han samtidig formelig friede til Maria Stuart af Skotland. Men da alle disse Planer bleve til intet, og da Erik mange Gange havde fordret og lige saa mange Gange havde modtaget Stændernes Samtykke til Handlefrihed i enhver Henseende med Hensyn til Valget af sin Ægtefælle, standsede hans vankelmodige Tanker atter og atter ved den fagre elskede Kvinde, hvis Kjærlighed allerede havde baaret Frugt, og som desuagtet endnu forekom Kong Erik saa fængslende. Og Sveriges Historie skal ogsaa vanskelig opvise en elskeligere Kvindeskikkelse end Karin Månsdatter, saaledes som Folket elsker at tænke sig hende, søgende at beskytte Erik XIV. ved Kjærlighedens Magt mod disse mørke blodige Tanker, som dæmoniske Magter saa ofte indgave ham. Dette Billede er ikke alene elskeligt, men ogsaa historisk sandt.

Medens Erik var et Rov for mørke Drømme og Riget styredes af nogle Raadsherrer, hvis Magt var i høj Grad vaklende og usikker, droge Rigets Fjender Fordel af Sveriges sørgelige Stilling. I Høsten 1567 droge de Danske op igjennem Småland og derfra ind i Østergötland, som de hjemsøgte med Plyndring og Brand. Erik vaagnede nu af sin Dvale og brød den 9de Januar 1568 op imod Fjenden. Marchen gik fra Svartsjö over Telge til Nyköping. Karin, som havde fulgt sin Herre hid, maatte nu standse og fødte i samme Maaned en Søn. Denne Begivenhed skjænkede hende ikke blot Moderglæde, men egnede sig ogsaa til at befæste hendes Indflydelse, og til hendes Udsigter om at blive Dronning kom Haabet om engang at nyde Ærefrygt som Kongemoder og udøve Magt ogsaa efter sin Ægtefælles Død. Erik paa sin Side fyldtes af Glæde og indbød Grev Peder Brahe til Nyköping og Friherre Sten Eriksson Lejonhufvud til Faddere for sin Søn, som døbtes i Stockholm d. 9de Juni med sin Farfaders Navn Gustaf. Tiden fra Marts til Oktober 1568 danner en Krisis i Erik

XIV.'s og Karin Månsdatters Liv. I Stedet for den Slaphed, som før drev Erik til ydmyge Bønner og Knæfald, lagde han nu en udfordrende Trods for Dagen. Göran Perssons Stjerne var paa ny i Opgang, medens Hertug Johan foruroligedes af Befalinger, som vidnede om Mistanke til ham fra Kongens Side. Hadet til Sturernes Morder var ikke slukket hos Sveriges Adel og maatte paa denne Maade blive mere glødende end nogen Sinde. Erik anede ikke engang Tilværelsen af den Vulkan, ved hvis Rand han stod, men paaskyndte tvertimod dennes Udbrud ved en Foranstaltning, som fyldte Karin med Glæde og stolte Forhaabninger i nogle Uger, men kun for senere at styrte hende og hendes nærmeste i saa meget bitrere Sorger.

Det varede ikke længe efter Eriks Tilbagekomst fra Vinterfelttoget 1568, inden han forberedte en stor og glimrende Fest. Karin skulde nu faa sin gamle Fordring indfriet, hun skulde nu ikke blot i Eriks Hjerte og ved hans Hof, men i hele Riget anerkjendes for sin Konges Hustru og Sveriges Dronning. Den 10de Februar 1568 blev det bestemt, hvilket Vaaben hun skulde anvende i sit Segl; hidindtil havde hun slet intet ført. I Kongens Levetid skulde det være Rigsvaabnet med »de tre kronor och lejon«, samt have den latinske Overskrift: Caterina dei gratia Suecorum, Gothorum, Wandalorumque etc. Regina; efter Eriks Død skulde hun have Halvmaanen til Vaaben. Den højtidelige Formæling udsattes til de første Dage i Juli. Allerede midt i April sendte Erik Bud til »ärliga och välbördiga fruar«, som skulde hjælpe til ved Bryluppet med Raad og Daad. Senere udgik Kundgjørelser til de fornemste blandt Rigets Gejstlighed angaaende »den højlovlige Bryllupshøjtid, som nu skulde fejres«. Endelig bleve Gjæsterne indbudte, fremfor alle Hertugerne Johan, Magnus og Carl; de lovede vel at komme, men af flere Grunde holdt Eriks Brødre dog ikke dette deres Løfte, men begave sig til Östergötland, hvor de snart rejste Oprørsfanen. Ogsaa af Adelen

modtoges Indbydelsen med megen Mistro; thi det Rygte var almindeligt, »at intet godt Gjæstebud forestod«. Det Uvejr, som snart skulde bryde løs, mærkedes allerede tungt og trykkende; men Kongen lod sig dog ikke bringe fra sit Forsæt. Den 4de Juli fejredes hans Formæling i Stockholms Storkirke med »stor Pragt, Herlighed og Glæde«. Den endnu ikke attenaarige Brud førtes til Alteret af Kongens Sødskendebarn, Grev Peder Brahe; fire Adelsmænd bare en kostbar Brudehimmel af Guldstof over dem. Foran Karin og hendes Ledsager gik fire Rigsraader bærende Regalierne, Kronen, Sværdet, Æblet og Sceptret. Den gamle Erkebisp Laurentius Petri forrettede Vielsen, og medens dette foregik, holdtes Karins Børn Sigrid og Gustaf under Brudehimlen, hvilket skulde bevidne og bestyrke deres Legitimitet. I samme Hensigt havde Kongen selv baaret Gustaf til Kirken. Før og efter Vielsen istemtes Sange af et Kor af Ynglinge. Den følgende Dag blev Karin kronet til Sveriges Dronning og hendes Børn af Herolder offentlig udraabte til Tronarvinger. Efter denne Højtidelighed slog Kongen en ham varmt hengiven Kriger Åke Bengtsson Ferla til Ridder, som dog ugjerne skal have modtaget denne Udmærkelse. Derefter blev Kongens Søster Prinsesse Sofia formælet med Hertug Magnus af Sachsen-Lauenburg, og herpaa fulgte atter en Række af glimrende Banketter. Det hele maa have været pragtfuldt; thi Erik udviklede ved alle Lejligheder den Glans, som han mente hørte til Kongeværdigheden. Regnskaberne vise ogsaa, at han til sit Bryllup lod forfærdige nye Kostbarheder, en forgyldt »Brudehane« (?) af Sølv og adskilligt andet, som var beregnet paa at blænde Tilskuerne. Disse fik ogsaa legemlig Traktemente. Per Kok og Herman Kok stegte en Oxe paa Stortorvet, og medens den blev fortæret, tømtes der Masser af Vin og Øl paa Kong Eriks og Dronning Karins Velgaaende.

Under al denne Herlighed tydede mange Tegn paa et sig nærmende Uvejr. Kongen og hans unge Dronning

mærkede dem ikke eller søgte at overtale sig selv til at tro, at der ingen Fare var for Haanden. Det maatte dog alligevel synes betydningsfuldt, at Hertugerne havde brudt deres Løfte og ikke indfundet sig ved Bryllupet, ligeledes at de adelige Gjæster vare temmelig faatallige. Kongens Søstre Sofia og især Elisabeth fyldtes af bitter Harme, da den ringeagtede Karin nu indtog Rang og Sæde over dem, og de adelige Gjæster delte disse Følelser; de saa med Misfornøjelse Dronningens tre Morbrødre, fattige Bønder fra Upland, som vare blevne indbudte til Bryllupet, vise sig der i Dragter, som ellers kun maatte bæres af Adelsmænd. Stemningen kom til Udbrud, da Rigsraaden Nils Gyllenstjerna, som under Kroningstaflet holdt Kronen foran Kongen, besvimede og lod sin Byrde falde. Det var et ulykkespaaende Varsel, som gjorde et dybt Indtryk, og som blev erindret længe. Den gladeste Deltager i disse Fester var maaske Kong Erik selv. Da Karin flere Aar efter Formælingen blev revet fra ham, skrev han til hende og forsikrede hellig, at han aldrig havde brudt, hvad han »i Stockholms kyrka ärligen och gudfrukteligen lofvade«, og i hans Livs sidste sørgelige Aar var det ham et kjært Tidsfordriv at tegne Karin i hendes pragtfulde Brudedragt med Sveriges Dronningekrone i det rige Haar.

III.

Uagtet Karins Stilling efter hendes højtidelige Formæling mere blev forandret af Navn end i Virkeligheden, finder man dog, at hun kort før denne Tid begyndte at omgive sig med forøget Pragt. »Hustru«*) Elin Andersdatter, som længe havde været ansat i hendes Tjeneste, kaldtes nu Hofmesterinde; Fru Johanna de Herbouille havde Opsyn med de kongelige Børn og udrettede stundom Karins Kommis-

*) En Benævnelse paa gifte Kvinder af de lavere Klasser.

sioner. Hun fik en egen Sekretair, Thomas Jakobsson, som ogsaa efter Kong Eriks Fald vedblev at være en tro Tjener og til sidst mistede Livet under et Forsøg paa at redde sin forrige Herre ud af Fængslet. Antallet af Dronningens Pager og Piger kan ej heller have været lille, hendes Livvagt bestod af sex Lanseknegte; de kaldtes vor naadige Frues Drabanter og havde en aarlig Løn af 18 Mark. Bedre lønnet var hendes Livskrædder, hvis Bestilling jo ogsaa var af større Vigtighed. I Maj 1568, da det gjaldt at faa de pragtfulde Bryllupsklæder færdige, havde Karin klaget over Mangel paa Skræddere og bedt Kongens Søstre om at overlade hende en saadan Person ved Navn Gårdt i nogen Tid; hun vilde give ham god Løn for hans Arbejde. Nu omtales ikke mindre end fem »vår frus nåds skräddare« og først blandt dem Olof Ersson. Han havde 200 Mark i aarlig Løn.

Vi have nu fulgt det fattige Soldaterbarn gjennem Glæder og Lege, gjennem Sorger og Bekymringer til den højeste Udmærkelse, hun kunde drømme om. Medlemmerne af Sveriges Kongehus havde været nødte til at anerkjende hende som deres Lige, Rigets højeste Adel havde været tvunget til at optræde som hendes Undersaatter, alle havde de set hende blive Eriks Hustru og Sveriges Dronning, og medens saaledes gamle Fjender maatte falde hende til Fode, havde hun ogsaa med kongelig Naade erindret sine gamle Venner. Det var et Øjeblik af stolt Sejrsglæde, af svimlende Højhed, men ogsaa kun et Øjeblik. Efter de stolte Drømme om jordisk Højhed og Glans fulgte en brat Opvaagnen; efter de glimrende Formælingsfester fulgte Vaabenlarm, Sorgens Bud, Fangenskab og Elendighed.

Den Revolution, som skulde koste Erik hans Krone, havde længe været forudset og eftertragtet af mange. Under Gustaf Vasas Regering var Kongemagten bleven stærk og fast; men før ham havde Sveriges højeste Adel taget og atter givet Kronen paa en Maade, som endnu ikke var

forglemt. Og Anledning til Misfornøjelse savnedes ikke. Erik XIV.'s paa én Gang svage og despotiske Regering, hans blinde Tiltro til uværdige Yndlinge, hans Stridigheder med Hertug Johan, som havde flere Frænder og Venner blandt Adelen end Kongen selv, hans planløse Maade at føre Krigen paa, der voldte Rigets Indbyggere grusomme Lidelser — alt dette maatte avle en dump Harme og sluttelig ogsaa Tanker om en Forandring i Regeringen. Allerede i Høsten 1564 fik Rigets Fjender Kjendskab til Misfornøjelsen hos den svenske Adel, og to Aar efter røbede en fangen svensk Anfører for Kong Frederik af Danmark, at dersom Erik ikke frigav Hertug Johan og forenede sig med ham, skulde han undsiges og styrtes af Stænderne. Naar saadant blev ytret før Sturemordet og Eriks derpaa følgende Vanvid, er det let at tænke sig Stemningen i Landet efter disse Hændelser, der lagde Kongens Udueligbed som Regent klart for Dagen. Heller ikke dulgte Hertug Johan hverken for sig selv eller sine Venner, at han nu havde gode Udsigter til at blive Konge. Saa hurtig og saa let skulde det dog ikke ske. Hertugen havde ingen gyldig Grund til at bryde det højtidelige Forlig, han havde sluttet med Kongen i Januar 1568, og hvor han var gaaet ind paa alle dennes Fordringer; men i Begyndelsen af Maj fik han den Anledning, han længtes efter. Kongen mistænkte ham for at være Svogeren, den polske Kong Sigismund hengiven og forlangte selv at befries for den ovennævnte Overenskomst. Hertug Johan, der indsaa den Fare, som laa i denne Mistanke samt Betydningen af Göran Perssons atter stigende Magt, forberedte det afgjørende Oprør i Forening med sin Broder Hertug Carl. I Juli Maaned kom det til Udbrud; med en Styrke af to til tre hundrede Ryttere og nogle Adelsmænd droge de til Vadstena. Under det Foregivende at hvile ud efter Rejsen eller, som andre sige, paa Kongens Vegne at undersøge et Ammunitionsforraad, trængte Hertug Carl ind i Slottet og bemægtigede sig dette. Nu, da Isen var brudt,

forøgedes Oprørernes Antal hurtig, især af misfornøjede Adelsmænd og af skotske og tyske Lejetropper, som vare forbitrede over, at deres Sold ikke blev dem udbetalt i rette Tid. Oprørets Berettigelse søgte Hertugerne at lægge for Dagen ved forskjellige Anklager mod Kong Erik. Først og fremmest klagede de over, at Kongen havde taget sin Frille til Hustru og ladet hende krone til Sveriges Dronning, »ikke alene sig selv og sin kongelige Stand til Fornedrelse, men ogsaa sine høje Frænder og Slægt og Sveriges Rige til største Skam og Blusel«. Ligeledes havde han villet: »med samma sitt skändliga giftermål komma sina bröder från Sveriges rikes succession, och att hans barn allenast skulle blifva vid regementet«. For Kong Eriks Samtid maatte det ogsaa synes højst unaturligt og stridende mod guddommelige og menneskelige Love, at han, i Stedet for at øge Slægtens Glans, formælede sig med en Kvinde af, som det da hed, vanærende Byrd. Og hende havde Hertugen været nødt til at kalde: »Hendes Kärlighet«, hans Søstre havde maattet aftræde hende Forsædet, hans Hustru, Jagellonernes Ætling, skulde staa under hende i Rang! Sagen var ej mindre harmelig, fordi Hertugen selv højtidelig havde lovet at anse Kongens Ægteskab med den »högaktiga person fru Catharina Månsdotter« for »fullt och fast« og hans ældste Søn for Sveriges Regent og Konge.

Man tænke, hvad man vil, om Hertugens Anklage, ubestrideligt er det, at den stemmer overens med Tidens Tænkemaade. En anden vigtig Beskyldning mod Kongen, at han ved sit Bryllup vilde lade sine Brødre og andre af de fornemste Adelige myrde, ansaas fordum for et historisk Faktum; men nyere Historieskrivere nægte bestemt, at Erik har haft nogen saadan Hensigt. Medens Erik XIV.'s Brødre og Medlemmer af Sveriges Adel saaledes rejste Oprørsfanen, modtog Kong Erik selv, mørk og fortvivlet, de mere og mere sørgelige Bud. Ved den første Underretning om Oprøret havde han villet berøve sig Livet; senere søgte han med

yderste Anstrængelse at udkæmpe den forestaaende Kamp; men en stor Del af de udsendte Tropper gik over til Hertugerne, og Anførerne for disse faldt ligeledes fra; Kongens Stifmoder og Søstre, som ogsaa troede sig i Fare, flygtede til Hertugernes Lejr. Det var haarde Slag. Før havde Erik talt et stolt Sprog og udfordret Hertug Carl til Tvekamp; nu erklærede han sig beredt til at frasige sig Kronen og begive sig bort fra Riget til et Sted, »hvor han kunde blive med Fred og Rolighed«; til Betingelser for en saadan Frasigelse gjorde han blandt andet, at der skulde gives ham selv, hans kjære Hustru og Børn samt de trofaste Tjenere, som vilde følge ham, »säkerhet till lif och lefverne«. Men det var for sent. Hertugernes Magt var bleven mere og mere forøget; efter nogle mindre Kampe vare de trængte op imod Stockholm, og til sidst satte de sig i Besiddelse af denne Stad ved hemmelige Forbindelser. Som bekjendt kom det endnu, efterat Hertugerne havde indtaget Staden, til blodige Scener udenfor Slottet. Erik haabede nu ikke mere paa Sejr, men lod sig bevæge til at gaa ned i Storkirken og der frasige sig den Krone, som for otte Aar siden paa samme Dag var bleven sat paa hans Hoved efter Kong Gustafs Død.

Med Erik XIV.'s Fald begynder en ny Akt af Karin Månsdatters Liv.

Hun var ikke mere en indflydelsesrig Elskerinde og endnu mindre en af alle erkjendt og fejret Dronning; hun var selv fangen og dertil en Fanges Hustru eller maaske rettere Tjenerinde. Muligvis syntes denne Forandring hende ikke saa meget nedslaaende; thi den sidste Tid med alle de Farer og Sjælekvaler, som hendes Ægtefælle havde lidt, gjorde Hvile og Ro velkommen, om den ogsaa kun fandtes i et Fængsel. Men Karin maa dog ogsaa have følt Eriks Ydmygelse dybt og bittert for hans Skyld, som hun saa længe havde set op til, for sin egen Skyld, thi nu maatte hun forsage de Hædersbevisninger og den Pragt, hun havde

vænnet sig til, men dog mest for Børnenes, for Sigrids og Gustafs Skyld, hvilken sidste hun saa ofte havde tænkt sig som Konge og Herre, men som nu ikke syntes at have nogen anden Fremtid end Fangenskab eller Landflygtighed. Disse sørgelige Betragtninger bleve saa meget bitrere, da det snart viste sig, at Fangenskabet skulde blive baade strængt og langvarigt.

Om Kong Eriks Fangenskab paa Stockholms Slot fortæller en polsk samtidig følgende: »Den tredje Dag efter Stadens og Slottets Indtagelse ankom Hertugen af Finland til Stockholm. Erik var allerede den Gang under Bevogtning og havde faaet et eget Fængsel. Men da Johan ankom, udsøgte han et mere hensigtssvarende Sted til Fængslet og valgte hertil en Hvælving under Beboelseslejligheden (?), i hvilken man før havde gjemt Sølv. Han betroede Bevogtningen over ham til to Polakker, som fik fire Drabanter og tolv Knægte under deres Befaling, og som bevogte ham endnu. Men da Vinduerne i Fængslet vare saa store som Kirkevinduer, skaffede Erik sig et Jern, som lignede en Alen, men som gjemte en Sav i sit Indre. Frøken Dorothea Ostolska, som hørte ham save i Vinduesgitret, advarede de nævnte Polakker. Disse undersøgte Gitret og lode en Dreng klavre op paa det; da brast dette, og Forræderiet kom for Dagen. Nu lod man gjøre nye Gitre og murede Vinduet til med tykke Mure, saa at kun et ganske lille Vindue forblev aabent; saaledes holder man ham endnu fangen med stor Forsigtighed. Fire Døre føre ind til ham. Man giver ham temmelig rigelig Næring, til Middag tolv Retter, til Aften ligeledes tolv Retter, som serveres paa Sølv, og tilstrækkeligt af Øl; Vin drikker han ikke, men kun Saft. Han er ganske alene med sin Elskerinde eller paa en Maade kronede Dronning. Han skriver og læser, og da han er en stor Mathematikus, finder han en mærkelig Fornøjelse i Astronomi. Han er ogsaa en udmærket Guldarbejder og fremstiller mærkværdige Ting paa en Kobberplade,

hvorledes han holder Feltslag med sin Broder, og hvorledes han affyrer Skud mod andre og de mod ham. Han fortæller, at man anser ham for vanvittig, men tror selv, at han aldrig har været fra Forstanden undtagen maaske den Gang, da han kunde myrde alle Rigets Herrer og ikke gjorde det, eller da han lod Hertugen af Finland slippe ud af Fængslet, eller den Gang han lod sin Elskerinde krone, hvilket aldeles ikke havde været nødvendigt«.

De i denne Beretning omtalte Hvælvinger vare fire i Antal, Erik og hans Familie boede i de to, de andre anvendtes troligvis af Vagten; de vare temmelig høje og forsynede med Paneler. Erik klagede senere over, at de vare saa kolde, at hans Skjæg ofte havde været bedækket med Rim; men for øvrigt maa Hvælvingen have været anstændig forsynet med Fornødenheder for den fangne Kongefamilie. I det mindste led den ingen Nød paa Belysning i den mørke Aarstid eller paa Linned og Sengklæder; Bespisningen synes jo ofte endog at have været overflødig rigelig.

Dette Fængsel deltes af Karin Månsdatter, og her fødte hun den 2den Februar endnu en Søn, Arnold; dennes aarsgamle Broder blev ved sin Fødsel hilset med Jubel af Kong Erik og af dem, der vilde staa sig godt hos ham; Arnold fødtes i et Fængsel og, som det syntes, til Sorg og Elendighed; denne Begivenhed kunde derfor heller ikke glæde Kong Erik, hvis Sindsstemning var fortvivlet. Umiddelbart efter sin Fængsling viste han sig i høj Grad modløs og bad om Naade; men samtidig med slige ydmyge Udtalelser lagde han ofte Harme, ja lynende Vrede for Dagen. Hans Raab, som løde ud over Borggaarden, hans Trusler, hans Forsøg paa Flugt, alt dette tyder paa de heftige Lidelser, som rasede i hans Bryst. Men hans Trusler medførte kun en strængere Bevogtning, som syntes at gjøre ethvert Forsøg paa Flugt frugtesløs. Det kvalte Raseri, de skuffede Forhaabninger røbede sig nu i dyb Nedslagenhed og bitre Klager. En

naturlig Følge af denne Fortvivlelse var hans Stræben efter at gjenvinde Friheden, og Erik havde mange Venner, som ved uophørlige Anslag holdt Kong Johan i den pinligste Uro. Af disse Anslag nævne vi kun det, som blev opdaget d. 20de Avgust 1569, fordi Karin næppe har været uden Deltagelse deri. Hvorledes denne Sammensværgelse blev opdaget, er ubekjendt; kun vide vi, at det lykkedes nogle af Deltagerne at flygte; men de fleste bleve fængslede, hvoriblandt Hustru Elin og hendes Mand samt Thomas Jakobsson, hvilke alle bleve henrettede. Dette Udfald maa i høj Grad have smertet Dronning Karin; det tilintetgjorde maaske mange af hendes Drømme, men kostede fremfor alt flere af hendes bedste Venner Livet og forværrede Kong Eriks bitre Lidelser. Paa Slutningen af Sommeren overtoges Kongens Bevogtning af Olof Gustafsson Stenbock. Kong Johan kunde med Grund haabe, at denne ikke vilde være en skjødesløs og mod sin Fange altfor eftergiven Vogter; thi 1564 var han bleven anklaget for Trusler mod Erik XIV. og dømt til Fortabelse af Ære, Liv og Gods. Kongen benaadede ham, men blev dog af Hr. Olof anset for en Dødsfjende. At hans Broder Abraham var bleven myrdet samtidig med Sturerne, forøgede end yderligere hans Had, og han forsømte heller ikke at mishandle Erik grusomt. Det fortælles, at Hr. Olof har slaaet (»burit hugg på«) den fangne Konge og frataget ham alle hans Klæder, ja det er blevet paastaaet, at han har søgt at dræbe Kongen med et Bøsseskud; det fejlede vel, men knuste dog Eriks ene Arm, og der tilføjes, at han lod ham ligge længe i sit Blod uden Forbinding og Pleje. Formodentlig var Karin ikke nærværende ved denne uhyggelige Scene; men hun hørte det nok omtale, og med hvilke Følelser er ligesaa let at forstaa, som at hun og hendes Børn, medens Erik saaledes straffløst blev pint, vare udsatte for uvenlig og maaske hjerteløs Behandling. Tredive Aar efter disse Begivenheder nævnes Dronning Karins og Olof Stenbocks Navn atter sammen;

den Højmodighed, hun da lagde for Dagen, er et af de skjønneste Blade i hendes Historie.

I Juli 1569 flyttedes Kong Erik fra Stockholm Slot til Åbo. Uagtet Erik og hans Hustru vare under den strængeste Bevogtning, have de dog maattet være glade over at vexle Opholdssted. Allerede Turen over Østersøen medførte en Afbrydelse i det ensformige Fangeliv. Endvidere kunde Erik her mere uforstyrret nyde Dronning Karins og sine Børns Selskab. Som vi have sagt, havde hun i alt fire Børn; om det sidste af disse — Henrik — blev født i Fængslet i Stockholm eller paa Abo, vides ikke. Samlivet med Karin og disse Børn var den største og reneste Glæde, Erik kunde nyde; hertil kom, at den fangne Kongefamilie i denne og den nærmest paafølgende Tid synes at have nydt en Behandling, som nogenlunde svarede til dens høje Stand.

Efter et Aars Ophold paa Åbo førtes Erik og Familie til Kastelholm. Det var Frygten for den fjendtlige Car Ivan, som drev Johan III. til denne Foranstaltning, og til allerede i November 1571 atter at lade dem føre til Gripsholm, hvor de kongelige Fangers Ophold blev temmelig langvarigt.

Kong Johan blev paa den Tid skræmmet ved Rygtet om mange truende Farer; ogsaa vedtog han ikke alene nye Forsigtighedsregler med Hensyn til Kong Eriks Bevogtning, men gav tillige dennes Vogtere formelige Fuldmagter til at tage deres Fange af Dage, naar de ansaa det for nødvendigt. Den Tid, Dronning Karin tilbragte paa Gripsholm, var den sidste, hun levede i Selskab med sin Ægtefælle.

Aaret 1572 medførte endnu flere Farer for Kong Johan og voldte ham en Uro, der i flere Henseender indvirkede paa Kong Eriks og hans Families Skæbne. Krigen med Car Ivan brændte i fuld Flamme, og Fjenden gjorde vidtstrakte Plyndringstog mod Finland. Oprør truede med at udbryde næsten overalt i Sverige. Pesten rasede i Stockholm, og Hungersnød hjemsøgte hele Riget, der herskede

en almindelig Usikkerhed, som aabenbarede sig ved Brandstiftelser i Stæderne, ved Ran og Mord. Hertil kom Uroen over lumskelig udspredte Rygter, at Kong Erik havde gjenvundet Friheden, og da endelig Misfornøjelsen ogsaa naaede Besætningen paa Gripsholm, hvor den ytrede sig i Mytteri og Trusler, maa Johan være bleven greben af Fortvivlelse. Han traf Forsigtighedsregler af enhver Art overfor Kong Erik; men ingen var ham tilstrækkelig. I Januar 1572 begyndte han at fremkomme med sine bekjendte Klager, at han aldrig kunde faa »et roligt Regimente«, saa længe Erik levede, og i den følgende Maaned henviste han dennes Vogtere til den »fullmakt och befallning«, han havde givet dem, — Ord, som uden Tvivl indeholde Planen til ved Lejlighed at myrde den fangne Konge. Men inden denne Lejlighed kom, ansaa Johan, pint af sin stadige Frygt for, at Erik skulde flygte eller blive befriet, ikke heller Gripsholm for et tilstrækkeligt sikkert Fængsel.

I Juni Maaned 1573 lod han sin Broder flytte til Vesterås. Rejsen gik over Mälaren forbi Øer og Holme, som nu stode i fuld Skjærsommerskjønhed, op til den gamle Borg ved Svartån. Her kom den fangne Konge og Dronning sammen i et Værelse, som de dog allerede Dagen efter maatte bytte med et mørkt Fængsel, med centnertunge Vinduesgitre og med en Jernbom for Døren; ogsaa fandtes der en Skranke (»Plankeverket«), indenfor hvilken Erik fra Tid til anden holdtes fangen. I dette grusomme Fængsel bleve Dronning Karin og hendes Børn revne bort fra den ulykkelige Konge. Uagtet man indbildte ham, at Karin kun førtes til et andet Værelse paa Slottet, blev han dog fortvivlet over denne Skilsmisse. Hun og hendes Børn vare jo ogsaa det eneste, han havde reddet fra sin Lykkes Skibbrud, og deres Kjærlighed havde som en venlig Solstraale spredt Lys og en Smule Hygge indenfor de mørke Fængselsmure. Nu skulde Resten af Eriks Liv omtaages af skrækkelig Ensomhed, Fortvivlelse og Vanvid. I to Breve, som ere komne

til vor Tid, har han selv skildret sin Sorg og sin Kjærlighed paa en gribende Maade. De ere begge skrevne til hans elskede Karin: »Ligefra den Dag, de »reve« hende fra ham, havde han været i det mørke Fængselsrum. Først nu, den 11te Januar, var han bleven ført op i det vestre Hjørne af Slottet. Karin havde vel hørt, da han raabte højt og gav hende det til Kjende. Han havde troet, at de vilde føre ham bort fra Slottet, og at han aldrig mere skulde faa hende at se igjen; men i Stedet for førte de ham op ad Trappen forbi Karins Dør. Han vidste ikke, hvor hun nu var, men tænkte, at hun var i deres første fælles Fængsel der paa Slottet. Hvor hun end fandtes, burde hun ej glemme, at Erik var hendes eneste Mand, at elske Sandheden og fly alle Synder. — — — — Led hun nu for Jesu Christi Skyld og for sin ubesmittede ægteskabelige Troskab, da lønnede Gud hende derfor. Erik skulde aldrig glemme det. — — Gud vilde lade deres lange Sorg ende med Glæde og det ogsaa her paa Jorden. Han vilde skrive mere, men havde saa slette Redskaber — — —«. Det andet Brev er fra 7de Juni 1574. Det viser, at han stod paa Grænsen af Fortvivlelsen, ja at denne maaske atter har forvoldet en Sindsforvirring; for Resten strømmer det over af Klager over hans egen Nød og af Uro over Karins og Børnenes Skæbne.

Saaledes forblev den vankelmodige, lunefulde Konge i Sorg og i Glæde indtil Døden den Kvinde hengiven, som han engang bragte Ofret af sin Haand og sin Krone.

IV.

Efterat Dronning Karin var bleven fjernet fra Kong Erik, indtræder en Tid, som giver os meget faa Oplysninger om hende. Fra Vesterås førtes hun til Stockholm og derfra til Abo, hvor hun opholdt sig i næsten fire Aar, og her ramtes hun af en Sorg, som formørkede hele hendes fremtidige Liv. I 1573 havde hun mistet sin Søn Arnold, og

Henrik overlevede ham ikke længe. Hun havde da nu kun sine to ældste Børn tilbage hos sig. Den 8de Marts 1575, to Dage før de samlede Rigsraader fældede den bekjendte Dødsdom over Erik XIV., afgave de en Betænkning, hvis Følge var, at Gustaf, den eneste nulevende af hendes tre Sønner, blev reven ud af sin Moders Arme. Hvad den haardt prøvede Moder led herved, er let at tænke; hun viste det ogsaa senere, da hun bønfaldt om at faa ham tilbage, og da hun tredive Aar efter trodsede en Karl IX.'s Vrede forat lindre sin landflygtige Søns Fattigdom og Elendighed.

I Foraaret 1577 modtog Dronning Karin Meddelelsen om Kong Eriks Død, som vel ikke kom hende uventet, men alligevel indgød hende den bitreste Sorg. Ganske vist forsømte Johan III. ikke at berette hende om den Sygdom, som havde lagt Erik i Graven; men Karin vidste nok, hvad hun skulde tænke om denne Sygdom.

Kong Eriks Død gjorde imidlertid en betydelig Forandring i hendes Stilling. Johan havde jo nu befriet sig for sin farlige Fange og blev af mere end én Grund dreven til at vise hans Enke Velvilje. Den 20de Marts 1577 gav han hende Liuksiale-Kongsgaard med underliggende Fæstegaarde i Forlening. Den 1ste Juni tiltraadte Dronning Karin Rejsen til sin nye Besiddelse, og ikke mindre end 26 »fremmede Personer« fulgte hende did. Liuksiala er beliggende i Kangasala-Pastorat, nær ved Grænsen mellem Satakunda og Tavastland, noget øst for den yngre Stad Tammerfors. Egnen er bekjendt for sin store Rigdom paa Søer og ved en af disse, den smukke Roine, ligger Liuksiala-Herregaard. Uagtet den ikke ligger paa nogen Højde, har man dog fra den en vid Udsigt over blaa Søer, grønnende Strande og skovklædte Bakker. Her levede Dronning Karin fem og tredive Aar, mere end Halvdelen af sit Liv. Havde hun ikke været trykket af Bekymringer for sin Søn, vilde hun, omgivet af en herlig Natur, ved sin Datters Kjærlighed og fri for trykkende Næringssorger, have kunnet nyde en ublandet Glæde og

Lykke. Kong Johan vedblev at vise hende Velvilje, tog hende under sin kongelige Beskyttelse og Varetægt og forlenede hende med Liuksiala paa Livstid, hvilket han forøgede med 15 Gaarde.

Paa den Tid Dronning Karin flyttede til Finland, var hendes Datter Sigrid ti og et halvt Aar gammel og fik nu hos sin Moder en fordringsløs Opdragelse. Omtrent 1587 ægtede hun Henrik Classon Tott til Sjundeby og Gerknäs, Ætling af en dansk højadelig Slægt, Søn af den bekjendte Hærfører Clas Åkesson. Han synes mest at have sysselsat sig med sine vidtstrakte Ejendomme i det sydlige Finland. Han og Fru Sigrid boede oftest paa Gerknäs Gaard i Nyland, hvor deres Søn Åke fødtes 1598. Uagtet Afstanden mellem Gerknäs og Liuksiala er temmelig stor, kunde Dronning Karin dog vistnok ofte nyde Datterens Selskab efter dennes Giftermaal, og nu var dennes Børn jo ogsaa hendes alt paa Jorden. Medens Sigrids Dage saaledes henfløde i Fred, førte hendes Broder Gustaf et Liv, fuldt af Nød og Bekymringer i fremmede Lande.

Da han 1575 blev reven bort fra sin Moder i Abo, sendtes han til Preussen. Om de første Aar af hans Landflygtighed haves ingen Beretninger. Karin Månsdatter anraabte 1577 Kongen om at staa Sønnen bi, da hun havde hørt, at han var sendt ud af Riget. Kongen svarede undvigende, at hendes Børn skulde ikke lide Nød i eller udenfor Riget. I 1583 finder man Gustafs Navn indviklet i flere Sammensværgelser mod Johan III.; de gik ud paa, at han skulde blive svensk Konge og ægte en fransk Prinsesse; ligeledes søgte Car Ivan at vinde Gustaf for at rejse Oprør i Sverige. Skræmmet af Underretninger om alt dette lod Kong Johan sin Brodersøn lide den bitreste Nød; det hedder sig, at denne, medens han studerede i Braunsberg, Thorn og Vilna, hvor han for Resten gjorde gode Fremskridt, maatte ernære sig ved om Natten at rengjøre de rejsendes Klæder og passe deres Heste. Paa den Tid antog han den

katholske Religion og var 1586 som Pilegrim i Rom. Det fortælles ligeledes, at han var tilstede i Tiggerdragt ved Kong Sigismunds Indtog i Krakau*) og her aabenbarede sig for sin Søster Sigrid, som var i Prinsesse Anna af Polens Følge. Kong Sigismund viste sin ulykkelige Frænde Velvilje og henvendte sig i hans Interesse til Kong Johan; men denne svarede, at han vel havde Medlidenhed med Gustafs Fattigdom og ulykkelige Stilling, men da han havde hørt, at denne i Olmütz ved Kejserens Hof udspredte onde og løgnagtige Rygter om ham, vidste han ikke, hvad han skulde tænke om Gustaf; bekræftede dette sig, burde man »ikke lade Fjerene paa den Fugl blive for længe«. Gustaf selv anraabte ligeledes gjentagne Gange sin Onkel om Barmhjertighed og Hjælp, forat han ikke af Nød maatte tvinges til at slutte sig til Sveriges Fjender; han bad ogsaa Kongen bestemme et Sted, hvor han kunde træffe og tale med sin Moder, — »endogsaa de umælende Dyr elske jo deres Afkom, hvor meget mere da ikke Menneskene«.

Da Dronning Karin endelig fik at vide, hvor hendes Søn fandtes, sendte hun ham strax Understøttelse; thi vist er det, at Kong Johan var døv for alle deres Bønner, og længe maatte Karin vente, før hun mødtes med sin Søn. Dette skete først 1596, altsaa flere Aar efter Kong Johans Død. Gustaf havde da slaaet sig til Ro i et Kloster i Schlesien, hvor han blev farlig syg, men frelstes ved Abbedens omhyggelige Pleje. Endnu ikke ganske helbredet, ilte han paa Moderens Bud op imod Finland, men maatte standse i Reval, hvor Karin havde faaet Tilladelse til at møde ham. Det Barn, som for mere end tyve Aar siden blev reven ud af hendes Arme, gjenfandt hun nu som en otte og tyveaarig Mand. Sværmerisk, kundskabsrig, blødhjertet og svag, ren af Sæder og sin katholske Tro oprigtig hengiven, var han paa en mærkværdig Maade sin Fader baade lig og ulig.

*) Kong Johans Søn Sigismund blev 1587 valgt til Konge i Polen.

Gustafs Ydre havde forandret sig saaledes, at Dronning Karin kun gjenkjendte ham paa nogle Modermærker; men da omfavnede og kyssede hun ham under Glædestaarer. Samtalen førtes kun med Vanskelighed; thi Gustaf, som kunde sex fremmede Sprog, var ikke sit Modersmaal mægtig; hun forstod ham bedst, naar han talte om sin Landflygtighed og sin Fattigdom, og søgte paa enhver Maade at lindre hans Nød. Sikkerlig talte hun ogsaa med ham om Kong Erik, som han næppe kunde erindre, og gav ham til Minde om Faderen en Del af dennes Dagbøger. Efter nogen Tids Samliv tog Dronning Karin en øm Afsked med sin Søn, som saa drog til Thorn i Preussen, hvor han uagtet Understøttelser fra Moderen og Fætteren Kong Sigismund levede i nogen Tid i smaa Kaar. Det er da let forklarligt, at han fulgte en, som han troede, velment Indbydelse fra Car Buris i Rusland, hvor han ogsaa blev modtagen med et Skin af Kongelighed, som hid indtil havde været ham fremmed; men da Caren forelagde ham sine Planer, lod han sig ikke blænde af den nye Glans, men vægrede sig standhaftig ved at gaa ind paa noget, der kunde bringe hans Fædreland i Fare. Som Følge heraf maatte Gustaf tilbringe flere Aar i Fængsel i stor Elendighed; han blev fri, blev atter fængslet og atter igjen fri, men kun for at faa Ende paa sine Lidelser ved Døden i Aaret 1607 i den lille By Kaschin.

Kort efter Dronning Karins Møde med sin Søn hærgedes Finland af de vilde Fejder, som kaldes Klubbekrigen. Den oprørske Almue hjemsøgte alle adelige Gaarde med Baal og Brand. Liuksiala var et af de faa Herresæder, som blev skaanet — et tydeligt Bevis paa, at Kronning Karin havde vundet de fortrykte Bønders Agtelse og Kjærlighed; men hun var dog paa nært Hold Vidne til den Elendighed, som følger af en indbyrdes Krig, og til hendes Bekymringer over sine nærmeste kom nu Sorgen over Folkets Nød. Men ogsaa under den alvorligste Uro fornægtede hendes varme

Hjerte sig ikke. Olof Gustafsson Stenbock, den samme Mand, som havde mishandlet Kong Erik saa grusomt i Fængslet, blev tagen til Fange i Finland af sin Dødsfjende, Hertug Carl. Uagtet han ydmyg tiggede om Naade, lod Hertugen ham binde til et Træ og hans Hoved knuse med Geværskud; Legemet mishandledes endnu efter Døden og nedgravedes til sidst i en nærliggende Mose, thi efter de Tiders Forestilling var det en frygtelig Ulykke og Vanære at begraves i uindviet Jord; men Dronning Karin undede sin Ægtefælles Dødsfjende Gravens Fred og lod i al Stilhed Liget opgrave, svøbe og give en kristelig Begravelse. At Dronningen ej engang opholdt sig i Nærheden af det Sted, hvor Olof Stenbock led Døden, maa gjøre dette højsindede Træk end mere betydningsfuldt og gribende.

Dronning Karin levede nu Resten af sit Liv i Fred og Ro paa Liuksiala sammen med sin Søsterdatter og i det mindste af og til med sin Datter og hendes Børn. Gjennem hende var hun bleven beslægtet med Finlands fornemste adelige Familier; rimeligvis stod hun i nær Berøring med sin Svigersøns Moder, Kerstin Henriksdatter Horn og dennes Frænder af Slægterne Tott, Horn, Stålarm og Hästesko. Ligesaa hørte Kongens Foged, Adelsmanden Lasse Hansson Hordeel og hans Hustru rimeligvis til hendes Omgangsvenner; denne sidste, Karin Hansdatter, havde været Kong Johans Elskerinde og saaledes haft en Ungdom, som — i Erkjendelse af al Ulighed — dog mindede om Dronning Karins egen. Endelig vare Egnens Præster uden Tvivl ofte velsete Gjæster paa Liuksiala. Men i denne hendes formodede Omgangskreds gjorde Døden efterhaanden mange Huller; længere Glæde havde hun af sine Dattersønner, Ake Tott, den senere saa berømte Feltherre, Gustaf Adolfs »snöplog«, og Erik, der som ung blev dræbt i Gustaf Adolfs polske Krig. Svigersønnen Henrik Tott døde allerede 1604, og Sorgen herover føltes saa meget bitrere af Dronning Karin, da hendes Ængstelse for den landflygtige Gustaf nu

var stegen til det yderste. Endelig kom Budskabet, at ogsaa han var død. I næsten fyrretyve Aar havde alle Dronning Karins Tanker fulgt Sønnen i hans Nød, hans Sygdomme, hans Længsel efter sin Familie og nu til sidst i hans Lidelser under Fangenskabet; nu var vel hendes nagende Uro og Bekymring forbi, men Sorgen og Tomheden var tilbage. Hun helligede da Sigrid og hendes Børn hele sin Kjærlighed. Sigrid boede den Gang i Finland, men indgik 1609 paa et Besøg i Sverige et nyt Ægteskab med Nils Nilsson Nat och Dag til Säby og Strömstad. Han var Enkemand og temmelig til Aars, men højagtet, anset og rig.

Jo mere det lider mod Slutningen af Dronning Karins Livsaften, jo færre ere Meddelelserne om hende. Boende i en afsides Landsdel maatte jo den gamle Dronning glemmes, altsom de Personer døde, der mindedes hendes Ungdom. Hertil kom, at mange vigtige Begivenheder aldeles lagde Beslag paa Folkets og Regeringens Interesser. Det er da ikke underligt, at der hviler Mørke over Dronning Karins Livsaften og sidste Timer. Om disse vide vi kun, at hun efter nogen Tids Sygdom døde stille paa Liuksiala den 13de September 1612 Kl. 5 Efterm., 63 Aar gammel.

Maaske opholdt hendes Datter og hendes Svigersøn sig hos hende den sidste Tid, men vi vide det ikke; thi om hendes efterladte Familie savne vi enhver Oplysning fra den Tid; kun fortælles det, at Åke Tott, rigtignok kun 14 Aar gammel, den Gang skal have ført et vildt Studenterliv i Upsala.

Støvet af hende, som mere end nogen anden havde prøvet Lykkens Omvexlinger, lagdes nu til Ro i det Gravkapel i Åbo-Domkirke, som senere ogsaa skulde rumme Datterens og Dattersønnens Lig. Vanrøgt, Skjødesløshed, Fjenders Plyndringer og fortærende Luer vanhelligede Graven; Mænd med Hjerte for Sveriges og Finlands store Minder have atter bragt den i værdig Stand. Gjennem pragtfulde Vinduer, i hvis Ruder Dronning Karins ædle

Skikkelse — overleverende sin Krone til en svensk Page, for at følge en finsk Dreng til det nye Hjem, — samt Vaaben og heraldiske Emblemer er kunstnerisk indbrændt, falder Lyset over en sort, med kongelig Krone prydet Marmorsarkofag. Navnet Catharina Månsdotter, indhugget i Kistens Længdeside, vidner om hende, som her fandt sit sidste Hvilested. Og alligevel er et endnu kosteligere og varigere Minde rejst over Dronning Karin: det, som hun ved sine Dyder har rejst sig selv i svenske Hjerter og i Sveriges Historie.

P. F. Rist.

Skildringer fra den fransk-tyske Krig. IV.

(Sidste Artikel.)

En National-Gardist's Erindringer fra Paris's Belejring.*)

(Slutning).

IV. Nøden voxer. — Avisartikler og Taler. — Fra Domstolene.

Elendigheden var allerede meget stor i flere af Paris's Kvarterer, og det var ikke Sulten alene, der pinte, men den usædvanlig strænge Kulde var næsten utaalelig. Naar jeg omtaler, at det kostede mig over tre Francs om Dagen for at holde mit Værelse endog kun nogenlunde varmt, vil man næppe undre sig over, at fattige Folk om Natten huggede Grene af Træerne paa Boulevarderne; ja man ødelagde endog de Barakker, der bleve opførte for at huse Soldaterne; Brændsel maatte man have, hvad det saa end kostede, og i mit Kvarter havde man konfiskeret alle Plankeværker og Stakitter, ja end ikke Stilladserne om de nye Bygninger bleve sparede. Der var andre, som søgte at skaffe sig lidt Extra-Middagsmad ved at mede i Seinen, og jeg har Dag ud og Dag ind set en lang Række blege, forfrosne

---

*) Se Hist. Archiv 1875. II. S. 394.

Fiskere imellem Pont-Neuf og Pont des Arts forsøge deres Lykke; men jeg saa aldrig nogen, der fik en Fisk, som det var værdt at lægge i Stegepanden. Domstolene vare hver Dag overfyldte med Folk, der vare anklagede for at have stjaalet Brænde eller Levnedsmidler. Snart var det Naboens Hund, der var stjaalen og spist, snart Portnerskens Kat, som havde maattet holde for, og i Stedet for at klage over, at de bleve arresterede, ansaa de det snarere som en stor Lykke; thi saa fik de dog i det mindste i den Tid deres reglementerede Føde nogenlunde regelmæssig.

Aviserne bragte hver Dag lovende Efterretninger fra Provinserne, og Brevduer kom ogsaa temmelig jævnlig; men Preusserne havde ikke saa sjeldent fanget dem først og havde forfalsket Depecherne. Der kom saaledes Duer med Depecher, der lød, som følger: »Landbefolkningen vil absolut have Fred og fraterniserer med Preusserne.« — »Lad Pariserne forstaa, at Paris ikke er Frankrig!« — o. s. v. Fabrikationen af Balloner gik for sig med den største Iver; Kanonstøberierne og andre lignende Værksteder arbejdede med feberagtig Hurtighed Dag og Nat, og Møllerne malede alt til Mel; Byg, Havre, Ris, Ærter, Vikker, Klid, alt blev blandet, og man haabede saaledes endnu at kunne holde ud nogle Uger længere.

Dag og Nat hørte man Kanonaden. Den 21de December gjorde Generalerne Ducrot og Vinoy atter et forgjæves Forsøg paa at bryde igjennem, og den 29de blev Plateauet Avron besat af Preusserne, et Varsel om, hvad der snart vilde komme. Tabet af denne stærke Stilling kom saa uventet som et Tordenslag; thi Regeringen havde endog kun faa Dage i Forvejen pralet af, at Preussernes Bombardement var aldeles uskadeligt, og saa hørte vi pludselig, at »vore Kanoner, der ikke kunne maale sig med de preussiske kruppske Vaaben, have været nødsagede til at ophøre at skyde, og da Stillingen derfor er bleven uholdbar for

Infanteriet, har dette trukket sig tilbage i god Orden og med kun ringe Tab«.

Det nye Aar nærmede sig under sørgelige Udsigter. Foruden de militære Ulykker steg Elendigheden imellem de lavere Klasser daglig i en foruroligende Grad paa Grund af de stedse stigende Priser paa alt, hvad der hørte til Livets Fornødenheder, takket være den skammelige Trafik, som mange, baade smaa og store Kjøbmænd, udøvede. Kulde og Sygdom krævede daglig flere og flere Ofre. I Ugen mellem den 19de og den 25de December døde der 2728 Mennesker, hvoraf ikke mindre end 388 af Kopper, 221 af Tyfus og 1627 af Brystinflammation. Den 25de December kostede et lille Kaalhoved 3 Fr., Kartofler 6 Fr. Ottingen, Gulerødder 4 Fr. Pundet, Løg 4 Fr. Potten, Selerirødder 3 Fr. Pundet, medens to Høns bleve solgte ved Auktion for 51 Fr., to Gjæs for 150 Fr., en Kalkun for 70 Fr. og en Kanin for 90 Fr.

Alligevel søgte man at holde Modet oppe, men hvorvidt Overdrivelser, hvorpaa følgende Uddrag af »Gaulois« af 28de December kan tjene som Exempel, gjorde Nytte, turde være tvivlsomt. I dette Blad læstes følgende:

»De, som for tre Maaneder siden glædede sig over de »uhyre Forraad, der vare samlede, og som i de sidste Dage »have begyndt at frygte for, at Paris snart vilde blive udhungret, »bør atter bese vore Magasiner, der ere fulde af Korn og »Levnedsmidler, og uden Overdrivelse tør vi paastaa, at »Paris er forsynet for tre Maaneder«. — Der var ikke nok for tre Uger!

Pariserne skulde ogsaa have noget at le af, og som et Exempel paa disse upassende Vittigheder skal jeg atter citere »Gaulois«. — »Nogle Englændere, der ikke have forladt Paris, højtideligholdt Juleaften ved en Middag i Café Voisin. Spisesedlen var, som følger: Potage St. Germain. Sprængte Ulve-Coteletter. Stegte Katte, garnerede med gril-

lerede Rotter i skarp Sauce. Kamel-Steg. Plumpudding med Rom-Sauce. Dessert.«

Det var imidlertid ikke alle vore Blade, der toge sig Sagen saa let. I »La Verité« skrev for Exempel Edouard Portalis uden Omsvøb, at Regeringen godt vidste, at Enden nærmede sig, medens følgende Uddrag af en Tale, der i de Dage blev holdt i en Klub i Belleville, ikke er uden Interesse. Taleren begyndte med at fordre, at General Clement Thomas og Gouverneuren, General Trochu, skulde skydes som Forrædere, og sluttede med omtrent følgende Ord. »Man vil drive os til det yderste, Medborgere; man vil have et Oprør i Belleville, og véd I hvorfor? Fordi man vil kapitulere og overgive Paris til Preusserne. (Det er hørt!) Men vi ville ikke gjøre Oprør, vi ville opsætte vor Hævn til en anden Lejlighed for ikke at spille Byen i Hænderne paa Trochu eller rettere paa den skjulte Regering, der kun bruger Trochu som sit Redskab. (Det er rigtigt; Ned med Jesuitterne). Vi ville ikke kapitulere! (Nej, aldrig!!). Nej, vi ville vente Preusserne, som Romerne paa deres kuruliske Stole ventede Gallerne under Brennus. Men vi maa sørge for, at Regeringen ikke stikker af i en Ballon; vi maa klistre Skildvagter fast ved deres Døre Nat og Dag (Bifald og Latter) og sprænge dem alle i Luften paa én Gang. (Ja! Ja! Ad H... til med dem). Vi ville brænde Paris og saa slaa os gjennem Preusserne bag efter!« (Stormende Bifald).

Vi vilde kun have givet vore Læsere et ufuldstændigt Billede af Paris under Belejringen, dersom vi ikke ogsaa omtalte Domstolene og de Sager, der forekom til Afgjørelse. Man forstaar lettelig, at under saadanne extraordinære Omstændigheder vare de anklagedes Bænke daglig fulde. Snart var det en Hund, eller en Kat, eller Stakitter, eller Grene

af Træer, der vare stjaalne, og de anklagede forsvarede sig næsten enstemmig med at skyde Skylden over paa Kulden eller Sulten. Uden at omtale de hyppige Tilfælde af Drukkenskab, Tyveri, Overfald, Indbrud eller Trusler imod de Foresatte, der, som man vil indse, forefaldt daglig i en Armé paa 350,000 Mand, var der andre Forbrydelser, der ligefrem kunne tjene som en Karakteristik af Sæderne under Belejringen. Vi skulle indskrænke os til et Par Exempler.

En Arbejder ved Navn Foissy, forhenværende Soldat, blev ved Krigsretten dømt til tre Aars Forbedringshusarbejde for at have plyndret de døde og saarede paa Valpladsen efter Kampen ved Champigny. Man havde fundet hos ham en Mængde Kapper, Bælter, Tornistre, ja endog en Frakke, der var gjennemtrængt af Blod, og som han havde fravristet en saaret eller døende Soldat.

Ved niende Kriminal-Kammer vare fire saakaldte Marketendersker anklagede for Hæleri sammen med sex Artillerister, men kun de fire Fruentimre mødte. Paa Dommerens Spørgsmaal, hvorfra de havde faaet alle de Gjenstande, der fandtes hos dem, svarede Kvinderne, at de havde kjøbt dem af menige Artillerister. Dommeren gjør dem opmærksom paa, at Artillerister ikke som en Regel have Damaskes-Duge, Sølvgafler og Knive, kostbare Bordtæpper etc., men det eneste Svar, han faar, er, at de kun have fulgt hundrede andres Exempel. En af de anklagede udbrød endog med et Suk: »Bare jeg havde haft flere Penge; hvilken Fortjeneste kunde jeg ikke have haft? At tænke paa de Silkekjoler og Fløjls-Kaaber, der gik for Spotpris!«

Fordi Husene vare forladte, troede man, at Ejerne havde givet Afkald paa, hvad der fandtes i dem, og man plyndrede alt uden at gjøre sig Samvittighedsnag, ja, man syntes næsten at tro, at det var en god Gjerning, man gjorde; thi »saa blev det dog imellem vore egne Hænder, og Preusserne fik det ikke«.

Ved en anden Lejlighed fik et halvt Dusin National-

gardister ved den 176de Bataillon fra 3 til 6 Maaneders Fængsel for at have truet deres Bataillons-Kommandør med dragne Sabler. Sluttelig skulle vi lidt mere omstændelig gjengive en Scene, der forefaldt den 15de December ved Nationalgardens Krigsret, fordi den giver et tragikomisk Exempel paa den grasserende Spionforfølgelse. De tre anklagede vare Kaptajn François, Lieutenant Weber, en forhenværende Politibetjent, og Kaptajn Teste, alle ved den 146de Bataillon. Anklagen lød paa Krænkelse af Husfreden og ulovlig Arrestation af en ung »Dame« ved Navn Vilhelmine Barbier, der gik under Navnet Mina, og som var født i Bayern, talte Fransk med tysk Accent, og som, overvældet ved Nydelsen af nogle Glas Punch, havde været uforsigtig nok til at erklære, at hun var preussisk. Dramaet har flere Akter, hvoraf den første er den mest tragikomiske. Første Akt foregaar den 11te November Kl. 7 om Aftenen i en lille Kippe i Nr. 2, Route d'Orleans, hvor syv Nationalgardister, der havde skillinget sammen, fik dem et lille Aftensmaaltid. Ved et andet Bord sad to »Damer«, der søgte at skaffe sig Appetit til Middagen ved at drikke et Glas Absinth; det var »Mina« og hendes Veninde Louise. Vore galante Nationalgardister indbøde de to Damer til Middag, Tilbuddet modtages, og man morer sig fortræffelig sammen, drikker Kaffe og derpaa Punch, og da »Mina« i sin Aabenhjertethed erklærer, at hun er tysk, erklærer Nationalgardisterne hende i Spøg for deres Fange, medens Kaptajn François gallant erklærer, at han er hendes Fange; men da Mina vil til at gaa hjem, forfølger Kaptajnen hende, og da hun endelig kommer til sin Bopæl paa Boulevart d'Enfer, bliver han saa paatrængende, at hun maa slaa Gadedøren i for Næsen af ham, og efter at have bedet Portnersken om ikke at lukke Døren op iler Mina op i sit Værelse, klæder sig af uden at tænde Lys og gaar til Sengs.

*

* *

Anden Akt. Kaptajn François, hvis Kjærlighed pludselig bliver forvandlet til Had, begynder at banke paa Døren. Portneren spørger, hvad han vil, og faar til Svar, at han vil arrestere en preussisk Spion; men da han alligevel nægter at aabne Døren, gaar François tilbage til sit Kvarter, erklærer, at han har mødt en preussisk Spion og faar Tilladelse til, at en Vagt paa fire Mand uden Gevær og en Lieutenant skulle ledsage ham hen til Minas Bopæl og arrestere hende. Vagten ankommer til Huset, banker paa og fordrer »i Republikkens Navn« at blive indladt, og denne Gang vover Portneren ikke at nægte at aabne Døren. Nationalgardisterne trænge nu ind i Huset, hvor alle Beboerne ryste af Skræk, og begive sig op paa Kvisten til Minas Værelse; men Døren er lukket, og hun vægrer sig ved at aabne den. Man hugger løs med Sablerne og sparker saa haardt, man kan; men Døren modstaar alle Angreb. Der sendes Bud efter Forstærkning, de nye Nationalgardister medbringe deres Geværer, og med Kolbeslag søger man nu at sprænge Døren; man bliver dog til sidst enig om, at det er mere lovligt at lade en Smed dirke Laasen op. Man sender altsaa Bud efter en Laasesmed; men han vægrer sig først ved at komme og maa næsten tvinges til at følge med og aabne Døren, hvilket først lykkes efter betydelige Anstrængelser, og da saa Nationalgardisterne træde ind, finde de Mina hulkende med Hovedet under Tæpperne, og sværgende ved alle Helgener, at hun ikke er nogen preussisk Spion, og at Kaptajn François gjør alt dette for at hævne sig. Nationalgardisterne more sig først med at bemale Væggene med alle Slags plumpe Vittigheder; men da Mina vedbliver at vægre sig ved at staa op, tabe de Taalmodigheden og vælte hende ud af Sengen, medens Mina græder og beder for sig, men uden at finde Naade, og afsted til Stationen gaar det i Luntetrav.

*

* *

Tredje Akt. Mina og François med Nationalgardisterne ankomme til Stationen, hvor alt er i stor Bevægelse. Nogle bifalde Arrestationen, andre gjøre Nar ad hele Historien, Lieutenanten toer sine Hænder, ja nægter endog at underskrive Rapporten. Mina besvimer omtrent hver fem Minutter, og uagtet en Kaptajn i Generalstaben, der forhørte Mina i Løbet af Natten, erklærede, at hun havde opsnappet Parolen og var et farligt Fruentimmer, blev hun dog den næste Morgen Klokken 8 løsladt i Følge Mairens Ordre.

*
* *

Fjerde Akt. Denne foregaar i Retten, hvor Mina optræder som Vidne. Der kan ikke længere være nogen Tvivl om, at François havde drukket for megen Punch, Mina taler rent ud af Posen og fortæller med en fornærmet Dyds hele Indignation alle Nationalgardisternes og især Kaptajnens Galanterier, medens Veninden, Louise, er ældre, derfor mere forsigtig og nøjes med at sige, at Nationalgardisternes Opførsel var gaaet over Galanteriets Grænser. Enden bliver, at François faar en Dom paa 6 Dages almindeligt Fængsel.

V. Det nye Aar. — Bombardementet. — Det sidste Udfald. — Kapitulationen.

Nytaarsdag 1871 faldt to Berømtheder som Ofre for Manglen paa Levnedsmidler, nemlig de to Elefanter Castor og Pollux i den zoologiske Have. Forpagteren af det saakaldte »Engelske Slagteri«, der havde kjøbt Strudsene, Bæverne, Kænguruerne, Hjortene, Gemserne og alle de andre Dyr, som det var umuligt at skaffe Føde til, havde ogsaa kjøbt de to Elefanter for 27,000 Fr., og en dygtig Skytte havde dræbt dem ved Hjælp af exploderende Kugler, som han skød i deres Bryst.

I Dagens Anledning lod Regeringen en Extra-Uddeling af Levnedsmidler finde Sted, og imellem de tyve Aron-

dissementer blev der uddelt omtrent 200,000 Pd. henkogt Oxekjød, 100,000 Pd. tørrede Bønner, 100,000 Pd. Olivenolie, 100,000 Pd. raa Kaffebønner og 100,000 Pd. Chocolade. Samme Dag udstedte General Trochu en Proklamation, der forekom os at være meget modløs, medens General Clement Thomas i en anden Proklamation lovede, at der snart skulde blive gjort nok et Udfald, hvori hele Nationalgarden skulde deltage sammen med Linietropperne.

Det lod altsaa til, at Regeringen havde indset, at der maatte gjøres noget. En stor Del af Befolkningen begyndte nu ogsaa at blive urolig, og overalt hørte man kun Klager imod Regeringen. I de tæt befolkede Kvarterer i Belleville og Menilmontant ulmede Oprørsaanden og holdtes endnu kun med Møje fra at bryde ud i lys Lue. Barrikade-Kommissionens Formand, Henri Rochefort, begyndte ogsaa at give Tegn paa Liv og udstedte en Opfordring til enhver Familie om at fylde to Sække med Jord, som i Nødstilfælde kunde benyttes til at bygge Barrikader med, naar Preusserne forsøgte at storme Paris. Alle disse Sække, fyldte med Jord, bleve senere under Kommunen benyttede til at rejse Barrikader imod Regeringen.

De første fire Dage af det nye Aar levede alle i en feberagtig Spænding, thi Preusserne havde begyndt at bombardere Forterne Montrouge, Vanves og Issy, man ventede hvert Øjeblik at se Bomberne springe i selve Paris's Gader, og om Aftenen den 4de Januar begyndte ogsaa Bomberne at falde i de Kvarterer, der vare nærmest ved Voldene. — »Bombardementet er begyndt, vi have ingen Levnedsmidler, og Regeringen rører sig ikke«, raabte man overalt, og nu begyndte ogsaa Aviserne for Alvor at forlange et afgjørende Udfald; men Trochu holdt sig rolig og svarede kun: »Jeg kapitulerer aldrig!« Følgende Uddrag af en Artikkel i »Moniteur de la Guerre« kan tjene som et Exempel paa den daværende Stemning i Paris.

»Intet — bestandig Intet! —

»Chanzy slaas, Bourbaki slaas, Faidherbe slaas, Garribaldi slaas.

Hele Frankrig er bevæbnet og kjæmper.

Regeringen her i Paris udsteder Proklamationer og holder Taler!

Man siger, at Trochu har en Plan!

Vi kjende ikke de høje Guders Hemmeligheder.

Vi bilde os ikke ind at være store Generaler.

Vi vide imidlertid, at en Plan dømmes bedst efter sine Resultater.

Vis os et eneste Resultat, der er opnaaet i hele fire Maaneder.

Paapeg en eneste Gang et alvorlig gjennemført Udfald.

Eller har man endog kun udmattet Fjenden ved hyppige Alarmeringer?

Har man forstyrret ham i hans Belejringsarbejder?

Og dog have vi i Paris 300,000 Mand, en ligesaa stor Styrke som Belejrerne.

Vi have et talrigt Artilleri.

Vi have Forterne til at dække et Tilbagetog.

Det mindste Blokhus vilde have forsvaret sig anderledes.

I Strassburg, i Belfort har man gjort Udfald, og dog var Besætningen kun en Haandfuld imod Armeen her i Paris.

Duer denne Armé ikke? Er den for ung?

En Armé kan kun dømmes efter, hvad Overgeneralen duer til.

Armeerne i Provinserne vare ikke ældre, men deres Anførere havde mere Energi, se det er hele Hemmeligheden.

Sandheden er, at vi sidde i Etikette, Routine og Former til op over Ørerne. Eders Generaler ere Oldinge.

Der er i Armeen her i Paris Hundreder af yngre Oberster, der kunde frelse os; men man giver dem ingen Lejlighed cg lytter ikke til deres Raad.

Hvad? Lade en Oberst faa Overbefalingen! — Hele det militære Hierarki vilde blive rystet i sin Grundvold.

Nej! Lad Frankrig gaa til Grunde hellere end forlade den gamle Slendrian.

Hvad vilde vore unge Generaler fra den første Revolution sige, dersom de kunde rejse sig fra deres Grave?

Hvad vilde en Hoche, en Moreau, en Kleber, en Bonaparte sige, om han nu stod mellem os?

Dog — kan Frankrig ikke reddes ved Eders Hjælp, saa maa det reddes uden Eder«.

Den 8de Januar begyndte Bombardementet at blive mere alvorligt og tiltog Natten til den 9de i Heftighed; men de Ofre, som det krævede, vare dog heldigvis kun faa. I Løbet af den næste Dag lød det som en Løbeild over hele Paris, at man havde opdaget et Forræderi, som Trochus Stabschef, General Schmitz stod i Spidsen for, og da hans Navn jo tydede paa, at han var af tysk Herkomst, tvivlede ingen paa, at Rygtet var sandt, og General Trochu var endogsaa nødsaget til at benægte det i en officiel Dagsbefaling. Samme Dag raadede det ultramontane Organ »Univers« for fuld Alvor Pariserne til at valfarte til Byens Skytshelgens, den hellige St. Genevièves, Grav som et ufejlbarligt Middel til Frelse. Saa vidt vare vi komne. Hunger og Sygdomme decimerede Befolkningen, Brødrationerne vare nedsatte til 400 Grammer (omtrent 4/5 af et dansk Pund), og var det Brød? Var den halvbagte, sortegraa Klump, hvori man fandt Stumper af Kalk, Hø, Straa, var det »Brød«, og under saadanne Omstændigheder havde man ikke andet Raad at byde os, end at vi skulde synge Bønner til en Helgeninde!

Saaledes tænkte ikke den ædle Englænder, Richard

Wallace. Nej, han ofrede uhyre Summer af sin Formue og reddede Hundreders Liv, og som den eneste Tak, det eneste Bevis paa Paris's Erkjendtlighed kunde man kun foræere ham to store Kamelliaer, der ligesom ved et Mirakkel vare blevne frelste, da de store Blomsterhuse i Jardin des Plantes bleve ødelagte af Bomberne. Det var en smuk Tanke at bringe ham disse to Blomster, det eneste, hvormed Frankrigs Hovedstad kunde vise sin Erkjendtlighed.

Bombardementet af Paris og Forterne vedblev Dag ud og Dag ind, og allerede flere Gange vare Forterne Rosny og Issy blevne nødsagede til at standse med at besvare Preussernes Ild, selv Fort Vanves maatte fra Tid til anden standse sin Ild, da Størstedelen af Artilleristerne vare dræbte eller saarede. Hver Dag bragte Aviserne Lister over Ofrene, der faldt for Bombardementet; Forstaden St. Denis og de nærmest liggende Landsbyer bleve forladte i stor Hast, og en Mængde Tropper samledes i selve Paris. Et nyt Udfald maatte snart finde Sted, baade Befolkningen og Pressen forlangte det, og dersom Regeringen ikke godvillig føjede sig, vilde den blive nødsaget dertil af Befolkningen i Forstæderne, hvor Oprørsaanden truede med at bryde ud i lys Lue.

Den 18de Januar om Aftenen udbredte det Rygte sig endelig, at et afgjørende Angreb vilde finde Sted, og en svag Straale af Haab syntes atter at skinne gjennem Fortvivlelsens Mørke; thi enhver følte, at dersom den franske Armé atter blev slaaet, var det Begyndelsen til Enden; Regeringen havde nemlig ladet en hel Maaned gaa hen imellem hvert Udfald, og vi vidste alle mere eller mindre, at der ikke var Levnedsmidler nok for en Maaned endnu.

Omtrent Klokken fem om Morgenen den 19de Januar

vaagnede jeg ved at høre Trompeteren blæse Appellen, og i al Hast ilede jeg med mine Kammerater til Place St. Sulpice, hvor vi stillede. Ingen vidste, hvor vi skulde hen, Bataillonen marcherede gjennem Rue de Grenelle, over Alma-Broen og ind i Passy, der var saa opfyldt af Tropper, at vi ikke kunde komme frem. Kanonerne, der havde tiet for en Stund, begyndte atter at spille op, og efter hvad vi kunde dømme, var det Fortet Mont Valerien, der fyrede med alt sit Skyts, hvilket syntes at tyde paa, at Kampen vilde gaa for sig ved St. Cloud. Jeg befandt mig ikke vel og følte mig slet ikke oplagt til at slaas. Vi vidste, at det var det sidste Forsøg, og havde tabt Tilliden. Dersom Paris alligevel maatte overgive sig, hvad nyttede det saa, at man blev dræbt, saaret eller en Krøbling for hele sit Liv. Saaledes tænkte ogsaa de fleste, skjønt ingen sagde det med rene Ord; selve Regeringen havde intet Haab mere, og man sloges den 19de Januar kun »for de franske Vaabens Ære (!)«; man kunde ikke nedlægge dem uden lidt mere Blodsudgydelse, og maaske vilde man ogsaa lade Nationalgarden lide Tab for at faa den til at være lidt mere føjelig og vænne den til Tanken om at kapitulere.

Vi forlode Passy og gjorde atter Holdt i Boulogneskoven, hvor vi lyttede til den heftige Ild fra Forterne, medens vi spiste vort Brød og salte Flæsk og drak vor halve Pægl Brændevin. Atter marcherede vi videre, forbi Mont Valerien, i dyb Tavshed, alle søgte at gjætte, hvor vi egentlig skulde hen, og endelig kom vi til en stor Forpagtergaard, hvor vi fandt en Mængde Mobilgardister, der viste os, at her var Slaget begyndt, hvilket alle de tomme Patroner ogsaa tydede paa, medens Kampen endnu rasede paa Højderne ved Bouzenval og Garches, saavidt man kunde dømme efter den hæftige Gevær- og Mitrailleuseild, der af og til overdøvedes af Kanonernes Torden.

Pludselig opstod der en stor Bevægelse iblandt hele

Bataillonen, fremkaldt ved, at en preussisk Bombe sprang lige ved os. »Fremad« lød overalt Kommandoordet, og da vi saaledes nærmede os Bouzenval, begyndte Kuglerne at pibe over Hovedet paa os. Var det preussiske eller franske Kugler? Endnu den Dag i Dag turde jeg ikke sværge paa, hvad det var. Til sidst kom vi til en lang Mur, som man sagde, var Muren om Bouzenval-Park, og som var forsynet med Skydehuller, og efterat der var kommet lidt mere Orden i Bataillonen, kastede vi os alle paa Jorden, aabnede vore Brødposer og spiste, hvad vi havde, af og til afbrudt af en Bombe, der hvinede over vore Hoveder, eller af et Parti Ambulancesoldater, der bare de saarede tilbage til Ambulancerne. Det er et mærkeligt Indtryk, som fremkaldes ved Synet af de saarede. Man føler, at saaledes kan det ogsaa gaa en selv om faa Øjeblikke, og det kryber i Blodet ved at se disse blødende Legemer og aabne Saar. Vore Officerer havde her stor Møje med at forhindre mange Nationalgardister fra at fyre ind i Parken, hvilket jo kun kunde lede til at ramme vore egne Kammerater.

Her laa vi mange lange Timer; men henimod Aften bemærkede jeg en tilbagegaaende Bevægelse paa vor højre Fløj, da en Bataillon, som var spredt i Kjæde, trak sig langsomt tilbage, og nu følte jeg, »at den sidste Anstrængelse« var forbi, og kort efter fik vi da ogsaa Ordre til at trække os tilbage; men nu viste det sig, at vor Oberst var forsvunden, og ingen havde set ham, siden vi forlode Forpagtergaarden, hvorpaa den ældste Kaptajn tog Kommandoen, og nu gik det tilbage til La Fouilleuse, hvor vi forefandt Ambulancerne fulde af døde og saarede; her toge vi i Mørket Fejl af Vejen, ingen vidste, hvor vi egentlig vare, og til sidst bleve vi nødsagede til at opslaa vor Lejr for Natten paa det første det bedste Sted, vi kunde finde.

Efter en søvnløs Nat rejste jeg mig med Nød og næppe den næste Morgen ved Daggry, thi mine Ben vare ophov-

nede af Kulden; efter lang Famlen fandt vi Vejen tilbage til Paris, hvor vi ankom i en elendig Tilstand med en Tredjedel af Bataillonen enten fuld eller saa udmattet, at den næppe kunde slæbe sig frem. Mange laa desforuden i Grøfterne eller vare optagne i Ambulancevognene. Dette var vor Andel i Kampen ved Montretout, der kostede over 2000 døde og saarede. Min Bataillon havde nogle faa saarede; men i denne Helvedes Nat lagdes Spiren til en Brystsyge eller Tæring hos mange af mine Kammerater.

Befolkningen i Paris var som lynslaaet. Regeringen talte aabenlyst om at parlementere »for at hente de saarede og døde«, og endelig Natten mellem den 20de og 21de Januar bleve alle Mairerne i Paris sammenkaldte i Hôtel de Ville, hvor man underretede dem om, at der højst var Brød nok for fjorten Dage. Af de 100,000 Heste, der vare i Paris i Begyndelsen af Belejringen, var der kun omtrent 30,000 Heste tilbage, indbefattet Rytteriets, Artilleriets og Trainets. Dette var det mindste Antal, som behøvedes for Armeen, Ambulancerne, Transporten af Korn og Levnedsmidler, Ligvogne etc., ikke at tale om Drosker eller Omnibusser. General Trochu, der indtog Forsædet ved dette Møde, erklærede, at han ikke vilde lede nok et Udfald, da han nu klart indsaa, at Nationalgarden intet duede til, og han endte med at forlange, at der blev udnævnt en ny overbefalende General, da han ikke vilde bryde sit Ord og underskrive en Kapitulation.

Samtidig brød Oprøret aabenbart ud i Forstæderne. Flere Batailloner Nationalgardister fra La Villette, Belleville og Menilmontant marcherede ind i Paris ad forskjellige Veje. En Bataillon standsede foran Fængslet Mazas, befriede med Magt Flourens og var paa Nippet til ogsaa

at bemægtige sig Mairiet i det 20de Arrondissement, hvor den stjal alt det Brød, der var bestemt til de fattige. Hele Formiddagen var der stærk Bevægelse i Arbejderkvartererne, og henad Klokken to satte en bevæbnet Folkemasse sig i Bevægelse og marcherede mod Hôtel de Ville, hvor den 101de Bataillon uden videre aabnede Ild imod Bygningen, og en Officer ved Mobilgarden, der stod paa Vagt her, og som forsøgte at parlementere, faldt, gjennemboret af Kugler. Mobilgardisterne besvarede Ilden, og Kommandant Sappia, en Kone, et Barn og tolv andre Mennesker faldt uden at rejse sig igjen foruden mange, der bleve saarede.

Ærlig talt ønskede jeg nu intet hellere, end at Paris vilde kapitulere, lige saa godt først som sidst; thi der var nu intet andet at gjøre, og saaledes kunde vi dog maaske undgaa en Borgerkrig. Chanzy var slaaet ved Le Mans, og Bourbaki kunde ikke udrette noget. Endelig, den 25de Januar talte man først hemmelig, siden aabenlyst om, at der var sendt Parlementærer til Versailles; den 26de om Aftenen blev der givet Ordre til alle Forterne at standse Ilden, da der var afsluttet en Vaabenstilstand fra Klokken tolv om Natten. Lidt efter lidt standsede Ilden, men de preussiske Bomber faldt dog af og til i Kvartererne omkring Luxembourg, Pantheon og Grenelle. Klokken tre Kvarter til tolv faldt den sidste preussiske Bombe i Paris.

Den næste Dag erfarede man, at Paris havde kapituleret, eller, som man foretrak at kalde det, at der var afsluttet en militær Overenskomst, i Følge hvilken Nationalgarden beholdt sine Vaaben, Armeen forblev som Krigsfanger i Paris, Officererne beholdt deres Sidevaaben, og en Nationalforsamling skulde sammenkaldes for at tage endelig Beslutning om Fredsbetingelserne.

Paris havde udholdt en fire Maaneders og tolv Dages Belejring, Brødet var næsten opspist, Hestekjød kunde man ikke mere faa uden til ublu Priser, Dødeligheden var stegen

til det tredobbelte. Paris overgav sig, og dermed var Frankrigs Skæbne afgjort med Hensyn til Krigen med Preussen; men nu skulde et andet, blodigt Skuespil begynde, Borgerkrigen, Kommunen, der i de faa Uger, som den varede, gjorde større Skade end alle Preussernes Bomber, og som i sin Undergang begravede sig under Paris's Ruiner.

F. L.

Nika-Oprøret under Kejser Justinian.*)

(Forts.)

VII. Oprørets Udbrud.

Den 13de Januar 532 skulde de aarlige Idusløb**) gaa for sig i Circus. Denne Dag var Kronings- og Ordensdagen, og de Officerer, som vare forfremmede til de højeste Rangklasser i de respektive Hærafdelinger, bleve indbudte til det kejserlige Taffel og fik her deres nye Udmærkelsestegn som Anførere (Primiceriats-Tegnene). Allerede nogle Dage tidligere kunde man spore en stærk Gjæring blandt de grønne; Snigmordene vare i den sidste Tid tagne til i en paafaldende Grad, man opregnede ikke mindre end sex og tyve; de allerfleste af disse Ugjerninger vare udgaaede fra det blaa Parti, men de forskjellige Myndigheder tilskreve de grønne Skylden, og saaledes lede disse paa en dobbelt Maade Uret, først ved selve den forbryderske Daad og derpaa ved de uretfærdige Domfældelser. De grønne vovede dog ikke at give deres Forbitrelse Luft mod de høje eller allerhøjeste Personligheder, og Folkets instinktmæssige Harme vendte sig først mod en underordnet Embedsmand, Kammerherre og Livgardist (Cubicularius og Spătharius) Kalopodius. Denne Mand var aabenbart en Dommer eller Politiembeds-

---

*) Se Hist. Archiv 1875, S. 444 og flg.

**) Den 13de Dag i de fleste Maaneder kaldtes Idus.

mand, som havde gjort sig det til Opgave at smigre Hoffet ved at drille og forfølge de grønne paa enhver Maade; disse besluttede nu ved den første gunstige Lejlighed at forlange Retfærdighed af Kejseren.

Søndagen den 11te fandt der efter gammel Skik en Mønstring af Partierne Sted i Circus. Ved saadanne Lejligheder var det Skik og Brug, eller i det mindste dog tilladeligt, at forebringe Kejseren sine Ønsker og Besværinger. Konstantins Love havde nemlig sikret Undersaatterne den Ret at føre Klage over Dommerne og i saadanne Tilfælde paalagt Kronen den Forpligtelse at anstille Undersøgelser, og den nye Codex havde udtrykkelig bekræftet denne Forpligtelse. Da Justinian nu traadte frem i den kejserlige Loge, blev han først efter Skik og Brug hilset med larmende Hurraraab fra begge Partier, men derpaa brøde de grønne strax ud i Klager; deres Forstandere eller saakaldte »Raabere« (Kraktai), som plejede at lede Acclamationerne, førte ved denne Lejlighed Ordet. »Vi lide Uret«, raabte de, »og kunne ikke længer holde det ud. Gud véd det; men vi ere dog bange for at nævne nogen for ikke at komme i endnu større Fare«. De grønne vare aabenbart bange for Hævn fra den anklagede Embedsmands Side, saa fremt Kejseren nemlig ikke vilde lytte til deres Anklage, og det var dem derfor magtpaaliggende først at faa Justinians Løfte om en upartisk Undersøgelse. Kejseren gjensvarede dem imidlertid ved sin »Mandator« (Herold): »Jeg véd ikke af, at nogen gjør Eder Uret«. — »Der er dog én«, gjensvarede de grønne, »som ikke lader af med at undertrykke os«. Kejseren vilde endnu ikke give det atraaede Løfte, men spurgte blot gjentagne Gange: »Hvem er det?« og de grønne kunde nu ikke længere styre deres Harme, men raabte: »Det er Kalopodius, som gjør os Uret!« Kejseren, som havde været belavet paa at høre en Ministers Navn, svarede overrasket: »Kalopodius har aldeles ingen Ting at bestille med Statsstyrelsen«. Dette Svar opmuntrede de grønne,

som nu gik videre i deres Beskyldninger, medens de samtidig kom i en mere lidenskabelig Bevægelse ved at høre deres Anklage afvist. »Hvem det nu endogsaa er«, raabte de, »som behandler os uretfærdig, vil det det gaa ham som Judas; Gud vil snarlig gjengjælde ham hans Uretfærdighed«. Da udbrød Kejseren hamfuldt: »Ere I blot komne hid for at haane Øvrigheden og Regeringen?« og da de grønne endnu vovede at gjentage deres Trusel, afbrød han dem med det spottende Bud: »Tier nu stille, I Jøder, Manikæere og Samaritanere!«

Ved denne Forhaanelse mod deres Trosbekjendelse*) rejste der sig en voldsom Larm blandt de grønne, da de jo netop ansaa sig selv for rettroende, men derimod holdt Kejseren for en Kjætter. »Hvorledes? kalder Du os for Jøder og Samaritanere? Gudsmoder staa os alle naadigen bi!« raabte de fra alle Kanter, medens Kejseren ironisk gjensvarede: »Hvor længe ville I blive ved med til egen Skade at anklage Eder selv?« Men de grønne vare nu komne i Fyr og Flamme og raabte: »Ja, enhver, der ikke bevidner, at Eders kejserlige Majestæt tænker rettroende, bliver strax ramt som en Judas af Bandstraalen«. Haanende gjensvarede Justinian: »Og jeg for min Part bevidner, at I modtage Daaben i Eens Navn«; i vild, fanatisk Iver gjensvarede de grønne: »Ja, Ja! saaledes er det befalet os; i Eens Navn modtage vi Daaben«. — »Rolig!» lød nu Heroldens tordnende Stemme: »i Kejserens Navn, Rolig! eller Hovedet bliver sandelig hugget af Eder alle«. De grønne vilde dog endnu ikke lade sig berøve Ordet; nu eller aldrig var deres Løsen, men de stemte dog Tonen lidt ned. »Enhver tragter efter at staa sikkert og at vinde Magt; naar derfor ogsaa vi forebringe Klager, maa Du i din Magtfylde ikke vredes af den Grund; thi selv den Almægtige

*) Til bedre Forstaaelse af den paafølgende Scene bedes Læserne efterse S. 472—76 i det foregaaende Bind.

bærer jo over med os alle; men da vi ere i vor gode Ret, ville vi tale rent ud. Hvorledes det gaar til, vide vi ikke; men hverken til Paladset eller Statsstyrelsen have vi Adgang, ja vi vove næppe nok at betræde Gaderne«. Justinian afviste dog ogsaa denne Klage: »Enhver fri Mand kan uhindret gaa, hvorhen han vil«. Denne kejserlige Paastand opbragte paa ny de grønne. »Ja, Friheden have vi ganske sikkerlig«, gjensvarede de, »men man forbyder os at lægge denne Frihed for Dagen; enhver fri Mand, der kommer i Mistanke om at høre til de grønne, bliver mishandlet og straffet, saa snart han blot lader sig se«. Denne Beskyldning vilde Kejseren ikke tie til, han søgte at fri Regeringspartiet fra al Skyld og udbrød harmfuld: »Ville I Slyngler da ikke skaane Eders egne Sjæle?«

De grønnes Taalmodighed var nu forbi. »Vor Farve er proskriberet!« raabte de. »Retfærdigheden er ophørt! Vilkaarlig blive vi myrdede eller straffede med Døden. Den blodige Kilde stiger allerede brusende over sine Bredder. Dræb os kun efter dit Tykke! Men i Sandhed disse to Onder*) kan den menneskelige Natur ikke bære paa én Gang. Gid Sabates**) aldrig var født, saa havde han ikke haft en Morder til Søn. Det sex og tyvende Mord har fundet Sted ved Skibsbroen. Om Morgenen var den ulykkelige endnu i Theatret, om Aftenen — Gud forbarme sig! — var han stukket ned«. — Nu blandede ogsaa de blaa sig i Striden og tilraabte deres Modstandere: »Her i den hele Circus er det alene Eder, som ere Mordere«. — »Nej! først myrde I, og saa flygte I«, fik de blaa til Gjensvar. — »Nej! I ere baade Mordere og Oprørere. I alene tælle Mordere i eders Rækker«.

For sidste Gang henvendte de grønne sig til Kejseren. »De blaa komme med Besværinger, og ingen myrder dog

---

*) Nemlig Uretfærdighed og Grusomhed.

**) Sabates var Kejserens Fader.

dem; det kan da enhver se, naar han blot vil se. Herre! hvem tog Træhandleren ved Skibsbroen af Dage?« — »I tog ham af Dage«, lød Kejserens Svar. — »Og hvem dræbte da Epagathos's Søn?« — »Ham dræbte I ogsaa og viklede de blaa ind i den Sag«. — »Ja, saaledes gaar det os altid, altid! Herre Gud, forbarm Dig over os! Sandheden tyranniseres. Vi kunde næsten fristes til at modsige dem, som sige, at alle Ting ske i Følge Guds Raadslagninger. Hvorfor kommer ellers denne onde Skæbne over os?« — »Gud har intet at bestille med Misgjerninger«, lød Justinians Svar. — »Gud har altsaa intet at gjøre med Misgjerninger? Naa, hvem er det da, som gjør os Uret? Lad en Filosof eller en Eremit klare det Spørgsmaal«. — »I Gudsbespottere og Fjender af Gud! ville I da ikke tie stille?« — »Jo, naar Magten fordrer det, saa tie vi, men mod vor Vilje. Alt, alt vide vi nu; men vi tie. Far vel, Retfærdighed! For Dig er der ikke Plads her. Lad os bryde op! Bort herfra! Vi ville, ved Gud! hellere gaa over til Jødedommen; ja vi ville hellere holde med Hedningerne end med de blaa«.

Der opstod nu en frygtelig Larm og en vild Forvirring. »Bort med Eder!« raabte de blaa efter deres Modstandere, »vi foragte Eder; Synet af Eder er os imod; Harmen svulmer i Brystet paa os«; men de grønne stormede ud af Rendebanen med det Raab: »Ned med alle, der blive tilbage!« Saaledes tog Oprøret sin Begyndelse*).

VIII. Oprøret tager Navn.

Justinian havde ikke villet give efter for de grønnes med Heftighed fremsatte Fordringer for ikke at bortgive

*) I det byzantinske Rige var det Skik og Brug, at alt, hvad Kejseren talte, og alt, hvad der blev talt til ham, blev ført til Protokols. Hele den oven for gjengivne Scene findes i en Protokol, betitlet: *Ἄκτα διὰ Καλοπόδιον.*

noget af sin kejserlige Værdighed; men han ønskede dog at besværge det truende Uvejr, og for at stille Sindene til Freds vilde han udøve en Retfærdigheds Handling, som han snarest mulig søgte at bringe til almindelig Kundskab.

Politiministeren Eudæmon havde i Anledning af de sidste Snigmord ladet flere Tilhængere af begge Partier fængsle. Forhørene vare allerede afsluttede og Sagen moden til Paakjendelse. Nu faldt Dommen; syv Personer bleve fundne skyldige i Mord, de fire bleve dømte til Halshugning, de tre til Galgen. Rygtet gik, at der, som noget ganske uhørt, denne Gang ogsaa var blaa blandt de domfældte, altsaa Medlemmer af det Parti, der efter den almindelige Folkemening kun var og vilde vedblive at være Tronens Støtter mod til Gjengjæld at nyde Straffrihed og Hoffets udelte Bevaagenhed. Det vigtige Spørgsmaal blev nu, hvorledes de blaa vilde stille sig til denne Udæskning, og derimod ikke, hvordan de grønne vilde optage denne forsinkede Udøvelse af Retfærdigheden.

De omtalte Henrettelser fandt rimeligvis Sted Mandag den 12te Januar. De domfældte bleve i et højtideligt Optog førte gjennem den hele Stad og derpaa satte over Havnen til Forstaden Pera, hvor Retterstedet fandtes. En stor Menneskemasse, der hørte til begge Farver, var strømmet sammen for at overvære dette Skuespil. Halshugningen gik for sig uden Forstyrrelse, og nu kom Turen til de tre, der skulde hænges. Man klyngede dem op; men det lykkedes kun at faa Livet af den ene; de to andre, en blaa og en grøn, styrtede ned, idet Bjælken i Galgen gik sønder. Der opstod en stor Bevægelse blandt Mængden, og Bødlerne skyndte sig med at fornye Forsøget; men deres Hastværk fremkaldte et Mirakel, Udfaldet blev paa ny det samme som første Gang. Ved dette Syn kunde Mængden ikke længere styre sig; alle raabte og larmede i vild Forvirring; man tog det skete som et slet Varsel for Kejseren, nogle raabte vel endnu »Leve Justinian!« men de fleste brølte »Benaadning!«

og sluttelig lød Raabet fra alle Kanter: »Før dem til Kirken; før dem til et Fristed (Asyl)!« Munkene i det nærliggende Kloster for den hellige Konon ilte til, fandt begge Misdæderne i Live og liggende paa Jorden, de fik dem i en Baad og førte dem over Havnen til den hellige Laurentius's Asyl. Her syntes de nu at være i Sikkerhed; thi paa Grund af Kirkens Beskyttelsesret kunde ingen med Vold eller mod sin Vilje fjærnes fra dette Sted. Flygtningene syntes saaledes her i Ro at kunne afvente den kejserlige Benaadning, med mindre de vilde gribe den gunstige Lejlighed til at flygte bort; den sidste Udvej blev dog snart forment dem; thi da Politiministeren fik Melding om det passerede, afsendte han strax en Afdeling Soldater, der skulde besætte Udgangene fra Kirken og passe paa de tvende Flygtninge.

De her skildrede Begivenheder havde de mest skæbnesvangre Følger. Den blotte Kjendsgjerning, at denne Gang ogsaa Medlemmer af det blaa Parti vare blevne domfældte, æggede deres Partifæller, som i denne Omstændighed saa et grovt Angreb paa deres hidtidige Strafløshed, og de grønne gjorde sig utvivlsomt al mulig Umage for yderligere at ægge Misfornøjelsen hos deres Modstandere og drive dem videre. De stakkels Synderes vidunderlige Redning i Forening med Politiministerens vidtdrevne Forsigtighed bidrog ogsaa sit til at opflamme de blaas Forbitrelse. Tidligere Tvistigheder med Regeringen bleve atter fremdragne, gammel Misfornøjelse vaagnede paa ny. Man syntes nu, at Kejseren dog ikke var føjelig nok mod de blaa, man indrømmede, at, ærlig talt, alle led under det herskende Regeringssystem; Skattetrykket var utaaleligt, Finansvæsenet var i en elendig Tilstand, og Regeringen lod sig kun lede af sin Havesyge. Man fandt nu noget at udsætte paa hele Hoffet og paa enhver Minister; Kejseren var dog egentlig altfor grusom og Theodora altfor stolt, Johannes fra Kappadokien var en altfor plump Person og Tribonian altfor rænkefuld, Feltherren Belisarius var altfor blødagtig og Eudæmon altfor

Det östlige Konstantinopel i Januar 532

Pera

N

V

O

S

Havnen (det gyldne Horn)

Bosporos

Den vestlige Stad

Forum Constant.

Severushallerne

Vexler

Raadhuset

Kallerne

Octagon

Eubulushospit.

Zeuxippos

Lampehus

Prætorium

Irenekirken

Samsonshosp.

Augustæum

Milium

Sophiekirke

Keiserhalle

Senat

Chalke

Store Palads

Paladshavn

Messingeport

Theodorskirke

Buegange

Circus

Trib.

Triclinium

Marmara-Havet

Sophiehavnen

naaede man til det to og tyvende Kapløb. Da ogsaa dette Løb var til Ende, og Justinian endnu ikke bønhørte Partierne, ja end ikke værdigede dem et Svar, lavede man sig fra begge Sider til at bryde op, men i Stedet for de brugelige Leveraab for Kejseren lød nu Raabene: »Leve de grønne og de blaa!« »Leve Medlidenheden mellem Partierne!« Mængden strømmede ud af Circus, Partierne fraterniserede med hinanden, og for at undgaa en Indblanding af forklædte Soldater og Politibetjente tog man et fælles Løsen, som man laante fra Rendebanen.

Fra alle Kanter lød det: »Nika!« d. v. s. »Sejr!« Oprøret havde taget Navn.

IX. Bevægelsen voxer.

Da Aftenen brød frem, samlede der sig store Masser udenfor Raadhuset. Man forlangte med voldsomme Raab Oplysninger om de tvende Flygtninge, og da Eudæmon lige saa lidt nu som den foregaaende Dag indlod sig paa at svare Mængden, begyndte denne at storme Raadhuset. Flammende Brande bleve kastede ind i Bygningen, Fængselsdørene bleve sprængte, alle Fanger befriede og Politiet saa vel som Vagterne overvældede og uden Skaansel nedhuggede. Flammerne fra Raadhuset begyndte at rødne den mørke Himmel og afgave Tegnet til den almindelige Opstand, som nu vedvarede hele Natten. Ogsaa enkelte rige og forhadte Privatmænd Boliger bleve stormede, udplyndrede og ødelagte. Et mægtigt Flammehav, hvis Bølger piskedes afsted af Vinden, udbredte sig fra Raadhuset og angreb en Del af Vexelerhallerne; ogsaa de pragtfulde Boliger, der tilhørte Patricieren Lausus og andre rige Borgere, bleve lagte i Aske.*) Ilden rasede som i en af Fjenden indtagen By,

*) Til nærmere Oplysning om de her og i det følgende omtalte Lokaliteter henvises vore Læsere til det medfølgende Kort og til den i „Hist. Archiv“ 1875, II. S. 444—451 givne Beskrivelse af Konstantinopel.

Folkemassen bølgede urolig frem og tilbage, Forvirringen og Rædslen greb videre og videre om sig, de rolige og neutrale Borgere flygtede massevis dels til Pera, dels til den nærliggende asiatiske Kyst.

Justinian tilbragte denne Rædselsnat paa Slottet. Han kjendte endnu ikke Farens Omfang og troede at kunne stille Opløbet ved at lægge en ubekymret Sindsro for Dagen. Den følgende Morgen, Onsdagen den 14de, lod han træffe Foranstaltninger til at fortsætte Legene i Circus, og som Tegn herpaa udfoldede man efter Skik og Brug Solsejlet over den kejserlige Loge. Det var aabenbart Kejserens Hensigt at bane Vejen til en Forstaaelse og Overenskomst med de oprørske Partier; thi han bævede ængstelig tilbage ved Tanken om en alvorlig Fare og en virkelig Revolution. I Stedet for at følge Kejserens Opfordring besvarede de forenede Partier imidlertid dette Skridt med et nyt Angreb og med nye Brandstiftelser i Slottets umiddelbare Nærhed; thi Brandstiftelser vare paa hine Tider et Hovedangrebsmiddel under en Oprørsbevægelse i en By; Flammerne skulde indeslutte, betvinge og forjage Fjenden. Ved denne Lejlighed var det aabenbart Beregningen, at Flammerne ligesom skulde æde sig ind i selve Kejserborgen. Derfor blev der nu ogsaa sat Ild paa Trappegangene og Logerne i Circus, men det fængede ikke her. Derimod lykkedes det at stikke en stor Del af de Buegange i Brand, der udbredte sig langs med hele Palatiums Front ligefra Circus forbi Chalke til Severusbadene. Slottets Omgivelser gave Gjenlyd af Forhaanelser, Trusler og vilde, udfordrende Raab, der naaede selve de kejserlige Øren, og Justinian blev nu greben af den yderste Raadvildhed; skulde han give efter for Oprørernes Fordringer, eller skulde han sætte haardt imod haardt, hvorved han udsatte sig for at gjøre ondt endnu værre?

Overgeneral Belisarius, der nylig var vendt hjem fra Perserkrigene, opholdt sig heldigvis ved Hoffet; han havde et betydeligt Følge om sig, navnlig en stor Skare Lanse-

dragere og Skjolddragere, for største Delen Gotere, der alle vare prøvede Krigere. Ogsaa Feltherren Mundus med Søn vare hændelsesvis tilstede; han var udnævnt til Gouverneur over Illyrien, var derfor kaldt til Konstantinopel for i egen Person at modtage sine Instruktioner og var nylig indtruffet med en Flok modige Herulere. Med denne bevæbnede Styrke, som mindst beløb sig til 5000 Mand, lod der sig allerede udrette en Del. Derhos havde man jo endnu Byens Garnison og den kejserlige Livgarde. Garnisonen var dog kun ringe og bestod næppe af mere end en Afdeling Militstropper, den Flaviske eller Constantinske Skare, der var organiseret af Flavius Constantinus. Derimod var Livgarden meget betydelig, og disse Tropper faldt efter deres lavere eller højere Tjenestegrad i meget forskjellige Korps; men man kunde ikke rigtig forlade sig hverken paa Militsen eller paa Livgarden; de vare ikke synderlig gunstig stemte mod Justinian, hvorfor Kejseren bævede tilbage fra en Afgjørelse ved Vaabenmagt.

En Afdeling Tropper rykkede dog frem fra Palatium mod Oprørerne; i Spidsen for disse Tropper stod General Mundus, en af Gardens højeste Officerer Constantiolus og Patricieren Basilides, der stod i høj Gunst hos Mængden. Det var imidlertid paalagt dem ikke at gjøre Anvendelse af deres Vaaben, men derimod at berolige Mængden og holde den i Tømme med det gode samt skaffe sig Underretning om Folkets Ønsker. De nævnte Mænd holdt derfor hist og her Taler til de frem- og tilbagebølgende Masser, søgte at stille dem til Freds og spurgte: »Hvad der var deres Begjæring, og hvorfor de gjorde denne oprørske Tumult?«

Det kom nu imidlertid for Dagen, at Bevægelsen allerede var voxet op til en Revolution. Mængden talte ikke mere om den underordnede Embedsmand Kalopodius eller om Amnestien for de tvende Fanger; men den gav sin Harme Luft i Forhaanelser mod Ministrenes Havesyge, Uretfærdighed og Grusomhed; man forlangte de tre fornemste Mini-

stres Afskedigelse, ja endog deres Død. »Ned med Eudæmon! Død over Johannes og Tribonian!« var det truende Svar, som de kejserlige Afsendinge fik fra alle Kanter.

Justinian havde hidtil haardnakket vægret sig ved at vise en Eftergivenhed i det mindre; men ved disse Efterretninger besluttede han at føje sig efter de stigende Fordringer, han var skræmmet ved Bevægelsens Heftighed og nu kun betænkt paa at stille Folket til Freds. De tre Ministre bleve ufortøvet fjærnede, og der blev udnævnt et mere populært Kabinet. I Stedet for Johannes fra Kappadokien blev Patricieren Phokas, der blev anset for meget forstandig og rettænkende, udnævnt til Præfectus prætorio; Patricieren Basilides, der nød stor Anseelse og stod i Ry for Mildhed, blev Tribonians Efterfølger som Kvæstor, og endelig maatte Politiministeren Eudæmon vige Pladsen for Tryphon, en Broder til den tidligere Politiminister Theodorus.

Disse Indrømmelser bleve hurtigst mulig offentliggjorte; men det var allerede for sent, og Mængden vilde ikke mere nøjes hermed, men det vedvarende Held opmuntrede kun Masserne til at spænde Buen strammere. Mere ulykkespaaende Raab lode sig høre. »Ned med Justinian!« lød Løsenet nu, man fordrede Kejserens Tronfrasigelse og Indsættelsen af en ny Kejser. Justinian havde haabet, at Mængden skulde lade sig stille til Freds og spredes ad; men den voxede tvertimod og viste en mere og mere truende Holdning. Den dynastiske Opposition laa ikke paa den lade Side, men greb behændig det gunstige Øjeblik. Den havde næppe haft nogen videre Indflydelse paa Urolighederne i deres Begyndelse; Anledningen til Bevægelsen var jo ligesom kommen af sig selv; men nu pustede Hypatius's Venner og Tilhængere til Oprøret af alle Kræfter og uddelte Vaaben og Penge blandt Folket; man arbejdede med fælles Kræfter til et fælles Maal. Hypatius og Pompejus kunde endnu ikke tage aabenlys Del i Bevægelsen, selv om de havde villet; thi strax ved Begyndelsen af Urolighederne

havde de tilligemed andre Patriciere og Senatorer faaet Ordre til at møde i Paladset, og de vare her uafbrudt i Kejserens Omgivelse eller, rettere sagt, under hans Kontrol. Under deres Ophold i Paladset vare de maaske dog alligevel ikke ganske ørkesløse; thi medens de selv bar en fremhyklet Troskab og Loyalitet til Skue, begyndte Tropperne og især Livgarden at vakle. Det er højst rimeligt, at ogsaa Probus befandt sig ved Hoffet.

Under hele Oprørets Forløb havde Justinian endnu ikke et Øjeblik forladt Slottets Omraade. Han holdt næsten uafbrudt Raadslagninger snart med sine Ministre, Senatorer og Generaler, snart med sin Gemalinde, der næppe raadede ham til at vise Eftergivenhed. Da Oprørets Bølger bruste frem til Slottets nærmeste Omgivelser, og da deres Larmen og Brusen naaede hans Øren, havde han omhyggelig ladet alle Adgange til Slottet afspærre for at hindre Mængdens Indtrængen. Da det imidlertid viste sig, at de store Indrømmelser ikke vare tilstrækkelige til at besværge Uvejret, da Folket meget mere gjorde Mine til angribe Kejseren i hans egen Bolig, fik de mere energiske Raad Overhaand, og Belisarius fik Befaling til at gjøre et Udfald med sine Goter, rimeligvis fra Broncegaarden (Chalke). Manøvren syntes at føre til et heldigt Udfald, et stort Antal Oprørere blev nedhugget, Kampen og Mandefaldet vedvarede til langt ud paa Natten; men Tropperne maatte dog sluttelig igjen trække sig tilbage bag Slottets Porte, og den dobbelt forbitrede Folkemasse vovede sig atter frem og forsøgte ved Nattens Frembrud et umiddelbart Angreb paa selve Slottet. Det lykkedes virkelig at stikke Chalke i Brand, og den prægtige Forgaard tilligemed de tilstødende Dele af Livgardens Haller lige til Marstemplet gik op i Luer. Medens Tropperne trak sig tilbage for Luerne til de indre Dele af Slottet, trængte Menneskemasserne fra den modsatte Kant ind i den brændende Forgaard, og der paafulgte et nyt blodigt Sammenstød, til Flammerne endelig dreve de kæm-

pende fra hinanden. I denne Nat sank ogsaa de Pragtbygninger, som laa nærmest det augustæiske Forum, i Grus, navnlig Senatspaladset og den store Sophiekirke med sin mægtige Skov af Søjler og det kostbare Archiv med Dokumenterne angaaende Kirkens Privilegier og Indtægter.

Den følgende Dag, Torsdagen den 16de Januar, indtraf ingen Begivenheder af større Betydning; Kejserens Modløshed vedvarede, og Oprørerne vare udmattede efter næsten otte og fyrretyve Timers Anstrængelser. For øvrigt vare ogsaa de rygende Ruiner til Hinder for enhver Bevægelse af noget større Omfang, ligesom Oprøret endnu stadig savnede en fast Operationsplan og en fælles, synlig Ledelse. Man famlede derfor ligesom i Blinde. En enkelt Folkehob væltede sig denne Dag under Raabet: »Vi fordre en anden Kejser!« frem til Sophiehavnen ved Mamarahavet, syd for Cirkus. Her laa Probus's Hus. Den larmende Hob forlangte Vaaben og raabte: »Leve Probus, Romaniens Kejser!« men alt var forgjæves, og da man havde gjennemsøgt Huset, stak de Ild paa det, enten af ren Kaadhed eller i Vrede over, at Probus ikke var tilstede, mulig ogsaa fordi man havde en Mistanke til denne Herre. En Del af Huset afbrændte, men Ilden udsluktes derpaa af sig selv, og Hoben drog videre under de samme Raab, hvormed den var ankommen. Andre eller vigtigere Begivenheder tildroge sig ikke denne Dag.

Fredagen den 17de gik Oprørerne igjen over til Angreb, som denne Gang rettedes mod Prætoriet, d. v. s. Rigets Justitsministerium, der havde en mere nordlig Beliggenhed ved Havnen og nordøst for Severusbadene, som det fremgaar af Begivenhedernes Gang. Skarerne mødte ikke nogen alvorlig Modstand, og den mægtige Bygning blev ødelagt og antændt. En tredje forfærdelig Ildebrand var Følgen heraf. Af selve Prætoriet blev navnlig den Del lagt i Aske, som omsluttede Rigets Archiv med dets talløse, uerstattelige Dokumenter; dernæst afbrændte Tagene af to nærlig-

gende Basilikaer. Det var uden Tvivl Oprørernes Tanke, at Ilden skulde tage en sydøstlig Retning, saaledes trænge ødelæggende frem mod Slottet paa en mere virksom Maade end Natten den 15de og sluttelig skræmme Kejseren bort og nøde ham til Flugt over Havet. Skæbnen vilde imidlertid, at der hævede sig en stærk Nordøstvind, som ganske vist drev Flammerne langt ud over Prætoriets Grænser, men i en sydvestlig Retning. Snart stod det feagtige Lampehus med sit letfængelige Trætag i Flammer ligesom Severusbadene eller Zeuxippos med sit herlige Museum. Derpaa kom ogsaa Turen til den hellige Irenes Kirke, og, hvad der var det forfærdeligste, Luerne omspændte ogsaa Eubulos's og den hellige Samsons Hospitaler. En Redning af de talløse syge var enten ikke mulig paa Grund af Ildens Voldsomhed, eller ogsaa forsømte man at træffe fornødne Skridt i rette Tid, kort sagt, den rædselsfulde Dødsmaade ramte de hjælpeløse i deres Senge eller Sovesale. Stadens herligste Prydelser og mest velgjørende Institutioner sank saaledes i Grus paa en eneste Nat til uslettelig Skændsel for Folkepartiet.

Siden Belisarius's frugtesløse Kamp den 14de havde Justinian ikke vovet at røre sig; han havde været en raadvild og ørkesløs Tilskuer til Oprørets videre Fremskridt i de tvende paafølgede Dage, han havde fuldstændig tabt Modet og overvejede allerede Nødvendigheden af en Flugt. Den bevæbnede Magt, der endnu stod til hans Raadighed, indgød ham ikke saa megen Tillid, at han kunde beslutte sig til at gaa energisk frem. Den flaviske Milits havde muligvis allerede ved dette Tidspunkt taget aabenlys Del i Bevægelsen, og nu nægtede Livgarden rent ud at gaa angrebsvis frem mod Oprørerne; den havde Lyst til at indtage en neutral Holdning, og det vilde være farligt at stille Gardens Troskab paa Prøve under en Træfning. Man var saaledes indskrænket til Herulerne og Goterne, hvis Antal ikke syntes tilstrækkelig stort. Vinden havde hidtil vedholdende

drevet Flammerne bort fra Slottet og saaledes vist sig som Justinians ivrigste og kraftigste Forbundsfælle; denne Omstændighed alene havde han at takke for sin Frelse, men ogsaa Vinden kunde hvert Øjeblik springe om og blive en farlig Modstander. Man havde rigtignok ikke i Mellemtiden forsømt at afsende Depecher til de nærmest liggende Garnisonsbyer for at trække Forstærkninger til sig og berede sig paa alle Eventualiteter; men under disse aldeles uventet indtrufne Tildragelser var der rimeligvis Mangel paa Transportskibe, og dog kunde Tropperne kun skaffes frem til Søs og kun komme i Land i Slotshavnen.

I det Øjeblik, da Kejserens og hans Ministres Fortrøstning var sunken til det dybeste, hævede deres Mod sig igjen. Om Aftenen den 16de landede nemlig de saa længselsfuldt imødesete Forstærkninger fra de nærmeste Garnisoner paa den evropæiske og asiatiske Kyst. Saa vidt man kan dømme efter Begivenhedernes videre Gang, bestod disse nye Tropper væsentlig af Herulere. Hoffet følte sig mere tryg ved denne betydelige og usvækkede Styrke, og man besluttede at slaa et afgjørende Slag den næste Dag.

(Sluttes).

F. G.

Smaating.

En Episode fra de hundredaarige Krige. Det er en lille Episode fra de langvarige Krige, som fra Midten af det fjortende Aarhundrede førtes mellem Frankrig og England, vi her ville fortælle. Tiden er omtrent 1360, altsaa nogle Aar efter de Franskes store Nederlag ved Poitiers; Kampen mellem de to Folk rasede i smaa Fægtninger og Plyndringer, den offentlige Myndighed var aldeles forsvunden, og Befolkningen var overalt nødt til at forsvare sig selv for at raade en Smule Bod paa det voxende Anarki. Jeg vil her fortælle, siger Fortsætteren af Vilhelm fra Nangis's Krønnike, en af disse Begivenheder, der er foregaaet i mit Nabolag, og om hvis Sandhed jeg fuldstændig har forvisset mig.

Kampen blev ført med Tapperhed af Bønderne, af Jacques Bonhomme, som man kaldte dem. Der ligger en meget stærk befæstet Plads i en lille By Longueil, ikke langt fra Compiègne og nær ved Oises Bredder; Pladsen er afhængig af Munkeklostret Saint-Corneille i Compiègne. Beboerne erkjendte, at det vilde være en truende Fare, hvis Fjenderne bemægtigede sig dette Punkt; de indhentede en Bemyndigelse fra hans Naade, Regenten i Frankrig (Kong Johans Søn Karl) og fra Klostrets Abbed, derpaa satte de sig fast paa den omtalte Plads, forsynede sig med Vaaben og Levnedsmidler, udnævnte dernæst en Anfører af deres Midte og lovede Regenten, at de vilde forsvare Pladsen til det yderste. Mange af Landbefolkningen i Omegnen søgte ligeledes Ly her, og til Anfører valgte de èn stor, smuk Mand ved Navn Vilhelm Lærken. Han havde til Tjener en Bonde, som var ham hengiven til Døden; denne Mand var af en høj Væxt, var i Besiddelse af en vidunderlig

Legemsstyrke og en tilsvarende Dristighed, og ved Siden af alle disse Fortjenester var han i højeste Grad beskeden; man kaldte ham derfor Bundtro (»le grand Ferré«).

Disse Folk satte sig nu altsaa fast paa denne Plads i et Antal af omtrent to hundrede Mand; det var lutter Arbejdere, som søgte deres tarvelige Underhold ved deres Hænders Gjerning. Englænderne, som vare lejrede i Creil, hørte fortælle, at disse Mennesker vare fast bestemte paa at gjøre Modstand paa dette Sted; men de foragtede dem højlig og droge imod dem, idet de sagde: »Lad os jage disse Bønder bort og bemægtige os denne vel befæstede og vel forsynede Plads«. De kom i et Antal af to Hundrede, Folkene havde ingen Anelse derom og havde ladet Portene staa aabne. Englænderne trængte dristig ind i Pladsen, medens Bønderne opholdt sig i de indre Gaarde, og med Forfærdelse saa de fra Vinduerne disse vel bevæbnede Folk trænge frem. Kaptajn Vilhelm Lærken steg strax ned med nogle af sine Folk og indlod sig modig i Kampen; men han var Fjenden underlegen, blev omringet af Englænderne og selv dødelig ramt. De af Vilhelms Folk, som endnu opholdt sig i Gaardene, og Bundtro i Spidsen for dem, udbrøde nu: »Lad os gaa ned og sælge vort Liv saa dyrt som mulig; ellers ville Englænderne uden Skaansel dræbe os«. De samlede sig nu med Forsigtighed, stormede ud ad forskjellige Porte og huggede med tunge Slag løs paa Englænderne, som om de vare til Tærskearbejde; Armene hævede sig, Armene sænkede sig, og hvert Slag voldte et dødeligt Saar. Da Bundtro saa sin Anfører fældet og Døden nær, sukkede han dybt og gik frem mod Englænderne; med Hoved og Skuldre ragede han frem over alle, Venner som Fjender. Han løftede sin Øxe, han fældede dødelige Hug og med saa godt Udfald, at Pladsen rundt omkring ham snart var tom; alle, hvem han naaede, kastede han til Jorden; paa nogle knuste han Hovedet, paa andre knækkede han Arme og Ben; han opførte sig saa tappert,

at han i en Timestid dræbte atten Stykker, ikke at tale om alle de saarede. Ved Synet heraf bleve hans Kammerater grebne af en lignende Iver. Hvad behøver jeg at sige mere? Hele den engelske Flok blev nødt til at vende Ryggen og flygte bort; nogle sprang ned i Gravene, der vare fulde af Vand; andre søgte i Uorden at naa Portene igjen. Bundtro gik frem mod det Sted, hvor Englænderne havde plantet deres Banner, greb det, dræbte Bannerdrageren og sagde til en af sine Fæller, at han skulde gaa hen og kaste Banneret i en Grav paa et Sted, hvor Muren endnu ikke var færdig. »Det kan jeg ikke«, svarede den anden, »thi der er endnu Englændere ad den Kant«. — »Naa, saa følg mig da med Banneret«, gjensvarede Bundtro, og idet han gik frem, huggede han nu med Øxen til højre og venstre og banede sig en saa god Vej hen til det omtalte Punkt, at hans Fælle uhindret kunde kaste Banneret i Graven. Derpaa hvilede Bundtro sig et Øjeblik, vendte atter tilbage til Kampen og faldt med en saadan Kraft over Resten af Englænderne, at alle, som endnu kunde flygte, skyndte sig det bedste, de kunde. Efter hvad man forsikrer, fældede Bundtro paa denne Dag mere end fyrretyve Fjender, og med Guds og hans Hjælp skal Størstedelen af Englænderne, der havde taget Del i Expeditionen, være bleven paa Stedet; men Anføreren for vore Folk, Vilhelm Lærken, blev dødelig ramt. Han var endnu ikke død, da Kampen var forbi, man lagde ham paa hans Seng, han kjendte alle sine tilstedeværende Kammerater og bukkede kort derpaa under for sine Saar. De begravede ham med Graad, thi han var god og forstandig.

Ved Efterretningen om Begivenhederne i Longueil bleve Englænderne meget bekymrede, idet de sagde, at det var en Skam, at saa mange brave Krigere vare blevne fældede af saadanne Bondeknolde. Den følgende Dag samlede de hele deres Styrke fra de nærliggende Lejre og angrebe med Kraft vore Folk i Longueil; men disse frygtede dem

ikke synderlig, gik uden for deres Mure og kæmpede mod Fjenden. I forreste Række var Bundtro, om hvem Englænderne havde hørt saa megen Tale. Da de saa ham, og da de følte Vægten af hans Arm og Øxe, var der mange af dem, der vare komne til Kampen, som vel kunde have ønsket ikke at være tilstede. Mange flygtede, bleve haardt saarede eller dræbte. Nogle enkelte Adelsmænd bleve ogsaa tagne til Fange. Hvis vore havde villet udløse dem mod Penge, som Adelsmænd gjøre, kunde de ogsaa have faaet mange Penge for dem; men det vilde de ikke.

Da Kampen var endt, var Bundtro overvældet af Varme og Anstrængelse; han drak en stor Mængde koldt Vand og blev strax greben af Feber. Han gik til Sengs uden at slippe sin Øxe, der var saa tung, at en stærk Mand næppe med begge Hænder kunde løfte den fra Jorden. Da Englænderne fik at vide, at Bundtro var syg, bleve de meget glade herover, og af Frygt for, at han atter skulde komme sig, sendte de hemmelig tolv af deres hen at omringe det Sted, hvor han boede; de skulde befri deres Fæller for denne Frygt. Da Bundtros Kone fik Øje paa dem i det fjærne, ilte hun hen til Sengen, hvor han laa, og sagde: »Min kjære Bundtro, jeg tænker, at det er dig, hvem de søge. Hvad vil Du gjøre«. Da glemte Bundtro sin Sygdom, væbnede sig i al Hast, greb sin Øxe, der allerede havde ramt saa mangen en Fjende til Døden, gik ud af sit Hus og ind i sin lille Gaard, idet han raabte til Englænderne, saa snart han fik Øje paa dem: »Aa, I Røvere! I vilde tage mig i min Seng; men I skulle ikke faa Fingre i mig«. Han stillede sig op ad en Mur for at være i Sikkerhed mod Angreb bagfra og forsvarede sig mandig med sin gode Øxe og sit modige Hjerte. Englænderne angrebe ham, ivrig efter at dræbe eller fange ham; men han gjorde dem en saa beundringsværdig Modstand, at han strakte fem Fjender haardt saarede til Jorden, medens de syv øvrige toge Flugten. Bundtro vendte

triumferende tilbage til sin Seng, og da han var gjennemhedet af de mange Slag, han havde uddelt, drak han endnu mere koldt Vand og faldt i en endnu heftigere Feber. Faa Dage senere bukkede Bundtro under for sin Sygdom, og efter at have nydt den hellige Nadvere forlod han denne Verden og blev begraven paa Kirkegaarden i sin Landsby. Alle hans Fæller og hans Fædreland sørgede dybt over ham; thi saa længe han havde levet, vilde Englænderne vist næppe have nærmet sig det Sted.

Der er muligvis nok lidt Overdrivelse i Fortællingen om Bundtros Bedrifter og Antallet af hans fældede Fjender; men den foranstaaende Fortælling er dog ikke en Legende. Den er autentisk og simpel og bærer alle Kjendetegn af at være en sandfærdig og virkelig Begivenhed, saaledes som den samtidige Krønnikeskriver har hørt og opfattet den. Fortællingen giver os et godt Billede af de indre Tilstande blandt den franske Nation ved Midten af det fjortende Aarhundrede. Nationen er i Færd med at dannes, de spredte og usammenhængende Elementer ere i Gjæring paa alle Punkter, de søge at nærme sig til hverandre, at danne en mægtig Enhed; men der skulde endnu hengaa en rum Tid, inden dette Maal kunde naas.

Kort efter den her skildrede Episode blev der sluttet den foreløbige Fred i Brétigny 1360 mellem de to stridende Magter. Frankrig maatte afstaa Aquitanien som et selvstændigt Rige og indløse deres fangne Konge for 3 Millioner Dukater. Det var haarde og ydmygende Betingelser; dog Freden var en Nødvendighed, og den blev modtagen med Glæde i Paris og de nordlige Provinser; men Befolkningen i de Provinser, som bleve afstaaede til England, var langtfra at dele denne Glæde. I Poitou og i hele Landet Saintonge, fortæller en Krønnikeskriver, var Misfornøjelsen stor hos Baronerne, Ridderne og de store Byer, da de nu skulde blive engelske. Navnlig kunde La Rochelle ikke finde sig i sin Skæbne; man kan ikke gjøre sig nogen Fore-

stilling om de rørende Ord og Bønner, Beboerne skreve og atter skreve til Kongen; de bade ham for Guds Skyld ikke at fjerne dem fra sit Hus og overdrage dem i fremmede Hænder; de vilde hellere finde sig i at betale Halvdelen af deres aarlige Indtægter i Skat. Da Befolkningen imidlertid saa, at hverken dens Indvendinger eller Bønner udrettede noget, maatte den adlyde; men de fornemste Borgere sagde: »Vi ville med Læberne erklære os for Englændere, men vore Hjerter ville aldrig bekvemme sig hertil«. Under Krigens Larm og Ulykker begyndte saaledes Fædrelandskjærligheden, der hidtil omtrent havde været en ukjendt Ting i Lensstaten Frankrig, at fødes og komme til Live paa alle Punkter; men, som sagt, endnu var der langt frem til det endelige Maal.

General Robert Lee*).

I.

General Lee nedstammede fra en af Englands ældste Familier. Ved Englands Erobring af Vilhelm Erobreren udmærkede Lancelot Lee sig i den Grad, at han til Belønning blev forlenet med flere Landstrækninger i Essex, og paa Korstoget under Richard Løvehjerte glimrede et Medlem af Slægten Lee paa en saa fremtrædende Maade under Belejringen af St. Jean d'Acre, at han lønnedes med Jarletitlen, og hans Rustning opbevares den Dag i Dag i Tower i London. Et tredje Medlem af Familien udmærkede sig saaledes ved Heltebedrifter, at hans Banner med Devisen »non incautus futuri« opbevaredes i det kongelige Kapel i Windsor.

Et senere Medlem af Familien, Richard Lee, var under Carl den første Medlem af Gehejmeraadet, men blev ved denne ulykkelige Monarks Død forvist fra England og drog til Amerika, hvor han blev Stamfader til den amerikanske Gren af Slægten. Hans Efterkommere virkede i forskjellige fremragende Stillinger til Gavn for de engelske Kolonier; men da disse omsider naaede en saadan Udvikling, at de

*) Jahrbücher für die deutsche Armee und Marine. Band 16. 1875. — Allgemeine Militärzeitung, 15ter Jahrgang. 1875. — Blanche Lee Childe: Le general Lee. — Cooke: A life of general R. E. Lee.

følte sig i Besiddelse af Kræfter til at staa paa egne Ben, træffe vi atter Medlemmer af Slægten Lee, der frejdig og djærvt hæve deres Røst for Uafhængigheden af England. R. H. Lee, en mægtig Taler, var med til at forfatte og fremme Uafhængighedserklæringen, og Henry Lee, Faderen til Robert, skabte sig ved sin Deltagelse i Befrielseskrigen som General et Navn i Amerikas Historie. Efter Krigen hædredes Henry Lee af sine Medborgere ved tre Gange at blive valgt til Gouverneur i Virginia.

I Aaret 1807 saa Drengen Robert Dagens Lys paa Slottet Stratford, beliggende i Grevskabet Westmoreland i Staten Virginia. Stratford var en af hine gamle Familiebesiddelser, som af den emigrerede, gamle engelske Adel var indrettet med Hygge og Smag, og hvor man maaske fandt et troere Billede af det gammelengelske Liv end paa mange Slotte i selve England, hvor Kampe imellem Puritanere og Stuarter havde medført idelige Forstyrrelser. I det store skovomkransede Stratfords gamle Haller, hvis Vægge vare prydede med en næsten syvhundredaarig ærefuld Familietraditions Trofæer og Erindringer, saa Drengen Robert sin berømte Fader færdes, snart i muntert Selskab med højtstaaende Mænd og snart alvorlig beskæftiget med Statssager.

Allerede i en tidlig Alder hærdedes Drengens Sundhed ved alle Haande Legemsøvelser og i Særdeleshed ved hans lidenskabelige Tilbøjelighed for Jagten, som han tilfredsstillede i de virginiske Skove. Da Faderen døde, var Robert kun elleve Aar gammel; men den berømte Faders ædle Personlighed havde dog paatrykt Barnet et Stempel, som aldrig udviskedes, men blev den Rettesnor, han trolig fulgte for hele Livet.

Ynglingen bestemte sig allerede tidlig for den militære Løbebane, og i Aaret 1825 indtraadte han som Elev paa Militærakademiet i West-Point, hvor han ved sin rene Vandel og ved sin ualmindelige Flid og Begavelse vandt

almindelig Anerkjendelse, saavel af Lærerne som af Kammeraterne. Efter at have studeret her i 4 Aar forlod den unge Mand Akademiet som Ingenieurofficer med de mest udmærkede Vidnesbyrd.

I Aaret 1832 ægtede han Frøken Mary Washington-Curtis, Datter af Washingtons Adoptivsøn Curtis, hvorved han kom i Besiddelse af Godserne Arlington og White-House. Den unge Ægtemand og Godsbesidder lod sig dog ikke friste af hin pludselige Rigdom til at nyde et mageligt Liv paa sine Godser, men foretrak at virke til Landets Bedste ved at lede Anlæget af Grænseforterne imod Indianerne, med hvilke han havde mange haarde Kampe at bestaa.

I Aaret 1847 udbrød Krigen mellem Mejico og de forenede Stater. I denne Krig var Lee højstkommanderende Ingenieurofficer med Kaptajns Rang og udmærkede sig paa en saa fremtrædende Maade, at hans ualmindelige militære Begavelse var hævet over al Tvivl. I Fægtningen ved Cerro Gordo, hvor den mejicanske Hær for sidste Gang gjorde Front imod Fjenden, spillede Lee med sine Ingenieurer en glimrende Rolle. Amerikanerne laa i 3 Dage lige over for Fjendens næsten uindtagelige Lejr og Stilling, og denne Tid benyttede Lee til at lade sine Folk bane en Vej for Artilleriet igjennem Bjerge og Skove. Dette møjsommelige Arbejde lykkedes saa fuldstændig, at Amerikanernes Skyts aldeles overraskende optraadte i Flanke og Ryg paa den mejicanske Hær, hvor Forvirringen blev saa stor, at hele Hæren maatte overgive sig. Den mejicanske General udtalte senere for den amerikanske General Scott sin ubegrænsede Beundring for den Officer, som havde forstaaet at bringe flere Batterier op paa et Punkt, der efter hans Formening næppe kunde bestiges af en Ged.

Efterat Kaptajn Lee i Krigens videre Gang havde faaet Lejlighed til at yde Hæren væsentlige Tjenester, blev han haardt saaret i Slaget ved Chapultepec. General Scott, der

skattede den begavede Ingenieurkaptajn meget højt og næsten nærede faderlige Følelser for ham, sørgede paa bedste Maade for Lee. Samme Aar udnævntes han til Major som Belønning for sin Deltagelse i Slaget ved Cerro Gordo, og kort Tid efter modtog han et Patent som Oberstlieutenant.

I Aaret 1852 udnævntes Lee til Vicedirektør ved Militærakademiet i West-Point, 23 Aar efterat han var afgaaet fra samme som Lieutenant. I Aaret 1855 overtog han Kommandoen over et af de nyoprettede Kavalleriregimenter, 2det Kavalleriregiment, der blev stationeret ved Grænsen af Tejas for at holde de urolige Indianere i Tømme. Saa godt som alle Officererne i dette Regiment vare Mænd, hvis Navne bleve berømte i den senere udbrydende Krig mellem Nord- og Sydstaterne. Efter flere Aars møjsommelig Tjeneste erholdt Oberstlieutenant Lee en længere Orlov til sit Hjem, og han begav sig nu til sit Gods Arlington for at udhvile sig i en lykkelig Familiekreds. Længe fik han dog ikke Lov til at være i Ro. John Brown, en ivrig Abolitionist, overfaldt og plyndrede med en lille Flok Tøjhuset i Harpers Ferry, og da han havde forsynet sine Mænd med Vaaben og røvet de fornødne Heste, begyndte han paa egen Haand et Korstog imod »Slavebaronerne«. Han udstedte Opfordringer til Slaverne om at myrde deres Herrer, og da disse Opfordringer ikke bleve fulgte, paatog han og hans Folk sig velvilligst Arbejdet, idet de tillige røvede og plyndrede omkring paa de rige virginiske Plantager. Præsidenten Buchanan gav Lee Ordre til at adsplitte Banden, i hvilken Anledning han i en Fart samlede de faa regulære Tropper, der fandtes i Washington, og ilede, forstærket med nogle Militstropper, til Harpers Ferry. De forbitrede Virginiere havde imidlertid allerede grebet til Vaaben og tvunget den lille Abolitionistskare til at trække sig tilbage til det befæstede Arsenal; John Brown havde slæbt nogle Borgere og deriblandt Oberst Washington, en Slægtning af Lee, med sig som Gisler og truede med

at dræbe disse, naar de bleve angrebne. Lee lod sig dog ikke skræmme af disse Trusler, men angreb den forskansede Stilling med en saadan Voldsomhed, at hele den fjendtlige Skare enten blev nedsablet eller fangen. Efter at hans Orlov snart derpaa var udløben, rejste Lee atter tilbage til sin Station St. Antonio i Tejas.

Valget af Abraham Lincoln til Præsident for de forenede Stater blev et betydningsfuldt Vendepunkt i Lees Liv, men gav ham tillige Lejlighed til at lægge en Sjælsstorhed for Dagen, der alene var nok til at gjøre ham berømt. Sydstaterne besluttede lidt efter lidt at udtræde af Unionen*), men Virginia var i Følge sin historiske Udvikling og med sine Interesser knyttet til Unionen, vægrede sig derfor i nogen Tid ved at tiltræde Sydstaternes Forbund og gjorde forskjellige Mæglingsforsøg, der imidlertid alle mislykkedes. Da Lincoln derpaa udstedte en Proklamation, i hvilken han indkaldte 75,000 Mand til at møde under Fanerne for at tvinge de oprørske Stater, besluttede Kongressen i Virginia at slutte sig til Sydstaternes Forbund (de Konfødererede).

Hvilket Valg skulde Lee nu træffe under disse Forhold? General Scott, hvem det i denne Krisis var magtpaaliggende at være omgivet af sine mest begavede Officerer, kaldte strax Lee til Washington. Her tilbød Lincoln og Scott ham Overkommandoen over hele Unionens Hær; den gamle General Scott satte saa megen Pris paa ham, at han var villig til at træde tilbage for Lee som Overgeneral, og man vil vide, at han skal have ladet følgende Ytring falde: »Hæren kan bedre undvære alle sine Officerer, mig indbefattet, end den kan undvære Lee«. Hvilken Fristelse for en begavet og ærgjerrig Soldat laa der ikke i et saadant Tilbud? Lee kunde have modtaget Tilbudet og

*) Se nøjere Afhandlingen: Abraham Lincoln i „Historisk Archiv" 1875. II., S. 309—11.

slaaet Sydstaterne til Jorden, thi hvem tør tvivle om, at han jo vilde have ledet Felttoget paa en ganske anden Maade end de uheldige Generaler Mac Clellan, Burnside o. fl.? Han kunde jo ogsaa, om han vilde, spille dobbelt Spil og ved at modtage Overkommandoen spille det Parti, som han samstemmede med, Sejren i Hænde; Historien viser mange saadanne Exempler. Han skyldte Unionen, som han med Troskab havde tjent i 25 Aar, sin Opdragelse og sine krigerske Lavrbær; alle hans Foresatte og deriblandt den gamle Scott, der elskede Lee som en Søn, pegede paa Stjernebanneret som det Banner, han burde følge, og dog valgte Lee uden Betænkning, men ikke uden store Sjælekvaler, at stille sig paa det andet Parti. Lee ansaa det for sin Pligt at være paa samme Side som hans snævrere Fædreland Virginia, og derfor vaklede han intet Øjeblik, men vægrede sig ved at slutte sig til Nordstaterne.

I et Brev til en Veninde skriver Lees Hustru blandt andet . . »Min stakkels Mand har grædt mange Taarer over den ulykkelige Krig, som staar for Døren; men som Mand og som født Virginier maa han dele Skæbne med sit Fædreland, der har erklæret sig imod Unionen«.

Til Belysning af de Følelser, der besjælede Lee under disse Forhold, hidsætte vi hans Brev til General Scott, da han indsendte sin Begjæring om Afsked.

Arlington i Virginia,
20. April 1861.

Hr. General!

»Siden vort Møde d. 18. d. M. er jeg kommet til den Overbevisning, at jeg ikke bør tøve med at indgive Ansøgning om min Afsked; maaske burde jeg have gjort dette Skridt endnu tidligere, men det har kostet mig en skrækkelig Kamp at tage Afsked med den Hær, som jeg i mine bedste Aar har viet mine aandelige og legemlige Kræfter. I mere end 25 Aar har jeg stedse mødt

Velvilje hos mine Foresatte og Kjærlighed hos mine Kammerater; men mod Dem, Hr. General, har jeg særlige Forpligtelser for den Kjærlighed og Hensynsfuldhed, som De har vist imod mig, og som det altid har været mig en Livsopgave at vise mig værdig til. Mindet om Deres Kjærlighed skal følge mig i min Grav, og Deres Navn skal altid være mig helligt. . . . . .«

Deres evig hengivne
R. Lee.

Det var i Sandhed store Ofre, Lee bragte ved at stille sig paa Sydstaternes Side; han ofrede sin glimrende Fremtid som Militær og sin hele Formue, som han maatte lade falde i Modpartiets Hænder; han maatte friste den tunge Skæbne, at den Regering, som han i en Aarrække havde tjent tro, betragtede ham som Forræder, og han maatte skilles fra Venner, som han var knyttet til igjennem sine mange Tjenesteaar; men Drivkraften til denne Selvovervindelse var Pligtfølelsen, og den svigtede Lee aldrig. Til Skam for Unionen skulle vi her oplyse, at Godset Arlington strax blev plyndret, og da Lees Familie, i Haabet om en fredelig Ordning af Begivenhederne, intet havde bragt i Sikkerhed, fandtes her mange Kostbarheder og Familieerindringer, som uden Skaansel bleve bortførte.

II.

Da Lee havde faaet sin Afskedsbegjæring bevilget, begav han sig strax til Richmond, hvor den provisoriske Kongres tilbød ham Kommandoen over den nordvirginiske Hær. Paa dette Tilbud svarede han: »Dybt bevæget ved Tanken om dette Øjebliks Vigtighed og uforberedt paa at holde en længere Tale vil jeg indskrænke mig til at afgive den Erklæring, at jeg modtager Deres Valg. Uagtet jeg kunde have ønsket, at Deres Valg havde truffet en anden og

værdigere, betror jeg mig dog til Gud, min Samvittighed og mine Medborgeres Bistand og haaber, at min Arm derved maa styrkes til Fædrelandets Forsvar«.

Lee var paa dette Tidspunkt en Mand paa 54 Aar, som takket være sin tarvelige og nøjsomme Levemaade nød en Jernhelbred, der kunde udholde alle Strabadser, som et Felttog maatte medføre. Hans første Virksomhed bestod nu i at organisere en Hær paa 30,000 Mand, som indkaldtes for at byde Nordstaternes mere end dobbelt saa stærke Hær Spidsen, og i at bringe Befæstningen af Richmond i forsvarlig Orden. Med den ham egne Energi og Kraft gav han sig i Færd med det Herkulesarbejde at bringe Orden i det stedfindende Virvar; men de utaalmodige Amerikanere levnede ham ikke tilstrækkelig Tid til en grundig Fuldendelse af Værket, men forlangte, at Felttoget skulde begynde saa snart som muligt, og en lignende Stemning gjorde sig gjældende i Nordstaterne. Som en Følge af denne Utaalmodighed rykkede de to Hære, hvis man tør bruge dette Udtryk om saadanne løst organiserede og slet eller aldeles ikke uddannede Masser, mod hinanden omtrent 3 Maaneder efter Konfliktens Begyndelse, naturligvis i høj Grad imod Lees Ønske. Man maa nu ikke tro, at der var tildelt Lee uindskrænket Myndighed som Organisator, eller at han var Overgeneral for Sydstaternes samlede Hær. Selv under disse faretruende Forhold gjorde der sig en vis Skinsyge gjældende mellem Sydstaterne indbyrdes, hvilket havde til Følge, at Lee, da de forskjellige Kontingenter forenedes til et Hele, af Anciennitets-Hensyn maatte rangere under Generalerne Johnston og Cooper. Lee rejste ingen Indvending imod dette Arrangement og behandlede altid de ældre Generaler med den største Ærbødighed; han skal have ytret, at han vilde gjøre sit Bedste af yderste Evne, hvilken Kommando man end lagde i hans Hænder.

Udfaldet af de første krigerske Operationer viste da noksom Manglen paa Disciplin og Orden i begge Hære. I

Fægtningen ved Bull Run sejrede de Konfødererede, hovedsagelig paa Grund af General Jacksons glimrende Optræden i et meget kritisk Moment, hvilket indbragte ham det hæderlige Tilnavn Stonewall (Stenmur). I Vestvirginia derimod sejrede Nordhæren under Mac Clellan fuldstændig over de Konfødererede under Garnet, som faldt. Efter Garnets Fald opstod der Uenighed imellem de overordnede Førere, og under disse fortvivlede Forhold fik Lee det Hverv at bringe Forstærkning samt at lede de forskjellige Troppekorps mod et fælles Maal. Nu skulde man jo tro, at han samtidig med denne Opgave havde faaet Overkommandoen, men dette var ingenlunde Tilfældet; han fik kun den højst uklare Ordre »at lede Operationerne i — Almindelighed«. Den eneste fremragende Episode i de paafølgende Operationer i Vestvirginia var et Forsøg af de Konfødererede paa at storme en stærk Stilling ved Cheat Mountain, hvilket Forsøg dog aldeles mislykkedes, hovedsagelig paa Grund af en overordnet Førers mangelfulde Ledelse. Efter dette mislykkede Angreb forholdt Lee sig defensiv og satte sig kun som Opgave at hindre Fjendens videre Fremtrængen. Den indtrædende Vinter standsede alle videre Operationer.

Lee maatte med urette bære Ansvaret for Krigens uheldige Begyndelse, og Pressen, der altid er ved Haanden ved slige Lejligheder, udtalte med den største Letfærdighed den strængeste Dom over hans Virksomhed og stemplede ham rentud som en Udulighed, der havde paataget sig en Opgave, han ikke evnede at løse. Lee bar disse Beskyldninger uden at knurre; han tog ikke til Gjenmæle ved at oplyse, hvilken uklar Stilling han havde indtaget og tillod heller ikke andre at gjøre det for ikke at tilvejebringe Uenighed og Splid.

I Løbet af Vinteren anvendtes Lee til at forestaa Ordningen af Kystforsvaret paa Nord- og Sydcarolinas Kyster, hvor han fik Lejlighed til at lægge sit Ingenieurtalent for Dagen. Vinteren blev i øvrigt af begge Parter anvendt til

med Kraft at arbejde paa Hærenes Organisation, idet man dog havde maattet erkjende, at Grundbetingelserne for at kunne udrette noget med en Hær ere Orden og Disciplin; for Sydens Vedkommende fremmedes Arbejdet, saavel fra Ledernes som fra Befolkningens Side, med en saadan Iver og god Vilje, at den lille Hær i April 1862 allerede var naaet saa vidt, at man kunde manøvrere med den paa korte Strækninger, og hvad Udseendet angik, gjorde den, til Trods for den mangelfulde Uniformering, et ret godt Indtryk.

Nordstaterne havde paa deres Side gjort saa store Anstrængelser, at de i Foraaret 1862 kunde rykke i Marken med en dobbelt saa stor Styrke som deres Modstander. Felttoget 1862 begyndte dog alligevel med et Nederlag for de Fødererede, der under Mac Clellans Anførsel i Slaget ved Seven Pines den 31te Maj bleve besejrede af General Johnston, som selv faldt i Slaget. Atter her gjorde Jackson Stonewall fortrinlig Nytte, idet han ved hurtige og skuffende Manøvrer tvang Fjenden til at trække en Styrke paa omtrent 40,000 Mand bort fra Hovedhæren, der stod lige over for Johnston.

Præsident Jefferson havde nu det moralske Mod at udnævne Lee til Johnstons Efterfølger, til Trods for det Udulighedsstempel som den offentlige Mening havde paatrykt ham, og han viste derved den samme Menneskekundskab, som han allerede tidligere havde lagt for Dagen ved at tildele den umilitærisk udseende Professor ved Militærakademiet, Jackson en betroet Kommando. Sidstnævnte var nemlig i Modsætning til Lee, der var en smuk, statelig Mand med et imponerende Ydre, en foroverbøjet Skikkelse, som paa Akademiet havde været Skive for Elevernes Vittigheder; thi de anede ikke, at dette uanselige Ydre rummede de herligste Egenskaber; men Krigen gav ham Lejlighed til i rigt Maal

at udfolde dem. Han var præget af en stærk Gudsfrygt, og selv i Krigen helligede han mange Timer til Andagt og Bøn. Strax da han kom til Hæren, trak Soldaterne paa Smilebaandet ad ham, men allerede i den første Affære vandt han deres Hjerter ved den Ro og Koldblodighed og til samme Tid det fyrige Mod, han var i Besiddelse af, naar Faren var størst.

Lee havde det Ry i den offentlige Mening, at han var forsigtig, langsom og noget ængstlig af sig; men han skulde nu snart faa Lejlighed til at vise, at han var en Mester i Feltherrekunsten, der baade kunde være forsigtig og forvoven, der saavel kunde fatte en Beslutning som udføre den med Energi.

Fornævnte Slag ved Seven Pines havde kun delvis ramt den overlegne Mac Clellan, men ingenlunde ødelagt ham; han blev derfor i sin Stilling, saa meget mere som han ventede, at Kabinettet i Washington skulde sende ham Forstærkning af Tropper. Da Tiden imidlertid trak ud til henimod Juni Maaned, uden at han erholdt andet end Løfter, besluttede han at forlægge sin Basis til Jamesfloden; men General Lee kom ham i Forkjøbet. Ved en genial Anvendelse af Strejfkorps under Anførsel af Mænd som Jackson og Stuart vidste han at skaffe sig Underretninger, samtidig med at han skuffede saavel Regeringen i Washington som Mac Clellan med Hensyn til sin egentlige Plan, der gik ud paa med en Styrke paa 50,000 Mand at omfatte Fjendens højre Fløj. Da Lee derfor førte sit Angreb, kom det Fjenden saa uventet, at Slaget endte med Nederlag og Flugt for de Fødererede. Det lykkedes dog Mac Clellan at føre Resterne af Hæren tilbage til Jamesfloden under idelige Angreb af den forfølgende Fjende og igjennem Egne, hvor Klimaet og Terrænet lagde ham alle mulige Hindringer i Vejen. I den forskansede Lejr ved Malvern Hill, 30 Mil fra Richmond, lykkedes det ham at modstaa de Kon-

fødereredes Angreb, hvornæst han indskibede sig med Resten af Hæren.

Dette Slag lagde Grunden til Lees Krigerhæder og den ubetingede Tillid i Hæren, som senere aldrig kølnedes, men kun forstærkedes. Fra denne Dag af vare hans Ord en Helligdom og hans Planer en ubetinget Rettesnor for Regeringen.

Da han den 8de Juli holdt sit Indtog i Richmond, undgik han at være Gjenstand for offentlig Hyldest; han saa dybere ind i Fremtiden end hans Landsmænd og havde en rigtig Følelse af, at disse blodige Kampe kun vare Dramaets første Akt. Nordstaterne begyndte snart igjen at røre sig; endnu førend Mac Clellan havde udskibet sin Hær, fremstod en ny Fører for Nordhæren, en General Pope, den raaeste og uduligste af alle Nordstaternes i denne Krig opstillede Hærførere. I Modsætning til Mac Clellan, der haandhævede Disciplinen og søgte at holde Krigen indenfor Folkerettens Grænser, tillod han Rov og Plyndring i Fjendens Land. Han søgte at dokumentere sin Dygtighed ved bombastiske Proklamationer saasom: »Mit Hovedkvarter er i Sadlen! Jeg kjender ingen anden Operationsbasis og ingen anden Operationslinie end Fjendens Retraitelinie!« Allerede i Slutningen af Juli rykkede Pope mod Richmond, hvor han ventede at træffe Lees Hær. Lee var virkelig med største Delen af sin Hær ved Richmond og havde kun sendt Jackson frem i Terrænet med en ringe Styrke som Følehorn. Jackson stødte paa Popes Hær ved Cedar Run og vidste ved en Gaaen tilbage paa Skrømt at gjøre sin Fjende saa sorgløs, at han daglig udstedte Sejrsbulletiner. Lee, der igjennem Meldinger fra Jackson vidste nøje Besked om alle Fjendens Foretagender, sendte Jackson Forstærkning af Tropper, saaledes at han sattes istand til at gaa angrebsvis til Værks, idet han aldeles overraskende opererede imod Popes højre Fløj og tilføjede ham et føleligt Nederlag i det genialt ledede Slag ved Cedar Run, hvilket havde til

Følge, at Pope trak sig tilbage bag Rappahannock for der at afvente Fjendens videre Foretagender.

Stuart foretog nu et af sine berømte Strejfoverfald, hvor han endogsaa trængte ind i Hovedkvarteret hos Pope, der i dette Øjeblik var saa heldig at have sit Hovedkvarter i Sadlen, medens Stuart erhvervede sig et fuldstændigt Indblik i Fjendens Stilling. Jackson, fulgt af Lee, rykkede nu frem ad samme Vej som Stuart og optraadte aldeles uventet i Ryggen paa Pope, der kun kunde takke de Konfødereredes Underlegenhed og Udmattelse og Mac Clellans Fremsynethed ved at befæste Washington for, at han efter blodige Kampe kunde bringe de tiloversblevne Dele af Hæren i Sikkerhed bag Forskansningerne ved Potomac. Pope havde tilstrækkelig godtgjort sin Udulighed, og Mac Clellan fik atter Overkommandoen; thi da det rygtedes, at Lee gik over Potomac, indsaa man, at nu maatte der en dygtig Ledelse til, og en saadan vidste man ikke i Øjeblikket at finde hos andre end Mac Clellan, der var bleven uretfærdig bedømt i den offentlige Mening.

Lee havde saaledes atter kastet Fjenden ud af Virginia; hans Tab beløb sig til 10,000 Mand, men Fjendens var i det mindste tre Gange saa stort. Han besluttede nu at benytte den vundne Fordel til at føre Krigen over paa Fjendens Territorium for at lade Hæren, hvis Forplejning nu i to Aar havde tynget paa Virginia, blive forplejet i de rige fjendtlige Egne, og tillige haabede han at rejse en Bevægelse i Maryland til Fordel for Sydstaterne. Lige fra Krigens Begyndelse var nemlig en Mængde unge Mænd fra Maryland strømmet til Sydstaterne som frivillige, og mange Familier havde maattet flygte til Syden paa Grund af de fødererede Myndigheders Vilkaarlighed. Lee blev imidlertid skuffet med Hensyn til Stemningen i Vestmaryland; thi den var overvejende for Nordstaterne, og Soldaterne, som havde ventet at møde glade Ansigter hos Befolkningen, skuffedes ligeledes ved den kolde Modtagelse;

men ikke desto mindre viste de en god Disciplin og respekterede Ejendomsretten, selv lige over for fjendtligsindede Beboere. Lee beordrede Jackson til at indtage Harpers Ferry, i hvis Arsenal der fandtes en Del Krigsmateriel, medens han selv indtog en Stilling, der gav ham frie Hænder til efter Behag at true Washington eller Baltimore. Mac Clellan anede aldeles ikke, hvad Lee havde for; men ved en Hændelse kom han til Kundskab derom, idet nemlig en af hans Soldater fandt en af Lee udstedt skriftlig Ordre, der var bestemt for en eller anden General. Mac Clellan satte sig nu strax i Bevægelse for at undsætte Harpers Ferry og afskjære Lee fra Overgangen over Potomac, men forsinkedes imidlertid i sin Fremrykning ved Modstanden af nogle af Lee fremskudte Detachementer og saa sig ikke istand til at forhindre, at Jackson efterat have indtaget Harpers Ferry, ved hvilken Lejlighed han tog 11,000 Fanger og en Del Krigsmateriel, forenedes med Lee d. 16de Septbr. og at den forenede Styrke, 33,000 Mand stærk, Dagen efter stod parat til at modtage et Angreb i Stilingen ved Sharpsburg. Mac Clellan angreb med 87,000 Mand, men de Konfødererede afslog ethvert Angreb, og da Mørket faldt paa, indsaa Mac Clellan, at han maatte opgive sin Plan at kaste Lee i Potomacfloden. Den næste Dag forblev Lee uforandret i sin Stilling, parat til at modtage et nyt Angreb; men Fjenden havde lidt saa meget, at dette Angreb udeblev, og den følgende Dag iværksatte Lee Overgangen over Floden og slog Lejr ved Fredericksburg. Hans Soldater vare, til Trods for de haardnakkede Kampe og anstrængende Marcher, ingenlunde demoraliserede, men tilbageviste endogsaa flere Forsøg af Mac Clellan paa at komme over Potomac. Resultatet af Lees og hans Hærs Anstrængelser i dette Felttog var, at Richmond var befriet, Washington havde været truet, og Fjenden havde mistet 40,000 Fanger og en uhyre Mængde Krigsmateriel.

I Lejren ved Fredericksburg nød Lees Hær omsider

nogle Ugers Hvile, hvortil den ogsaa højligen trængte efter saa overordentlige Strabadser; Stemningen i Hæren var fortræffelig; Soldaterne tilbade og nærede en ubetinget Tillid til deres General, der var rolig og uforfærdet i Slaget og venlig imod enhver, naar han i sin simple graa Uniform færdedes iblandt dem. Han lagde megen Vægt paa, at der herskede Gudsfrygt i Hæren, og deltog altid selv som den andægtigste i Gudstjenesten om Søndagen eller paa Slagdagene. Under Opholdet i Lejren modtog Lee uhyre Sendinger af Fødevarer, Vin og Delikatesser; men han beholdt intet for sin egen Person, men sendte alt til Ambulancerne. Overalt, hvor han viste sig i Lejren, lagde Glæden sig for Dagen i alles Ansigter, og Mandskabet hilsede ham med Tilnavnet »Onkel Robert«, en Fortrolighed, som man kun kan tænke sig hos Amerikanere. Oldinge, Kvinder og Børn strømmede til Lejren for at see Befrieren, for hvem der hver Søndag blev bedt i Kirkerne. Generalens Lejr bestod af 7 til 8 Telte, beliggende opad et Hegn, og man vilde der forgjæves have søgt efter noget, der lignede Pomp eller Pragt; man saa ingen Sværm af Adjutanter, ej heller Skildvagter, udstillede til Ære for Generalen. En lige i Nærheden beliggende Forpagtergaard vilde i enhver anden Hær være bleven beslaglagt af Generalen og hans Stab; men Lee vilde have, at Soldaterne skulde respektere Ejendomsretten og gav selv Exemplet.

Sydhærens Hvile skulde ikke blive af lang Varighed. Burnside, der havde faaet Kommandoen efter Mac Clellan, hvem man med urette bebrejdede, at han ikke havde forfulgt Lee med Kraft efter Fægtningen ved Sharpsburg, fik Ordre til at gjenoptage Fjendtlighederne. Da han ikke strax vilde levere et Hovedslag, besluttede han foreløbig at passere Rappahannock for at bemægtige sig Fredericksburg, hvor han vilde opslaa sit Vinterkvarter for ved Foraarets Komme at gribe Offensiven. Lee var imidlertid igjennem sit aarvaagne Rytteri underrettet om ethvert af Fjen-

dens Skridt, og da Nordhæren paabegyndte Overgangen over Floden, blev den ubehagelig overrasket ved pludselig at blive beskudt af Lees Artilleri, der ødelagde de fjendtlige Pontonbroer. Først da Burnside gav sig til at bombardere Byen, lykkedes det ham at skaffe sig Fjendens Artilleri fra Halsen, og den 12te December havde hans hele Hær, 100,000 Mand stærk, passeret Floden og stod parat til Slag. Lee, der kun havde 50,000 Mand, havde besat Højderne Syd for Byen. Fjenden angreb først Divisionen Jackson Stonewall, men blev afvist med en saadan Kraft, at han mistede omtrent Halvdelen af den angribende Styrke. Sex Gange angreb Burnside med overordentlig Tapperhed, men blev hver Gang slaaet tilbage med uhyre Tab. Burnside havde svoret paa, at Højderne skulde være i hans Magt inden Aften; men da Mørket faldt paa, var han slaaet paa alle Punkter. Lee belavede sig paa at modtage et Slag den følgende Dag, men Fjenden, der havde mistet omtrent 12,000 Mand, foretrak at gaa tilbage over Floden i Løbet af Natten. Naar undtages endnu et Forsøg af Burnside paa at drive Lee ud af hans Stilling, et Forsøg, der aldeles strandede paa Grund af Terrænets Ufremkommelighed i den fremrykkede Aarstid, hengik Vinteren 1862—63 rolig og Lee forblev ved Frederickburg.

Burnside maatte afgive Kommandoen til Hooker, der bragte Hæren op til en Styrke af 150,000 Mand; hvad Beskaffenheden af denne Hær angik, da ville vi citere Generalens egne Ord: »Det er den stolteste og bedst forplejede Hær paa Jorden«. Lee derimod havde Vanskelighed ved at udfylde Hullerne i sin Hær, da Landet baade manglede Folk og Penge.

I April Maaned 1863 gjorde Hooker et Forsøg paa at indtage Højderne ved Fredericksburg. Hans Plan gik

ud paa at overskride Rapidan, der falder i Rappahannock lidt ovenfor Byen, for dernæst at lade en Del af sin Styrke besætte den lille Flække Chancellorsville, medens Resten af Hæren skulde omgaa Lee og falde ham i Ryggen. Denne Plan var ret snildt anlagt; thi Chancellorsville var paa Grund af uigjennemtrængelige Skove næsten utilgængelig undtagen fra én Side, som beherskedes af Hooker, der havde ladet Artilleriet saaledes opstille, at det kunde bestryge alle de snævre Adgange. Lee fattede nu paa sin Side den dristige Plan at lade Jackson angribe Hooker i Ryggen, medens han selv demonstrerede i Fronten. Planen iværksattes den 2den Maj. Medens Lee disponerede over sin Styrke paa en saa mesterlig Maade, at Fjenden hverken vidste ud eller ind, foretog Jackson Stonewall sin sidste Expedition, som han paa sin sædvanlige geniale Maade iværksatte saaledes, at Fjenden troede, at han trak sig tilbage til Richmond. Man kan derfor tænke sig de Fødereredes Overraskelse, da han pludselig som en Bombe faldt ned iblandt dem Kl. 5 om Eftermiddagen, just som de vare i Færd med at tilberede deres Aftensmad. Angrebet kom saa pludselig, at de ikke engang fik Tid til at gribe til Vaaben, men flygtede i vild Uorden, efterladende Geværer og Bagage. Jackson standsede først Forfølgningen, da han ved Mørkets Frembrud stødte paa Forskansningerne ved Chancellorsville. Jackson red nu pludselig frem i Terrænet foran sine egne Forposter, uden at disse vare vidende derom, for at rekognoscere, og nu indtraf det ulykkelige Tilfælde, at hans egne Folk fyrede paa ham og hans Ledsagere den Tro, at de vare fjendtlige Ryttere, og Jackson styrtede til Jorden ramt af tre Kugler. Han bragtes tilbage paa en Baare, og naar nogen, idet han passerede sine Linier, spurgte, hvem den saarede var, lod han svare: »En konfødereret Officer«. Da en af hans Generaler med Fortvivlelse malet i Ansigtet gjenkjendte gamle Jackson i den saarede, rejste denne sig med Besværlighed op i Baaren og sagde: »Vi maa holde

Stillingen, Hr. General«. Det var den sidste Ordre, Stonewall Jackson gav; han blev bragt til en Ambulance, hvor den berømte Helt udaandede efter tre Dages Forløb.

Lee modtog i Løbet af Natten den sørgelige Efterretning om Jacksons Saar og hans Sejr over Fjenden. Sendebudet traf Lee og hans Stab, liggende paa bar Mark uden nogen anden Beskyttelse imod Vejrliget end deres Feltkapper; Lees Sorg var dyb, og han ytrede: »Enhver Sejr, der, om end kun for en Tid, berøver os gamle Jackson, er dyrkjøbt«; han vidste nemlig endnu ikke, at Saarene vare dødelige. Da Lee erfarede hans Død, var hans Sorg overvældende; Forholdet mellem dem var ikke alene bygget paa gjensidig Agtelse for hinandens Fortjenester, men ogsaa paa det inderligste Venskab, der aldrig lod Skinsyge finde Rum i deres Hjerter.

Vi ville vende tilbage til Slaget. Tabet af deres tilbedte General opflammede de sejrrige Tropper til fornyet Kamplyst; den følgende Dag begyndte Kampen igjen under Anførsel af den ypperlige Kavallerigeneral Stuart, og Tropperne stormede frem under Raabet: »Vi ville hævne Jackson Stonewall«. Imidlertid rykkede Lee med Hovedstyrken ligeledes frem til Angreb paa Fjendens Forskansninger, der efter en haardnakket Kamp faldt i de Konføderedes Hænder. Hooker trak sig tilbage til Rappahannock; men Lee hindredes i at forfølge, da han ved Efterretningen om, at en fjendtlig Styrke truede den ved Fredericksburg efterladte Division, saa sig nødsagen til at ile denne til Hjælp. Ogsaa her lykkedes det ham at kaste Fjenden, hvem han tilføjede et uhyre Tab, og Hooker trak sig nu helt tilbage med et Totaltab af 25,000 Mand. De Konfødererede havde vel ikke mistet mere end 10,000 Mand; men Tabet af Jackson Stonewall var uerstatteligt og kastede et Sorgens Skjær over de vundne Fordele, der syntes at varsle om kommende Ulykker.

Sagen var nemlig den, at de Konfødereredes Situation til Trods for de vundne Sejre ingenlunde var glimrende, idet

de paa engang fra flere Sider truedes af en langt overlegen Fjende. Lee besluttede at frigjøre det af Krigen saa stærkt udpinte Virginia ved en Bevægelse mod Nord mod Pennsylvania, hvorved Fjendens Hovedstad truedes. Ved Forstærkning af Longstreets Korps fra Carolina og ved fornyet Udskrivning lykkedes det at bringe Hæren op til en Størrelse af 70,000 Mand. Lee foretog nu en mesterlig anlagt Marche, hvis Resultat var, at han aldeles uventet stod i Pennsylvania, og Fjenden, der aldeles ikke havde anet hans Plan, ilede nu saa hurtig som muligt til denne Stat. Lee nærede det Haab, at han ved at føre Krigen over i Fjendens Land og lade dette føle Krigens Byrder kunde give Fredspartiet større Vægt, og hvis Krigslykken vilde tilsmile ham, kunde det maaske lykkes ham at faa Hovedstaden i sin Magt, hvilket kunde have haft uberegnelige Følger. General Meade havde imidlertid faaet Kommandoen efter Hooker. Lee havde beordret Stuart at holde sig mellem de to Hære for at bringe betimelig Melding om Fjendens Nærmelse; men paa Grund af langtudgaaende Marcher blev Stuart forsinket, og Lee, der ikke anede Uraad, da han ingen Meldninger fik, blev i høj Grad overrasket ved at støde paa Fjendens Avantgarde ved den lille By Gettysburg i Pennsylvania. Han var nu nødt til at optage Kampen mod den 30,000 Mand stærkere Fjende; i tre Dage kæmpede de to Hære, uden at nogen Afgjørelse fandt Sted; men Lee, der følte Besværligheden af at forpleje sin Hær i Fjendens Land og i umiddelbar Nærhed af en overlegen Fjende, besluttede nu at slaa et afgjørende Slag, førend han trak sig tilbage. Han foretog derfor et Angreb paa Fjendens Centrum; men dette Angreb mislykkedes totalt, og han led store Tab. Det er saa godt som den eneste Lejlighed, hvor Lee af en sagkyndig Kritik bebrejdes, at han ikke var Herre over Situationen, og hvor hans Dispositioner som Følge deraf vare fejlt anlagte. Lees personlige Optræden, efterat dette Uheld havde rammet hans Hær, skildres af Øjenvidner som hævet over al Ros;

hans Ansigt var roligt som altid, og intet Spor af Modløshed var at læse deri, medens han red langs med Linierne og opmuntrede Soldaterne med venlige Ord til at fatte Mod og trøstede dem med, at alt endnu kunde blive godt o. a. l. Da en Brigadegeneral udtrykte sin Fortvivlelse over det Tab, hans Brigade havde lidt, sagde Lee til ham: »Vær blot ved godt Mod, Hr. General; naar nogen i Dag har begaaet Fejl, er det mig alene«. Hans Opmuntringer virkede i den Grad paa Tropperne, at de samlede sig i god Orden, og Stemningen gav sig Udtryk i Udtalelser som: »Til Trods for vort Uheld, skal Onkel Robert nok vide at føre os ind i Washington«.

Mod Forventning modtog General Meade ikke fjerde Dag det Slag, Lee tilbød ham, hvorfor denne besluttede at tiltræde sit Tilbagetog, som han til Trods for Fjendens Allarmeringer lykkelig udførte til Potomac. Paa Grund af Flodens høje Vandstand saa Lee sig nødsaget til at blive paa denne Side, og da de Fødererede den 12te Juli 1863 naaede Floden, traf de Lee parat til Slag; men til hans store Ærgrelse vovede Meade ikke at angribe, hverken denne eller den følgende Dag. Sydhæren havde imidlertid benyttet Tiden til at lave Overgange over Floden og iværksatte Overgangen den 14de lige for Næsen af Fjenden, Lee stod nu atter i Virginia, og Felttoget 1863 var forbi.

III.

Udsigterne vare triste for Sydstaterne, og alt Haab om en hurtig Afslutning af Krigen svandt bort med det uheldige Tog mod Pennsylvania i Forbindelse med Uheld paa andre Krigsskuepladse. Jefferson Davis befalede, at der paa en bestemt Dag skulde holdes Bøn i alle konfødererede Stater, og Lee udstedte en Proklamation til Hæren, hvori han søgte at hæve dens Mod og Gudsfrygt; »Gud er vor

eneste Frelse«, sagde han blandt andet, »lader os bede ham at bevare vort Fædreland«.

Vinteren 1863—64 tilbragte begge Hære i de gamle Stillinger ved Rappahannock. Lees Hær led stor Nød af Mangel paa Levnedsmidler; Landet var i den Grad udtømt, at hver Mands Ration maatte indskrænkes betydelig, og der var en Tid, hvor man frygtede for Hærens Opløsning af Mangel paa Føde. Desertioner, der tidligere havde været uhørte, begyndte nu at finde Sted. I denne Ulykkens Periode skal der have været udbredt et stærkt religiøst Præg over Hæren, og det maa have været et rørende Syn at se disse hærdede Krigere holde deres Andagt tilligemed deres Hærfører; thi Lee deltog saavel i deres gudelige Beskæftigelser som i deres Strabadser og Savn.

I Foraaret 1864 stod Nordstaternes Hær, 195,000 Mand stærk, under Grant lige over for Lee med 52,000 Mand. Grant var den sjette General, der forsøgte sin Lykke over for Lee, og han havde unægtelig bedre Chancer for sig end nogen af hans Forgængere. Han var en energisk Mand og stod paa en god Fod med Krigsstyrelsen, der lod ham faa alt, hvad han ønskede. Hans Taktik gik ud paa at trætte sin Modstander ved aldrig at lade ham i Ro, og de rige Hjælpekilder, der i enhver Henseende stode til hans Raadighed, satte ham istand til at gjennemføre en saadan Felttogsplan. Lee indsaa til fulde, hvor fortvivlet Situationen var, og han kunde ikke haabe paa Forstærkning nogetsteds fra. Befolkningen i Syden fattede ogsaa Øjeblikkets Alvor, og en af Mødre, Hustruer og Søstre udstedt Proklamation til Soldaterne opfordrede disse til at holde ud i Kampen for Arnen og den hellige Sag. Familierne sendte alt, hvad de paa nogen mulig Maade kunde undvære, til Hæren, og kostbare Sjaler og Stoffer sendtes til Tropperne, omsyede til Klædningsstykker.

Kampen begyndte i Maj 1864 med et Angreb af Grant; men hans dygtige Modstander tvang ham til at levere

Kampen i det samme vanskelige Terræn, der Aaret forud havde været saa skæbnesvangert for de Fødererede under Hooker. Første Dag var Fordelen paa Lees Side, uagtet han mistede mange Folk; den følgende Dag var Kampen frygtelig. I et for de Konfødererede vigtigt Moment, hvor Generalerne Longstreet og Jenkins skulde foretage en vigtig Bevægelse, faldt begge disse Generaler, skudte af deres egne Folk, som ikke havde kjendt dem i det tætte Krat. Dagen endte dog med, at de Fødererede bleve kastede tilbage, men Mørkets Frembrud hindrede Forfølgningen. Disse Kampe kostede Lee 7,000 Mand, men Grants Tab var vel henved det tredobbelte.

Grant indsaa, at dette Terræn hverken egnede sig for hans Taktik eller hans Tropper, og besluttede nu at binde Lee til Stedet ved en Skinmanøvre, medens han med en Styrke opererede imod Richmond. Dog, hvor stor var ikke hans Forbavselse, da han, efterat have foretaget nogle forcerede Marcher for at naa Spottsylvania, pludselig stødte paa sin Modstander, der havde forskanset sig stærkt. Lee havde nemlig med sit skarpe strategiske Blik gjennemskuet Grants Plan og truffet Foranstaltninger derimod. Grant, der var opbragt over, at hans Plan var opdaget, besluttede nu med den ham egne hensynsløse Egensindighed at kaste Fjenden for enhver Pris og forsøgte i flere Dage at storme Fjendens Forskansninger. Kampen var paa en af disse Dage saa hidsig, at Lee selv trak sin Sabel og stillede sig i Spidsen for et af de virginiske Regimenter for at føre det frem til Angreb; den tapre Gordon skal ved denne Lejlighed være reden hen til Lee, hvis Hest han tog ved Tøjlen, idet han sagde: »Deres Plads, Hr. General, er ikke her; deres Virginiere have endnu aldrig ladet Dem i Stikken!« Først da Regimentet bønfaldt Lee om at holde sig tilbage, indvilgede han deri, sikker paa, at disse Folk vilde gjøre deres Pligt til det yderste. Tabet i disse Kampe beløb sig til 18,000 Mand for Nordhæren og 7,000 Mand for de Konfødererede.

Da Grant indsaa, at hans Anstrængelser vare forgjæves, besluttede han at gaa mod Richmond ad en anden Vej; men Lee gjennemskuede atter hans Plan, og tre Gange kom han Grant i Forkjøbet, spærrede ham Vejen og tvang ham til at bøje af. Sidste Gang skete det ved Cold Harbour. Grant ansaa det af strategiske Grunde for nødvendig at angribe Lee her og knuse ham med sin overlegne Styrke for at forcere Overgangen over Chickahominy og bemægtige sig Richmond. Kampen begyndte den 3dje Juni 1864; sex Gange forsøgte de Fødererede at storme Fjendens Stilling, og hver Gang bleve de kastede med uhyre Tab. Takket være Lees fortræffelig anlagte Forskansninger mistede han i denne Kamp kun 1200 Mand, medens Fjenden havde et Tab af omtrent 13,000 Mand.

Alle disse Fægtninger, som ere saa lidt kjendte i Evropa, vise nøksom, at Grant ikke kan sammenlignes med Lee som Feltherre, og hvis de Fødererede ikke paa andre Krigsskuepladse havde haft Lykken med sig, var Grant uden Tvivl ikke bleven Herre over Situationen i Virginia. De Fødererede havde i dette Felttog i Løbet af en Maaned mistet 3,000 Officerer og 60,000 Mand.

Efterat Grant havde ladet sin Hær udhvile sig i nogle Dage, marcherede han i en Bue omkring Richmond i den Hensigt at indtage Byen Petersburg, som ligger omtrent 5 Mil syd for førstnævnte By, der fik sine Tilførsler herover. Et Forsøg paa at tage denne By i en Haandevending strandede aldeles paa den svage Besætnings heltemodige Forsvar, og Lee ankom nu ogsaa til Byen og forskansede sig der. Grant forsøgte flere Gange at storme; men da han efter flere mislykkede Forsøg havde mistet 10,000 Mand, besluttede han at belejre Byen. Alle Grants Forsøg paa under Belejringen at drive Lee bort mislykkedes dog stadig, og alene ved et et af disse mistede han omtrent 4,000 Mand. Begge Hære opsloge nu deres Vinterkvarterer ved Petersburg, uden at nogen Afgjørelse havde fundet Sted.

Lee havde endnu vanskeligere ved at forpleje sin Hær i Vinteren 1864—65 end Aaret forud. Han havde selv sit Hovedkvarter lige ved Petersburg og afventede Begivenhederne med en Ro, der forbavsede hans Omgivelser; hans Ansigt havde et Udtryk, som om han troede paa en heldig Udgang af Begivenhederne, og dog var dette ingenlunde Tilfældet. Allerede i længere Tid havde han anset Situationen for fortvivlet; men han ansaa det for sin Pligt ikke at lade sig mærke dermed. Hans Hær var stærkt formindsket, og han fik ingen Erstatning, medens Grant stadig fik Forstærkning, og dog var Lee nu den, til hvem Konføderationen ene satte sin Lid. Soldaterne tilbade ham, og naar han forlod sit Telt og lod sig tilsyne, jublede man overalt, hvor han kom frem; alle vare de overbeviste om, at saa længe Lee var i Live, var der endnu Haab. Denne utrættelige Tillid, som man nærede til ham, og som han ansaa det for en Pligt ikke at svække, gik Lee nær til Hjertet, da han med sin store militære Erfaring og Begavelse imødesaa Fremtiden med den største Bekymring.

Foraaret 1865 begyndte under sørgelige Varsler for de Konfødererede. General Sheridan var efter flere Sejre i Virginiadalen stødt til Grants Hær, og vesterpaa havde Shermann sejret ved Atlanta, nærmede sig nu sydfra og truede Lees Tilbagetogslinier. Lee, der var omspændt paa alle Sider, indsaa det umulige i at holde Stillingen ved Petersburg. Regeringen i Richmond tildelte vel Lee Overkommandoen over samtlige konfødererede Tropper; men denne Udnævnelse kom for silde til at være andet end en ren og bar, tom Titel. Grant stod foran ham med 150,000 Mand, og Shermann nærmede sig med en betydelig Styrke, medens han i Petersburg kun havde 30,000 Mand, og Johnstons Korps, der af Shermann holdtes bunden vesterpaa, talte ikke mere. Lee følte, at der nu kun var én Ting tilbage at gjøre, nemlig at trække sig tilbage fra Petersburg og søge at forene sig med Johnston, for med de forenede Hære at

forskanse sig i Bjergene; derved kunde han trække Krigen i Langdrag og maaske i sin Tid opnaa gunstigere Fredsbetingelser. Til Lees store Sorg modsatte Regeringen sig denne Plan, og han var nu henvist til at gaa sin Skæbne i Møde ved Petersburg. Troppernes Tilstand var paa Grund af den anstrængende Tjeneste og den daarlige Forplejning højst ynkelig, de lignede mere udtærede Spøgelser end levende Mennesker, og dog afværgede de endnu alle Fjendens Angreb. Lee forsøgte endnu engang at optræde som Angriber for at bemægtige sig en Jernbanelinie, ad hvilken Grants Hær modtog Tilførsler; men Angrebet mislykkedes og kostede 2,000 Mand, og der stod nu kun tilbage at afvente det Øjeblik, hvor Grant med sin knusende Overmagt vilde føre et afgjørende Slag.

Omsider den 29de Marts 1865 oprandt Dagen. Grant havde den Plan at angribe Lees højre Flanke, og naar dette Angreb lykkedes, var alt Haab forbi for Fjenden; Lee, der indsaa dette, søgte at imødegaa Angrebet med en Styrke paa 15,000 Mand Fodfolk og 2,000 Ryttere paa nogle skrækkelig afmagrede Heste; han havde endnu ikke opgivet Haabet om ved en dristig Bevægelse at aabne sig en Udgang, ad hvilken han kunde undslippe. Kampen varede i 4 Dage. Den første Dag førte Lee personlig et Angreb mod Fjenden og gjennembrød hans Linier, men den stadig fremmylrende Forstærkning tvang ham til atter at gaa tilbage. Omsider den 2den April endtes Kampen med, at de Fødererede efter en haardnakket Modstand ved et voldsomt Angreb erobrede Stillingen. Lee haabede endnu at kunne holde sit forskansede Hovedkvarter, der laa 2 Mil bagved Byen, indtil Mørket faldt paa, for dernæst i Ly af dette at trække sig tilbage til Carolina; men dette Haab glippede, da en stærk fjendtlig Kolonne opererede lige i Retning at Hovedkvarteret, og Lee trak sig nu tilbage til nogle, længere borte liggende Forskansninger, som han i en Fart havde ladet opkaste, og som vare besatte af en lille Styrke, der i den bedste

Stemning afventede hans Komme. Denne Stilling holdt han til om Aftenen, og nu begyndte han Tilbagetoget, som han selv ledede med sin sædvanlige Koldblodighed og Ro; den lille Hær, der nu var svunden ind til 15,000 Mand, forsvandt om Natten i Skovene, og næste Dag fortsattes Marchen efter en kort Hvile. Stemningen var ingenlunde trykket i denne lille Helteskare; Soldaterne følte tvært imod næsten en Glæde over at være slupne ud af deres Fængsel i Forskansningerne ved Petersburg, og de indaandede med Vellyst den friske Foraarsluft. Selv Lee oplivedes ved det heldige Resultat af hans sidste dristige Manøvre, at forsvinde for Fjenden. Hans Hovedbestræbelse gik nu først og fremmest ud paa at skaffe Folkene noget at spise, og han styrede derfor mod et Punkt (Amelia-Court-House), hvor han kunde gjøre Regning paa at træffe nogle Proviantkolonner, der vare beordrede til at lægge Vejen herover til Richmond. Ved en skrækkelig Fejltagelse vare Kolonnerne imidlertid dirigerede lige til Richmond, og man kan tænke sig, hvilken Skuffelse det maa have været for disse udhungrede Stakler at modtage denne Efterretning. For første Gang i hele Krigen bar Lees Ansigt Udtrykket af den Fortvivlelse, han følte; der var nu ikke andet at gjøre end at fouragere i Omegnen; thi Levnedsmidler maatte man have for at kunne marchere videre. Denne Forsinkelse kom den forfølgende Grant til gode, hvis Bestræbelser naturligvis gik ud paa at afskære sin Modstander, der stadig maatte holde sig kampberedt. Det lykkedes dog Lee, der opererede paa Lynchburg, ved mesterlige Manøvrer og utrolig hurtige Bevægelser at undgaa en Fægtning, og man havde saaledes det Særsyn, at 100,000 Mand forgjæves søgte at tvinge 15,000 Mand til en Fægtning.

Lee bevarede under disse kritiske Forhold sin gamle Ro og Koldblodighed og tænkte ingenlunde paa at overgive sig eller at opgive Planen at naa Lynchburg. Grant undlod imidlertid ikke med sit Rytteri at forurolige den til-

bagegaaende Modstander, der var saa anstrængt og udmattet, at Folkene bogstavelig talt marcherede i sovende Tilstand. Da Lee ankom til Farmville, forskansede han sig for Natten og lod holde et Krigsraad, som han ikke selv overværede, og efter en lang Diskussion blev man enig om, at en Kapitulation var uundgaaelig. Da Lee hørte denne Beslutning, vilde han aldeles ikke gaa ind derpaa, idet han ytrede: »Dertil har jeg endnu altfor gode Soldater«. I de paafølgende to Dage blev Situationen imidlertid værre og værre, og Troppernes Tilstand overgik al Beskrivelse; Hunger og Udmattelse stod at læse paa alles Ansigter, og Vejene vare bedækkede med Lig af Mennesker og Heste, der dels vare segnede af Udmattelse, og dels for Fjendens Ild. Den 7de April fortsatte Lee Tilbagetoget og afslog et Angreb, hvorved Fjenden mistede 600 Mand, og en fjendtlig Rytterstyrke paa 6,000 Mand adsplittedes fuldkommen. Samme Dag modtog Lee fra Grant, der havde besat Farmville, et Brev af følgende Indhold:

»Hr. General! Den sidste Uges Begivenheder maa have overtydet Dem om Umuligheden af for den nordvirginiske Hær at fortsætte Modstanden; jeg for mit Vedkommende er overbevist derom og anser det for min Pligt at fralægge mig Ansvaret for al videre Blodsudgydelse, idet jeg forlanger, at Resterne af Hæren overgiver sig. Med Højagtelse, Deres hengivne Tjener.«

N. S. Grant.

Da Grant i Farmville skrev dette Brev, troede han ikke, at Lee havde nogen Mulighed for at kunne undslippe; men førend Lees efterstaaende Svar, der var skrevet samme Dags Aften, kom Grant i Hænde, havde førstnævnte ved en forceret Marche om Natten fjernet sig i en betydelig Afstand.

»7de April. Hr. General! Deres Brev af Dags Dato har jeg modtaget; uagtet jeg ikke er af Deres Mening med Hensyn til det unyttige i, at den nordvirginiske Hær fortsætter Modstanden, er jeg dog enig med Dem i Ønsket om at forhindre videre Blodsudgydelse og anmoder Dem derfor om at opgive, paa hvilke Betingelser en Kapitulation kan finde Sted. Med Højagtelse o. s. v.«

R. E. Lee.

Endnu to Breve bleve udvexlede imellem Grant og Lee i de to følgende Dage, men uden at føre til noget afgjørende Resultat, og Lee fortsatte stadig sin Marche imod Lynchburg, medens Sheridan søgte at spærre ham Vejen dertil. Den 8de om Aftenen holdtes det sidste Krigsraad i en Skov ved en Bivuakild, og man blev her enig om, at hvis man den følgende Dag kun stødte paa Sheridans Korps skulde et Gjennembrud forsøges; hvis derimod hele Fjendens Hær spærrede Vejen, skulde Kampen opgives som unyttig, og en Parlementær afsendes til Grant. Lee tiltraadte med knust Hjerte Krigsraadets Beslutning, men nærede i Stilhed Haab om at bane sig Vej igjennem Fjenden. Faa Timer efterat Krigsraadet var endt, modtog Lee fra Avantgardekommandøren, den tapre Gordon, Meldning om, at Troppernes Tilstand var en saadan, at han næsten ansaa det for umulig at udrette noget med dem. Efter nogle Øjeblikkes Betænkning ytrede Lee: »Der er ikke andet at gjøre end at sende Bud til Grant«. Da en af de tilstedeværende lod en Ytring falde om, hvad Fædrelandet vilde dømme om Kapitulationen, svarede Lee: »Til visse vil man ikke kunne forstaa, i hvilken Situation vi have været, men det gjør intet til Sagen. Naar blot Pligten byder os at kapitulere, tager jeg det fulde Ansvar paa mig«. Lee lagde ved denne Lejlighed intet Skjul paa sin Sindsstemning, og for første Gang saa det ud, som om Modet svigtede ham.

Om Morgenen forsøgtes dog endnu en Bevægelse, og Avantgarden kastede under Gordon en fjendtlig Division tilbage; men pludselig stod han lige over for 80,000 Mand, og i Ryggen havde Lee en lignende Fjende; alt Haab var nu forbi. Lee sendte en Parlementær til Grant for at udbede sig en Sammenkomst, som derpaa fandt Sted i en Bondegaard. Grant iagttog en høflig Holdning, og Lee, der bar Præget af urokkelig Ro, holdt sig i Samtalen strængt til den sørgelige Sag, som det var hans Hværv at ordne. Da Betingelserne vare fastsatte og nedskrevne, steg Lee til Hest og red tilbage til sit Hovedkvarter.

Den Scene, der foregik, da han ved sin Tilbagekomst passerede sine Soldater, var hjerteskærende; de omringede ham, trykkede hans Hænder, nedbade Himlens Trøst over ham og søgte med de mest inderlige Følelser at mildne hans Smerte. Denne rørende Modtagelse fra Veteranerne rørte ham dybt, Taarerne traadte ham i Øjnene, og besejret af Smerte ytrede han til Gordon: »Gid jeg var falden i den sidste Fægtning«. Idet han henvendte sig til Soldaterne, sagde han med skælvende Stemme: »Vi have gjort hele Krigen sammen; jeg har gjort for Eder, hvad jeg har kunnet; jeg er i dette Øjeblik for bevæget til at sige mere«. Han vendte sig fra dem og gik ind i sit Telt.

Sejrherrerne behandlede de overvundne med al mulig Opmærksomhed, og de fødererede Soldater delte trolig deres Rationer med de konfødererede. Den følgende Dag fandt Overgivelsen Sted, og Krigen var nu endt, da det foran omtalte Johnstonske Korps snart derpaa overgav sig paa lignende Betingelser som Lee.

IV.

Det Øjeblik kom nu, hvor Lee skulde skilles fra sine Soldater; han sagde dem Farvel i faa og ligefremme Ord, trykkede de nærmeststaaendes Hænder og red derpaa bort

paa sin tro Ganger Travellor, der, efterat have baaret ham i saa mange Batailler, nu bar ham til Richmond som Krigsfange paa Æresord, eskorteret af et Detachement Ryttere af Grants Hær. Overalt, hvor han kom frem, lagde man paa alle Maader sin Medfølelse for ham for Dagen, og de forarmede Beboere opbøde alt for at modtage deres tilbedte Hærfører paa en værdig Maade. Synet af Byen Richmond, hvor hans Familie havde opholdt sig i fire Aar, skar ham dybt i Hjertet; en frygtelig Ildebrand havde hjemsøgt en Del af Byen, der lignede en sort rygende Ruin. Han blev strax gjenkjendt af Beboerne, der ilede ham i Møde; Mænd, Kvinder og Børn trængte sig om ham og hans Hest for paa alle mulige Maader at yde ham Hyldest. Lee søgte at skjule sin Bevægelse for Befolkningen og naaede omsider sin Bopæl.

Hvor stor og oprigtig hans Sorg end var over de Konføderedes Skæbne, hørte man ham aldrig udtale sig med Bitterhed om det sejrende Parti; han var et Exempel for Ungdommen i at moderere sine Følelser. Han opfordrede altid sine Landsmænd til at bære deres Skæbne med Taalmod, og naar nogen foreslog at udvandre for at befri sig for Sejrherrernes Tryk, mindede han ham altid om, at dersom han elskede sit Fædreland, var det hans Pligt at blive og gjøre sit til at læge de Saar, det havde faaet. Hvad ham selv angik, arbejdede han paa Ungdommens Opdragelse og afslog alle de glimrende Tilbud, som fremkom, saavel fra Norden og Syden som ogsaa fra England og Irland, hvor han havde talrige Beundrere. Han svarede altid: »Jeg er i høj Grad erkjendtlig for den Godhed, man viser mig; men jeg anser det for min Pligt ikke at svigte mit Fædreland i Modgangens Dage«.

Nogle Maaneder efter Kapitulationen og til Trods for hans egne Betænkeligheder udnævntes han til Forstander for Washington-Kollegiet i Lexington i Virginiadalen. Dette Kollegium var stiftet 1740 af Englænderne og var senere

bleven doteret af Washington, men var nu kun en Ruin, takket være de Fødereredes Plyndring. Midlerne til at bringe det paa Fode igjen vare saa ringe, at det næsten maatte anses for haabløst at forsøge derpaa; men det var netop Vanskelighedernes Mængde, der ansporede Lee. Hans Navns Tryllekraft gjorde, at Eleverne strømmede til fra Norden og Syden, ligesom ogsaa Understøttelser tilfløde fra alle Kanter. Uagtet Lee var bleven fuldstændig forarmet ved Krigen, vægrede han sig dog ved at modtage det fulde Vederlag, man bød ham for hans Virksomhed som Forstander for Kollegiet, og da man tilbød hans Hustru et Hus og 3,000 Dollars i aarlig Rente, afslog han dette Tilbud i hendes Navn.

I de fem Aar, han fungerede i denne Virksomhed, modtog Lee stadig fra flere Sider de mest glimrende Tilbud; men intet kunde bevæge ham til at opgive den Virksomhed, han nu engang havde paataget sig. Da en af hans Venner udtalte sin Forbavselse herover, svarede han ham: »Jeg har ført Sydens unge Mænd i Ilden og set mange segne i deres Blod under min Fane, og jeg vil nu hellige Resten af mit Liv til at opdrage Ungdommen til pligtopfyldende Mænd«; og Lee opfyldte sin Mission med Ære. Hans Elever saa op til ham med Ærefrygt og betragtede ham samtidig som deres bedste Ven; han holdt strængt paa Disciplinen og tilgav aldrig en Usandhed, men var altid overbærende lige over for Ungdomsletsindigheder. Han bragte det dertil, at de mest udmærkede Lærerkræfter søgte til Kollegiet, som efterhaanden kom i en blomstrende Tilstand.

Hans stærke Helbred, der havde udholdt den anstrængende Krigs næsten overmenneskelige Strabadser, begyndte imidlertid at svækkes, og han maatte hvert Aar i Ferien besøge Badene i de virginiske Bjerge. Døden ramte ham midt under hans Virksomhed. Da han en Aften i Oktober 1870 kom hjem fra et Møde, der havde anstrængt ham

meget, blev han ramt af et Slagtilfælde, just som han sad ved Bordet med sin Familie og fremsagde Bordbønnen. Hans Familie nærede endnu Haab om, at han kunde komme sig; men den 12te Oktober udaandede Sydens udødelige General sin Heltesjæl.

I Løbet af tre Dage strømmede Tusender og atter Tusender til for at beskue de jordiske Levninger af ham, som de havde elsket saa højt. Den 15de Oktober blev han begravet i Kollegiets Kapel uden nogen Ligtale, efter den afdødes udtrykkelige Ønske, men fulgt af en uoverskuelig Mængde Mennesker. Bagved Kisten, som bares af Lærerne ved Kollegiet, saa man Lees gamle Stridshest, der havde delt saa mange Farer med ham; Byen Lexington var fuldstændig behængt med Sort, og i alle Byer i Syden blev der afholdt Møder (meetings) som et Udtryk for den Sorg, Befolkningen følte ved Heltens Bortgang.

V. Lemvigh.

Hertugen af Buckingham og John Felton.*)

Vi have i et tidligere Bind af Historisk Archiv**) givet nogle Oplysninger om Forholdet mellem Karl den første af England og hans Dronning, Henriette af Frankrig, og skulle nu i det følgende give nogle Bidrag til Oplysning om Karls Forhold til Hertugen af Buckingham, der jo spillede en saa væsentlig Rolle, baade under Jacob den første og under Sønnen Karl den første, saa vel som nogle korte karakteristiske Meddelelser om Buckinghams Snigmorder, John Felton, der baade fra et historisk og fra et psykologisk Synspunkt ikke ere uden Interesse.

Frankrigs, Spaniens og Englands Skæbne laa i Midten af det syttende Aarhundrede i større eller mindre Grad i Hænderne paa en enkelt Mand; i Frankrig var Kardinal Richelieu, i Spanien Hertugen af Olivarez og i England Hertugen af Buckingham enemægtige, og, som man let vil forstaa, hadede disse tre Mænd, af hvis Luner de tre store Nationers Ve og Vel afhang, hverandre med et uforsonligt Had, der næppe engang kunde skjules under Etikettens kolde Maske. Medens Richelieu og Olivarez imidlertid vare virkelige Statsmænd, opdragne og hærdede i Virkelighedens haarde Skole, var Buckingham egentlig kun en Dilettant, der var slaaet til at blive Hofmand og kun ved et Tilfælde blev Stats-

*) Efter Disraelis „Curiosities of Litterature“.

**) Se „Historisk Archiv“ 1875. I. 321 og flg.

mand, og som derfor i enhver af sine Handlinger viste mere af Hofmandens Letsindighed og sangvinske Karakter end af den prøvede Statsmands Betænksomhed, Fremsynethed og Selvbeherskelse. Tilfredsstillelsen af Øjeblikkets Lune, det være sig Kjærlighed eller Had, var hos Buckingham det overvejende, og uden at tage Følgerne i Betragtning saarede han baade Richelieu og Olivarez paa deres ømmeste Sted, deres personlige Forfængelighed, ligesom man med rette kan sige om Buckingham, at han havde »Hjertet paa Læberne«. Som et Exempel herpaa kan nævnes, at han i Følge Hume ved Afrejsen fra Madrid, da hans utopiske Ide om at udvirke en Forbindelse imellem Karl (den Gang Prins af Wales) og Infantinden af Spanien sluttelig havde vist sig uudførlig*), skiltes fra Olivarez med følgende Afskedshilsen: »Jeg skal bestræbe mig for at udvirke et godt venskabeligt Forhold mellem det spanske og det engelske Folk; men jeg vil bede Dem, Herr Hertug, personlig at anse mig for Deres bitreste Fjende, hos hvem De kun vil møde Fjendskab og Modstand«!!! Dersom disse Ord ikke vare historiske og stode i saa fuldkommen Samklang med andre af Buckinghams Udtalelser, kunde man næsten fristes til at antage, at det var en daarlig Vittighed, der var udspredt af hans Fjender.

Det vilde imidlertid være uretfærdigt ikke ogsaa at anerkjende, at Hertugen af Buckingham besad mange gode Egenskaber, der under andre Omstændigheder vilde have kunnet være til stor Gavn for England, ja endog Lord Clarendon skriver i sine Memoirer, at »dersom Buckingham

*) Der har længe hvilet et Slør over den egentlige Bevæggrund til Karls og Buckinghams eventyrlige Frierrejse til Madrid; men det viser sig nu, i Følge Gerbier, at Buckingham har tilstaaet, at Ideen var udsprungen i hans egen Hjerne, men strax blev greben med Glæde af den ridderlige Karl. Jacob den førstes Tilladelse til at rejse opnaaedes kun efter store Vanskeligheder.

havde haft den Lykke at eje en trofast Ven, der havde været i Besiddelse af Visdom og Uegennyttighed, vilde han have begaaet ligesaa faa Fejl og udført ligesaa store Gjerninger som nogen anden af Datidens ledende Mænd i Evropa«. Humes Bedømmelse af Buckingham bør læses »cum grano salis«; thi Hume havde kun ét i Sigte, nemlig at undskylde Karl den første paa andres, nærmest Dronningens og Buckinghams, Bekostning.

Karl den førstes Kjærlighed for Buckingham er næsten rørende, og vi finde mange Exempler herpaa i Datidens Historie, af hvilke vi skulle anføre nogle faa. Et Par Dage før Hertugens Mord var Kongen og Buckingham i Deptford for at inspicere den Flaade, hvormed Buckingham skulde søge at hæve Belejringen af La Rochelle, de franske Hugenotters sidste Tilflugtssted. Ved denne Lejlighed udbrød Kongen, idet han lagde sin Arm om Buckinghams Hals: »George, der er mange, som vilde glæde sig, dersom baade Du og Skibene gik under; men bryd Dig ej om dem, thi gaar Du til Grunde, gaa vi begge til Grunde sammen«. Ved en anden Lejlighed, da nogle Hofmænd søgte at sværte den fraværende Buckingham, udbrød Karl: »Det nytter ej, at I søge at sværte ham for at faa hans Embeder; thi Eders Umage vil være spildt. Jeg kjender ham og véd at han er mig en trofast Ven og Tjener«. Efter Buckinghams Død talte Kongen aldrig om ham uden med stor Bevægelse og kaldte ham stedse »sin Martyr«.

Buckingham er ligeledes et Exempel paa, hvor kortvarig Statsmænds Popularitet er; thi medens han paa et Stadium af sit Liv blev kaldet »Fædrelandets Frelser og Tronens Støtte«, finde vi blandt den Tids Skandskrifter kort før hans Død følgende lakoniske Spørgsmaal og Svar:

»Hvem regerer i England? — Kongen!
»Hvem regerer Kongen? — Buckingham!
»Hvem regerer Buckingham? — Djævlen!

Buckinghams Karakter beskrives af Hume paa følgende,

lige saa korte som betegnende Maade: »Hertugen forener en Engelskmands Familiaritet med en Franskmands Letfærdighed, og som et Bevis paa denne, ud over Sømmelighedens Grænse gaaende, Familiaritet behøver man jo kun at erindre den velbekjendte Skandale mellem Dronning Anna af Frankrig (Ludvig den fjortendes Moder) og Buckingham, der trængte sig ind i Dronningens Sovegemak og utvetydig gjorde hende en Kjærligheds-Erklæring.«

Med sin sædvanlige Letsindighed eller ogsaa maaske paa Grund af det personlige Mod, som ingen kan frakjende ham, lod Buckingham haant om alle de Advarsler, han fik om, at et Attentat vilde blive gjort imod hans Liv; da saaledes nogle af hans Venner raadede ham til at bære en Panserskjorte, svarede han dem: »Det behøves ikke, der er ingen Romere mere og derfor ingen Brutus«, og det var kun i Følge Kongens bestemte Ordre, at der blev sat dobbel Vagt ved hans Gemakker. Denne saavel som alle andre Forsigtighedsregler viste sig imidlertid frugtesløs, og da Tidens Fylde kom, faldt den højbaarne Hertug, to Kongers Yndling, for den simple John Feltons Haand, og vi skulle nu i korte Træk give nogle, hidindtil kun lidet kjendte, Oplysninger om denne politiske Snigmorders Karakter.

John Felton, hvis Navn ligesom en Herostrats eller en Ravaillacs, for ej at nævne mange andre, aldrig vilde være bevaret af Historien, dersom ikke en stor Forbrydelse havde klæbet derved, var, som næsten alle politiske Forbrydere, en forunderlig Blanding af ondt og godt, Lys og Skygge, dyb religiøs Følelse og en til Atheisme grænsende Stoicisme. Hos Felton, en Mand, der handlede i Følge de mest blandede og forvirrede Bevæggrunde, gaar den politiske Martyr aldeles op i den bodfærdige Selvanklager, og dog var han i sin Tid, som Gibbon siger, næsten anset for at være »guddommelig«. Mrs. Macaulay, en af den berømte engelske Historieskriver, Lord Macaulays Stammødre, har

kaldt ham »en Galning«, skønt hun begrunder denne Anklage paa den ret mærkelige Maade, at hun siger, at »han ikke snigmyrdede Buckingham i Følge de rette Principer«. Endog hans samtidige synes ej at have forstaaet de Bevæggrunde, der ledede ham til at snigmyrde Hertugen af Buckingham; thi Sir Henry Wolton, der har skrevet en Levnetsbeskrivelse af Buckingham, bemærker, at »ingen endnu ret har kunnet forstaa Grunden, hvorfor Felton snigmyrdede Hertugen, eller hvad der først ledede ham paa denne Tanke«. »Det var ikke personlig Hævn«, siger han, »og det er derfor rimeligt, at enten alle de Skandskrifter, som da cirkulerede og fremfor alt Doktor Egglesheims, eller ogsaa Parlamentets Erklæring, i Følge hvilken Buckingham var et fuldendt Vidunder af Ondskab, ankommet med Extrapost lige fra Helvede, have indvirket paa Feltons af Naturen mørke Temperament.«

Naar man imidlertid gjennemblader de gamle Manuskripter fra hin Tid, kan man ikke længer nære endog Spor af Tvivl om, at hele den engelske Nation hilste Buckinghams Død med Glæde, ja næsten med en national Begejstring, og det var kun nogle ganske faa blandt Hertugens personlige Venner, og blandt disse, som vi allerede have bemærket, Kong Karl den første frem for alle andre, der sørgede over hans Mord. Den offentlige Mening var allerede i længere Tid saa at sige bleven forberedt paa, at en saadan Katastrofe vilde indtræffe, og da den saa endelig indtraf, blev Folket ligesom vild af Glæde, og Feltons Rejse til London, efterat han havde begaaet Snigmordet, lignede næsten et Triumftog. Velsignelser regnede ned over ham overalt; naar han blev bragt gjennem en Landsby, løftede Mødrene deres spæde Børn i Vejret for at vise dem »Folkets Frelser«; ja en gammel Kone sammenlignede endog hans Bedrift med Davids, da han fældede Goliath, og tilraabte ham som sin Velsignelse et »Gud velsigne Dig, Englands lille David«. Overalt drak man Feltons Skaal, og en

vis Alexander Gill, der den Gang var Lærer i St. Pauls-Skolen, mistede endog begge Øren og blev idømt en svær Mulkt, fordi han ved et Gilde havde udbragt Feltons Skaal. Denne Alexander Gill var den berømte Digter Miltons Lærer og senere en af hans mest intime Venner, og det er derfor ikke urimeligt at komme til den Slutning, at Miltons uudslukkelige Had til Karl den første stammede fra den Maade, hvorpaa hans Ven var bleven behandlet i Kongens »Star chamber« eller den hemmelige Domstol, der afsagde alle disse drakoniske Domme. Alexander Gill udtalte sine Meninger uden Forbehold og erklærede, »at Kongen var bedre skikket til at staa i en Urtekræmmers Butik med et Forklæde paa og sælge Rosiner end til at bære en Krone og styre et Kongerige; at Buckingham var faret til Helvede for at holde Kong Jacob med Selskab, og endelig, at han ærgrede sig over, at Felton var kommen ham i Forkjøbet med at dræbe Hertugen af Buckingham, da han ellers selv vilde have opnaaet denne Ære«. Strængt taget kan man jo efter saadanne Udtryk i en Skolelærers Mund ej undre sig over, at han fik en skrap Straf. Som et andet Bevis paa Feltons Popularitet kan bemærkes, at hans Navn John Felton blev som et politisk Anagram omstøbt til »Noh, Flie not« (»Nej, jeg flyr ikke!«)

Medens saaledes hele England gjenlød af denne nye Brutus's Ros, var Gjenstanden for al denne Begejstring imidlertid paa samme Tid et Billede paa den dybeste Anger over Mordet; saa forskjellig er ofte den virkelige Personlighed fra det Ideal, den offentlige Mening danner sig. Snigmordet var bleven begaaet i Følge en Theori, der, som vi senere skulle vise, var baseret paa fire Grundsætninger, og da Kongens Advokat ved en uventet Argumentation havde modbevist disse Grundsætningers Holdbarhed, erklærede Felton, at han havde taget Fejl, og idet han beklagede, at han ikke havde indset dette før, overgav han sig til den dybeste moralske Fortvivlelse. I Retten holdt han sin højre

Haand frem og bønfaldt om, at den maatte blive hugget af; han bad Kongen om, at han maatte bære det groveste Sækkelærred paa Legemet som en Bod, og tiggede som en Naade om at maatte kaste Aske i sit Haar og stedse gaa med en Strikke om Halsen; ja han sank endog saa dybt i sin Fortvivlelse, at han ikke alene bønfaldt Hertuginden og Enkehertuginden af Buckingham om Tilgivelse; men for ret at bevise sin Anger knælede han ned for den myrdede Hertugs Staldknægt og bad om hans Tilgivelse, og, som vi læse i Datidens Manuskripter, Felton, der dog bevislig havde været en tapper Soldat, og som nedstammede fra en adelig Familie, græd og jamrede sig uafladelig.

Det vilde imidlertid være uretfærdigt at dømme Feltons Karakter udelukkende i Følge hans Opførsel i Fængslet. Han var en Mand, der levede meget ensomt, en af de mange Officerer, der vare blevne tilsidesatte, og som troede, at Buckingham alene var Skyld i, at alle deres Forhaabninger vare strandede. Ved en Lejlighed, hvor han udfordrede en Medofficer, skar han et Led af sin Finger og indesluttede det i Udfordringsbrevet for at vise, at han mente Sagen alvorlig*); men saa ærlig og sanddru var han i denne fordærvede Tidsalder, at han i sit Regiment gik under Øgenavnet »den ærlige Jack«, ligesom han ogsaa var besjælet af en dyb religiøs Følelse, der grænsede til Fanatisme.

Efter hans Arrestation fandt man blandt hans Papirer de ovennævnte fire Grundsætninger, i Følge hvilke han ansaa sig berettiget til at myrde Buckingham.

I. Der er intet, som er en Mand helligere end hans Fødeland.

Undtagen Gud og hans egen Sjæl, sige Præsterne.

II. Fædrelandets Frelse er den første af alle Love og Forpligtelser.

Næst efter Guds Lov, sige Præsterne.

---

*) Rushworth. Vol. I. 638.

III. Der er ingen Lov mere hellig end at ofre alt for Fædrelandet.

Kun Guds Love ere mere hellige, sige Præsterne.

IV. Gud har selv indstiftet den Lov, at alt, hvad der leder til Fædrelandets Velfærd, er lovligt.

Præsterne sige, at man ej maa begaa en Forbrydelse, selv om Øjemedet er nok saa godt.

Disse Grundsætninger, der stamme fra en sygelig Hjernes overdrevne Spekulationer, nærede af personligt Had, ere i og for sig tilstrækkelige til at bevise, i hvilken Tilstand Feltons Fornuft og Dømmekraft var, da han begik Snigmordet.

Selv i hans dybe Fornedrelse luede dog hans gamle Mod og hans engelske Stolthed op for et Øjeblik, da Lord Dorset truede ham med Pinebænken. »Jeg betvivler, at dette kan være Kongens Vilje«, svarede Felton ham; »thi Kongen er mild og retfærdig og vil ej se sine Undersaatter lagde paa Pinebænken, da det er imod Landets Lov. Ved min evige Salighed sværger jeg, at jeg ingen Medvider har; men, er det Kongens Vilje, saa underkaster jeg mig den og er rede for Pinebænken; men dog siger jeg igjen, at bliver jeg pint, saa anklager jeg Eder, Lord Dorset, og ingen anden«. Man holdt et Statsraad for at tage Spørgsmaalet under Overvejelse og raadspurgte Kronjuristerne, der svarede: »Felton kan ej lægges paa Pinebænken; thi en saadan Straf er forbudt ved Landets Love».

Historieskriveren Blackstone udbryder i Lovtaler over Kronjuristernes Mod ved at trodse Hofpartiet; men Hume skriver mere filosofisk og mener, »at denne store Lempelighed skyldtes Frygten for, hvad Underhuset vilde sige hertil«. At denne Frygt vistnok har været den virkelige Grund, synes endnu mere sandsynlig, naar man erindrer, at det kun var to Aar siden, at en vis Kaptajn Brodeman døde under Torturen, ligesom baade Guy Fawkes og flere andre Medlemmer i Krudtsammensværgelsen

imod Jacob den første bleve lagte paa Pinebænken; ja Dronning Elizabeth lod endog ved en Lejlighed alle Hertugen af Norfolks Husfolk lægge paa Pinebænken, medens den berygtede Dommer, Sir John Mackenzie, endnu under Jacob den anden benyttede Tortur som en Straf i Skotland.

Feltons Henrettelse vakte, som man kan tænke sig, stor Bevægelse i England, og endog den bekjendte Digter Townley skrev et langt Digt til hans Ære; men de hurtig derpaa udbrydende Kampe mellem Kongen og Parlamentet, Kongens Halshuggelse og Cromwells Diktatur gav Folket andet at tænke paa; »den ærlige Jack« blev snart glemt, og han mindes nu kun som en politisk Snigmorder, hvis Minde bærer den Plet, som følger enhver saadan Gjerning, hvor ædel end Motivet kan have været.

L. F.

saadanne Privatkrige manglede det aldrig paa Foranledning; thi de adelige, frie og uafhængige Grundejeres Antal voxede stadig, og enhver betragtede sig som Konge paa sin egen Gaard, tog værgeløse Klostre og Bønder i sin Beskyttelse og stræbte efter den størst mulige Rets- og Magtfuldkommenhed. At de enkeltes Interesser under saadanne Omstændigheder krydsedes, kunde ikke undgaas; deres Fordringer stødte haardt sammen, og naar saa den enkelte greb dristig til og forsætlig krænkede den andens Ret og Fred, var Freden brudt, og den, der havde gjort sig skyldig i Overgreb, kom fra Fred og god Forstaaelse med den fornærmede paa Krigsfod med ham og hans Familie, — Fejden var given.

Naar man betænker Stædernes og Landets løse Forbindelse i Middelalderen saavel som den enkeltes store Frihed og Ubundethed og hans pirrelige Selvfølelse, vil man lettelig indse, at Foranledningerne til Kamp og Fejder aldrig kunde ophøre. Den enkeltes Grundrettigheder, saasom Ret til Skovhugst, Jagt, Fiskeri, Græsgang o. l., frembøde tusende Anledninger til Kjævleri, Strid og Fornærmelser, som ofte ikke engang vare begaaede i ond Hensigt. Alle disse Rettigheder vare endnu ikke optegnede og ophøjede (endsige kodificerede) til almengyldige Love, men beroede paa Vedtægt, Sædvane og individuel Følelse. Men selv hvor der allerede herskede Love, bestod endnu ingen ordnet Retspleje, og Staten havde for liden Kraft til at kunne stille sig ved Siden af den dømmende Myndighed som exekutiv Magt. Ved Retskrænkelser formaaede saaledes Staten ikke engang at træde mæglende til, men maatte overlade den fornærmede og dennes Slægt eller Familie at forskaffe sig Ret, Oprejsning eller Erstatning af Retskrænkeren eller Fredsforstyrreren og gjenoprette den forstyrrede Fred paa egen Haand. Vedtægt, Sædvane, Følelse og Retsanskuelse indrømmede derfor den krænkede ikke alene Ret til at hævne sig eller forskaffe sig Oprejsning, men paalagde ham

Middelalderens Fejder.*)

De middelalderlige Fejder, der i sin Tid, navnlig forinden Retsinstitutionerne havde udviklet og fæstnet sig, spillede en saa stor Rolle, havde sit egentlige Hjem i Tyskland, hvor de naturligvis fandt en god Jordbund i de mange smaa Stater og blandt de Hundreder for ikke at sige Tusender af »Smaakonger«, som dette Land til alle Tider har haft at opvise. Da Staten ikke sikrede ukrænket Besiddelse af Ejendom ved positive Love eller særskilte, for den enkelte Forbrydelse satte Straffe, udviklede det Princip sig, der oprindelig var almindelig anerkjendt, at Retten og Freden først og fremmest maatte beskyttes af den enkelte, dennes Familie eller Slægtninge og kun i Nødsfald af Samfundet, nemlig enten af det hele Folk eller, paa dettes Vegne og i dettes Aand, af dets Ledere og Repræsentanter. I denne Kamp for Retten, der paahvilede den enkelte, havde hele den middelalderlige Stats politiske Forfatning sin Rod, men især hine blodige Kampe, som i Middelalderen i saa høj Grad undergravede navnlig Tysklands Fred, skaffede Folket Ry for Rovlyst og Raahed og skadede saa mange uskyldiges Interesser.

Ved Fejde, faida, forstod man de enkeltes Privatkrige mod hinanden i Modsætning til Folke- eller Rigskrige. Til

*) Efter R. Nellenburg: Die Fehden des Mittelalters.

endog som en Pligt paa egen Haand at begynde Fejde og tvinge Retskrænkeren til at udsone Forseelsen, da han i modsat Fald vilde tabe sin Anseelse for Mandhaftighed. Vare begge Modstandere hinanden lige i Magt, var Fejden let, og man behøvede da efter gammel germanisk Skik ikke engang at afsende Fejdebrev eller en skriftlig Opsigelse, hvorved den fornærmede opsagde Modstanderen Fred og forkyndte ham Krig. For øvrigt gjorde man sig Flid for at affatte saadanne Opsigelser i den mest lakoniske Form og skrev i det højeste: »Vid, at jeg, A. til B., for Fremtiden vil være din, D. til E.'s Fjende!« eller: »Til Underretning og Kundskab for den ædle B. til A. om, at H. til S. for Fremtiden er hans Fjende, fordi B.'s Folk have overfaldet H.'s Hjorder og røverisk drevet Kvæget bort. Som H. til S.'s Svigerfader opsiger hermed ogsaa E. til Y. Ridder B. Venskab«. Intet var nemlig almindeligere, end at den fornærmede var den svagere og forgjæves paa egen Haand og af egen Kraft vilde have forsøgt at skaffe sig Oprejsning; og det sædvanlige var da, at den fornærmedes Slægtninge stode ham bi, gjorde hans Sag til deres og lagde deres Personligheds hele Styrke i Vægtskaalen.

Fejderetten, saaledes som den lidt efter lidt ved Sædvane havde udviklet sig, tillod ikke allene denne Vaabenhjælp, men gjorde den endog til Pligt for en krænket Fribaarens kjødelige Slægtninge og besvogrede, for at ikke den stærkere ustraffet skulde overvælde den svagere. Ja, hvad mere er, det sædvanlige var endogsaa, at, naar den fornærmede var Borger af en Stad eller Fæster hos en adelig Grundejer eller stod under hans Beskyttelse, Byens Indvaanere, Staden eller i det mindste den fornærmedes Beskytter betragtede de tilføjede Krænkelser som tilføjede dem selv og traadte i Skranken med hele deres Personligheds Vægt og Anseelse, netop fordi den enkelte fornærmede ikke var istand til at gjøre Brug af sin Fejderet. I mange saadanne Tilfælde saa da den stærkere Fornærmer sig lige

over for et endnu stærkere Parti paa den fornærmedes Side og maatte derfor enten bekvemme sig til at give Skadeserstatning eller optage en tvivlsom Kamp. Rigtignok stod det ham i dette Tilfælde frit for ogsaa at skaffe sig Forbundsfæller, der traadte op for ham, og Fejderne antoge derved meget hurtig et uanet og ubehageligt Omfang, som truede et helt Lands Fred og forstyrrede Handel og Vandel, Samfærdsel og Rolighed; men netop af den Grund optraadte hyppig Landefyrsterne, navnlig naar de paa samme Tid vare en af de tvistende Parters Lensherrer, med Styrke og tvang den skadegjørende til at møde for Retten og give den skadelidende en Oprejsning. Havde saa Retten bestemt, hvor stor Erstatningssummen — den saakaldte »Wergeld« — skulde være, og den fornærmede havde faaet denne udbetalt eller Forskrivning paa den, maatte begge Parter igjen holde Fred. For at give den mindelige Bilæggelse (compositio) af en saadan Fejde større Højtidelighed var der foreskrevet visse Former som Tegn paa Udsoning, f. Ex. Kys, Haandslag og fælles Nydelse af den hellige Nadver. Desuden fik Fornærmeren ved enhver mindelig Bilæggelse af Retten, Tinget eller en Egns frie Mænd og senere af Kongen eller Landsherren som øverste Dommer paalagt en Pengebod for at have brudt Freden, og denne Pengebod kaldte man »Fredspenge«, fredum eller fredus.

Fejderettens Udøvelse afstedkom i Tidernes Løb — navnlig ved Tilkaldelse af Forbundsfæller og Fejdernes hermed givne større Udstrækning — saa alvorlige og dybtgaaende Forstyrrelser af Freden i enkelte Egne og Landskaber, at Kejser og Pave maatte gjøre alt muligt for at vanskeliggjøre og hindre Fejderne, hvilket skete derved, at man paa den ene Side ved Lov traf visse Fredsforanstaltninger for at beskytte den enkelte og lokalisere Striden, og paa den anden Side standsede Fejderne, tvang de stridende til mindelig Overenskomst eller stillede den svagere i det mindste under en midlertidig Beskyttelse. Dette

tilsigtede den af Kejser og Rige udfærdigede, og paa Rigsdagen vedtagne Landefred af 1187, 1235, 1287, 1303 og 1442 samt den gyldne Bulles Bestemmelser. Fejderettens Udøvelse tilkom vistnok ubetinget enhver Fribaaren lige til Begyndelsen af det 15de Aarhundrede; men man lagde den stadig Hindringer i Vejen ved Bestemmelser, der havde Lovs Kraft. Karl den store og hans Efterfølgere havde vistnok ikke formaaet at sætte det igjennem, men man stræbte dog i den senere Tid derefter og udvirkede det ogsaa, at kun den maatte udøve Fejderetten, hvem det ikke var muligt at faa sin Ret for de ordentlige Domstole. Heraf udviklede den vigtige Grundsætning sig, at enhver, der uden denne Nødvendighed aabnede Fejde, blev betragtet som Fredsforstyrrer og Riget ansvarlig, en Grundsætning, hvorved der for øvrigt var den Hage, at enhver senere ansaa sig berettiget til Fejde, naar han — selv i ubetydelige, privatretlige Tilfælde som pekuniær Beskadigelse, Ikkeanerkjendelse eller Ikkeopfyldelse af en Forpligtelse — ikke havde faaet Ret for den almindelige Dommer. Dette befordrede den vilde Næveret — denne frygtelige Udvæxt paa Kampen for Retten.

Hine Landefredsbestemmelser og andre Love, der lidt efter lidt gave Regler for Fejderettens Udøvelse, sørgede ogsaa for forskjellige Midler til at beskytte dem, der ikke deltoge i Fejderne, for Skade og til at binde hin Rets Udøvelse til visse Former. Saaledes maatte man ikke foretage nogen Handling, før Fejden ved en særegen formelig Fredsopsigelse og Krigserklæring — den saakaldte diffidatio — i det mindste tre Dage i Forvejen var forkyndt, for at alle, der skulde deltage, og som vare borte fra deres Hjem, kunde blive underrettede. Denne Ophævelse af den gammelgermaniske Skik, hvorefter Fejden strax kunde tage sin Begyndelse, var allerede et betydeligt Fremskridt. Desuden bleve visse Personer og Ting stillede under retslig Beskyttelse; thi Fejderetten maatte aldrig udøves mod Gejstlige,

Pilegrime, Barselkvinder, syge, Skippere, rejsende og Kjøbmænd med deres Gods, Vingaardsmænd, Landmænd, der vare ude paa Arbejde, Kirker, Kirkegaarde og fromme Stiftelser.

Heller ikke bleve de tidligere bestaaende Indskrænkninger i Fejderetten, Konge-, Kirke-, Ting- og Husfreden*), ophævede ved Landefredsbestemmelserne. Den, der var ved, gik til eller kom fra Kongens Hof, stod under Kongefreden, d. v. s. han maatte i den Tid ikke befejdes, selv om Fejden var retmæssig. Ja, Kongen kunde stille hvilken som helst under Kongefreden og derved beskytte ham mod Fejder. Krænkelser af denne blev straffet ligesaa eftertrykkelig som Krænkelser af Kirke- eller Tingfreden, naar nogen, som befandt sig i Kirken eller Tingsalen, gik derhen eller kom derfra blev voldelig angreben; ja, efter den gammelgermaniske Grundsætning, at »en fri Mands Hus er hans Borg«, skulde enhver — selv om han var en Forbryder, mod hvem man med rette havde rejst Fejde — være beskyttet mod Voldshandlinger inden sine egne fire Vægge og maatte kun udenfor disse angribes. Den, der brød nogen Fred, var Rigets Fjende og blev haardt straffet.

Husfreden blev for øvrigt senere afskaffet, fordi den gav Forbryderen et Asyl selv mod Retfærdighedens hævnende Arm. Derimod satte Gejstligheden Indførelsen af en anden Fred igjennem, nemlig Gudsfreden (treuga Dei eller domini eller Arwia, pax Dei), efter hvilken alle Fejder maatte hvile fire Dage i Ugen, nemlig fra Onsdag Aften til Mandag Morgen. Ingen Rigslov har nogen Sinde anerkjendt denne Bestemmelse; men Kirken havde Kraft nok til at sætte sig i Respekt; thi den, der krænkede Gudsfreden, faldt ind under

*) Hermed kan sammenholdes Kristian V.'s Lovbøger, saaledes D. og N. Lovs 6te Bog 4de og 9de Kap., hvor endvidere „Vej- og Plovfred“ nævnes.

Kirkens Band og maatte inden en vis Tid befri sig derfra, hvis han ikke vilde hjemfalde i Rigets Akt.

Den senere Middelalder indsaa godt det fordærvelige ved Fejderetten og arbejdede bestandig paa at afskaffe den, fordi den tilladte Selvhjælp kun altfor ofte udartede til raa Voldshandlinger og Lovløshed, og Fejder for ganske ubetydelige Ting ved Broder- og Vaabenfælleskab antog rent overdrevne Dimensioner, hvorpaa Historien afgiver en Mængde Exempler; men Fejderetten maatte bestaa, saalænge Rigets Samfunds-Indretninger vare mangelfulde, og den kejserlige Anseelse ikke var stor nok. Stundom søgte Stæder, Fyrster og Riddere ad den frie Overenskomsts eller Konføderations Vej at beskytte sig mod denne Ret, under hvis skaanselsløse Udøvelse fornemmelig de uskyldige, som Borgere og Landmænd, lede haardest; hertil høre hine Stadsforbund og Adelsselskaber i Middelalderen, der under kejserlig Autoritet eller ved mindelige Overenskomster afsluttede Landefred for visse Tider og Steder, afgjorde Stridigheder ved Voldgiftskjendelser eller i Fællesskab udkæmpede uundgaaelige Fejder. Ihvorvel nu disse Forbindelser ikke kunde fjærne alle Fejderettens Misbrug, have de dog afværget mange fordærvelige og blodige Tvistigheder og ved deres velgjørende Indflydelse styrket det almindelige Ønske efter Fred og Ro, saa at endelig Kejser Maximilian I. ved Rigsdagen i Worms (1495) kunde gjennemføre en almindelig Landefredslov, der standsede Næverettens Udøvelse, idet den for evig ophævede Fejderetten og satte den ud af Kraft for det hele tyske Riges Vedkommende og dermed ligesom afsluttede Middelalderen.

De enkelte tyske Stæders og Landes Annaler ere rige paa Historier om saadanne Fejder mellem enkelte Stæder eller adelige Herrer indbyrdes eller mellem Stæder og adelige. Jo højere Borgerstanden ved Industri og Vindskibelighed steg i Velstand og Anseelse, desto eftertrykkeligere formaaede den ogsaa at tilbagevise den misundelige

Adels Krænkelser, og de tapre Borgere have i saadanne paatvungne Fejder nedrevet mangen adelig Rede og forvandlet den til en Hob Ruiner — et advarende Mindesmærke om uproduktivt Arbejdes og brutal Magts Forgængelighed.

O. Furu.

Nika-Oprøret under Kejser Justinian.

(Slutning.)

X. Gadekamp og Fredsforsøg.

Løverdagen den 17de Januar ved Daggry fandt der store Troppebevægelser Sted. Fra Broncegaarden og Kejserhallen rykkede Tropperne frem mod det augustæiske Forum og Mileviseren. Her samledes samtidig store Flokke af Oprørere, fulde af nye Planer. De to foregaaende Dages Vaabenhvile havde gjort dem sorgløse; de vare ikke belavede paa noget Angreb og vege nu overraskede og bestyrtede tilbage. Ved Mileviseren begyndte Gadekampen. Soldaterne, med de vilde Herulere i Spidsen, huggede uden Skaansel alt, hvad der traadte dem i Vejen, ned for Fode, selv Kvinderne faldt for deres Sværd. Det hele var ingen egentlig Kamp, men snarere en raa Myrden og Dræbén; thi Flertallet af Folket var endnu stadig uden Vaaben. Soldaterne slæbte de faldne som Kvæg omkring gjennem Gaderne og kastede sluttelig Ligene i Havet, medens Mængden blev greben af Raseri og Rædsel.

Da forandrede Scenen sig pludselig. Hovedstadens Gejstlighed havde skyndsomst mulig samlet sig og fattet den Beslutning at standse Blodbadet ved sin Mægling. I en højtidelig Procession med Korset og Evangeliet i Hænderne droge Præsterne hen imod Augustæum, fulde af Haab om, at det nok skulde lykkes Kirken at stille baade Kampen

og Oprøret. Mængden veg da ogsaa sky og ærbødig til Side; men Soldaterne — blandt Herulerne og Goterne var der muligvis mange Arianere — delte ikke denne Ærbødighed og tænkte kun paa deres Haandværk; uden at gjøre mange Omstændigheder joge de Processionen fra hinanden og skaanede hverken Helligdommene eller deres Bærere, medens de selv fortsatte deres blodige Arbejde.

Denne Tildragelse blev en ny Anledning til at ægge og ophidse Befolkningen til Modstand; thi nu gjaldt det ogsaa at hævne denne Fornærmelse mod det helligste, mod Kirken og Guddommen, og det var ikke alene Soldaten, men navnlig den Person, i hvis Navn og paa hvis Befaling Soldaten havde handlet, der i Mængdens Øjne fremtraadte som den skyldige. Mængden var derfor nu langt mere end nogen Sinde tidligere fast besluttet paa ikke at hvile, før Kejseren var styrtet. Ikke blot Mændene, men ogsaa Kvinderne bleve grebne af vild Fanatisme; med Raseri og Dødsforagt toge de Del i den fornyede Kamp, der nu fra Augustæum bølgede gjennem Gaderne i Retning mod Octagonen. Fra de forskjellige Etager i Husene kastede Kvinderne Tagsten, Møbler og alt, hvad de fik mellem Hænderne, i Hovedet paa Soldaterne, hvilket atter opflammede disse til den højeste Grad af Raseri; for at tæmme og fordrive disse nye Modstandere slyngede Soldaterne flammende Brande ind i alle de Huse, hvorfra man angreb dem, og saaledes naaede de endelig frem til Octagonen.

Oprørernes Hovedstyrke havde trukket sig tilbage til dette Kvarter og omhyggelig barrikaderet alle Adgange til samme. Forgjæves løb Soldaterne Storm, ethvert Angreb mislykkedes og blev slaaet tilbage. Octagonen var forvandlet til en uindtagelig Skanse, som standsede Soldaternes yderligere Fremtrængen. Da Generalerne endelig havde overtydet sig om Umuligheden af at tage Kvarteret med blanke Vaaben, gave de Befaling til at beskyde det med flammende Brande; disse bleve slyngede op paa Tagene i

Octagonen, og snart stod denne i Flammer. Saaledes opstod der en ny, frygtelig Ildsvaade, som denne Gang var foraarsaget af Soldaterne; det var den fjerde Ildsvaade i disse Rædselsdage. Nordøstvinden greb med Heftighed Flammerne, drev dem hvirvlende til Vejrs og piskede dem i sydlig Retning over mod Marmarahavet og hen mod den hellige Theodorskirke og dens Omgivelser, medens ogsaa Vexelerhallerne paa ny bleve antændte og nu brændte ned i deres hele Udstrækning lige til den østlige Triumfbue paa Konstantins Forum. Næsten hele Trekanten mellem dette Torv, Octagonen og Marmarahavet, mange af de største og skjønneste, baade offentlige og private, Bygninger sank i Grus. En eneste uhyre Brandplet opfyldte efter disse fire Ildsvaader det hele Rum lige fra Konstantins Forum til Indgangene til det kejserlige Palads og Rendebanen. Som Oaser ragede de tre nævnte Punkter frem af disse Dynger Ruiner, under hvilke den halve By med sin herlige Pragt laa begraven.

Resultatet af Dagens Kampe var, at begge Parter trak sig tilbage. Under deres Tilbagetog vare Oprørerne overmodige nok til selv at stikke Ild paa flere andre offentlige Bygninger, men Ilden blev dog heldigvis slukket igjen. Tropperne trak sig rimeligvis tilbage til Slottets Omraade. Der kunde ikke være Tale om nogen Sejr; den vældige Kamp med alle dens rædselsfulde Enkeltheder havde ikke godtgjort Kronens Overmagt, men derimod betydelig udvidet Kløften mellem Regeringen og Folket. Forsoning var ikke mere mulig; der kunde kun være Tale om Kamp paa Liv og Død.

Men netop nu, da Freden var bleven en Umulighed, greb Kejseren efter denne Tanke som sit sidste Haabets Anker. Efter en søvnløs Nat beluttede han sig den næste Dag til at række Haanden til Forsoning. Det Exempel, Gejstligheden havde givet uden noget heldigt Udfald, fore-

kom nu Justinian at være en Formaning, for ikke at sige en ligefrem Advarsel til ham.

Søndagen den 18de Januar lod Kejseren Fredsbud udgaa i alle Retninger; de skulde opfordre Folket til at møde i Circus for her at erfare hans Fredstilbud. Han selv begav sig herhen i en højtidelig Procession, med Evangeliet i Hænderne, og tog Plads paa Tronen i sin Loge. Mængden nærede i Begyndelsen Mistanke; den frygtede for et Forræderi og pludseligt Overfald. Man hviskede gjensidig til hinanden: »Lad os være paa vor Post, for at vi ikke skulle blive indesluttede i Circus som i et Fængsel«.

Dog Nysgjerrighed gjør dristig, og Exemplet forfører; altsaa blev Circus efterhaanden fyldt af de tilstrømmende Folkemasser. Da rejste Kejseren sig og svor paa Evangeliet: »Alt skulde være glemt og tilgivet; kun skulde Mængden nu vende tilbage til Rolighed. Ikke deres var Skylden, men ham selv maatte alt tilskrives; thi den Bebrejdelse ramte ham med rette, at han i Circus ikke havde villet høre paa de til ham rettede Besværinger«. Der lød alt mangfoldige Raab: »Leve Kejser Justinian!» men atter ændrede Scenen sig pludselig; en vældig Larm kvalte Leveraabene, en Storm af Forhaanelser brod løs mod Kejseren og gav ham at forstaa, at man ikke engang fæstede Lid til hans Ed, men holdt den for en Løgn. »Du sværger falsk«, lød det brusende og under Skjældsord fra alle Kanter. Bedøvet og forfærdet afstod Kejseren fra sit Forehavende og drog sig skyndsomt tilbage for den truende Mængde til Paladset.

Folkemassen strømmede derimod til Konstantins Forum, hvor man i en offentlig Folkeforsamling forhandlede om Valget af en anden Kejser. Som det var at forudse, var Flertallet gunstig stemt for Kejser Anastasius's mest ansete Slægtning, Hypatius. Kun var der en Hindring til Stede for at bringe Valget til Udførelse; Tronprætendenten be-

fandt sig nemlig endnu indenfor Slottets Mure og under Kejserens Opsyn.

XI. Oprøret naar sit Højdepunkt.

Før Dagen imidlertid hældede, var denne Vanskelighed overvunden. Efter Optrinnet i Circus opgav Justinian, som det synes, alt Haab og var for Alvor optagen af Tanken om Flugt. Det var allerede Aften, da han forkyndte mange Embedsmænd og Senatorer i sine Omgivelser, at han sendte dem bort: »Enhver maa nu gaa bort og selv beskytte sit eget Hjem«. Ogsaa Hypatius og Pompejus bleve bortsendte. Paa Grund af Troppernes Upaalidelighed var Kejseren aabenbart mindre bange for sine Medbejleres Fraværelse end for deres Nærværelse. Han holdt sig ikke mere for sikker i deres Nærhed; de kunde meget let vække et Militæroprør i selve Slottet; de pønsede muligvis paa et Angreb mod hans egen Person; men paa den anden Side maatte han dog være betænkelig ved at bemægtige sig deres Person eller ved at fængsle og lade dem transportere over Havet, naar de ikke selv gave nogen særlig Anledning dertil; thi en saadan Voldshandling kunde netop forvandle de allerede mistænkelige Omgivelser til ligefremme Forrædere og give Anledning til et aabenlyst Udbrud af den længe tilbageholdte Forbitrelse. Naar man derimod nu sendte de tvende Mænd bort i al Ære, var man da i det mindste fri for den Fare, og tillige sikrede man Tropperne mod al skadelig Indflydelse fra den Kant. Hypatius og Pompejus vægrede sig imidlertid ved at følge Kejserens Opfordring: »Det vilde være en stor Uretfærdighed«, mente de, »at forlade Kejseren under den højeste Fare«. Disse Indvendinger bestyrkede imidlertid netop Kejserens Mistanke, og han befalede dem: »Paa Stedet at fjærne sig fra Slottets Omraade«. De begave sig da begge hjem og tilbragte Natten i Rolighed.

Tidlig den næste Dag, altsaa Mandagen den 19de Januar, udbredte den Nyhed sig over den vestlige Stad, at Hypatius og Pompejus vare bortsendte fra Slottet. En uoverskuelig Mængde samlede sig snart udenfor deres Bolig. Larmende Leveraab for »Kejser Hypatius« opfyldte Luften, og Deputationer indfandt sig hos ham med Anmodning om »ufortøvet at begive sig til Forum og overtage Regeringsmagten«; men Hypatius's Hustru Maria søgte nu at standse sin Mand ved det afgjørende Skridt; Tronens lokkende Glans udøvede heller ikke nu nogen Indflydelse over hendes fordringsløse Sind; hun foretrak endnu stadig sin stille huslige Lykke fremfor alle Jordens Goder. Krampagtig klyngede hun sig fast til sin Mand og vilde ikke slippe ham; hun besvor ham at blive hos hende, og under Taarer bad hun de tilstedeværende Venner og Slægtninge: »Ikke at tillade, at Mængden førte ham i Døden«. En kort Stund kæmpede Kjærlighed og Ærgjerrighed en Kamp i Mandens Bryst; men ingen støttede Marias ængstelige Formaninger og Bønner. Pompejus havde fast besluttet at indlade sig paa det hele Vovestykke og havde allerede anlagt et Panser under sin Klædning. Man forestillede Hypatius, at det heldige Udfald var utvivlsomt; fra alle Sider rettede man de mest indtrængende Opfordringer til ham om ikke mere at tøve; Folket blev mere og mere uroligt og utaalmodigt. Da sejrede hans Ærgjerrighed; han fandt sig rolig i, at hans lidenskabelige Omgivelser med Magt reve hans Hustru bort, der endnu holdt ham fast omslynget, og at de trængte hende til Side. Saa snart dette var sket, syntes Prætendenten paa ny at blive greben af sin gamle Usikkerhed og Vaklen; men nu førte man ham uden videre Tøven bort; man løftede ham op paa et Skjold og stormede hen til Konstantins Forum, de grønne vare forrest.

Her gjordes Holdt, og i den utaalmodige Mængdes Paasyn improviserede man en Kejserkroning. Man løftede Hypatius op paa Trinene til Konstantinssøjlen og iførte den

udkaarede Kejser en hvid Overklædning. Man havde ingen Purpurkaabe, intet Diadem eller andre kejserlige Insignier ved Haanden; men man vidste hurtig at hjælpe sig, idet man fulgte ældre Exempler; man snoede en gylden Kjæde om hans Hoved og udraabte ham uden Tøven til Kejser. De stedfindende Mangler bleve i øvrigt snart til Dels afhjulpne; nogle Skarer vare ilede til det Plakillianske Palads, hvor de kejserlige Insignier bleve opbevarede, og disse Insignier bleve nu hidbragte; men dog manglede stadig Kronen og Purpuret. Imidlertid indfandt sig blandt andre højtstaaende Personligheder ogsaa samtlige de Medlemmer af Senatet, som opholdt sig udenfor Kejserborgen; de skyndte sig nu om Kap med at bringe den opgaaende Sol deres Hyldning. Derpaa raadslog man om, hvad der nu nærmest maatte gjøres. Mange af Senatorerne og Førerne for Opstanden raadede til strax at foretage et Angreb paa Slottet. Da traadte Senatoren Origines frem og foreslog at følge en afventende Politik. »Romerske Mænd«, saaledes tiltalte han Forsamlingen, »som Sagernes Stilling er, saa er det ikke tilraadeligt nu at søge en Afgjørelse ved Vaabenmagt. Enhver maa indrømme, at Krig og Herskermagt ere de vigtigste Anliggender, som sætte Menneskeheden i Bevægelse; men saa vigtige Anliggender bør nu ikke afgjøres i en Fart; de kræve Overvejelse og legemlige Anstrængelser, og hertil udfordres der Tid. Naar vi nu gaa løs paa vor Modstander, sætte vi vor Sag paa Spidsen; vi give samtlige vore Interesser et eneste Øjeblik i Vold, og senere ere vi henviste til ene at give Lykken Skyld for det endelige Udfald, hvad enten vi nu komme til at prise eller forbande dette Udfald. Saasnart man nemlig sætter Tingene paa Spidsen, begynder ogsaa Lykkens Herredømme. Naar vi derimod med Taalmodighed drage Fordel af Sagernes nuværende Stilling, vil der snart af sig selv tilbyde sig en Lejlighed til at tage Justinian til Fange i hans eget Palads, og han vil snart være glad, hvis man blot lader ham ufor-

styrret flygte bort; thi en Magt, som er foragtet og forhadt paa alle Punkter, plejer at synke sammen af sig selv, og Dag for Dag udslukkes dens Kraft mere og mere. For Øjeblikket staar ogsaa andre kejserlige Paladser til vor Raadighed, nemlig baade det Plakillianske og Helenas Palads. Fra et af dem kan vor Kejser føre Kampen til Ende og samtidig saa godt som mulig ordne Ledelsen af de øvrige Anliggender«.

Saaledes talte Origines; men Klogskabens og Besindighedens Stemme trængte ikke igjennem. Alle de øvrige Talere foretrak de dristigere Beslutninger og lagde hele Vægten paa rask Handling, og det samme gjorde selve Hypatius. Endelig gav han Løsnet til at rykke frem mod Circus for herfra at lede Angrebet mod Kejserborgen. Bevægelsen stod paa sit Højdepunkt.

XII. Sagerne tage en anden Vending.

Samtidig fandt i Kejserborgen en mærkværdig Tildragelse Sted, der dannede et fuldkomment Modstykke til Scenen i Hypatius's Hus. Medens vi hist saa en forvoven og ærgjerrig Prætendent i Strid med en beskeden Hustrus elskelige Bekymring og Frygt, træffe vi her i Paladset paa en forsagt, fortvivlet Fyrste og en dristig, trodsig, ærgjerrig Kvinde.

Efterretningen om den nye Sagernes Vending var ogsaa trængt ind i Paladset. Forfærdet lod Justinian alle Adgange bevogte med fordoblet Omhu og sammenkaldte Generalerne, Ministrene og andre fornemme Embedsmænd til en afgjørende Raadslagning. Forsamlingen afholdtes vistnok i Tronsalen med Udsigt til det aabne Hav og Slotshavnen, hvor man om Bord paa de kejserlige Skibe traf alle Forberedelser til Flugt. Det Spørgsmaal skulde afgjøres, om Hoffet skulde flygte eller holde ud til Enden. Meningerne vare delte; men Flertallet raadede til Flugt som det eneste

Redningsmiddel. Det synes, som om selve Belisarius var af denne Anskuelse; thi han paaviste og betonede især Troppernes Upaalidelighed. Den almindelige Grundtanke var, at man skulde bringe alle Pengene om Bord paa en Hurtigsejler, og paa samme Skib skulde Kejseren og hans Gemalinde først og fremmest flygte til det thrakiske Heraklea. Til Besætning og mulig til Beskyttelse af Palatium skulde Mundus, hans Søn og 3,000 Mand samt Livgardens Anfører Constantiolus med Cubiculariernes Korps blive tilbage; Resten af Generalerne og Tropperne skulde ligeledes indskibe sig og, for saa vidt Omstændighederne tillode det, følge Kejseren. Det var indlysende, at Udførelsen af denne Plan var lig med en fuldkommen Tronfrasigelse; den tilsigtede ikke en Gjenoprettelse af Regeringsmyndigheden, men kun en Frelse fra den overhængende Fare; men det var alligevel tydeligt, at Justinian i sin Forsagthed ikke saa nogen anden Udvej, men opgav alt og hældede til den angivne Plan.

Med Harme og stolt Foragt greb nu Theodora Ordet: »At det ikke tilkommer en Kvinde at spille nogen Rolle mellem Mændene, den Paastand haaber jeg da, at man ikke vil hævde ved dette Tidspunkt. Heller ikke vil man vel undersøge det Spørgsmaal, om det er i sin Orden, at en Kvinde lige over for fejge anbefaler Kjækhed; thi naar Faren er naaet til sit højeste, er det Pligt for alle kun at tænke paa, hvorledes den nærværende Sagernes Tilstand bedst kan afhjælpes. Jeg er nu af den Mening, at Flugt, selv om den ogsaa kunde bringe Redning, til enhver Tid, og saaledes da ogsaa nu, er forkastelig; thi det er nu engang uundgaaeligt, at enhver, der ser Dagens Lys, ogsaa maa hjemfalde til Døden; men for en Hersker er det utaaleligt at vanke om i Verden som en Flygtning. Jeg for min Part ønsker ikke at færdes uden i Purpuret; jeg vil ikke opleve den Dag, da de mødende ikke mere hilse mig som Kejserinde. Hvis Du, Kejser, holder fast ved din Beslutning

at flygte, nu velan da, saa har det jo ingen Nød; Skatte i Overflod staa jo til din Raadighed; hist er Havet, og der ligge Skibene; men vogt dig blot for, at Du ikke løber Døden i Møde, hvor Du saa end flygter hen. Jeg holder fast ved det gamle Ord: Det skjønneste Gravmæle er en Kejsertrone«.

Indtrykket af denne Tale var overordentlig; man skammede sig og mandede sig atter op; Mod og Bestemthed vendte tilbage i alle Sind; man besluttede at blive og forsvare sig til det yderste, og man raadslog nu kun om, hvorledes man paa bedste Maade kunde værge sig mod et Angreb; thi paa Grund af de lidte Tab og nogle af Troppekorpsernes vaklende Holdning havde man egentlig ikke store Kræfter til sin Raadighed. Nogle af Livgardens Bestanddele vare allerede aabenlyst gaaede over til Modpartiet, og under de givne Forhold satte Justinian hele sin Lid til Belisarius og Mundus som Førere for de fremmede, men prøvede Tropper.

Imidlertid vare Insurgenterne med Hypatius, Pompejus og den forhenværende Præfectus prætorio Julian i Spidsen ankomne til Circus, hvor Hypatius strax tog Sæde paa Tronen i den kejserlige Loge. Jubel- og Leveraabene fra den forsamlede uhyre Mængde vilde ikke tage nogen Ende, og mange brændte af Begjærlighed efter at storme Kejserborgen for at tilkæmpe sig det kejserlige Diadem og Purpuret, hvorpaa Kroningen kunde gaa for sig i den bedst mulige Form. Men trods Folkets Stridslyst var Hypatius dog ikke ganske tillidsfuld og søgte at sikre sin egen Person for det Tilfælde, at alt skulde totalt mislykkes. Og nu begyndte han at spille et dobbet Spil. I al Hemmelighed sendte han en af sine fortrolige, Kandidaten Euphræmius af Livgarden, til Slottet for at forsikre Justinian om sin Hengivenhed; Budskabet skulde lyde saaledes: »Kun tvungen havde han overtaget Magten og var beredt til at fuldbyrde Kejserens Befalinger«. Denne Sendelse var øjensynlig

tillige et godt Paaskud til at udforske, hvorledes det stod til paa Slottet; men Euphræmius kom ikke saa vidt, men mødte paa Vejen Gehejmeraad (a secretis) Thomas, Justinians Livlæge og en af hans intimeste fortrolige. Denne Mand tiltalte nu Euphræmius: »Hvor vil Du hen? Der er ingen mere i Slottet; Kejseren har forladt det«. Dette var nu under alle Omstændigheder en Løgn, der senere, og maaske ikke med urette, blev udlagt som et Forræderi mod Justinian; men denne Usandhed havde i ethvert Fald den Virkning, at den skuffede Modparten og vuggede ham i en bedragerisk Sikkerhed. Glad ilte Euphræmius tilbage til Kejserlogen (Tribunalet) i Circus og sagde til Hypatius; »Herre! Gud vil, at Du skal være Kejser; thi Justinian er flygtet bort, og der er ingen mere tilbage i Slottet«. Fra dette Øjeblik syntes Hypatius med større Tillidsfuldhed at slaa sig til Ro paa sin Kejsertrone; han lyttede med Glæde til Folkets Hyldningsraab og paa de Forbandelser, som uafladelig bleve udstødte mod Justinian og Theodora. Samtidig kom en Skare unge grønne af den flaviske Garnison ilende til Rendebanen. Det var 250 Mand, i fuld Rustning og iførte deres Brystharnisk; de tilbøde at sprænge Slotsportene og bane Hypatius en Vej til Kejserborgen.

Samtidig udbredte ogsaa det Rygte sig blandt Mængden paa Circus, at Justinian og Theodora vare flygtede til Thrakien. Alle jublede, ingen havde nogen Anelse om et Overfald i samme Stund, som dette netop blev besluttet.

XIII. Katastrophen.

I Paladset havde Raadslagningerne nemlig taget en dristigere Vending. Spejdere havde bragt Meldninger om alle Begivenheder i Nærheden, og man holdt det nu for raadeligst ikke at indskrænke sig til det blotte Forsvar, men derimod at gaa angrebsvis til Værks og saaledes komme Modstanderne i Forkjøbet. Man besluttede derfor ufortøvet

at opbyde alle Kræfter og vove et Udfald. Man vilde forsøge ved et pludseligt Angreb at bemægtige sig Hypatius og saaledes berøve Revolutionen dens Hoved. I dette Øjemed skulde Mundus og Belisarius fra forskjellige Sider rykke frem mod Kejserlogen eller Tribunalet i Circus og gjøre sig til Herrer over alle Ad- og Tilgange til samme. Justinian begav sig gjennem Muslingeporten i det indre Palads over Slotsterrasserne eller Pulpita hen til Tricliniet eller den Forgaard, der laa lige i Ryggen af Kejserlogen, og hvis Bronceporte endnu vare tillukkede. Her samledes den hele Stridsmagt, nemlig Mundus med sine Herulere og Belisarius med sine Goter samt Constantiolus med Spatharierne og Cubicularierne. Ogsaa Narses, Basilides og enkelte andre Senatorer vare i Kejserens Følge.

Mundus skulde lede Udfaldet fra Tricliniet, men dog ikke skride til Værket, før Belisarius ad en særlig Vej var naaet hen til Tribunalet i Circus. En af Livgardens Vagtbygninger stødte nemlig direkte op til Kejserlogen, saa at man umiddelbart kunde komme fra det ene Punkt hen til det andet. Man havde her altsaa en Lejlighed til at overraske Hypatius ad den korteste Vej, forudsat at man da var Herre over Vagtbygningen. Belisarius marcherede tillidsfuldt løs paa samme; men da han naaede derhen, fandt han Indgangen lukket. Han raabte til Soldaterne af Garden, at »de skulde skynde sig med at lukke op for ham, da han vilde gaa løs paa Usurpatoren«. Gardisterne vægrede sig imidlertid ved at lystre eller gave sig Mine af ikke at forstaa hans Tilraab; de havde nemlig givet hverandre deres Ord paa at blive neutrale, til det ene eller det andet Parti havde vundet afgjørende Overhaand, og i Grunden vare de alle kjede af det gamle Regimente. Forvirret ilte Belisarius tilbage til Kejseren med den Meldning: »Alt er tabt; thi selve Soldaterne ved Slotsvagten ere i Færd med at gjøre Oprør«. I Virkelighed kom man ved denne Gardens Vægring dog egentlig kun til Vished om, hvad man allerede

vidste eller dog havde en Anelse om, og dette første mislykkede Forsøg skræmmede ikke Hoffet bort fra den vedtagne Plan, men opmuntrede kun til en raskere og mere afgjørende Handling. Belisarius fik nu Ordre til at trænge frem til Nordsiden af Circus ad en Omvej, nemlig fra Forgaarden Chalke og gjennem Ruinerne af de nedbrændte Bygninger.

Samtidig besluttede man imidlertid ogsaa at lade en anden Mine springe; man vilde nemlig støtte Angrebet ved et Forsøg paa Bestikkelser. Denne Del af Opgaven tilfaldt Narses. Hemmelig sneg han sig med nogle andre ind i Circus, sluttede sig til enkelte af de blaa og søgte at vinde dem, dels ved Ord og Forestillinger, dels ved rige Gaver. Disse Bestræbelser bleve ikke uden Frugt. Ved at føle Pengene i deres Lommer vare mange strax overtydede om, at deres Forbund med de grønne var det rene Vanvid, og at Fjendskabet mod deres gamle, prøvede Beskyttere var mod deres egen Fordel. Medens Narses og hans Fæller atter listede bort, brøde de bestukne pludselig ud i Raabet: »Kejser Justinian leve! Gud beskytte Justinian og Theodora!« Et Skrig af Raseri fra Mængden var det første Svar; derpaa begyndte nogle af det grønne Parti at kaste Sten paa dem, der raabte Leve for den forhadte Kejser. Enigheden mellem Oprørerne syntes at vakle; hist og her kom det endog til Haandgemæng. Midt under denne Forvirring, som rimeligvis kun indskrænkede sig til den østligste Del af Circus, lød der et frygteligt Krigs- og Angstens-Skrig fra den nordlige Side. Tungt rustede Tropper, der ligesom vare stampede frem af Jorden, trængte med Raseri ind paa den for største Delen vaabenløse Mængde; det var Belisarius og hans Skarer.

Under stor Møje og mange Farer havde Belisarius endelig banet sig en Vej hen til Circus tværs gjennem Dynger af Ruiner og mellem halvt nedbrændte og sammenstyrtede Bygninger. Da han sluttelig var naaet til det blaa Partis Forsal paa den højre Side af Tribunalet, besluttede

han at opgive den oprindelige Plan om et umiddelbart Angreb paa den kejserlige Loge. Døren, som førte derhen, var meget smal, dernæst afspærret og indenfor besat med bevæbnede. Hvis det nu ogsaa lykkedes ham at overvælde denne Hindring, havde han dog maattet rykke frem og kæmpe i snævre Rum, og det blotte Tryk af den eftertrængende Folkemængde kunde presse ham og hans Følge sønder og sammen, og Justinians Sag havde da været redningsløs tabt. Han valgte derfor at rykke ind paa selve Arenaen og kaste sig over selve Folket, som var samlet her, rigtignok i et umaadeligt Overtal, men ogsaa i den største Uorden. Det var en broget og urolig Mængde, som skubbede hverandre frem og tilbage og var ude af Stand til nogen alvorlig Modstand. Beslutning og Handling var ét for Belisarius; han vendte sig mod den aabne Portal, kommanderede: »Sværdene frem!« og i Stormskridt og under høje Hurraraab trængte hans Kolonner efter ham og ind paa de tætte Menneskehobe. Alle Omstændigheder samvirkede til, at det første Angreb strax blev kronet med fuldstændigt Held; en delvis Forvirring var anrettet ved Narses's Forsøg paa Bestikkelser; Mængden paa Rendebanen mente, at Justinian var paa Flugt og var derfor belavet paa alt andet end et Overfald; dernæst bestod Folkemassen af uligeartede Bestanddele, hvoraf de nysgjerrige udgjorde Flertallet, medens selve Insurgenterne kun for den mindre Del vare bevæbnede; der herskede en almindelig Uorden, hvorfor ikke engang de bevæbnede vare belavede paa Kamp og endnu mindre kunde rykke frem i ordnede Skarer; hertil kom nu sluttelig det almindelige Ry for overordentlig Tapperhed og Krigsdygtighed, der omgav Belisarius's Skarer med en Nimbus af Rædsel. Saa snart man derfor fik Øje paa de harniskklædte Krigere og deres i Kampen blinkende Sværd, stormede Mængden i en panisk Flugt og under vilde Skrig fra hverandre til alle Sider.

Imidlertid havde Mundus ikke langt derfra, nemlig

udenfor Tricliniet, ordnet sine Tropper i Udfaldskolonner og afventede med Utaalmodighed Tegnet til, at han skulde bryde løs; i sit rastløse og daadkraftige Sind beregnede han den Tid, som Belisarius behøvede til sin besværlige Marche, efter et altfor kort Maal, og da den sidstnævnte Feltherre endnu stadig ikke lod høre fra sig, blev Mundus tvivlraadig om, hvad der nu burde gjøres; skulde han vente længere, eller skulde han muligvis strax bryde frem? Da naaede endelig Angstens Skrig fra Rendebanen hans Øren, og det var ham et Tegn paa, at Belisarius nu var i Kamp. Bronceportene til Forgaardene bleve rask aabnede, og en ny Strøm af Krigere stormede efter ham ind paa Rendebanen ad den fra nu af saakaldte Ligportal.

Paa Rendebanen steg nu Forvirringen til Højdepunktet, og Sejren syntes strax at helde til Troppernes Side. Paa Efterretningen herom gjorde Justinian og hans Omgivelser det sidste Terningekast; alt, hvad der endnu var tilbage af Førere og Mandskab som Reserve i de indre Slotsrum, blev beordret til Kamppladsen og brød fra alle Kanter ind paa Rendebanen; det var dels Linietropper, dels Spatharier og Cubicularier, de paalideligste Korps af Livgarden under Constantiolus's Befaling; ogsaa alle de øvrige Afdelinger af Garden, som lode sig se, bleve mod deres Vilje revne med af Strømmen. Flertallet af disse Skarer væltede ind i Circus ad de tvende Hovedindgange; Narses stormede ind gjennem den østlige Indkjørsel, Mundus's Søn derimod gjennem Drejeporten paa Vestsiden af Circus; andre banede sig en Vej gjennem Portene til Galerierne og til Kejserlogen, eller gjennem Portneren Antiochus's Hus, eller de fulgte den ældre Mundus gjennem Ligportalen ind paa selve Arenaen. Der begyndte nu en rædselsfuld, almindelig Nedsabling uden nogen Adskillelse mellem blaa og grønne; Hypatianerne, som fra alle Kanter bleve angrebne med samme Eftertryk, smeltede hurtig sammen.

Da Mængdens Nederlag og Flugt var afgjort, vendte

de stormende, deriblandt ogsaa Belisarius og hans Skarer, sig mod den kejserlige Loge. Fra forskjellige Sider brød man Dørene op eller stormede Tribunalet; blandt de først fremtrængende Tropper, for største Delen Spatharier, fandtes ogsaa Justinians to Neveuer, Boraides og Justus. Der var ikke mere at tænke paa nogen alvorlig Modstand, Hypatius blev reven ned fra Tronen og med samt Pompejus ført ind i Slottet og for Kejserens Aasyn.

Fuld af Harme befalede Justinian, at begge skulde tages i nøjeste Forvaring. Da var det ude med Pompejus's Mod, han sank paa Knæ og under Taarer og Klager bevidnede han sin Uskyld. »Herre!« udbrød han, »det er med Forsæt, at vi førte Eders Majestæts Modstandere sammen i én Hob til Rendebanen«. Justinian gjensvarede sarkastisk: »Deri gjorde I Ret; men naar de adløde Eders Befalinger, hvorfor gjorde I det saa ikke, førend at hele Staden stod i Brand?« Hypatius bevarede sin Stolthed, men søgte samtidig at fortsætte sit Dobbeltspil. Han gjorde sin Fætter Bebrejdelser for hans umandige Adfærd: »Klager passe sig ikke for Mænd, der blive dømte uretfærdigen; i Begyndelsen anvendte Folket Magt imod os og imod vor Vilje; men senere kom vi vel til Circus, dog ikke i nogen ond Hensigt mod Kejseren«. Hverken deres Stolthed eller deres Ydmyghed formaaede dog at ændre deres Skæbne. »Grib dem!« raabte Justinian til sine Gildninger og Gardister, »og kast dem i Fængslet«. De fik Eulalius Barbatus til Fangevogter, bleve lagte i Lænker og førte ned i Slottets Kjældere, hvor de bleve forvarede i et ensomt Aflukke.

XIV. Oprørets fuldstændige Underkuelse.

Sejren paa Rendebanen havde kostet umaadelig mange Menneskeliv, vistnok mere end nogen lignende Opstand eller nogen som helst Gadekamp; efter de laveste Angivelser omkom

der mindst en 30,000 Mennesker ved denne Lejlighed; andre nævne 35,000, ja endog 40,000 faldne. Der afgik ufortøvet kejserlige Depecher til alle Rigets Stæder med Meldninger om Regeringens Triumf. Umiddelbart efter Katastrophen var Staden som uddød; Rapporterne fra samme Aften meldte: »Der hersker dyb Ro«. Det var den underkuede Opstands Dødsro; i Circus, hvor den var født, laa den ogsaa begraven.

Den følgende Dag, altsaa Tirsdagen den 20de Januar, bleve Hypatius og Pompejus henrettede paa militær Vis, deres Lig bleve kastede i Havet, og deres Ejendomme konfiskerede. Bølgerne skyllede senere Hypatius's Lig op paa Strandbredden; men da befalede Justinian at grave det ned paa Forbrydernes Kirkegaard, og han lod Stedet betegne med en Trætavle, der bar følgende Indskrift: »Her ligger Pjaltekejseren«; han vilde muligvis herved antyde, at Hypatius ikke havde baaret det kejserlige Purpur og samtidig ved et Slags Ordspil betegne ham som en Kejser for Røvere og andet pjaltet Kram. Først senere fik hans Slægtninge, altsaa den ulykkelige Maria og hendes Børn, Tilladelse til at borttage den stakkels Prætendents jordiske Levninger, som derpaa bleve begravede i den hellige Mauras Kapel.

Med den 20de Januar begyndte i det hele taget et sandt Rædselsregimente fra Reaktionens Side. Medens Rapporterne atter pligtskyldigst meldte: »Hele Konstantinopel er rolig«, udgik de frygteligste Straffedomme over de besejrede; Politiet og Domstolene udfoldede en rastløs Virksomhed, og trods sin Mennesketomhed afgav Staden dog Skuepladsen for ivrige Efterforskninger og Fængslinger. Konfiskations- og Forvisningsdekreter, Afsættelser og Exekveringer af Standrettens Domme fulgte Slag paa Slag, medens Tribonian og Johannes fra Kappadokien igjen bleve tagne til Naade og snart ogsaa indsatte i deres tidligere

gamle Embeder. Politiministeren fik en særlig Anvisning til at underkaste de blaa, som havde sluttet sig til de grønne eller andre Partier, en exemplarisk Afstraffelse, og Circuslegene bleve udsatte for en ubestemt Tid. Overalt herskede der Frygt og Dødsangst, og allermindst vovede nogen Person, der hørte til et eller andet Parti, at lade sig se paa Gaden; alle Butikker vare lukkede paa de Boder nær, hvor Fødemidler og Drikkevarer bleve falbudte; den ene Halvdel af Staden laa hen som en Grushob, i den anden Halvdel herskede en uhyggelig Dødsstilhed. Mange Senatorer og Patriciere, Riddere (Illustres) og Konsularer havde søgt Tilflugt i Klostrene eller andre hellige Bygninger; men paa deres Huse blev der strax lagt Beslag, og dem selv fik man lidt efter lidt fat i. Ikke et eneste af Senatets Medlemmer, hvem man paa nogen som helst Maade kunde mistænke for at have støttet Hypatius, — og dette var Tilfældet med det overvejende Flertal — undgik sin Straf. De bleve alle til Hobe afsatte fra deres Embeder, og alle deres Ejendomme bleve inddragne til Fordel for Statskassen; et ikke ringe Antal blev dernæst forvist, og enkelte henrettede. Derimod vide vi kun ringe Besked om den Skæbne, der ramte Hypatius's nærmeste Tilhængere. Dexikrates blev overleveret til Bødlerne; derimod fortælles der kun, at Eulogius's Formue blev konfiskeret; Gehejmeraad Thomas blev ligeledes henrettet, hvorimod Kandidaten Euphræmius slap med at forvises til Alexandria.

En rørende Skæbne ramte Pompejus's Hustru Anastasia; end ikke efter Mandens Henrettelse ophørte Justinian at forfølge den sørgende Enke med sine dæmoniske Anmodninger. Da greb hun Pilegrimsstaven og, sin Mand tro til Døden, flygtede hun først til Ægypten, senere til Syrien. I Klostret paa Oliebjerget fandt hun et sikkert Tilflugtssted, hvor hun henlevede Resten af sine Dage og erhvervede sig et Ry for Hellighed.

XV. Slutning.

Saaledes endte Nika-Oprøret i Konstantinopel. Den paafølgende Rædsels- og Reaktionsperiode fremkaldte undertiden de besynderligste Forholdsregler; en af de mest uværdige blev truffen efter Raad af Præfekten Johannes, der var en Fjende af al Dannelse. I Følge denne Forordning bleve alle Gager til de offentlige Lærere i samtlige Rigets Stæder inddragne. Følgen blev, at mange videnskabelige Anstalter helt gik ind, og med dette Uvidenheds-System brød en endnu raaere og usædeligere Aand ind over Byerne. Aarsagen til denne Forholdsregel var dog ikke blot en barnagtig Frygt for Intelligensen, men ogsaa den evige Finansnød, som foraarsagedes ved Embedsstandens umættelige Havesyge og skamløse Uredelighed, og som atter fremkaldte de mest fortvivlede og smudsige Udveje. Pengenøden steg navnlig saa overordentlig paa Grund af den Ødselhed og Pragtsyge, som Justinian udfoldede ved Gjenopførelsen af sin Hovedstad og dens offentlige Pragtbygninger; ved denne Lejlighed fik den nye Sophiekirke, som endnu den Dag i Dag er Konstantinopels Hovedprydelse, en mere sydlig Beliggenhed end tidligere, medens omvendt det nye Senatspalads rykkedes længere mod Nord. Allerede fyrretyve Dage efter Oprøret befalede Kejseren, at man skulde tage fat paa Kirkens Gjenopførelse, og man gik frem efter den største Maalestok. Ti tusende Haandværksfolk arbejdede uafbrudt i sex Aar, og den 27de December 539 kunde Indvielsen finde Sted. »Ære være Gud, som har fundet mig værdig til at fuldføre et saa stort Værk«, udbrød Justinian med ydre Fromhed og tilføjede i samme Aandedrag: »Jeg har besejret Dig, Salomon!« og som Tegn paa sin Sejr lod han paa Augustæum oprejse en mægtig Søjle, der kom til at bære hans Rytterstatue. Som bekjendt er dette Kejserens mest storartede Værk nu forvandlet til en tyrkisk Moske, ligesom Justinian selv snarere regerede som en asiatisk Despot end som en kristen Konge. Strax efter

Oprøret blev der ogsaa indenfor Slottets Omraade anlagt Møller, Bagerier, Pakhuse til Korn og en Vandcisterne, alt, som det udtrykkelig hedder, af Hensyn til de offentlige Tilstande, hvilket vel atter vil sige, for at man under lignende Tildragelser kunde være istand til at udholde en Belejring i selve Paladset.

I November det følgende Aar udbrød der virkelig igjen nye Uroligheder, som fremkaldtes ved et Jordskjælv, men denne Gang dog ikke hidrørte fra de for en Stund knuste Circuspartier, men derimod fra Monophysiterne. Samdrægtig istemmede de paa Konstantins Forum deres »Tre Fold hellig være Du!» med det monophysitiske Tillæg »Du, som blev korsfæstet for os!« og truende forlangte de af Kejseren, at han skulde ophæve og brænde den chalcedonske Kirkeforsamlings Beslutninger.*) Øjeblikket var nu kommet til delvise Indrømmelser, og Kejseren udstedte den 20de November Ediktet: »Til mine Borgere«. Dette Dekret optog Monophysiternes Trossætninger: »Gud er korsfæstet«, og »den korsfæstede er i Væsensenhed med Treenigheden« blandt den orthodoxe Kirkes Læresætninger. Samtidig synes Justinian ogsaa at have givet en delvis Amnesti med Hensyn til de i Nika-Oprøret deltagende Personer. Hypatius's og Pompejus's Børn fik saaledes deres adelige Værdigheder paany og erholdt deres Godser tilbage, for saa vidt disse ikke vare bortavktionerede eller bortsolgte eller »forærede til Kejserens Venner«; det var altsaa rimeligvis kun tarvelige Levninger, som vare tilovers. Ogsaa andre Personer fik lignende Benaadninger.

Endnu i fulde tredive Aar skaltede og valtede Justinian over Riget og den mest civiliserede Del af Verden; han blev tre og firsindstyve Aar gammel og bevarede lige til sine sidste Dage sin gamle, travle Rastløshed; Theodora

---

*) Til nærmere Oplysning henvises Læserne til S. 472—76 i „Hist. Archiv". 1875. II.

døde sytten Aar før sin Mand. Hvad der skete under Justinian og ved ham, er saa almindelig bekjendt, at hans Navn rager højt op over alle de andre Navne i den mere end ti Aarhundreder omfattende Kejserrække. Og dog, hvor lidt manglede det ikke i, at hans femte Regeringsaar ogsaa var blevet hans sidste? Hans unge Trone blev den Gang ene og alene reddet ved en Kvindes mandige Energi; Skade kun, at Theodoras øvrige kvindelige Egenskaber og hendes hele sædelige Karakter vare saa lidet værdige i Sammenligning med hendes Daadskraft og heltemodige Sindelag; men Justinian, den tøvende og forsagte Herre, kunde efter Oprøret paa ny efter sin Vis centralisere og uniformere Stat, Kirke og Ret; han kunde atter og uden Sky dynge Skat paa Skat, Lov paa Lov. Endnu i November 533 bleve »Institutionerne« afsluttede; i December samme Aar udkom »Pandekterne«, og i December det følgende Aar udgik den anden forøgede Udgave af »Codex«, og samtidig begyndte en ny, ustandselig Retskilde, »Novellerne«, at risle.

Een Ting stod dog ikke i Justinians Magt, selv om han ogsaa havde stræbt derefter; han kunde ikke med alle sine Love standse den bortflygtende Sædelighed. Selv om Folket maaske af Naturen havde været istand til at rejse sig paa ny til et kraftigt og sædeligt Liv, vilde dog det smittende Exempel og det giftige Aandepust, som udgik fra oven, atter og atter have berøvet Folket den nødvendige Livskraft og kastet det tilbage i den gamle sygelige og vegeterende Tilværelse. Karakteristisk er det ogsaa, at Cirkus-Uvæsenet vedblev at bestaa under hans hele Regering, og at den gamle Uenighed mellem de grønne og de blaa blussede op paa ny. Derimod beretter Theophanes i sin Krønike, at strax efter Justinus II.'s Tronbestigelse — han fulgte sin Onkel Justinian, der ikke efterlod Børn — begyndte de blaa og grønne ved en offentlig Fest at kjævles paa vante Vis; men da sendte den nye Kejser Herolder

afsted til begge Partier. »I skulle vide, at Justinian er død for Eder«, raabte Herolden til de blaa; »I kunne altsaa ikke mere vente nogen Beskyttelse«. Til de grønne sagde Herolden derimod: »Kejseren lader Eder melde, at for Eder er Kejser Justinian endnu i Live; naar I altsaa ikke holde Eders Mund, komme I til at bøde med Livet«. »Dette Middel virkede«, tilføjer Krønikeskriveren, »de blaa og grønne tav stille, og al Strid forstummede«. Dette vovede den svage Justinus; men hvorfor havde da den langt mægtigere Onkel ikke stoppet hele Partivæsenet efter det store Oprør? Svaret ligger nær for Haanden; Uenigheden mellem Partierne skulde ikke standses, men netop vedligeholdes; de fjendtlige Modsætninger skulde holde hinanden i Tømme, medens Kejseren skaltede og valtede efter eget Tykke. Dette var altsaa Summen af den fromme, lovgivende Herskers Regerings-Visdom; trods hele det kejserlige »Rets- og Lovsregimente« vedblev altsaa den gamle Vilkaarlighed og Tøjlesløshed, og Folkets Masse sank dybere og dybere ned i en uhelbredelig Usædeligheds-Tilstand.

F. G.

Amerikanske Hære i Nutiden.

Vore Læsere mindes muligvis, at vi i en tidligere Afhandling*) i dette Tidsskrift have fremstillet, hvilke uhyre Kraftanstrængelser der udfoldedes fra de nordlige eller føderede Staters Side for at knuse de sydlige Staters Oprør, og den foranstaaende Afhandling om General Robert Lee har nærmere paavist, hvorledes denne Mands overlegne Dygtighed vel var istand til at forhale, men ikke kunde afvende det endelige Udfald, Unionens Gjenoprettelse og Slaveriets Afskaffelse. Det kunde nu muligvis ogsaa interessere Læseren at stifte lidt nøjere Kjendskab til den Maade, hvorpaa man bragte de store Hære til Veje, som sluttelig skaffede Humaniteten, Retfærdigheden og Friheden den endelige Sejr. En af de sidste Historieskrivere, som have fremstillet den store Borgerkrig, tyr til selve Biblen for bedre at illustrere den Hurtighed, hvormed Nordstaternes frivillige Batailloner bleve rekruterede, samlede og organiserede; han citerer nemlig i saa Henseende Ezechiel, som paa den øde og tavse Slette ser talløse Dødningeben spredte hist og her, der imidlertid pludselig rejse sig og faa Liv ved Profetens Røst.**)

---

*) Se Afhandlingen: Abraham Lincoln i „Hist. Archiv". 1875. II. S. 425.

*) Ezechiel 37 Kap. 1.—14. Vers.

Dette Billede og denne Sammenligning er nu ganske vist meget poetisk; paa Afstand tager det sig virkelig ud, som om denne pludselige Skabelse af de store amerikanske Hære havde noget mirakuløst ved sig; men naar man har betragtet selve Sagen i en større Nærhed, maa man slaa lidt af paa sin Begejstring. Den Udlænding, som paa selve Stedet var Vidne til de amerikanske Armeers Rekrutering, havde for sine Øjne et uvant Skuespil, hvor det store Formaal næsten helt svandt bort under Indtrykket af de anvendte latterlige Midler. Iscenesættelsen var uendelig pudsig, og bag Kulisserne foregik ofte alt andet end rosværdige Handler. Sagen var nemlig, at Patriotismen ganske vist var overordentlig; men samtig gjorde dog ogsaa en anden Række Følelser, som Ærgjerrighed, Forfængelighed og Spekulationslyst, sig gjældende, og midt under Nationens Farer fejrede Amerikanernes praktiske og spekulative Aand ingenlunde sine mindste Triumfer.

De amerikanske Hære, der baade i Aand og Sammensætning vare lige nationale, og som repræsenterede alle Befolkningens forskjellige Elementer, frembøde intet som helst tilsvarende til vore evropæiske Hære eller til selve de forenede Staters lille staaende Hær.

Kongressen vedtog eller Præsidenten erklærede i Kraft af sin extraordinære Myndighed, at der skulde udskrives 75,000 eller 100,000 eller 500,000 Mand. Naar dette engang var sket, beskæftigede Forbundets Myndigheder sig ikke yderligere med den Sag, men havde kun at modtage de Regimenter, som bleve udskrevne i de enkelte Stater efter den Kvotapart, som var tilfaldet enhver. I de enkelte Stater blev det dernæst igjen Gouverneurernes Sag at foretage den fornødne Fordeling mellem de respektive Grevskaber og Byer, medens han overlod det private Initiativ at skaffe det forlangte Kontingent. Herved kunde der imidlertid let opstaa ærgerlige Konflikter; thi ikke sjældent søgte den Personlighed, som tog Initiativet, at frigjøre sig

fra den vedkommende Stats svage Kontrol, og han tilbød da paa egen Haand Præsidenten det eller de Korpser, han selv havde hvervet. Dette var saaledes Tilfældet med Brigaden Excelsior, der bestod af hele fem Regimenter, som i Løbet af nogle faa Uger bleve hvervede i New-York af en gammel Diplomat Sickle. Statens Gouverneur gjorde alvorlige Skridt for at indlemme denne betydelige Styrke i det paa hans Stat faldende Kontingent; men for at unddrage sig hans Myndighed lod Sickle sin Brigade samle sig paa Glacierne af Fæstningen, der jo stod umiddelbart under Unionens Herredømme, hvorpaa han ufortøvet afmarcherede med sin Troppestyrke til Washington. Striden mellem Sickle og Staten New-York trak i Langdrag; men da Besværingerne vare saa heftige og enstemmige, maatte Lincoln slutteligt befale, at de uafhængige Korpser skulde indlemmes iblandt de særlige Kontingenter fra de Stater, hvor de vare hvervede. Dette var da heller ikke mere end retfærdigt; thi hvis disse Korpser ikke vare blevne indbefattede i de respektive Staters Kontingenter, vilde den forøgede Konkurrence have nødvendiggjort en Forhøjelse af Hververpengene, medens samtidig Antallet af de disponible unge Mænd var blevet formindsket, og saaledes vilde det Øjeblik være bleven fremskyndet, da en virkelig Troppeudskrivning maatte blive en Nødvendighed. Lincoln afgjorde altsaa Spørgsmaalet til Gunst for de enkelte Stater; men da han traf sin endelige Beslutning, var Brigaden Excelsior allerede bleven formindsket til den halve Del af sin oprindelige Styrke ved Krigens Strabadser og den fjendtlige Ild.

For nu at give vore Læsere en Forestilling om selve Rekruteringsmaaden ville vi som Hjemmelsmand benytte Oberstlieutenant Ferri Pisani, der ved denne Tid berejste de forenede Stater og giver et livligt og fuldstændig nøjagtigt Billede paa hele denne mærkelige Trafik.

Naar Kongressen havde befalet en eller anden ny Udskrivning — fortæller Pisani —, var der strax Tusender af

Borgere, som til egen Fordel, det forstaar sig af sig selv, paatoge sig det umaadelige Arbejde at rekrutere og formere de nødvendige Korps med behørige Rammer. Disse hjælpsomme Herrer havde ingen anden Bemyndigelse til deres Optræden end deres mer eller mindre berettigede Selvtillid og deres udstrakte Bekjendtskab; men de skrede desuagtet ufortrødent til Værket, og Regeringen stod imidlertid med Armene over Kors og var Vidne til det hele mærkelige Skuespil, under hvilket en Armé organiserede sig paa egen Haand, og den afventede aldeles rolig det Øjeblik, da man vilde komme og overlade Hæren fix og færdig i dens Hænder.

En Person havde hvervet alle de Mænd, som vilde have ham til Kaptajn, og saaledes havde han bragt et Kompagni paa Benene; en anden havde udnævnt sig selv til Oberst og skaffede et Regiment; atter andre havde fra første Færd forkyndt, at de vilde formere en hel Brigade.

Den ubegrænsede, tøjlesløse Konkurrence, som er Sjælen i alle Foretagender i de forenede Stater, var naturligvis ogsaa Drivfjederen til alle disse besynderlige Operationer. Enhver militær Entrepreneur søgte at ruinere sin Nabo, det vil sige, søgte at fratage ham hans hvervede Folk. En eller anden, der begyndte med at optræde som rekruterende General, maatte efterhaanden af Mangel paa Kunder nedstemme sine Fordringer saa vidt, at han nøjedes med Kommandoen over en Peloton, medens andre, der beskedent vare begyndte med at danne et Kompagni, bleve baarne op af Folkegunsten og vovede sig til at hverve først et Regiment, senere maaske endog en hel Brigade. Naar nu hver enkelt Afdeling endelig havde naaet den fornødne Styrke, arrangerede man sig selv indbyrdes paa bedste Maade. Halvt efter Mandskabets eget fri Valg og halvt under Indflydelse fra Chefen bleve de øvrige Officersposter besatte, og først nu, naar hele Organisationen var færdig, gjorde man Kongressen sit Tilbud, og denne modtog hele Leveringen,

Officerer, Underofficerer og Soldater, under ét, udbetalte Provisioner til nogle, bekræftede de af andre indgaaede Forpligtelser og gik ind paa alle de særlige Betingelser, som fordredes af de enkelte Korpser, betræffende deres Benævnelse, Udrustning, Uniform, ja undertiden endog med Hensyn til selve Krigstjenesten.

Dette hele System opstod og improviseredes fuldstændig af sig selv, og uden nogen som helst truffen Aftale kom det istand samtidig over hele Unionens Territorium. For at give evropæiske Læsere et Slags Begreb om den hele Fremgangsmaade kunde man maaske sammenligne det med den Maade, hvorpaa et Statslaan hyppig kontraheres i vore Dage. Naar vedkommende Folkeforsamling har givet sin Regering Bemyndigelse til at optage Laanet, træder Finansministeren i Forbindelse med et Antal store Banquierer og underretter dem om de Betingelser, hvorpaa Laanet maa optages. Nu sætte disse sig i Bevægelse, styrke Regeringens Kredit ved deres egen Anseelse, sætte sig i Forbindelse med de Privatmænd, som subskribere paa Laanet, fordele det Beløb, som disse maa overtage, modtage deres Sparepenge, og naar nu hele Beløbet er dækket, bringe de Laanet i klingende Mønt til Ministeren, som staar beredt til at modtage Summen af deres Hænder.

Paa en tilsvarende Maade var der i de forenede Stater en vis Mængde Privatmænd, som i Medfør af den militære og moralske Kredit, de vare i Besiddelse af, opkastede sig til Mellemmænd mellem Regeringen og Befolkningens Masse; de afgave den Løftestang, som næsten med ét Slag fik en Hær rejst; ganske vist en tarvelig Hær, om man saa vil, men dog altid en Hær og det en talrig, som i Tidens Løb kunde blive fortræffelig.

En saadan Bevægelse maatte naturligvis trænge gjennem alle de amerikanske Samfundslag, som frembyde saa meget, der er det aldeles modsatte af, hvad man er vant til at se i det gamle Evropa, og denne Bevægelse maatte

mange Gange træde frem under de mest besynderlige og udskejende Former. Særlig i den store By New-York, der omtrent tæller lige saa mange Mennesker som hele Kongeriget Danmark, frembød den offentlige Hvervning et ganske mærkeligt Skue. Den store Barnum var et Mønster og en Mester for alle disse ærede Medborgere, der med Tittel og Gage som Kaptajn, Oberst eller General længtes efter at hævne Forhaanelserne med Stjernebanneret. Det geniale Reklamesystem, som blev udfoldet i Statens Tjeneste, svarede ganske til de extraordinære Forhold. Den omtalte Brigade Excelsior, som var et af de først dannede og i Virkelighed et meget smukt Korps, havde strax fra første Færd sit Hovedhvervnings-Kontor i et prægtigt Hus, som var helt bedækket med Plakater og Faner. En umaadelig Folkemasse stimlede sammen foran Husets mægtige Altan, der var overlæsset med krigerske Prydelser, og et stort Militær-Orkester lod sine harmoniske Toner lyde ud over Mængden. Musikkens krigerske Melodier og Synet af Flagene og Trophæerne satte Hobens Begejstring i Bevægelse, og med visse Mellemrum blev der holdt patriotiske Taler, som bragte denne Begejstring til Kogepunktet. Naar Taleren da udstrakte sin Haand og med en slaaende Gestus udslyngede den Floskel: »Lader os følge dette Opraab!« opstod der en Bevægelse i Massen, og Salene fyldtes med Folk, der bedækkede Listerne med deres Underskrifter. Ethvert Korps, som blev hvervet i New-York, havde i Reglen et Hverver-Kontor i Byens store Hovedgade, Broadway, men desuden paa Pladsen ved Raadhuset et Telt, hvor man modtog Hververpengene. Disse Telte dannede en hel lille Lejr, hvor en nysgjerrig og alvorlig Mængde bølgede frem og tilbage; thi i Amerika gaa alle Forretninger for sig med megen Alvorlighed. Det er sikkert nok, at hvis man prøvede paa at sætte en saadan Komedie i Scene i det gamle Evropas Hovedstæder, vilde den fremkalde en uudslukkelig Latter hos alle dem, man netop vilde søge at paavirke;

men det mest morsomme i Amerika var netop at lægge Mærke til den grelle Modsætning mellem Hververnes og deres Kunders urokkelige Alvor paa den ene Side og Stilen og den hele Form i de anvendte Reklamer paa den anden Side. Plakaterne fremstillede i Reglen en Kriger fra Nordstaterne, der huggede Fjender ned for Fode. Derpaa fulgte en patriotisk Opfordring, i hvilken man behændig havde indblandet de Adkomster, som Anføreren for Korpset og hans Regiment mente at kunne gjøre gjældende til den offentlige Tillid. Man læste her til Ex.

»Giv Agt!

Unge Landsmænd, som ville hævne Fædrelandet!

Hvor kunne I finde et Regiment, der kan maale sig med Lincolns Jægere eller Zouaverne fra New-York? Alle Officererne ved samme ere bevandrede i Krigskunsten; Obersten for Korpset vil blive en Lieutenant fra West-Point.«

Den Medborger, som hvervede Regimentet, var nemlig undertiden saa klog, at han nøjedes med Ansættelsen som Oberstlieutenant, medens Oberstpladsen blev staaende ubesat. Hensigten hermed var at fremkalde Haabet om, at Oberstposten kunde blive udfyldt med en Officer, som havde taget sin Examen ved det berømte Militærakademi i West-Point og altsaa var Officer i den regulære Hær; den Omstændighed, at man tyede til dette Kunstgreb, viser, at den store Masse, naar alt kommer til alt, dog havde en vis sund Forstand og et Slags militært Instinkt.

Længere frem i Plakaterne fulgte dernæst en Opregning af alle de Fordele, Republikken sikrede den hvervede Soldat, saasom 40 Kroner om Maaneden, Levnedsmidler i Overflødighed, gode Uniformer og en Jordlod ved Udløbet af Tjenestetiden. Publikums Opmærksomhed blev særlig henledet paa de vigtigste Punkter i Reklamen ved en Haand eller en udstrakt Pegefinger. Stakkels, forsultede Irlændere kunde man se stimle sammen og ligesom sluge de uhyre

Plakater med Øjnene, ret som om de vare fortryllede af disse dæmoniske Hænder, ved hvis Fingerspidser man fandt en fuldstændig Opregning af alle de Levnedsmidler, hvoraf Soldatens Ration bestod, saasom Brød, Vin, Kjød, Grøntsager, Øl o. s. v. Det forstaar sig af sig selv, at der ogsaa kunde indtræffe et eller andet Fxempel paa en uærlig Konkurrence i disse halvt industrielle og halvt militære Foretagender. Saaledes kunde man godt midt i den rosende Annonce støde paa et Nota bene, der advarede det højtærede Publikum mod visse samvittighedsløse Entrepreneurers skuffende Annoncer, der lovede de troskyldige Medborgere Fordele, som ikke vare indrømmede af Kongressen.

Med Hensyn til Regimenter, som allerede vare formerede, men dog ikke havde naaet den fuldstændige Krigsstyrke, var det i Følge Plakaterne en afgjort Sag, at der aldrig manglede mere end 25 Mand. »Skynd dem! Der er ikke mere end 25 Muligheder tilbage for at kunne indgaa en Hvervnings-Forpligtelse med Staten.« Endelig var der ogsaa Exempler paa Forlangender om et helt Kompagni under ét f. Ex.: »Man ønsker et Kompagni Mænd af god moralsk Vandel, kommanderet af en Kaptajn, der er bevandret i Krigskunsten. Man behage at henvende sig i den og den Gade, Nummer det og det.«

I alle de offentlige Annoncer var der i øvrigt kun Tale om Mandskabet, aldrig om Officererne. Valget af dem foregik uden Berøring med Mængden og uden det offentliges generende Tilsyn. Gagerne, især dem for de lavere Grader, vare betydelige nok. En Kaptajn fik saaledes ikke mindre end mellem 7,000—8,500 Kroner om Aaret, og en Oberststs Gage kunde med alle Emolumenter tilsammen stige til henved 18,000 Kroner.

Saaledes bleve altsaa Nordstatshærene dannede, og vore Læsere ville nu kunne forstaa, hvorfor der maatte hengaa saa lang Tid, inden Norden kunde gjøre sin uhyre materielle Overlegenhed gjældende overfor Syden. Den angelsachsiske Race har en dyb Aversion mod al Krigsvæsen som saadan og har aldrig kunnet bekvemme sig til at gaa ind paa en fast og tvungen Udskrivning blandt Statens Borgere. England og Amerika ere ikke naaet længere end til hvervede Tropper for Landenes Forsvar. De have haft Raad til at kunne anvende dette System; men vore Læsere ville maaske finde, at de fødererede Stater betalte dette Fortrin dyrt nok under den sidste store Borgerkrig, og dog havde de ikke at kæmpe mod en stærk og disciplineret evropæisk Hær, men kun med egne Landsmænd, hvis krigerske Erfaring og Dygtighed ikke hævede sig synderlig over deres Modstanderes, om de end havde enkelte udmærkede Generaler. Hvorledes det engang vil gaa England, naar dette Lands militære System skal bestaa en afgjørende Prøve ved et Forsvar af selve Landet, lader sig ikke let afgjøre; men saa meget er vist nok, at Erfaringerne fra Krimkrigen ikke spaa det heldigste Resultat.

C. H.

Kong René.*)

Vor Fortælling tager sin Begyndelse i Frankrig med det 15de Aarhundrede, paa en Tid altsaa, da dette Land havde den Ulykke at staa under den vanvittige Karl VI.'s langvarige Regimente. Striden mellem denne Konges to Onkler, Ludvig af Anjou og Philip den dristige af Burgund, der hver for sig vilde tilrive sig Formynderskabet, Kampen mellem Karls Broder, Ludvig af Orleans, og dennes Fætter, Johan den uforfærdede af Burgund, og endelig de fornyede Krige med England danne en sørgelig Række af Begivenheder, der bragte Frankrig sin Undergang saa nær i Møde, at alt vilde have været tabt, hvis ikke Pigen af Orleans var fremstaaet og havde sat Kronen paa Dauphinens Hoved. Med denne Begivenhed skete der et Omslag i Frankrigs Historie; Englænderne, der efter Slaget ved Azincourt 1415 og Forliget i Troyes 1420 betragtede sig som det ulykkelige Lands Herrer, slap uvillig det rige Bytte, som en ung Piges Mod havde revet af deres Haand, og Karl VII. besteg Tronen paa samme Tid, som hans Svoger og tro Forbundsfælle, René af Lothringen, indvikledes i den Række nye Stridigheder, der endte med Huset Anjous Fald; men saa forskjellig som de to Svogres Skæbne var, i det den enes Sol dalede, da den andens steg op, saa

*) Efter Lecoy de la Marche: Le Roi René, sa vie, son administration etc. Paris. 1875.

forskjellige vare de ogsaa i Karakter; thi naar Lykken gjorde Karl lunefuld og overmodig, lutrede Ulykken — som de senere Begivenheder ville vise — René i den Grad, at Agtelsen for hans Person stiger, i samme Forhold som Vind og Vejr taarne sig op imod ham, en Omstændighed, der kun kan bidrage til at forøge Interessen for de Begivenheder, vi nu skulle skildre.

I. Kong Renés Barndom.
(1409—1419).

René, næstældste Søn af Ludvig II., Konge af Sicilien, Hertug af Anjou og Greve af Provence, blev født den 16de Januar 1409 paa Slottet i Angers og døbt strax efter i Kathedralkirken sammesteds med saa stor Pragt, som Omstændighederne krævede det. Navnet René, der indtil da var ubekjendt i den franske Kongefamilie, men som senere blev saa almindeligt i Anjou og Provence, stammer fra en gammel Biskop, af hvis Hellighed der gik et saadant Ry, at endog Konger af Frankrig i Tilfælde af Ufrugtbarhed søgte Beskyttelse under hans Vinger, skjønt de ikke alle som Renés Forældre, naar deres Bøn var hørt, viede ham en højtidelig Messe og skjænkede Gaver til Kirken i Sct. Maurice, der stod under hans særegne Beskyttelse.

Det var dog ikke første Gang, at Yolande af Aragonien skjænkede sin Mand Børn. Den 25de Septbr. 1403 havde en Søn, den senere Ludvig III., set Dagens Lys, og Aaret efter fødte hun en Datter, den aandrige Marie af Anjou, der altsaa var jævnaldrende med sin tilkommende Ægtefælle, Karl VII. Men langt fra at lade sig skrække af denne Frugtbarhed viste Anjous og Provences Indbyggere kun saa meget større Glæde ved den nye Arvings Fødsel, at de som Morgengave lagde en Present af 400 Livres paa hans Vugge.

Da Barselugen forløb, og Dronningen næppe var kom-

men til Kræfter igjen, tog hun strax fat paa Regeringen og styrede med saa kraftig Haand som nogen Sinde sin fraværende Mands Stater, naar han som Kronens Vasal kæmpede ved sin Lensherres Side, eller, hvad der hyppigere gik paa, tumlede sig i Italien for at forsvare det fjærne Kongerige, Skæbnen der havde lagt i hans Haand. I Marts Maaned sad hun igjen i Statsraadet, som nu var forlagt til Angers, hvor hendes Gemal ogsaa maa have været, da Renés Fødsel stod paa, men allerede et Par Uger efter var han paa Rejser igjen.

Da Yolande var optagen af Regeringssager, kunde hun ikke være Moder, og Renés Opdragelse blev derfor betroet til en Kvinde af lavere Stand, som til en Moders Kjærlighed føjede en Barnepiges eller Plejemoders hele Paalidelighed. Denne Kvinde, den samme, til hvem Dronningen havde betroet Marie af Anjou, var Ammen Thiephaine la Magine, en Kvinde fra Saumur, der levede lige til 1459 som et Arvestykke i Familien. At hun har været sin Fostersøn god, gav René selv et Vidnesbyrd om, da han i Kirken Notre dame de Nautilly i Saumur satte hende et simpelt Gravmonument med den rørende Indskrift:

„Her hviler Ammen, Thiephaine
La Magine, som med stor Møje
opammede Marie af Anjou,
Dronning af Frankrig,
og senere hendes Broder René,
Hertug af Anjou.“

Til dette hædrende Epitaf føjedes en Bøn til den vejfarende om at bede et Pater noster for den trofaste Thiephaines Sjæl. I hendes Alderdom levede samme Thiephaine af Gaver, som faldt fra Herrens Bord. For Resten er der intet, der i særegen Grad udmærker Renés Ungdom. Som yngre Søn traadte han i Skygge for sin ældre Broder, hvem ingen anede, at han skulde succedere, endsige da overgaa i Magt og Indflydelse. For imidlertid bedre at forstaa dette

sælsomme Livsløb, vil det nu være gavnligt at kaste et Blik paa de Begivenheder, der lagde Grunden til Huset Anjous Overmagt i Frankrig. Det var i en ulykkelig Periode af Frankrigs Historie, at denne Magt opbyggedes. Da Johan den gode satte Frankrigs Krone paa sit Hoved, gik hans tidligere Titel som Greve af Anjou over til hans yngre*) Søn Ludvig I., der efter Slaget ved Poitiers gik i Fangenskab for at udløse sin Fader, som i 4 Aar havde smægtet i Englands Fængsler. For at bøde paa Tabet af Friheden udstedte Kongen, hans Fader, tvende vigtige Dokumenter, af hvilke det første udnævnte ham til Greve af Anjou, og det andet tildelte ham Navn af Hertug og Pair og gav Grevskabet Anjou Rang med et Hertugdømme. Som Hertug fik Ludvig og hans mandlige Descendenter til evig Tid alle en Lensherres Rettigheder med Undtagelse af dem, der vare forbeholdte Kronen og Kirken, og fra den Dag af, da han tiltraadte sin Regering, maatte alle Kronens Vasaller vise ham den samme Hyldest som Kongen, saa at man ikke kan sige andet end, at det var en særdeles rundhaandet Overdragelse, Ludvig her kom i Besiddelse af, og som maaske kunde være bleven farlig for Staten, hvis ikke Kongen og Parlamentet havde bevaret deres overordnede Myndighed, der satte Grænser for en egenmægtig Fyrstes Ærgjerrighed.

Efter 2 Aars Ophold i England fik eller skaffede Ludvig sig sin Frihed, i det han meget mod Faderens Vilje unddrog sig Fangenskabet før Udløbet af den fastsatte Termin ved et Forsøg, der er forstaaeligt hos en saa ung Mand, men som kom Faderen dyrt til at staa, da han, bunden ved sin Ed, troede sig forpligtet til at indstille sig i Stedet for sin undvegne Søn. Johan vendte altsaa tilbage til Fangenskabet,

*) Foruden denne Søn efterlod Johan den gode sig tre andre, Karl V. af Frankrig, Johan, Hertug af Berry, og Philip den dristige af Burgund.

og 2 Aar efter, den 8de April 1364, døde han i Fængslet. Efter Johans Død, da Karl V. besteg Tronen, udmærkede Ludvig sig imidlertid som Statholder i Languedoc, Guyenne og Dauphiné, hvor Englænderne mere end én Gang lærte hans Dygtighed som Kriger at kjende, medens Provinsen Anjou lærte at skatte ham som en rundhaandet Fyrste, der i det mindste for en Tid lettede Landet for de Skattebyrder, som mange Aars ulykkelige Krige havde paatvunget det.

Ved Karl VI.'s Tronbestigelse vandt Ludvig Fortrinnet for sine yngre Brødre, Hertugerne af Berry og Burgund, og lagde derved Grunden til det Had, der adskilte de tre Prinser, af hvilke den ene, Philip, forbandt en stor Dygtighed med en stor Ærgjerrighed, der ikke slog sig til Taals, før det var lykkedes ham at fjærne den ældre Broder fra Regeringen. Hertil hjalp Begivenhederne ham, da Ludvig ved en Tilskikkelse, der blev skæbnesvanger for hans Familie, snart droges ind i Stridigheder, hvis Skueplads var Neapel. I Neapel havde Dronning Johanne I. kastet sig i Frankrigs Arme i det Haab, at hun ved at vælge Kongens Broder til Arving vilde finde en Støtte mod den Flok Rivaler, der gjorde hende Tronen stridig. Om det var Clemens VII., der den Gang opholdt sig i Avignon, eller Karl V. selv, der fik sat den Plan igjennem, ved en fransk Prins's Tronbestigelse i Neapel at skaffe sig den afgjørende Indflydelse paa Halvøen, er uvist. Men sikkert er det, at Paven ved en Bulle af 30te Januar 1380 bekræftede Johannes Valg, hvorved Ludvig af Anjou blev erklæret for Dronningen af Neapels legitime Søn, og efter ham hans Børn, ordine genituræ servato, ophøjedes til Konger af Sicilien samt Grever af Provence og Savojen med det udtrykkelige Tilføjende, at Ludvig strax skulde lade sig krone for at dele Regeringens Byrder med Johanne. Konge blev Ludvig da; men hvad den sidste Betingelse angaar, at han strax skulde begynde Regeringen, da forhindrede Begiven-

hederne ham heri, i det Johanne to Aar efter myrdedes af Charles de Duras, uden at den nye Prætendent havde taget sin Trone i Besiddelse eller var kommen til Neapel, fordi de Baand, der bandt ham til Frankrig, rimeligvis vare stærkere end de, der knyttede ham til hans nye Fædreland. Dog satte han sig i Juni 1382 i Bevægelse mod Italien, hvor han omsider naaede hen, men kun for at se sin Arv bestridt af Johannes Morder og det med saadant Held, at Ludvig, der maatte sælge sin sidste Skjorte for at hverve Soldater, til sidst saae sig forraadt af Frankrig og forladt af sin Hær. Af Sorg herover døde han den 21de September 1384 i Bisceglia nær ved Bari, ved hvilket Dødsfald Huset Anjou ikke blot mistede Udsigten til Tronen i Neapel, men ogsaa til Arvefølgen i Majorca, ja til Herredømmet over Konstantinopel, Udsigter, der havde foresvævet Familien, siden Jacob af Achaia, Prins af Tarent og græsk Kejser in spe, havde overdraget Ludvig Exspektancen paa disse hans formentlige Besiddelser.

Med Ludvigs Død brast en glimrende Sæbeboble, Haabet om at udvide Huset Anjous Magt fra Spanien til Grækenland; men til Held for Slægten efterlod Stamfaderen sine Børn bedre Besiddelser i Frankrig, som, da de laa spredte omkring i Landet, fra Anjou, Maine, Poitou, Isle de France og Orleanais til Normandiet og Languedoc og stadig forøgedes ved nye Kjøb og Giftermaal, gjorde det muligt for Arvingen, Ludvig II., den afdøde Hertugs ældste Søn, at spille en Rolle i sit Lands Historie, som hans Stilling ellers ikke vilde have berettiget ham til. Ved et Testament, der vare oprettet i December 1383, var Arvefølgen ordnet til Gunst for ham, og kun i det Tilfælde, at Ludvig ogsaa kom i Besiddelse af Neapel, skulde hans Besiddelser noget formindskes til Fordel for den yngre Søn Karl. Endelig vare et Par mindre Parttagere i den store Arv, Johan af Bueil og Peter af Avoir, bestemte til en Slags Værger for Ludvigs Enke, naar hun trængte til deres Bistand ved Opdragelsen af de mindreaarige Prinser eller søgte Raad i

deres Erfaring under Regeringens Byrder, et Tilfælde, der i øvrigt sjælden indtraf, da den viljekraftige Dronning i Reglen foretrak med egen Haand at styre sine Stater fremfor at betro dem til andres Varetægt. Og saa godt forstod hun sig paa den Kunst at regere, at der ikke gik lang Tid efter Mandens Død, før Huset Anjous Magt var befæstet saaledes i Provence, at hun og hendes Børn næsten bleve Gjenstand for Tilbedelse, medens rivaliserende Fyrsters Rænker og indre Uroligheder sloges til Jorden af hendes stærke Vilje, der var forenet med en for en Kvinde sjælden Kløgt. Da Ludvig II. endelig blev myndig, overværede Karl VI. i egen høje Person med hele det franske Kongehus Kroningen, som gik for sig i Avignon med stor Pragt den 1ste November 1389.

Ludvig II. var den Gang 12 Aar gammel; skjønt han endnu kun var et Barn, havde hans Fader dog allerede indledet to Ægteskabsplaner for ham, den første i Frankrig, den anden i Italien; men de havde begge den Skæbne at strande, til Held for Frankrig og Huset Anjou; thi da Dronning Maria i Aaret 1390 gav sig til at søge om en Hustru for sin Søn, faldt hendes Valg paa en Prinsesse, enhver Moder maatte ønske sig til Svigerdatter, nemlig Yolande af Aragonien, Johan I.'s skjønne Datter, et Valg, der langt overstraalede ethvert af de Partier, som før var paatænkt, da Yolande var lige udmærket ved sin Sjæls Egenskaber som ved den store Medgift, man haabede, hun skulde bringe sin Mand. Gik Forhandlingerne om dette Ægteskab end ikke saa hurtig, som Dronningen ønskede det, ja saae det endog en Tid ud, som skulde de strande paa Modstand fra den unge Brud selv, desto større var Sejren, da Yolande endelig skiftede Sind, og Moderen havde den Glæde at se Prinsessen lægge sin Skæbne i en elsket Søns Haand. Dette skete i December 1400, da Ludvig og Yolandes Bryllup fejredes i Arles med storartede Festligheder og under levende Deltagelse af næsten hele det franske Folk. Yolande

var 20, og Ludvig II. 23 Aar gammel, da den Pagt knyttedes, der blev saa lykkelig for Frankrig i Almindelighed, men for Huset Anjou i Særdeleshed. Ved dette Ægteskab vandt Landet ikke, som mange havde haabet, Udsigten til nye Kroner og stor Magtforøgelse, men en Kvinde med en overlegen Aand, en af disse Dronningemødre, af hvilke Spanien har fostret flere, der til et sædeligt Livs Renhed føjede en glimrende Forstand og en Ærgjerrighed, der viste sig øm over for sine Børns Interesser, men tillige øm for sine Undersatters Vel, da den var mildnet ved en Ærlighed i Karakteren, der ikke altid findes i saadanne Omgivelser. Det var hende, der skulde opdrage en René og en Marie af Anjou, og hvem det Kald endog var forbeholdt, at sætte Mod i en Kronprins, der saa at sige var fordreven fra sit eget Land, og frelse det sidste Haab hos det sønderlemmede Frankrig om at bevare et nationalt Kongehus.

I de første Aar af Ludvigs Ægteskab bar han paa én Gang de Byrder, som den dobbelte Regering over Anjou og Provence medførte, og ydede tillige Karl VI. den Hjælp, hans stakkels Fætter saa haardt trængte til; i Krig som i Fred var han Kongens højre Haand. Kort efter begyndte nemlig den ulykkelige Kamp mellem Armagnakerne*) og Huset Burgund, der fyldte Frankrig med alle Borgerkrigenes og Anarkiets Rædsler, under hvilke det var Hertugen af Anjous Ære, at han hverken støttede sig til den ene eller den anden af de kæmpende Parter, men trofast søgte Fædrelandets og Kongens Vel. Imidlertid drog hans Sympathi ham snart over mod Hertugen af Orleans, og man kan forstaa, at Mordet paa denne Fyrste, der indtraf den 23de November 1407, ikke rammede ham mindre dybt end

*) Saaledes kaldtes det orleanske Parti i Frankrig, der under Karl VI. stred med Huset Burgund om den højeste Indflydelse i Staten.

hele Frankrig. Han viste aabenlys sin Rædsel for dette Mord og gav, skjønt Hertugen af Burgunds Magt nu var større end nogen Sinde, snart et aabent Bevis paa sine Følelser ved at hæve det Parti, der var aftalt mellem Anjou og Burgund for at gjøre en Ende paa den Strid, der adskilte de to Huse. Katharina af Burgund, en Datter af Johan den uforfærdede, var nemlig en Maaned forud bleven trolovet med Kongen af Siciliens ældste Søn, den senere Ludvig III., som ved denne Tid kun var et Barn paa 4 Aar. Efter Tidens Skik var hun allerede bleven overladt sine Svigerforældre, for at den fælles Opdragelse skulde bringe Børnenes Sind til hinanden, da det blodige Mord med ét gjorde Ende paa denne Plan og bevægede Ludvig, der var for stolt til at søge en brødefuld Alliance, til et formeligt Brud, idet Katharina og alle hendes Skatte en skjøn Dag blev sendt tilbage til det burgundiske Hof med alle de Æresbevisninger, der tilkom en saa høj Dame, men dog altid som en vraget Brud.

Herfra stammede Hadet mellem de to Huse, og René af Lothringen, der netop blev født paa denne Tid, fik siden at føle, at Huset Burgund ikke glemte sin Hævn.

Aaret efter Renés Fødsel gjorde hans Fader et nyt Forsøg paa at gjenvinde Neapel. Den 12te Marts 1410 indskibede han sig efter at have indsat Yolande til Regentinde, i Marseille, gik der fra til Søs til Italien, tabte et Slag, der nødte ham til at vende tilbage til Provence for at rekrutere sin Hær, og slog med den ny samlede Hær sin Modstander i det berømmelige Slag ved Garigliano, hvilket sikrede ham Neapels Trone for saa lang en Tid, som de italienske Kneb den Gang gjorde det muligt for en Fyrste at regere. Da dette ikke var længe, saae man ham kort derefter igjen i Frankrig, hvor han nu forblev efter at have aflagt det højtidelige Løfte, aldrig mere at sætte sin Fod i Italien, selv om hans Medbejler, hvad virkelig skete, skulde dø.

Ikke bedre gik det med den aragoniske Arv; ogsaa den blev tagen bort for Næsen af Ludvig, da han netop troede at skulle gribe den, saa at det ikke var mere end et passende Vederlag, Skæbnen gav ham, da den, i det Øjeblik Anjous Stjærne syntes i Færd med at dale, holdt ham skadesløs ved en ny Familiepagt, der blev lige saa vigtig for Frankrig som for Huset Anjou. Efter lykkelig at have endt et Oprør i Grevskabet Alençon, saae han nemlig sin Troskab mod Kongehuset belønnet ved et Forbund, der langt overstraalede Pagten med Huset Burgund, i det Kongen af Frankrig valgte Ludvigs Datter til Brud for sin Søn, den senere Karl VII. Dette skete ikke ret lang Tid efter, at Brudet med Burgund var indtraadt. Yolande, der indsaa Nødvendigheden af at styrke sit Hus ved nye Forbindelser, efter at den gamle Alliance var gaaet i Lyset, rejste i Oktober 1413 til Marcoussis for at træffe Isabella af Bajern. De to Dronninger, som mødtes her, vare fuldstændige Modstykker; den ene, Yolande, var fremfor alt Moder, en oprigtig troende Spanierinde og tillige Frankrig hengiven med Liv og Sjæl; den anden, der var letfærdig og begjærlig paa én Gang, saae sig ved sine sædelige Fejltrin skilt fra Frankrig og dreven over i Englændernes Lejr. Men én fælles Interesse knyttede for Øjeblikket begge Familier til hinanden; de vilde begge ved en Familiepagt styrke deres Huses synkende Magt, og Enighed var da snart opnaaet. Yolande gjorde Isabella en officiel Visit i Hotel Barbette i Paris, og kort efter, den 18de December, blev Formælingen højtidelig deklareret i Louvre i hele den kongelige Families Nærværelse — Karl VI.s undtagen, hvem et af hans sædvanlige Tilfælde holdt tilbage i Sygeværelset — og under en passende Udvexling af Presenter. Den 5te Februar næstefter var Yolande tilbage i Angers tillige med det formælede Par, der ikke talte mere end 9 eller 10 Aar.

Det er uvist, hvilken af Parterne der vandt mest ved dette Parti. Maria af Anjou blev Kongen af Frankrigs

Svigerdatter og støttede derved sit Hus's Sammenhold; men intet tydede den Gang paa, at hun skulde blive Dronning; hendes Mand havde jo ældre Brødre, som før ham vilde bestige Tronen; derimod opnaaede Karl en uhyre Fordel ved denne Forbindelse, at Kronprinsen nemlig ikke blev opdragen ved det sædelig fordærvede Hof, men derimod blev dannet af en saa erfaren Aand som Yolandes, til hvem hans Opdragelse nu gik over.

Prins Karl forlod næsten ikke sin Svigermoder, men fulgte hende og hendes Børn paa de mange Rejser mellem Anjou og Provence, hvor vi paa ny møde René. Under samme Lege og samme Beskæftigelser voxede de to Børn op; under samme Fornøjelser og samme Øvelser modtoge de i en Række af Aar den samme Undervisning, en Omstændighed, der ikke er uden Vigtighed, da det stadige Venskab og den ensartede Politik, der senere forbandt dem, finder sin Forklaring heri. Barndomsvenskaberne ere altid de varigste, og dette skulde bære Frugter for dem begge om end navnlig for Karl. Naar René under Moderens mange Rejser i Almindelighed blev tilbage i Anjou under Thiephaines Tilsyn, finde vi ham dog ogsaa stundom med Forældrene i Paris.

Dette var blandt andet Tilfældet ved det skæbnesvangre Besøg i Februar 1416, da hele den kongelige Familie og Medlemmerne af Huset Anjou nær vare blevne dræbte paa Burgunds Anstiftelse, hvis Tilfældet ikke havde reddet dem og Frankrig fra at falde i en samvittighedsløs Fyrstes Hænder; men Komplottet viser, i hvilken Grad Kongen og Dronningen af Sicilien vare Modpartiet farlige. Renés Forældre naaede altsaa uskadte tilbage til Angers og havde ikke været her længe, før Dauphinens pludselige Død stillede hans yngste Broder, Karl, paa en mere fremskudt Plads. Han overtog strax med Dauphins Titel Bestyrelsen af Dauphiné, medens Svigerfaderen vedblev at staa ham bi med Raad og Daad, indtil han, der næppe saae sine Børn

kaldte frem paa Begivenhedernes Skueplads, døde den 29de Juni samme Aar. Paa Dødslejet skal han flere Gange have grebet Dauphinens Haand og sagt, at han aldrig burde stole paa Hertugen af Burgund, men ikke des mindre gjøre alt, hvad der stod i hans Magt for at leve i Fred med ham, et Raad, Karl senere fulgte.

I en Alder af 13½ Aar var da Ludvig III. Konge af Sicilien, Hertug af Anjou og Greve af Provence, medens Titlen Greve af Guise tilfaldt den yngste Søn René. Den unge Fyrstes Alder i Forening med Moderens Erfaring havde imidlertid bestemt hendes Ægtefælle til at lade Regeringen blive i hendes Hænder, til Sønnen var myndig, en Klausul, som Testamentet indeholdt, og som vidnede lige saa meget om Kongens Forstand, som den efterfølgende Bestemmelse talte for hans Beskedenhed; han vilde nemlig jordfæstes mellem Hovedaltret og Sct. Renés Alter i Kirken Saint Maurice i en Grav, »der hverken var stor eller anselig, men af ringe Dimensioner«.

Da Ludvig havde lukket sine Øjne, tog hans Enke Styrelsen af hendes Sønners vidtstrakte Ejendomme i sine Hænder, paa samme Tid som hun til Interessen for sit eget Hus føjede en Moders Omhu for sin Svigersøns og hele Frankrigs Vel. Grundtrækkene i hendes Styrelse var — som man kan vente det hos en saa vidtskuende Kvinde — Sparsommelighed i den indre Styrelse i Forening med et udpræget Ønske om at komme Stændernes Fordringer paa Reformer i Retsplejen og Skattevæsenet i Møde, hvorved Folkets Vel og Almuens Beskyttelse især laa hende paa Sinde; men det er dog navnlig i Forholdet til den unge Konge Karl VII., at hun viser sig i sin hele Storhed*). Med en Moders Øje vaager hun over denne sin Svigersøn, taber

*) Karl VI. var imidlertid død 1422 og blev efterfulgt af Karl VII., men Englænderne i Forening med deres Forbundsfælle, Hertug Philip den gode af Burgund, havde den største Del af Frankrig i deres Magt.

ham ikke et Øjeblik af Sigte og støtter ham, selv naar hun er fraværende, med Raad og Daad, i det hun altid er ivrig betænkt paa at modarbejde de Indflydelser, der kunne træde hendes Planer i Vejen. Da Tronen i Aaret 1424 vaklede under den ulykkelige Fyrste, og Kongehusets Fald syntes at skulle drage Frankrigs med sig, er det hende, der staar ved Karls Side og i en Handevending bringer Konge og Rige paa Fode igjen. Med en Bestemthed, der lægger hele hendes kvindelige Snille for Dagen, fører hun ham til Angers, hvor han bliver højtidelig modtagen den 16de Oktober, og allerede Tirsdagen den 22de sluttes det bekjendte Forlig med Hertugen af Bretagne, som bragte dette Land over paa Kongens Side. Paa Yolandes Tilskyndelse samledes Stænderne 1427 i Chinon og voterede Karl nye Pengeforstrækninger til Krigen, og da Kongen alligevel stod paa Nippet til at forlade Frankrig, omsluttet, som han var, paa alle Sider af Englænderne, er det hende, der først hilser den frelsende Jeanne d'Arc. Langt fra at dele Samtidens Mistillid afgiver Dronningen de mest hædrende Vidnesbyrd for den inspirerede Heltindes borgerlige og moralske Vandel, paa samme Tid som hun sælger sine egne Kostbarheder for at hverve Soldater og skaffe Orleans Undsætning, da Jeanne d'Arc rykker ind under dens Mure. Under det paafølgende Felttog og de sørgelige Begivenheder, der afslutte Pigen af Orleans's Liv, er Yolande optagen af sine egne Sager, men dog ikke anderledes, end at hun i Angers lægger hele sin Indflydelse i Vægtskaalen for at skaffe Kongen et nyt Laan, og endelig vidste hun i Aaret 1433 at fjærne den træske La Tremouille fra Kongens Raad; herved kom Kongens Politik endelig ind paa en ny Bane, Yolande blev selv den ledende Aand i Regeringen, og hende tilkommer til sidst ogsaa Æren for Kongressen i Arras, denne Virkeliggjørelse af Ludvig II.'s bedste Ønsker og Maalet for hans Hustrus utrættelige Politik. Striden med Huset Burgund blev her sluttelig bilagt, og Englands Sejre forvandledes til Flugt og Nederlag.

Medens Huset Anjous Magt saaledes voxede i Frankrig, var det samme Tilfældet i Italien. Yolandes Søn, Ludvig III., tilbragte næsten hele sit Liv med at grundlægge sin Magt i Neapel, og med et større Held end sin Fader og Bedstefader. Efter at være landet i Neapel 1420 mødtes han med sin Medbejler, Alfons af Aragonien, og trods de partielle Sejre, han vandt, syntes Ludvig dog endnu langt fra sit Maal; men da blev Dronningen af Neapel, Johanne II., som var Alfons's Adoptivmoder, pludselig uenig med sin Myndling og valgte Ludvig til Efterfølger; han holdt derpaa et glimrende Indtog i Neapel, erobrede Calabrien og tog selv Regeringens Tøjler i sin Haand. Da Karl VII. derpaa kaldte ham tilbage for at bruge ham i Krigen mod England, synes Ludvig III. at have »manglet Penge til at rejse hjem for«, hvorfor Yolande atter maatte vise sig beredt til »at punge ud«, og da Sønnen saaledes ved Moderens Rundhaandethed var bragt ud af Kniben, fandt han i Felttoget 1429 Lejlighed til at udmærke sig i sit Fædrelands Tjeneste, men kaldtes snart paa ny til Italien, hvorfra han ikke mere vendte tilbage.

Af det foregaaende ser man da, hvilken stor Arv der tilfaldt René af Anjou. Hans Hus havde ved Begivenhedernes Gang faaet to Kroner at haandhæve, en, der tilhørte den kongelige Linie, og en anden, der tilkom selve Huset Anjou; af disse vaklede den første paa Besidderens Hoved, medens den anden næppe var erhvervet, og dog maatte begge bevares til Held og Ære for Frankrig; men hertil kom endnu, at der ved Renés Tronbestigelse lagdes en tredje Byrde paa den unge Konges Hoved; dog denne Byrdes Vægt skulle vi i det følgende Afsnit nærmere gjøre Rede for.

II. René som Hertug af Bar og Lothringen.
(1419—1438).

Kong Johan den gode havde skjænket sin Datter, Marie af Frankrig, til Robert, Hertug af Bar, og senere var

deres Datter, Yolande af Bar, bleven gift med Kongen af Aragonien. Frugten af dette Ægteskab var Yolande, Dronningen af Sicilien, hvis Fata vi i det foregaaende Kapitel have beskrevet. Bar, der laa mellem Champagne og Lothringen, var et af de faa Len i Frankrig, der kunde gaa i Arv paa Kvindesiden, og nu hændte det sig netop saa, at Mandslinien uddøde med Ludvig, Kardinalbiskop i Chalons sur Marne, hvorved hans Søster, Yolande af Aragonien, ansaa sig berettiget til Successionen i Bar. For at ende en Strid, der i den Anledning var paaført Kardinalen, foreslog Yolande af Sicilien, der repræsenterede Moderens Rettigheder, sin Onkel at adoptere et af hendes Børn, mod at hun lod Processen falde og lod Onkelen blive i uhindret Besiddelse af dette Len, saa længe han levede. Herpaa gik denne ind, og René, der var henvist til det lille Grevskab Guise, blev paa denne Maade en stor Potentat, da Ludvig sanktionerede Valget af denne unge Mand, hvem han havde set ved det franske Hof, og hos hvem han havde opdaget Egenskaber, der syntes ualmindelige for et saa ungt Menneske. Saaledes blev René Arving efter en Fyrste, der havde intime Forbindelser med det engelske og burgundiske Hof, og man ser atter heri Dronningen af Siciliens Bestræbelser for at styrke Kronen, samtidig med at hun udvidede sin egen Families Magt.

Men ikke nok hermed. Tæt ved dette Hertugdømme laa et Land, hvis Fyrster, ligesom Herrerne af Bar, havde sluttet sig til Frankrigs Fjender; dette Land var Lothringen, der for Tiden regeredes af Karl II., hvem Forsynet havde nægtet mandligt Afkom. Af hans Døtre var Isabella, den ældste, udset til Arving, hvorfor Kongen af England havde været betænkt paa at vie hende til en af sine Tilhængere, Planer, som, hvis de vare lykkedes, vilde have bidraget til at styrke den Kreds af fjendtlige Fyrster, som omgav Frankrig paa alle Sider, men som nu strandede paa Yolandes Kraft.

Næppe erfarede hun, at noget saadant var i Gjærde, før hun foreslog Karl II. at give René sin Datter til Ægte og med denne Ægtepagt knytte Bar til Lothringen, en Forening, som Stænderne i begge Lande ivrig ønskede, og for hvilken Ludvig af Bar selv arbejdede. Planen var god, men Karl tøvede; thi gammel Vane bandt ham endnu til England og det burgundiske Parti, hvem han vel næppe heller nu havde svigtet, hvis hans Karakter havde været fastere, og Yolandes Tilskyndelse mindre indtrængende. Da han alligevel gav efter, fejrede Yolande altsaa en dobbelt Triumf; til Forøgelsen af sit Hus's Besiddelser knyttede hun den vigtige Alliance med en af Frankrigs farligste Fjender og fremmede derved mægtig den nationale Sags Sejr.

Begge disse Traktater sluttedes næsten samtidig. Den 20de Marts 1419 fastsattes Renés og Isabellas Ægteskab, og nogle Maaneder senere beseglede Grandonkelen højtidelig hans Udnævnelse til Tronfølger i Bar med den Tilføjelse, at saa snart Arvingen var ankommen, skulde strax en Del af Arven overdrages ham og Bars Lensmænd hylde ham som vordende Herre, hvorhos Hertugen af Lothringen lod sine Vasaller aflægge den samme Ed til sin Datter Isabella og gjennem hende til sin Svigersøn René. Samtidig anlagde den unge Fyrste et nyt Vaaben, en Forening af Bars og Huset Anjous, der synlig angav den Sammensmeltning, som var foregaaet med de to Huse. Imidlertid naaede René ikke sine Arvelande til den bestemte Tid. Først i Juni 1419 forlod han sin Moder og sin Svoger Dauphinen for at gjæste sin Onkel. Heller ikke kunde hans Ægteskab sluttes saa hurtig, som man havde ventet. En af Erkebiskoppens Søstre protesterede mod Adoptionen og opfordrede endog sin Ægtemand, Adolf af Berry, til med Vaaben i Haand at modsætte sig den nye Arveordning, og først, da denne Kamp var endt i Oktober 1420, vare alle Hindringer for Brylluppet ryddede af Vejen, saa at Biskoppen af Toul endelig i Nancy kunde føje Kirkens Velsignelse til den Pagt, politiske

Interesser havde knyttet. Isabella var den Gang kun 10, og René kun 12 Aar gammel; men Hensyn til Statens Vel gjorde det umuligt at tøve længere. I øvrigt var dette Ægteskab, stiftet i en tidlig Alder, paa ingen Maade ulykkeligt, og 17 Aar gammel fødte Isabella allerede en Søn. Fra denne Stund levede René snart hos sin Svigerfader, snart hos sin Onkel og delte sin Tid mellem Studier, han ikke havde kunnet fuldende under sin Moders Tilsyn, og Forberedelser til at overtage Styrelsen af sine egne Stater. Ved Hoffet i Nancy stod Musik og Literaturen højt anskreven, og Hertugen af Bar har her kunnet erhverve sig den fine Smag, han senere viste. I andre Henseender vandt han intet ved Opholdet. Karl II. var gift med den fromme Margrete af Bayern; men som saa mange Fyrster tilsidesatte han sin ægteviede Hustru, og en uværdig Forbindelse med Alison du Mai, et Fruentimmer af lav Stand, skilte Hertugen ved hans Undersaatters Kjærlighed. Maaske lagdes her Grunden til den noget lette Livsanskuelse, der senere karakteriserede René ligesom en stor Del af Datiden. Den unge Hertug var — som alle Datidens Krønikeskrivere vide — allerede nu en overmaade smuk Mand, der ved sin anselige Figur og sit velformede Ansigt gjorde et stærkt Indtryk paa Damerne, som gjærne saae ham udvikle sin medfødte Elskværdighed eller aflægge Prøver paa det ridderlige Mod, der besjælede ham. Hvad Isabella angaar, saa tegnede ogsaa hun til at blive smuk, og hvad mere er, fra Moderen, som udelukkende havde opdraget hende, synes hun at have arvet to Egenskaber, der under Ægtepagten kom René særdeles til Gode: hun var pligtopfyldende og ædelmodig. Ved sin Kraft og Uforfærdethed mindede hun om sin Svigermoder.

Hvad Historieskriverne end berette, synes det sikkert, at Hertugen af Bar ikke har taget Del i de Krige mellem Hertugen af Lothringen og Byerne Metz og Toul, som udbrøde korte efter hans Giftermaal; derimod var hans Ind-

flydelse paa den indre Styrelse ingenlunde ringe; thi da Kardinalen blev gammel, trak han sig mere og mere tilbage fra de offentlige Anliggender, hvorved Tronarvingens Indflydelse steg i samme Forhold, som Onkelens aftog. Efter dernæst at have lovet Indbyggerne at holde deres nedarvede Rettigheder i Hævd og indsat en militær Guvernør i sit Sted, forlod han under de mange Pligter, der snart kaldte ham hid, snart did, rolig sine Stater.

Imidlertid var hans Stilling som præsumptiv Arving ingenlunde let. Som Søn af Huset Anjou, som Slægtning af det franske Kongehus, og som Hertug af Bar og Lothringen befandt han sig ligesom mellem en dobbelt Ild, i det hans Svigerfaders og hans Onkels Interesser endnu stedse bandt dem til Landets Fjender. Da Hertugen af Lothringen saaledes i Maj 1422 fornyede sit Forbund med England og Burgund, blev han ikke blot Fjende af Frankrig, men kompromitterede tillige derved sin Svigersøn. Maatte hans Moder ikke befrygte, at man, benyttende sig af Sønnens Ungdom og Mangel paa Erfaring, vilde drage ham over paa det fjendtlige Parti? Dette var nu vel ikke at vente af en Søn af Huset Anjou; men hvor mislig hans Stilling var, viser bl. a. følgende Brev, der var adresseret til Hertugen af Lothringen fra Hertugen af Bedford, Kongen af Englands Rigsforstander. I Brevet tales der om et Angreb paa Byen Guise, foretaget af en vis Johan af Luxemburg, paa engelsk og burgundisk Tilskyndelse. Dette Angreb var slaaet tilbage af Renés Folk, og dets Retmæssighed var benægtet af Karl II., der desaarsag modtager følgende kuriøse Tilrettevisning fra England: »De bekæmper et Angreb, Kongen har befalet, skjønt De er Kongens Vasal og altid har fulgt hans Fane, og hvad deres Bemærkning om René angaar, at han er retmæssig Herre til Guise, saa vil Kongen, min Herre, aldrig finde sig i, at nogen Mand, der er ham fjendtlig, beklædes med noget Len, og navnlig ikke paa et Sted, der er ham saa vigtigt som dette. Hør derfor op

med al Modstand, eller vi ville tvinge Dem dertil«. Disse Trusler gjorde deres Virkning, og de to Hertuger sendte ikke længer Hjælpetropper til René, der maatte se sin By overgive sig uden at kunne gjøre hverken til eller fra, da han, skjønt myndig og retmæssig Ihændehaver baade af Guise og Bar, dog var afhængig af sin Svigerfader.

Alligevel gik der ikke lang Tid hen, inden Begivenhederne droge René og Karl II. ind i en fælles Kamp, som gav ham den første Lejlighed til at tjene sine Sporer. Antoine, Greve af Vaudemont, Karls Neveu, der ved Isabellas Giftermaal saae sig skuffet i sit Haab om at tage Arv efter Onkelen, havde i lang Tid gaaet med skumle Planer om at gjøre René Rangen stridig. For at nedslaa disse Fordringer udstedte Karl i Januar 1425 en ny Anordning, der bekræftede René i hans Rettigheder og end videre bestemte, at hvis Isabella døde uden Afkom, skulde Tronen gaa over til Katharine, den yngste Datter, og til hendes Børn, eller Stænderne skulde, hvis saadanne ikke fandtes i Frankrig, tage Bestemmelse om Besættelsen af den ledige Trone, hvorved alle Greven af Vaudemonts formentlige Rettigheder med ét Slag vare slaaede til Jorden. Meningen var da klar nok, men Antoines Vrede var dermed ikke forbi. Han lod Ord falde, der kom Hertugen for Øre, og da et skriftligt Afkald paa alle Rettigheder, som Onkelen fordrede, udeblev, maatte Vaabnene afgjøre Sagen. René, der gik sin Modstander paa Klingen, lagde sig med sin Hær foran Vezelise, Grevskabets vigtigste By, som han belejrede. Belejringen stod paa i tre Aar, da overgav Byen sig endelig, og Besætningen førtes i Fangenskab til Nancy.

Imidlertid var en Kommité traadt sammen og havde afgivet en ny Kjendelse af Decbr. 1425 om, hvorvidt Lothringens Arvefølge var agnatisk eller cognatisk, og Kjendelsen var saa afgjort til Isabellas og Renés Fordel, at Greven af Vaudemont for denne Gang maatte tie; men vi skulle se,

at han siden optog Kampen med et Udfald, der var mere skæbnesvangert for Yolandes Søn.

Snart glemte dog Arvingen til de to Riger, Bar og Lothringen, Krigens Rædsler paa Grund af den Lykke, han nød i sin Families Skjød. Den 2den Avgust 1427 bragte Isabella sin førstefødte til Verden og kronede dermed det Haab, de to Familier havde øst af den gjensidige Forening; men næppe var denne Arving født, før nye, uventede Begivenheder kaldte Faderen til den store Krigsskueplads, hvor han ved sin Tapperhed befæstede det Ry, hans Slægt allerede nød. Da begyndte nemlig det besynderlige Rygte om Pigen af Orléans at udbrede sig i Lothringen. »En ung Bondepige«, sagde man, »har faaet sælsomme Syner. Hun vil opsøge Kongen i Touraine og lede ham til Kirken, efterat hun først har gjort ham til Sejrherre paa Valpladsen«. Dette Rygte kom ogsaa Hertugen af Lothringen for Øre. og da han for Tiden led stærkt af Gigt, troede han at burde tilfredsstille sin og sit Hofs Nysgjerrighed ved at sende Bud efter hende i det svage Haab, at hun som »en klog Kone« kunde gjøre Ende paa hans Lidelser. Johanne, der den Gang netop var paa en Valfart til Saint-Nicolas, ganske nær ved Nancy, mente at burde modtage Indbydelsen i det naive Haab, at hun her skulde finde en Støtte for sine store Planer. Udfaldet viste, at hun skuffede sig; thi da Karl saae, at hun ingen Mirakeldoktor var, og da hun paa de gamle Profeters Vis lydelig dadlede ham for hans Ægteskabsbrud. sendte han den forunderlige Pige bort, som Herodes sendte Frelseren bort, dog uden at medgive hende den, hun havde begjæret til Følgesvend (René nemlig), i hvis Øjne hun havde læst den ridderlige Hengivenhed, der siden udmærkede ham.

Hvorfor holdt Karl sin Svigersøn tilbage? Fordi han havde andre Planer med ham og vilde drage Nytte af hans Erfaring i den Krig, han kort efter paaførte Metz. At dette imidlertid ikke var efter Renés Hoved, kan man

forstaa, naar man véd, hvor hurtig Rygtet om Jeannes Heltebedrifter udbredte sig i Frankrig, og hvor dyb en Beundring der greb Helten, alt som Efterretningerne kom til ham om Orléans's Belejring og Kongens Rejse til Reims. Den unge Hertugs Bryst slog stærkere ved hver fornyet Meldning, og jo vigtigere disse Nyheder løde fra den Slagmark, hvor der kastedes Tærninger om Frankrigs Ære, des bedre forstaar man hans Utaalmodighed ved at være fængslet til en Kamp, der alt i alt kun drejede sig om Hertugen af Lothringens Abildgaarde. Han spurgte sig nu selv, om han ikke burde skille sin Sag fra Svigerfaderens og forene sig med den unge Heltinde, der havde anraabt om hans Bistand.

I en saadan Situation bringer en Draabe Bægeret til at flyde over. Og da Karl II. netop nu fornyede sit unaturlige Forbund med England, var Renés Beslutning tagen. I Begyndelsen af Juli var han endnu ved Metz med sin Svigerfader; men den 16de samme Maaned havde han alt forenet sig med den kongelige Hær i Reims, hvor han den 17de overværede Kongens højtidelige Kroning. Fjorten Dage derefter modtog Hertugen af Bedford en officiel Protest mod de Forpligtelser, hans Svigerfader paa hans Vegne havde indgaaet, ved hvilken Indsigelse René spredte hver Skygge af Mistillid, der kunde rejses om hans Troskab, og viste, at han først og fremmest betragtede sig som Prins af Frankrig. En saa ædelmodig Debut gav Ret til at nære de bedste Forventninger, dem hans senere Liv for saa vidt heller ikke skuffede, som han lige til sit Livs Ende vedblev at være den samme hæderlige Mand, der satte Fædrelandets Vel højt over sine private Anliggender. Paa en fransk Valplads var han ret i sit Es. Her traf han sine Brødre, Ludvig og Karl af Anjou, som han længe ikke havde set, i Forening med sin Barndomsven og Svoger, Karl VII. af Frankrig, og fremfor alt Heltinden, hvis Ry han havde forudset, og om hvis Navn Lykken nu spredte sin Glans.

Fra det Øjeblik af nærede han en Slags religiøs Ærefrygt for hende, der holdt sig til det sidste, og som under den følgende Kamp hyppig lagde sig for Dagen. Den kongelige Armé var i fuld Fremrykning mod Paris, og paa Marchen aabnede den ene By sig efter den anden for den, da La Tremouille, der var stolt af den Gunst, han for Øjeblikket nød, bestemte den svage Konge til at standse sin Sejrsgang mod Hovedstaden og tage Kvarter i Berry. Da Pigen af Orléans bestemt satte sig imod denne Plan, stillede René sig paa hendes Side og var saa heldig ved et uventet Tilfælde at sætte sin og hendes Mening igjennem. Broen ved Bray, hvor den kongelige Hær skulde passere Seinen, var uventet bleven afbrudt af Englænderne, hvorved det blev umuligt at gjennemføre La Tremouilles paatænkte Plan, at marchere mod Loire. Til Renés store Glæde bøjede Hæren af mod Nord og naaede Château-Thierry, hvor Befolkningen hilste dem med en saadan Jubel, at Jeanne d'Arc udbrød i de historiske Ord: »Her have vi endelig en loyal Befolkning. Skulde jeg engang dø, gid jeg da maatte blive jordet her«.

Da Englænderne trak sig tilbage til Paris, indkvarterede Karl sig i Compiègne, medens René og hans Vaabenfælle Barbazan efterhaanden indtoge de omkringliggende Pladser, ja endog rykkede frem mod Pont-sur-Seine, som de ligeledes tog, før de atter forenede sig med Kongen, der netop stod i Begreb med at føre det afgjørende Slag mod Paris, et Slag, der skulde vise, om han eller Henrik VI. var Konge af Frankrig. Efter at have bemægtiget sig St. Denis, hvor hun forlod Karl VII., rykkede Pigen af Orléans, den 7de Septbr., frem til la Chapelle. Den følgende Dag var en Festdag for Jomfru Maria, under hvis Beskyttelse den unge Pige havde stillet sig, og paa denne Dag, da der kæmpedes om Frankrigs Frelse, stod René med sine brave Mænd fra Bar ved den uforfærdede Jomfrus Side. I sin Iver for at maale Dybden af Fæstningens

Grave vovede hun sig for vidt frem og blev rammet af en Pil, der trængte ind gjennem Laaret. Da hun desuagtet fortsatte Kampen, besvimede hun, og Angriberne, der ikke længer saae hende i Spidsen, sagtnede deres Iver. Natten faldt paa, man blæste allerede Retraite, da Johanne, der endnu ikke gav tabt, styrtede sig ind i de fjendtlige Rækker med Fare for sit Liv, som hun sikkert havde mistet, hvis ikke nogle Ryttere vare komne til og havde sat hende op paa en Hest, der denne Gang reddede hende fra en forsmædelig Død. Blandt de lykkelige, der paa denne Maade vristede Sejren af Fjendens Haand, var Hertugen af Bar, den Mand, hvem den unge Heltinde med et profetisk Blik havde udset til sin Ledsager i Krigen.

Længere fulgte René hende dog ikke. Under det følgende sørgelige Felttog, som hun foretog paa egen Haand, var han og hans tro Fælle, Barbazan, beskæftigede andensteds; men kunde han end ikke saaledes som Karl VII. gjøre noget til at mildne den heltemodige Kvindes sidste Skæbne, er det dog vist, at hendes smertefulde Død gjorde et helt andet Indtryk paa ham end paa den svage Konge, og at Sorgen, som dette Dødsfald bredte over Frankrig, ogsaa har kastet sit Slør over de glimrende Bedrifter, han udførte i Champagne, ved hvilke Kongens Magt atter blev bragt paa Fode i denne burgundiske Provins, ja, at denne Sorg endog har blandet sin Malurt i den Glæde, han kort efter følte ved at blive kaldet til regerende Hertug i Bar.

Den 23de Juni 1430 døde nemlig hans Onkel, Ludvig af Bar, og denne Begivenhed kaldte ham fra Krigens Larm hjem til sine Arvelande, hvor han næppe var ankommen, før et nyt Dødsfald skaffede ham Lothringens Trone, i det Karl II. af Lothringen afgik ved Døden den 25de Januar 1431 og efterlod sin Datter og Svigersøn de Lande, der ved Traktaten af 1419 tilfaldt dem begge. Paa sin Dødsseng skal Karl, der lige til det sidste bevarede sine Allianccer med England og Huset Burgund, have besvoret sin Datter og Sviger-

søn at stille sig i et venligt Forhold til denne mægtige Nabo, af hvis Hensigter deres Vel afhang, et Raad, hvis politiske Klogskab Tiden skulde godtgjøre, og som, hvis det var fulgt, sikkert havde givet Renés Skæbne en anden Vending. Men stundom ere Begivenhederne stærkere end Personerne. Hertugen af Burgund var ved sine Interesser lige saa bestemt henvist til at blive en Fjende af Frankrig, som Huset Anjou ved sine Planer var knyttet til Fædrelandet, og Renés Tronbestigelse i Lothringen var under disse Omstændigheder et Slag rettet mod Burgund, paa en saadan Maade at det gjensidige Had kun kunde blive større.

René syntes dog at tiltræde Regeringen under heldige Varsler. Lige saa foragtet Karl II. havde været paa Grund af sit Forhold til Alison du Mai, lige saa elsket blev René, paa hvis Familieforhold der var lidet at sige. Hele Lothringens Adel indfandt sig i Nancy for at aflægge den lovbefalede Ed og igjen (i Kirken Saint-Georges) at modtage hans Løfter om at ville forsvare de nedarvede Rettigheder. Mængden jublede, og medens Børnene sang hans Lov, skulde en uindviet Tilskuer have troet, at en ny Guldalder med Held og Lykke oprandt for det ulykkelige Land; men alt dette var dog kun Vindstillet før den kommende Storm. Benyttende sig af Renés Fraværelse fra sine Stater dukkede nemlig Antoine de Vaudemont i Marts 1431 paa ny op i Nancy med en Flok skjæggede Karle, der med Sværd i Haand lydelig fordrede deres Anførers Rettigheder anerkjendte. Da en Kjendelse af det hertugelige Raad til Gunst for René blev underkjendt af den storpralende Herre, stod Krigen for Døren.

Imidlertid var det af den Tone, som Greven istemte, ikke vanskeligt at sige, hvem der stod bag ved ham. Personlig var Antoine tapper; men efter det Udfald, hans første Felttog havde faaet, er det ikke rimeligt, at han paa egen Haand skulde have begyndt et andet. Det gjorde han heller ikke;

thi, som man snart erfarede, var det Hertug Philip af Burgund, der stod bag ved ham og hemmelig gav sin Marechal, de Toulongeon, Befaling at tilføre Vaudemont saa mange Tropper, som han forlangte.

Ved disse Nyheder kom René's Blod i Kog. Da Antoine endnu ikke havde svoret ham Lenseden, lod han ham i Aprilmaaned stevne til at aflægge den under Trusel af hans Lens Fortabelse, og da Rivalen udeblev, erklærede han ham aaben Krig, hvorpaa Hververfanen blev rejst, og Felttoget bestemt i al Hast. Under Forberedelserne hertil rejste Hertugen til Tours for at bede Karl VII. om Hjælp, hvilken Hjælp beredvillig ydedes ham i den alleronskeligste Form, i det hans Ven og Kampfælle under de mange Slag for Frankrigs Frelse, Barbazan, fik Befaling om at støde til René med et anseligt Troppekorps. Fra 1ste Juni var René igjen tilbage i Lothringen, hvor Affairen mod Vaudemont snart overgaves i andre Hænder, for at Hertugen imidlertid kunde fuldende Organisationen af sin Hær. Da Antoine heller ikke var ledig, samlede der sig kort efter i Omegnen af Vaudemont og Nancy en anselig Hær af burgundiske og savojiske Hjælpetropper, der gjorde Vejene i Hertugdømmet Bar alt andet end fredelige. Da Vaudemont havde naaet Sandaucourt i Nærheden af Châtenois i Vogeserne, hørte han, at Barbazan og René vare lejrede henved 2 Mil derfra og beredte sig til Slag.

Striden om Lothringen skulde nu løses med ét Slag. Men saa vigtigt det end var at faa at vide, om dette Len var agnatisk eller cognatisk, var dog Arvestriden et mere underordnet Punkt, bag hvilket det store Spørgsmaal skjulte sig: Frankrig contra England og Burgund. Skulde Yolande af Aragoniens Politik bryde den sidste Modstand, eller skulde en Koalition af Fjender omgive Frankrig med en uigjennemtrængelig Jærnring? Dette var Spørgsmaalet, der forelaa saa klart for de kæmpende Parter, at man blot behøvede

at kaste et Blik paa Sammensætningen af de fjendtlige Lejre for at være paa det rene hermed. Paa Grev Antoines Side stod først og fremmest Toulongeon, Philip den godes tro Mand, med 1400 Bueskytter samt et tilsvarende Antal Ryttere, udtagne blandt den burgundiske Adel, til hvilken Trop to engelske Førere, John Adam og Thomas Gagaren, sluttede sig. Hos René stod derimod hele Ridderskabet fra Bar og Lothringen, dernæst Kongens Kontingent, et udvalgt Troppekorps, som Barbazan kommanderede, og endelig en Mængde tyske Smaafyrster, hvem Haabet om Bytte og Ære havde bragt under fremmed Fane. Med denne store, men brogede Hær, hvoraf egentlig kun en ringe Del var til at lide paa, Barbazans nemlig, rykkede René Lørdagen den 30te Juni i Marken. Da man allerede om Søndagen ventede et Angreb, valgte Førerne for begge Hære strax deres Stillinger, som holdtes hele Dagen igjennem; men da ingen skred til Angreb, trak Vaudemont sig tilbage til Sandaucourt og holdt Krigsraad. Alle vare enige om, at man ikke kunde møde Fjenden paa et Terræn, der frembød Hindringer af enhver Slags, og med en Styrke, der i Tal langt stod tilbage for Modpartens. Det blev da vedtaget at trække sig tilbage til Burgund for at rekrutere sig. Den eneste, der ikke mente saa, var Antoine selv; men da hans Mening kun var af underordnet Betydning, gik Majoriteten af med Sejren, og den tilbagegaaende Bevægelse begyndte. Den næste Morgen stod Toulongeon ved Bulgnéville; men i Stedet for — som paatænkt — at fortsætte Retraiten, gjorde han Holdt her, i den Hensigt at faa Fjenden, der rimeligvis vilde følge efter, til at optage Kampen. Planen lykkedes kun alt for godt; thi da René, der glat væk gik i Fælden, naaede Bulgnéville, stødte han uformodet paa Fjendens Forposter, bag hvilke Burgunds Faner vajede, dækkede af Grave og Forskansninger, som Soldaterne i al Hast havde opkastet. Klokken 9 om Morgenen den 2den Juli stod han med sin Armés Hovedstyrke 1/4 Mil fra Lejren. Han sendte nu Bud

til Burgunderne om at vente ham og fik til Svar, at de ventede og vare beredte paa at modtage ham. Da Renés Folk derpaa vare komne Forskansningerne nær paa et Bøsseskud, opdagede Barbazan med ét Blik, hvor farligt det var at optage Kampen her, og raadede til at standse hellere end at betro Udfaldet til et Slags uvisse Lykke; men den unge Hertug, der sporedes frem af den kamplystne Ungdom og selv følte Drift til at faa Tag i sin Modstander, brød fremad, baaren af Tilliden til sin Overmagt lige saa meget som af Frygten for, at hans Rival skulde undslippe. To Timer gik med de endelige Forberedelser. Medens disse stode paa, saae man fra begge Lejre med Forundring en Hjort løbe hen over Vejen, der adskilte de to Hære, opskræmmet, som den rimeligvis var, ved den Vaabenlarm, der lød i de rolige Skove. Den slog tre Gange i Jorden med sin Fod, passerede derpaa midt gjennem den lothringske Lejr og forsvandt sluttelig. Var dette et lykkeligt Varsel for en af Parterne? Vist er det, at Krigens Furier et enkelt Øjeblik vendte deres Fakler mod Jorden, og at René og Vaudemont traadte ud af Rækkerne for endnu engang at kaste Fredens Tærninger; men strax efter vare de atter tilbage, og Slaget begyndte.

Klokken var omtrent 11. Toulongeon besluttede at holde sig til Defensiven i Ly af sine Forskansninger, medens René og hans Folk rykkede frem i en brændende Sol. Ingen Fjende rørte sig. Barbazan gik da frem; men hans Folk kunde ingen Vegne komme, før de ved Hjælp af en Karre krøbe over Fjendens Volde. Strax modtog Krigsskriget dem, og Batterier demaskeredes og tordnede løs med den sædvanlige Virkning, at decimere Fjendens Rækker. Hæren er i Uorden. Burgunderne trænge frem fra alle Sider, medens Bueskytterne fortsætte, hvad Artilleriet har begyndt, og i mindre end et Kvarter falder Barbazans Fane. Paniken bliver almindelig, da den gamle Helt, der selv er saaret, ikke formaar at standse Flugten, som er begyndt paa alle

Kanter. Kun en eneste Fører kæmper endnu i den hede Slagtummel; det er den unge René, som ikke mærker, at han er afskaaren. Hans Blod flyder imidlertid, og da han ser flere Fjender lægge Haand paa sig, overgiver han sig til en af dem med den Haandfuld Adelsmænd, der lige til det sidste have kæmpet ved hans Side.

Dette var Enden paa den sørgelige og bedrøvelige Dag ved Buligneville eller, som det i vore Dage kaldes, Bulgnéville, den Dag, der indviede René til Sorgen, og som blev efterfulgt af en saadan Mængde bitre Dage, at den i egentlig Forstand danner Vendepunktet i hans Liv; den lader Ulykken følge ham langt ud over det Tidsrum, da han fik sin Frihed igjen; thi, som man vel kan tænke, spildte Fjenden ikke Frugterne af sin Sejr, men drog Fordel af den paa bedste Maade; Ophavsmanden til Striden, Antoine af Vaudemont, blev skubbet til Side, og Hertugen af Burgund spiste de Kastanier, den anden havde raget ud af Ilden. Først blev René bragt i Fængsel. Fra Talent nær ved Dijon førtes han til Bracon sur Salins i Franche Comté, rimeligvis for at hindre et coup de main, hvad man hvert Øjeblik kunde befrygte af de kongelige Tropper, som virkelig ogsaa vovede deres Trøje for at befri Fangen, men kun med det uheldige Udfald, at René endnu en Gang maatte flytte fra Bracon sur Salins til Dijon. Han sad her i et Rum, hvis faa Aabninger man stængede med tykke Jærnstænger, saa at al Forbindelse med Omverdenen blev ham afskaaren. For at adsprede sig i denne Ensomhed, i hvilken kun to gamle Tjenere fulgte ham, tog han sin Tilflugt til Penslen og Lærredet og lagde i dette ufrivillige Otium Grunden til sin senere Berømmelse som Maler. Navnlig var det Glasmaleriet, han i denne Tid studerede, i det han fuldførte de to Billeder af Johan den uforfærdede og Philip den gode, der senere hang i Kartheusermunkenes Kapel.

Alligevel var René ikke saa forladt, som han troede. Under hans Fraværelse havde hans Hustru, den tyveaarige

Isabella, der med en Kvindes Hjærte forbandt en Mands Forstand, ikke blot forhindret hendes og hendes Mands fælles Fjende fra at lægge Haànd paa en eneste lothringsk By, men hun havde, efterat en tre Maaneders Vaabenhvile var sluttet med Greven af Vaudemont, endog faaet indsat en lovlig Formynderregering, der delte Styrelsen af Renés Stater med hende. Blandt de sex Mænd, der dannede Formynderregeringen, var Henri de Ville, Biskop af Toul, den ivrigste og den, hvis Initiativ det skyldtes, at det indviklede Spørgsmaal om Arvefølgen i Lothringen blev henvist til den tyske Kejser som den Herre, under hvis Jurisdiktion Lothringen stod. Da det var umuligt at unddrage sig Sigismunds Kjendelse, dristede Greven sig heller ikke hertil, men stræbte i Forening med Burgund at hindre Renés Møde for Retten, hvad der under de for Haanden værende Omstændigheder ikke var vanskeligt. Da Isabellas, hendes Moders og Slægtninges Forestillinger ikke des mindre bleve saa indtrængende, at Philip den gode ikke længer kunde modstaa dem, besluttede Burgunderhertugen endelig i Februar 1432 at give efter. Paa den Tid traf han for første Gang sin ufrivillige Gjæst i Dijon, og Følgen af en lang Samtale, de havde med hinanden, og under hvilken Philip skal have set det Billede, hans Fætter havde malet af ham, blev da, at René for et Aar — fra 30te April 1432 til 1ste Maj 1433 — fik sin Frihed igjen under den Betingelse, at han i Mellemtiden intet fjendtligt Skridt foretog mod Burgund, samt til Sikkerhed for sin punktlige Tilbagevenden stillede sine to Sønner som Gisler og overgav fire Fæstninger i Bar og Lothringen til Pant paa, at han vilde holde sit Ord. Under saadanne Betingelser kjøbte han Friheden og forlod den 30te April Slottet, efter at hans to Sønner, Johan og Ludvig, fem Dage i Forvejen vare overgivne i Arvefjendens Hænder. Hvilke Tanker have opfyldt René, da han atter indaandede den friske Luft uden for Fængslets Mure? Had til den lykkelige Medbejler, som

ved et dristigt Greb havde spændt Hestene fra hans Triumfvogn og lænket dem til sin egen, eller Sorg over, at Ungdommens opblussende Mod ikke hos ham havde været parret med Mandens Besindighed? Maaske. Men rimeligere er det, at Glæden ved at være fri har sejret over enhver anden Følelse og fyldt ham med Haab om, at der endnu var Tid til at læge de Saar, Krigen havde slaaet hans Stater. Var det saadanne Tanker, der beskæftigede ham, har han ogsaa i fuldt Maal hengivet sig til dem, da han efter to Aars Forløb gjensaa sine Lande og sine kjære, og da de mange Fordringer strømmede ind paa ham, som vare en Følge af hin ulykkelige Krig, der blev Aarsagen til hans Fangenskab. Her var det en Vasal, hist en By, der krævede Erstatning for de Udgifter, Deltagelsen i Felttoget havde medført, og overalt var det René, der maatte træde ydende til. Lægger man hertil den betydelige Løsesum, Philip havde betinget sig, vil man forstaa, at Fangen og hans Lande vilde være bragte til Bettelstaven, hvis han ikke til sidst havde slaaet en Streg over de indløbende Krav; men retskaffen og brav, som han fra Fødselen var, har han dog siden fundet Midler til at holde sine Kampfæller skadesløse, saa at næppe nogen, hvis Fordring var nogenlunde bevislig, har haft Grund til at beklage sig over hans Paalidelighed som Debitor. Men medens René saaledes søgte at raade Bod paa de Slag, der havde ramt hans Land, gik Philip den godes nærmeste Bestræbelser ud paa at forhindre den Appel til den tyske Kejser, som Formynderregeringen i Bar og Lothringen havde sat i Scene. Af denne Appel ventede han sig intet godt, men foretrak med egen Haand at overhugge den Knude, Juristerne havde haft saa ondt ved at løse, i det Haab, at Sagen paa denne Maade snarere skulde vendes til Fordel for ham. Da René fik dette at vide, skyndte han sig med at give Møde i Flandern, hvor hans Fætter den Gang befandt sig. Efter flere Dages Forhandling kom her virkelig et Forlig i Stand mellem de to Rivaler, Antoine af Vaudemont

og Hertugen af Bar, paa Basis af en ny Ægtepagt, nemlig Foreningen mellem Renés ældste Datter, Yolande, og Greven af Vaudemonts Søn, Ferry af Lothringen. Pagten fuldbyrdedes paa St. Hansdag 1433, uagtet Bruden den Gang kun talte 4 Somre og derfor som alle disse Barnehustruer fra hin Tid maatte betros til Svigerforældrenes Varetægt, til hun med den modnere Alder kunde tiltræde Ægteskabet. Det var en ren politisk Pagt, fuldstændig blottet for al det romantiske Skjær, hvormed det har behaget visse Historieskrivere og Digtere at omgive den*), og det var tilmed en Pagt, der maatte komme René og hans Sønner dyrt at staa, da deres Arverettigheder gik tabt; men en Udvej var det, som Hertugen i Øjeblikket greb for at ende en Strid, han ikke mægtede at løse. Hvad det andet Spørgsmaal — Renés Frihed — angik, vilde Burgund slet ikke indlade sig derpaa. Foreløbig forlængede man Fristen for hans Tilbagevendelse nogle Maaneder, og da disse Maaneder vare forbi, havde forandrede politiske Forhold en ny Udsættelse til Følge.

Henimod det følgende Aar synes der at være sket et Omslag i Philip den godes Forhold til England. Maaske var Henrik VI. ikke hensynsfuld nok mod sin mægtige Forbundsfælle; maaske har denne troet, at det nu var fordelagtigere at støtte sig til Frankrig; vist er det, at Planen til et Forlig med Karl VII. i Aaret 1434 var naaet saa vidt, at Philip saae sig om efter en Person, der kunde være Mellemmand mellem ham og Kongen. Hertil var ingen bedre skikket end René. Efter at have endt et Tog mod de tøjlesløse Bander, der som Borgerkrigens Bundfald hærgede Frankrig vidt og bredt, finde vi i Januar 1434 René i Besøg hos sin Moder og senere igjen i Dauphiné, hvor han traf Kongen. Her ere de Forhandlinger øjensynlig indledede, der endte med Forliget i Arras. I Begyndelsen spillede Philip

---

*) Denne Yolande er Heltinden i H. Hertz's saa berømte Stykke, Kong Renés Datter.

den lunkne; men René, der indsaa de vigtige Følger af et saadant Skridt, var kun saa meget ivrigere. Navnlig benyttede han sit Ophold i Chambéry under Anna af Lusignans Bryllup med Ludvig af Savojen, Amadeus VIII.'s*) ældste Søn, til at vinde denne Fyrste, der var beslægtet med Burgund, for et Forlig, og denne hans Bestræbelse maa have baaret Frugt, siden Philip kort efter sendte nye Underhandlere til Karl med Forslag, der rigtignok for Tiden strandede, men senere optoges paa Kongressen i Arras. I øvrigt har René ikke spillet nogen ringe Rolle under de 3 Dages Festligheder, i hvilke Bryllupet stod paa. Ved Bordet, hvor Bruden sad nær hans Side, har hans Galanteri næppe været spildt paa Anna af Lusignan eller hans Svigerinde, Margrete, Kongen af Siciliens unge Hustru, der under Festaftenens Larm i Smug drev Politik. I Martsmaaned mødte hun Karl VII. i Vienne, talte længe og indtrængende Svogerens Sag og bragte saa glædelige Nyheder om Forliget med Burgund, at hun blev Gjenstand for alles Opmærksomhed, endogsaa for Kongens, der dansede »en meget lang Vals« med hende.

Men trods Renés Talent som Diplomat og trods saa mange smukke Damers Deltagelse for hans Sag, skulde hans Forsøg paa at skaffe sig selv Frihed strande paa Burgunds Gjenstridighed og en Beslutning af den tyske Kejser, der netop fattedes til Gunst for ham. Den 22de Februar 1434 lod Kejseren udgaa en Befaling, der stævnede René og hans Rival til Basel, hvor Striden om Arvefølgen i Lothringen paa ny skulde prøves af upartiske Dommere. Denne Stævning faldt slet ikke i Burgunds Smag; thi Hertugen mente, at Sagen under Sammenkomsten i Flandern én Gang for alle var endt til Gunst for hans Klient, Antoine af Vaudemont. Da Kongressen i Basel var af modsat Mening, da den fuld-

---

*) Om Amadeus VIII. se Artiklen: Genfs Frihedskamp i det 16de Aarh. „Hist. Archiv“ 1875. II., S. 4.

stændig forkastede alle Antoines Fordringer og gjenindsatte René i hans Rettigheder, kan man med et ringe Kjendskab til Philips Karakter slutte, at denne Kjendelse havde en ganske modsat Virkning paa ham; ved Enden af December 1434 forlangte han bydende af sin Fætter, at denne skulde gaa i Fængsel igjen.

René, der mindedes sin Stamfader, Johan den gode, gjorde da for at indløse sit Ord, hvad vor Tid med sin slappere Moral maaske vil kalde en Daarskab; han gik i Fængsel, og dette Fangenskab, der ligesom det første varede i to Aar, var endnu sørgeligere end hint. Fulgt overalt af sin Rivals Mistænksomhed kunde René end ikke som i sit første Fængsel fordrive Tiden ved aandelige Sysler eller selskabelig Omgang med de faa, der delte hans Fangenskab. Ingen fik Adgang, og de enkelte, der saae ham, skulde have ondt ved i disse ældede Træk at gjenkjende den unge Mand, som under Festlighederne i Chambéry havde vundet alle ved sin Aand og sin Munterhed. Som om Lykken ikke havde drevet tilstrækkelig Gjæk med ham, modtog han nu dertil paa én Gang en Efterretning, som nok var i Stand til at forstyrre Hovedet selv paa en Mand, der var mindre stærk end René. Paa den ensomme, halvt forglemte Fanges Hoved satte Skæbnen en Krone, som han i sit Fængsel ingen Brug syntes at have for. Den 12te November 1434 var hans Broder, Ludvig III., død i Calabrien, og Johanne II. af Neapel, der fulgte ham faa Maaneder efter, havde paa Dødslejet udpeget Ludvig II.'s yngre Søn til sin Arving. Slag paa Slag modtog han disse Nyheder, som en Jøde fra Avignon bragte til Provence, hvor fra de — oversatte paa Fransk — naaede René, der i sin haabløse Tilstand ikke vidste bedre end at overdrage den foreløbige Styrelse af de nye Stater til Isabella. Breve, afsendte fra Dijon, overdroge hende Regeringen, som hun med sin energiske Aand ønskede at tiltræde, saa snart Bemyndigelsen var kommen. Fra Provence rejste hun til Italien for som sin Mands Statholder at fjærne

alle Hindringer og jævne alle Veje for hans egen Regering. Tryg ved en saadan Hengivenhed kunde René i Ro overveje Midlerne til sin Befrielse, for hvilken der netop nu aabnede sig en Udsigt. Paa Kongressen i Arras var Burgund og Karl VII. endelig komne til Forstaaelse, og Virkningen af dette Forlig var saa betydelig, at alle maatte vente gunstige Følger deraf for den Mand, der ivrigere end alle andre havde virket derfor. Men Forventningerne sloge fejl. Den 21de September undertegnede Philip den Traktat, der for bestandig tilintetgjorde Englands Haab om at beherske Frankrig, men med den udtrykkelige Tilføjelse, at René og hans Stater ikke vare medindbefattede i Forliget, saa at den ulykkelige Fyrste blev ladt i Stikken af sin Svoger og alle dem, der kunde støtte hans Sag, og paa ny saae sig prisgiven sin Fætter og hans Fordringer, som saa langt fra sank ved de Nyheder, der vare bragte Fangen, at de tvært imod steg, fordi Philip, som han sagde, nu havde en Konge at holde sig til i Stedet for en Hertug. Had og Begjærlighed, der dannede Grundtrækkene i hans Karakter, bevægede ham til at skrue sine Krav saaledes op, at der var saare liden Udsigt til, at Renés Drøm om Neapels Trone for det første skulde gaa i Opfyldelse.

Paa denne Maade gik Aaret 1436, og først i Slutningen af dette Aar synes Kristenhedens fælles Klage over den grusomme Behandling, der blev Fangen til Del, at have rørt Philip den godes Hjærte, hvis det da ikke var Rygtet om de Skatte, Johanne havde efterladt sin Arving, og som han nok havde Lyst til at faa en Part af, der stemte ham til Forlig. Nok er det, at i Aaret 1436 var en af Renés Venner ivrig beskæftiget med at skaffe en Løsesum til Veje, hvorpaa Hertugen selv i November traf sammen med René, som fik en sex Ugers Frihed, for at han i Mellemtiden kunde skrabe den Pengesum sammen, som hans Vogter fordrede. Den 8de November begyndte disse sex Uger, og den 28de Januar 1437 fulgte det endelige Forlig. René

skulde opgive sine Fordringer paa Dunkerque og en Del andre Besiddelser i Flandern, betale en Sum af 400,000 Daler i Guld og endelig indvillige i et nyt Ægteskab mellem hans ældste Søn og en Prinsesse af Bourbon. Paa disse Betingelser fik han sin Frihed. Nødig gik René ind derpaa; thi de bebyrdede den i Forvejen fattige Mand med en Gjæld (omtrent en Million i vore Penge), som hans forarmede Stater næppe kunde bære, og berøvede ham Retten til Besiddelser, han med skjellig Grund gjorde Fordring paa; men da Længselen efter Frihed drev ham, og hans Krav paa Bar og Lothringen var ubestridt, har han rimeligvis tænkt som saa: »Penge tabt. meget tabt, Haab tabt, alt tabt«, og har i dette Haab til Fremtiden, der er Menneskets største Fryd, grebet Friheden paa de Betingelser, man bød ham. Laa Vejen ikke aaben for ham? Skulde han ikke om kort Tid gjense sine Stater, og laa der ikke bag Havet et Land, som kunde friste en Mands Ærgjerrighed, der var mindre end hans? Vist nok, og dertil stolede han trygt paa sine Lothringere, sine Mænd fra Bar og sine Provençalere, der hellere vilde aabne deres Pung, om det saa var to Gange, end lade deres Herre i Stikken. Dette Haab svigtede ham ikke. Da han paa Hjemrejsen kom igjennem Pont á Mousson, vare unge og gamle paa Benene for at se deres kjære Herre, og da Bars og Lothringens Stænder i Februar Maaned traadte sammen, var deres første Omsorg at skaffe deres Konge Penge til at betale Løsesummen med og Midler til at komme i Besiddelse af den ny Krone, der vinkede ham. Saaledes gik alt rask fra Haanden. Efter at have taget et kjærligt Farvel ved Barbazans og alle de trofaste Mænds Grave, der havde fulgt ham i Kampen ved Bulgneville, efter at have viet dem et Kapel og kjøbt dem en Messe, der skulde fejres hvert Aar den 2den Juli, forlod han i Juli 1437 Nancy med en ny Flok udkaarne Mænd for at gaa den større Fremtid i Møde, der aabnede sig bag Alpernes Toppe. Hans Agt var det denne Gang, snarest mulig at naa Italien. Men

saa snart blev det ikke; thi før han med Ro kunde forlade sine Stater, maatte visse Forsigtighedsregler iagttages. I Provence og Anjou skulde en midlertidig Regering indsættes, og for at hindre Antoine af Vaudemont i under Renés Fraværelse at falde ind i hans Stater maatte en ny Traktat stadfæste det Forlig, de havde sluttet, ligesom det, i det mindste for et Skins Skyld, blev nødvendigt at tage Afsked med Karl VII., som ved Forliget i Arras saa skjændig havde svigtet sin Svoger, og alle disse Ting toge Tid. Først da enhver Forsigtighedsregel var iagttagen, der under de nye Æventyr i Italien skulde skjærme hans franske Lande, drog René syd paa og modtog nu i Marseille Breve fra Dronningen, der bad ham ile for at vriste sin Medbejler til Neapels Trone, Alfons af Aragonien, de Fordele af Haanden, denne allerede havde vundet. Dette Raad fulgte René, og den 12te April 1438 indskibede han sig som Cæsar med sin Lykke paa de tre Skibe, Doria, Spinola og Corsa, hvilke han for sine Penge havde kjøbt i Marseille.

Flaaden stod for fulde Sejl mod Genuas Kyster.

(Forts.)

V. Andresen.

Lord Cochrane.*)

Blandt de Kuriositeter, som man plejer at vise dem, der besøge Englands Bank, findes ogsaa en Tusendpundsnote, paa hvis Bagside der staar:

»Da min Sundhed har lidt ved et langt og strængt »Fangenskab, og da mine Fjender ere opsatte paa at »berøve mig min Ejendom eller mit Liv, saa finder »jeg mig i Røveriet for at undgaa Mord, i det Haab at »jeg skal leve for at kunne drage de skyldige til Ansvar«.

I Kings Bench Fængsel d. 3. Juli 1815.

Cochrane.

Disse Linier ere saa karakteristiske for den trodsige og fyrige Aand, der dikterede dem, at vi dermed bedst kunne indlede efterstaaende Skildring af den store engelske Søhelt Lord Cochrane, senere Greve af Dundonald, hvis Liv var saa fuldt af æventyrlige og romantiske Begivenheder, at man næppe skulde tro det muligt i vor realistiske Tidsalder.

I.

Cochranerne nedstamme fra en af de nordiske Vikinger, som for mere end tusende Aar siden nedsatte sig i

*) Efter I. Althaus: Sociale Bilder aus England. 2te Aufl. Hamburg 1863.

Renfrewshire paa Skotlands sydvestlige Kyst. De ældste historiske Efterretninger om Familien gaa tilbage til Aaret 1262; allerede den Gang ejede den betydelige Godser og havde stor Indflydelse. I Aaret 1648 blev den ophøjet i Adelstanden af Kong Karl den første, hvem en Cochrane havde viist væsentlige Tjenester under hans Kamp mod »det lange Parlament«, og fra denne Tid førte Familiens Overhoved Titlen Grev Dundonald, Lord Cochrane til Paisley og Ochiltre, medens den ældste Søn hed Lord Cochrane. Familien blev under alle Omvexlinger Stuarterne ubrødelig tro, men dens Formue smeltede, under de forskjellige Prætendenters Forsøg paa at bemægtige sig den engelske Trone, saaledes sammen, at Archibald, den niende Greve af Dundonald og Søheltens Fader, alvorlig maatte se sig om efter Midler til at ophjælpe sine forfaldne Finanser. Han havde mange Jærn i Ilden; først traadte han ind i Marinen, men den lærte han snart at hade grundig; saa gik han til Landetaten, men der varede hans Ophold ikke stort længere, og han begyndte da at beskæftige sig med Kunster og Videnskaber, især Mekanik. Des værre sloge alle hans Forsøg fejl. Han oprettede en Fabrik for at fremstille Soda af Kogsalt, hvorved han vilde gjøre den fine spanske Soda overflødig; saa fremstillede han Alun; for at fortrænge det arabiske Gummi fra det engelske Marked fabrikerede han engelsk Gummi; han anlagde en Fabrik for Salmiak, en anden for Blyhvidt og kjøbte en Kulmine, af hvilken han udbrændte Cokes for Jærnstøbere og Tjære til Skibsbrug. Den Gang kjendte man endnu ikke til ved Kobber- eller Zinkforhudning at beskytte Skibene mod Pæleormen, og Dundonald troede at kunne afhjælpe dette Onde ved Hjælp af Tjære; Forsøget lykkedes, og Hollænderne indførte Opfindelsen i deres Marine; men den fandt intet Bifald hos det engelske Admiralitet, der netop paa den Tid begyndte at overtrække Skibene med Kobberplader. Under sine Forsøg med Kullene kom Dundonald ogsaa til at udvikle Gassen, som nu i Alminde-

lighed bruges til Belysningsmiddel; han antændte den og saae den brænde klart; men det faldt ham ikke ind at gjøre nogen praktisk Brug af Opfindelsen. I Aaret 1795 offentliggjorde han en Afhandling om Forbindelsen mellem Kemien og Agerbruget og er i Virkeligheden Agrikulturkemiens Fader og Liebigs Forløber paa dette Omraade; i hans Bog findes talrige Vink og Ideer, som senere ere grebne af andre og udgivne for deres Ejendom.

Det er ikke muligt at opregne alle Grev Archibalds Planer, men Enden paa det hele blev, at det gik ham som de fleste andre Opfindere: hans Hemmeligheder kom i andre Hænder, han selv havde kun Tab af dem, og efter at Hans Herlighed i lang Tid havde kæmpet imod Skæbnen, saae han sig nødsaget til at stryge Flaget og stod med syv uforsørgede Børn ved Bettelstaven. Det mest praktiske Resultat af hans mangfoldige Experimenter, Kulgassens Lysevne, som kunde have gjort ham til Millionær, ansaa han kun for et mærkeligt Naturfænomen og troede at kunne gjøre bedre Forretninger med Cokes og Tjære. Som Columbus havde han Ægget foran sig; men han fandt ikke som denne den rigtige Maade, hvorpaa det skulde opstilles.

Den gamle Greves ældste Søn var vor Helt, der i Aaret 1775, den 14de December, saae Dagens Lys. Da Familiens finansielle Stilling under hans Opvæxt var saa slet, syntes det næsten, som om han ikke vilde faa nogen passende Opdragelse; men heldigvis sørgede hans Bedstemoder for at udfylde dette Hul. Allerede fra sine tidligste Aar vilde Lord Cochrane ikke høre tale om andet end at komme til Søs, og hans Onkel, der selv var Sømand, indførte ham derfor i Bombeskibet Vesuvs Bøger, uden at Faderen vidste noget derom, medens denne, som hadede Marinen, havde kjøbt et Officerspatent i Landhæren til Sønnen, og saaledes var den unge Cochrane paa samme Tid indført i begge Etater. Faderen gjorde alt muligt for at faa pillet Sømandsnykkerne ud af Sønnen og pinte ham i nogen Tid ganske

forfærdelig. Han klippede alt Haaret af ham og klæbede det derpaa atter fast til Hovedet med Tælle og Klister, i det han snoede det sammen til en Pisk; han snørede ham en stiv Læderkrave om Halsen, gav ham en blaa Frakke med rød Krave og Opslag og lod ham gaa med skinnende gul Vest og Benklæder. Naar Lord Cochrane viste sig i dette Kostume i Londons Gader, blev han forfulgt af Gadedrengene med Hujen, Piben og Spottegloser; hjemme fik han Prygl af sin Fader, men intet formaaede at rokke hans Beslutning om at blive Sømand. Efter nogen Tids Forløb førte Faderen ham fra London til Skotland, hvor han i fem Aar var saa godt som overladt til sig selv, og først da fik den stakkels Fyr endelig den gamles Tilladelse til at indtræde i Marinen.

Hans eneste Arvegods fra Fædrehjemmet var et tykt Guldur, og forsynet med dette gik han i Juni 1793, sytten Aar gammel, om Bord paa sin Onkels Skib. Krigen med Frankrig var den Gang netop begyndt; der var meget at gjøre og stor Hæder at vinde. Paa den Tid var den franske Flaade lige saa stærk som den engelske; men det franske Materiel var langt bedre, hvilket kom deraf, at der ikke blev stjaalet saa ubarmhjærtig i de franske Skibsarsenaler som i de engelske, hvoraf Følgen var, at de bedste Skibe i den engelske Marine næsten vare de, der vare tagne fra Franskmændene. Derimod var den engelske Flaades Besætning, skjønt Mandskabet næsten gjennemgaaende blev presset, den franske Flaades langt overlegen ikke alene i Manøvrering, men ogsaa og fornemmelig i Skydning. I øvrigt var Presning langt fra altid nødvendig, og navnlig ikke naar Kaptejnerne havde Folkenes Tillid. Thi Prisepengene lokkede mægtig, og enhver Kaptejn, der havde Ord for at være en Vovehals, og under hvis Kommando man ventede at gjøre godt Bytte, saae sit Skib bemandet i en Haandevending.

I de sexten Aar fra 1793 til 1809 udrettede Lord

Cochrane, i Reglen med latterlig smaa Midler, mere end nogen anden Officer i den engelske Marine. Fra 1793 til 1800 tjente han som Lieutenant, bidrog i 1795 meget til en fransk Eskadres Nederlag i de nordamerikanske Farvande og entrede i 1799 som Chef for en Deling Kanonbaade en hel Del franske og spanske Kaperskibe. Derefter fik han Kommandoen over et lille Skib paa 158 Tons og 14 smaa Kanoner, »Speedy«, og i Løbet af tretten Maaneder erobrede han med dette ikke mindre end halvtredsindstyve Skibe med 122 Kanoner og gjorde 534 Fanger, saa at det lille »Speedy« blev misundt af hele Flaaden for sin store Gevinst. Det Held, som saaledes fulgte Lord Cochrane, havde væsentlig sin Grund deri, at han brugte netop den modsatte Fremgangsmaade som de sædvanlige Krydsere; medens nemlig disse om Dagen holdt sig i Nærheden af Kysten og om Natten gik til Søs, holdt han sig om Dagen langt ude og gik, naar det blev mørkt, ind ad Land til, da han snart havde bemærket, at Koffardifartøjerne sejlede om Natten, medens de om Dagen gjærne søgte Havn eller laa dækkede af Landbatteriernes Kanoner, saa at den franske Kysthandel næsten gik sin Gang uden Afbrydelse, skjønt England holdt en Mængde Krigsskibe i Søen for at standse den.

Cochranes Snildhed frelste ham ud af mangen en farlig Situation. Ofte blev han jagen af overlegne Stridskræfter, som han kun undslap ved, at han, naar det blev mørkt, kastede en Tønde, der var forsynet med en brændende Lanterne, over Bord og strax derpaa selv forandrede sin Kurs; de fjendtlige Skibe forfulgte naturligvis Lyset og vare den følgende Morgen ude af Sigte. En Gang kom han lovlig nær til tre franske Korvetter, der hver for sig vare større end »Speedy«. For nu at give Fjenden en stor Ide om hans Skib og dets Besætning lod Cochrane paa én Gang alle de Tov, med hvilke Storsejlene vare beslaaede, overskære, saa at alle Sejlene i et Nu rullede ned ad Masterne, og Fjenden, som af denne Manøvre troede at kunne slutte,

at Engelskmanden havde et talrigt og veløvet Mandskab om Bord, skyndte sig saa ilfærdig afsted ind imod Land, at Skibene gik til Grunde. og Mandskabet maatte redde sig i Baade. En anden Gang, da han krydsede ved den spanske Kyst, lod han sit Skib male netop som en paa den Tid meget bekjendt dansk Brig (Spanien, Frankrig og Danmark vare den Gang Forbundsfæller). Da han nu traf sammen med en ham langt overlegen spansk Fregat, hejsede han det danske Flag; men Spanieren, som ikke var fornøjet hermed, sendte alligevel en Baad fra Borde for at undersøge Papirerne. Nu vare gode Raad dyre, men Cochrane lod i en Fart Kvarantæneflaget gaa til Vejrs, i det han regnede paa Spaniernes uhyre Rædsel for Pesten, som netop den Gang rasede i Sørøverstaterne paa Afrikas Nordkyst, og Listen lykkedes fuldstændig. Hvad der mest vækker vor Beundring for Cochrane, er hans store Opfindsomhed og Evne til at klare sig ud af vanskelige Situationer. Han var i dette Stykke en sand Odyssevs, og skjønt der ganske vist i den engelske Flaade var mange, som i Dumdristighed kunde maale sig med ham, var der aldeles afgjort ingen, som ved alle Lejligheder viste saa megen Skarpsindighed og udrettede saa meget med saa faa Midler som han. Naar han traf sammen med Fjenden, og Overmagten ikke var alt for uhyre, ansaa han Sejren for saa vis, at han aldeles ikke tvivlede om Muligheden af den. Hans Fjender have flere Gange erklæret, at hans Angreb vare saa vanvittige, at dersom han havde tabt og var bleven stillet for en Krigsret, vilde han umulig være sluppen for at blive dømt. Man maa herved imidlertid betænke, at Cochrane af tidligere Erfaringer meget godt kjendte den Modstand, som han kunde vente sig, og at denne Beregning var en lige saa væsentlig Del af hans Angrebsplan som de Midler, hvorover han raadede.

En af Cochranes mest glimrende Bedrifter var Erobringen af den spanske Fregat »El Gamo« paa 32 svære

Kanoner, 319 Mands Besætning og 600 Tons mod »Speedy«, der havde 14 lette Kanoner, 54 Mands Besætning og maalte 158 Tons. Denne Affære er alt for karakteristisk for vor Helt til ikke at meddeles udførligere. Spanierens Overlegenhed var saa stor, at han strax betragtede »Speedy« som et sikkert Bytte. Da begge Skibe nærmede sig hinanden, affyrede Fregatten et Kanonskud og hejsede det spanske Flag; men da »Speedy« netop i dette Øjeblik var udsat for Spanierens glatte Lag, hejsede Cochrane for at bringe Modstanderen i Forlegenhed det amerikanske Flag, men nærmede sig ikke desto mindre for fulde Sejl og hejsede, da hans Beliggenhed forekom ham gunstig, det engelske Flag. Strax gav »El Gamo« ham det glatte Lag; men »Speedy« blev ikke ramt af en eneste Kugle, eftersom de spanske Kanoner vare rettede for højt; et andet Lag fulgte det første, men Virkningen var den samme. Cochrane løsnede ikke et Skud, førend han var ganske nær ved Fregatten; da løb han sit Bovspryd ind i »El Gamos» Takkelage, lod Kanonerne rette højt, og det første Lag anrettede en forfærdelig Ødelæggelse paa Spanierens Dæk. Chefen og Højbaadsmanden faldt strax, og Spanierne, som snart indsaa, i hvilken uheldig Stilling de vare komne, forsøgte at entre. Da Befalingen imidlertid blev forstaaet af Cochrane, stødte han fra i det Øjeblik, da Fjenden vilde styrte ned paa hans Skib, dog ikke længere, end at han kunde fyre med Haandskydevaaben, og samtidig gav han et glat Lag, førend Spanierne endnu vare komne sig af deres Overraskelse. To Gange forsøgte Spanierne at entre, og to Gange narrede Cochrane dem; de opgave derpaa videre Forsøg i den Retning og begave sig atter til Kanonerne, hvis Ild snart splintrede »Speedys« Takkelage fra Top til Mærs, men for Resten ingen Skade gjorde, thi efter at have kæmpet en Time havde »Speedy« kun to døde og fire saarede. Imidlertid var det Cochrane klart, at han alligevel til Slutning vilde komme til at trække det korteste Straa, da hans Stænger vare

splintrede, og Sejlene hang i Laser; han raabte derfor til sine Folk, at enten maatte de entre Spanieren eller udsætte sig for selv at blive kaprede af ham, og i dette Tilfælde kunde de være sikre paa ikke at faa Pardon, medens de, naar de vilde entre, kunde afgjøre hele Affæren i en Fart til Fordel for »Speedy«. Som sagt, saa gjort; Skibskirurgen tog Roret og blev alene tilbage som Chef og Besætning, og et Par Sekunder efter at Befalingen til Entring var given, var hver Mand om Bord paa »El Gamo«, en Aktion, som blev lettet meget derved, at Skibslægen med udmærket Dygtighed lagde »Speedy« an ved Fregatten. Kort i Forvejen havde Cochrane, da han vidste, at den sidste Kamp vilde blive fortvivlet, og stolede paa Spaniernes overtroiske Frygt, befalet en Del af Mandskabet at sværte Ansigterne, og da Folkene allerede saae temmelig smudsige og ophidsede ud af Kampen, frembøde de med de sværtede Ansigter et virkelig djævelsk Skue. Denne Afdeling fik Ordre til at entre »El Gamos« Forstævn, og Virkningen blev ganske, som Cochrane havde ventet. Hovedmassen af den spanske Besætning stod paa Bakken, forberedt paa at drive mulige Entringsforsøg tilbage paa dette Punkt; men de bleve som forstenede, da de pludselig saae en Mængde djævelsk udseende Skikkelser dukke frem af Krudtrøgen. En anden Deling af Cochranes Folk entrede paa Laaringen og faldt Spanierne i Ryggen, førend disse kom sig af deres første Forskrækkelse. I et Par Minutter udspandt der sig nu en fortvivlet Kamp; men Cochrane, som saae, at det fjendtlige Flag endnu vajede fra Gaffelen, gav strax en af sine Folk Befaling til at stryge dette — den samme Manøvre, ved hvilken Fernando Cortez jog Montezumas Hær paa Flugt — og uden at forhøre sig nærmere, paa hvis Befaling Flaget var strøget, og i den Tro, at det var en af deres egne Officerer, der havde givet Ordren, strakte Spanierne Vaaben og overgave sig til Englænderne. »Speedy« havde tre døde og tretten saarede, medens »El Gamo« havde femten døde og en og fyrretyve

saarede, saa at altsaa Fjendens Styrke efter Kampen endnu var Sejrherrens langt overlegen.

Men Faren var endnu ingenlunde forbi. Der var 263 usaarede Mænd tilbage paa »El Gamo«, og »Speedy« kunde kun disponere over fyrretyve. Cochrane lod strax hele den fjendtlige Besætning gaa ned i Lastrummet, Kanonerne bleve anbragte ved Lugekarmene og rettede nedefter, tredive Mand bleve om Bord paa Prisen, og saaledes satte man Kurs for Port Mahon, hvor hen man ogsaa lykkelig ankom. Kanonbaadene fra Barcelona havde været Tilskuere til Kampen, men ikke vovet at komme Fregatten til Hjælp; var dette sket, vilde Cochrane næppe have kunnet undgaa dem og bringe sit Bytte i Sikkerhed, da Fangerne ytrede Tilbøjelighed til at sætte sig i Frihed og kun bleve afholdte herfra ved, at Kanonerne, der vare ladede med Kardætsker, gabede dem i Møde, og Englænderne stode med brændende Lunter ved Siden af dem.

Nogen Tid efter »El Gamos« Overgivelse, da Englænderne befandt sig i rolig Besiddelse af det gode Skib, bad den spanske Næstkommanderende, der havde taget Kommandoen efter Chefens Fald, Cochrane om et Bevis for, at han i Kampen havde gjort sin Skyldighed. Det Dokument, som Cochrane i denne Anledning udfærdigede, gik ud paa, at »Don * * * havde opført sig som en ægte Spanier«, et Vidnesbyrd, hvormed Officeren var meget tilfreds, og som senere skaffede ham Befordring i den spanske Marine, hvorover Cochrane morede sig kostelig.

Lord Cochrane havde allerede paa denne Tid skaffet sig saa mange Fjender, at hans Udnævnelse til Fregatkaptejn, der ellers plejede at følge umiddelbart efter saadanne Bedrifter som de i det foregaaende nævnte, først kom fire Maaneder efter, og det endda ikke uden lang Talen og Skriven frem og tilbage. Han forlangte ogsaa Forfremmelse for sin første Lieutenant, der havde udmærket sig fortrinlig i Affæren med »El Gamo«; men Lord St. Vincent, som den

Gang var første Admiralitetsherre, svarede herpaa, at der ikke var nogen Anledning til at lade denne Officer avancere, da der kun var faldet saa faa om Bord paa »Speedy«! Cochrane, der altid var klar til at slaas med Sværd, Mund og Pen, tilskrev Hans Herlighed, at det kom deraf, at Spanierne havde sigtet saa slet; men for øvrigt stod den opstillede Maxime i Modstrid med hans egen Ophøjelse i Grevestanden, hans Flagkaptejns til Kommodore og hans andre Officerers Befordring til højere Grader og Æresposter, da det var en vitterlig Sag, at der i det Slag, efter hvilket Hans Herlighed førte Titel, kun var falden én Mand om Bord paa hans Flagskib, altsaa endnu færre end paa »Speedy«! Siden Cochrane havde givet Lorden dette Hib, var denne hans uforsonligste Fjende, tilmed da man den Gang om Bord paa den engelske Flaade ganske højt gjorde Bemærkninger over, at det var Kystflotillen under Nelson, der havde vundet Slaget ved St. Vincent, medens den Øverstkommanderende, som fik hele Æren for Sejren, betragtede Kampen i stor Afstand. Ved sit ukloge Brev skadede Lord Cochrane ikke alene sig selv, men ogsaa den Officer, som han vilde gavne, ja Admiralitetet spillede denne et saa nederdrægtigt Puds, at man næppe kan tro paa Muligheden deraf i et frit Land som England. I den Overbevisning, at han aldrig vilde blive befordret, havde Lieutenant Parker trukket sig tilbage til en lille Gaard, som i Forbindelse med hans Halvsold var tilstrækkelig til at føde ham og Familie. Efter nogen Tids Forløb fik han imidlertid fra Regeringen Udnævnelse som Commander*) og Ordre til at gaa til de vestindiske Farvande for at overtage Befalingen over en Chaluppe, »Rainbow«, som var stationeret der. Parker solgte derpaa alt, endogsaa sine Møbler og rejste til Barbados, hvor han fremstillede sig for den engelske Admiral; men Skibet kunde ikke findes der, og han blev

*) Commander svarede til vort forrige Kaptejnlieutenant.

derfor sendt til Bermudasøerne for at erkyndige sig om det. Efter megen Frem- og Tilbagerejsen viste det sig endelig, at Skibet slet ikke existerede! Den stakkels Mand saae sig derfor nødsaget til at vende tilbage til England med uforrettet Sag og begav sig strax til Admiralitetet. Lord Melville, som var fulgt efter Lord St. Vincent i Ministeriet, udtalte sin Forbavselse og Beklagelse over det skete og lovede Parker baade Godtgjørelse for de hafte Udgifter og Kommando over et Skib ved første Lejlighed; men den ulykkelige Mand saae hverken det ene eller det andet nogen Sinde i sit Liv! Hans Omkostninger ved Rejser, Ekvipering osv. beløb sig til omtrent tusende Pund Sterling, og dette Tab i Forbindelse med de fejlslagne Forhaabninger, Opløsningen af hans Hjem og den dybe Fornærmelse, der var bleven ham tilføjet, undergravede hans Helbred saaledes, at han kort efter døde og efterlod sig Enke med fire Døtre i den dybeste Armod!

Den næste Mission, paa hvilken Admiralitetet udsendte Lord Cochrane, var af en saadan Natur, at man ikke godt kan værge sig for den Tanke, at Autoriteterne ønskede at blive af med den besværlige Mand paa en skikkelig Maade. Han fik nemlig Befaling til at gaa til Algier for i den engelske Regerings Navn at opfordre Dejen til at udlevere et engelsk Skib, der var blevet taget af Korsarerne som Repressalie for et tidligere af Engelskmændene erobret Skib, der havde brudt Blokaden. For at gjøre en Sørøverstat virksomme Forestillinger vilde Cochrane i det mindste have behøvet en ordentlig Eskadre, der kunde have indgydt Piraterne Agtelse; men han fik kun »Speedy«, der var et af de mindste og slettest armerede Skibe i den engelske Flaade. Han kunde dog naturligvis ikke vægre sig ved at adlyde, og snart efter ankrede hans »Speedy« op ved Algier.

Ansøgningen om en Avdients hos Hs. Højhed Dejen foraarsagede Ministrene, der snarere vare deres Herres Herrer end Tjenere, megen Utilfredshed; men at afslaa den gik ikke an, og der blev da fastsat en Dag, paa hvilken Cochrane skulde overbringe sit Budskab. Ceremonierne begyndte med den uundgaaelige Kaffedrikken, hvorpaa Cochrane blev ført gjennem en hel Del Gallerier og Korridorer, hvor vildt udseende og med Øxer bevæbnede Soldater dannede Spalier, indtil han endelig naaede Dejens Gemak. Hans Højhed var en værdig udseende, prægtig klædt Mand, der sad med korslagte Ben paa en Divan i et Hjørne af Værelset, omgiven af bevæbnede, der saae alt andet end velvillige ud. Efter at Cochrane var kommen ind, blev han omringet af Janitscharer, der opfordrede ham til at hilse Hans Højhed med tre »Salem«, og umiddelbart derefter spurgte Dejen ved en Tolk i en grov Tone, hvad Englænderen vilde. Cochrane svarede, at han var Chef paa et ved Havnen liggende Krigsskib, og at han af sin Regering var sendt for at gjøre Hans Højhed ærbødige Forestillinger angaaende et engelsk Skib, som imod Folkeretten var opsnappet af algierske Krydsere. Da disse Ord bleve oversatte for Dejen, forvandledes Udtrykket i de omkringstaaendes Ansigter fra Forbitrelse til fornærmet Uskyldighed; men Hans Højhed selv blev dygtig vred og befalede Tolken at sige Cochrane, at en saadan Forestilling tog sig besynderlig ud, da dog enhver, som kjendte noget til Englænderne, vidste, at de vare Verdens allerværste Sørøvere, og han (Cochrane) en af de farligste (Lorden bukkede); at han egentlig burde tage ham og hele hans Mandskab til Fange og beholde dem, til Englænderne havde givet det algierske Skib tilbage, som de havde taget, og at kun den store Agtelse, han nærede for den engelske Regering, afholdt ham derfra. Cochrane kunde derfor gjærne rejse hjem og sige, at det omspurgte Skib snarest mulig skulde blive sendt tilbage.

Denne Afgjørelse syntes imidlertid ikke at være efter

Hoffolkenes Hoved, og af den heftige og larmende Disput, som opstod, sluttede Lorden, at Dejens Omgivelser forlangte, at denne enten skulde beholde den frække Englænder i Fangenskab paa ubestemt Tid eller hurtig lade ham expedere ud af Verden ved Drabanterne paa Trapperne — paa samme Maade som den nærmest foregaaende Dej for nogle Aar siden var bleven ombragt; men Fyrsten syntes at sætte for megen Pris paa et godt Forhold til England, til at han skulde ødelægge det for en saadan Bagatels Skyld, og saaledes slap Cochrane uskadt ud af Algier. Det er en Selvfølge, at han ønskede sig til Lykke med at have fuldført den farlige Mission paa en saa ærefuld Maade, da han atter var om Bord i sit Skib. Ikke længe efter (1801) blev »Speedy« opbragt af to franske Linieskibe, og Cochrane blev tagen til Fange; men ved Freden i Amiens kort efter fik han atter sin Frihed.

Fredstiden benyttede Cochrane til paa Universitetet i Edinburgh at udfylde Hullerne i sin Opdragelse; en af hans medstuderende var den otte Aar yngre Lord Palmerston; men samtidig hermed beskæftigede vor Helt sig med Efterforskninger angaaende de Misbrug, som fandt Sted i Marinen, da han havde fattet den Plan at lade sig vælge til Parlamentet og der at optræde som Reformator i Søværnets Forvaltning. Bestikkelsen paa de engelske Skibsværfter var den Gang saa forfærdelig, at Lord St. Vincent, første Admiralitetslord, brugte det Udtryk, at »de stank af Bestikkelse«. Regeringen gav Embeder og Leverancer til saadanne Folk, som støttede den i Parlamentet; disse kjøbte slette Skibe for Spotpris og udlejede dem til Staten for uhyre Summer, og selvfølgelig var det ikke sjældent, at saadanne Skibe, saa snart de naaede rum Sø, gik under med Top og Tavl. Som Vederlag for en Stemme i Parlamentet fik man fuld Frihed til at stjæle og bedrage paa Nationens Regning, og naar man gaar ind paa Enkelthederne af dette skamløse Plyndringssystem, kan man ikke undre sig over den engelske

Statsgjælds uhyre Størrelse. Regeringens Embedsmænd spillede under Dække med Leverandører og Kjøbmænd, og i ét Tilfælde, hvor Bedragerierne beløb sig til flere Millioner Pund Sterling, fik en af Embedsmændene den smukke Sum af 87,000 Pund for at dække hele den skamløse Transaktion med den kristelige Kjærligheds Kaabe. Imidlertid led Mandskaberne paa Skibene frygtelig; Provisionerne om Bord vare i Reglen halvraadne, Rommen en gyselig Blanding af Svovlsyre, Campechetræ og Vand. Af de Levnedsmidler, som vare bestemte for Krigsfangerne, bleve i Reglen tre Fjerdedele stjaalne; syge og saarede fik ingen Medikamenter, og falske Vexler og Modtagelsesbeviser for Varer, som aldrig havde existeret, fløj omkring som Fluer i September. I Stedet for nu at drage Hovedsynderne til Ansvar søgte man ved Sparsommelighed paa andre Punkter at modarbejde Ødselheden. Saaledes anordnede en af Direktørerne for Sundhedsvæsenet, at man ved Forbindingen af saarede skulde bruge Svamp i Stedet for Linned, fordi hint lod sig benytte flere Gange! Men Følgen var naturligvis den, at selv de letteste Saar, som bleve behandlede med Svamp, der havde været brugt til Saar, i hvilke der havde været Inflammation, strax bleve inficerede, og dette Sparsommelighedssystem kostede ikke faa brave Mænd Livet eller Førligheden. Under saadanne Omstændigheder er det intet Under, at det var vanskeligt at faa Mandskab til Flaaden. Kun ved uendelige Krydstogter og Farter uden Maal og Med og ved Forbud mod at gaa i Land, naar Skibet var i Havn, kunde man holde sammen paa Mandskabet; men at dette evige Fangenskab om Bord i Forbindelse med den modbydelige Kost gav Folkene Afsmag for Sølivet, er en Selvfølge, saa meget mere som de, naar de kom invalide i Land, bleve fordømte til en Havnetjeneste, der var vel saa stræng som den om Bord!

Da Krigen med Frankrig atter brød ud i Aaret 1803, vendte Cochrane igjen tilbage til sin Yndlingsbeskæftigelse.

Først vilde man slet intet Skib give ham; endelig fik han et aftaklet Kulskib med den Befaling at krydse ved de franske Kyster dermed. Fartøjet var imidlertid i en saa jammerlig Tilstand, at det kun kunde gaae med Vinden og ikke krydse, og Cochrane erklærede derfor, at han ikke kunde bruge det, da han utvivlsomt strax vilde drive ind paa den franske Kyst. Saa gav Admiralitetet ham Ordre til at krydse øst for Ørknøerne for at beskytte de derværende Fiskerier; men da han kom der op, viste det sig, at der aldrig blev fisket paa dette Sted, og at der altsaa ingen Fiskerier var at beskytte! Femten Maaneder maatte Cochrane sejle i denne Vandørken, og i al denne Tid saae han ikke en eneste Hvalfanger! Efter denne Tid havde hans værste Fjende, Lord St. Vincent, set sig nødsaget til at træde ud af Admiralitetet, og da Lord Melville kom i hans Sted, fik Cochrane endelig et godt Skib, Fregatten »Pallas« paa to og tredive Kanoner, med hvilket han fik Ordre til at gaa til de azoriske Øer. Her opsnappede han en Mængde spanske Galeoner, der vare rigt ladede med Diamanter, Guld- og Sølvarer, Mahogni- og Campechetræ osv. I et af de kaprede Skibe fandtes nogle Kasser med Paaskriften »usælgeligt«. Cochrane, der her ventede at finde et rigt Bytte, lod dem strax aabne, men blev overmaade skuffet ved at finde, at Indholdet kun bestod af — Afladsbreve, pavelige Buller, Dispensationer for de strænge Fastedage og lignende værdifulde Sager, alle sammen med Prisen nøjagtig angivet. De vare fra Spanien skikkede over til det mejicanske Syndermarked; men da Efterspørgslen ikke havde viist sig saa stærk som Tilbudet, gjorde de Rejsen tilbage som Returgods! Cochrane overlod Hajerne det hele til Indkjøbspris.

Fra Portsmouth var der allerede indløbet Beretninger om Cochranes Priser, som i hurtig Følge kom dertil og vakte stort Røre mellem Søfolkene. Dette blev ikke mindre, da endelig »Pallas« selv løb ind til Portsmouth med tre

massive Guldkandelabrer paa fem Fods Højde i Mastetoppene. Mejicanerne havde skjænket dem tillige med en Del andet kostbart Guld- og Sølvtøj til en eller anden berømt Kirke i Spanien og bragt dem om Bord i et af Flaadens bedste Skibe; men de naaede aldrig Bestemmelsesstedet. Lord Cochrane vilde gjærne beholde Stagerne som et Minde og havde i den Anledning affundet sig med »Pallas«'s Officerer og Mandskab; men da de bleve bragte til Toldkammeret, vilde Betjentene ikke lade dem passere uden imod fuld Told, og da denne for det fine, drevne Guldarbejde var meget høj, saae Cochrane sig nødsaget til at slaa de skjønne Stager itu, hvorefter de gik ind som gammelt Guld.

Herefter fik Cochrane Ordre til at gaa til Qvebec med en Konvoj engelske Koffardimænd. Ved denne Lejlighed bemærkede han, at Skibets Kompashus var forsynet med Jærnrist i Stedet for med Kobberrist — af Sparsommelighed naturligvis —, hvoraf Følgen var, at Kompassets Misvisning paa Grund af Jærnets og Magnetnaalens gjensidige Paavirkning var saa stor, at man ikke kunde stole paa det. I mørke Nætter, hvor Stjærnerne ikke kunde orientere, traf det sig ikke sjældent, at Skibene kom flere Mile bort fra den rette Kurs, og da tilmed Lanternerne paa Lederskibet vare alt for svage til at kunne ses af hele Konvojen, skiltes denne hyppig ad, og Koffardimændene levede i stadig Ængstelse for at blive bortsnappede af fjendtlige Krydsere. Da Cochrane derfor kom hjem til England, konstruerede han en Lanterne, hvis Lys var saa stærkt, at det om Natten kunde ses over alle andre. Admiralitetet fik Opfindelsen, men tog ikke det ringeste Hensyn til den. Nogle Aar senere gjorde imidlertid Skibsrederne saa indtrængende Forestillinger netop i Henseende til Lanternernes Mangel paa Lysstyrke, at Regeringen saae sig nødsaget til at henvende sin Opmærksomhed paa dette Spørgsmaal, og uden at ænse Cochranes Model udsatte den en Præmie paa halvtredsindstyve Pund for den bedste Lanterne. Cochrane, der nok

anede, at man ikke vilde værdige hans Lampe et Blik, naar man vidste, fra hvilket skabet Faar den skrev sig, fik en af sine Agenter, en Mr. Brooks, til at indsende Lanternen under sit Navn til Konkurrencen. Dette skete, og efter en Mængde sammenlignende Forsøg i mange af de engelske Havne fik Brooks virkelig den udsatte Pris for Cochranes Lanterne; men da Sammenhængen ikke lang Tid efter kom Autoriteterne for Øre, blev ikke en eneste Lanterne bestilt, og Koffardimændene løb den samme Fare som tidligere. Derimod blev Lanternen almindelig indført paa den franske Flaade!

Da Cochrane kom tilbage til England fra Qvebec, skulde der netop vælges et Parlamentsmedlem for Honiton, og han stillede sig som Kandidat. Han havde allerede en Gang tidligere staaet over for de »uafhængige og højst respektable Vælgere«; men da han af Princip vægrede sig ved at bestikke, faldt han igjennem med Glans. Saa snart Valgets Udfald blev ham bekjendt, lod han den offentlige Udraaber forkynde i Byen, at enhver, som havde stemt for Lord Cochrane, den faldne Kandidat, skulde faa en Gave paa ti Guineer som Tegn paa hans Agtelse, fordi han havde stemt paa ham uden at være bestukken. Denne Bekjendtgjørelse vakte naturligvis et voldsomt Røre mellem Vælgerne, da de, som havde stemt for den sejrende Kandidat, kun havde faaet fem Guineer hver og derfor gjorde den logiske Slutning, at han havde snydt dem for de fem andre! Da Cochrane derfor i Aaret 1806 kom tilbage til Honiton kjørende i en Vogn med sex Heste for og fulgt af Officererne paa »Pallas« i flere firspændige Vogne, blev han modtagen med uhyre Enthusiasme, saa meget mere som det Rygte havde udbredt sig, at Lorden ved Opbringelsen af de spanske Galeoner var bleven saa rig som Stormogulen. Man vidste jo fra tidligere Tid, at Lorden ikke brugte Bestikkelser, og der blev heller ikke med en Stavelse berørt, hvad han vel vilde give for Stemmerne; det var blot bekjendt, at de, der forrige

Gang havde stemt paa ham, havde faaet hver ti Guineer, og man overlod derpaa Sagen ganske til Hans Herligheds Diskretion. Cochrane blev da valgt med stor Stemmeflerhed; men umiddelbart efter Kundgjørelsen af Udfaldet spurgte man ham, hvilket Vederlag han vilde give Vælgerne for deres Opmærksomhed. »De faa ikke en Penny!« svarede han. »Ja, men han gav jo dog sidst Minoriteten ti Guineer pr. Hoved, og nu ventede Vælgerne sig noget klækkeligt«. »Jeg tvivler aldeles ikke derom!« svarede Lorden tørt — »den Gang betalte jeg, fordi mine Vælgere ikke vilde modtage de fem Guineer af min Modstanders Agenter, og det vilde altsaa stride fuldstændig mod mine tidligere udtalte Principer, om jeg nu betalte«. Da al Prellen viste sig frugtesløs, spurgte man ham til sidst, om han da ikke vilde give sine Vælgere et offentligt Gilde for deres Understøttelse! Jo, det vilde han, og de højst respektable Borgere i Honiton besluttede at føre sig Lejligheden til Nytte. Ikke alene hans Vælgere, men ogsaa hans Modstandere, samtlige med Koner, Børn og Venner gave Møde, og Lord Cochrane fik for dette Gilde en Regning paa tolv hundrede Pund Sterling! Senere overhængte hans Vælgere ham saaledes med Anmodninger om at skaffe dem forskjellige Stillinger, at han var inderlig glad ved i Aaret 1807, da Parlamentet blev opløst, at kunne sige dem Farvel. Derefter optraadte han som Kandidat i det radikale Westminster, og han havde aldrig Grund til at angre dette, da hans Vælgere her ingen Sinde anmodede ham om at forskaffe dem pekuniære Fordele eller indbringende Stillinger, de stode trofast ved hans Side, da Ulykken senere væltede sig ind over ham, og tvivlede intet Øjeblik om ham, end ikke, da Lord Overdommeren Ellenborough havde dømt ham til at staa ved Skampælen.

I Parlamentet blev Lord Cochrane snart meget ubehagelig for Ministeriet. Han sluttede sig ikke til noget af Underhusets to store Partier, fordi de, som han sagde,

»ikke havde noget andet Formaal end systematisk at plyndre Folket«, og saaledes forklares det, at Oppositionen bestandig lagde Magthaverne alle mulige Hindringer i Vejen. Parlamentarismens Uvæsen var den Gang blevet alle saa indlysende, at Benævnelserne »Whigger« og »Toryer« med almindeligt Bifald bleve afskaffede og afløste af Navnene »Ins« og »Outs«, »de inden for« og »de uden for værende«. I det radikale Westminster blev Cochrane netop valgt, fordi han afgav den højtidelige Erklæring, at han ikke vilde høre til noget af de to Partier, men opponere imod dem begge, saafremt de vilde sætte noget igjennem, der var skadeligt for Nationen. Partiernes indbyrdes Had var gunstigt for en saadan Plan. Det ene anklagede det andet for blot at stræbe efter Magten i den Hensigt at berige sig selv med Statens Penge, og disse Beskyldninger antoge en saa giftig Karakter, at man ikke kan forundre sig over, at Folket tog begge Partier paa Ordet, saa meget mere som hvert af dem, saa snart det kom til Magten, strax kastede de Principer, ved hvilke det havde faaet en øjeblikkelig Overvægt over Modstanderne, over Bord og blot tænkte paa at berige sig saa meget som muligt, saa længe det havde Regimentet. Statsmænd fandtes der under saadanne Forhold ikke — i det højeste Politikere, og den Væmmelse, som deres Kjævlerier om Magten og deres Røverier, naar de havde faaet den, opvakte i Folket, var saa stor, at mange troede, at Folket selv snart vilde styrte begge Partier. Imidlertid gik Toryer og Whigger altid sammen, saa snart der dukkede nogen Agitation imod dem op i Folket; den offentlige Mening blev undertrykt, hvor den vovede sig frem; Pressen blev lagt i Lænker, og Journalister og offentlige Talere fængslede eller dømte til svære Pengebøder, og hvor dette paa Grund af vedkommendes Rang og Stilling var umuligt, forenede begge Partier sig om at vise ham deres Fjendskab paa den skaanselsløseste Maade, eller de søgte eller skabte en Lejlighed til at befri sig for den ubekvemme

Person. Cochrane skulde snart gjøre denne bitre Erfaring.

Et af de første Forslag, hvorved Cochrane drog Underhusets Opmærksomhed hen paa sig, gik ud paa, at der skulde nedsættes en Kommission for at afgive Beretning om alle de Sinecurer og Emolumenter, som vare i Hænderne paa Parlamentsmedlemmer og disses Slægtninge. Den »sittliche Entrüstung«, som dette Forslag vakte paa begge Sider af Huset, kan bedre forstaas end beskrives. Man erklærede, at det var ondskabsfuldt og upassende at bibringe Publikum den Anskuelse, at Parlamentsmedlemmer i den politiske Virksomhed lode sig lede af Hensynet til personlig Fordel, og at det navnlig under den Krisis, i hvilken Landet befandt sig, var af overmaade stor Vigtighed ikke at nedsætte Huset i den offentlige Mening! Cochranes Forslag blev selvfølgelig forkastet med en uhyre Majoritet, og for at blive af med det ubehagelige Menneske sendte man ham til Middelhavet for at slutte sig til Collingwoods Eskadre. Først krydsede Cochrane da en Tid lang ved den franske Sydkyst i Nærheden af Marseille, Montpellier og Cette, hvor han gjorde Landgang, snart hist, snart her, sprængte de fjendtlige Signaltaarne i Luften, brændte Toldbygninger og Telegrafer og udbredte overalt den største Skræk. Naar han ødelagde Signaltaarne, tog han Signalbøgerne med sig, men efterlod Tegn, som kunde bringe paa den Tro, at disse kostbare Sager vare tilintetgjorte, og naar nu Franskmændene senere byggede Taarnene op og brugte de gamle Tegn, kunde den engelske Flaade til enhver Tid have de nøjeste Efterretninger om den franske Flaades Bevægelser, eftersom den var i Besiddelse af Nøglen til Signalerne. I sine ledige Timer synes den gjæve Søgut at have moret sig med den uskyldige Fornøjelse at drille Bonaparte, i det han lod Papirsdrager, til hvilke hele Bundter af Proklamationer imod Kejseren vare fæstede, gaa ind over Landet. Baandet, som holdt Pakkerne sammen, blev i Luften overbrændt af en

Lunte, og Papirerne spredtes til Regeringens store Ærgrelse over en stor Del af det sydlige Frankrig. I det hele var den Uro, Cochrane udbredte over denne Del af Landet, saa stor, at en større Troppeafdeling, som var beordret til Spanien, skal have faaet Ordre til at blive i Landet for at bevogte Kysten, og saaledes er maaske en militær Expedition, som kunde have været af Betydning for Spaniens Underkastelse, bleven neutraliseret af en eneste engelsk Fregat!

Derefter blev Cochrane beordret til de spanske Kyster med Befaling til at gjøre Fjenden saa megen Skade som muligt. Som det synes, forstod Lord Collingwood at benyttte vor Helt paa den Maade, som var mest overensstemmende med dennes Smag, og Cochrane svigtede heller ikke Tilliden, skjønt hans Bedrifter stundom se noget æventyrlige ud. Den 6te Juni 1808 havde Napoleon udstedt et Dekret, hvori han udtalte, at de spanske Øvrigheder havde forestillet ham, at Landets Vel fordrede en hurtig Afskaffelse af den provisoriske Regering, og at han derfor proklamerede sin Broder Joseph som Konge over Spanien og Kolonierne. Juntaen svarede derpaa med en anden Proklamation af samme Dato, hvori den beskyldte Napoleon for at være en Forræder og Meneder og erklærede Frankrig Krig til Lands og Vands, hvorimod man skulde have evig Fred med England. Som Følge heraf blev England Spaniens Forbundsfælle mod deres paatvungne Konge og Frankrig, og under den paafølgende Guerilla, hvori baade Spaniere og Franskmænd lede uhyre, hjalp Cochrane sine Forbundsfæller paa alle Maader, dels ved at beskyde de ved Kysten liggende franske Forter, dels ved at ødelægge Broer og Veje, ad hvilke Franskmændene skulde passere, og dels endelig ved at organisere de spanske Guerillabander.

Et af hans mærkeligste Foretagender fra denne Tid er Forsvaret af det spanske Fort Trinidad paa Cataloniens Kyst, der blev belejret af sex Tusende Franskmænd, og hvis

Besiddelse var dem meget om at gjøre, da Fortet forhindrede deres frie Kommunikation med Barcelona. Da »Imperieuse« kastede Anker paa dette Sted, var det allerede lykkedes de Franske at skyde en saadan Breche, at Fortets spanske Kommandant havde besluttet endnu samme Dag at overgive sig. Da Cochrane kom i Land og besaa Fæstningsværkerne, var det ham klart, at Fortet kunde holdes endnu nogen Tid, selv om det ikke var muligt sluttelig at afværge en Kapitulation; men da der ventedes Forstærkning, mente han at kunne byde Franskmændene Spidsen saa længe, og det var da muligt, at de spanske Tropper kunde tvinge Franskmændene til at ophæve Belejringen og rømme Catalonien. Han traf sine Anstalter derefter.

Da Franskmændene erfarede, at Fortets Besætning var bleven forstærket med Englændere under Lord Cochrane, fordoblede de deres Anstrængelser, medens »Imperieuses« Fartøjer nærmede sig Landet saa meget som muligt og gjorde Belejrerne en Del Skade. Da Brechens Størrelse imidlertid stadig tiltog, lod Cochrane opkaste Barrikader, anbringe Fodangler og Kjæder og traf i det hele alle Foranstaltninger til at standse en stormende Fjende. Da et fransk Skud nedrev Fæstningens Flag, steg Cochrane under den heftigste Ild ganske alene ned i Graven, hentede det op og stillede det atter paa sin Plads.

Rimeligvis vilde dog den 30te November 1808 have været Garnisonens sidste Dag, dersom ikke Cochrane paa en tilfældig Natterunde havde affyret en Mørser, hvis Projektil faldt midt i en fransk Stormkolonne, der troede sig røbet og af den Grund røbede sig selv ved at give Ild. Fortets Besætning kom i en Fart paa Benene, og Angrebet blev afslaaet; men det var kun Galgenfrist; thi kort Tid efter maatte Cochrane, da Forstærkningen udeblev, overlade Spanierne til deres Skæbne, der heller ikke lod vente længe paa sig.

Henimod Slutningen af Aaret 1808 vendte Cochrane

tilbage til England, dels fordi hans Helbred havde lidt en Del under de bestandige Anstrængelser og Spændinger, dels for paa ny i Parlamentet at løfte sin Stemme mod Misbrugene i Marinen og dels endelig for at foreslaa Regeringen en ny Plan med Hensyn til Maaden, hvorpaa Krigen mod Frankrig burde føres. Han mente nemlig, at naar han med en eneste Fregat havde kunnet udrette saa meget, som Tilfældet var, maatte man med tre eller fire saadanne Skibe kunne sætte en saadan Skræk i Kystbefolkningen ved Atlanterhavet, at det vilde blive umuligt for Napoleon at sende en Armé til Vestspanien. (?) Han foreslog derfor, at man skulde erobre de franske Øer i den bizcayiske Bugt for at gjøre dem til Operationsbasis og overlade ham Kommandoen over en lille Kysteskadre. Han mente, at saafremt dette blev tilstaaet, vilde Englænderne ikke behøve at føre Krig i Spanien og Staten spare flere Hundrede Millioner Pund. Regeringen svarede ikke et Ord paa hans Forslag, der da ogsaa synes at røbe en vel stor Indbildskhed.

Saa kom Aaret 1809. England sukkede under uhyre Skatter og havde ikke engang den Tilfredsstillelse at se Krigen godt ført. Kanalflaaden havde udrettet mindre end intet, Folket var højlig misfornøjet, og Ministeriets Existens var truet; Admiral Lord Gambier, en godmodig, from, men uduelig Mand, der havde mange fornemme Familieforbindelser, havde nemlig faaet det Hverv at blokere eller tilintetgjøre en fransk Flaade, der laa i Brest og stod i Begreb med at afgaa til Vestindien for at angribe de derværende engelske Kolonier; men Franskmændene slap ud alligevel og forsvandt uden at efterlade sig Spor. Admiral Stopford gjorde imidlertid Jagt paa dem, og det lykkedes ham at drive Flaaden ind i Farvandet ved Bizcaya, hvor den lagde sig i Ly af Øen Aix's Batterier. Regeringen behøvede en Sejr og stillede saa stor en Styrke til Lord Gambiers Raadighed, som denne kunde ønske; men Lorden erklærede et Angreb paa Franskmændene for meget farligt og turde

ikke paatage sig Ansvaret for et Nederlag. De fleste af de paa Raad tagne Admiraler og Skibschefer erklærede ligeledes, at det var et voveligt Foretagende, og, skjønt modstræbende, saae Admiralitetet sig endelig nødsaget til at henvende sig til Lord Cochrane. Denne havde saa længe givet sig af med at udspekulere de hensigtsmæssigste Ødelæggelsesmidler for Skibe, at han ikke et Øjeblik tvivlede om, at Forsøget jo vilde lykkes; men han undslog sig dog, da han godt vidste, at der vilde rejse sig et Ramaskrig imod ham blandt Flaadens Officerer, dersom det skulde lykkes ham at udføre en Gjerning, Overadmiralen havde kaldt for »vovelig, om ikke fortvivlet«. Admiralitetet tvang ham imidlertid paa en Maade dertil, og det viste sig snart, at Cochranes Anelser ikke bedroge ham. Officererne paa Flaaden bleve rasende, da de mente, at de lige saa godt som han kunde udføre Planen, hvilket for saa vidt ogsaa var ganske rigtigt, da de først havde faaet den at vide; men Ideen var rigtig nok Cochranes, og desuden var Flaaden i en højst bedrøvelig og desorganiseret Forfatning. I Stedet for at rekognoscere lod Lord Gambier hver Dag holde timelange religiøse Øvelser og kateketiske Prøver med Matroserne; hele Hobe af Traktater bleve spredte omkring i Skibene, og som Følge heraf var der paa hvert Fartøj gjærne to Partier, der stode lige saa skarpt over for hinanden som Kavalerer og Rundhoveder i Karl den førstes Dage. Cochrane stod paa en lige slet Fod med begge Partier; med de fromme, fordi han ikke vilde gjøre sit Skib til et Bedehus; med de andre, fordi de vare misundelige paa ham.

Vi skulle ikke nærmere dvæle ved Cochranes Plan, der gik ud paa at ødelægge den franske Flaade ved Brandere og Explosionsskibe, men kun bemærke, at Lord Gambier i den Grad lagde Baand paa hans frie Bevægelser og i det afgjørende Øjeblik svigtede ham saa skammelig, at det er et Under, at Cochrane endda fik udrettet, hvad han gjorde. Efter først at have ængstet Franskmændene ved at lade et

Explosionsskib springe, gik han dem nærmere paa Livet, og da de troede, at ethvert Fartøj, der kom dem nær, var et Explosionsskib, hvis Afstand de i Nattens Mørke ikke kunde beregne, satte de deres Skibe paa Grund, og ved Daggry vare de paa to nær alle hjælpeløst udsatte for de engelske Kanoner. Cochrane var med »Imperieuse« nær ved Franskmændene, medens Lord Gambier med den øvrige Flaade laa tre danske Mil borte; han signaliserede derfor strax den franske Flaades Stilling til Admiralen og ventede hvert Øjeblik at se Flaaden under Sejl, men — den blev liggende ganske rolig! Nye Signaler hjalp ikke bedre, men endelig henad Middag lettede Flaaden, stod ind efter »Imperieuse« og — lagde sig for Anker udenfor Skudvidde! Franskmændene kunde næppe tro deres egne Øjne og arbejdede ivrig for at komme af Grunden; »Imperieuse« angreb derfor ganske alene, og var dette ikke sket, vilde den franske Flaade ikke have lidt det allermindste. Han kom snart i Kamp med tre franske Linieskibe og signaliserede: »Fjenden er stærkere end »Imperieuse«, men svagere end Flaaden; Hjælp er nødvendig!« Et Par Skibe bleve nu endelig sendte til Hjælp, men førend de kom, havde allerede »Calcutte« (56 Kanoner) overgivet sig til Cochrane, og Kl. 5½ om Eftermiddagen overgav »Aquilon« og »Ville de Varsovie« sig. De vare begge paa 74 Kanoner. »Calcutte« og et andet Linieskib bleve til ingen Nytte skudte i Brand af Cochranes Hjælpere og fløj i Luften, hvorpaa disse bleve kaldte tilbage, skjønt hele den franske Flaade med Lethed kunde være ødelagt. Cochrane var naturligvis rasende og blev hurtig sendt hjem til England; men da han her hørte, at Regeringen vilde give Lord Gambier en Takadresse for den vundne Sejr, ud af hvilken den ønskede at gjøre et saa stort Nummer som muligt, gik Cochrane lige op til Lord Mulgrave, der den Gang var første Admiralitetsherre, og erklærede, at han i Parlamentet maatte opponere mod denne Adresse, da Admiralen saa langt fra havde fortjent den,

at han tvært imod havde undladt ved Aix at ødelægge den franske Flaade, skjønt det stod i hans Magt. Admiralitetet blev forbitret, da det saae sig nødsaget til at lade Sagen falde, Lord Gambier forlangte at stilles for en Krigsret, som naturligvis frikjendte ham, og Aaret efter fik han Adressen alligevel. Cochrane blev ikke nævnt og var ligeledes kun flygtig omtalt i Lord Gambiers Rapport; men Napoleon dømte anderledes, og af hans Samtale desangaaende med O'Meara hidsættes følgende:

Efter at O'Meara havde udtalt sin Beundring for Lord Cochrane og fremsat den Mening, at han vilde have kunnet ødelægge den franske Flaade, svarede Napoleon:

»Han vilde ikke alene kunne have ødelagt den, men kapret den og ført den med sig, dersom han var bleven behørig understøttet; thi da Admiral l'Allemond signaliserede: »Sauve qui peut!«, bleve Franskmændene overfaldne af en panisk Skræk og kappede Ankrene. Den Skræk, som Explosionsskibet udbredte, var saa stor, at man kastede Krudtet over Bord, saa den Modstand, der kunde ydes, kun var ringe. L'Allemond var en Æsel, men eders Admiral var ikke et Haar bedre!«

Admiral Jurien de la Gravière siger noget lignende i sin Artikel: »Souvenirs d'un marin« i Revue des deux mondes« (1858) og kaster hele Skylden over paa Lord Gambiers Mangel paa Handlekraft, og den berømte Lord Brougham minder i et Brev til Cochrane denne om, hvor frygtet han var af Franskmændene, i det hans blotte Navn fik dem til at gyse (?), da de vare paa et Besøg sammen i Tuilerierne. Da Lord Brougham ved hin Lejlighed ytrede, at denne Rædsel maatte være Helten en Erstatning for hans skuffede Forhaabninger ved Bizcaya, svarede Cochrane tørt: »Jeg havde dog hellere taget Skibene!«

Ved sin Opposition mod Takadressen til Lord Gambier havde Lord Cochrane skilt sig af med de faa Venner, han havde i indflydelsesrige Kredse, og det staar jo heller ikke

til at benægte, at denne systematiske Opposition, hvor berettiget den i og for sig kunde være, var i højeste Grad uklog. Der kan ikke tvivles om, at det var Cochranes store Samvittighedsfuldhed og Sandhedskjærlighed, der drev ham til at afsløre al den Humbug og Løgn, som fandtes i den engelske Marinebestyrelse; men hans Opførsel blev udlagt som fremgaaet af Misundelse mod Lord Gambier, og naar han i Parlamentet paaberaabte sig sin Fædrelandskjærlighed og sin Pligt over for Vælgerne, smilede Ministrene; saadanne Dydsmønstre troede de ikke paa i den slette Verden! De gjorde ham glimrende Tilbud: Han kunde faa en Eskadre fortræffelige Skibe og operere paa egen Haand mod Fjenden; men dette Forsøg paa Bestikkelse — som han kaldte det — forbitrede ham end mere og gjorde ham endnu mere haardnakket. Saaledes kom han i den falske Stilling, at han paa samme Tid blev Anklager, Dommer og Medbejler overfor sin Admiral, og dette kunde kun ende med Fald for ham selv, medens det vakte en uhyre Forargelse paa Flaaden.

Og hvorfor misunde Lord Gambier den titnævnte Adresse? Cochrane maatte jo vide, at Forholdene den Gang vare saaledes i England, at det saae ud som en Fornærmelse mod Hær og Flaade, naar Parlamentet ikke voterede en saadan — saa meget var denne skjønne Anerkjendelse bleven misbrugt! Desuden havde Admiralitetet, naar alt kommer til alt, nok saa megen Skyld i det uheldige Udfald af Affæren ved Bizcaya som Lord Gambier; thi ved at paalægge Cochrane at ødelægge den franske Flaade havde det de facto sat ham som hans egen Admirals Overordnede. Det er ganske naturligt, at Cochrane fik Hvervet, da Flaadens øvrige Officerer havde undslaaet sig; men Admiralitetets Sag havde det været at stille ham uafhængig af andre eller vinde de andre Officerer for hans Plan; men intet af dette skete, og man kan aldeles ikke undre sig over, at de ældre Befalingsmænd paa Flaaden ærgrede sig over at skulle lade

sig kommandere af et ganske ungt Menneske, en parvenu, som de kaldte ham, og hjælpe ham til en Lavrbærkrans. Der var derfor Stemmer nok til at gjøre det indlysende for den skikkelige Lord Gambier, den Gang Cochrane signaliserede om Hjælp, at Farvandet var alt for vanskeligt til, at Flaaden kunde manøvrere deri, og at det baade var unyttigt og farligt at forfølge de vundne Fordele! Forfalskede Søkort, som bleve fremlagte i Krigsretten, og paa hvilke Dybderne vare for lavt ansatte, beviste klarlig, at den engelske Flaade havde maattet forlise, dersom den havde nærmet sig Franskmændene mere, end den gjorde!

Den umiddelbare Følge af hele denne Sag var, at Lord Cochrane blev saa godt som udstødt af den engelske Marine, i det han i fyrretyve Aar fra 1809—1849 ikke fik noget engelsk Skib at kommandere, medens paa samme Tid de udueligste Folk, som havde Indflydelse i Parlamentet, fik betydningsfulde Poster. Kort efter Affæren ved Aix udrustede den engelske Regering med store Omkostninger en ny Expedition til Walchern og gav Overbefalingen til den ældste Søn af Pitt, Greven af Chatham, der hverken forstod sig paa Sø- eller Landkrig. Flaaden, der bestod af fem og tredive Linieskibe og 220 mindre Fartøjer med 40,000 Mand om Bord, skulde ødelægge den franske Flaade paa Schelden og tilintetgjøre Arsenalerne i Vlissingen, Ter Neuse og Antwerpen; men det hele fik en uheldig Ende. Lord Cochrane anmodede om Tilladelse til at maatte deltage i Expeditionen med et Skib, men det blev ham rent ud afslaaet.

Hans livlige Aand lod ham ikke i Fred. Da han nu havde Tid nok, besluttede han udelukkende at beskæftige sig med at reformere Søvæsenet og fremlægge Planer i den Retning for Parlamentet. Først rejste han til Malta for at studere den her oprettede Admiralitetsret, som havde det Hverv at dømme opbragte Priser i Middelhavet, noget nøjere, da han tidligere selv havde gjort ganske besynderlige

Erfaringer med Hensyn til denne Ret. Engang havde han saaledes opbragt et meget berygtet Piratskib, paa hvilket der var sat en Pris af fem hundrede Pund; men han fik hverken de 500 Pund eller nogen Del af Skibets og Ladningens Værdi; derimod indløb der en Regning paa 600 Pund for Skibets Kondemnation! Senere havde han, for at undgaa slige Ubehageligheder, naar han fandt Penge om Bord i de opbragte Skibe, delt disse i to Dele og sendt den ene til den i Middelhavet stationerede engelske Admiral og beholdt den anden for sig og Besætningen paa sit Skib. Da denne Fremgangsmaade kom den maltesiske Admiralitetsret for Øre, blev den heftig forbitret paa Lord Cochrane, da den mente derved at være gaaet glip af sin retmæssige Gevinst, og man vil derfor indse, at Cochrane ikke just var nogen velkommen Gjæst, da han satte Foden paa Malta. Det første Resultat af hans Undersøgelser var, at Dommer og Advokat vare en og samme Person; hvilke Underslæb der paa den Maade kunde gaa i Svang, behøver næppe at antydes. Tariffen fandtes ikke opslaaet noget Sted, hvilket var imod Loven; men Grunden var simpelt hen den, at Retten beregnede sig langt højere Satser, end der var tilladt, og derfor blev Tariffen stukken til Side. Cochrane gik til Bunds i Tingene paa Malta ligesom i England, men det er ikke underligt, at han derved blev aldeles utaalelig for Rettens Medlemmer, og Præces lod ham fængsle. Da han imidlertid protesterede og nægtede at betale for sit Underhold og samtidig gjorde Retten ansvarlig for sin Død, hvis han skulde sulte ihjel, fik han Lov til at leve paa Rettens Bekostning, og dette gjorde han og hans Ledsagere saa eftertrykkelig, at Retten snart blev led og kjed af ham og en skjøn Aften lod Fængselsdøren staa aaben. Cochrane, der heller ikke morede sig synderlig i Fangenskabet, flygtede og begav sig hjem til England, hvor han atter optog sin parlamentariske Virksomhed.

Først i Aaret 1814 tilbød der sig paa ny en Lejlighed

for ham til at komme til Søs. Tre hele Aar havde man af politisk Had ladet ham gaa ledig, og Ministeriet tænkte heller ikke nu paa at beskæftige ham og give ham Kommando, men hans Onkel, Sir Alex. Cochrane, var bleven udnævnt til Admiral for den Flaade, der var udrustet mod Nordamerika og benyttede nu sit Privilegium som Admiral til at gjøre Brodersønnen til sin Flagkaptejn. Cochrane havde i sine ledige Timer udtænkt nye Ødelæggelsesredskaber, og sandsynligvis vilde Verden snart have faaet nyt at høre fra ham og om ham, da han et Par Dage, førend Flaaden løb ud, blev Offer for en Sammensværgelse. En anden Onkel til ham, Sir Cochrane Johnstone, og en fransk Oberst, de Berenger, havde nemlig fattet den Plan at bringe deres ødelagte Finanser paa Fode ved et storartet Børssnyderi, og Lord Cochrane blev, skjønt aldeles uskyldig, dragen med i Faldet. Sagen forholdt sig, som følger:

Den Række af Operationer, ved hvilke Napoleon i Januar og Februar 1814 opholdt de allierede Armeers Fremrykning, trykkede de engelske Fonds betydelig. Hele Nationen var i stærk Spænding og Ængstelse, og da Efterretningen om Slaget ved Montmirail naaede London, faldt Fonds fra 30 til 27½. Cochrane Johnstone, de Berenger og andre underordnede Personer, som havde anlagt hele deres Formue i disse Papirer, besluttede nu at udbrede den falske Efterretning, at Napoleon var bleven slaaet og Paris falden i de Allieredes Hænder; det lod sig nemlig forudse, at Fonds i saa Tilfælde vilde stige, og den, der da kunde sælge, vilde tjene betydelige Summer. Som sagt, saa gjort; de Berenger overtog Hovedrollen. Natten til den 20de Februar 1814, da alt laa i den dybeste Søvn, bankede en Stabsofficer i en glimrende Uniform og med Ordener og Medailler paa Brystet voldsomt paa Døren til Skibshotellet i Dover. Han navngav sig for Værten som Oberst de Bourg og Adjutant hos Lord Cathcart og overbragte den Efterretning, at Napoleon var bleven fuldstændig slaaet i et

Hovedslag, at Kosakkerne havde parteret hans Lig, og at de Allierede allerede vare rykkede ind i Paris; man kunde som Følge deraf vente en snarlig Fred. Han forlangte Skrivematerialier og skrev i Hotellet til Havneadmiralen i Deal, hvem han opfordrede til strax at telegrafere denne glimrende Efterretning til Regeringen i London. Dette Brev sendte han med en Staffet til Deal, hvor denne ogsaa ankom mellem Kl. 3 og 4 om Morgenen; men da Vejret, saa snart det blev lyst, var taaget, kunde den optiske Telegraf ikke arbejde, og denne Del af Planen slog altsaa fejl. Imidlertid bestilte Oberst de Bourg, der ikke var nogen anden end de Berenger, Extrapost til London og rejste strax. Paa alle Stationer, hvor der blev skiftet Heste, udbredte han Efterretningen og gav Postillonen gode Drikkepenge. Da han var kommen til Lambeths Porte, satte han sig i en Droske og kjørte — til Lord Cochrane! Det var Kl. 9 om Morgenen.

Henved Klokken ti havde Efterretningen naaet Børsen. Postillonen, som havde kjørt de Berenger, saa vel som Expresbud fra de Stationer, gjennem hvilke han var kommen, udbredte den velkomne Nyhed, og Fonds stege som Følge deraf i Løbet af et Par Timer fra 27 til 28, 28½, 29 og 30. Men da det i London er Skik, at Regeringen, naar der i Krigstid indtræffer vigtige Efterretninger, strax underretter Lord Mayor derom, hvorpaa denne da lader Meddelelsen opslaa paa Børsen, og dette ikke var sket til Kl. 12, begyndte man at tvivle, og Fonds faldt atter til 29. Saa maatte man finde paa noget nyt. Imellem Kl. 12 og 1 kom en firspændig Postkarrèt i skarpt Trav. I Vognen sad to franske Officerer, i blaa Kapper med hvide Rabatter og hvide Kokarder paa Hattene (det bourbonske Tegn); Hestene vare smykkede med Lavrbær, og Officererne strøede Proklamationer om den store Sejr ud blandt Mængden, der sluttede sig til Vognen og førte denne i et sandt Triumftog til Lambeth, hvor Officererne stege ud, foldede Hattene

sammen og forsvandt i Mængden. Nu stege Fonds strax fra 29 til 32, 32½ og endog 33, altsaa over 6 Procent fra om Morgenen. Lord Mayoren sendte imidlertid Bud til Regeringen og spurgte, om det forholdt sig rigtig med Efterretningen, men fik det Svar, at man vidste intet derom; direkte Meldninger fra Frankrig bidroge til fuldstændig at løfte Sløret, og Fonds faldt atter til deres gamle Standpunkt. Ikke desto mindre havde de i Sammensværgelsen implicerede Personer, deriblandt Lord Cochranes Bankier, i Mellemtiden solgt for sexten Millioner Kroner.

Forbitrelsen blandt de overlistede Børsmænd lader sig lettere tænke end beskrive. Man nedsatte øjeblikkelig en Kommission, der udlovede en Belønning af 5000 Kroner for den, som kunde opdage de skyldige. Først fik man fat i de to falske bourbonske Officerer, som havde kjørt i Triumf gjennem City, og dernæst meldte sig den Droskekusk, som havde kjørt de Berenger til Lord Cochranes Hus. De Berenger selv blev fangen i Leith, men Mr. Cochrane Johnstone var sluppen over til Fastlandet; Corpus delicti, den røde Uniform, som de Berenger havde haft paa, blev opfisket i Themsen og fremlagt i Retten.

Den 21de Juni 1814 kom Processen, i hvilken Lord Cochrane blev indviklet paa Grund af det simple Faktum, at de Berenger var staaet af i hans Hus, til Forhandling for Kings Bench i London. Hovedvidnet mod Lorden var Droskekusken, der havde kjørt de Berenger hen til ham, og som svor, at han havde set dem begge sammen, og at de Berenger var bleven forsynet med andre Klæder af Cochrane. Overdommeren, Lord Ellenborough, en Højtory og Dødsfjende af Cochrane, gik ligefrem ud paa at faa denne domfældt og derved gjort uskadelig for bestandig; han lod derfor næppe Lord Cochranes Vidner komme til Orde og tvang hans Forsvarer, den senere Lord Brougham, til at holde sin Forsvarstale Klokken 12 om Natten, efter at Forhandlingerne havde varet i femten Timer, og baade de

Edsvorne og Advokaterne vare saa trætte, at de næppe kunde sanse eller samle, og det uagtet begge indtrængende forlangte Opsættelse. Den følgende Morgen begyndte han sit Resumé, i hvilket han ansaa det for at være en selvfølgelig Sag, at Lord Cochrane havde spillet en Hovedrolle ved Sammensværgelsen, og betydede Juryen, at der ikke godt kunde være Tale om andet end at dømme Cochrane for »skyldig«, da hans Brøde var utvivlsomt bevist. Hvad Resultatet blev, lader sig let skjønne; men det er dog værd at lægge Mærke til, at Droskekusken, paa hvis Vidnesbyrd alene Lorden blev dømt, var en daarlig Person, der kort i Forvejen havde været tiltalt for Dyrplageri, og i en Brændevinsstue havde erklæret, at han for Penge vilde sværge paa, at sort var hvidt og hvidt var sort, ikke at tale om, at han kort efter Sagens Afgjørelse blev dømt til syvaarig Deportation for Tyveri, forbundet med kvalificerende Omstændigheder. At han samtidig dermed fandtes at være i Besiddelse af en Mængde Penge og fik Deportationen eftergivet, er et betegnende Træk i denne smudsige Sag, der ikke bør glemmes. Og saaledes fór man frem mod en af Englands største Søhelte!

Cochranes Dom lød paa, at han skulde holdes fængslet et Aar, hver Dag mellem 12 og 2 staa ved Skampælen paa Børspladsen i City og betale tusende Pund Sterling! Denne Dom vakte den største Uvilje blandt Folket, som var overbevist om den redelige Lords Uskyldighed, og Sir Frances Burdett, Cochranes radikale Kollega i Parlamentet, erklærede, at dersom Lorden skulde staa ved Skampælen, vilde han hver Dag stille sig ved hans Side og gjøre Regeringen ansvarlig for Følgerne. Det hjalp. Denne Del af Straffen bortfaldt tillige med Skampælen selv; — men den øvrige Del af Straffen vilde man ikke eftergive ham. Han maatte altsaa gaa i Fængsel; han blev udstødt af den engelske Marine og Parlamentet, Bathordenen blev ham frareven paa en infamerende Maade og hans Vaaben kastet ned ad Trapperne

i Henrik VII. Kapel i Westminster Abbedi, hvorefter det blev brændt. Saaledes belønnede England den Gang sine Helte!

Det eneste Lyspunkt i denne forfærdelige Tid var, at hans Vælgere i Westminster efter hans Udstødelse af Parlamentet enstemmig gjenvalgte ham og gjorde en hel Del larmende Demonstrationer til Ære for ham. Ellers vare Meningerne blandt Publikum den Gang delte angaaende hans Uskyldighed. Nu tvivler ingen mere om denne, og det vilde vistnok ogsaa være besynderligt, om denne Mand, der hele sit Liv igjennem med aabent Visir havde kæmpet mod Bestikkelse og Svindel i Regeringen, selv skulde være sunken ned til at være en samvittighedsløs Børsbedrager; men det staar jo ikke til at nægte, at de Berengers Besøg hos ham maatte se forunderligt ud, lige saa lidt som den Omstændighed, at hans Bankier havde solgt Fonds for ham til et betydeligt Beløb, er videre heldig over for en forud indtagen Dommer; men der er al Grund til at antage, at Cochrane har handlet i god Tro ligesom de fleste andre Børsspekulanter hin Dag; og at han ved et hurtigt Slag vilde søge en efter hans Mening fuldstændig lovlig Gevinst, kan ikke med Rette bebrejdes ham. Strængt taget vedkom det jo heller ikke ham, om Efterretningen var falsk eller sand, og baade Londons og Parises Børser have mere end én Gang haft en Hausse og Baisse af mere end 6 Procent at opvise ved den Slags tendentiøse Nyheder, hvis juridiske Strafbarhed vel er uimodsigelig paa Grund af Sagens større Dimensioner, men som, moralsk set, ikke forekommer os en Smule mere forkastelig end de mange Forsøg paa at spekulere i Folks Lettroenhed, som gaa juridisk Ram forbi. Hvor stor Mistilliden til Cochrane har været i Parlamentet, ses bedst deraf, at han blev udstødt med 140 Stemmer mod 44; men som sædvanlig skadede han naturligvis sin Sag ved sin ustyrlige Heftighed.

Det næste, vi høre om Lord Cochrane, er, at han, førend

hans Fængselsstraf var udløben, paa en halsbrækkende Maade flygtede fra Kings Bench Fængslet, og pludselig viste sig i Underhuset for paa ny at vindicere sin borgerlige Ære. Den 7de Marts 1815 flygtede han, og den 20de i samme Maaned underrettede han Speecher'en i Parlamentet om, at han vilde give Møde den næste Dag for at fordre en ny Proces. Speecher'en satte sig strax i Forbindelse med Direktøren for Kings Bench, som indtil da havde svævet i en dødelig Angest for sin undvegne Fange, eftersom han af sin egen Lomme vilde være kommen til at betale de tusende Pund, dersom Fangen ikke atter var kommen tilstede, og Resultatet blev, at Direktøren den næste Dag mødte i Parlamentet med nogle Politikonstabler og tvært imod Husets Privilegier greb Cochrane og førte ham bort. For at han ikke skulde flygte paa ny, blev han sat i et Fængsel, der var saa forfærdeligt, at han nær var død af Tyfus, og det var kun paa Lægernes bestemte Fordring, at han atter fik et nogenlunde anstændigt Værelse anvist. Først vilde han ikke betale Pengene og blev derfor holdt otte Dage længere i Fængsel, end han egentlig skulde, men endelig bestemte han sig paa sine Slægtninges indtrængende Bønner dertil, og den 2den Juni 1815 forlod han som fri Mand Kings Bench. En ny Proces fra Direktøren for Fængslet ventede ham, fordi han var undflyet. Juryen dømte ham skyldig, men anbefalede ham til Naade — »jeg forlanger Retfærdighed, ikke Naade«, svarede Cochrane, i det han rejste sig; men benaadet blev han alligevel, og hermed havde hans Trængselsdage Ende. (Forts.)

Johan Petersen.

Af Gustaf IV. Adolfs Historie.*)

I.

Gustaf Adolfs Karakteristik. Hans Had til Napoleon.

Den 1ste November 1796 fyldte Kong Gustaf IV. sit attende Aar og overtog samme Dag, i Kraft af sin afdøde Faders sidste Vilje, Rigets Styrelse, som under hans Mindreaarighed havde hvilet i Farbroderens, Hertug Karl af Sødermanlands, eller rettere, i Friherre Reuterholms Hænder.

Formynderregeringen havde i flere Henseender været ikke uheldbringende for Sverige. Indadtil var en større Orden bleven indført i alle Forretninger, Regeringen var optraadt med Kraft og Myndighed ved forskjellige Lejligheder og havde derved befæstet og udvidet sin Avtoritet; en fornuftigere Statshusholdning havde afløst den ødelæggende Ødselhed fra Gustaf III.'s Tid, og Usædeligheden, som i den afdøde Konges Dage, opmuntret ved hans eget Exempel, havde grebet meget stærkt om sig, begyndte saa smaat at tabe sig. Regenten selv var vel ingenlunde noget Dydsmønster, men Reuterholm var en Mand af rene Sæder.

Udadtil havde Ministeren med Kraft værnet om Rigets Selvstændighed lige over for andre Magters, navnlig Ruslands og Englands Anmasselser. Hans Politik var i det hele taget franskvenlig og bragte ham derfor af og til i

---

*) Schinkels minnen.

spændt Forhold til en Del af det monarkiske Evropa, ligesom han ogsaa var hadet af det gustavianske Parti i Sverige, hvem han havde berøvet Magten, og hvis Hovedmand, Armfelt, han havde besejret og jaget i Landflygtighed.*) Endskjønt den Politik, Sverige under Reuterholms Styrelse fulgte, ingenlunde var uden Fare, da Landet var omgivet af strængt monarkiske eller despotisk regerede Stater, og den franske Republik, til hvilken Ministeren, i det mindste under en stor Del af sin Styrelse, følte sig hendragen, og i hvilken han saae Sveriges naturlige Allierede, var langt borte, lykkedes det ham dog baade at bevare Freden og at haandhæve Rigets Værdighed lige til det Øjeblik, da Magten berøvedes ham.

Hvorledes Sveriges Tilstand under Kongens Mindreaarighed vilde have været, hvis Reuterholm ikke havde staaet ved Roret, er vanskeligt at sige; men Regenten var i alt Fald næppe den Mand, som kunde have ført Statsskibet i sikker Havn. Han var svag og uselvstændig, hengiven til Nydelser og Vellevnet, uden politisk Blik, uden Viljestyrke og Handlekraft, hengiven til Mysticisme og den groveste Overtro. Reuterholm var baade hans Hoved og hans Haand og beherskede ham saa fuldstændig, at han fik Tilnavnet »Regentens Regent«. En saadan Fyrste vilde under de daværende vanskelige, politiske Forhold upaatvivlelig have bragt Sverige i en betænkelig Stilling, hvis han havde faaet Lov til at raade sig selv eller haft en uforstandigere Raadgiver end Reuterholm. Trods sine mange og store personlige Fejl, — Herskesyge, Mistænksomhed, Hævngjerrighed, Forfængelighed, plump Overtro, — hvortil kommer adskillige politiske Fejl og Misgreb, har denne saa haardt bedømte Minister saaledes desuagtet den Fortjeneste at have ført Regeringen »med Kraft, saa at Roligheden

---

*) Se Afhandlingen: G. M. Armfelt i „Hist. Archiv“. 1874. I. S. 385 og flg.

indadtil blev opretholdt, medens Rigets Værdighed over for udenlandske Magter med Held blev varetaget og opretholdt«*).

Næppe havde Reuterholms Haand sluppet Tøjlerne, før Staten med stedse voxende Hurtighed dreves sin Undergang i Møde, hvorfra kun en overordentlig Begivenhed i det yderste Øjeblik frelste den.

Den, som hovedsagelig bærer Skylden for de Ulykker, der nu Slag i Slag ramte det svenske Rige, var den unge Konge selv.

Han havde aldrig vist synderlig Anlæg for noget. Hans Barndom var henrunden som de fleste kongelige Børns. Omgiven af Enevoldsmagtens Glans havde han stedse set alle bøje sig for ham, ethvert af sine Ønsker strax blive opfyldt. En utrolig Hovmod havde derfor tidlig taget Sæde i hans Hjærte og tiltog i Styrke Dag for Dag. Han troede for ramme Alvor, at Konger vare af en anden og bedre Natur end andre Mennesker, og at der endogsaa i det andet Liv var forbeholdt dem en udmærket Plads. Saaledes havde man tit og mange Gange prædiket for ham, medens han var Barn, og hans Egenkjærlighed og Mangel paa Dømmekraft gjorde det umuligt for ham at sønderrive dette Løgnevæv.

Den senere Statsraad, Grev M. Rosenblad, skriver om ham: »Kongen havde af Naturen en indskrænket Forstand og en svag Tænkeevne; men en omhyggelig og oplyst Vejledning havde udviklet hans tarvelige Evner saa vidt, som det i denne magre Jordbund var muligt«. Den afdøde Konge kjendte helt vel sin Søns ringe Begavelse og store Fejl. Til Ambassadøren Stedingk ytrede han en Gang: »Det vil tage en slet Ende med min Søn; han er dum og stridig«, og en anden Gang, da Rigsdrosten, Grev Wachtmeister, ønskede, at Kronprinsen under Kongens Udenlandsrejse 1791 maatte faa Sæde i Regeringen, svarede Gustaf III.

*) M. Rosenblads anteckn.

ham: »De kjender ikke Kronprinsen; han er dum, stridig og hovmodig, og havde Hertugen af Småland levet, skulde Gustaf Adolf maaske aldrig være kommen til at bære Scepteret!«

Prinsens Lærer, Kancelliraad Rosenstein, forsømte intet for at bibringe sin høje Elev rigtige og ophøjede Begreber og for at modarbejde hans slette Tilbøjeligheder. Det bør vel nærmest tilskrives denne oplyste og hæderlige Mand, at Gustaf Adolf, navnlig i Begyndelsen af sin Regering, udviklede adskillige rosværdige Egenskaber, — Ordenssans, Retfærdighed, Sparsommelighed, Ærlighed, Gudsfrygt og rene Sæder, — som berettigede til de bedste Forhaabninger, men som for største Delen snart bleve kvalte af hans slette Sider, af hans Hovmod, taabelige Stivsind og lidenskabelige Opfarenhed, der i Forening med hans indskrænkede Forstand og Mangel paa Kundskaber af enhver Art gjorde ham aldeles uduelig til at styre et Rige i en saa vanskelig og farlig Tid som hans.

Prinsens Guvernør, Rigsraaden Sparre, giver en meget mørk Tegning af ham. »Det er umuligt ved Fornuftgrunde at faa ham til kæmpe med sig selv og vinde Sejr over sig selv; blot Trusler virke. Til at lære noget er han for lad, og Forestillingen om det beskæmmende i med Tiden intet at vide have ingen Virkning paa ham. Han tror sig for stor og højbaaren til at behøve at være høflig, interessant og gjøre sig elsket. Med Trusler og Befalinger kan man dog faa ham til at gjøre, hvad man vil, men saa gjør han det ikke af Overbevisning om Gjerningens Nødvendighed eller Nytte; thi han ledes ikke ved Millioner Gange at lade sig paaminde om ét og det samme, og forsømmer man det en eneste Gang, gaar det strax i den gamle Gænge igjen. En høj Grad af Hovmod ligger i hans Sjæl, og han tror ikke at behøve nogen«.

For at forklare den unge Konges Karakter og de besynderlige Gjerninger, han gjorde sig skyldig i, maa vi

endnu berøre et Par Omstændigheder. Mindet om hans Faders blodige Død forlod ham ingen Sinde, og længe ventede han sig en lignende Skæbne. Derfor kunde han aldrig taale Stockholm og Operaen, men opholdt sig næsten stedse i mørk og tavs Ensomhed paa Haga, hvor han troede sig i Sikkerhed, og hvor alt mindede ham om den kjære afdøde. Dernæst maa det mindes, at hans Ungdomsaar faldt sammen med den franske Revolutions blodigste Dage. Troner styrtede sammen som Korthuse, kronede Hoveder faldt paa Skafottet, noget nyt, som kaldte sig det suveræne Folk, traadte frem paa Verdens Skueplads med Paastand om, at Konger og Fyrster vare overflødige, ja endog skadelige, og i al Fald kun burde taales som Nationens første Tjenere. Revolutionens Læresætninger havde ogsaa fundet Vej til Sverige og vandt snart talrige Tilhængere i alle Stænder, og den mistænksomme og indskrænkede Monark, der hadede det franske Folk som en Bande blodige Kongemordere og Frihedsrørelserne som en Forbrydelse mod Herren og hans salvede, saae Jacobinere i hver en Vraa, Revolution i ethvert Gadeopløb, Oprør i ethvert frejdigt Ord!

Endvidere maa det bemærkes, at Livlægen Dalberg, ved overdreven Anvendelse af koldt Vand og ved bestandig at lade den unge Konges Fødder være blottede, havde indvirket skadelig paa hans Helbred. Til visse Tider steg, som en Følge af denne Behandling, Blodet ham voldsomt til Hovedet, og i slige Øjeblikke vidste han næppe, hvad han sagde eller gjorde. Da græd han og paastod at være meget ulykkelig; han saae alt i de mørkeste Farver og talte ofte om at nedlægge en Krone, som han var ude af Stand til at bære, til Fordel for sin Søn. Hertil kom endnu, at det almindelig udbredte taabelige Rygte om hans uægte Byrd var kommet til hans Kundskab. At være Bastard af en overbevist Falskner*), hvilken Skjændsel, hvilken dyb Ydmygelse for hans hovmodige Sjæl!

*) Hofmarchal Munck.

Endelig maa det ved Tegningen af Gustaf Adolfs Karakter ikke lades ude af Betragtning, at han allerede fra sin tidlige Ungdom havde haft en Tilbøjelighed for fixe Ideer, og at disse med Aarene toge en Retning, som blev fordærvelig baade for ham og for Riget. Hans indskrænkede Forstand forledte ham til religiøse Grublerier, som til sidst gik over til en Slags helligt Vanvid; han troede paa Sjælevandringen, var overbevist om, at Karl XII.'s Sjæl havde taget Bolig i hans Legeme, og troede sig kaldet til at spille denne »Nordens Alexanders« Rolle. Den beklagelsesværdige Monark glemte, at den, han vilde træde i Skrankerne imod, var Napoleon, det største Krigsgeni, Verden nogen Sinde har frembragt!

De Fejl og Misgreb, som Kong Gustaf IV. Adolf begik i Begyndelsen af sin Regering baade indadtil og udadtil, ligge uden for dette Arbejdes Plan. I 1797 havde han, — efter at have anholdt først om en Prinsesse af Mecklenburgs, derpaa om Storfyrstinde Alexandra af Ruslands Haand og uden skjellig Grund paa en stødende Maade trukket sig tilbage fra begge, — ægtet Prinsesse Frederikke af Baden. Den sextenaarige unge Pige havde med tungt Hjærte rakt den nordiske Konge sin Haand. Hun hang med hele sin Sjæl ved den skjønne og aandrige Hertug af Enghien, som i sin Landflygtighed havde opholdt sig ved hendes Forældres Hof, og hvis senere sørgelige Skæbne er bekjendt. Kun hendes Forældres og Slægtninges vedholdende og indtrængende Bønner havde formaaet hende til efter en lang og bitter Kamp at give sit Minde til, at man frarev hende hendes Livs Lykke og i Stedet derfor skjænkede hende en vaklende Trone.

I Sommeren 1803 begav Gustaf Adolf og hans Dronning sig til Tyskland for at aflægge et Besøg ved Hoffet

i Baden. De rejste incognito under Navn af Greve og Grevinde af Haga. Den 20de September ankom Kongeparret, som i nogen Tid havde opholdt sig i svensk Pommern, Qvedlinburg og Frankfurt, til Karlsruhe, hvor det modtoges med stor Højtidelighed. Kongens Had til Revolutionen og Bonaparte havde den Gang endnu ikke naaet den Højde, som siden styrtede ham og hans Rige i Ulykke, og det franske Sendebud i Karlsruhe, Massias, gjorde ham flittig sin Opvartning og stræbte, en Tid lang ikke aldeles uden Held, at stemme ham mildere mod Frankrig. Men dette varede ikke længe. Gustaf Adolf var bestandig omringen af Emigranter, som uafladelig opirrede ham mod Førstekonsulen. De vare utrættelige i at prise Kongens Højsindethed, hans store politiske Evner og Planer og i at overdrive den Ære, han vilde vinde, hvis han stillede sig i Spidsen for dem, der kæmpede for de landflygtige Bourboners Sag. Med sin Dronnings Ungdomselskede, Hertugen af Enghien, som opholdt sig i Nærheden af Karlsruhe, stod han i en livlig og og fortrolig Brevvexling og traadte samtidig i nærmere Forbindelse med de øvrige Medlemmer af den fordrevne franske Kongefamilie.

En af dem, som ivrigst arbejdede paa at opflamme Kongens Vrede mod Frankrig, var Armfelt, der troede sig personlig fornærmet af Førstekonsulen. I Juni 1801 havde han forladt Stockholm for at afløse Grev de la Gardie som svensk Gesandt i Wien. Vinteren 1801 til 1802 havde han tilbragt i Paris i Prinsessen af Kurlands, en født Rohans, Selskab og havde her ladet sig forestille for Bonaparte. Denne kunde kun betragte Armfelt, der var General og vilde gjælde for Kriger, men kun var en samvittighedsløs og rænkefuld Hofmand, med Ringeagt; en Sammenligning mellem den pudrede og parfumerede Salongeneral og Helte som Lannes, Davout og Masséna faldt ingenlunde ud til den førstes Fordel, og Bonaparte modtog ham derfor temmelig koldt. »Hvad bestiller De her i Paris?«, spurgte

Napoleon ham. — »Jeg kjeder mig«, svarede Armfelt. Bonaparte holdt ikke af Folk, som kjedede sig, og Fouché fik derfor Befaling til at holde Øje med den svenske Adelsmand. Dennes Sprog, Forbindelser og hele Opførsel mishagede i høj Grad Konsulen; da han næste Gang traf Armfelt, spurgte han ham: »Har De gjort Krigen i Finland med under Gustaf III.?« Armfelt bejaede dette, og Bonaparte spurgte videre: »Hvor stærk var den Hær, De kommanderede?« — »Cinq mille hommes«, svarede Armfelt. Om han har udtalt disse Ord utydelig, vide vi ikke; men Napoleon opfattede dem som »cent mille hommes«, troede, at Svenskeren var en uforskammet Pralhans, og vendte ham med Foragt Ryggen. Ved den følgende Avdiens spurgte Konsulen ham kort og but: »Naar agter De at forlade Paris?« og ved Afskedsavdiensen henvendte han ikke et Ord til den hovmodige Armfelt, som fuld af Forbitrelse vendte tilbage til Wien*), hvorfra han nu havde begivet sig til Karlsruhe.

Efter to Maaneders Ophold i denne By drog Gustaf efter Indbydelse fra Kurfyrsten af Bayern til München, bestandig fulgt af Armfelt og omsværmet af franske Emigranter. Under disse uafladelige Paavirkninger steg hans Had mod Frankrig og Førstekonsulen Dag for Dag. Ogsaa den gamle Markgrevinde af Baden og Kurfyrstinden af Bayern ophidsede ham uafbrudt mod Frankrig. Han begyndte nu at tænke paa at formaa Østerrig til at paaføre Franskmændene Krig og sendte til den Ende Armfelt til Wien, medens han selv arbejdede paa at knytte Traadene til en almindelig evropæisk Koalition mod Bonaparte. Armfelt havde dog ikke Held med sig i Wien, og Kongen, der imidlertid var vendt tilbage til Karlsruhe, fik snart Efterretninger fra Frankrig, som yderligere forøgede hans For-

---

*) Efter andre Beretninger fik Armfelt gjennem Fouché udtrykkelig Ordre fra Napoleon til at forlade Paris.

bitrelse. Den 15de Marts 1804 havde et fransk Detachement bortført den ulykkelige Hertug af Enghien fra Ettenheim i Baden og ført ham til Paris. Kongen, der nærede et oprigtigt Venskab for denne sidste Ætling af den store Condé, og som gjennem sit Sendebud i Paris, Baron Ehrensvärd, der var vel set af Talleyrand, havde faaet betimelig Underretning om den Fare, der truede Prinsen, havde indtrængende advaret ham og forlangt, at Markgreven af Baden med væbnet Haand skulde modsætte sig dette Brud paa Folkeretten. Markgrevens Stilling var imidlertid saaledes, at han ikke vovede at opfylde dette Kongens Forlangende, da han ikke turde lægge sig ud med sin frygtelige Nabo vest for Rhinen. Han maatte finde sig i denne Krænkelse af sit Territorinm og befalede endog ved et Dekret af 16de Marts samtlige Emigranter at forlade Badens Omraade. Kongens Vrede herover ytrede sig i voldsomme Udfald mod Frankrig og Bonaparte og i heftige og upassende Udtalelser om og til sin Vært, Markgreven. Hans Forbitrelse steg til det højeste, da han kort efter fik Underretning om, at hans Ven, Hertugen af Enghien, var bleven dømt til Døden og skudt i Vincennes den 21de Marts. Han blev aldeles ude af sig selv, overøste Markgreven med de heftigste Bebrejdelser og lod saa fornærmelige Ytringer om Førstekonsulen falde, at det franske Sendebud Massias, som overværede denne Scene, fortørnet rejste sig op og forlod Salen med den Ytring, at Markgreven maatte forskaane ham for Indbydelse til Hoffet, saa længe hans svenske Majestæt var dettes Gjæst.

Sendebudet i Paris, Baron Ehrensvärd, fik Ordre til strax at forlade Frankrigs Hovedstad omtrent samtidig med, at Bonaparte antog Kejsertitelen og erklærede Kronen for arvelig i sin Familie. Kongens Forbitrelse steg bestandig højere. Da Kejseren af Østerrige i Skrivelse af 27de Juni havde tilkjendegivet Gustaf, at han ikke agtede at gjøre videre Vanskelighader ved at anerkjende det nye Kejser-

dømme, og at man var nødt til at finde sig i Omstændighederne, fik Armfelt Ordre til øjeblikkelig at forlade Wien.

Medens Gustaf saaledes lagde sig ud med det halve Evropa, arbejdede han ivrig paa at faa dannet en Koalition mod Napoleon; men Rusland havde endnu ikke definitivt bestemt sig for Krigen, og England vægrede sig ved at betale Subsidier til Sverige, saa længe dette Rige ikke uigjenkaldelig havde forpligtet sig til at optræde aktivt mod Frankrig. For at vise sit Had mod Revolutionen og sin Interesse for Bourbonerne tilbød Gustaf ved denne Tid den landflygtige Ludvig XVIII. et Tilflugtssted i sine Stater.

Det turde her være Stedet at berøre en Omstændighed, som kaster et klart Lys baade over Kongens Enfoldighed og hans ulyksalige Haardnakkethed i Udførelsen af sine fordærvelige Beslutninger. Under sit Ophold i Baden havde han gjort Bekjendtskab med den navnkundige Sværmer Jung, som først Skrædder, derpaa Øjenlæge, i 1787 var bleven Professor i Statsøkonomi i Marburg og i 1803 var indkaldt til Baden. Denne Jung havde skrevet en Bog, »den kristne Religions Sejr«, som udkom 1798, og som egentlig kun er en Udlæggelse af Apostlen Johannes's Aabenbaring. I dette Værk henfører Jung Historiens politiske Begivenheder til Steder i Apokalypsen, der efter hans Mening er en Profeti om Verdenshistorien, en hurtig, men utydelig Tegning af hele Menneskeslægtens tilkommende Skæbne. Denne Grundtanke gjennemfører han ikke uden Duelighed lige til Apokalypsens 17de Kapitel, hvor han er naaet til Aaret 1798; hvad der nu følger, var altsaa Spaadomme om Ting, som skulde indtræffe. I de følgende Kapitler omtales »Dyret fra Havet«, som paa ny skal optræde og regere en Tid med stor Magt, indtil en, som hedder »sanddru og trofast«, kommer fra Himlen paa en hvid Hest og overvinder Dyret. Dette apokalyptiske »Dyr« lader Jung betyde »en stor Privatmand, som tragter efter Herredømmet over hele Menneskeslægten«.

Hvem der først har indgivet Gustaf Adolf den Tanke, at »Dyret« maatte være Napoleon, og han selv Rytteren paa den hvide Hest, er uvist, men der foreligger talrige Beviser for, at han nærede denne taabelige Overbevisning*). Det var en hellig Pligt for ham som for alle andre Monarker at gribe til Vaaben og overvinde den, der jo var selve det ondes Princip paa Jorden, Guds og Menneskets Fjende; Undladelsen heraf vilde paadrage ham evig Fordømmelse. Hvilke fordærvelige Følger en saadan Indbildning maatte føre med sig, er indlysende.

Da Kongen ingenlunde lagde Dølgsmaal paa sit Had til Napoleon, og da denne havde et fortræffeligt Politi og talrige Spioner overalt, er det en Selvfølge, at de franskes Kejser paa sin Side betragtede Sveriges Konge med alt andet end venlige Øjne. Til Talleyrand skal han saaledes have ytret: »Kongen af Sverige, denne lille bitte Konge, som jeg kunde jage ud af Evropa, hvis jeg vilde. Jeg behøver blot at tillade hans Naboer at tage, hvad de lyste!«**) Napoleon nærede endog en Tid den Tanke, at lade Kongen arrestere og føre til Frankrig, hvilket dog Duroc og flere andre Generaler paa det kraftigste fraraadede.

Imidlertid var man i Sverige lige saa ilde til Mode over Kongens langvarige Ophold i Tyskland, som Hoffet i Karlsruhe over ikke at kunne blive af med denne besværlige og kompromitterende Gjæst. Man gjorde flere Forsøg paa

---

*) Af disse anføre vi følgende: Da Kurfyrsten af Bayern i 1804 eller 1805 af Napoleon fik Æreslegionens Storkors, ytrede Gustaf Adolf til sin Generaladjutant, af Tibell: „Dette er et Varsel om Kurfyrstens Ulykke!“ og da Tibell udbad sig nærmere Forklaring, tog Kongen sin Bibel frem, slog op i Aabenbaringens Bog og pegede paa Skriftstedet: „Ve den, som tager Dyrets Tegn!“

**) Denne Ytring gav Anledning til et Rygte om Sveriges Deling, som løb om i Tyskland under Kongens Ophold der og endogsaa omtaltes i Aviserne.

at faa ham til at rejse, men uden Held. Omsider vidste Kurfyrsten ingen anden Udvej end tillige med Kurprinsen at trække sig tilbage til Lystslottet Schwetzingen. Saa maatte Gustaf Adolf til sidst bekvemme sig til at bryde op fra Karlsruhe, hvilket skete den 12te Juli 1804; men i Stedet for nu endelig at vende hjem til Sverige, hvor man begyndte at tabe Taalmodigheden over hans lange Udeblivelse, rejste Kongen omkring i Sydtyskland og Böhmen og kom den 14de Avgust tilbage til Lystslottet Nymphenburg i Bayern, hvor hans Dronning opholdt sig, efter paa hele denne Rundrejse som sædvanlig at have udspyet Gift og Galde mod de franskes Kejser.

Napoleon, der allerede tidligere havde ladet den franske Statstidende Moniteuren tage Gustaf Adolf under Behandling, tildelte ham nu paa ny en alvorlig Tugtelse, i det han den 14de Avgust i det nævnte Blad lod indføre en Artikel, som udelukkende handlede om Kongen af Sverige, og som efter en Diplomats Udsagn umulig kunde overgaas i det Had, den Foragt og Grovhed, hvormed den talede til en Suveræn*). Fra nu af var Gustaf Adolfs Had mod Napoleon uforsonligt. Den diplomatiske Forbindelse mellem Frankrig og Sverige blev afbrudt; den franske Befuldmægtigede i Stockholm, Caillard, forlod denne By den 17de September, og samtidig hermed afrejste den svenske Forretningsfører, Åkerblad, fra Paris. Alle i Frankrig rejsende eller i fransk Tjeneste staaende svenske Undersaatter fik Befaling til ufortøvet at vende hjem, og al Indførsel i Sverige af franske Bøger og Aviser blev forbudt.

Disse Forholdsregler vare imidlertid ikke tilstrækkelige til at besejre Napoleon; Underhandlingerne med Rusland og England vare endnu ikke bragte til et endeligt Resultat, og hvad der skulde gjøres i Nordtyskland, beroede hoved-

*) Brev fra v. Brinckman til L. v. Engestrøm, Berlin den 28de Avgust 1804.

sagelig paa Preussen. Altsaa blev Armfelt sendt til Berlin for at bearbejde Kong Frederik Vilhelm III.; men Armfelt, der i Berlin som alle Vegne optraadte med Hovmod og Fordringsfuldhed, havde heller ikke i denne Mission Lykken med sig, og Frederik Vilhelm erklærede, (den 26de September) »at da Preussens Nevtralitetssystem havde til Øjemed at sikre Nordtysklands Ro, vilde det ikke kunne tillade Rustninger eller krigerske Bevægelser i Svenskpommern«. At Gustaf Adolf efter Læsningen af dette Brev var nær ved at gaa fra Sans og Samling af Forbitrelse, er en Selvfølge, og Armfelt, der var en lige saa slet Raadgiver som Diplomat og Feltherre, gød Olje i Ilden. Fra dette Øjeblik af nærede Kongen den — i øvrigt ikke urimelige — Tanke, at Preussen kun ventede paa det gunstige Øjeblik, til at opsluge Svenskpommern.

Under alle disse Sorger og Krænkelser havde Gustaf Adolf dog den Tilfredsstillelse at afslutte de saa hedt atraaede, mod Frankrig rettede Traktater med England og Rusland. Det første Rige, der helt vel indsaa, hvor vigtigt et Punkt som Stralsund vilde være, naar det blev sat i kraftig Forsvarsstand, havde gjennem sin Minister ved det svenske Hof, Pierrepont, tilbudt 60,000 Pund Sterling, hvilken Sum i den endelige Traktat mellem de to Riger, som afsluttedes i Stockholm den 3dje December, forhøjedes til 80,000 Pund. I Følge denne hemmelige Traktats fjerde Artikel erklæredes Sverige derhos for en af de Magter, der vare at anse som krigsførende, hvisaarsag, og i Henhold til Traktatens anden og tredje Artikel, hannoveranske Tropper skulde have Tilladelse til at landsættes i Svenskpommern. Med Rusland sluttedes der den 14de Januar (1805) en endnu langt vigtigere Traktat. Det var tilsyneladende kun en defensiv Alliance; men i en hemmelig Artikel erklæredes Krigen mod Frankrig besluttet. Czaren forpligtede sig til at stille 15,000 Mand, hvilke i Forening med 25,000 Svenskere, der skulde lønnes af England, og 10,000 Britter og

Hannoveranere, dem man haabede at formaa England til at stille, skulde danne den nordtyske kombinerede Diversions-Armé, som under Gustaf Adolfs Befaling skulde befri Hannover og operere mod Holland.

Medens de svenske Ministre i Stockholm og Petersburg undertegnede disse Traktater, ved hvilke det ulykkelige Sverige for en enestes taabelige Stivsinds Skyld hvirvledes ind i en unaturlig og unødvendig Krig, havde Kongen nær sat Livet til*) paa Hjemrejsen til sit Land, som han saa uforsvarlig havde forsømt, og som længtes mere efter ham, end han fortjente. Den 7de Februar 1805, efter mere end atten Maaneders Fraværelse, kom han tilbage til Stockholm. Des værre bragte han Krig og Ulykke med sig!

---

*) Natten mellem den 1ste og 2den December blev Kongejagten Amadis, der havde Kongen og Dronningen om Bord, mellem Stralsund og Ystad overfalden af en svær Storm. Jagten blev kastet i Land paa Kysten ved Barhöft, hvor en fattig Fisker modtog de høje rejsende i sin Hytte og erklærede sig villig til at forsøge paa at landsætte Majestæterne paa Sveriges Grund. Dronningen, som var i sit Svangerskabs ottende Maaned, fik imidlertid, da man var stukket i Søen, Krampe af Forfærdelse over Stormens og Havets Raseri, og en Styrtesø kastede Fiskeren, den eneste, der vidste, hvorhen man i den bælgmørke Nat skulde styre for at naa Land, over Bord. Generaladjutant Cardell, som var med i Baaden, reddede baade Fiskeren og Dronningen; medens han med den ene Haand holdt den frugtsommelige Dronning, der vred sig i Krampetrækninger, greb han med den anden Haand den allerede halvdøde Fisker og løftede ham med Kæmpestyrke op af Vandet. Kongen sad imidlertid ganske rolig; men da Cardell, som i Farens yderste Øjeblik havde kastet sin Generaladjutantstav og sin Kaarde paa Bunden af Baaden, havde fuldført sin Bedrift, tiltalede Gustaf ham med Vrede saalunde: „Hvor er Generaladjutantens Stav og Kaarde?“ Fiskeren fik en Gave af — 25 Dukater.

(Forts.)

Fr. Julius Meier.

De fordrevne franske Reformertes Bosættelse i forskjellige evropæiske Lande.*)

I.

Det nantiske Edicts Ophævelse.

Ved Kong Henrik IV.'s Tronbestigelse blev der gjort en Ende paa de langvarige Religionskrige, der uden Afbrydelse havde hærget Frankrig under fire Kongers Regering, et Tidsrum af mere end 50 Aar. Det gjaldt nu

*) Ved Udarbejdelsen af ovenstaaende Skildring ere følgende Værker særlig benyttede: Chr. Weiss: Histoire des Réfugiés Protestants de France depuis la revocation de l'Edict de Nantes jusque à nos jours. Paris 1853. T. I.—II. — Erman og Reclam: Mémoires pour servir à l'histoire des Réfugiés dans les Ètats du Roi de Prusse. Berlin 1781—fl. 7 Voll. -- Pufendorf: de Rebus gestis Frid. Wilhelmi Magni. Electoris Brand. Berolini 1695. Fol. — Steelze: Gesch. des preussischen Staats I—V., især det 3dje Bind. — Pontoppidan: Annales Eccl. Dan. 4 T. og Sammes Danske Atlas II. — Bussæus: Frederik IV.'s Dagregister Kbh. 1770. — Dalgas: Tableau de l'etablissement des Reformés à Fredericia en Jutlande. Copnh. 1797. — Wilse: Beskrivelse over Fredericia. — Uddrag af Bircherods Dagbøger ved Molbech. — Schous Udtog af Forordningerne 1685, 1720, 1747. — Clement: Notice de l'Eglise Reformée française de Copenhague. 1869. — Weinwich: Danske Kunstnere. Kbh. 1829. — Thiele: Kunst-Akademiet og Hestestatuen paa Amalienborg. Kbhvn. 1860. — Sjællandske Registre og sjællandske Tegnelser i Gehejmearchivet i Kjøbenhavn. — A. Ypey og Dermout: Historie om den nederlandske reformerte Kirke især Bind I. (paa hollandsk).

om, at Freden kunde blive af Varighed mellem Landets Beboere af den romersk-katholske Tro og dem, der hyldede Protestanternes Lærdomme. De sidste, der alle vare af den reformerte eller calvinistiske Bekjendelse, kaldtes Huguenotter, et Ord, hvis Oprindelse man har villet tyde paa forskjellig Maade. Medens mange anse dette Navn for opkommet ved en fordrejet Udtale af det almindelige Navn paa Schweizerforbundets Beboere: »die Eidgenossen«, have andre troet, at det stod i Forbindelse med Navnet paa en gammel Konge, Hugo, som sagdes at spøge i Omegnen af Tours om Nætterne, der netop var den Tid af Døgnet, paa hvilken Protestanterne plejede at samle sig til deres Andagtsøvelser*). Strax efter at Henrik IV. havde sikret sig Riget, og umiddelbart efter at han havde sluttet Freden med Spanien i Vervins (1598), lod han udarbejde et Dokument, der for en Del var en Bekræftelse af tidligere Indrømmelser. Dette Aktstykke, som vel ikke satte de Reformerte paa aldeles lige Fod med deres katholske Medundersaatter, men dog gav dem en betryggende Stilling i Fremtiden, var det nantiske Edict. Trods al Modstand fra Katholikkernes, Pavens og Jesuiternes Side fik det Lovskraft i Foraaret 1598. Efter denne Anordnings Bestemmelser skulde de Reformerte i visse udtrykkelig angivne Stæder i Landet have fri Religionsøvelse; dog maatte Katholikkerne i samme Stæder have Tilladelse til at udøve deres Religion; ogsaa paa de katholske Festdage skulde alt Arbejde hvile hos de Reformerte. De skulde betale deres Tiender og opfylde alle dem som Medlemmer af vedkommende Sognemenighed paahvilende Forpligtelser. Paa den anden Side skulde de Reformerte være i fuld Besiddelse af alle borgerlige Rettigheder; for de velhavende iblandt dem stod Adgangen aaben til alle Værdigheder og

---

*) En tredje og maaske den rette Forklaring af Ordet, se „Hist. Archiv“ 1875. II. S. 20.

Æresposter; ligeledes havde de fattige Adkomst til Optagelse i alle Hospitaler og Adgang til Understøttelse i alle milde Stiftelser. Til Retfærdighedens ligelige Haandhævelse blev der i flere Parlamenter oprettet særegne Domstole, bestaaende halvt af Katholikker og halvt af Reformerte, til at paakjende alle mellem Parterne opstaaede Stridigheder. Foruden de Stæder, i hvilke der tilstodes alle Huguenotter fri Religionsøvelse, indrømmedes en saadan ogsaa alle Adelsmænd, der besade Ret til Jurisdiktion i civile og kriminelle Sager. Disse fik fremdeles Rettighed til at tilstaa deres Vasaller Adgang til deres religiøse Sammenkomster. Der tilstodes fremdeles de Reformerte Ret til at have de dem ved tidligere Overenskomster hjemlede befæstede Sikkerhedsstæder; Kommandanterne i disse udnævntes af de Reformerte selv, og til deres Betaling indrømmedes en betydelig Sum af Statsmidlerne. Det var maaske særlig de sidstnævnte Bestemmelser, der gjorde, at det varede en Tid lang, og at det kostede Henrik IV. megen Møje, inden han ved Parlamentets Samstemning kunde skaffe sit Edict Lovskraft. De følgende Tiders Erfaring viste noksom, at de Mænd fik Ret, der i den Stat i Staten, som ved det nantiske Edict blev oprettet i Frankrig, øjnede Forbud og Varsler paa en nær forestaaende Borgerkrig. Heller ikke havde de Mænd Uret, der besværede sig over de reformerte Præsters intolerante Meningsdespoti. Paa den sidste af de faa Synoder, de reformerte Præster holdt, (i Dauphiné 1603), forsøgtes forgjæves en Forening mellem de tvende Hovedpartier, Lutheranerne og de Reformerte, der havde løsrevet sig fra den pavelige Kirke. Ikkun derom blev man enig, at der ved Antikristen, som saa tit nævnes i de sidste apostoliske Breve i det nye Testamente, mentes Paven; en Erklæring herom tilføjedes de protestantiske Symboler. Man kan ikke finde det forunderligt, at dette tjente til at skille Protestanterne fra deres katholske Medkristne. Lidet nyttede det i denne Henseende,

at enkelte Protestanter*), der vare mere fordomsfrie end Mængden af deres Trosbrødre, nedlagde en bestemt Indsigelse mod Gyldigheden af denne Forklaring, især da disse Mænd ikkun paadroge sig Mistanke om at være hemmelige Papister.

Saa længe det nantiske Edicts Giver, Henrik IV., levede, gik det nogenlunde godt, hvorvel det gamle Had ved hver given Lejlighed blussede op mellem de to Partier; men under hans Søn og Eftermand, Ludvig XIII., grebe de fornemste Slægter blandt Protestanterne til Vaaben. Hertugerne af Rohan og Soubise satte sig i Spidsen for Bevægelsen. Det var fra Staden Rochelle, den sidste af de Reformertes Sikkerhedsstæder, at Modstanden udgik. Skjønt understøttet af England maatte Staden dog (den 28de Oktober 1629) overgive sig til den kongelige Belejringshær. Kardinal Richelieu, der selv ledede Belejringen, giver i sine Mémoires en gribende Skildring af den Grad, Elendigheden i Staden havde naaet.

»I Værelserne, i Husene, paa de offentlige Pladser, laa der overalt fuldt af døde; de, som bleve tilbage, vare saa svage og afkræftede, at de ikke kunde begrave Ligene. De lode dem ligge der, hvor de havde udaandet deres sidste Suk; imidlertid var der ej over Staden nogen fordærvet Luft; thi de, der gik bort, vare saa medtagne af Sult, at de efter deres Død snarere hentørredes end gik i Forraadnelse«. Efter Rochelles Fald holdt Hertugen af Rohan sig endnu en Tid lang i Languedoc, og først Foreningen Alois endte de borgerlige Uroligheder.

Om det var af Medynk med de, af fremmede Magter og af deres egne herskesyge Høvdinger, vildledte, eller det var Statshensyn, der ledede Richelieus Politik, lader sig ikke afgjøre; men de Reformerte lede intet Skaar i den ved det nantiske Edict tilstaaede Trosfrihed. I deres kirkelige Organisation skete

*) Grotius, Calixtus, Laud.

heller ingen Forandring; men medens de Reformerte ophørte at være et politisk Parti, havde de Lejlighed til at lægge Vind paa alle de Fredens Kunster, der betinge en rolig og lykkelig Tilværelse. Under deres flittige Hænder naaede Handel, Skibsfart, Fabriksdrift, Agerdyrkning og Kvægavl en høj Grad af Udvikling. Lige saa store som Rygterne vare om deres Flid og Arbejdsomhed, lige saa stort var ogsaa det Ry, de kom i for deres Paalidelighed og Uegennyttighed i Embedsførelsen, Egenskaber, der især under Colberts Ministerium bidroge til, at de bleve hyppig ansatte som Finantsembedsmænd. Med ikke mindre Iver lagde de Reformerte sig efter boglige Kunster, og i Stæderne Sedan og Saumur havde Calvins Tilhængere berømte Højskoler, hvis Ry strakte sig til fremmede Lande. Hvor stor end den Kløft var, der endnu paa den Tid adskilte Lutheranerne og de Reformerte, véd man dog, at det ej hørte til Sjældenhederne, at selv lutherske Fyrstesønner besøgte disse franske Akademier, hvor de med Videnskaberne tilegnede sig det franske Sprog og den Politur, den Finhed i Sæder og den Dannelse, man mente bedst at kunne naa ved et Ophold i Frankrig. I det Aarhundrede, der gik forud for det nantiske Edicts Ophævelse, træffer man paa alle Punkter udmærkede, højt dannede Mænd, der tilhørte den reformerte Kirke; i Veltalenheden, i Retslæren, i Digtekunsten, i Lægevidenskaben, alle Vegne indtoge de Reformerte en fremragende Plads. En Protestant var den egentlige Stifter af det franske Akademi. En anset Forfatter, Valentin Conrart, plejede fra 1639 i Paris at samle en Del Videnskabsmænd til Samtale over alle Haande literære Æmner, navnlig saadanne, der angik det franske Sprog, dets Renhed og dets Renselse for uædle Udtryk. Dette faldt i Richelieus Smag. Selv udmærkede denne Statsmand sig ved et let og flydende Sprog i sine Breve, og han var ikke blind for, hvor meget Videnskabens omhyggelige Pleje kunde tjene til at udbrede Frankrigs Ære. Han gav den nævnte

Conrart i Ærende at udkaste Love for Akademiet, og skjønt denne Mand var en ivrig og nidkjær Protestant, bestyrede han Akademiets Anliggender til sin sidste Dag. I Behandlingen af det franske Sprog naaede de Reformerte dog aldrig de store katholske Talere; Massillon, Bourdaloue, Bossuet ville til alle Tider skinne i den franske gejstlige Veltalenheds Aarbøger som Stjærner af første Rang; men en hæderlig Plads indtoge ligefuldt mange Protestanter, der fremtraadte i Frankrig.

Medens Ludvig XIII. førte Scepteret, mistede de Reformerte, der ved udenlandske Magters Indflydelse vare blevne indviklede i alle Haande æventyrlige og vovelige Foretagender, den ene Rettighed efter den anden; imidlertid var det lykkedes dem at beholde den Ligeberettigelse for Lovene med Katholikkerne, som det nantiske Edict havde tilsagt dem. Medens imidlertid Tabet af de befæstede Stæder havde gjort en stor Forandring i deres hele Stilling, var der andre Omstændigheder, som bebudede, at den Tid snart nærmede sig, da den protestantiske Religions Bekjendere ej længere vilde have noget trygt Opholdssted i det franske Rige. Efter Richelieus Død gik Styrelsen af den franske Stats Anliggender over til Mazarin. Ligesom Richelieu havde han naaet den øverste gejstlige Værdighed, som Paven kunde bortgive; men han stod ej tilbage for sin Forgænger i at beskytte de Reformerte i den lovlige Nydelse af alle de Rettigheder, det nantiske Edict hjemlede dem Paa Grund af de Klager, som løde hist og her over Indgreb i de Reformertes Rettigheder, beskikkede Kardinalen Mænd, der skulde berejse Landet, med Fuldmagt til at raade Bod paa disse Anker, hvor de fandtes grundede. Han gik endnu et Skridt videre; han fornyede de hidtil i Almindelighed overtraadte Lovbestemmelser, der fritoge de protestantiske Præster for Skatter og andre Afgifter, og i saa Henseende satte han dem paa lige Fod med de katholske. Andre Ting kunne anføres som Vidnesbyrd om den kloge

Politik, der betegnede Mazarins Forhold til Protestanterne; at disse ydede hans Fremfærd deres fulde Bifald, fremlyser af deres Forhold under de borgerlige Uroligheder, den saakaldte Frondekrig, i Ludvig XIV.'s Mindreaarighed.

Medens Sagerne stode saaledes, var der Omstændigheder, som virkede i Stilhed til det engang saa mægtige protestantiske Samfunds Opløsning. En særegen Glans udgik fra det franske Hof og kastede sine Straaler over hele Landet. Der var mange, som for at vinde Fyrstens Gunst opofrede alt, endog deres religiøse Bekjendelse. De protestantiske Adelsmænd mærkede længe, før noget udtrykkeligt Forbud hindrede dem i at bekjende deres Fædres Tro, at de for dennes Skyld vare mindre vel anskrevne i de højere Kredse. Et Middel til atter at indynde sig hos disse var at forandre Religion. Der var i hine Dage mange, som forlode deres Fædres Tro for at vinde timelige Fordele; der var andre, som lode sig bevæge af Overbevisningen om, at Sandheden maatte søges i den katholske Kirke. Tvende ved en blændende Fremstilling udmærkede Lærdomsværker udrettede paa den Tid store Ting; det ene var den jansenistiske Theolog Arnaulds Skrift om den katholske Tros bestandige Overensstemmelse; det andet den franske Biskop Bossuets Udvikling af de katholske Troslærdomme. Den Fordømmelsesaand, der havde bemestret sig de forskjellige Partier i den kristne Kirke, var for Tiden svunden bort, og man begyndte at ane Muligheden af ogsaa at kunne opnaa Frelse trods en i dette eller hint Stykke fra den almindelige Kirkelære afvigende Bekjendelse. Hvad var da til Hinder for, at ogsaa Katholikker kunde frelses? Naar Hensyn toges til, at Katholikkerne udgjorde den overvejende Del af Jordklodens kristne Befolkning, hvor sandsynligt var det da ikke, at der maatte være størst Sikkerhed i at slutte sig til deres Bekjendelsesform? Dette saakaldte argumentum a tuto blev paa hin Tid hyppig anvendt til Fordel for den katholske Tro.

Men det var ikke til Theologernes Afgjørelse, at Spørgsmaalet om det nantiske Edicts Ophævelse eller dets Krænkelse blev henvist; i dette Stykke krævede Ludvig XIV. en ubetinget Underkastelse under sin souveræne Vilje, skjønt han som sine Forgængere havde forpligtet sig til at holde hint Edict.

Det var fra Aaret 1662, at der begyndte en Række Forfølgelser mod Landets protestantiske Befolkning. Man begyndte med at udelukke visse Distrikters reformerte Beboere fra Ret til at nyde godt af Bestemmelserne i det nantiske Edict, efterdi de først vare blevne forenede med den franske Krone, efter at Edictet var traadt i Kraft.

Hvorledes den ene af de Bestemmelser, der ved det nantiske Edict vare givne til bedste for de Reformerte, blev afskaffet efter den anden; hvorledes Kongen ved Bestikkelser og Vold søgte at lokke og tvinge de Reformerte til Frafald, og hvorledes Edictet selv til sidst blev ophævet 1685, er til Dels omtalt i tidligere Aargange af dette Tidsskrift*), og hører i alt Fald ikke hjemme i nærværende Sammenhæng, hvor den Opgave, vi have stillet os, navnlig skal være, at give en Skildring af de fra Frankrig fordrevne Reformertes Nedsættelse rundt omkring i de forskjellige Lande i vor Verdensdel; men til den foranstaaende Udvikling, der skal tjene som Indledning til den følgende Fremstilling, maa vi dog endnu tillade os at føje et Par Bemærkninger. Alle de reformerte Menigheders Præster fik Befaling til at udvandre; 14 Dage vare tilstaaede dem til at gjøre sig rejsefærdige. Den berømte Claude, Præst ved en af Hovedstadens største reformerte Kirker, blev det paalagt at være borte inden 24 Timer, og en Kammertjener hos Ludvig XIV. fik det Hverv at ledsage ham til Bryssel. Alle de andre Præster ved Kirkerne i

*) Jfr. Afhandlingen: Protestanternes Tilstand i Frankrig mellem det sextende og attende Aarhundrede. „Historisk Archiv". 1872. I. S. 250—71.

Paris fik ikkun en Forberedelsestid af 14 Dage. Lige saa strængt som det var paalagt Præsterne at forlade deres gamle Hjem og Arnested under de haardeste Straffe, lige saa strængt var det Forbud, der gjaldt mod alle andre Huguenotters Udvandring. Forgjæves anholdt flere, endog fortjente Mænd om Tilladelse til at udvandre. Som en særdeles Gunst indrømmedes dette kun tvende; den ene var Marechallen af Schomberg, der maatte forpligte sig til at gaa til Portugal, hvis Hære han for henved en Snes Aar tilbage havde anført med Held og Hæder under dette Lands Uafhængighedskrig mod Spanien; senere anførte han William III.'s Hær i Irland og faldt ved Boyne. Den anden var Marquien af Ruvigny, der maatte forpligte sig til at begive sig til England. Admiral Duquesne, en af den franske Sømagts Skabere, en bedaget Olding, blev kaldet til Kongen, som gjorde ham ivrige Forestillinger om, at han skulde omvende sig til den katholske Religion. Oldingen viste sine hvide Haar og ytrede for Ludvig: »I 60 Aar har jeg givet Kejseren, hvad Kejserens er; tillad mig nu, Deres Majestæt, at jeg giver Gud, hvad Guds er«. Man tillod ham, uanset hans Trosbekjendelse, at forblive i sit Fædreland; hans Sønner fik Lov til at rejse, og i Afskedstimen tog Faderen det Løfte af dem, at de ikke maatte føre Avindsskjold imod deres Fædreland. En af disse Sønner fik store Tilbud om at indtræde i Krigstjeneste mod Frankrig baade af England og Nederlandene; men han blev den Forpligtelse tro, hans Fader havde taget af ham. I den spanske Arvefølgekrig gjorde han flere Rejser i sine Trosbrødres Ærende, for at bevæge de krigsførende Magter til under Fredsunderhandlingerne at arbejde til bedste for de fra deres Fædreland fordrevne franske Reformerte.

Prinsessen af Tarent, en Datter af Landgreven af Hessen-Cassel, fik med Nød og næppe Tilladelse til at forlade Riget, og man fandt sig i, at Grevinde Roy, hvis

Mand havde taget Tjeneste i den danske Hær, begav sig til ham.

Paa disse enkelte Undtagelser nær, tillodes det ingen af de Reformerte at forlade deres Fædreland, og man passede nøje paa, at ingen skulde undslippe; men lige saa lidt som det nyttede, at man holdt Vagt ved alle Kysterne og betalte rigelig for Paagribelse af enhver Flygtning, lige saa forgjæves bestemtes de sværeste Straffe for dem, hvem det lykkedes at paagribe. Der var mange, som af Kjærlighed til Friheden trodsede alle Farer. Ofte rørtes de, der skulde passe paa, at de ikke undslap, af Medlidenhed med disse Stakler og gave dem Midler til at flygte for deres Forfølgere. Rørende ere Beretningerne om den Hjælp, der ydedes, ofte af aldeles fremmede Mennesker, til dem, som ved Flugten unddroge sig deres Forfølgere. Ligesom der haves mange Træk af Hjælpsomhed og af højmodig Selvopofrelse fra den franske Revolutions Rædselsdage, saaledes har man lignende fra de Dage, da det nantiske Edict ophævedes.

II.

De franske Reformertes Bosættelse i de brandenburgske Lande.

Medens de franske Reformerte i Hobetal grebe til Flugten, og Frankrig led et Tab af sine flittigste og sædeligste Indbyggere, fandtes der rundt omkring statskloge Fyrster, som gjorde alt, hvad der stod i deres Magt, for at faa de fordrevne til at bosætte sig i deres Stater. En saadan Fyrste var Frederik Wilhelm den store af Brandenburg, der under hele sin lange Regering (fra 1640) uafladelig havde været sysselsat med at afhjælpe den Skade, Trediveaarskrigen havde bragt over hans Stater. Han havde lagt nøje Mærke til den Vending, det lod til, at Tingene vilde tage hinsides Rhinen, og havde uden Tvivl gjennem sit statskloge Sendebud ved det franske Hof,

Ezechiel Spanheim*), en Mand, der var lige saa bekjendt for sin Dygtighed i Statssager som for sin udbredte flersidige Lærdom, alt givet de misfornøjede Protestanter Tilsagn om, at de maatte bosætte sig i hans Lande, saa snart de ikke mere kunde blive i deres Fædreland. Alt var færdigt til dem, der vilde bosætte sig i Kurfyrstens Lande. En og tyve Dage efter, at det nantiske Edict var ophævet i Frankrig, den 9de Oktober 1685, indbød han ved en offentlig Bekjendtgjørelse de Reformerte, man nægtede Religionsfrihed i Frankrig, til at komme og nedsætte sig i de brandenburgske Lande. Hans offentlige Erklæring indeholder følgende Hovedpunkter: »Han havde befalet sin Gesandt i Haag og sin Kommissarius i Amsterdam at skaffe de fra Frankrig flygtede Reformerte, der havde i Sinde at nedsætte sig i hans Stater, Levnedsmidler for Øjeblikket og Fartøjer til deres videre Befordring. De skulde have Lov til at nedsætte sig, paa hvilke Steder de fandt for godt. Der var givet Befaling til, at hvor som helst disse fremmede vilde opslaa deres Boliger, skulde de forsynes med alt, hvad dertil var nødvendigt. Var der i de Stæder eller Landsbyer, hvor de maatte ville bo, øde og af Ejermændene forladte Huse, gav Kurfyrsten dem og deres Efterkommere fuld Ejendomsret til disse Huse og lovede at holde de tidligere Besiddere skadesløse i alle Maader. Der skulde ydes de fremmede de til Husenes Istandsættelse

---

*) Ezechiel Spanheim, født i Genéve 1629, Søn af den theologiske Professor Frederik Spanheim, kom i Kurfyrst Frederik Wilhelms Tjeneste, der brugte ham som sin Gesandt i Frankrig; han opholdt sig i ni samfulde Aar ved det franske Hof, som han forlod 1689, da han blev kaldet tilbage til Berlin, hvor han nu under videnskabelige Sysler tilbragte nogle Aar. Efter Freden i Ryswik sendtes han paa ny til Hoffet i Versailles, hvor han forblev til 1702, da han blev sendt til England. Her døde han i Aaret 1710. Som Videnskabsmand havde han især Fortjeneste af Numismatikens Studium.

og Indretning fornødne Materialier; disse Huse skulde i et Tidsrum af 6 Aar være fritagne for al Afgift. Dersom der paa de Steder, hvor de maatte ville nedsætte sig, fandtes Pladser, skikkede til derpaa at opføre Bygninger, da bevilgedes dem til deres Byggeforetagender alle fornødne Materialier og Frihed for al Afgift i Løbet af 10 Aar. Strax, naar de ankom til et Sted, havde Kurfyrsten givet sine Embedsmænd Befaling til at skaffe dem og deres Familier Huse til Leje; for Huslejens Betaling i et Tidsrum af 4 Aar indestod Kurfyrsten, naar de fremmede forpligtede sig til at bebygge de Pladser, der anvistes dem. Saa snart de havde bosat sig i en hvilken som helst By eller Flække, havde de Adkomst til at erholde Borgerret og Andel i alle Lavsrettigheder i Lighed med Kurfyrstens indfødte Undersaatter. De blandt de indvandrede, der vilde overtage noget Fabrik- eller Manufakturanlæg, skulde forhjælpes med alt dertil fornødent. Vare de indvandrede Landmænd, der vilde lægge Vind paa Agerbrug, skulde der forskaffes dem det fornødne Areal at dyrke; i Begyndelsen skulde de forsynes med alle Nødvendighedsartikler, ligesom Kurfyrsten tidligere havde hjulpet endel fremmede fra Schweiz, der havde nedsat sig i hans Stater. I de Stæder, hvor flere af de for Religionens Skyld flygtende Familier nedsatte sig, skulde de have Ret til at udnævne tre af deres Midte, der i Mindelighed skulde afgjøre alle de Stridigheder, som maatte opstaa mellem dem indbyrdes; i Tvistigheder mellem de fremmede og Landets egne Indbyggere skulde Stedets ordinære Øvrighedsperson og den, der var udvalgt af den franske Befolkning, træde til. I enhver By skulde der holdes en Præst, som paa et bekvemt Sted havde at forrette Gudstjenesten med de blandt de franske Kalvinister brugelige Ceremonier. Adelen forundtes samme Rettigheder og samme Adgang til Æresposter, som den havde besiddet i Frankrig. Den skulde for sine Godsers Vedkommende besidde disse med samme Forrettigheder som den indfødte Adel. Alle disse Privilegier gjordes ej blot

gjældende for de franske Kalvinister, som efter hin Forordnings Datum bosatte sig i de preussiske Stater; men der tillagdes dem endog en tilbagevirkende Kraft saaledes, at de kom til at gjælde alle af fransk Herkomst, der havde bosat sig i de preussiske Lande, naar det blot havde været Hensyn til Religionen og Forfølgelse for dens Skyld, som havde bevæget dem til at udvandre.«

Med den Bestemmelse, at der i alle Provinser skulde beskikkes Kommissærer, til hvem de Reformerte saa vel strax som senere skulde kunne henvende sig i alle mødende Forhold, ender dette i sit Slags enestaaende Beskyttelsesbrev.

Som en Følge af alt dette nedsatte de franske Reformerte, hvem slige Forrettigheder vare givne, sig i Mængde; deres Tal voxede, deres flittige Hænder opdyrkede mange øde Egne, og nye Velstandskilder aabnede sig overalt. Med den materielle Kultur fulgte den aandelige. De reformerte Menigheder havde fra Begyndelsen af udmærkede Præster, hvis Foredrag og Skrifter tjente til Mønstre i flere Retninger.

Den store Kurfyrste, som havde lagt Grunden til den preussiske Stats i vore Dage saa betænkelige og for Nabostaternes Ro og Sikkerhed saa faretruende Højde, og med det samme havde sikret de fra Frankrig fordrevne Protestanter en Tilværelse, der langt overgik den, de havde haft i deres Hjem, oplevede endnu at se Frugten af sine Bestræbelser.

I en lang Aarrække vedbleve Efterkommerne af de franske Reformerte at være talrige i alle det preussiske Monarkis Provinser, og de bleve begunstigede paa alle Maader. Man maa beundre den store Kurfyrste for den Opfindsomhed, han udfoldede for at tilvejebringe de nødvendige Summer, som behøvedes til at underholde de mange Hundrede fordrevne ved deres første Ankomst, inden de endnu formaaede selv at tjene det fornødne til Livets Ophold; men ikke ringere Bekostninger krævedes der til at holde de, i de Reformertes Privilegier, givne Løfter om, at de skulde vorde

forsynede med alt, hvad der behøvedes for at begrunde deres Fremgang i de Næringsveje, ved hvilke de agtede at søge deres Livsophold. At disse fremmede med de særlige Begunstigelser, der vare dem indrømmede fremfor det preussiske Riges indfødte Beboere, skulle alle Vegne være blevne vel ansete af disse, er ikke rimeligt, og Exempler paa det modsatte forekomme hist og her i den Tids periodiske Presse. Imidlertid stræbte Kurfyrsten at anvende de nye Kræfter, de tilførte den preussiske Stat, paa den for det hele Monarki mest nyttige Maade. Ligesaa gjorde ogsaa hans Efterfølgere.

Er der Spørgsmaal om Fortjenester af Krigsvæsenet, da udmærkede de fra Frankrig for Religionens Skyld fordrevne Reformerte sig under alle de Krige, den store Kurfyrste, hans Søn og Sønnesøn førte; hvilke Tjenester Efterkommerne af de Mænd, hvem den store Kurfyrste havde givet et saa gjæstevenligt Ophold i sine Lande, beviste det Land, der havde skjænket dem Borgerret, viste de ikke faa udmærkede Feltherrer, der i Syvaarskrigen anførte Frederik II.'s Hære imod de talrige Stridskræfter, som Østerrig, Rusland og Frankrig bragte paa Benene mod den endnu nye Stat; disse Mænds Billedstøtter ere oprejste paa Slotspladsen i Berlin til Minde om Frederik II. og hans Aarhundrede. Bliver der dernæst Spørgsmaal om, hvad den aandelige Kultur i de preussiske Lande har vundet ved de fremmedes Bestræbelser, da kan man i de snart 200 Aar, som ere forløbne, siden de franske Nybyggere bosatte sig alle Vegne i de preussiske Lande, opvise Navne paa Lærde i alle Videnskaber lige fra Lacroze, Beausobre og Ancillon, alle Præster i Berlin i de fremfarne Aarhundreder, indtil den berømte Jurist Savigny i vore Dage. Berømte vare i sin Tid de trende højere Dannelsesanstalter, som vare oprettede og bleve styrede af Mænd, der tilhørte den franske Koloni; vi tænke paa det franske Kollegium og det adelige Akademi i Berlin samt det franske Institut eller Ridderakademiet i Halle.

Den førstnævnte Anstalt, der blev styret af de franske Nybyggere, men besøgtes lige meget af Tyskere og Franskmænd, forberedte Ungdommen især til Dommerembeder og gejstlige Stillinger; det adelige Akademi, i Spidsen for hvilket den store Kurfyrste satte sin kjære Ven Charles Ancillon, havde det Formaal at danne den adelige Ungdom i Brandenburg og Pommern for Embeder i Militærstanden og det diplomatiske Fag. Det franske Institut i Halle blev alt i Aaret 1694 ophøjet til et Universitet, der snart indtog en fremragende Plads blandt Tysklands mange Højskoler. Efter en Angivelse af den berømte Geograf Büsching studerede her i de første 50 Aar af dets Tilværelse 2 Prinser, 120 Grever, 1253 Baroner og andre Adelsmænd. Det berømteste af alle de Anstalter til Videnskabernes Fremme. til hvis Indretning man benyttede de Kræfter, Udvandringen fra Frankrig havde tilført den preussiske Stat, er dog det berlinske Videnskabernes Selskab (stiftet 1700); dets første Præsident paa Livstid var Leibnitz.

Den store Kurfyrste døde 1688; men baade hans Søn, der tog Navn af Preussens Konge, og alle dennes Efterfølgere fortsatte det af Kurfyrst Frederik Wilhelm begyndte Værk, saa vel hvad den Omsorg angik, den preussiske Regering bar for de rundt om i Landet bosatte Efterkommere af de for Religionens Skyld flygtede Franskmænd, som hvad den Nytte angik, de preussiske Herskere vedbleve at drage af deres nye Undersaatter.

Frederik II.'s Opdragelse var betroet en fransk Dame, og hans fortrolige Omgang med den Kreds af franske Videnskabsmænd, han trak til sig i Berlin og Sanssouci, er lige saa bekjendt som hans Ringeagt for det tyske Sprog og den tyske Literatur, der netop i hans Tid begyndte at hæve sig fra sin tidligere Fornedrelse. Man véd, at det fortrinsvis var Videnskabsmænd af den mod Religion og Kristendom fjendske Skole, som Kong Frederik II. begunstigede; men dette var ej til Hinder for, at han ogsaa beskyttede

Mænd blandt de fremmede, der talte i andre Toner. Var det Kongens Mening at knytte den Skare Fjender af den kristelige Tro, han havde samlet om sig, og blandt hvilke d'Alembert og fremfor alle Voltaire indtoge en fremragende Plads, sammen med den Skare udmærkede Mænd, som for Troens Skyld vare udvandrede fra deres Fodeland, blev denne Forventning saare skuffet. Det fortjener i øvrigt at bemærkes, at, da i Kongens sidste Leveaar et Aarhundrede var forløbet siden det nantiske Edicts Tilbagekaldelse og altsaa siden de Reformertes Indvandring i de preussiske Lande, skal Kongen have ytret sin Glæde over, at det var ham forundt at opleve denne Jubelfest.

Vende vi os fra den aandelige Kultur, der fremelskedes i de preussiske Lande under den store Kurfyrste og hans nærmeste Eftermænd i Regeringen, til den materielle Opkomst, hvori hine Kolonister bragte den preussiske Stat, møder os her den Anvendelse, Kong Frederik II. gjorde af hine fremmede, da han vilde bringe sit ved Syvaarskrigens Hærgninger ødelagte Land i Flor. Efter Freden i Hubertsburg henvendte Kongen sin Opmærksomhed paa Landets Opblomstring; de indenlandske Uldmanufakturer havde alt tidligere været et Formaal for Regeringens Omsorg, saa at det var forbudt at udføre Uld til fremmede Lande. Da man efter den nævnte Fredsslutning paa ny henvendte sin Opmærksomhed paa denne Sag, skortede det paa Folk, der kunde spinde, og Kongen lod da fra fremmede Lande komme Spindersker, der bosatte sig i 280 Landsbyer, med 200 i hver enkelt*). Det var navnlig de indvandrede Reformerte, hvem Frederik II. brugte til at anlægge Fabrikker. Juvelér- og Guldsmedearbejderne naaede paa den Tid en høj Grad af Fuldkommenhed, og da de preussiske, af Franskmænd udførte,

*) Saaledes er det i det mindste fortalt af den bekjendte Historieskriver om de franske Réfugiés, Charles Weiss. Vol. I., 201.

Smykker i disse Fag kunde udholde en Sammenligning med de bedste indførte, bleve de en rig Velstandskilde for den preussiske Stat. Man fortæller, at Frederik II. hvert Aar bestilte et vist Antal Gulddaaser, hvilke han betalte med 600 til 20,000 Rd. Stykket. Han lod sig ikke nøje med at bestille disse prægtige og kostbare Sager, hvis Udførelse, naar den skulde være tilfredsstillende, krævede Arbejde i flere Kunstfag, men Kongen lod de paagjældende Kunstnere, der alle hørte til den franske Koloni i Berlin, komme til sig, underholdt sig med dem om deres Kunst, gav dem selv Tegninger eller rettede deres, som om han selv var inde i alle Kunstens Hemmeligheder. Det var ligeledes de franske Kolonister, der først i Brandenburgs Sandørkener plantede og opelskede Morbærtræer, og overalt, hvor de nedsatte sig, indførtes Silkeavl; flere ved de franske Kirker ansatte Gejstlige lærte Landets oprindelige Beboere at opklække Silkeorme. I de Egne, hvor der var Skov, men hvor Mangel paa Floder hindrede Brændetransporten, anlagde de franske Kolonister Jærnstøberier, som forsynede Rigets talrige Fæstninger med Jærnkanoner og Ammunition. De store Moradser, der strakte sig langs med Oderen fra Svinemünde til Küstrin, bleve udtørrede og maaske for første Gang opdyrkede, og i de Egne, der forhen havde udgjort Sumpe og Moradser, fandt nu 1200 flittige Familier et godt Livsophold.

Hvorledes de fremmede indførte nye i det Land, i hvilket de nedsatte sig, ikke bekjendte Næringsveje, kunde let godtgjøres med mange Exempler. De anlagde saaledes Bryggerier, hvori de bryggede et tyndere Slags Øl end det i Almindelighed brugelige fede og nærende Øl; det kaldtes fransk Øl og var længe i Brug blandt de franske Kolonister. Andre, især de, der vare indvandrede fra Rochelle og dets Omegn, anlagde Brænderier, og det af dem brændte Brændevin var en meget søgt Handelsartikel. Det var fremdeles dem, der gjorde Brugen af Karreter almindelig,

og indførte Bærestole (Portechaiser, der kaldtes chaises françaises). At den første Tanke derom er udgaaet fra de franske Flygtninge, fremlyser deraf, at de fik udelukkende Ret til at bruge denne Industrigren; Kurfyrsten bekostede Bærestolene og Portørernes Dragter, og de Bærestole, der betjentes af Folk af den franske Koloni, vare de eneste, som maatte betræde Slottets Indre. Der var blandt de i Preussen indvandrede fremdeles mange Bagere; ved dem blev Hvedebrød eller Franskbrød først bekjendt. Ogsaa mange andre Opfindelser, der sigtede til at gjøre Livet rigere paa Nydelse, bleve først af de franske Flygtninge bragte i Omløb i deres nye Fædreland. Det var ogsaa dem, der indførte adskillige Forandringer i den daglige Levemaade, i Køkken, Kjælder og Bagerovn; dem, der lærte Tyskerne at tilberede mere velsmagende Næringsmidler; det var fremdeles dem, der først i Berlin efter franske Mønstre indrettede Huse til fremmede Standspersoners Modtagelse og Beværtning, o. s. fr.

Vi tilføje endnu, at da den store Kurfyrste havde aabnet de franske Nybyggere Adgang til alle Landets Stæder, voxede Antallet af Byernes Indbyggere i en overordentlig Grad. Vi hente et Exempel fra Rigets Hovedstad. Som bekjendt, bestaar Berlin foruden af nogle Forstæder af de tvende Stæder »det egentlige Berlin« og »Køln an der Spree«. Disse Dele udgjorde den hele Stad, indtil Trediveaarskrigen begyndte; i 1645 var der efter den nøjagtige Büschings Beretning kun 1236 Huse; i 1662 begyndtes Anlæggelsen af Friederichswerder, og lidt efter lidt blev der meddelt Tilladelse til flere at bebygge hidtil ødeliggende Pladser; men først fra den Tid, da de franske Kolonister fik Tilladelse til at nedsætte sig i Staden, voxede Tallet af Huse og Mennesker. I 1709 taltes her, Hoffets Embedsmænd ikke medregnede, 49,855 Mennesker; i 1721 var der foruden Garnisonen 53,355 Indb.; i 1735 var der 67,743; i 1755 var Tallet steget til 100,336, og endelig i Aaret

1777 til 108,355 foruden dem, der hørte til Krigsstanden. Om end flere andre Grunde bidroge til, at Stadens Folkemængde i hine Aar tiltog saa anselig, maa dog ogsaa Indvandringen af mange Kolonister have bidraget hertil i betydelig Grad.

I lang Tid holdtes de Reformertes Privilegier efter Bogstaven i den store Kurfyrstes Frihedsbrev. Medens Efterkommerne af den Slægt, der var indvandret i de sidste Decennier af det 17de Aarhundrede, ganske blandede sig med deres i Preussen indfødte Medborgere og fra Barnsben modtoge samme Undervisning i det tyske Sprog som disse, vedbleve de dog i lang Tid at udgjøre egne Menigheder, hvis kirkelige Sprog, i hvilket Ordet prædikedes, og alle kirkelige Handlinger foretoges, var det franske. Foruden Kirker rundt om i alle Stæder i det hele Monarki havde de alene syv i Berlin. Saaledes stode Sagerne til de første Decennier af vort Aarhundrede; de store Nederlag, som de Franske tilføjede Preusserne, førte til at udslette de Sympathier, mange, der nedstammede fra den franske under den store Kurfyrste indvandrede Koloni, endnu nærede for deres Fædres Nationalitet, og ligesom det berlinske Videnskabernes Selskab ophørte at udgive sine Afhandlinger i det franske Sprog og i Stedet for anvendte Modersmaalet, saaledes var der mange, som omdannede deres franske Navne til tyske; alle kjende den berømte Philolog Butman, hvis tyske Navn er opstaaet ved en Fordrejelse af det oprindelig franske Boutemont. I Aaret 1803 udgjorde de Franske endnu 19,732 Mennesker, hvoraf 11,358 kom paa Berlin. Under Uafhængighedskrigen, medens Fichte steg ned af Kathederet for at kæmpe mod sit Fædrelands Fjender, var der mange, som for ramme Alvor tænkte paa at aflægge deres franske Navne og fuldstændig gaa op i den tyske Befolkning. Tvende ansete Præster formaaede dog ved deres Indflydelse den store Mængde af deres Sognemænd til at frafalde en saa yderlig gaaende Beslutning. Indtil 1819 var der præ-

diket i det franske Sprog i syv berlinske Kirker; fra den Tid kom det franske Sprog til at vexle med det tyske, og fra 1830 er der blot én Kirke, i hvilken det franske Sprog endnu anvendes. Samme Skæbne er overgaaet de andre store Stæder, i hvilke det franske Sprog brugtes i Kirkerne, og i Landsbymenigheder, hvor det i sin Tid var blevet indført som Kirkesprog, er det for endnu meget længere Tid tilbage ombyttet med det tyske Modersmaal.

Vi ville endnu opkaste det Spørgsmaal: Hvorfra fik Kurfyrst Frederik Vilhelm Midler til de mange Udlæg, der maatte gjøres, for at sætte de franske Flygtninge i Stand til at opføre de Huse, i hvilke de skulde have Boliger, de Kirker, i hvilke de skulde søge deres Andagt, til at lønne de Lærere, der skulde undervise voxne og Børn, og til at anskaffe de Materialier, der behøvedes for at sætte dem i Stand til at begrunde en Næringsvej? De Penge, de flygtende medførte, vare selv i de heldigste Tilfælde ikke ret mange; selv om det lykkedes denne eller hin at redde nogen Formue af det almindelige Skibbrud, saa behøvede de dog alle mere eller mindre at tages under Armene af den Fyrste, der havde givet dem et Tilflugtssted i sine Lande. Som vi før sagde, kom betydelige Begunstigelser Fabrikanter og Haandværksfolk til gode; ikke ringere vare de Indrømmelser, som gjordes de fra deres Hjemstavn fordrevne Agerbrugere i Overensstemmelse med det omtalte Edict, der var givet i Potsdam, umiddelbart efter at det nantiske Edict var hævet. Efter Edictet skulde Kurfyrstens Embedsmænd tildele de franske Nybyggere de Jordlodder, der maatte ligge dem bekvemmest; de bleve ikke blot afgiftsfrie i det en Gang bestemte Aaremaal; men baade de selv og deres Efterkommere befriedes fra al Hoveribyrde og erholdt de Materialier, de behøvede til at bygge Huse og Ladebygninger; enhver Jorddyrker fik en Sum til at kjøbe sig Agerdyrkningsredskaber for, og for at knytte Kolonierne fastere til de dem tilstaaede Jordstykker og afskære al Tanke om igjen

at vende tilbage til det Fædreland, de havde forladt, bestemtes det, at disse Lodder ikke tilhørte de enkelte Familier, men det hele reformerte Samfund, der havde forladt deres gamle Hjemstavn for at sikre sig mod Ludvig XIV.'s Forfølgelser. Disse Lodder med Tilbehør skulde gaa i Arv fra Fader til Søn, og hvis en Familie skulde uddø, kunde de ikkun sælges til andre udvandrede eller til dem, der stammede fra disse Kolonister. I Begyndelsen var der mange af de nyankomne, som trængte til Kurfyrstens Hjælp, selv de virksomste og dygtigste i deres Fag, og i det Kurfyrsten forudsaa, at hvad der blev udgivet for at hjælpe disse Mennesker i Vej, om ikke lang Tid vilde vende tilbage med Renter, afholdt han sig fra at paalægge nye Skatter, for ikke strax at forstyrre Forholdet mellem dem og de oprindelige Undersaatter; han tog sin Tilflugt til sine egne private Ejendomme. »Hellere«, sagde han en Dag, »vil jeg sælge mit eget Sølvtøj, end at disse skulde savne det nødvendige«. For at komme de nye Kolonister til Hjælp ombares Kollekter, og senere oprettedes Sparekasser og Laanebanker.

Aldeles ejendommelig var den Anvendelse, Kong Frederik Wilhelm I. (Frederik II.'s Fader) gjorde af sine Undersaatters Rangsyge, i det han solgte Titler til dem, der vilde føje saadanne til deres Navne, og henlagde de indkomne Summer til et Fond for de af franske Nybyggere oprettede Manufakturer.

Endnu leve i Berlin og mange andre Stæder i det store preussiske Monarki Efterkommere af de Mænd og Kvinder, der udvandrede fra Frankrig, da det ej mere var dem tilladt at dyrke Gud efter deres Samvittigheds Bydende, og efter alle Historieskriveres Vidnesbyrd ere Efterkommerne af hine Fædre, der ved deres Exempel viste, hvad det betyder, at »frygte Gud mere end Menneskene«, ej vanslægtede fra deres Stamfædre. Det er sagt for ikke mange Aar siden om den franske Koloni i Preussens Hovedstad, at

blandt dens Medlemmer have Sæderne bevaret sig renere end blandt de øvrige Bestanddele af Befolkningen; uægte Fødsler, Selvmord og alle Haande andre Lovovertrædelser høre her forholdsvis til Sjældenhederne; Kalvins strænge Aand besjæler endnu Tilhængerne af hans fra deres Hjemstavn fordrevne Trosbrødre. Saaledes forholder det sig ikke med det franske Sprog: ikkun den ældre Slægt vedbliver at tale det; de yngre lære det Sprog, der var deres Fædres sædvanlige Meddelelsesmiddel, som alle andre Berlinere. der tragte efter en højere Dannelse; men det er ikke mere deres Modersmaal; det er ikke længere Hverdagssproget. Den idelige Omgang med den tyske Befolkning, de hyppige ægteskabelige Forbindelser, der indgaas med denne, have tjent til at bringe de tvende Folkefærd hinanden nærmere.

Det vilde føre os langt uden for de os anviste Grænser, hvis vi med nogenlunde Udførlighed skulde dvæle ved den Modtagelse, de fra Frankrig udjagne Reformerte fandt i andre tyske Stater. Trods den Ligeberettigelse, de reformerte Menigheder omsider fik med den lutherske og med den katholske Kirkes Bekjendere ved Fredsslutningen i Münster og Osnabrück 1648, var man dog ikke overalt villig til at erkjende de Reformertes Ret som Medborgere.

Som den Fyrste i Tyskland, der kom Kurfyrst Frederik Wilhelm nærmest, nævner Historien Hertug Ernst Avgust af Huset Braunschweig. Skjønt hørende til den lutherske Trosform havde Hertug Ernst Avgust ægtet Sophie, en Datter af hin Frederik V., der var Kurfyrste af Pfalz og en Tid lang Konge i Bøhmen, men blev fordreven fra sine Lande efter Slaget paa det hvide Bjærg (1620). Hertugens Hustru var Datterdatter af den engelske Konge Jakob I.; hun nærede en høj Grad af Velvilje for de fra Frankrig fordrevne Reformerte, i hvis Tro hun var bleven opdragen, og

tog derfor virksom Del i alle sin Ægtefælles Bestræbelser for deres Interesse. Ligesom Frederik Wilhelm ved hint Edict i Potsdam strax efter det nantiske Edicts Ophævelse havde indbudt de reformerte Flygtninge til sine Stater, saaledes indrømmede ogsaa Ernst Avgust ved et aabent Brev (1ste Decbr. 1685) de franske reformerte Flygtninge, naar de vilde bosætte sig i hans Lande, de mest udstrakte Friheder; der aabnedes dem Adgang til alle gejstlige og militære Værdigheder, og i Løbet af 10 Aar bleve de fritagne for alle Skattepaalæg. Flere af de franske udvandrede af anselige Slægter begave sig til Hannover og bleve her anbragte i Krigshæren eller i Hofstillinger. Denne lille Koloni fik endog en politisk Vigtighed ved de Forbindelser, den underholdt med Flygtninge, der efter det nantiske Edicts Tilbagekaldelse havde bosat sig i England, og den skal ikke have været uden Indflydelse paa den Parlamentsakt, som under 23de Juni 1701 sikrede det hannoveranske Hus Adgangen til Storbritanniens Trone, naar denne i en næppe fjærn Fremtid skulde blive ledig. (Forts.)

P. W. Becker.

Abbed Suger*).

I.

I Løbet af Aaret 1091 kom en Mand, hvem man uden videre Hjemmel giver Navnet Helimand, til Abbediet i St. Denis og indviede ved Alteret for Gallernes Apostel et Barn, der den Gang var omtrent en halv Snes Aar gammel. Dette Barn havde et usselt Udseende, var lille af Væxt, havde grove og grimme Ansigtstræk, og det var kun de livlige Blik, der røbede dets tidlig modne Forstand. Dette Barn var Suger, om hvis Fødested Forfatterne ere uenige saa vel som om den nøjagtige Datum for hans Fødsel, som nogle sætte til 1080, andre til 1083; men de samstemme alle i det Faktum, at han udgik fra Almuen og var født i Fattigdom. I Overensstemmelse med Datidens Skik indviklede Helimand under Messen sin Søns Haand i Alterdugen og skjænkede saaledes Barnet til Klostret. Denne Ceremoni havde den Virkning at indvie Barnet til Klosterlivet med Forældrenes højeste Vilje; den brød alle Familiebaand og gjorde det fremmed for Verden; det fik for Fremtiden intet andet Fædreland end det Abbedi, der var bestemt til at se dets Dage henrinde, og ingen anden Moder end den hellige Jomfru, hvis milde Ansigt tilsmilede dets forladte Barndom. Denne Skik, der i det syvende Aarhundrede

*) Efter L. de Carné: Études sur les fondateurs de l'unité française. I.

havde faaet Hjemmel paa den fjerde Kirkeforsamling i Toledo, gav senere Anledning til hyppige Misbrug, hvorfor også Kirkeforsamlingen i Trident næsten et Aartusende senere ophævede denne Praxis som gjørende Indgreb i den menneskelige Frihed; men man maa dog indrømme, at en saadan Skik i det ellevte Aarhundrede medførte færre Ulemper end Fordele. At skaffe Sønner af Trælle Adgang til Klostrene var at udrive dem af deres ulykkelige Stilling og at sikre dem et Ly mod Stormene i hine uhyggelige Aar, i hvilke Samfundet syntes at være sin Opløsning nær ved Barbarernes Indfald, Magtens Misbrug og den næsten periodiske Hungersnød. At stille et Barn i Læ af Alteret var at indføre det i de frie og agtede Samfundsklasser, at aabne Studeringernes Vej for det og at sætte det i Stand til at hæve sig ad den eneste Bane, der den Gang stod aaben for Intelligensen.

St. Denis var Centrum og ligesom selve Hjærtet i det unge Monarki, der fra Seinens Bred begyndte at udstrække sig over Naboprovinserne. En fornem Romerinde, Catulla, havde skjult de blodige Lig af Gallernes Apostel og hans Ledsagere, som vare blevne Martyrer, og paa selve deres Begravelsesplads blev der rejst et Kapel, som blev ødelagt af Barbarerne under den store Folkevandring og blev erstattet af en Kirke, der efter Sagnet blev bygget af St. Genoveva. Da Dagobert flygtede for Clotar II.'s Vrede, tog han sin Tilflugt til dette hellige Sted og grundede Klostret, hvorfra en uafbrudt Psalmesang Dag og Nat steg op imod Himlen. De merovingiske Fyrster smykkede Martyrernes Grave med Guld og Ædelstene; men man maatte snart enten skjule disse Rigdomme eller anvende dem til at møde hine sørgelige Tiders Krav. Abbed Ludvig blev saaledes fangen af Normannerne og løskjøbt for Abbediets Skatte; senere i 865 blev selve Klostret plyndret af Hedningerne, der vanhelligede den Grav, hvori Karl Martel hvilede. Derfor omgav Karl den skaldede ogsaa Kirken og Klostret med en

stærk Mur, som var forsynet med to svære Taarne, der endnu fandtes, da den unge Suger blev optaget i Klostret.

I Begyndelsen af det tredje franske Dynasti (Capetingerne) vare Munkenes Rigdomme blevne umaadelige; Abbediets grønne Enge, vildtrige Skove, talløse Avlsgaarde og befæstede Slotte strakte sig ud over Synskredsen fra Seine til Marne, over hele den parisiske Slette. Hugo Capet og hans Søn Robert havde skjænket Abbediet betydelige Jordejendomme i Kongerigets fjærneste Provinser; under Sugers Formand, Abbed Adams, Bestyrelse bleve St. Denis's Godser anslaaede til at kunne føde hundrede Tusende Mennesker. Man kan derfor ikke undre sig over, at det senere under Sugers egen Ledelse var muligt for Abbediet at udruste et helt Hærkops under Krigen mod Kejser Henrik V.

En saadan Ophoben af Rigdomme kunde umulig undgaa at medføre en Slappelse i Klostrets Disciplin. Benediktinermunkene, der besade St. Denis, havde allerede gjennemgaaet flere Reformer, og flere Abbeder havde gjentagne Gange stræbt at gjenindføre de strænge Klosterregler; men det var kun for en kort Tid, og Slapheden tiltog mere og mere. I over et Aarhundrede var Psalmesangen ophørt, Abbeden beskæftigede sig mere med at bestyre sine Domainer og at forsvare dem mod Naboherrerne end med at vaage over Ordensreglernes Overholdelse, og Uordenen var henimod det ellevte Aarhundrede bleven saa stor, at Munkene havde ophørt at bære deres Ordensdragt, og man saae St. Benedikts Disciple med Sporer paa Hælene og Falke paa Hænderne gjennemstrejfe Abbediets umaadelige Skove, ledsagede af gøende Hundekobler, medens larmende Orgier gjenløde i Salene og de vanhellige Celler.

Man vilde unddrage det unge Barn, hvis lykkelige Naturgaver Abbeden havde bemærket, fra dette lidet opbyggelige Skue og fra disse hyppige Adspredelser. Suger blev bragt til et mindre Kloster i nogen Afstand fra Abbediet og blev senere, for at fuldende sine Studier, sendt

til en berømt Skole ved Poitiers, for at han kunde blive undervist i alle gejstlige og verdslige Videnskaber. Da han kunde skrive og tale Latin med Lethed, yndede han Læsning af Oldtidens Digtere, især Horats, og han havde navnlig Smag for Fædrelandets Historie, hvilket var sjældent for Datidens Gejstlige; samtidig uddannede han tillige sin Aand ved Dialektikken og alle de theologiske Videnskaber. Da Suger i en Alder af atten Aar vendte tilbage til Klostret i St. Denis, gjorde han sig bemærket af alle ved sine fremragende Aandsevner og ved sin taktfulde Opførsel. Paa den Tid, da den unge Suger vandt Abbed Adams Yndest for sig, var Kong Philip I.'s ældste Søn Ludvig betroet til Munkenes Omsorg i Abbediet for at blive uddannet til sine dobbelte Pligter som en from Kristen og en dygtig Lensherre. Ætlingen af Hugo Capet og Sønnen af Trællen bleve opdragne i den kristelige Lighed, som Religionen ene gjorde mulig imellem Væsener, der vare skilte ved en saadan Afstand; de voxede op sammen i det gamle Abbedi, deltoge i de samme Øvelser, hørte de samme Forelæsninger og udvexlede midt under Larmen ude fra, der forstyrrede deres Ensomhed, fælles Tanker om Samfundets Orden og Disciplin.

Det nye Samfund skulde fremstaa ved Forbindelsen af Kirkens Idé med den monarkiske Idé, og derfor kan man i denne Periode mindre end i enhver anden undre sig over det fortrolige Forhold, der ganske naturlig opstod imellem en ung Klerk og en ung Prins. Hvilke Bevægelser skulde ikke sætte disse to Sind i Bevægelse ved Begyndelsen af deres Liv? Hvilke vidunderlige Begivenheder indtraf der ikke, som maatte gribe og beherske dem? Efter Peter Eremits brændende Ord, efter Urban II.'s pavelige Opraab fulgte kæmpemæssige Korstog. Skarer, der vare berusede af Begejstring, styrede imod Bosporos ligesom Sværme af Trækfugle og skulde snart bedække Lilleasiens Sletter med utallige Lig. Senere fulgte det mægtige Ridderskab efter

Folkestrømmen. Engang fik man Underretning om, at Kejser Alexius havde modtaget Vestens Krigere i Paladser af Guld og Marmor; en anden Gang erfarede man, at Korsfarerne vare undslupne Grækernes Baghold, havde sat over Strædet ved Konstantinopel og befandt sig lige over for Tyrkerne. Derpaa naaede med lange Mellemrum og indhyllede i Uvished og Hemmelighedsfuldhed Rygter, der snart vare sørgelige, snart trøstende, til Abbedierne og Slottene, indtil endelig et umaadeligt Glædesraab forkyndte hele Verden, at Korsets Fane vajede over den hellige Grav, og at de frankiske Krigere havde givet Israels Konger en Efterfølger. Medens disse store Begivenheder gik for sig i Asien, herskede der Stilhed i Evropa. Man havde nylig set England blive erobret i ét Slag og simple Riddere grundlægge Troner i Italiens fjærne Egne; den blodige Kamp mellem Gejstligheden og Kejserdømmet var begyndt, og Normandiet var allerede blevet Skuepladsen for Kampe mellem Kongerne af Frankrig og England, der skulde fortsættes i Aarhundredernes Løb; men under den orientalske Krise hvilede det Slægtled, til hvilket Prins Ludvig og den unge Suger hørte, sig et Øjeblik for i Afstand at følge den kæmpemæssige Duel mellem to Religioner og to Verdensdele.

Philip I., der helt var gaaet op i sin skandaløse Elskovsforbindelse med Bertrade, hvem han havde bortført fra hendes Mand, Greven af Anjou, og som desuden var beskæftiget med at værge sig mod Kirkens Bandlysninger, lod Begivenhedernes Strøm flyde forbi uden at blande sig deri. Desuden gjennemgik Frankrig i denne Periode en vanskelig Krisis, og den Mangel paa Handlekraft, som Historien bebrejder denne Monark, laa mindre i Fyrstens Karakter end i Begivenhedernes Magt. Paa den Tid, da den unge Ludvig forlod St. Denis for at begynde sin møjsommelige Løbebane, herskede der Fortvivlelse over hele Kongeriget paa Grund af den Usikkerhed og Lovløshed, som fandtes overalt, og som var fremkaldt ved de stores grænseløse Tøjles-

løshed og umættelige Rovsyge; der fandtes ikke et eneste Distrikt, hvor Agerdyrkerne kunde vente at indhøste Frugten af deres Arbejde, ikke en By, uden at den maatte frygte for at blive brandskattet, ikke et Kloster, uden at det var udsat for at se sit Indre vanhelliget og sine indviede Kar røvede. Under Philip I.'s sidste Aar helligede Ludvig VI., der efter de capetingiske Fyrsters Sædvane havde faaet Del i Styrelsen, sig til det Værk, at gjenoprette Ordenen i dette tøjlesløse og forvirrede Samfund. Behersket af en høj Fremtidstanke, uden dog at have fuld Bevidsthed derom, besluttede den unge Konge at væbne sig for Retfærdigheden paa en Tid, da Magten kvalte selve Rettens Idé, og at grunde sin Magt paa det heldige Udfald af det farlige Forsøg. Om ogsaa Historien fortæller større Bedrifter, kjender den dog ingen skjønnere. Man gribes af en dyb Agtelse ved at følge denne utrættelige kongelige Retsudøvers Liv, der i tredive Aar iler fra Borg til Borg, tager nogle med Storm, stikker andre i Brand efter Klager fra Trælle og Opfordring fra Kommunerne eller efter Bønner af nogle Munke og stakkels vaabenløse Præster. Man føler, at der ligger en stor Fremtid for den endnu saa svage Kongemagt, naar den i en saadan Tid paatager sig en saadan Mission og forfølger den med en saa ubøjelig Standhaftighed. Ludvig den tykke er Kongemagtens omvankende Ridder.

Medens Prins Ludvig i sin kongelige Faders Levetid gjorde Jagt paa de Gribbe, der havde fæstet Bo i Lensborgenes Reder, fremmede den unge Suger sin Lykke. Man saae ham i en Alder af næppe to og tyve Aar tillige med Abbeden af St. Denis, hvis Tillid han allerede havde vundet, overvære den Kirkeforsamling, der var sammenkaldt i Paris 1104 for at løse Kong Philip af det Band, hvori han var bleven sat formedelst sin Forbindelse med Bertrade. Det følgende Aar tog han Del i en Underhandling af megen Vigtighed for Kongeriget, eftersom det nemlig gjaldt om at sikre Kronen de mægtige Herrer af Montlhéris Domainer

ved at lade den unge Philip, en af de Sønner, som Kongen havde med Grevinden af Anjou, ægte Greven af Montlhéris eneste Datter. Efter at Greven fejgt havde forladt den kristne Hær, der blev belejret i Antiokia, for at vende tilbage til Evropa, levede han ensomt paa sin Borg, forladt af Gud og Mennesker, og han saae med Skræk Dødstimen nærme sig, da han skulde overgive sin Sjæl til den evige Retfærdighed og sine Godser til sine Naboers Angreb. Han ønskede inderlig et Ægteskab mellem sin Datter, der ikke var i Stand til at forsvare sin Arv, og en af Philips uægte Sønner. Da Suger var bleven kaldet til at deltage i Raadslagningen om denne vigtige Sag, uden Tvivl mindre i officiel Egenskab end som Ven af den Prins, der stod Kronen nærmest, gav han det Raad at benytte sig af den farlige Stilling, hvori den gamle Baron befandt sig, til at paalægge ham strænge Vilkaar og til umiddelbart at sikre Kronen Besiddelsen af hans bedste Slotte. Man kan bedømme, hvor stor en Begivenhed det var for det franske Kongedømme i det tolvte Aarhundrede at erhverve Fæstningen Montlhéri, ved at læse den Tale, som Suger erklærer at have hørt af Kong Philip: »Min Søn Ludvig, gjør dig Umage for vel at bevare denne Borg, hvorfra der er kommet saa mange Plager, som have forkortet mit Liv, og saa megen brødefuld List og Svig, der hverken har ladet mig Fred eller Hvile«. Faa Aar efter døde Kong Philip (1108), og Suger deltog umiddelbart derpaa i sin kongelige Vens Kroning i Orléans. Kort efter denne Ceremoni blev Suger, der den Gang næppe var otte og tyve Aar gammel, kaldet til en Klosterfunktion af en mere politisk end religiøs Karakter. Han blev udnævnt til Forstander for Berneval og Toury, to Godser, der tilhørte Abbediet. Disse Forstanderskaber vare store Landejendomme, hvor Abbedens Repræsentanter siden Benediktinerordenens Slappelse førte et frit og lystigt Liv, i det de næsten ikke overholdt Spor af Klosterreglerne og desuden ved Forholdenes Natur vare tvungne til alle et

Herskerlivs Forpligtelser; men der klæbede Farer af en anden Natur ved den Post, som Abbed Adam betroede Suger. Forstanderskabet Toury var beliggende ikke langt fra Slottet Puiset, hvis Behersker jævnlig hærgede saa vel Borgen Toury, der den Gang laa aaben for alle og enhver, som alle Abbediets Avlsgaarde, der vare ude af Stand til at gjøre Modstand mod Røverierne. Baronen af Puiset havde allerede i lang Tid vist sig frygtelig for sine Naboer, navnlig for Biskoppen af Orléans og Grevinden af Chartres, paa hvis Jorder man ikke mere kunde høste en Tønde Korn eller et Fad Vin i Sikkerhed. Eberard, Faderen til den dalevende Baron Hugo, havde slaaet et helt Hærkorps, der var udsendt af Kong Philip, paa Flugt og havde indespærret Greven af Nevers og Herren af Beugenzy, som vare tagne til Fange af hans Folk efter Belejringens Ophævelse, i sine Slotskjældere. Hans Efterfølger var hverken mindre mægtig eller mindre voldsom; men Suger var dygtigere end de raa Riddere, med hvilke Baronen af Puiset hidtil havde maalt sig. Han var næppe ankommen til sit Forstanderskab i Toury, før han blev Ophavsmand til og Sjælen i et Forbund, i hvilket han naaede at faa alle Herrerne i de omliggende Provinser til at indtræde, deri indbefattet Greven af Blois. Derpaa drog han til Paris for hemmelig at træffe Forstaaelse med Kongen om alle Forberedelserne til et Felttog med det Maal at knuse den oprørske Lensmand. Da denne vægrede sig ved efter Stævning at give Møde ved sin Herre Kongens Hof, saae han i det Øjeblik, han mindst ventede det, en Hær trænge ind paa sin Grund; Suger havde med stor Omsigt skaffet Levnedsmidler til Veje dels i Toury, dels i Omegnen af sit Forstanderskab. Alle mulige Krigsmaskiner bleve med stor Kraft bragte frem mod det utilgængelige Slot, fra hvis Tinder Baron Hugo trodsede alle Monarkiets Kræfter; saa langt stod Belejringskunsten tilbage, og saa let var det ved Hjælp af en stærk naturlig Beliggenhed og med tilstrækkelige Levnedsmidler at fort-

sætte Modstanden i det uendelige selv imod meget overlegne Kræfter. Under hele Toget mod Puiset, der blev anført af Ludvig den tykke i egen Person, ser man Suger lede de militære Operationer og marchere i fuld Rustning i Spidsen for Afdelingerne som en tapper Anfører. Medens han forhandler med de forskjellige forbundne Herrer, vaager han over Provianteringen og Maskinernes Forbedring, befæster Toury og lægger Planen til Puisets Belejring. Han kombinerer vidtløftige Sprængninger af en Mine med Virkningen af en frygtelig Ildebrand, som kun bliver slukket ved en voldsom Regn; men alt var uden Nytte lige over for Baronens Beslutning at begrave sig under sine Mure. To Storme vare allerede tilbageslaaede, et nyt Forsøg vilde uden Tvivl have haft samme Skæbne uden en gammel Præsts heltemodige Dristighed, der var kommen hid i Spidsen for Egnens Almuesmænd. Han havde opdaget en hemmelig Adgang, trængte derigjennem ind i Fæstningen og blev snart fulgt af hele Hæren. Da Expeditionen saaledes var endt med Hugos Tilfangetagelse og Puisets Besættelse, lod Suger paa Kronens Bekostning anlægge mægtige Fæstningsværker ved Toury, og han blev udnævnt til Guvernør der. Saaledes udviskedes Munkens Karakter mere og mere hos ham i dette aldeles militære Livs Tummel og Pligter; men ikke desto mindre var han i dette Tidsrum lige saa trofast som under sit øvrige Liv i at varetage sit Klosters Interesse og at forøge dets Rigdomme, hvorfor han ved et Dokument, forsynet med det kongelige Segl, fik de Grundejendomme, hvis Forstander han var, befriede for alle Skatter og Byrder, i det han til Opnaaelsen heraf baade benyttede sig af de Tjenester, han havde ydet Riget, og af Monarkens personsonlige Gunst.

Denne Sejr var kun det første Skridt paa den trange Bane, hvorpaa Ludvig var slaaet ind. Han indvikledes snart i en heftig Kamp med Greven af Champagne og de med ham forbundne Baroner, i hvilken Kamp det

endog et Øjeblik saae ud til, at han skulde bukke under; men Ludvig lod sig ikke rokke, og Sejren vendte tilbage til hans Banner; men imidlertid var Suger bleven stillet paa en større Scene, den eneste, hvorpaa man den Gang kunde forene den evropæiske Politik med Menneskehedens store Interesser.

II.

Striden mellen Gejstligheden og Kejseren, der var standset efter Gregor VII.'s kæmpemæssige Kampe, var blusset op igjen under Paskal II., og Verden var spændt paa Udfaldet af den evige Strid imellem Ordet og Sværdet, Samvittigheden og Magten. Af hvilke Attributer skulde de verdslige Fyrster betjene sig for at meddele Investituren over de Len og Domainer, der ved Suverænernes Gavmildhed vare blevne knyttede til Bispedømmerne? Under denne Form fremstillede sig den Gang Spørgsmaalet om Grænserne imellem den aandelige og verdslige Magt. Man var i Grunden meget længere fra at komme til en Forstaaelse, end man vilde indrømme. Ved at fastholde Investituren med Krumstav og Ring paastode Kejserne, at de holdt sig uden for alle Kirkens Rettigheder og kun krævede en rent politisk Ret; men i Virkeligheden vilde Kejserdømmet beherske Præsteskabet, og den franske Race havde instinktmæssig sluttet sig til Folkenes Befrielsessag under den eneste Form, hvorpaa den den Gang kunde fremtræde, nemlig Præsteskabets Frihed og Pavedømmets Uafhængighed. Frankrig havde siden Pipin været Pavekongernes højre Arm, et sikkert Tilflugtssted i Ulykken, en Styrke og Støtte i deres gode Tid.

Efter sin Formands Exempel var Paskal II. kommen til Gallernes Land for at søge Støtte imod Kejser Henrik V., og han var bleven modtaget med Højtidelighed og Glæde af Nationen, der fra Fortiden var vant til at gjøre Modstand mod Kirkens Tyranner og Fjender. Efter at have

besøgt de vigtigste Klostre i Riget under Ledsagelse af Kongen og hans Søn, havde Paven i Troyes sammenkaldt en Kirkeforsamling, paa hvilken han agtede i Fællesskab med Kejseren af Tysklands Gesandter at ordne alt, hvad der hørte til den biskoppelige Investitur og Udnævnelse. Suger, der var sendt den hellige Fader i Møde, havde snart gjort sig bemærket af ham. Man havde overdraget ham for Paven at diskutere mod Biskop Galon af Paris de Sager, der angik Abbediet St. Denis's Privilegier og Fritagelser, og Paskal havde beundret den Kunst, hvormed den snilde Munk tilbageviste de Bebrejdelser for Uorden, som bleve rettede mod hans Kloster, hvor begrundede de end kunde være. Derfor indbød Paven ham til at følge med sig til Rom, hvortil han snart vendte tilbage i Haab om at løse alle de Vanskeligheder, som i saa lang Tid havde adskilt Kirken og Kejserdømmet. Dette hans Haab blev dog haardt skuffet. Kejseren foregav at nære brændende Ønsker om et fredeligt Forlig; men han rykkede frem mod Italien med en mægtig Hær, i det han bestræbte sig for at skjule sine virkelige Hensigter. Han foregav kun at være stegen over Bjergene for at besøge de hellige Steder og modtage den kejserlige Krone af Pavens Hænder i Peterskirken. Næppe havde han imidlertid betraadt den kristne Verdens Hovedstad, før han skiftede saa vel Sprog som Holdning, og i samme Øjeblik, da Kroningsakten foregik under hele den romerske Pomp, blev en pludselig Tummel, hvis første Aarsag det er vanskeligt at bestemme, Signalet til en frygtelig Nedsabling i Peterskirken og i Rom. Overvunden af Tyskerne saae den romerske Befolkning trods heltemodige Anstrængelser sig frarevet den gamle Pave, hvem et haardt Fangenskab snart tvang til en Svaghedshandling. For at undgaa større Ulykker samtykkede Paskal II. ved en Traktat i at tilkjende Kejseren den Ret, mod hvilken hans Forgængere saa ofte havde protesteret. Han vendte tilbage til Rom som Slave af Tyrannen, der slæbte ham med i sit

Følge, og han maatte fuldføre den Ceremoni, som var bleven afbrudt ved en saa skrækkelig Begivenhed; men ved Efterretningen om denne Dags Skandale kom hele Kristenheden i Bevægelse, og medens Medlemmerne af det hellige Kollegium, der havde faaet deres Frihed igjen ved Kejserens Afrejse, forsamlede sig for at protestere mod den udøvede Vold og mod den Akt, der var fulgt derpaa, sammenkaldte de apostoliske Legater ved alle Evropas Hoffer Kirkeforsamlinger, og fra alle Hjørner af den kristne Verden bleve Bandstraaler udslyngede mod Voldsmanden. Frankrig tog med Iver Initiativet til denne Bevægelse. Fra Reims, fra Beauvais, fra Châlons brød Anathemaet løs over Henriks Hoved, medens samtidig den i Jerusalem sammenkaldte Forsamling udslettede ham af Kirkens levende Medlemmers Tal. Paskal gjorde sig kun ringe Umage for at standse disse opsigtsvækkende Erklæringer, uagtet de tillige medførte en Fordømmelse af hans egen Optræden. Han havde ved Undertegnelsen af den beklagelige Traktat givet efter for Frygten for at neddrage de største Ulykker over Rom og de Kardinaler, der vare fangne tillige med ham; han gjenvandt sin Kraft ved at faa sin Frihed tilbage og gjorde Brug af det eneste Middel, som var ham givet til at berolige Sindene og bringe Orden og Disciplin tilbage i Kirkens Skjød. Han sammenkaldte en Forsamling i Rom for at afgjøre de vigtigste svævende Spørgsmaal og stævnede alle kristne Præster til denne høje Ret.

Suger tog Plads i denne Forsamling, forsynet med Instruktioner fra Kongen. Det var hans første Rejse til Italien, hvor hen han blev kaldet fire Gange i Tidsrummet af sin Løbebane for at ordne store Interesser, hvortil den Gang hele Kristenhedens Skæbne var knyttet. Denne Kirkeforsamling havde let forudseelige Resultater. De Dekreter, der vare givne under Gregor VII. og Urban II. for at forbyde den verdslige Magt al Investitur med Krumstav og Ring, bleve satte i Kraft igjen med ny Energi. Paskal,

som omtumledes imellem den offentlige Menings Fordringer, der daglig bleve heftigere, og de Forlegenheder, han selv havde skabt sig, forsvandt paa en Maade fra Verdens Skueplads. Kejseren vendte tilbage til Italien og sikrede sig blandt det romerske Aristokrati et Parti, der var mægtigt nok til at tvinge den gamle Pave til at tilbringe de sidste Aar af et Liv, som var blevet mere forstyrret ved hans egen Svaghed end ved hans Fjenders Had, udenfor sin Hovedstad. Han døde i Januar 1118, og tre Dage efter gave halvtredsindstyve Kardinaler, i Nattens dybe Mørke, omgivne af Farer og Trusler, den kristne Verden et nyt Overhoved i Gelasius II. Den ny Paves agtede Navn blev næppe bekjendt, før et frygteligt Oprør, der var anstiftet af det kejserlige Parti, rev ham bort fra Hyldingen. Kristi Statholder besteg Pavetronen, bedækket med Blod og Forhaanelser, han blev slæbt ved Haarene om i Roms Gader, mishandlet og berøvet sine Klæder og undslap næsten kun ved et Mirakel sine Fjenders Raseri. En Modpave blev indsat paa St. Peders Stol og understøttet af hele Kejserdømmets Magt. Gelasius søgte vel i Italien at organisere en Modstand, i Spidsen for hvilken stode de normanniske Fyrster fra Apulien, der den Gang vare de eneste Fjender paa denne Side Bjærgene, som Kejseren havde at frygte; men de romerske Partigængere tvang Paven til at forlade Rom og Italien og flygte til Frankrig. Kongen havde ved denne Tid betroet Ledelsen af Kirkens vigtige Anliggender til Suger, medens Styrelsen af Statssagerne var overdragen til Storsenechallen de Galande. Den dygtige Munk fik nu det Hverv at modtage den gamle Pave og at bringe ham Frankrigs Hyldest og gode Ønsker samt al den Hjælp, hvortil han trængte i sin Modgang; men næppe havde Gelasius toget Bolig i Cluny, før han døde efter et Aars Pontifikat. Ærkebiskoppen af Vienne, Gui, der var af kongeligt Blod og en af alle agtet Mand, blev derpaa i Cluny Kloster under Navn af Calixtus II. udnævnt til Pave af de

Kardinaler, hvem Forfølgelsernes Stom havde samlet i det hellige Asyl. Den nye Pave søgte ad de samme Veje som hans Forgængere og uden større Held end de at gjøre en Ende paa den sørgelige Adskillelse, der satte Evropa i Bevægelse. Han sammenkaldte i Reims under Frankrigs Beskyttelse et højtideligt Concilium, ved hvilket Kejser Henrik forpligtede sig til at møde i egen Person. Ludvig den tykke deltog tillige med Paven i Ledelsen af denne Forsamlings Arbejder, der baade havde en politisk og en religiøs Karakter. Man kan i dette Conciliums Akter læse en Tale, der blev holdt af Ludvig, og som Historieskriverne med Sandsynlighed tilskrive Suger, der ikke forlod Kongen, saa længe Forsamlingen varede. Kongens Ord og Handlinger vare synlig inspirerede af hans sædvanlige Raadgiver, og denne undlod ikke med sin bøjelige Aand, der næsten stedse beherskedes af en Sags politiske Side, at benytte sig af en saa gunstig Lejlighed til at faa forskjellige Punkter med Hensyn til de gejstlige Udnævnelser og Kongerettighederne ordnede til Fordel for den kongelige Myndighed.

Henrik V. mødte ikke til den bestemte Dag. Ankommen til Grænsen af Champagne ventede han i sin Lejr paa Pavens Besøg. Denne begav sig da afsted for at aflægge dette; men da han fandt Kejseren omgiven af en frygtelig Hær, vendte han i al Hast tilbage til Reims, uden at de Underhandlinger, der i nogen Tid bleve førte imellem de franske Biskopper og Tysklands Prælater, bragte andet Udbytte end nye Forviklinger. Timen til Forstaaelse var ikke slaaet, og alle Bestæbelser, der bleve forsøgte for at fremskynde den, havde et modsat Resultat. Conciliets Fædre, der for Størstedelen vare Franskmænd, fornyede da med den mørke Højtidelighed, der var i Brug under lignende Omstændigheder, Bandlysningen mod Kejseren. I det Øjeblik, da Henrik blev erklæret for udslettet af Jesu Kirke, slukkedes fem Hundrede Voxlys ligesom Sjælens Lys under den evige Fordømmelse, og Mørket udbredte sig i den store

Domkirke; men rasende Skrig i den kejserlige Hær svarede snart paa de Dødssange, der havde gjenlydt paa Frankrigs Jordbund, og gjentoge sig som et sørgeligt Ekko fra Sogn til Sogn. Henrik vendte tilbage til Tyskland med Hævntørst i Hjærtet og bestemt paa for Fremtiden at angribe Pavedømmet paa selve den Grund, der udgjorde dets Styrke, og hvor han nylig havde lidt, hvad han betragtede som den højeste Fornærmelse. Han vendte tilbage til Tyskland for at befæste sin af den lange Kamp rystede Myndighed i Kejserriget og for at træffe Forberedelser til det frygteligste Anfald, som den germaniske Race i mange Tider havde forsøgt paa Frankrig.

Imidlertid drog Paven over Bjærgene, og som en Følge af et af disse Omslag, der ere saa almindelige i borgerlige Stridigheder og saa naturlige for Sydens Folkeslag, blev han modtagen med Begejstring i Rom og saae sin Modpave bukke under næsten uden Forsvar. Suger blev paa ny sendt af Kongen til Calixtus i et Hverv, der ikke angives af Forfatterne; men det er let at gætte, at denne Rejse til Italien drejede sig om de tyske Anliggender, efterdi en Religionskrig mellem Frankrig og Kejserriget var overhængende siden Udfaldet af Forsamlingen i Reims. Medens denne Rejse stod paa, valgte Munkene i St. Denis Helimands Søn til at træde i Stedet for Abbed Adam, der nylig var død, og Suger vendte strax tilbage til Frankrig og blev i Klostret, hvis Bestyrelse skulde betros ham, modtagen af Kongen, der var omgiven af alle Rigets Stormænd.

Paa denne Tid var St. Denis mindre et Klosteretablissement end en af Rigets Institutioner. Ved at blive Abbed Adams Efterfølger blev Suger nu stillet paa en politisk Plads, der svarede til den Rolle, han spillede hos Kongen, og Vigtigheden af hans Funktioner satte ham i Stand til med større Held at optræde lige over for Galande, der delte Kongens Tillid med ham. Suger var den Gang kun Diakon, og han blev indviet til Præst, inden han iførte sig Bispehuen, Tegnet paa

hans høje Værdighed. Den nye Abbed vedblev dog endnu i nogle Aar helt og holdent at vie sig til vigtige Affærer i et Aarhundrede, der paa én Gang saae tre umaadelige Begivenheder foregaa, nemlig Korstogene i Asien, Investiturstriden i Evropa og Kommunernes Bevægelse i det franske Monarki. Vi kjende derfor meget lidt til hele den første Periode af Sugers Funktion som Abbed. Kort efter hans Ophøjelse gjenfinde vi ham derimod i Italien, hvor han i 1123 deltog i det store Concilium i Lateranet, Kirkens niende almindelige Concilium. Denne Forsamling, hvorved henved tusende Biskopper og Abbederne for de vigtigste Klostre befandt sig, var bleven sammenkaldt af Calixtus II. med det dobbelte Maal at sanktionere det fredelige Forlig, der var sluttet med Kejseren paa Rigsdagen i Worms, og at give Magt og Kraft til den disciplinære Reform, som var udført af Gregor VII. Den store Paves Anordninger om det gejstlige Cølibat samt hans Forbud mod Simoni bleve gjentagne og bekræftede med enstemmigt Samtykke. Paa samme Tid døde Striden mellem Kirken og Kejseren et Øjeblik hen for senere at fornys under nye Former. Sachsens Oprør, der truede med at vinde Udbredelse, havde gjort Henrik V. mere medgjørlig, og en Overenskomst var bleven undertegnet af Pavens Legater og de kejserlige Gesandter, i Følge hvilken Kejseren samtykkede i Biskoppernes og Abbedernes frie Udnævnelse af Gejstligheden under Forudsætning af bestemte Garantier; fra Statens Side traadte Investituren af de gejstlige Len ved Sceptret i Stedet for Investituren med Krumstav og Ring. Disse Betingelser bleve antagne saavel af Kirkens som af Kejserdømmets Overhoved; den første ønskede oprigtig Fred, den anden trængte i det mindste til en Stilstand.

III.

Henrik var imidlertid næppe bleven gjenindført i de troendes Samfund, før han med sin sædvanlige Haard-

nakkethed optog sin Plan om at angribe Frankrig, med hvilket Land han betragtede sig som værende i Krig siden Bandlysningen paa det store Kirkemøde i Reims. Undertrykkelsen af de Oprør, der havde fundet Sted paa flere Punkter af Tyskland, tillod ham at raade over en mægtig Styrke, og han troede, at det sikreste Middel til at gjenoprette Enigheden imellem de tyske Fyrster var at indvikle den germaniske Race i et Tog mod det franske Monarki, Pavestolens urokkelige Forbundsfælle og den eneste Magt i Evropa, der var i Stand til at gjøre alvorlig Modstand mod Kejserdømmets Overherredømme. Øjeblikket syntes meget gunstigt; thi Frankrig var i Krig med Kong Henrik af England om Hertugdømmet Normandiet. Denne Fyrste forpligtede sig ved en hemmelig Overenskomst til at trænge ind i det franske Landskab Vexin, medens Kejseren beredte sig til i Spidsen for over to hundrede Tusende Bayrere, Sachser og Schwaber at oversvømme Champagne for at angribe Reims, som han havde svoret en fuldstændig Ødelæggelse. Dette Forbund var en af de alvorligste Farer, som det capetingiske Dynasti havde mødt siden sin Tronbestigelse, og den Maade, hvorpaa den blev undgaaet, viser de glimrende Fremskridt, som den franske Nationalitet havde gjort paa dette Tidspunkt. Ved Truslen om en germanisk Invasion under Anførsel af en Fyrste, der saa ofte var bleven ramt af Kirkens Bandstraaler, vaagnede den religiøse og patriotiske Følelse og frembragte Vidundere. I Løbet af nogle Uger befandt Ludvig den tykke sig i Spidsen for over tre hundrede Tusende Stridsmænd. Mændene fra Reims og Châlons udgjorde et Antal af tresindstyve Tusende; Folkene fra Laon og Soissons opviste en lige saa stor Styrke; et endnu større Antal fra Orléans og Paris i Forening med Abbediet St. Denis's ti Tusende Vasaller dannede det tredje Korps. Det var den kongelige Hær i egentlig Betydning, og ingen kom den nær i Hengivenhed for Kronen og for Hugo Capets Slægt. Abbed Suger kommanderede i egen

Person dette Elitekorps, i hvis Midte Ludvig den tykke vilde stille sig: »I Soldaternes Rækker fra St. Denis«, sagde han, »vil jeg kæmpe med lige saa megen Tillid som Mod; thi foruden de hellige Martyrers Beskyttelse vil jeg der være midt iblandt dem, med hvem jeg har henlevet min Ungdom, og som ville beskytte mig i levende Live eller bringe mig tilbage, hvis jeg falder.«

Førend Ludvig drog afsted, begav han sig til St. Denis. Han bar paa sine Skuldre de hellige Levninger af Gallernes Skytspatron for at fremstille dem paa Altret til de troendes Opbyggelse, og saa længe den hellige Krig varede, fyldte Folkestrømmen Kirken. Han modtog af Sugers Hænder Abbediets Banner, der var blevet laant af Kongerne som Vasaller af Klostret lige siden Vexins Forening med Kronen, og begav sig, medens der holdtes offentlige Bønner, til Grænsen, hvor Monarkiets Skæbne syntes at skulle afgjøres. De store Vasaller, der hidtil havde været fremmede for de capetingiske Fyrsters Stridigheder og Interesser, forenede sig nu med den kongelige Hær med en Beredvillighed, der højt vidnede om Tilværelsen af en fælles Fare. Greven af Flandern, Hertugen af Akvitanien, Greven af Bretagne, Greven af Anjou viste al Flid for at indtræffe ved Mødestedet; men i det Øjeblik, da begge Hære kun vare skilte nogle Mile fra hinanden, havde den franske Hær, der var steget til henved fire hundrede Tusende Mand, en saa aabenbar Overmagt over den anden, at Fjenden mistvivlede om Sejren og maatte trække sig tilbage uden Kamp. Kejseren lærte for første Gang Nabomonarkiets udstrakte Hjælpemidler at kjende og saae sig pludselig over for saa store Masser under deres Præsters Anførsel, at han ikke vovede at trodse Begejstringen hos et helt Folk, der var henrevet af den samme Tanke. Næppe var han dragen tilbage over Rhinen, før Franskmændene vilde styrte efter ham og benytte sig af en saa retfærdig Anledning til at underkaste sig Tyskland; men de udmærkede Grunde, som bleve fremsatte af Suger, vandt

Overhaand over denne Tilskyndelse, og de fornemme saa vel som Almuesmændene vendte hjem med større Stolthed over at have bevirket Fjendens Flugt, end hvis man havde besejret ham. Paa samme Tid drev en eneste Baron, Amaury de Montfort, ligeledes Englænderne tilbage over Grænsen, og denne dobbelte Sejr blev modtagen af hele Riget med Glædesudbrud, der noksom viste Nationalfølelsens Energi. Den Kraft, Nationen havde udvist for at modstaa den tyske Invasion, havde den dobbelte Virkning at oplyse Frankrig om sin egen Magt og at bidrage til at forøge den. Det blev en vigtig Begivenhed for det capetingiske Monarkis Fremtid, at de store Vasaller forenede sig for i Lensherrens Følge at marchere til Champagnes Sletter. For at intet skulde mangle i Ludvig den tykkes Held, kunde Kejser Henrik den femte ikke overleve Ydmygelsen ved sin Flugt; han døde faa Maaneder efter at være vegen tilbage over Grænsen og bestyrkede ved sit snarlige Endeligt den folkelige Tro, at enhver, der tvang en Konge af Frankrig til at flytte Relikvierne i St. Denis, maatte dø inden Aarets Udgang.

Under denne Krise havde Suger ikke forladt Kongen og havde givet ham vise Raad paa samme Tid, som han med Selvfornægtelse havde stillet Abbediets umaadelige Hjælpekilder til det truede Frankrigs Tjeneste. Fyrstens Tillid til sin Barndomsven, der var bleven hans modne Alders Raadgiver, voxede med hver Dag, og Historien viser os fra dette Tidspunkt Abbeden af St. Denis anvendt til de mest kildne og forskjelligartede Anliggender. Vi se ham saaledes paa ny blive kaldet til Italien af Pave Calixtus den anden og snart efter være nærværende ved Rigsdagen i Mainz, der var forsamlet i 1125 for at vælge et nyt Overhoved for Kejserriget. Intet bekræfter udtrykkelig, at man maa betragte Valget af Lothar af Sachsen som hans Værk, skjønt dette Valg stred imod de Krav, der gjordes af den den afdøde Kejsers Neveuer; imidlertid maa Sugers Anstræn-

gelser have været meget store, at dømme efter det Følge, der omgav ham i Tyskland, og efter den næsten kongelige Pragt, han der udfoldede. Et Dokument i St. Denis viser nemlig, at Abbeden paa denne Sendelse var ledsaget af et betydeligt Antal Kapellaner, Præster og fornemme Herrer, der vare Vasaller af Abbediet, og det var uden Tvivl i Anledning af dette pragtfulde Optog, der bedre passede sig for en verdslig Fyrste end for en ydmyg Søn af St. Benedikt, at St. Bernhard af Clairvaux lod sin apostoliske Veltalenheds Lyn falde paa hans Hoved. Suger elskede den Gang Lensfesternes Pragt og larmende Glans. Under ingen af hans Forgængere havde de adelige Herrer, der kom som Gjæster til det rige Abbedi, nydt saa overdaadige Maaltider, besteget saa prægtige Heste og set saa talrige Hundekobler følge i Skoven den gispende Hjort. Udbyttet af disse kæmpemæssige Jagter, hvortil de fornemste Herrer i Riget bleve indbudte, tjente til Næring baade for Klostret og for Landsbyen samt de Tropper, der vare indkvarterede der. Paa de ødsle Fornøjelser fulgte vigtige Forretninger, og det gamle Abbedi, der var fuldt af Riddere i tunge Rustninger og beléjret af Embedsmænd og retskyndige, havde antaget Udseende af et herskabeligt Hof, hvor intet mindede om de menneskelige Tings Forfængelighed eller manede til at foragte dem; men et saadant Skuespil vakte ingen Skandale i dette Tidsrum.

Under denne Slappelsesperiode vaktes i Abbeden af St. Denis's Sind Tanken om en klosterlig Reform. Suger havde nylig ledsaget Kongen paa en fjærn Expedition, der blev foretagen paa Biskoppen af Clermonts Bøn for at befri Kirken og Auvergnes Befolkning fra Grev Vilhelms Undertrykkelser. Under dette vanskelige Felttog, i hvilket Abbed Suger havde deltaget i Spidsen for Abbediets Vasaller, havde han været udsat for store personlige Farer, og Synet af Døden havde vist sig for ham, medens han med Hjælm paa Hovedet spillede en Rolle, der var saa forskjellig fra den,

hvortil han var bestemt ved den præstelige Indvielse. Fra denne Tid blev Tanken om Evigheden mere levende hos ham midt under hans Bekymringer og Forretninger, og han besluttede at indføre i det Kloster, hvis Overhoved han var, en Reform, hvis Indflydelse ikke kunde undlade at strække sig over alle Kongerigets gejstlige Stiftelser. Uden at forsømme nogen af de politiske Pligter, som Guds og Kongens Vilje havde paalagt ham, forstod han at forlige dem med Munkelivets strænge Forskrifter. Han begyndte Klostrenes Reform med at reformere sit eget Levned, og lige til sin sidste Dag forsømte han ikke en eneste af Ordensreglernes Forskrifter, hvor vanskeligt det end var at forlige dem med hans andre Beskæftigelser. Vi se derfor Suger hver Dag staa op med Solen og forlade Alteret for at give sig af med Forretninger, uden at noget i hans simple Levemaade røber hans Stillings Storhed, ikke engang paa den Tid, da Regentskabet over Riget var blevet ham betroet. Paa Lykkens højeste Tinde tjener en ussel Celle til Bolig for den gudfrygtige Mand, som hidtil, hvis man kan tro St. Bernhard, aldrig havde rejst med et mindre Følge end tresindstyve Heste og med en regerende Fyrstes Pragt.

Intet røber dog, at den første Periode af Sugers Tilværelse er bleven berørt af nogen Lidenskab, som har kunnet vække Anger eller Samvittighedsnag i hans Sjæl. Hvad man uegentlig kalder hans Omvendelse, var mindre en Tilbagevenden til et kristeligt Liv, hvorfra han aldrig var afvegen, end en Tilbagevenden til Munkelivet, hvis Overholdelse blev forsømt af Størstedelen af hans samtidige. Suger tilhører ikke de store Forbryderes interessante Familie; det er en rolig og moderat, beregnende og skarpsindig Natur, som ikke rummer nogen anden Lidenskab i sit Hjærte end Ønsket om Monarkiets og Klostrets Udvidelse, og lige fra Begyndelsen til Enden af hans Liv hersker der en fuldkommen Overensstemmelse, om ikke i alle hans ydre Vaner, saa dog i det mindste i hans Følelser og hans Ideer.

Den Klosterreform, Suger gjennemførte, forøgede hans Indflydelse, medens den hævede hans Karakter. Han var bleven saa meget mere nødvendig for Ludvig den tykke, som Etienne de Galande var falden i Unaade paa Grund af sine Rænker med Kongen af England, og da Kongen af Frankrig, der var medtagen af sit anstrængende og kamprige Liv, som hans Fedme gjorde end mere besværligt, med hver Dag følte større Trang til at blive raadet og understøttet.

En stor Ulykke havde ramt Ludvig den sjette, i det hans ældste Søn Philip, en Prins, om hvem man nærede de største Forventninger, var død ved et Fald med Hesten. Suger ansaa det for nødvendigt uden Tøven at skride til Kroningen af den yngre Søn Ludvig, uanset dennes store Ungdom, og han fik med Møje Kongen bestemt til at sætte Sorgen, som tyngede ham, til Side for at give Befaling til Kroningshøjtideligheden. Denne Ceremoni fandt Sted i Reims under et almindeligt Kirkemøde, der var sammenkaldt af Innocens den anden. Denne Pave, som var bleven fordreven ved et Oprør, var flygtet til det Land, der stedse havde beskjærmet hans Forgængere, og i Overværelse af tre Hundrede Biskopper salvede han med den hellige Olje den Prins, som snart skulde kalde sig Ludvig den yngre. Kongens Sundhedstilstand forværredes hver Dag siden hans elskede Søns sørgelige Død; men førend Gud kaldte den Monark til sig, som saa ædelt havde baaret Sceptret, aabnede der sig pludselig en ny Udsigt til Storhed for hans Efterfølger og for Frankrig.

En Dag, medens Ludvig den tykke udhvilede sig paa Slottet Bethisy efter sine Anstrængelser og sine lange Lidelser, saae man et Sendebud ankomme, der skulde forkynde Kongen, at Hertug Vilhelm af Akvitanien, som havde bekæmpet ham under næsten hele sit Liv, ved Testamente havde bestemt Kongens Søn til Arving over sine vidt strakte Lande.

Vilhelm havde ført et mærkeligt Liv, som kronedes

med et endnu mærkeligere Endeligt. Hans Ungdom var henrunden i Voldsomhed og Uorden, heftige Lidenskaber havde opflammet hans Blod og forvirret hans Forstand. Det var kun ved Abbeden af Clairvaux's mægtige Røst, der med Crucifixet i Haanden offentlig formanede ham, at Hertugen gjenvandt sin Barndoms Tro og maalte den Afgrund, hvori han befandt sig; men han kunde ikke betragte den med fast Øje, og Evighedens Rædsler tyngede paa ham med en forfærdelig Vægt. Efter at have forfattet det Dokument, hvis Hovedindhold ovenfor er nævnt, forlod han pludselig sit Slot og sin Familie og begav sig i en simpel Pilegrims Dragt til — St. Jago de Compostella for at ende sine Dage i Bodfærdighed. Det er alt, hvad Historien beretter om den sidste Hertug af Akvitanien, hvis Død er forbleven gaadefuld som hans Liv.

Den unge Konges Forbindelse med Eleonore havde til Resultat at fordoble Rigets Magt; men den paalagde Monarkiet den vanskelige Opgave at faa to Befolkninger, der nærede Antipathi mod hinanden, til at leve under de samme Love. Den sydlige Race med sit livlige Sind og med sine lette og dannede Sæder var Gjenstand for en almindelig Aversion hos de gamle Frankers barske og krigerske Race. Man kunde forudse Stridigheder af enhver Art; men Ægteskabet var alt for fordelagtigt, til at man kunde tøve med at modtage Hertugen af Akvitaniens Testamente. Suger, der med hver Dag blev mere urolig over Luvig den tykkes Tilstand, drev ivrig paa en hurtig Afslutning og fik det Hverv at ledsage den unge Konge til hans Hustru med et Følge, der næsten var en Hær. I det Monarken skiltes fra sin Søn, som han ikke mere skulde gjense, gav han ham sit Farvel, der paa en rørende Maade røbede baade hans Kjærlighed til Sønnen og hans gamle Hengivenhed for de Raadgivere, til hvem han betroede ham. De djærve Baroner fra Isle de France gik over Loire og ankom til Bordeaux, hvor Brylluppet blev holdt med en umaadelig Pragt.

IV.

Medens disse Festligheder foregik, døde Ludvig den tykke og efterlod Riget i et syttenaarigt Barns Hænder. Denne Fyrste er bleven berømt, ikke saa meget ved det Værk, der blev udført ved hans egne Anstrængelser, som paa Grund af den Udvikling, der foregik ved samme Tid, og hvorpaa han kun havde en indirekte Indflydelse. Samfundsaanden vaktes nemlig hos den fremvoxende Borgerstand og fremmedes mægtig ved Ludvigs Gjerninger; ved at tæmme og afstraffe de urolige og voldsomme Baroner havde han viist, at disse Smaatyranner ikke vare uovervindelige, og at den menneskelige Retfærdighed ogsaa kunde naa dem. Ludvig den tykke og Suger tilhørte derfor den Sag, der sejrede under Lyden af Kommunernes Stormklokker, men i Stedet for at udstykke Riget ved Kommunerne, som det havde været det ved Lensslottene, stræbte de begge at samle det til en Enhed ved Hjælp af Monarkiets og Kirkens forenede Indflydelse, og dette er deres Hovedgjerning.

Ved Efterretningen om den gamle Konges Død skyndte Ludvig den yngres kloge Raadgivere sig med at føre ham tilbage til hans Rige. Han medbragte Eleonore, Pantet paa hans akvitaniske Undersaatters tvivlsomme Troskab. Grev Raoul af Vermandois, der var en nær Slægtning af Kongen, og som snart skulde blive hans Svoger ved at forskyde sin retmæssige Hustru for at ægte Dronningens Søster Alix, havde paa den Tid den største Part i Kongens Tillid og Hengivenhed. Han lyttede vel ogsaa til Sugers Raad, som man havde lært ham fra Barndommen af at elske som en Fader; men Abbeden af St. Denis's kolde og beregnende Synsmaade stemmede ikke med den unge Konges fyrige Sind. Ludvig den syvende, der var heftig og svag, lige saa fuld af Iver som blottet for Forsigtighed, kunde ikke lade være at begaa talrige Fejl, og Sugers nye Hverv var mindre at forebygge dem end at bøde derpaa.

Førend Kongen holdt sit højtidelige Indtog i Paris, begav han sig til Orléans, hvor han med en hos en saa ung Fyrste foruroligende Grusomhed undertrykkede en folkelig Opstand, som var fremkaldt af den store kommunale Bevægelse, der den Gang var i fuld Udvikling. Kort efter lod han sig af Dronning Eleonore og hendes Raadgivere fra Syden indvikle i et ulykkeligt Tog mod Grevskabet Toulouse, et Tog, der var uden virkelig Interesse for det franske Monarki, og som Suger modsatte sig med vægtige Grunde, men uden Held. Det var ikke den eneste Sag, hvori hans Raad ikke fulgtes i den nye Regerings første Tid. Sugers Navn forsvinder i nogle Aar fra de samtidige Krøniker, medens Biskoppens af Soissons træder i Stedet derfor. Man kan vel ikke tvivle om, at Suger jo endnu havde Sæde i det kongelige Raad; men intet Dokument bevidner hans direkte Deltagelse i Forretningerne, og den heftige og urolige Maade, hvorpaa Sagerne lededes, beviser noksom, at den erfarne og maadeholdne Mand ikke mere havde sin tidligere Indflydelse.

I sin Regerings sex første Aar skabte Ludvig den syvende sig selv flere Vanskeligheder og Farer, end hans Fader havde mødt paa hele sin lange Løbebane. Trods sin inderlige Fromhed begyndte han med at bryde med Paven i Anledning af Erkebispedømmet i Bourges, hvortil Innocens den anden af egen Myndighed havde kaldet en anden Prælat end den, paa hvem Gejstlighedens Udnævnelse og Kronens Valg var faldet. I Stridens Hede, som Kongen hverken forstod at moderere eller at lede, gik han saa vidt, at han paadrog sig en Bandlysning, som hans Fader kun havde set blive udslynget mod Frankrigs Fjender. Trods sit Levneds uplettede Moralitet opkastede Ludvig sig dernæst af Svaghed mod Dronningen og Greven af Vermandois til en varm Forsvarer af et offentligt Ægteskabsbrud, i det den nævnte Adelsmand med Raahed havde forskudt sin Hustru, Prinsessen af Champagne, for at ægte Alix af Akvitanien. Medens Ludvig saaledes sønderrev de traditionelle Baand, der udgjorde Frankrigs

og Pavedømmets Styrke i Evropa, brød han tillige med Kronens troeste Vasaller for at tjene Vredesfølelser, der ikke vare hans egne, og han indviklede sig i en Udryddelseskrig mod Champagne; han sluttede endelig denne lange Række af Fejl med Myrderiet i Vitry, hvor han efter Sejren lod over tre Tusende stakkels Borgere dræbe, der havde taget deres Tilflugt til en Kirke, som blev stukken i Brand paa hans Befaling. Saadanne Yderligheder kunde ikke undlade at fremkalde brændende Samvittighedsnag og en skrækkelig Sindsuro, og da Kongen var lige saa svag som heftig og lige saa lidt Herre over sig selv i sin Anger som i sin Vrede, glemte han alle sine Pligter for kun at tænke paa sin Brøde. Han henlevede saaledes sine Aar i en overvættes Grad af Nedbøjethed, indtil Timen slog, da der frembød sig Lejlighed til en glimrende Udsoning. Faa Aar havde saaledes været tilstrækkelige til at bringe hele Riget i Forvirring og til i høj Grad at lade det synke i Nabolandenes gode Omdømme.

Suger, der var henvist til at styre sit Abbedi, saae disse Handlinger, for hvilke han havde ophørt at være ansvarlig, blive udførte uden at kunne forhindre dem. Et uomstødeligt Bevis for den passive Rolle, som Omstændighederne paalagde ham i denne Periode, var Gjenopførelsen af Kirken i St. Denis, et kolossalt Foretagende, der blev udtænkt og fuldført i næppe fire Aar, og som lagde Beslag paa hele hans Tid, al hans Omhu og alle hans Tanker. Medens Interdiktet tyngede paa Frankrig, og medens Kongen uden Grund hærgede en af Rigets smukkeste Provinser, udførte Suger udelukkende ved Hjælp af Abbediets Indtægter, der vare forøgede under hans dygtige Bestyrelse, det Værk, som det endnu er givet Nutiden at kunne beundre. I Stedet for Dagoberts klodsede Bygning, der var bleven forstørret af Karolingerne, opførte han de høje Hvælvinger, under hvilke Levningerne af saa mange Konger skulde gjemmes. Alle Grene af Kunsten bleve bragte i Anvendelse for at smykke dette Tempel. Arkitekter, Metalstøbere, Malere, Guldsmede

strømmede sammen til St. Denis med Fantasien sat i Bevægelse af Østens Vidundere, der begyndte at udfolde sig for Evropa. Guldet glimrede paa de store Fløjdøre; det fæstedes i solide Plader paa Siderne af Porfyraltre, medens Rubiner, Smaragder og Topaser, der anvendtes til at smykke Hovedaltret, forenede deres Glans med den, som kastedes tilbage fra de malede Vinduer. Abbediets fattige Søn havde ofte i sin Ungdom paa Klostergulvets Sand aftegnet den hellige Kirke saaledes, som han udtænkte sig den i hele dens Majestæt. Han kunde realisere sit Hjærtes kjæreste Drøm og anvendte paa Gudstjenesten sin medfødte Smag for Luxus og Glans, som han siden Reformen nægtede sig at anvende paa sin Person og sit Levned. Ved Siden af denne straalende Kirke forbeholdt Suger sig en Celle paa nogle Fods Omfang, uden Varme, hvor hans Leje var redt af Halm med et simpelt Uldtæppe over. Her var det, at hans Konge, der var ramt af Ulykken, og som dyrt havde maattet bøde for at have glemt hans Raad, opsøgte ham for ligesom at sætte sin Krone paa hans Hoved.

Det har ingen Interesse at undersøge, hvad det virkelige Motiv var, der bestemte Ludvig den yngre til at tage Korset, tilmed da det vilde være vanskeligt at afgjøre, om de have Ret, der se Aarsagen til Kongens Beslutning i et Løfte, han havde gjort længe forud, eller de, der søge Forklaringen hertil i hans Samvittighedsnag og St. Bernhards Indflydelse. Vi ville blot fastholde, hvad der med Sikkerhed fremgaar af de samtidige Vidnesbyrd, at naar Abbeden af Clairvaux ved sit Ords vidunderlige Magt bragte Folkebevægelsen af 1146 til Udvikling i et Forhold, der hidtil havde været ukjendt blandt Jordens Nationer, tog han dog ikke Initiativet og Ansvaret saa ubesindigt, som man har villet sige, og vi maa huske paa, at han først begyndte sine Prædikener efter speciel Fuldmagt fra Pavedømmet, og efter at Korstoget var blevet besluttet i Rom, hvortil han stedse raadede at henholde sig. Det var ligeledes det Raad, han gav Ludvig

VII., da denne Konge meddelte ham sin Beslutning at drage afsted for selv at stille sig i Spidsen for sine Baroner. St. Bernhard synes at have følt noget af den Frygt, der den Gang beherskede Sugers Sind, og Pave Eugen III. tilstaar selv at have følt den i høj Grad.

Enhver veed, at et af Sugers største Krav paa Hæder bestaar i at have modsat sig Kongens Hensigt og at have gjort de største Anstrængelser hos Paven og Kongen selv for at bevæge denne til at fravige en Beslutning, der skulde blive saa ulykkebringende for ham; men man maa skynde sig at tilføje, at ingen af den fromme Ministers Modforestillinger gjaldt selve Korstoget, for hvilket han tvært imod var en af de ivrigste Talsmænd. De drejede sig alle om de farlige Udsigter for Kongeriget, naar Kongen begav sig paa en saa lang Rejse, medens Tronfølgeren ikke var bestemt (Ludvig havde den Gang kun en Datter paa fire Aar), og saa mange Oprør med Understøttelse af England kunde bringe Kronen til at vakle paa de capetingiske Fyrsters Hoved. Hvorledes kunde ogsaa den Mand systematisk have modsat sig Korstogene, som strax efter sin Konges Hjemkomst helligede hele sin Tid og alle sine Tanker til Forberedelsen paa egen Bekostning af et Tog hinsides Havet, hvis øverste Ledelse han forbeholdt sig? Kunde en Præst fordømme et Forsøg, som de kristne syriske Rigers overhængende Fare paalagde Evropa som en Samvittighedspligt og som en Garanti for egen Sikkerhed? Kunde den indsigtsfulde Minister hos et endnu svagt Kongedømme forskrækkes over et Foretagende, hvis sikre Udbytte, hvorledes end ellers Resultatet blev, var at frigjøre Monarken og knække alle Vasallernes Magt? Er det endelig muligt at antage, at en Munk i det tolvte Aarhundrede, der var opdragen under Alterets Beskyttelse, ene kunde forblive fremmed for den Bevægelse, som Jerusalems Fare havde vakt i alles Sind? Den, som skulde styre Kongeriget paa en saa lykkelig Maade, havde ikke i den Grad stillet sig uden for det nationale Liv. Man styrer

kun et Samfund under Betingelse af, at man deler dets Tro og dets ædle Følelser.

Den Enhed, der herskede i alle Følelser, ja man kunde næsten sige i alle Tanker, udgjør denne Periodes Storhed trods Institutionernes og Sædernes Plumphed. St. Bernhard gjennemilede Evropa, og fra Bretagnes Grænser til Donaus Bred rejste han alle Nationer ved sin Tales Storm. I Etampes samledes Rigets Baroner og Prælater til en stor Rigsforsamling. Det gjaldt om at organisere Afmarchen af en Hær, der bestod af et helt Folk, og at sørge for Styrelsen af Riget, eftersom den ædle Konge til sine tro Mænds store Tilfredshed havde besluttet at stille sig i Spidsen for den. Maaske vilde man have raadslaaet længe, hvis ikke St. Bernhard havde rejst sig og, i det han pegede paa den fromme Greve af Nevers og Abbeden af St. Denis, havde raabt med sin mægtige Røst: »Der er to Sværd; det er tilstrækkeligt!« Vilhelm af Nevers's Fromhed var kjendt af hele Frankrig, Sugers Visdom ikke mindre, og de Fejl, der vare blevne begaaede, siden han havde ophørt at tage aktiv Del i Statsstyrelsen, havde yderligere forøget hans Ry.

Med en Vedholdenhed, der bekræftes af alle samtidige, stred Suger i flere Maaneder imod Kongens Vilje, der mer end nogen anden havde bifaldet Forsamlingens Valg; han modstod endog St. Bernhard, hvem Kejseren ikke kunde modstaa, og det var kun paa Pave Eugens udtrykkelige Befaling, at han modtog den kongelige Magt, som blev ham overdragen i sin fulde Udstrækning. Greven af Nevers havde tilbagevist den tunge Byrde, som man havde paatænkt at lade ham dele med Suger. Han erklærede Baronerne, at han havde aflagt Løfte om at indtræde i et Kartheuserkloster, og ingen vilde have vovet at raade ham til at bryde det. Saaledes var Aanden i dette Aarhundrede, at man ikke mere forundrede sig over at se en Munk forlade sit Kloster for at styre et Rige end over at se en Prins forlade Verden for at begrave sig i Bodfærdighedens Kutte.

V.

Suger var den Gang 65 Aar gammel. Han havde set Ludvig den yngre blive født, han havde forestaaet hans Opdragelse og hans Giftermaal, og han saae ham nu drage bort med Hjærtet fuldt af meget sørgelige Anelser. Kongen begav sig til St. Denis med Paven, der endnu en Gang var fordreven fra Italien; han steg ind i Martyrernes Hvælving og lukkede dens Gulddør med sin egen Haand, derpaa modtog han efter Skik og Brug det hellige Banner og Pilegrimstegnet, og efter at have udgydt Strømme af Taarer i den beskedne Celle, hvor Overtageren af hans Myndighed lyste sin faderlige Velsignelse over ham, drog han afsted med Dronningen over Tyskland og Ungarn til Konstantinopel, det første Bedested paa den farefulde Rejse.

Abbeden af St. Denis havde medgivet Kongen som Kapellan og Sekretær en ung Gejstlig, der besad hele hans Tillid. Odo af Deuil fulgte Ludvig VII. i Paladserne og i Teltet, midt i Konstantinopels Pragt og i et Felttogs Ulykker, under hvilket Kejserrigets og Frankrigs to Hære tilintetgjordes. I den Beretning, som han tilegnede »sin Fader Suger« og sendte ham fra Antiokia, kan man læse om store Scener af heltemodig Uforsigtighed og exempelløse Ødelæggelser. Deri aabenbarer sig i hele deres Sandhed Vestevropæernes Forbavselse ved at se Byzants's Vidundere, det frankiske Blods uovervindelige Antipathi mod den græske Race, og disse Jærnmænds Mod under Kampen i Kappadokiens Bjærge mod Forræderiet, Hungersnøden og Døden.

Medens Ludvig kæmpede mod de Vantro med saa meget Mod og saa ringe Held, og medens han, efter at være undsluppen Tyrkernes Sværd, udhvilede sig i Antiokia, hvor der ventede ham nye Prøvelser og Sorger, styrede Abbed Suger Riget. Paa Grund af huslige Stridigheder i Vilhelm Erobrerens Familie, som forhindrede England i at foretage sig noget mod Frankrig paa det Tidspunkt, og i Særdeleshed

ved den aarvaagne Bistand, som ydedes af Pavedømmet, der var en naturlig Beskytter for alle de korsfarende Fyrster, mødte Regenten i Begyndelsen færre Vanskeligheder, end han havde frygtet. Den Bandlysning, der paa Forhaand var udstedt mod enhver, som vilde bryde den offentlige Fred i Kongens Fraværelse, standsede Sammensværgelser og gjorde sig gjældende mod alle onde Hensigter. Borgerne i Kommunerne og de Baroner, som vare forblevne hjemme i deres Borge, og som for at benytte sig af Kongens Fraværelse maaske ikke vilde være vegne tilbage for et Oprør, frygtede alle for at begaa en Helligdomsbrøde. Saa stor var den moralske Magts Triumf over den militære Magt i dette Samfunds Skjød, der endnu stod Barbariet saa nær, at en Munk af lav Herkomst fra sin Celle kunde regere Frankrig og betynge det med Skatter i Løbet af 3 Aar uden at vække større Modstand, end der let lod sig undertrykke. At forsyne Kongen med Penge, at sende ham tilstrækkeligt til at føde Hæren og bestride Hoffets Udgifter, blev den stadige Tanke hos Suger baade Dag og Nat. Af de elleve Breve fra Ludvig VII. til Regenten, som endnu existere, findes der ikke et, uden at Kongen jo kommer tilbage til sine presserende Fornødenheder, i det han bønfalder sin Minister om at komme sig til Hjælp med alle Midler for at hjælpe ham til at redde Levningerne af Hæren. Snart fordrer han Mønt, som han beder ham om at sende uden Ophold ved sikre Sendebud, snart foreskriver han ham at udløse af Tempelherrernes Hænder de Forskrivninger, som han har maattet udstede til denne Orden, der var Frankrigs Interesser saa inderlig hengiven. Om ogsaa Ludvig undertiden for ikke at jage alt for stor Skræk i Folkets Sind skjuler en Del af de Farer, der true ham, undlader han dog aldrig at tilkjendegive sin Trang og sin Ulykke, og han opfordrer Suger til at staa ham bi, snart med Rigets Indtægter, snart med Abbediets Formue, i det han med en Slags sønlig Fortrøstning stoler paa hans Troskab og hans gamle Hengivenhed.

Suger forstod at raade Bod paa alt med en beundringsværdig Handlekraft og Opofrelse. Han medbragte til Forvaltningen af Rigets Finanser den samme Sans for Orden og Økonomi, som han havde udvist ved Bestyrelsen af sit Klosters Formue, og han opnaaede snart at forøge Indtægterne. Man veed, at de kongelige Indtægter i det tolvte Aarhundrede ikke bestod af synderligt andet end af Skatter, der direkte hvilede paa Bønderne, og af Prisen for de Godser, der bortforlenedes, af Kronen; men ingen forstod sig bedre end Suger paa at drage det størst mulige Udbytte ud af Avlsgaarde og Domæner. Om han derfor ogsaa i sine samtidiges Øjne gik for at være en gjerrig Minister, maa Efterverdenen bøje sig med Agtelse for Mindet om denne dygtige Bestyrelse, der frelste en Konges Ære og Levningerne af en stor Hær. Den Respekt, som Regenten indgød, kunde imidlertid ikke forhindre Indtrykket af de sørgelige Efterretninger, der kom fra Asien. Virkningen deraf var skrækkelig, hvor megen Umage end Suger gjorde sig for at skjule deres virkelige Karakter. Hundrede Tusende Mand vare omkomne, og Blomsten af den franske Adel var falden. Ved Efterretningen om disse Ulykker, som Rygtet ikke engang kunde overdrive, saa knusende vare de, blev Bevægelsen almindelig, og hvis ikke Pavens, St. Bernhards og Biskoppernes Prædikener og vidunderlige Anstrængelser havde været, kunde man have frygtet alt af et Folks Fortvivlelse, til hvilket Forsynet havde stillet en saa frygtelig Prøve for dets Tro. Ludvig VII. bidrog med sin sædvanlige Uklogskab til at forværre den alt tilstrækkelig vanskelige Situation. Han havde i Antiokia paa en opsigtsvækkende Maade ladet sig skille fra sin Dronning Eleonore, hvis alt for aabenbare Udsvævelser rigtignok havde maattet saare ham dybt, men som Politiken maatte byde ham at behandle meget skaansomt, hvilket ogsaa Suger bønfaldt Kongen om. Denne Fyrstinde disponerede nemlig, som Beherskerinde af Guienne, Akvitanien og Poitou, over Halvdelen af Rigets Magt, og Syriens

franske Fyrstendømmer bleve næsten alle styrede af Prinser af hendes Slægt. Til Bruddet med Dronningen, som forkyndte en forestaaende Forskydelse, føjede Ludvig endnu den Fejl paa Grund af en Misstemning, om hvis Natur Datidens Skribenter ingen Forklaring give, at sende sin Broder, Grev Robert af Dreux, den præsumptive Arving til Kronen, tilbage til Frankrig. Det var at give de misfornøjede en Fører og at svække Regentens Myndighed i det Øjeblik, da han havde at kæmpe med de største Hindringer. Næppe var Grev Robert vendt tilbage til Rigets Jordbund med Bekræftelse paa de ulykkelige Efterretninger, der vare komne fra Asien, før hans Navn blev et Løsen for Sugers Modstandere og for alle dem, der betragtede Ludvig VII. som uden Redning fortabt. Regenten kæmpede den Gang mod nogle Biskopper for at opretholde Kronens Rettigheder, og han havde efter Samraad med Pavedømmet indladt sig paa at reformere mægtige religiøse Stiftelser. Alle de truede Interesser forbandt sig med det kommunale Demokrati, der var blevet sat i en levende Bevægelse ved nogle heldige Opstande paa forskjellige Steder af Frankrig. Allerede strømmede mange af Almuen til ved Grev Roberts Ankomst og ønskede ham »et langt Liv og den højeste Magt«; en Del af Gejstligheden ydede Bistand til disse Bevægelser, og Regentens Magt vilde være bleven stærkt kompromiteret, hvis han ikke havde knækket Roberts Dristighed og tvunget ham til at give en passende Oprejsning for sin Brøde. Ingen af Datidens Forfattere fremstille de Midler, der bleve anvendte af Suger til at besejre den Uorden, hvis Karakter kun angives meget ubestemt. Man veed kun af Regentens Brevvexling med Paven, at han sammenkaldte Rigets Prælater og Baroner til et Parlament, og denne Forsamling synes at være kommen sammen i Soissons; men om dens Forhandlinger og disses Resultat haves ingen sikker Kundskab. Det eneste, man veed med Vished, er, at det kun var ved Hjælp af Pavens Magt, at Suger overvandt de Vanskelig-

heder, som rejstes mod ham fra Gejstligheden selv. Eugen III. fremhæver i et Encyklicon, der blev henvendt til alle Rigets Biskopper, og som endnu er bevaret, hvor uhyre en Brøde det var at forraade en Konge, som var Martyr for Kirkens Sag; han foreskriver sine Brødre at vaage over Hjordens Beskyttelse, og han udtaler en frygtelig Eordømmelse over enhver, der vovede at forgribe sig enten paa den Fyrstes Rettigheder, som var beklædt med Korsfarernes Tegn, eller paa den Myndighed, som var overdragen Rigets Regent. I denne Krise frelste Kirken Kongedømmet, og Suger sejrede over Gejstligheden, Demokratiet og Lensvæsenet, der havde forbundet sig sammen, ved Hjælp af Pavedømmet, den eneste Magt, der beherskede alle de andre; men den ædle Oldings Kræfter udtømtes i denne Kamp, han frygtede med hver Dag ikke at kunne holde ud indtil Kongens Tilbagekomst. For at fremskynde Monarkens Hjemrejse sendte han Bud paa Bud til Orienten med Bøn til ham om at have Medlidenhed saa vel med sit Rige som med Manden, til hvem han havde betroet Regeringen. Lange Maaneder gik hen i Uvished; thi Afstandene vare lange, og Forbindelserne farlige. Endelig erfarer Suger, at Kongen er landet i Calabrien, og et sidste Brev fra Ludvig til den tro Minister indbyder ham til at drage ham ene i Møde forud for Hoffet, for at intet skal forstyrre deres Glæde og deres fortrolige Meddelelser.

Med Ludvigs Tilbagekomst ender egentlig Sugers politiske Tilværelse. I nogle korte Brudstykker af St. Bernhards Breve kan man finde Spor af de Begivenheder, der udfyldte de sidste to Aar af hans Liv. Reformen af Rigets store Abbedier synes at have været Hovedgjenstanden for hans Anstrængelser og vedholdende Omhu, medens Forfatternes Tavshed ikke tillader at afgjøre, om han spillede nogen

Rolle i Kronens Raadslagninger. Der var dog et stort Spørgsmaal paa Dagsordenen lige fra den Dag, da Kongen betraadte Frankrigs Jordbund. Ludvig holdt fast ved at ville forskyde Eleonore. Hans Beslutning var begrundet i den Opsigt, som Vilhelm af Akvitaniens Datter gjorde ved sine Udsvævelser, og maaske ogsaa deri, at hun var nær ved en Alder, hvor Frugtbarheden plejer at høre op, og endnu ikke havde givet ham en mandlig Arving. Arvefølgen i Hertugdømmerne Akvitanien, Guienne og Poitou syntes ham desuden sikret ved Fødslen af de to Prinsesser i Ægteskabet med Eleonore, da disse arvede deres Moder. Med sin sædvanlige Mangel paa Forudseenhed vægrede Ludvig sig endog ved at diskutere Udsigten til, at Dronningen indgik et nyt Ægteskab, da hans Hustru, sagde han, var alt for offentlig vanæret til, at den ringeste Adelsmand i Evropa kunde indlade sig paa at ægte hende. Man veed, at Greven af Anjou, der senere besteg Englands Trone, ikke viste sig saa nøjeregnende, og ingen er uvidende om de sørgelige Følger af denne Forbindelse for Frankrig. Det er umuligt med Sikkerhed at bestemme Sugers Rolle i dette vigtige Forhold. Hans Breve til Ludvig VII. under det orientalske Tog konstatere de vise Raad, som han gav for at forebygge et Brud. Om han vedblev at give dem, efter at Bruddet var blevet en Kjendsgjerning, veed man ikke. Skilsmissen paa foregiven Grund af Slægtskab var i over et Aar Gjenstand for vanskelige Underhandlinger med Rom. Den blev forkyndt paa en Forsamling i Beaugency, nogle Maaneder efter Sugers Død. Da Eleonore det følgende Aar atter havde overtaget Besiddelsen af sine store Domæner, undlod man ikke at sige, at hvis den dygtige Minister havde levet, vilde Frankrig ikke have mistet Akvitanien, og Sugers Hæder voxede som Følge af de offentlige Ulykker og som Virkning af disse.

I Sugers sidste Leveaar beherskedes han af en eneste Tanke, der lige saa meget karakteriserer Aarhundredet,

hvori den fremkom, som Manden, der vovede at fatte den. Suger døde under Forberedelserne til et Tog, som han paatænkte selv at lede i Syrien, og hvortil han havde skaffet sig Bemyndigelse af Paven, efter at Eugen havde henvendt faderlige Indsigelser til ham af Hensyn til hans høje Alder og svage Helbredstilstand. At befri Jerusalem, der blev haardt trængt af Tyrkerne, var blevet hele den daværende Slægts stadige Tanke; thi Jerusalem var for alle et Fædreland i dette Ords højeste Betydning. Ludvig VII. var næppe vendt tilbage til Evropa efter talløse Farer og Ulykker, før han i Rom forkyndte sin Hensigt at vende tilbage til Asien. Hvad enten Suger gav efter for den samme Tilskyndelse eller, hvad der er mere sandsynligt, han haabede at naa det samme Maal, medens han sparede Kongen og Riget for store Farer, besluttede han at komme de kristne Fyrstendømmer til Hjælp og at ofre paa denne Sikkerheds og Æres Interesser de næsten kongelige Rigdomme, han havde sammenhobet under sin lange Bestyrelse. Han havde desuden modtaget Breve fra Kongen af Jerusalem og fra Patriarken i Antiokia, der begge bønfaldt ham om at sætte alt i Værk for at understøtte Antiokia, der var Hovedbolværket for Kristenheden i Asien. Hans klare Aand havde ofte fattet de to Hovedgrunde til, at Ludvig VII.'s og Kejser Konrads Korstog var mislykket, nemlig det alt for store Antal af Korsfarere og den lange Rejse gjennem det græske Kejserrige. Han indsaa, at den første Betingelse for et heldigt Udfald var at ombytte den lige saa lange som farlige Rejse med Søvejen og lande direkte paa Syriens Kyster for ikke mere at have noget at skaffe med Grækerne; han troede dernæst, at et Korps paa en halv Snes Tusende Mand, der vare en stræng Disciplin underkastede og velforsynede med Vaaben og Penge, vilde kunne yde de franske Byer, som truedes af Tyrkerne, større Tjenester end talløse Hære. Uagtet han allerede var udtømt af Sygdom, beskæftigede han sig med selv at sammensætte dette udvalgte

Korps; han hvervede de paalideligste Mænd og de mest erfarne Riddere for det hellige Tog, og det er et prægtigt Skue at se den gamle Munk, liggende paa Sottesengen, kalde om sig de Soldater og Anførere, der havde erhvervet sig hans Tillid, og at give dem de sidste Instruxer for et Tog, hvis Tilberedelser standsedes ved hans Død trods det højtidelige Løfte, han havde ladet dem aflægge om at udføre det.

Suger døde i en Alder af over 70 Aar efter i et halvt Aarhundrede at have udøvet en stadig og stedse lykkelig Indflydelse paa Frankrigs Skæbne og efter at have gjort Udgifter og realiseret Planer, der vilde have faaet Konger til at vige tilbage. Den forladte forældreløse blev, ene ved sin Aands Retsindighed og sin Karakters Myndighed, den største Mand i Lensmonarkiet og et lysende Exempel paa den Overlegenhed, som ethvert Samfund paa sin Maade godkjender, og som alle Aarhundreder prise.

J. H. Holm.

Duguay-Trouin.*)

Skjønt det fortrinsvis er som Landmagt, at det franske Folk ved sine Sejre er blevet »den store Nation«, vilde det dog være ubilligt, om man derover forglemte, hvad franske Sømænd igjennem Tiderne have udført til deres egen og Landets Hæder. Enkelte af disse Heltes Navne ere vel kjendte over hele Evropa, men, som rimeligt er, naa adskillige af dem i Almindelighed ikke ud over Frankrigs Grænser, især naar deres Virksomhed ligger længere Tid tilbage. Dette Tidsskrift har for ikke længe siden bragt en kortere Skildring af en saadan fransk Søhelt**), og muligvis vil det ikke være uden Interesse for vore Læsere i det følgende at lære en anden at kjende, hvis Liv er endnu rigere paa Bedrifter end hins, og som vel ogsaa maa siges at indtage en betydeligere Plads i den fransk Marine. Det er Duguay-Trouin. Ligesom Jean Bart tilhører ogsaa han Ludvig den fjortendes Periode, der frembragte saa mange Helte; men han er en Del yngre, hvorfor hans fleste og største Bedrifter falde i den spanske Arvefølgekrig; det er, ligesom han skulde erstatte den bortgangne Bart.

I.

Duguay-Trouin er fra Byen St. Malo, der foruden ham ogsaa har fostret flere andre kjække Sømænd. Familiens Navn er

*) Efter Ad. Badin: Duguay-Trouin, Paris 1866.

**) Se Afhandlingen Jean Bart i Histor. Archiv 1875. II. S. 320 og fl.

knyttet til Søen, i det Faderen, Luc Trouin, i lang Tid var Kaperkaptejn og senere Handelsmand; han var gift med Marguerite Boscher, som blev Moder til syv Børn. Af disse nævnes her: Luc Trouin, den ældste og Faderens Efterfølger i Handelen, som udrustede mange af de Skibe, hans berømte Broder førte til Sejr, samt de to yngste Sønner, Etienne og Nicolas, der begge som unge Mennesker havde samme hæderfulde, men sørgelige Skæbne, at falde i Kampen for deres ældre Broder, vor Helt, René Trouin. Denne er født d. 10de Juni 1673; sine første Aar tilbragte han i Landsbyen du Gué, og det er efter denne, at han i Følge gammel Skik i Bretagne senere antog Navnet Dugué eller Duguay-Trouin. Faderen havde bestemt ham for den gejstlige Løbebane, hvorfor han blev sendt til Kollegiet i Rennes, men den vordende Korsar duede ikke til dette rolige Liv, og efter Faderens Død blev han, femten Aar gammel, sendt til Caen for at studere Filosofi. Heller ikke dette kunde fængsle ham; han forsømte Studierne for Legemsøvelser og forskjellige ridderlige Idrætter og endte med at komme i slet Selskab, saa at han førte et noget uordentligt og omflakkende Liv. Ved denne Tid kom han ogsaa til Paris, som han gjærne vilde se; men da han i et Herberg tilfældigvis hørte, at hans ældste Broder var der, forlod han skyndsomst Byen uden at faa mere af den at se og vendte tilbage til Caen, hvor Broderen kort efter traf ham og sendte ham hjem. Netop ved denne Tid havde Liguen i Augsburg begyndt Krig med Frankrig; i regulære Søslag hævdede Tourville sit Lands Hæder mod Hollands Flaader, medens talrige Kaperskibe, førte af Mænd som Jean Bart, Forbin, Nesmond o. fl., tilføjede Fjendernes Handel kolossale Tab. Ligesom fra Dunkerque og andre Søstæder udgik ogsaa fra St. Malo talrige Kapere, og paa en af disse, »la Trinité« (18 Kanoner, 128 Mand), hvori Huset Trouin var stærkt interesseret, blev den uheldige Student fra Caen sendt om Bord som frivillig. I Begyndelsen døjede han meget af Søsyge; men snart fik han i en

Kamp mod en hollandsk Korsar Lejlighed til at vise sit Mod, i det han var blandt de første paa Fjendens Dæk. Nu var han kommen paa sin rette Hylde, og næste Aar kom han efter eget Forlangende om Bord paa Skibet »le Grenadan«, til hvis Udrustning hans Familie ligeledes havde bidraget. Paa dette Togt mødte man femten armerede engelske Handelsskibe; paa Duguay-Trouins indstændige Bøn blev det største af disse entret; selv var han først om Bord og tog Kaptejnen til Fange, hvorpaa Skibet strøg Flag. Uden at spilde et Øjeblik gik Duguay-Trouin tilbage paa »Grenadan« for at entre et nyt Skib; i sin Iver passede han ikke paa, men faldt i Vandet, saa at to Matroser maatte trække ham op; men han kom dog tids nok til at være med ved dette Skibs og endnu et tredjes Erobring. En saadan Uforfærdethed fortjente Belønning, og hans Familie mente derfor at kunne betro ham en mindre Kommando; det blev en lille Fregat »Danycan« paa 14 Kanoner og 98 Mand. Den unge Kaptejn var da 18 Aar gammel.

Allerede næste Aar (1692) fik han et lidt større Skib, »le Coetquen«, (18 Kan. og 140 Mand) og gik paa Togt med en anden Fregat, »Saint-Aaron«; Lykken førte dem i Møde en Del Handelsskibe, eskorterede af to Fregatter, som vor Helt angreb og gjorde sig til Herre over, medens hans Kammerat tog en Del Koffardiskibe. Angreb af Fjender og Uvejr formindskede dog noget det tagne Bytte, men forinden sin Hjemkomst tog »Coetquen« endnu to Priser, saa dette Aars Udbytte blev ganske betydeligt. Atter fik Duguay-Trouin en ny Kommando, det var et af Marinens Skibe, »le Profond«, paa 32 Kanoner; men dette blev snart ombyttet med en anden Fregat, »l'Hercule«, hvormed han krydsede i Kanalen. Her gjorde han fire Priser, men ikke tilfreds hermed vilde han dog ikke, skjønt Levnedsmidlerne begyndte at slippe op, og hans Mandskab blev utaalmodigt, vende hjem, i det han haabede paa større Bytte. Da saae han en Nat i Drømme to store Skibe for fulde Sejl styre imod

sig, og da han stod op, var det første, hans Øje mødte, to engelske Skibe paa 28 Kanoner; nogle Timer efter vare de hans Bytte, og deres rige Ladning af Sukker, Indigo, Guld og Sølv skaffede Ejerne af hans Skib en smuk Indtægt. Det følgende Aar (1694) gik Duguay-Trouin om Bord paa et nyt Skib, »la Deligente«, (40 Kanoner, 250 Mand) og tog uden for Cap St. Vicente 3 Skibe; senere angreb han i Følge med sit tidligere Skib »l'Hercule« fire hollandske Skibe, hvoraf det ene maatte stryge Flag; dog ikke altid gik det saa heldig; Lykkens Gudinde kan ogsaa have sine Øjeblikke, hvori hun svigter sine Yndlinge.

En Morgenstund i Maj Maaned i taaget Vejr traf Duguay-Trouin paa en engelsk Eskadre, bestaaende af sex Skibe, som førte mellem 50 og 70 Kanoner, medens »la Deligente« kun havde 40 Kanoner. Modstand var altsaa umulig og Flugt ligesaa, da han befandt sig imellem Eskadren og Kysten. Han besluttede nu at sælge Livet saa dyrt som mulig; dristig angreb han et af de engelske Skibe, som var noget fjærnere fra de andre, og haabede ved at holde Kampen gaaende med dette til sidst at naa rum Sø med sin gode Sejler; dette skete dog ikke. Da hans Fregat havde mistet flere Sejl, halede Modstanderen stærkt ind paa den og beredte sig til en Entring. Med en mageløs Dumdristighed besluttede den uforfærdede Duguay at forekomme dette ved selv at entre sin Fjende; men en Misforstaaelse af en af hans Officerer lod det gunstige Øjeblik gaa tabt, og snart havde den tapre Franskmand ikke mindre end fire Modstandere over for sig; alligevel sender han Fjenden det glatte Lag og søger at rejse sit Mandskabs Mod. Da truer en ny frygtelig Fare: der er Ild i Krudtkammeret; modig stiger Duguay-Trouin selv ned og slukker den, men da han atter staar paa Dækket, er hans Flag strøget. Han lader det atter hejse og gjenoptager Kampen, trods alle Modforestillinger, og først, da han selv falder om, ramt af en Kugle, giver han Ordre til at stryge Flaget. Saaledes blev Helten

Englændernes Fange og kom 20 Dage efter til Plymouth; her gik han i Begyndelsen frit omkring, hans Personlighed og Heltemod skaffede ham Venner, ja selv Veninder, i det, som han selv fortæller i sine Memoirer, »en meget hæderlig og meget elskværdig Kjøbmandsenke« fattede Kjærlighed til ham. Senere maatte han imidlertid i Fængsel, men ogsaa her fik han gode Venner, endog engelske Officerer, som spiste sammen med ham. En af disse forelskede sig i den nævnte Dame, som ofte besøgte Duguay-Trouin, og heraf benyttede denne sig; under Foregivende af, at han for at fremme Officerens Sag hos Damen maatte have en Samtale med hende i et nærliggende Herberg, slap han og hans Lieutenant en Dag ud af Fængslet og kom ved Aftens Tid, tillige med tre andre Landsmænd om Bord i en Chaluppe, som var kjøbt i samme Anledning. De flygtende bleve snart prajede af to Krigsskibe, hvorpaa Duguay-Trouin svarede »Fiskere«,*) og de fik Lov at passere; en inspicerende Fregat slap de kun fra ved at bruge Aarerne; men snart kom andre Farer. Den lille Baad var i aaben Sø som en Nøddeskal, én Gang kastede et heftigt Vindstød den om paa Siden, saa den fyldtes med Vand, som de med Nød og næppe fik ud; men herved bleve Levnedsmidlerne beskadigede, saa de flygtende ogsaa maatte lide Hunger og Tørst. Efter 46 Timers Sejlads naaede de endelig Bretagnes Kyst, og d. 30te Juni var han atter i St. Malo. Snart skulde Englænderne mærke, hvilket Bytte der var undsluppet dem.

Saa snart Duguay-Trouin var kommen sig efter sine Anstrængelser, rejste han til La Rochelle for at overtage Kommandoen over »François«, en smuk Fregat paa 48 Kanoner, som hans ældste Broder havde udrustet, og i Begyndelsen af Oktober 1695 satte han Kurs ad England til. Fem Skibe,

---

*) Man sammenligne hermed Jean Barts Flugt fra samme Havn 5 Aar tidligere; der er en mærkelig Lighed mellem begge Heltes Hændelser.

ladede med Tobak og Sukker, vare snart hans Bytte, og strax i Januar tog han et sjette, som hørte til en Flaade paa 60 Skibe, der konvojeredes af to Orlogsskibe, »Nonsuch« (50 Kan.) og »Boston« (38 Kan.) Efter en voldsom Kamp, som maatte afbrydes ved Nattens Frembrud, men blev fortsat den følgende Dag, maatte begge Skibe stryge Flag for den tapre Kaptejn. Foruden at Duguay-Trouin ved denne Lejlighed tog en eklatant Revance for sit Uheld sidste Aar, var der ogsaa ved denne Sejr den Mærkelighed, at Kaptejnen paa »Nonsuch«, Thomas Fellern, var den samme, som i Maj 1689 havde taget Jean Bart og Forbin til Fange, og begges Officerspatenter, som man havde beholdt der om Bord, bleve nu tilbagegivne af deres sejrrige Landsmand. Rygtet om denne smukke Affaire naaede til Hoffet, og Pontchartrain, Marineministerens Sekretær, tilskrev Duguay-Trouin et smigrende Brev, hvori han bebudede, at Kongen vilde skjænke ham en Æressabel. En kort Tid maatte »François« nu følge en mindre Eskadre under Marquien af Nesmond; men i September gik vor Helt tillige med et andet Skib ud alene. I tre Maaneder mødte de ingen Fjende; da stødte de en Morgen paa tre engelske Skibe med tilsammen 156 Kanoner, som i Tillid til deres Overlegenhed rask optog Kampen, men snart fik at føle, med hvilke Modstandere de havde at gjøre; alle tre Skibe, som førte kostbare Ladninger, maatte overgive sig og gjorde dette Togt særdeles indbringende. Efter en Rejse til Paris, ved hvilken Leilighed Duguay-Trouin blev forestillet for Kongen, gik han atter til Søs med Skibet »le Sans-Pareil« (det var hans Prise »Nonsuch« fra forrige Aar, som nu havde skiftet Navn) og krydsede ved Spaniens Kyst. Her erfarede han, at der i Vigos Havn laa tre hollandske Skibe, som ventede paa at blive konvojerede til Lissabon af et engelsk Skib. Strax var den tapre Kaptejns Plan lagt. Under engelsk Flag og manøvrerende paa engelsk kom han en skjøn Dag ind i Vigos Havn, hvor de tre Skibe, tillige vildledte ved hans Fregats engelske

Bygning, uden Betænkning fulgte ham og naturligvis bleve et let Bytte. Han havde endnu ikke naaet at faa dem i Havn, da der signaliseredes en engelsk Eskadre. Her vare gode Raad dyre; paa Modstand var ikke at tænke, og Duguay-Trouin maatte da prøve en List. Han lod sine Priser tone hollandsk Flag og sejle bort efter en Hilsen paa 7 Kanonskud, medens han selv dristig styrede ned mod Eskadren, i Tillid til sit Skibs engelske Udseende og ladende, som om han vilde støde til sine Landsmænd. Ved denne Manøvre bragte han tvende Linieskibe til at vende om, medens et tredje Skib, en Fregat, dog først vilde praje de hollandske Skibe. Vor tapre Kaptejn vilde gjærne frelse sine Priser, dristig sejlede han ind imellem dem og den engelske Fregat, som han overdængede med en saadan Kugleregn, at den ikke længere kunde manøvrere, hvorpaa han selv sejlede bort, inden noget af de øvrige Skibe kunde naa ham; sine Priser fik han lykkelig i Havn.

Efter at »Sans-Pareil« var underkastet en nødvendig Reparation, søgte Duguay-Trouin atter til Spaniens Kyster, denne Gang ledsaget af en lille Fregat, »Leonora« (16 Kanoner), som han havde givet en af sine yngre Brødre, den næppe tyveaarige Etienne Trouin, at kommandere. I længere Tid mødte de ingen Priser, Levnedsmidlerne begyndte at slippe op, og paa Grund af Vandmangel maatte de til sidst gjøre Landgang. Under en derved opstaaet Kamp hændte den Ulykke, at den unge Trouin blev ramt af en Kugle i Brystet, og to Dage senere udaandede han i sin Broders Arme. Denne lod ham begrave i en lille portugisisk By, og hvilket Indtryk den unges Død havde gjort paa Helten, ses af hans Memoirer, hvori han siger: »Bestandig var mit Sind i Bevægelse ved Tanken om den Broder, som udaandede i mine Arme. Dette forfærdelige Billede foresvæver mig ofte om Natten, og i lang Tid lod det mig ikke nogen Hvile.« Forinden Duguay-Trouin vendte hjem, havde han dog den Glæde at opbringe en rigt ladet hollandsk Prise, som han

førte med sig til Brest. Marineintendanten i denne By, som satte stor Pris paa den tapre Helt, betroede ham nu Kommandoen over tre Skibe, nemlig foruden de to alt nævnte »Sans-Pareil« og »Leonora«, et Skib med 48 Kanoner »St. Jacques des-Victoires«, som Duguay-Trouin selv førte.

Den 23de Marts erfarede han, at en stor spansk Handelsflaade, eskorteret af tre hollandske Krigsskibe, var i Farvandene; hans egen Magt var dog temmelig ringe til at vove et Angreb, men da førte hans gode Stjærne to Fregatter fra St. Malo hen til de samme Egne, og i et Krigsraad blev Angrebet aftalt. Modstanderne vare: »Nassau« 38 Kan.), »Delft« og »Houslaerdick«, hver paa 54 Kanoner, deres Fører var Kontreadmiral Baron af Vassenaër. Snart var Kampen i fuld Gang, Duguay-Trouin entrede »Houslaerdick«, som strøg Flaget, og ilede derpaa »Sans-Pareil« til Hjælp, som maatte kæmpe med en tre Gange stærkere Fjende og var i en forfærdelig medtaget Tilstand. Ilden var nær ved at naa Krudtkammeret, saa det var paa høje Tid; men »Delft« var en haard Modstander; en morderisk Ild modtog vor Helt, fire Gange blev en Entring slaaet tilbage, og en Tid maatte han trække sig ud af Kampen for at reparere, medens den lille Fregat »Faluère« modig traadte i Stedet, snart igjen understøttet af Duguay-Trouin, som denne Gang var bestemt paa at sejre eller dø. Trods Hollændernes sejge Modstand blev Sejren dog til sidst Franskmændenes; men den var dyrt kjøbt, Halvdelen af deres Folk vare gaaede med, om Bord paa »St. Jacques des-Victoires« var kun een Officer uskadt, og Skibet selv var i en synkefærdig Tilstand. En frygtelig Storm forøgede Faren, fem Hundrede fangne Hollændere maatte arbejde ved Pumperne, og Duguay, kun understøttet af een Officer, maatte med Pistolen i Haanden vaage over dem. Alligevel steg Vandet betydelig, man ofrede Kanoner, Master, alt muligt til det vrede Element, men Redning syntes umulig. Det var et sørgeligt Syn under disse Forhold at se de ulykkelige saa-

rede flygte for det fremtrængende Vand, i det de paa Hænderne slæbte sig afsted under frygtelige Klageskrig. Og dog blev Skibet frelst! Bretagnes Kyst var ikke fjærn, det lykkedes at sætte Fregatten paa Grund et Sted, hvor Kystbefolkningen kunde komme til Hjælp og frelse baade Mandskab og Skib. Den 26de Marts 1697 kunde Duguay-Trouin under Mængdens Jubel sejle ind i Port-Louis, og samme Dag kom hans øvrige Skibe med de tre Priser og et Dusin Koffardiskibe. Som Belønning for denne Bedrift, ved hvilken Kaperkaptejnen Duguay-Trouin havde slaaet og fanget en Kontreadmiral, udnævnte Kongen ham til Fregatkaptejn i Marinen, hvad den Gang var et betydeligt Avancement for en borgerlig.

II.

Freden i Rijswijk (1697) bragte foreløbig Fjendtlighederne til Afslutning, saa Duguay-Trouin endnu ikke fik Lejlighed til at udmærke sig i Marinens Tjeneste; derimod tilbragte han Vintrene i Brest og Somrene i St. Malo og brugte Tiden til at studere Søvæsenet theoretisk; men snart blev atter Evropas Fred forstyrret ved den spanske Arvefølgekrig, og man lagde strax Beslag paa den tapre Kaptejn og gav ham to Fregatter »Bellone« (38 Kan.) og »Railleuse« (24 Kan.) at kommandere. Paa dette Togt tog han et hollandsk Skib »St. Jacques« ved en dristig Entring, som, hvis den var slaaet tilbage, vilde have draget hans Ruin efter sig, i det Fjenden var i Stand til at beskyde ham langskibs; dog Lykken fulgte den tapre, og »St. Jacques« blev hans, men det forliste rigtig nok siden paa Skotlands Kyst; en anden Prise havde samme Skæbne. I det hele var dette Aar meget stormfuldt, og »Bellone« selv kom ind til Brest i en meget sørgelig Forfatning. I Aaret 1703 fik Duguay-Trouin det Hverv med tre Skibe at forstyrre Hollændernes

Fiskerier ved Spitzbergens Kyster, senere sluttede to Kaperskibe sig til ham, saa han blev Anfører for en hel lille Eskadre. Paa Vejen vare nogle af hans Skibe nær faldne i Hænderne paa en stor hollandsk Eskadre; men den dristige Sømand vidste ved snilde Manøvrer og Uforfærdethed at samle sine Skibe, »som den gode Hyrde samler Faarene«. Sin Mission løste han paa bedste Maade og førte efter to Maaneders Ophold i disse nordlige Egne en Snes Skibe hjem med sig, hvoraf dog nogle gik tabte inden Hjemkomsten.

Næste Aar (1704) erholdt Duguay-Trouin Kongens Tilladelse til i Brest at udruste to Skibe paa 54 Kanoner og en Korvet paa 8 Kanoner, deres Navne vare »Jason«, «Auguste« og »la Mouche«; med dem gik han til Englands Sydvestkyst. Der blev Korvetten tagen af to engelske Skibe, men strax efter fik vor Helt Revanche ved efter tre Kvarters Kamp at erobre et engelsk Konvojskib, »Coventry«, tillige med tolv rigtladede Koffardiskibe, som indbragtes til Brest. Det følgende Aar sejlede Duguay-Trouin ud med »Jason«, »l'Auguste« og »la Valeur«, en Fregat paa 26 Kanoner, som førtes af hans Broder Nicolas Trouin. I Kanalen mødtes de med to engelske Skibe, hvoraf det ene, »Elisabeth«, maatte stryge Flag, medens det andet, »Chatham«, en af de bedste Sejlere i den engelske Marine, slap bort; de skulde dog senere atter mødes. Endnu et Bytte bragte dette Togt, et hollandsk Kaperskib, som maatte give sig for »Jason«. Imidlertid havde Nicolas Trouin med »la Valeur«, som ved en Storm var skilt fra de andre, paa egen Haand taget en anden hollandsk Korsar, men blev nødt til atter at opgive den, da to andre større Korsarer vare hidkaldte ved Kanontordenen. Paa Tilbagevejen til Brest optog »la Valeur« et engelsk Koffardiskib, men en anden Korsar kom sejlende og vilde fratage den Prisen. Den unge Trouin vilde dog ikke trods Modstanderens Størrelse give tabt; men Kampen fik et sørgeligt Udfald, da den unge Kaptejn blev ramt af en Kugle

og døende ankom til Brest, hvor han udaandede i sin bedrøvede Broders Arme; fem Aar i Forvejen havde han under lignende Forhold lukket Øjnene paa sin anden unge heltemodige Broder.

Fra Broderens Dødsleje kaldtes Duguay-Trouin snart til fornyet Virksomhed: han skulde med »Jason« følge en Eskadre under Marquien af Coëtlogon, som var bestemt til at forjage en engelsk Flaadeafdeling, der spærrede Indgangen til Kanalen. Heraf blev dog intet, da man i et Krigsraad opgav Sagen; forgjæves protesterede vor Helt herimod. Saa gik han da i Juli Maaned ud med »Jason«, »l'Auguste« og »la Valeur«, og snart mødte han et engelsk Krigsskib paa 54 Kanoner, der mærkelig nok var det allerede tidligere omtalte »Chatham«. Denne Gang vilde Duguay-Trouin ikke lade det undslippe og søgte ved en snild Manøvre at bringe det mellem sig og »l'Auguste«. Utvivlsomt vilde »Chatham« være blevet taget, dersom der ikke pludselig fra Udkigget var signaliseret flere Sejlere, som viste sig at være den ovennævnte engelske Eskadre. Nu gjaldt det om at slippe bort; men Englændernes Skibe vare udmærkede Sejlere og halede stedse tættere ind paa »l'Auguste«, skjønt denne kastede alt muligt over Bord. Da alt Haab maatte opgives om at frelse begge Skibene, troede Duguay-Trouin, at muligvis det ene kunde reddes, naar de skiltes ad, fordi Englænderne da maaske kun vilde forfølge det ene; men ogsaa dette Haab brast, da der detacheredes sex Skibe efter »l'Auguste« og fem efter »Jason«, som, da Vinden løjede af, snart var omringet, og hvis Skæbne nu syntes sikker nok; en Entring skete dog ikke, da det imidlidtid var blevet Nat, og Englænderne vare sikre nok paa, at deres Bytte ikke kunde undslippe dem. Saaledes vare Udsigterne kun sørgelige for Duguay-Trouin; men han vilde dog falde med Ære og aftalte med Officerer og Mandskab, at der i den tidlige Morgenstund skulde forsøges en Entring paa det største af de fjendtlige Skibe, for at det franske Flags Ære kunde hævdes,

forinden de maatte bukke under for Overmagten. Mandskabet havde søgt Hvile før den kommende Dags Kamp, og Duguay-Trouin selv vandrede i dybe Tanker frem og tilbage paa »Jasons« Dæk, da han en halv Time før Dag i Horizonten bemærkede de første Tegn paa, at Vinden rejste sig. En Straale af Haab foer igjennem Heltens Sjæl; Fjenden sov endnu rolig og tænkte ikke paa at bevogte sit sikre Bytte. I et Øjeblik var Mandskabet vækket, Sejlene bleve hejste i al Stilhed for at fange den voxende Brise, og inden Fjenderne vare færdige til at forfølge, var det letsejlende »Jason« lykkelig uden for deres Rækkeevne. Ikke saa heldig gik det »l'Auguste«: den maatte efter en hæderlig Modstand stryge sit Flag, og »la Valeur« havde ikke bedre Skæbne. »Jason« selv kunde dog vende hjem med en Prise, i det den paa sin Vej havde taget et hollandsk Kaperskib paa 20 Kanoner. Et senere Togt, som Duguay-Trouin foretog alene, var mere indbringende og kostede Englænderne fem gode og værdifulde Skibe.

I Slutningen af Aaret 1705 blev Duguay-Trouin, den Gang 32 Aar gammel, Orlogskaptejn — en Udmærkelse, som var vel fortjent efter fire hæderfulde Togter og tillige fordoblede hans Iver i Kongens Tjeneste. Han udrustede »Jason« og »Paon« til videre Bedrifter og var allerede ved at løbe ud, da han fik Ordre til at begive sig til Cadiz og der stille sig til Disposition for Stedets Kommandant, Marquien af Valdecognas. Paa Vejen der ned tog han en hollandsk Korsar paa 36 Kanoner, som han bragte ind til Port-Louis, hvor han tillige afhentede et Skib paa 54 Kanoner, »l'Hercule«, som skulde følge med til Cadiz. Paa Højden af Lissabon mødte de tre Skibe en Flaade paa 200 Sejlere, eskorteret af sex Krigsskibe; det var den brasilianske Flaade, som hvert Aar bragte Indkomsterne fra den rige Koloni til Moderlandet. Her var et rigt Bytte; men at tage det hele var ikke muligt, derimod troede Duguay-Trouin

det nok muligt at afskære en Del af Flaaden med det Krigsskib, som fulgte den. Vi kunne ikke her indlade os paa de nærmere Enkeltheder i denne Kamp, hvor forskjellige uheldige Omstændigheder forenede sig for at vriste et rigt Bytte ud af vor Helts Hænder, i det hans Prise, som gjemte Værdien af mere end to Millioner Pjastre, efter at han havde kæmpet længe og haardt for den, endte med at strande. I øvrigt havde Fjenden ikke lidt ringe Tab, og de portugisiske Skibe kom ind til Lissabon i en temmelig sørgelig Forfatning. Uden videre Æventyr kom da de tre Skibe til Cadiz. I Begyndelsen var Byens Kommandant meget velvillig stemt imod Duguay-Trouin; men det kom snart til Rivning imellem dem, rimeligvis fordi Valdecognas var bange for at blive fordunklet af den tapre Franskmand. Da denne saaledes engang foreslog, at han med en Brander vilde gaa ind i Gibraltars Havn og sætte Ild paa en Del Transportskibe, hvorved der vilde paaføres Fjenden et betydeligt Tab, vilde Kommandanten ikke gaa ind herpaa. Den gjensidige Uvilje voxede, da Toldvæsenets Baade med Magt vilde visitere de franske Skibes Chalupper, uagtet disse skulde være fritagne derfor; men trods Duguay-Trouins Klager vilde Valdecognas intet Hensyn tage hertil. Det kom til sidst til blodige Sammenstød imellem Toldvæsenet og de franske, og Kommandanten tillod sig endog at arrestere vor Helt i den Anledning, men han blev snart løsladt og forlod det utaknemmelige Spanien; senere havde han den Tilfredsstillelse, at Valdecognas blev afskediget fra sin Post, ligesom han selv blev udnævnt til Ridder af den hellige Ludvigs Orden. I den Anledning havde Duguay-Trouin Audiens hos Kongen, som var særdeles naadig og betroede ham Kommandoen over 6 Skibe paa det forestaaende Togt, som blev et af Heltens mest glimrende.

I Foraaret 1707 løb Duguay ud paa ny med en hel Eskadre, bestaaende af »le Lys« (64 Kan.), »l'Achille« (66 Kan.), »Jason« (hans gamle Skib), »la Gloire« (40 Kan.),

»l'Amazone« (36 Kon.) og »l'Astrée« (22 Kan.) Først tænkte han paa at opsnappe den brasilianske Flaade; men den slap forbi ham; derimod tog han sex engelske Priser. Efter Hjemkomsten til Brest sluttede han sig sammen med Grev de Forbin, Eskadrechef og Jean Barts gamle Ledsager; de to skulde ødelægge en betydelig Konvoj med Tropper og Ammunition, som fra England skulde over til Portugal. Forbins Eskadre talte 6 Fregatter, hver med 50 Kanoner; Duguay-Trouin havde ombyttet »l'Astrée« med »le Maure« (54 Kan.) Ved Daggry den 21de Oktober kom den engelske Flaade sil Syne. Duguay-Trouin med sine hurtig sejlende Skibe var strax rede til at begynde Jagten, men blev højlig overrasket og vred, da Forbin gav ham Signal til at lægge bi og vente paa ham, en Forfængelighed, som kunde have kommet Franskmændene dyrt at staa, da Transportskibene derved fik Tid til at sprede sig og komme bort.

Konvojen bestod af fem store engelske Skibe, »Cumberland« med Eskadrechef Sir Rich. Bouard om Bord, »Ruby«, »Chester«, »Devonshire« (92 Kan.) og »Royal-Oak« — lutter mægtige Modstandere, som den tapre Orlogskaptejn dog ikke betænkte sig paa at maale Kræfter med; det blev en smuk og mindeværdig Kamp. »Cumberland« maatte stryge Flag for »le Lys« og »la Gloire«, »Chester« blev først angrebet af »Jason« og senere af »l'Amazone« og maatte give sig for deres forenede Angreb, »Ruby« blev entret af Mandskabet paa »le Maure«, medens det stærke »Devonshire« endte sørgelig, i det der udbrød Ild om Bord, som til sidst fortærede Skib og Mandskab (over 1000 Mennesker). Tre store Orlogsskibe og endelig en Mængde Handelsskibe vare Frugten af denne Sejr, som uomtvistelig skyldtes Duguay-Trouin, og dog undsaa Forbin sig ikke ved at tilskrive sig selv en betydelig Andel i den; men den Officer, som han afsendte til Hoffet, lod Duguay-Trouin vederfares fuld Retfærdighed, saa Kongen tilsagde ham en Pension paa 1000 Livres. Denne Pension gav han imidlertid Afkald paa

til Fordel for sin Næstkommanderende, Saint Auban, som var bleven haardt saaret i Kampen, ligesom han heller ej glemte at anbefale sine fortjente Officerer til Forfremmelse; for øvrigt antydede han for Ministeren, at for det Tilfælde Kongen særlig vilde udmærke ham og hans Broder, kunde det ske ved at ophøje dem i Adelstanden; denne Bøn blev ogsaa indrømmet, kun at Adelsbrevene først udstedtes to Aar senere. (Forts.)

Viggo H. Petersen.

Af Gustaf IV. Adolfs Historie.

II.

Felttoget i Pommern og Lauenburg.
(1805—1807.)

Kong Gustaf Adolf var altsaa endelig kommen tilbage til Sverige (i Begyndelsen af 1805) efter sit langvarige Ophold i Udlandet, og han traf nu strax Foranstaltninger til at sende sin Hær til Tyskland for at kæmpe mod den forhadte Bonaparte. Der hengik dog endnu en Stund, inden Tropperne kunde faa Marchordre, thi nye Forviklinger vare opstaaede mellem Kongen og hans Allierede. Gustaf fordrede, at de forbundne Magter aabent skulde erklære, at Øjemærket for deres Bestræbelser var at styrte Bonaparte og gjenindsætte Bourbonerne, og dette ukloge Forlangende formindskede i høj Grad Kejser Alexanders Tillid til Kongens Klogskab og Feltherretalenter. Værre var det dog, at England vægrede sig ved at betale Sverige saa store Subsidier, som ansaas uundgaaelig nødvendige for at frelse den svenske Statskasse for særdeles betydelige Opofrelser. Dette var for Kongen en Kilde til Ærgrelse og Bryderier, men kom helt vel til Pas for hans Omgivelser og de indflydelsesrige Mænd i Sverige, som deri saae en Mulighed for at undgaa Krigen; thi det bør fremhæves, at Kongen stod alene med sin Krigslyst, og at ingen svensk Mand kan anklages for at have opmuntret denne.

Kejser Alexander, hvis Hære stode færdige til at rykke i Marken, saae derimod med Mishag denne Uenighed mellem Kabinetterne i Stockholm og St. James. Ved det russiske Sendebud Alopæus's Bestræbelser kom det endelig saa vidt, at der mellem Excellencen Toll og den engelske Minister Pierrepont aabnedes Underhandlinger, som førte til Konventionen af 31te Avgust (1805). I Følge denne forpligtede Sverige sig til yderligere at forøge Garnisonen i Stralsund med 4000 Mand, og England til at yde 7,200 Pund Sterling om Maaneden i Subsidier. Samme Dag undertegnede Toll og Alopæus en anden Konvention, som handlede om russiske Troppers Landsætning i Pommern.

Imidlertid havde Østerrige definitivt sluttet sig til Koalitionen. Russiske og østerrigske Hære rykkede frem mod Frankrigs Grænser, og det smertede Gustaf Adolf dybt at staa som uvirksom Tilskuer af den tilstundende Kamp. Han var fast overtydet om, at en forenet svensk, russisk og engelsk Expedition mod Holland vilde kalde Tusender af Huset Oraniens Tilhængere under Vaaben, at Bevægelsen fra Holland vilde forplante sig til de misfornøjede i Frankrig, og at Napoleon maatte bukke under, naar samtidig hermed Russerne og Østerrigerne med Kraft trængte frem over Rhinen. Disse utopiske Ideer bevirkede, at Kongen henvendte sig til den nysnævnte engelske Sendemand, Pierrepont, med det Forslag, at hans Hof kun skulde underholde 12,000 Svenske, og at disse ufortøvet skulde deltage i Krigsoperationerne. De Underhandlinger, som nu begyndte, fandt Sted paa Bäckaskog i Skaane, og Gustaf var selv til Stede der. Hans Vært, Toll, og den engelske Minister havde Vanskelighed ved at blive enige, navnlig fordi den patriotiske Toll gjorde alt, hvad der stod i hans Magt, for at bringe disse Underhandlinger, hvorved det fattige Sverige definitivt skulde styrtes i en taabelig og unødvendig Krig, til at strande; men Tolls Anstrængelser vare frugtesløse, og den 3dje Oktober undertegnedes en Overens-

komst, hvorved England forpligtede sig til at betale Subsidier for 12,000 Svenske, der skulde operere i Forening med de russiske Tropper, som hver Dag ventedes til Pommern, og yderligere 50,000 Pund Sterling til Udbedring af Stralsunds Fæstningsværker.

Da Tærningerne saaledes nu vare kastede, bød Klogskaben, at man uden Tøven havde truffet alle nødvendige Foranstaltninger til saa vidt muligt at sikre sig et heldigt Udfald; men dette skete ikke. Medens de Franske og Østerrigerne i forcerede Marcher nærmede sig hverandre i Sydtyskland, fik vel en Del svenske Regimenter Ordre til at begive sig paa Vejen til Stralsund; men Kongen blev rolig siddende paa Bäckaskog, og de fremrykkende russiske Hære bleve staaende ved den preussiske Grænse. Kong Frederik Vilhelm vilde nemlig hverken tiltræde Koalitionen eller tillade Russerne at drage gjennem sit Land. Alexander forlangte skriftlig denne Tilladelse; Frederik Vilhelm nægtede den. Fra Vilna skrev Alexander den 13de Oktober paa ny til Kongen af Preussen, anholdt ham om hans sidste Ord og skjænkede ham kun sex Timers Betænkningstid; men Frederik Vilhelm svarede, at han aldrig vilde lade sig tvinge, og at han stod rede til med hele sin Magt at hindre ethvert fremmed Lands Tropper i at betræde preussisk Jordbund.

Dette havde man ikke ventet af den svage og karakterløse Konge af Preussen. Medens man hver Dag maatte vente Efterretning om, at Napoleon havde tilintetgjort Østerrigerne, som man saaledes lod i Stikken, stode Russerne ved den preussiske Grænse, nogle af de svenske Tropper i Pommern, andre i Skaane, Alexander i Vilna, Gustaf Adolf paa Bäckaskog. Under disse alt andet end lovende Omstændigheder kom der Efterretning om, at Marchal Bernadotte havde krænket den preussiske Nevtralitet ved med sit Arméкorps at marchere gjennem det Ansbachske (3dje Oktober). Herover forbitredes den preussiske Monark i den Grad,

at han pludselig slog aldeles om; han tillod Russerne at drage gjennem sine Stater, lod sine Hære indtage en fjendtlig Holdning over for de Franske og undertegnede den 3dje November Overenskomsten i Potsdam, hvor han paa visse Betingelser tiltraadte Koalitionen mod Napoleon; men Spliden i Koalitionen var ikke forbi hermed; thi Gustaf Adolfs ustyrlige Lidenskab havde imidlertid foraarsaget et heftigt Fjendskab mellem Sverige og Preussen, eller rettere mellem Herskerne i disse to Lande. Forholdet mellem de to Kabinetter havde siden Armfelts Mission til Berlin*) været spændt; nu var der indtraadt en Begivenhed, som let kunde have draget de betænkeligste Følger efter sig. Kongen af Preussen havde, ligesom Kejseren af Østerrige, erkjendt Napoleon som de Franskes Kejser, sendt ham den sorte Ørns Orden og selv modtaget Æreslegionens store Kors. Da Gustaf Adolf erfarede dette, kom han i den heftigste Forbitrelse. Han havde selv som sexaarigt Barn faaet den sorte Ørns Ordensdekorationer og huskede paa, hvorledes Ludvig XVIII. i et lignende Tilfælde havde baaret sig ad over for Kongen af Spanien. Da Karl IV. nemlig havde sendt Første-Konsulen det gyldne Vlies, havde Ludvig XVIII den 12te April 1803 tilbagesendt sin Dekoration med Tilføjende: »at der ikke kunde være noget fælles mellem ham og den store Misdæder, som kun havde Djærvhed og Lykke at takke for sin Trone.« Denne Dumhed, fandt Gustaf Adolf, var en sublim Gjerning og besluttede nu at efterligne den. Han sendte den sorte Ørns Insignier tilbage til Kongen af Preussen, ledsaget af et Brev, hvori han erklærede: »at han som Ridder af samme Orden ansaa det som sin Pligt at tilkjendegive, at han ikke erkjendte denne Værdighed hos Napoleon Bonaparte og hans Lige.« Men ikke nok hermed. Ved en stor Ordensceremoni erklærede Gustaf, at den preussiske Monark havde forbrudt sin Værdighed som Serafimerridder,

*) Se Side 244.

»saasom Serafimerordenen og Æreslegionen ej kunde forenes hos en og samme Person,« og lod til de forsamlede Ridderes højeste Forbavselse Kongen af Preussens Serafimer-Lænestol udflytte af Ordenskoret.

Som man vel kan tænke sig, blev Frederik Vilhelm højlig forbitret herover; han tilbagekaldte øjeblikkelig sit Sendebud ved det svenske Hof, von Tarrach, som den 29de Maj forlod Stockholm uden at tage Afsked, og forbød sine Ministre ved de fremmede Hoffer at have noget som helst Samkvem med de svenske Gesandter. Til Gjengjæld kaldte Gustaf Adolf sit Sendebud i Berlin, von Brinckmann, tilbage, og Spændingen mellem Rigerne var nu saa stærk, at den svenske Monark hver Dag frygtede et preussisk Indfald i Pommern. Omtrent paa denne Tid var det, at Russerne og Preusserne nær vare komne i Kamp paa Grænsen, og man ser saaledes, at de forbundne Magter spildte Tiden med indbyrdes Kjævlerier, medens Napoleons Krigskunst med Lethed fik Bugt med Østerrigerne.

De svenske Regimenter, som havde faaet Marchordre, begyndte nu at ankomme til Stralsund. Samtidig hermed landede 16,000 Russere ved Greifswalde og paa Rügen. De anførtes af General Tolstoy, som i Følge Overenskomsten mellem Sverige og Rusland skulde vente paa Svenskerne ved Elben, men som desuagtet, paa Efterretning om, at Franskmændene havde forladt Hannover, gik over den nævnte Flod og tog sit Hovedkvarter i Lüneburg. De engelske Hjælpetropper, i alt 20,000 Mand, kom først til Hannover, efter at de forbundnes Skæbne for længst var afgjort.

Den svenske Avantgarde, som anførtes af Oberst, Grev Gustaf Mörner, der senere afløstes af Oberst Morian, brød først op fra Stralsund den 31te Oktober og kom ikke længere end til det Lauenburgske, hvor den foreløbig blev staaende for at vente paa Kongen; men denne var imidlertid kommen i en ny Konflikt med Preussen. Da hans Forbitrelse over, at Kong Frederik Vilhelm III. havde »modtaget

Dyrets Tegn«, havde tabt sig lidt, indsaa han nok, at han ved fortsat Fjendskab med Preussen bragte sig selv, sine tyske Lande og hele Koalitionen i Fare og i høj Grad formindskede Sandsynligheden for at overvinde den forhadte »Bonaparte«. Han besluttede derfor igjen at nærme sig til Preussen, og da dette Lands Tropper just paa denne Tid havde besat Hannover, greb han denne Lejlighed og sendte sin Generaladjutant, Grev Gustaf Løwenhjelm, til Berlin med et af Majestætens egen Haand skrevet Brev, hvori han i høflige og sømmelige Udtryk udbad sig Oplysning om, hvad denne Besættelse af Hannover havde at betyde. Løwenhjelm afrejste den 27de Oktober fra Bäckaskog, og den 30te fulgte Kongen efter. Den 31te om Aftenen Klokken halv ti saae man en Postjagt med svag Vind lægge ud fra Ystads Havn: »Ack, ej var det Cæsar och hans lycka, som den førte ombord!!«

Løwenhjelm kom et Par Dage senere til Berlin; men den Modtagelse, han her fik, var alt andet end velvillig. Efter Kongens Befaling henvendte han sig til Førsteministeren, Baron Hardenberg, og udbad sig Avdiens hos hans preussiske Majestæt; men Kong Frederik Vilhelm, hvem Hardenberg forebragte dette Ønske, fandt, at dette Skridt af Gustaf Adolf ikke var betydningsfuldt nok til at gjøre det skete godt igjen, og ytrede med Vrede: »Her er ikke andet at gjøre end at sende Løwenhjelm tilbage, hvor han er kommen fra; det er ikke Maaden at gjøre en Uret god igjen!« Omsider fik det svenske Sendebud Meddelelse om, at Kongen af Preussen ikke for det første kunde modtage ham, og Løwenhjelm afsendte strax et Ilbud med dette Svar til sin Konge.

Denne var imidlertid den 2den November landet i Stralsund, og nu tegnede det endelig til, at den svenske Hær skulde rykke i Marken. Armeen var delt i fire Infanteri- og en Kavalleri-Brigade. De første anførtes af Obersterne, Grev Karl og Grev Gustaf Mørner, Friherrerne Ta-

wast og Vegesach, den sidste paa mødrene Side en nær Slægtning af Blücher; Kavalleribrigaden stod under Kommando af den for sit Vid og sin Kæmpehøjde — 78 Tommer — bekjendte Grev Hampus Mørner. Generalerne Grev Wachtmeister og Friherre Armfelt udnævntes til Divisionsgeneraler under Kongens egen Overbefaling; de tjenstgjørende Generaladjutanter vare Obersterne Morian, von Engelbrechten, af Tibell og Gustaf Løwenhjelm. Tropperne satte sig nu langsomt i Bevægelse gjennem det Mecklenburgske, og Avantgarden under Oberst Morian gik over Elben.

Saaledes rykkede Kong Gustaf Adolf endelig i Marken mod »Dyret«. Han og hans Allierede havde spildt den kostbare Tid ved indbyrdes Kjævlerier og latterlige Kontroverser, og nu kom de alle for silde til at frelse deres forbundne, Østerrigerne, fra Napoleons frygtelige Hænder. Denne store Kriger havde nemlig ved en Række af beundringsværdige Marcher og Evolutioner brudt Østerrigernes Modstandskraft, tilintetgjort en stor Del af deres Hær i forskjellige Træfninger og tvunget General Mack til med det tiloversblevne af hele sin store Armé, 33,000 Mand, at overgive sig i Ulm (den 20de Oktober). Derefter vare Franskmændene trængte ind i Østerrige, og Napoleon havde den 13de November holdt sit Indtog i Kejserstaden Wien. Den tilsigtede Diversion i Franskmændenes venstre Flanke var saaledes bleven til intet, det halve af Partiet var tabt. Om Kongen af Sverige har indset dette, vide vi ikke; vist nok maa Krigsbegivenhedernes Gang have vakt hans største Mishag; men der var endnu mange andre Grunde for ham til at være misfornøjet. Ved sin Ankomst til Stralsund var han til sin store Forbitrelse ikke bleven højtidelig modtagen af den russiske Gesandt eller af de russiske Generaler; Preussernes Indtrængen i Hannover var ham højlig imod; der begyndte at sprede sig Rygter om, at nogle af de Allierede under Preussens Mægling havde indladt sig i Underhandlinger med Napoleon, og den fuld-

stændige Uvidenhed, hvori man holdt ham om alt, hvad der foregik i Berlin, vakte hans største Mishag. Saa kom til syvende og sidst Løwenhjelms Ilbud med Efterretning om, at Kong Frederik Vilhelm havde nægtet at modtage hans Brev og tilstaa hans Sendebud Avdiens. Som man vel kan tænke sig, blev Gustaf yderlig opbragt herover; han sendte et Ilbud til Løwenhjelm og befalede ham øjeblikkelig at forlade Berlin, men først at erklære Grev Hardenberg, »att konungen af Sverige icke var gjord att se sine bref ej bli emottagne.« Bruddet med Preussen tegnede saaledes til at blive ulægeligt.

De nys anførte Grunde til Mistanke og Utilfredshed, som Kongen troede at have, bragte ham dernæst til at fatte den besynderlige Beslutning at bryde med alle sine forbundne og vende hjem til Sverige med hele sin Hær. Fraset det latterlige, var dette unægtelig det klogeste, han kunde have gjort; de forbundne havde nok at gjøre med at frelse sig af Napoleons Haand, til at de skulde have haft Evne eller Stunder til at straffe ham for hans Frafald; men denne Beslutning blev ikke udført, navnlig af Hensyn til de engelske Subsidier. Dog frasagde Kongen sig i en Skrivelse til Kejser Alexander formelig Anførselen over de russiske Tropper; at han fremdeles selv havde til Hensigt at vende tilbage til Sverige fremgaar af, at han til Befalingsmand over Hæren udnævnte Armfelt, der atter skulde adlyde den russiske General Tolstoy. Men pludselig fik Kongen nye Betænkeligheder. Det var jo muligt, at Rygtet om de Allieredes Underhandlinger med »Bonaparte« var ugrundet; han burde derfor, hellere end strax at drage hjem, blive staaende i Pommern i Spidsen for sin Hær, indtil han havde faaet fuld Vished; hvis hans Mistanke da viste sig at være grundet, kunde han med Ære overlade Evropa til den Skæbne, det selv havde forskyldt. Som Følge heraf fik de svenske Tropper, der vare komne ud over Pommerns Grænser, Ordre til at vende tilbage til dette Land. Da

imidlertid den engelske og den russiske Gesandt alvorlig tilholdt ham at holde de indgaaede Forpligtelser, og da hans Forbitrelse imod Frankrig blussede op paa ny ved Efterretningen om Napoleons Sejrsindtog i Wien, lovede Gustaf at lade sin Hær fortsætte Marchen ad Hannover til paa det Vilkaar, at Baron Hardenberg gav de forbundne Magters Ministre den Erklæring, at Preussen ikke havde fjendtlige Hensigter mod Sverige. Da de tilbagekaldte svenske Tropper imidlertid allerede vare komne i Nærheden af Pommerns Grænse, bestræbte Tolstoy, Alopæus og Pierrepont sig af yderste Evne for at formaa Kongen til strax at lade dem marchere ad Hannover til paa ny; men Kongen var døv for alle Forestillinger, han maatte først modtage Berlinerkabinettets Svar.

Denne vaklende Optræden, denne stundesløse Marcheren frem og tilbage, hvorved Kongen gjorde sig og sine tapre Svenskere latterlig, blev mødt med kraftige Indsigelser af hans nærmeste Omgivelser. Kongens personlige Ven, Lagerbjelke, — der endogsaa i denne Anledning synes at være falden i Unaade, — Baron Essen, Generalguvernør i Pommern, v. Brinckmann, ja endog Armfelt søgte forgjæves at formaa Kongen til enten at vige tilbage eller frejdig at marchere fremad. Da Armfelt saae, at Kongen kun vilde følge sit eget Hoved, forlangte og fik han Tilladelse til at slutte sig til den østerrigske Hær, og den 19de November begav han sig paa Vejen til det kejserlige Hovedkvarter i Olmütz. Han medførte Brev fra Kong Gustaf til Kejser Frans, hos hvem han skulde forblive i Egenskab af Ombud for den militære Brevvexling.

Endelig kunde Pierrepont den 21de November meddele Kongen et tilfredsstillende Svar fra Berlinerkabinettet paa den Erklæring, han havde forlangt af dette: at Preussen ikke havde fjendtlige Hensigter mod Sverige; men hvis man tror, at Gustaf Adolf nu efter Løfte lod sin Hær rykke frem, tager man fejl. Langt om længe tillod han dog

endelig, at en Del af Hæren rykkede frem ad Lüneburg til, og paa Grev Fersens indtrængende Forestillinger, der støttedes ved et fra Alexander indløbet Brev, hvori den russiske Kejser besværger Kongen for det almene bedstes Skyld at opofre sine personlige Betænkeligheder, befalede Gustaf Adolf omsider, at samtlige svenske Troppeafdelinger skulde bryde op og nærme sig Elben; men nu var det for silde. Kejser Alexanders Brev var skrevet den 1ste December, Dagen før Slaget ved Austerlitz!

Denne den svenske Hærs endelige Fremrykken var ganske uden Maal og Med. Allerede faa Dage efter Slaget ved Austerlitz sporedes de for Sverige og de Allierede ulykkelige Følger af denne Vaabendaad. Faren for de forbundne Magter voxede med hver Dag, og Kongen, som den 20de December var ankommen til Lüneburg, besluttede derfor paa ny at tage Kommandoen over de russiske Tropper i Hannover; men disse vare nu blevne stillede under Kongen af Preussens Befaling. Paa den anden Side vægrede Gustaf sig standhaftig ved at være den første til at række Haanden til Forsoning med Preussen, og den lille svenske Hær stod saaledes fuldstændig isoleret. Under disse Omstændigheder gav Kongen Ordre til paa ny at gaa tilbage over Elben og nærme sig svensk Pommern, og han var nu saa led og kjed af Krigen og de Ærgrelser og Bekymringer, den foraarsagede ham, at han besluttede at forlade Tyskland og med første aabent Vande drage hjem til Sverige med hele sin Hær. I denne Beslutning styrkedes Kongen af Armfelt, der var vendt tilbage fra Østerrige uden engang at have faaet Kejser Frans at se. Da Kongen derhos paa ny fik Mistanke om, at Preussen med Napoleons Tilladelse vilde bemægtige sig svensk Pommern, som han indsaa, at han umulig kunde forsvare mod saa mægtige Fjender, og han endelig ikke længere ansaa det overvundne Ruslands Venskab for sikkert, bragte disse mørke Udsigter ham til at fatte en fortvivlet Beslutning. Han sendte et Ilbud til sin

Ambassadør i Petersburg, Stedingk, og overdrog ham at sælge Pommern til Czaren for 6 til 7 Millioner Hamb. Banco!*) Faa Dage efter stod den svenske Hær i en ny Stilling paa den nordlige Elbbred med Hovedkvarteret i Boitzenburg; kun Avantgarden under Grev Gustaf Løwenhjelm beholdt sin Stilling paa den søndre Bred af Elben med Hovedkvarter i Lüneburg.

Kejser Napoleon maa vist nok have smilet ved at se sin hovmodige svenske Modstanders ynkelige og latterlige Manøvrer og hans Hærs uafladelige Marcheren frem og tilbage uden at løsne et Skud.

Den mørke og nedtrykte Stemning i Hovedkvarteret i Boitzenburg blev for nogle faa Timer opmuntret ved Hertugen af Schwerins Besøg.

Da Kongen første Gang drog gjennem Mecklenburg, havde han ventet, at Hertugen var ilet til for at gjøre ham sin Opvartning; men enten det nu var af Glemsomhed eller af gammelt Nag til Kongen, som havde forsmaaet hans Datters Haand, nok er det, Hertugen indfandt sig ikke, hvorover Kongen blev meget stødt. Nu kom han imidlertid. Hertug Frederik Frans var en halvfjerdsindstyveaarig lystig Gubbe og den største Roué i sine Stater. Han levede i bestandige Udsvævelser, brød sig kun om Vin, Kvinder og Spil og samlede alle fornemme Dagdrivere i hele Evropa om sig. Hans Datter, Lovise Charlotte, var i 1795 bleven forlovet med Kong Gustaf; men denne Forbindelse var, som fortalt, bleven brudt. De Exempler, den unge Prinsesse

*) Stedingk svarede under 6te Februar (1806): „Jeg har ikke forebragt Deres Majestæts Forslag at sælge Pommern. Man kan miste en Provins, men sælge den for nogle Poser Guld — aldrig! Jeg appellerer til den store Gustaf Adolfs Skygge, hvis Navn og Hjærte er Deres Majestæts.“

havde for Øje ved sin Faders Hof, egnede sig ikke til at indgyde hende strænge Grundsætninger, og senere, da hun havde ægtet Prins Christian Frederik af Danmark, var hun »ett lefvande bevis på sanningen af det gamla ordspråket, som säger: »att godt blod nej kan ljuga.«*)

Kongen havde besluttet ved en kold Modtagelse og »Tavshedens Veltalenhed« at lade Hertugen mærke, at han havde tilsidesat den Ærbødighed, han skyldte den kongelige Majestæt. Armfelt, Hampus Mörner og nogle andre Officerer fik Befaling til at modtage Hertugen ved Byens Port. Disse Herrer kunde ikke holde deres Lystighed tilbage, da de saae den gamle Hertug med den mest joviale Mine og gnidende sig i Hænderne hoppe ud af Vognen, paa hvis Buk der sad en døddrukken Postillon. Deres Velkomsttale til Hertugen afbrød denne saalunde:

»Fortræffeligt, mine Herrer, I lade alle til at være raske Gutter, som forstaa at leve, og vi skulle tilforladelig muntre os. Ere Stadens Kjældere vel forsynede? Hvor er Borgemesteren? Har han sørget for, at vi faa raske Kvindfolk? Jeg véd nok, hvad man trænger til i et Hovedkvarter.... Men hvor er dog Borgemesteren? Jeg skal afsætte ham, dersom han ikke har sørget for vakre Kvindfolk fra Hamburg. Han skal faa at vide, at jeg er her!«

Medens Hertugen paa denne Vis underholdt sig med Armfelt og Mørner, der vist næppe ere blevne den gamle Herre Svar skyldige, navnlig ikke den sidste, der var bekjendt som den største Spilopmager i hele den svenske Hær, — gik Kongen utaalmodig ventende op og ned i sine Værelser. Langt om længe meldte man Hertugen. Han var klædt i en blaa, galoneret Kjole, holdt en lille Hat under Armen og nikkede med sit pudrede og leende Hoved til alle

*) v. Schinkel-Bergman IV. Side 209. Denne Dame er Frederik VII.'s Moder.

Sider, medens han skred frem i Salen og nærmede sig Kongen, som i mørk og tavs Majestæt ventede ham.

Man skulde have set Gustaf Adolf, da han betragtede den snaksomme, gamle Hertug med et majestætisk Blik og uden at svare et Ord. Han troede at gjøre ham betuttet; men heri tog han fejl. Da Hertugen ikke fik noget Svar af Kongen, blev han slet ikke vred, men fjærnede sig fra Monarken, opsøgte sine nye Venner Armfelt og Mørner og fortsatte sin muntre og højrøstede Samtale med dem. Kongen rynkede Panden, og Blodet steg ham til Hovedet. Dog betvang han sig; han bød en Kammerherre underrette Hertugen om, at Bordet var dækket, og at hans Plads var ved hans Majestæts Side. Derpaa stødte Gustaf i Gulvet med sin Stok og skred majestætisk ind i Spisesalen, hvorhen den ivrig snakkende og leende Hertug fulgte ham.

Det maa have været et komisk Syn at se disse to Fyrster Side om Side ved Bordet, den ene mørk, tavs og majestætisk, den anden leende, snakkende og henvendende Ordet, til hvem han fandt efter sin Smag. Kongens Forbitrelse stod saa tydelig malet i hans Aasyn, at hans Omgivelser frygtede for en Scene. For at berolige sig drak han kun Vand med et Par Draaber Vin i; men da den muntre, gamle Hertug raabte til Armfelt: »Hvad, skal vi ingen Champagner have?« maatte Kongen gjøre en voldsom Anstrængelse for ikke at give sin Vrede Luft. Paa et Vink af Armfelt blev der serveret Champagner; men det var umuligt for Kongen at beherske sig længere. Endnu inden Desserten var sat frem, rejste han sig fra Bordet, ved hvilket Kongen ikke havde mælet et Ord, og hvor Hertugen syntes at have glemt, at han havde den Ære at være Gjæst hos en Konge. Frederik Frans afrejste samme Aften.

I Følge en med Napoleon sluttet Overenskomst af 15de December 1805 erklærede Preussen den 27de Januar 1806, at det havde til Hensigt provisorisk at bemægtige sig Hannover. Efterretningen herom bevirkede, at Kong Gustaf med største Delen af sin Hær trak sig ind i det Mecklenburgske med Hovedkvarter i Ratzeburg, medens henved 1800 Mand under Grev G. Løwenhjelm fik Befaling til at forsvare det Lauenburgske og til at skyde paa Preusserne, hvis disse skulde forsøge at gaa over Elben. Til al Lykke tøvede dog Kabinettet i Berlin i nogen Tid med at kaste Tropper over den nævnte Flod, og der havde saaledes været Tid nok for Gustaf til at tilbagekalde denne farlige Befaling. Hvis han havde kunnet se, vilde han have bemærket det farlige i sin Stilling og nu endelig trukket sig ud af denne mærkværdige Krig, hvor han holdt med ingen og ingen med ham, og hvor der hverken var Fordel eller Hæder at haabe. I Februar og Marts begyndte de i Hannover værende engelske og russiske Tropper at drage hjem; men først den 27de Marts lykkedes det disse to Rigers Sendemænd at formaa Gustaf til ikke at udsætte sig og sin Hær for en lige saa unødvendig som overhængende Fare og trække sig endnu længere tilbage. Den største Del af den svenske Hær drog saaledes tilbage til Pommern, med Hovedkvarter i Greifswalde. Løwenhjelm med de 1800 Mand fik derimod fornyet Befaling til at blive i det Lauenburgske og forsvare dette Land mod alle. Lauenburg tilhørte rigtig nok ikke Gustaf, og han havde saaledes ingen Forpligtelser af denne Natur imod det; men Grunden til denne overraskende Befaling var ogsaa en ganske anden: skulde det ældgamle Sveriges Konge, Karl XII.'s og Gustaf II. Adolfs Ætling, vige for en Parvenu af en Konge som Preussens Behersker? Han maatte trodses, det koste, hvad det vilde.

Hvad man kunde vente, indtraf nu virkelig. Preusserne gik over Elben og kastede uden Møje Løwenhjelm og den Haandfuld Mænd, han anførte, ud af Lauenburg (23de

April), og der begyndte nu en Slags Krig mellem Sverige og Preussen. Der blev lagt Embargo paa alle preussiske Fartøjer i svenske Havne, og Kontreadmiral, Friherre Rudolf Cederstrøm, fik Befaling at løbe ud fra Karlskrona med en Eskadre og blokere alle preussiske Havne ved Østersøen. Kongen af Preussen vilde desuagtet med største Lethed have kunnet bemægtige sig svensk Pommern og mulig taget sin Modstander og hele hans Hær til Fange; men politiske Grunde forbøde ham dette. Rusland havde garanteret Sverige Besiddelsen af Pommern; at fratage Gustaf dette Land vilde være at paadrage sig en Krig med Czaren. Gik man derimod skaansomt til Værks mod Gustaf, kunde man maaske bevirke, at Alexander godkjendte Preussens Besættelse af Hannover. Som en Følge heraf slap Kong Gustaf med Skrækken; denne »Krig« med Preussen endte, uden at der var udgydt en Draabe Blod, og i Følge Overenskomsten af 1ste Avgust (1806) besatte Svenskerne paa ny Lauenburg, og Blokaden af de preussiske Havne hævedes.

Da Forholdet til Preussen saaledes igjen var blevet taaleligt, og denne Magt rustede sig til at begynde en ny Krig mod Napoleon, afrejste Gustaf pludselig den 12te September fra Greifswalde og vendte, ledsaget af sin Garde, hjem til Sverige. Vi ville ikke følge ham paa hans besværlige Hjemrejse, men kun bemærke, at han for at efterligne Karl XII. havde til Hensigt, under Navnet Kaptejn Frisk og ledsaget af Grev de la Gardie, at gjøre Rejsen til Lands gjennem Danmark, men at en pludselig indtraadt strygende Medbør bragte ham til at forandre denne løjerlige Beslutning. Dagen efter ankom han paa Trelleborgs Red, hvorfra han lod sig sætte i Land i en lille Jolle, som kun rummede tre Personer. De la Gardie, der saaledes maatte ro den ene Aare, paadrog sig, da han gjorde Mine til at trække sine Handsker af for at kunne hale bedre ud, en skarp Tilrettevisning af Gustaf for en saadan Mangel paa Ærbødighed mod sin Konge.

Saaledes vendte Gustaf Adolf tilbage fra sit første Felttog, i hvilket der ikke var blevet affyret et Skud i hans Nærværelse.

Det gik ikke bedre efter Kongens Bortrejse. Oberst Morian, som nu førte Befalingen over den svenske Hær i Lauenburg, var ingenlunde sit Kald voxen. De Franske faldt under Anførsel af Marchal Bernadotte ind i dette Hertugdømme, som Svenskerne maatte rømme (6te November). En ubetydelig Del af Hæren med Morian i Spidsen lykkedes det at undkomme; Resten maatte kapitulere i Lübeck. Blandt Fangerne var Oberst, Grev Gustaf Mørner; han og hans Ulykkesfæller bleve særdeles mildt behandlede af Sejrherren.

Ulykken kom Slag i Slag. Før og efter denne Hjobspost fik Kongen andre: Kejser Napoleon og Marchal Davout havde tilintetgjort den store preussiske Hær i Slagene ved Jena og Auerstädt (14de Oktober), det ene isolerede Troppekorps efter det andet strakte Gevær, den ene Fæstning efter den anden kapitulerede, og inden Aarets Udgang var næsten hele Frederik II.'s Statsomraade i Napoleons Vold. Den forhadte Bonaparte var mægtigere end nogen Sinde; men dette forandrede ikke Gustaf Adolfs Tænkemaade. De Franskes Kejser, som efter at have knust Preussen stod i Begreb med at kaste sig over Rusland, rakte Haanden frem til Forsoning; men Kongen af Sverige stødte den haanlig bort*). Napoleon forlangte kun, at Sverige skulde forblive nevtralt; men Gustaf havde ganske andre Planer. Disse vare af en højst mærkværdig Beskaffenhed. De Franske

---

*) Underhandlingerne ledede af den franske Gesandt i Hamburg, Bourienne, og fortsattes siden mellem Marchal Mortier og Friherre Essen, Generalguvernør i svensk Pommern.

under Maréchal Mortier vare den 28de Januar 1807 faldne ind i svensk Pommern og belejrede Stralsund. Gustaf vilde nu drage til Pommern, trække de hist og her adspredte Hobe af Svenskere til sig og derpaa med disse skaffe den Haandfuld Folk, som stod i Lauenburg, Luft; at tvinge de Franske til at ophæve Belejringen af Stralsund synes han derimod ikke at have tænkt paa. Da han imidlertid blev gjort opmærksom paa, at han paa denne Maade vilde give hele Pommern i Franskmændenes Vold, opgav han denne Idé. Derefter henvendte han sig til England for at faa yderligere Subsidier til at holde flere Tropper paa Benene i Pommern; men det britiske Kabinet har formodentlig kun haft meget ringe Tanker om sin svenske Allierede og afslog dette Kongens Forlangende. Penge skulde og maatte Kongen imidlertid have for at fortsætte Kampen mod »Dyret«, og han udklækkede til den Ende nogle højst besynderlige Planer. Først vilde han gjøre et tvungent Laan i den svenske Bank; da dette ikke lod sig udføre, undfangede han den Idé at sælge den svenske Orlogsflaade til Kjøbmænd, som saa atter kunde afhænde de enkelte Skibe til Spanien, Frankrig(!) og Amerika*), og da heller ikke dette syntes at kunne lade sig gjøre, faldt han paa en endnu ulykkeligere Tanke. Efter en tidligere Overenskomst skulde de Subsidier, England betalte til Rusland, overføres til Gøteborg og derfra over Land transporteres videre til Petersburg. Kongen, som mente at have en Sum af 375,000 Daler til gode hos Rusland, besluttede nu at sekvestrere en lige saa stor Sum af de fra England til Czaren afsendte Subsidier. At Kejser Alexander maatte blive yderst forbitret over et saadant Skridt, er indlysende, og hans Venskab var dog nu lige saa nødvendigt for Sverige som nogen Sinde.

Vi have nys fortalt, at Forholdet til Preussen var

*) Brev fra Kabinetssekretær Wetterstedt til Ehrenheim af 4de Jan. 1807.

blevet bedre. De to Monarker sagde hinanden nogle Artigheder og bleve enige om, at de under de daværende Forhold kunde være hinanden til gjensidig Nytte. I Marts (1807) ankom den af Frederik Vilhelm til preussisk Minister i Sverige paa ny udnævnte Hr. von Tarrach til Stockholm. Gustaf svarede herpaa ved at sende Oberst v. Engelbrechten til det preussiske Hovedkvarter i Bartenstein i en Mission, som denne lykkelig udførte. Han afsluttede nemlig den 20de April Konventionen i Bartenstein, som ratificeredes af Gustaf i Malmø den 6te Maj, og hvorved Preussen forpligtede sig til at stille 5000 Mand, som snarest mulig skulde forøges til 10 eller 12000 Mand, hvilke i Forening med Svenskerne skulde operere i den franske Armés Ryg. Samtidig hermed sendte Frederik Vilhelm sin Adjutant, Major Hünerbein, til Gustaf Adolf for at opnaa Tilladelse til i Sverige at kjøbe Vaaben til de nye preussiske Hære, som dannedes, og endelig sendtes i Maj v. Brinckman til det preussiske Hof som befuldmægtiget Minister.

Under disse Omstændigheder begyndte Gustaf Adolf at tænke paa atter at begive sig til Tyskland i egen Person. Tropperne i Pommern vare blevne forstærkede, og gunstige Efterretninger indløb fra England. Det nye britiske Ministerium, Canning, Castlereagh og Perceval, vilde fortsætte Krigen mod Frankrig og erklærede sig villig til ikke alene at underholde et større Antal svenske Tropper, end der i Traktaten af 1805 var bestemt, men ogsaa til at stille en engelsk Hær, som ufortøvet skulde overføres til Stralsund, under Kongen af Sveriges Befaling.

Efterretningerne fra Krigsskuepladsen i Pommern vare ikke saa glædelige. Artillerioberst Cardell havde gjort et Udfald fra det belejrede Stralsund, ved hvilken Lejlighed han opofrede en stor Del Folk uden ringeste Nytte, og Armfelt, som med trodsig Selvraadighed imod Overgeneralen, v. Essens, udtrykkelige Befaling havde opereret paa egen Haand og efter sit eget Hoved, havde paaført Hæren bety-

delige Tab (Begyndelsen af April), hvilket paadrog ham hans Afsked og Monarkens Unaade. Vel havde de Franske maattet trække sig ud af Pommern, da Napoleon havde draget en stor Del af de der staaende Tropper til sig for at bruge dem andensteds; men de fik snart Forstærkning, Maréchal Mortier faldt paa ny ind i Pommern og bragte den 16de April Svenskerne i en saadan Nød, at Essen den følgende Dag maatte begjære en Stilstand paa 24 Timer. Mortier gik ikke alene ind herpaa, men ønskede endog en personlig Sammenkomst med Essen. Denne fandt Sted i Schlachtow, hvor Mortier med Aabenhjærtighed udbredte sig om Napoleons og de Franskes oprigtige Ønske at undgaa at føre Krig med den tapre og ædle svenske Nation, som de højagtede, og som var Frankrigs naturlige Forbundsfælle. Resultatet af denne Sammenkomst mellem Mortier og Essen var Stilstanden i Schlachtow den 18de April 1807, som var saare gunstig for Svenskerne, eftersom de sejrende Franskmænd indvilligede i paa ny at rømme Pommern. Der var fastsat en gjensidig Opsigelsesfrist paa 10 Dage; men Napoleon forlangte denne forlænget til en Maaned, og Maréchallens Adjutant, Oberst Gouré, som førte de fornyede Underhandlinger, truede med, at Stilstanden øjeblikkelig vilde blive opsagt, saafremt denne Tillægsartikel ikke vedtoges. Under disse Omstændigheder maatte Essen finde sig i sin Skæbne og underskrev den forlangte Tillægsartikel den 28de April. Derpaa afsendte han Regeringsraad Brinckman til Kongen, som opholdt sig i Malmø, med denne Efterretning. Efter en hemmelig Raadslagning med Brinckman og Kabinetssekretæren, Wetterstedt, besluttede Kongen nu ikke at ratificere den nævnte Tillægsartikel, men at holde dette hemmelig, indtil han selv ankom til Pommern, hvor da forhaabentlig de preussiske og engelske Hjælpetropper vilde være ankomne eller i det mindste nær herved; da vilde man uden Fare kunne erklære sig hos Mortier. Den 11te Maj forlod Kongen derpaa, ledsaget af Toll, Brinck-

man og den nye engelske Minister Stratton, Malmø og ankom den følgende Dag til Stralsund.

Det var under taalelig gunstige Udsigter, at Gustaf Adolf saaledes paa ny optraadte paa Krigsskuepladsen, og hvis han havde været en duelig Feltherre, vilde han have kunnet gjøre de forbundne Magter vigtige Tjenester. Des værre for ham og for Sverige savnede han imidlertid ikke alene Feltherretalenter, men ogsaa praktisk Sans og sund Forstand, og hans andet Felttog blev derfor lige saa ulykkeligt og blottet for Hæder som det første.

Det første, Kongen foretog sig efter sin Ankomst til Stralsund, var en gjennemgribende Forandring i de øverste Kommandoer. Armfelt blev, som vi have fortalt, sendt hjem til Sverige i Unaade; den 17de eller 18de Maj afrejste han fra Stralsund uden at have taget Afsked med Kongen. Essen, der hidtil havde været Øverstbefalende, skulde for Fremtiden kun være civil Generalguvernør i Pommern. Kongen overtog selv Overkommandoen, og Generalerne Wrede og Toll udnævntes til Divisionsgeneraler under ham.

I de første Dage af Juni landede 5000 Preussere under den 63aarige Blücher paa Rügen; den svenske Hær i Pommern, som Fjendens Sværd, Sygdomme og Nød havde formindsket en Del, udgjorde omtrent 10,000 Mand, og den 19de Juni kom der Efterretning om, at 10,000 Englændere vare rede til at afsejle for at stille sig under Kongen af Sveriges Befaling, samt at Kabinettet i St. James vilde betale Subsidier til yderligere 4000 Svenske i Pommern.

Under Indtrykket af disse glædelige Efterretninger voxede Kongens Krigslyst, og han var overbevist om nu at skulle udføre store Bedrifter. Til en Begyndelse undfangede han den Plan at tvinge de Franske til at ophæve Belejringen af Colberg, hvis Indbyggere, navnlig opmuntrede af den djærve og hæderlige Borger Nettelbeck, forsvarede sig haardnakket; naar det var gjort, vilde han kaste Franskmændene ud af hele Nordtyskland og derved skaffe de i Polen staaende

store Armeer Luft; men disse skjønne Planer var i alt Fald Kong Gustaf ikke Mand for at udføre.

Da han imidlertid fandt, at den af Essen undertegnede, men ikke af ham, Kongen, ratificerede Tillægsartikel til Vaabenstilstanden i Schlachtow, — at Opsigelsesfristen fra ti Dage forlængedes til en Maaned, — paa en utilbørlig Maade bandt hans Hænder og gjorde ham det umuligt at udføre store Bedrifter, naar Lejlighed dertil maatte tilbyde sig, fik han den taabelige Idé, at opsige den nævnte Stilstand.

Som vi have fortalt, havde Gustaf Adolf offentlig erklæret, at Bourbonernes Gjenindsættelse paa Frankrigs Trone maatte være det Maal, de Allierede stillede sig, samt at han, hvis de øvrige Magter ikke skulde dele denne hans Anskuelse, vilde trække sig tilbage, eftersom han ansaa al Underhandling med Bonaparte for umulig. Af denne Mening var han endnu. Før sin Afrejse fra Sverige havde han oprettet et Regiment af franske Fanger; det skulde være det første af alle de andre, han vilde oprette, naar, hvad der aldrig kunne fejle, Tusender af Franskmænd ved hans, Gustafs, Nærmelse vilde desertere fra Bonapartes Hære og slutte sig til Bourbonernes Gjenindsætter. Dette Stamregiment fik Navnet »Kongens«, og Hertugen af Pienne, en af Ludvig XVIII.s fortrolige, blev dets Chef. Den 25de Maj var Hr. de Pienne med sin Hær, som talte 19 Mand, landet i Altefehr paa Rügen; den 3dje Juni var denne Armé allerede voxet til 22 eller 23 Mand, og siden naaede den endog at blive hele 35 Mand stærk. Om den indlagde sig nogen Ære i Krigen mod sine Landsmænd, vide vi ikke; dog har dens mulige Bedrifter næppe haft synderlig Indflydelse paa Krigens Gang. Af samme Aarsag, Had til Bonaparte og Kjærlighed til Bourbonerne, var det ogsaa, at Kongen besluttede, samtidig med, at han erklærede sig utilfreds med den nævnte Tillægsartikel, at gjøre et Forsøg paa at formaa den franske Øverstkommanderende til at forlade de kejserlige Ørne og kæmpe for Liljebanneret.

Denne taabelige Idé bragte han virkelig til Udførelse. Maréchal Mortier var bleven kaldt tilbage, og Maréchal Brune havde overtaget Kommandoen over den franske Hær i Pommern og Mecklenburg. Da Kongen havde fattet sin Beslutning, lod han gjennem Generalguvernøren, Friherre Essen, Brune anmode om en Sammenkomst; ved denne Lejlighed ytrede han til Wetterstedt:

»Naar jeg har sagt Maréchallen mine Tanker om Vaabenstilstanden, vil jeg give ham en Formaning i Anledning af den slette Sag, han tjener, spørge ham, om han har glemt, at han har en Konge, om han tror med god Samvittighed at kunne forsvare sit Frafald fra sin lovlige Hersker, om han tror, at den Farce, som nu spilles, kan vare ved, osv. Men sig mig, min kjære Wetterstedt, hvad tror De, Maréchallen kalder Bonaparte?«

»Kejser, Deres Majestæt, han kan ikke andet!«

»Da skal jeg tilforladelig forbyde ham at gjøre det i min Nærværelse,« svarede Gustaf iltert. »Men endnu mere, jeg har fast besluttet aldrig at underhandle med Bonaparte: hellere tigge mit Brød end begaa den Nederdrægtighed at erkjende den forbandede Rakker.«*)

Oberstlieutenant, Friherre Boye fik Befaling til at begive sig til Anklam og føre Maréchal Brune til Schlachtow. For at vise sin Foragt for Bonaparte og hans Tjenere befalede Kongen Boye og de Officerer, som skulde ledsage ham, at fremstille sig for Maréchallen i Overfrakke og Felthue. Maréchal Brune bemærkede tilsyneladende ikke denne Uhøflighed; han var, sagde han, henrykt over denne Lejlighed til at faa Kongen at se; han var vis paa, at hans svenske Majestæt nu var tilbøjelig til at forlige sig med Kejseren, denne ønskede intet inderligere, osv. Man spiste

*) Grev C. Piper melder, at man sjælden hørte Gustaf Adolf omtale sin store Fjende paa anden Maade end som oven for anført.

Frokost sammen, og de franske Officerer vare lutter Artighed og Opmærksomhed. Ved Afrejsen fra Anklam lod Maréchallen, der var i fuld Gala med Baandet over Kjolen, og som blev fulgt af en Sværm guldstraalende Adjutanter, Oberstlieutenant Boye i sin Kappe og Felthue sidde ved sin Side i en prægtig Vogn med fire fnysende Heste for, og afsted gik det nu i susende Fart under uendelige Artigheder og Komplimenter fra den fine Franskmands Side.

Ved Ankomsten til Schlachtow blev Brune modtagen af Kongens Officerer i Overkjole og Felthue. Et Hundrede Husarer af Livregimentet paraderede i Slagorden. Blandt Officererne var Hertugen af Pienne, som fuld af Blusel skjulte sig i en Stammekrog for sine Landsmænds foragtelige Blikke. Maréchallen blev alene ført ind til Kongen.

Efter at denne først havde ytret sin Misfornøjelse med den titomtalte Forlængelse af Opsigelsesfristen for Stilstanden i Schlachtow, skred han til det tilsigtede Forsøg paa at omvende Maréchallen.

»Har De glemt, min General, at De har en retmæssig Konge?« spurgte Gustaf.

»Jeg véd ikke, hvem det er, eller hvor han er,« svarede Brune.

»Hvorledes, hvor han er? Han er landflygtig og ulykkelig; men han er Deres retmæssige Konge. Han ønsker kun at samle sine Undersaatter om sine Faner«

»Hvor ere hans Faner?«

»Om ikke andensteds, skulle de findes hos mig,« svarede Gustaf med Vægt. Da han derpaa rent ud foreslog Brune at bryde med Napoleon og tjene de Allieredes Sag, afslog Maréchallen dette kort og godt og anbefalede sig derpaa.

Vi vende tilbage til vor Beretning om Krigstildragelserne. I Slutningen af Juni havde de 5000 Prussere forladt Rügen og stode den 23de i Omegnen af Greifswalde, i hvilken By General Blücher paa Grund af Sygdom først

den 2den Juli kunde opslaa sit Hovedkvarter. Oberst Bülow førte Kommandoen over de preussiske Forposter. Størstedelen af den svenske Hær stod under General Wrede mellem Stæderne Grimm, Barth og Frantsburg, med Hovedkvarteret i sidstnævnte By. Kavalerireserven under Oberst Hampus Mörner stod i og omkring Richtenburg. Forposterne anførtes af Obersterne Platen og Staël-Holstein; Generaladjutant, Oberst Tawast havde Befalingen over begge Forpostlinierne. Kong Gustaf selv var Højstkommanderende og havde sit Hovedkvarter i Stralsund og siden den 4de Juli i Frantsburg. Hvad de engelske Hjælpetropper angaar, da lode de endnu stedse vente paa sig.

I Stedet for de længselsfuldt ventede Briter indtraf der imidlertid meget nedslaaende Efterretninger fra den store Krigsskueplads i Polen og Østpreussen. Franskmændene havde tilføjet de forenede Preussere og Russere en Række blodige Nederlag, og efter Slaget ved Friedland den 14de Juni havde Czaren og Kong Frederik Vilhelm med de sørgelige Levninger af deres stolte Hære maattet trække sig tilbage over Njemen. Derefter fulgte saa den 22de Stilstanden mellem Frankrig og Rusland. Saa kom der Efterretning om, at ogsaa Preussen havde sluttet Stilstand med Frankrig, og at Frederik Vilhelm havde maattet forpligte sig til at tilbagekalde de under Kongen af Sveriges Befaling staaende preussiske Regimenter, og endelig, at Napoleon og Alexander paa en Flydebro i Njemen havde haft en Sammenkomst, hvor man befrygtede, at Finlands Skæbne havde været paa Tale, og at de Franskes Kejser havde stillet Czaren Herredømmet over dette Land i Udsigt. Sverige stod saaledes ganske ene over for sin frygtelige Modstander; thi Englænderne havde endnu ikke ladet høre fra sig; men disse fortvivlede Omstændigheder kunde ikke bringe Kongen til Fornuft. At Preussen og Rusland havde sluttet Stilstand med Frankrig, var ikke endnu blevet ham officielt tilkjendegivet; han lod derfor, som om dette var ham

ganske ukjendt og sendte Oberst Engelbrechten til Memel med Breve til Czaren, Frederik Vilhelm og Ludvig XVIII., hvori han foreslaar, at Kongen af Frankrig skal stille sig i Spidsen for et halvt Hundred Tusende Svenske, Russere og Engelskmænd, lande et Steds paa den franske Kyst og gaa lige løs paa Paris. Men ikke nok hermed. Skjønt han vidste, at han stod alene lige over for en knusende Overmagt, og skjønt det endnu ikke havde været for sent at trække sig ud af Kampen paa nogenlunde taalelige Vilkaar, fattede han den vanvittige Idé, at opsige Stilstanden i Schlachtow. Essen, Toll, Wrede, Wetterstedt og mangfoldige andre hæderlige og fornuftige Mænd gjorde alt muligt for at forhindre Udførelsen af denne fortvivlede Beslutning; men forgjæves. Den 2den Juli afsendte Kongen sin Overadjutant, Major Bassewitz, med Brev fra Oberst Tawast til den franske General Grandjean, hvori Vaabenstilstanden erklæredes udløben den 12te Juli Klokken 12 Midnat. Bassewitz overbragte desuden et andet Brev fra Tawast til den franske Oberst Fays, hvori det hed, »at hvis General Brune henvendte sig til Kongen med Forslag om en ny Vaabenstilstand, vilde en saadan blive tilstaaet, hvis den stemmede overens med Kongens og hans Forbundnes Interesser, og at de Vilkaar, paa hvilke hans Majestæt vilde være tilbøjelig til at afslutte en ny Vaabenstilstand, vare, — at Franskmændene skulde forlade Colberg, Usedom og Wollin, og Svenskerne besætte Anklam og Demmin.« Maréchal Brune benyttede sig imidlertid ikke af dette Kongens højmodige Tilbud, som vi strax skulle faa at se.

Den 18de Juli ankom Kongen af Preussens Adjutant, Major Klüx, til det svenske Hovedkvarter med officiel Underretning om Stilstanden mellem Frankrig og Preussen samt om, at der i Tilsit underhandledes om Fred. Dette havde til Følge, at Kongen lod sin Vrede, der ikke kunde ramme Kongen af Preussen selv, gaa ud over dennes Soldater, som en kort Tid havde staaet under hans Befaling, og som nu

droge bort. Den svenske Hær indtog nu en mere koncentreret Stilling nærmere ved Fæstningen; den ene Halvdel, under Wrede, stod ved Stenhagen, den anden, under Toll, i Omegnen af Pütt. Det kongelige Hovedkvarter flyttedes den 11te Juli fra Frantsburg til Zinkendorff.

Den følgende Aften ankom Oberstlieutenant Borstel, som Tawast havde sendt til Brune, til Hovedkvarteret. Maréchallen havde taget det meget ilde op, at Tawast, og ikke Kongen, havde skrevet ham til, samt over, at Tawast havde kaldt Kejseren for »Napoleon Bonaparte«. For Resten havde Brune intet kunnet love i Henseende til den forestaaende Fornyelse af Fjendtlighederne.

Det var saaledes klart for enhver, at man om et Par Timer kunde vente et Anfald af Franskmændene. Kong Gustaf Adolf beredede sig paa en højst mærkværdig Maade til at tage imod dem. Det var ved det nye kongelige Hovedkvarter Jägerhaus, en forfalden Bygning midt inde i en tæt Skov. Ved Mørkets Frembrud skred Kongen, omgiven af alle sine Officerer, ud af Bygningen, og med stor Stads og Højtidelighed blev nu hans store Stridshest ført frem, medens Ritmester Tede, en tysk Fantast, med højtidelig Mine ladede et Par uhyre Pistoler, som havde tilhørt Karl XII. Kongen modtog Pistolerne, og medens de tilstedeværende blottede Hovederne, holdt han en Tale, som sluttede med Ønsket om at kunne jage en Kugle igjennem Bonapartes Hoved.

Klokken to om Morgenen begyndte de Franske Angrebet og kastede den svenske Forpostlinie tilbage. Kongen ledede selv Tilbagetoget, men paa sin sædvanlige taabelige Vis. Da de fjendtlige Kolonner saaledes havde kastet Kjæden endnu et langt Stykke tilbage, vrededes Monarken højlig herover og udstedte den Befaling, »at Kjæden strax skulde rykke frem og tage det tabte Terrain tilbage igjen«. Gustafs Vrede var imidlertid lige saa lidt som de Svenskes Tapperhed i Stand til at standse Franskmændene, og om Aftenen

den 14de Juli var hver eneste Mand af den svenske Hær kastet bag Stralsunds Mure. Lidet glædeligt for hans tapre Soldater maa det have været at se Karl XII.'s Efterfølger, da Kuglerne for Alvor begyndte at pibe, give Hesten af Sporerne og først af alle og i strakt Galop søge Tilflugt i Fæstningen. Ogsaa bør det bemærkes, at da de Svenske begyndte at retirere, og enhver kunde se, at Dagen var tabt, fik Kongen pludselig den under disse Forhold noget underlige Idé at foreslaa Maréchal Brune en ny Vaabenstilstand. Som man vel kan tænke sig, overvældede Brune den i dette Øjemed afsendte Parlamentær, Oberst Höpken, med blodige Sarkasmer og bemærkede blandt andet med god Grund, »at for den, der vilde agere Karl XII., var det alt for tidligt at forlange Vaabenstilstand, naar Krigen først havde varet i 36 Timer«. Da Høpken næste Dag berettede Kongen dette Svar, og denne derhos fik at vide, at Obersten under Samtalen med Brune havde kaldt Bonaparte »Majestæt«, blev Gustaf saa rasende, at han sendte Høpken i Arrest.

Medens Franskmændene nu belejrede Stralsund, hvis ængstede Indbyggere hver Dag frygtede for et Bombardement, tilholdt Essen, Toll, Wrede og andre Kongen med Alvor at gjøre, hvad hans Pligt fordrede: enten søge Fred med Napoleon, hvem det var Vanvid længere at ville bekæmpe, eller forlade Fæstningen og overlade til Overkommandoen at forsvare den, underhandle eller kapitulere, alt eftersom Omstændighederne bød; men alle Forestillinger hjalp intet, og disse retskafne og fædrelandskjærlige Mænd paadroge sig ved deres Frimodighed Monarkens Unaade. For Wredes Vedkommende bidrog hertil en særegen Omstændighed. Gustaf, som var gaaet til Sengs og paastod paa Tilbagetoget at have faaet en Kontusion i Benet, lod denne General hente til sig og gav ham at forstaa, at det vilde være ham, Kongen, kjært, om Wrede for de øvrige Befalende vilde foreslaa at tildele Monarken Sværdordenens Storkors, — som kun kan gives til en Feltherre efter et

vundet Slag, — og at Wrede da kunde vente sig samme Udmærkelse til Tak for den Tjeneste, han saaledes viste sin Herre; men den retskafne Wrede svarede, at hvad Kontusionen angik, kunde det ikke hænge rigtig sammen hermed, eftersom Kongen ikke havde været Fjenden saa nær, at en slig Kalamitet kunde indtræffe, og med Hensyn til Sværdordenens store Kors beklagede han ikke at kunne være hans Majestæt til Behag. Fortørnet herover svarede Gustaf: »Jeg ser, at De ugjærne tjener mig; De har Deres Frihed og kan vende tilbage til Rügen.« Wrede rejste faa Dage efter, og Hæren tabte i ham en af sine dygtigste Anførere.

Excellencen Toll havde samme Skæbne. Den 21de Juli om Aftenen ankom der nemlig til Fæstningen to Kurerer med betydningsfulde Efterretninger. De medbragte Brev fra Kongen af Preussen til Gustaf Adolf og fra den russiske Statskansler Budberg til Kabinetssekretær Wetterstedt med Underretning om, at Freden var sluttet i Tilsit, og Tilbud om at mægle mellem Sverige og Frankrig, hvis Hersker sagdes at være tilbøjelig (?) til at tilstaa sin nordiske Fjende Fred paa rimelige Vilkaar; men Kongen forkastede dette Tilbud, og der er Grund til at tro, at Tolls Forestillinger mod denne nye Daarskab paadrog ham den Forviisning til Rügen, som han allerede den næste Dag tiltraadte. Der skulde han tage Overbefalingen over de paa denne Ø langt om længe udskibede engelske Hjælpetropper.

Hvis Kongen fra Briternes Side ventede kraftig Understøttelse i den Sag, han kæmpede for, blev han skuffet, thi næppe vare de ankomne, før de droge bort igjen. Den 3dje Avgust havde den engelske Minister Pierrepont Avdiens hos Kongen og meddelte ham ved denne Lejlighed, at der til Lord Cathcart, den Øverstbefalende over de paa Rügen landsatte engelske Tropper, var indtruffet Depecher fra London af 21de Juli, i Følge hvilke Englænderne strax skulde forlade denne Ø. De vare nemlig bestemte til i Forening med en stor Flaade og Landgangshær at gjøre en Demonstration

mod Danmark, om fornødent besætte Øerne og afskære Kronprins Frederik, som var i Holsten, Vejen til Hovedstaden. Dette kunde være helt ærgerligt for hans svenske Majestæt; men Allerhøjstsamme burde anholde om en ny Stilstand med de Franske, hvorimod Kabinettet i St. James vist nok intet vilde have at indvende.

Kongen svarede med Vrede: »Før jeg bevilger de engelske Tropper Tilladelse (!) til at drage bort, forlanger jeg at se Deres Instruktioner og Kongen af Englands Underskrift derpaa. Hvad Deres Forslag om en ny Stilstand angaar, da forkaster jeg den; det vilde ellers faa Udseende af, at jeg ikke var i Stand til at forsvare mig selv.«

Medens Gustaf saaledes fremturede i sin blinde Haardnakkethed uden at ænse, at han stod aldeles ene lige over for en overmægtig Fjende, som han nu mindre end nogen Sinde var i Stand til at maale sig med, vedblev han at lade sin kongelige Vrede ramme de bekymrede og patriotiske Mænd, som stræbte at tale ham til Fornuft. Vi have allerede fortalt, hvorledes Wrede og Toll vare blevne fjærnede, da Hæren allermindst kunde undvære dem; Essen maatte i Begyndelsen af Avgust dele deres Skæbne. Denne duelige og redelige Mand, som nød en overordentlig Anseelse i Armeen, blev aldrig træt af at sige Kongen den rene og usminkede Sandhed, hvilket jævnlig i høj Grad mishagede den pirrelige Monark. Man havde blandt andre Planer til at frelse Hæren og Stralsunds Indbyggere for et Bombardement og for at blive tagen med Storm ogsaa udkastet følgende: Man vilde foreslaa Fjenden, at Fæstningen skulde erklæres nevtral, og de svenske Tropper, som holdt den besat, overføres til Rügen, uden at Fjendtlighederne derfor skulde anses for sluttede. I Anledning af dette Forslag, — som i øvrigt blev forkastet, — fandt der om Formiddagen den 8de Avgust en Sammenkomst Sted mellem Essen og Maréchal Brunes Afsending, General Reille. Denne, som var en høj og mægtig Krigerskikkelse med en imponerende Hold-

ning, blev med tilbundne Øjne ført til Guvernementshuset, Essens Embedsbolig, hvor ogsaa Kongen havde taget Kvarter. Den franske Generals Svar paa Essens Forslag var, som man kunde vente det. Han forundrede sig højlig over, at man kunde gjøre ham et saadant, underrettede Essen om, at Brune havde bestemt Ordre fra Kejser Napoleon til at indtage Kongen af Sveriges tyske Besiddelser, og at det var højst usikkert, om et Forslag om Fred for Øjeblikket vilde bevirke nogen Forandring heri, og endte med at gjøre en bestemt Adskillelse mellem det svenske Folk, som Franskmændene elskede og højagtede og yderst ugjærne førte Krig med, og den svenske Konge, hvis uudslukkelige Had til Kejseren og Frankrig var vel bekjendt.

Gustaf Adolfs Vrede og Forbitrelse, da Essen berettede ham disse Ord, overgaar al Beskrivelse. »Hvilken Næsvished,« raabte han ude af sig selv, »den uforskammede vover at tale til Dem om mig og om Nationen som adskilte ved forskjellige Interesser og Anskuelser! De skal arrestere ham; siden vil jeg se til, hvad der er at gjøre med ham!«

»Deres Majestæt,« svarede Essen, »behage at erindre, at han er her som Parlamentær og staar under Folkerettens og vor Æres Beskyttelse; De har ingen Ret til at befale over ham.«

»Og dog befaler jeg Dem nu øjeblikkelig at arrestere ham!«

»Deres Majestæt, jeg kan ikke!«

»Hvad, De nægter at adlyde mig?«

Essen drog sin Kaarde for at overgive Kongen den. »Deres Majestæt,« sagde han, »jeg er aldrig i Stand til at gjøre mig skyldig i en uhæderlig og uretfærdig Handling, og jeg vil gjøre alt, for at hindre Deres Majestæt i at begaa en saadan.«

Reille fik vel Tilladelse til at drage bort med Fred; men at Kongen ikke kunde tilgive Essen den Frimodighed, hvormed han havde udtalt sig, viste sig allerede den følgende

Dag. »Under nærværende Omstændigheder,« sagde Gustaf til Generalen, »anser jeg det for rigtigt, at Generalguvernementet flyttes til Rügen, og at De selv begiver Dem derhen. Det er bedst, baade for Forretningerne og for Deres Familie.« Den følgende Dag udnævntes Friherre Vegesach til Generaladjutant, og den 11te afrejste Essen til Rügen.

Byens og Hærens Sorg over at miste denne afholdte og duelige Officer, til hvem de havde knyttet deres sidste Haab om Frelse, overgik al Beskrivelse, og der manglede ikke meget i, at Misfornøjelsen var kommen til et voldsomt Udbrud. Kongen forbød samtlige Officerer ved Afskedsbesøg at bevidne den bortdragende Generalguvernør deres Højagtelse og Hengivenhed; men dette Forbud var forgjæves, og Gustaf havde den Ydmygelse fra sine Vinduer at se hele Officerskorpset ankomme til og betræde det samme Palads, hvor baade Kongen og Essen befandt sig, for at bevidne denne deres Beklagelse over hans Afrejse og den Paaskjønnelse, som hans ædle Mod fortjente.

Den lille Hær havde saaledes mistet sine dygtigste Førere, Faren voxede med hvert Øjeblik; hver Dag ventede man, at Bombardementet skulde begynde, og selv den simpleste Borger indsaa, at det var aldeles umuligt at afslaa den Storm, som upaatvivlelig vilde følge efter Bombardementet. Under disse fortvivlede Omstændigheder maatte Kongen endelig beslutte sig til at lade Hæren rømme Stralsund. I Nætterne mellem den 18de og 20de Avgust forlod Armeen derfor i al Hemmelighed Fæstningen og blev overført til Rügen. Kongen selv, ledsaget af Wetterstedt, forlod Byen den 19de om Morgenen i en lille Baad, — ligesom Karl XII., som han bemærkede til sin Ledsager. Monarken glemte, at Karl XII. forlod Stralsund efter at have vakt Verdens Beundring ved sine Bedrifter, og at han, Gustaf, kun havde vakt Verdens Latter ved sine. Den 20de overgav Magistraten den rømmede Fæstning til de Franske.

Som et Træk af Kongens Karakter fortjener følgende

at bemærkes. De tre Fjerdedele af den svenske Hær vare allerede lykkelig og vel blevne overførte til Rügen, da der pludselig kom Befaling fra Kongen til at holde inde med Transporten. Ingen kunde begribe Aarsagen hertil. To Timer efter kom der en ny kongelig Ordre, at Transporten skulde fortsættes. Den følgende Dag spurgte General Wrede Kongen om Grunden til, at han havde ladet Transporten af Tropperne afbryde i to Timer. Gustaf saae strængt paa den dristige Spørger og svarede: »Ser De denne lille hvide Plet paa Neglen af min Tommelfinger? Saa længe den beholder sin Hvidhed, er Lykken med mig, formørkes den, betyder det Ulykker. I Gaar Aftes bemærkede jeg, at den begyndte at forandre Farve; derfor var det, at jeg gav Befaling til at standse Troppernes Transport; da den fik sin sædvanlige hvide Farve tilbage, lod jeg Overfarten begynde paa ny, og De ser, at alt er gaaet vel.« (!)

Hvad skal man sige om en Feltherre, som sætter den halve Del af sin Hær paa Spil for en hvid Plets Skyld paa en Negl? Vi vide ikke, om Turenne, Karl XII. og Napoleon havde en Plet paa Neglen; men disse store Hærførere have i alt Fald næppe for en saadans Skyld standset en vel begyndt og halv fuldendt militær Operation.

Da Svenskerne lykkelig og vel vare komne over til Rügen, fik Toll Anførselen over højre Fløj med Hovedkvarteret i Nasewitz; venstre Fløj under Wrede stod i og omkring Nowal. Kongen selv var Øverstkommanderende og boede i Plüggentien.

Faren var dog ingenlunde forbi endnu. Natten mellem den 24de og 25de Avgust bemægtigede Franskmændene sig Dänholmen og traf Forberedelser til en Landgang paa Rügen. Under disse Forhold var det derfor en sand Lykke, at Kongen, som haardnakket vægrede sig ved at træde i Underhandlinger med Napoleon, blev angreben af en stærk Hæmorrhoidalfeber og desaarsag maatte overgive Anførselen til Toll. Wrede, som paa ny ved sin Frimodighed havde stødt Kongen,

maatte samtidig hermed nedlægge sin Kommando, der overgaves til Oberst Palmfeldt, medens Generalmajor Vegesach fulgte Toll i Anførselen af højre Fløj.

At den lille svenske Hær blev frelst af den Vaade, hvori Kongens Uforstandighed og Stædighed havde bragt den, skyldes navnlig Toll. Som Øverstkommanderende for Hæren begyndte han først med indtrængende at formane Monarken til selv at vende hjem til Sverige og beordre Essen eller en anden at indlede Underhandlinger med Fjenden. Selv for Gustaf kunde det ikke længere være skjult, at Stillingen var fortvivlet; han hørte paa Toll i mørk Tavshed, men flyttede dog næste Dag til Bergen, hvor han var nærmere ved Perth, hvorfra Overfarten til Sverige plejede at foregaa. Imidlertid ventede man hvert Øjeblik en Landgang af Franskmændene, hvorved Kongen og hele Hæren nødvendigvis vilde blive tagen til Fange. Stemningen var derfor i højeste Grad mørk og nedtrykt. Endelig gjorde Kongen Vold paa sig selv og befalede Toll at forlange en Sammenkomst med General Reille og mægle Forlig paa visse Vilkaar; men disse vare højst urimelige, i det Gustaf ikke alene vilde have Rügen erklæret for nevtralt Gebet, men ogsaa fordrede, at de Franske skulde rømme hele Pommern. Mødet fandt Sted i Altefehr den 5te September og førte selvfølgelig ikke til andet Resultat, end at de to Generaler skiltes helt misfornøjede fra hinanden. Det er blevet paastaaet, og som det forekommer os med stor Sandsynlighed, at denne Sammenkomst og det kolde og uhøflige Optrin, hvormed den sluttedes, med velberaad Hu var arrangeret saaledes af Toll for at skræmme Kongen til strax at forlade Øen, saa at han selv kunde faa frie Hænder. Har dette været Tolls Plan, lykkedes den fuldkommen; thi Kongen besluttede den næste Dag at vende tilbage til Sverige. Toll fik derfor Befaling til aarle næste Morgen at indfinde sig i det kongelige Hovedkvarter.

Det var den 6te September. Kongen laa udstrakt paa

en Sofa, uden Halstørklæde, med opknappet Kjole og forstyrret Aasyn. Til Stede i Værelset var, foruden Toll og Essen, ogsaa Kabinetssekretæren Wetterstedt, der sad ved et Bord og skrev. Toll begyndte med kort og godt at paavise det umulige for den svenske Hær i længere at kunne holde sig paa Rügen og foreslog derfor fornyede Underhandlinger med Fjenden for om muligt at frelse Kjærnen af Armeen. Paa Kongens Befaling bragte Generalen nu sine Tanker herom paa Papiret; efter ny Tvivl og Tøven og nye Raadslagninger nedskrev endelig Kongen paa Foden af dette følgende Ord: »I Følge af, hvad Hr. General, Friherre Toll har rapporteret, overdrages det til nævnte General at anordne det fornødne for Armeens Ære og Sikkerhed.«

Toll tog Papiret af Kongens Haand; men da han saae, at Underskriften manglede, rakte han ham det igjen med Anmodning om at undertegne det; men næsten ude af sig selv skød Monarken Papiret fra sig og vilde hverken svare eller underskrive. Generalen tabte imidlertid ikke sin Fatning, han rakte Kabinetssekretæren Dokumentet og sagde til ham: »Skriv, at Kongen har givet mig Fuldmagt, men er bleven syg, saa at han er ude af Stand til at underskrive!«

Wetterstedt greb Papiret og udførte modig Generalens Befaling. Imidlertid gik Toll op og ned ad Gulvet og mumlede halvhøjt: »Om man undertegner eller ej, kan ogsaa være det samme; jeg havde strængt taget slet ikke behøvet det; thi i Farens Stund maa en brav Karl ikke være bange for at vove sit Hoved.« Derefter vendte han sig til Kongen og sagde: »Nu forlanger jeg blot de Skibe fra Karlskrona, som jeg allerede har anholdt om, og at Deres Majestæt skynder Dem at rejse!« Alt dette mishagede i højeste Grad den syge Konge, som ved Tegn tilkjendegav, at Toll skulde forlade Værelset Toll gik ud med Dokumentet i Haanden og lod Døren staa aaben, saa at de uden for staaende kunde se den ulykkelige Monark med forstyrret Udseende henstrakt

paa Sofaen. »Hans Majestæt,« ytrede Generalen til de uden for ventende, »er ikke i den Tilstand, at han kan fatte en Beslutning,« og til Essen sagde han: »Fra dette Øjeblik erkjender jeg ingen over mig uden Gud og min Samvittighed!« Kort efter begav Kongen sig, nedslaaet og forbitret, syg paa Sjæl og Legeme, med sit Følge til Perth; herfra bar man Monarken indsvøbt i en stor Kappe ned til en Baad, der bragte ham ud til Fregatten, som skulde overføre ham til Sverige. Den følgende Aften ankom han til Karlskrona.

Den Maade, hvorpaa Toll gik til Værks i de Underhandlinger med Franskmændene, som nu skulde begynde, vidner baade om hans Forstand og Fædrelandskjærlighed. Da han ikke kunde bruge Magt, maatte han anvende List, og han byggede navnlig sin Plan paa de mangfoldige Rygter om Kongen, som vare i Omløb, og som selvfølgelig heller ikke vare Franskmændene ubekjendte. Snart hed det, at Kongen var bleven afsindig, snart at han var død, at der var udbrudt et Oprør imod ham, at man havde arresteret og bortført ham; Kongens Sygdom, hans Transport til Perth, Tolls Overtagelse af Overkommandoen, Begivenheder, som Generalen selv ved en snild Mand, en Kammerraad Mandorff, havde faaet bragte til Fjendens Kundskab, havde bibragt Maréchal Brune den Tanke, at der paa Rügen havde fundet en Omvæltning Sted, og at Hæren havde taget Magten fra Kongen.

Da Toll formente, at disse Rygter nu havde gjort tilstrækkelig Virkning, skrev han til Maréchallen og udbad sig en Sammenkomst med denne i Stralsund den følgende Formiddag. Han havde, skrev han, nu andre Forslag at gjøre, end tidligere, og formodede, at Brune vilde finde dem antagelige. Maréchallen modtog Overbringeren af Brevet, Lieutenant Gustaf Toll, Generalens Brodersøn, særdeles høflig og erklærede sig villig til at modtage den svenske Højstkommanderende til den nævnte Tid.

Den følgende Morgen begav Generalen sig paa Vejen til Stralsund, kun ledsaget af sine Adjutanter, Gustaf Toll, Wingård og Wirsén. Paa Vejen gjentog han for dem de Instruktioner, han allerede Aftenen forud havde givet dem. »Tal ej om Kongen,« paalagde han dem, »sig, at I hverken véd, hvordan han har det, eller hvor han er; udtal eder i det hele saa ubestemt og hemmelighedsfuldt som mulig om Tilstanden paa Rügen.« Ved Ankomsten til Stralsund blev Toll modtagen af hele den franske Generalstab og skred imellem to Rækker Grenaderer op til Guvernementshuset, hvor Maréchal Brune modtog ham paa Trappen.

Inden man begyndte paa Underhandlingerne, indtog man først en Frokost. Franskmændenes Utaalmodighed efter at spørge nyt om Tilstanden paa Rügen, og om hvorledes Kongen havde det, var ubeskrivelig; men Toll og hans Adjutanter holdt sig tappert, og ingen kunde faa noget ud af dem. Dog var Generalens ellers saa muntre Lune noget nedstemt under Tyngden af Øjeblikkets Vigtighed, og ved Bordet nød han aldeles ingen Vin. Dog gav hans satiriske og spøgefulde Lune sig et Par Gange til Kjende; ved Bordet var saaledes ogsaa til Stede en tysk Lærd, Kerner, som var Brunes Sekretær, og som havde skrevet en Bog, »Rejse over Sundet«, hvori der er megen Tale om Toll. Da Samtalen faldt paa dette Skrift, ytrede Generalen til Kerner: »Der er én Ting, jeg maa rette i Deres Bog. De skriver, at jeg paa mine forskjellige Frierier har faaet 23 Kurve; men De tager fejl; thi egentlig er det 24.«

Efter Bordet begyndte Toll i alle Gjæsternes Nærværelse saaledes: »Hr. Maréchal Brune, Hr. General Reille, efter min Formening bør den Konvention, der er Spørgsmaal om, kun sluttes mellem Maréchallen og mig i vor Egenskab af Højstkommanderende for begge Armeer.«

»Jeg begriber ikke,« svarede Brune, »hvorfor der ikke bør afsluttes en formelig Overenskomst, og hvorfor Generalen kun forlanger en Militærkonvention.«

»Jeg er kun Soldat og forstaar mig ikke paa Diplomatien,« svarede Toll.

»Alligevel,« faldt Reille ind, »har Generalen dog baade underhandlet og undertegnet Overenskomsten paa Bäckaskog mellem Sverige og England.«

»Mine Herrer,« svarede Toll med Vægt og med en besynderlig Mine, og det saa højt, at alle kunde høre ham, »for visse Aarsagers Skyld bør Kongen af Sveriges Navn ikke nævnes ved denne Handling, og hans Ratifikation behøves for Øjeblikket ikke.«

Disse gaadefulde Ord gave Franskmændene nok at tænke paa. Efter nogen Overvejelse vare imidlertid baade Brune og Reille overbeviste om, at der i dem laa en skjult Tilkjendegivelse af, at der enten i Sverige eller i Hæren paa Rügen var sat en Regeringsforandring igjennem, at Gustaf Adolf var stødt fra Tronen, og at Rygterne saaledes ikke havde løjet. Toll var derfor ikke mere Kongens General og Befuldmægtigede, men Repræsentanten for den eller dem, i hvis Hænder Regjeringen og Magten nu befandt sig, som selvfølgelig vilde følge et ganske andet politisk System og i Overensstemmelse med det svenske Folks Ønske forlade de Allieredes Sag og slutte sig til Frankrig. At den svenske Hærs Nærværelse i Fædrelandet under saadanne Omstændigheder maatte være af yderste Vigtighed, baade for at nedslaa enhver Modstand og for at befæste de nye Magthaveres Stilling, var indlysende; desuden stode Englænderne jo paa Sjælland og kunde paa Efterretningen om Begivenhederne i Sverige antages at ville gjøre Indfald i dette Land for at forhindre dets Tilslutning til Frankrig*). Disse Betragtninger bestemte Maréchal Brune til at gaa ind paa alt, hvad Toll forlangte, og saaledes afsluttedes i Løbet af nogle Timer den for Sverige under de daværende fortvivlede Omstændig-

*) Vore Læsere erindre vistnok, at Kjøbenhavns Bombardement (2.—5. Septbr. 1807) og Overgivelse (den 7de Septbr.) netop falder i disse for de nordiske Lande saa skæbnesvangre Dage.

heder glædelige Konvention, hvorved den svenske Hær paa Rügen fik Frihed til med Vaaben, Ammunition og Effekter at indskibe sig og vende tilbage til Sverige uden at miste en eneste Mand. Med rette kunde General Toll være stolt af, hvad han saaledes i Løbet af et Døgn havde udført. Hvor godt han end forstod at beherske sig, opklaredes dog hans Aasyn, og hans Øjne funklede af Glæde, medens han under Salut fra Fæstningen med stor Højtidelighed og fulgt af sine tre Ledsagere begav sig ned til Skibsbroen for at vende tilbage til Rügen. Paa Vejen tog han sig en Pris Tobak af sin Snusdaase og mumlede halv højt: »Jo Gu' lykkedes det!« Det var alt, hvad man hørte ham ytre om hele Konventionen. Inden Maanedens Udgang var hele den svenske Hær, over 10,000 Mand, lykkelig og vel under Sejl til Sverige. (Forts.)

Fr. Julius Meier.

Kong René.

III. Toget til Neapel.
1438—1442.

Kong René og hans Folk indskibede sig muligvis med Cæsars Ord in mente: »Jeg kom, jeg saae, jeg vandt«, men Tiden skulde snart vise, at dette Haab ikke var meget begrundet. Sandt nok, René var ved Ludvig III.'s og Johanne af Neapels Død saa legitim en Arving som nogen. Hans Ret til Tronen i Neapel, der ikke blot støttede sig til Familietraktater og Dokumenter, men til Stændernes frie Valg og Borgernes Tilslutning, kunde ikke lovlig bestrides, nu da de to Grene af Huset Anjou vare uddøde*), og René i sin Person forenede alle Fordringer paa Kronen; men Erfaringen viste dog snart, at der fandtes lysthavende nok til det rige Bytte, saaledes Alfons V. af Aragonien, Johanne II.'s oprindelige Adoptivsøn, der i sin Adoptivmoders Lune ikke saae nogen gyldig Grund til at opgive saa fed en Bid som Tronen i Neapel, og som derfor af al Magt benyttede sig af det Forspring, Lykken gav ham, ved at forsinke René i Frankrigs Havne. Fra Sicilien, der tilhørte ham, satte

*) Karl af Anjou, Konge af Neapel og Sicilien, grundede i Aaret 1266 Huset Anjous Magt i Italien. Hans Søn og Sønnesøn, Karl II. † 1309, og Robert den gode † 1343, herskede kun i Neapel og bleve efterfulgte af Karl af Anjous Sønnedatter Johanne I. († 1382). Med Johanne II. uddøde Huset Anjou 1435 i Neapel.

Alfons i April Maaned 1435 over til Ischia, erobrede Capua og lagde sig med 15,000 Mand for Gaëta, hvis Fald syntes uundgaaeligt, hvis ikke Genua i Tide var kommet Byen til Hjælp; men dette skete, og efter 11 Timers fortvivlet Kamp, i hvilken kun 1 af Alfons's 14 Skibe undslap, saae han sig ikke blot tvungen til Overgivelse, men maatte gaa i Fangenskab hos Maria Visconti, Hertug af Mailand, der ved en højtidelig Traktat sluttede sig til René og hans Sag.

Hvad Traktater den Gang havde at betyde, fik dog Regeringen i Neapel, der imidlertid handlede paa Kong Renés Vegne, snart at vide, da der ikke var gaaet en Maaned, før Alfons modtog Friheden af den samme Mands Haand, der med Haand og Mund havde forpligtet sig til at støtte René.

Man tænke sig den unge Dronnings Harme, da hun paa Vejen til Italien fik Vished herom; nu vare alle Frugterne af Sejren ved Gaëta spildte, og da Isabella den 18de Oktober holdt sit Indtog i Neapel, skete det under mørke Forudanelser om de vanskelige Forhold, hun der vilde komme til at beherske, Anelser, som den nærmeste Fremtid fuldstændig skulde bekræfte. Næppe var den unge Dronning nemlig indkvarteret i Castello Capuano, før Faren nærmede sig fra to Sider, og indre Splid forenede sig med den ydre Fjende for at gjøre Stillingen uholdbar. Ved Hyldingen, der fulgte strax efter Indtoget, kom Herrerne fra Kvarteret de Capuano i den Grad i Totterne paa Kavallielererne fra Kvarteret de Nido, for hvem de ikke vilde vige i Rang og Fornemhed, at Isabella en kort Tid maatte forlade Salen, medens en af hendes Tilhængere, en siciliansk Abbed, stiftede Fred mellem de stridende Parter, og kort efter bragtes der hende den nye Jobspost, at Uvejret, der var sluppet løs i Mailand, trak op over hendes Hoved. I Januar 1436 nærmede Alfons den femte sig virkelig igjen; ved et coup de main erobrede han Gaëta, og da Lykken fulgte hans Faner, var det en smal Sag for Prætendenten at erhverve nye Venner blandt

Isabellas Folk. Dronningen, som før havde lagt Uforfærdethed for Dagen, tabte heller ikke ved denne Lejlighed Modet, men gjorde alt, hvad en Kvinde formaaede, for at redde sin Mands Stater. Ved Ilbud fik hun Underhandlinger i Stand med Genua og Pave Eugen IV., og tøvede den nye Doge, Thomas de Campo-fregozzo, var Eugen saa meget villigere til at støtte Frankrigs Sag, i det han ikke blot ved en Bulle bekræftede Renés Valg, men sendte hans Hustru, Isabella, et Troppekorps til Undsætning. Regentinden fik altsaa Alliancer; men dem fik man i hine saa lidt som i vore Dage uden Penge, og nu maatte Kommissionærer og Afsendinger uden Tal til Frankrig for at rejse et Laan her og sælge en Domæne hist. Til sidst var kun Isabellas Bohave, hendes Juveler og Gangklæder tilbage; det gik alt sammen med, Rub og Stub, thi hvilket Offer var for stort for den trofaste Hustru, der hang med lige Kjærlighed ved sin Mands og Frankrigs Sag? Og som om dette Besvær end ikke var tilstrækkeligt, stod hun paa denne Tid i en levende Brevvexling med René, sin Moder og sine Slægtninge, der alle maatte vide, hvorledes Sagerne stode i Neapel.

Stakkels Dronning! en saadan Energi havde været en bedre Lykke værd; men med alt det kunde hun ikke forhindre, at Spanierne blokerede Hovedstaden, hvor alt fik et endnu mørkere Præg, til Rygtet om Renés snare Komme satte nyt Mod i de forsagte Sjæle. Det let vakte italienske Folk saae i ham som i enhver Prætendent en ny Messias, der skulde skaffe det ulykkelige Italien den Fred, hvortil det saa højlig trængte, og benyttende sig af denne Stemning fik Isabella nu endelig den paatænkte Traktat med Genua i Stand. I Foraaret 1436 forpligtede Republikken sig til at sende en Flaade paa fem store Skibe til Neapel med Tropper og Proviant, medens Dronningen paa sin Side overlod dem Told og Saltskatten i Hovedstaden for fire Aar. Før de naaede Neapel, udbredte Rygtet sig om deres Komme,

og da det nu gjærne gaar saadan, at naar Krybben fyldes, indfinde Hestene sig, havde Isabella i denne Tid ingen Mangel paa Tilbud. Per og Poul vilde tjene hende, og blandt de mange, der kom, var den berømte Abbed Vitelleschi, der med Undtagelse af Abbedtitlen intet helligt havde ved sig, men som var des mere optændt af den Krigslyst, de evige Kampe i Italien nærede. Med 400 Ryttere og 1000 Mand Fodfolk fratog han Aragonien den ene faste Plads efter den anden, indtil han, af Misfornøjelse over en af Isabellas Raader, der ikke var den høje Herre til Pas, som saa mange af Førerne i denne Krig, der en 5 à 6 Gange gjorde omkring, sluttede sig til Alfons's Parti. Værre end dette Tab, der blev Begyndelsen til den Række Troskabsbrud, som gav Kampen om Neapel sit Særkjende, var Tabet af de 2 Kasteller, Castello nuovo og Castello dell'Ovo, der forsvarede Byen fra Søsiden og kom i Fjendens Magt ved Forræderi. Forfærdet over denne Troløshed ilede Isabella med at afkræve sine Vasaller en ny Troskabsed; men hvad nyttede alle Løfter, naar René ikke kom. Ilbud paa Ilbud afgik fra Neapel for at underrette Kongen om Nødvendigheden af at skynde sig; men at René ikke skyndte sig, havde, som vore Læsere vide, sine gode Grunde.

Den 1ste April 1438 lagde Flaaden, der havde Kongen om Bord, ind paa Genuas Red, hvor alt var paa Benene for at modtage ham i stor Gala, Øvrighedspersonerne i Skarlagenskrud, som en Del af dem ejede, andre laante, Damerne i Perler og Juveler, som de paa denne Dag turde bære uden at betale Skat af dem, og Folket med al den Jubel, som saadanne Indtog pleje at afstedkomme. I den Grad viste Staden sig, at Raadet, der ellers nok kunde vende Skillingen, før den gaves ud, bevilgede 1250 Livres paa ét Bræt for at højtideligholde Dagen, i den meget rigtige Tanke, at det under visse Forhold nok lønner sig at være rundhaandet.

Meningen med alle disse Historier var klar nok. René skulde ved at se Republikkens Pomp udfoldet faa saa meget større Tanker om dens Magt og betale dens Alliance saa meget rundeligere, noget, Omstændighederne meget mod hans Vilje ogsaa nødte ham til, da hans Afrejse, der indtraf den 26de April, ellers vilde have trukket endnu længere ud formedelst de mange Opsættelser, Genueserne udfandt, til René underskrev en Handelstraktat efter deres Hoved. Da Flaaden endelig løb ud med Dogens Broder til Admiral, traf man i Porto Pisano den senere Hertug af Majland, Frants Sforza, for Tiden en berømt Kondottiere der tilbød René sin Tjeneste; men da Frants ikke stod paa nogen god Fod med Paven, Renés Allierede, kunde Kongen allerede af den Grund ikke modtage Tilbudet. Faa Dage senere var Kong René ude paa aaben Sø, hvor han under Gaëtas Mure fik den første Hilsen fra de fjendtlige Skibe, der omgav Fæstningens Havn, og den 19de Maj holdt han endelig sit Indtog i Neapel; men da Castello nuovo og Castello dell'Ovo begge vare i Fjendens Hænder, maatte Landgangen ske ved Forstaden del Carmine, der laa mest i Læ for det fjendtlige Skyts. Indtoget, der fandt Sted den 21de, var, som man kan tænke sig det i en By, der længe har været Dødens Bytte, og nu saae den forventede Frelser i sin Midte. Dronningen og hendes Søn, Johan, modtog Kongen ved Havnen, Vasallerne sluttede sig til, og under denne Eskorte, der øgedes af det jublende Folk, drog René ind i Castello Capuano, Dronningens Residens. Næste Dag var der stor Modtagelse og stor Revue, hvorpaa Kongen — hvad der forundrer os — viede flere af de følgende Maaneder til en Revision af Handelens, Kirkens og Universitetets Love. Maaske har han ment det nødvendigt ved disse fredelige Foretagender at sikre sig Stændernes Tilslutning, der under en Belejring var af den største Vigtighed. Vist er det, at først 3 Maaneder senere iførte René sig sin Rustning og var nu hel og holden en Krigens Mand.

Blandt de første, der stødte til ham, var Jacques Caldora, en ægte Ridder fra den gamle Tid, hvis fyndige Tale det er værd at gjøre Bekjendtskab med: »Jeg er en fattig Soldat«, sagde han, »det eneste, jeg bringer Deres Majestæt, er denne Haandfuld Folk, som er villig til at dø for Dem«, til hvilke betegnende Ord han føjede en lige saa betegnende Gestus mod en Række skjæggede Mænd, der stode bag ham, af hvis Ansigter Modet og Troskaben lyste. Kongen slog til, og dermed var Sagen afgjort, Caldora drog til Abruzzerne for at opsøge Alfons, Hærene mødtes, og et Slag stod for Døren, da Aragoneren betænkte sig i den meget rigtige Tanke, at Sejren over en simpel Kapitajn kun vilde bringe ham liden Ære, medens et Nederlag kunde koste ham Neapels Trone. Imidlertid ilede René sin Kampfælle til Hjælp, og da begge Hære havde forenet sig, maatte Alfons igjen drage over Bjærgene og ned til Havet; men René fulgte efter og tilbød, for at Fjenden ikke skulde undslippe ham, sin Rival en Kamp i aaben Mark. Dette Tilbud maatte Alfons modtage; men som den udæskede havde han Ret til at vælge Kamppladsen og udsaa dertil terra di lavoro, der ligger længere Syd paa i Egnen om Neapel. René, der saae sig skuffet i Haabet om at kunne afgjøre Sagen med ét Slag, blev da i Abruzzerne, hvor den ene faste Plads efter den anden faldt i hans Hænder, medens Alfons drog ad Neapel til i den Tanke at tvinge Byen til Overgivelse, mens Kongen og hans bedste Folk vare borte.

Her lagde Aragonerens Kløgt sig for Dagen. I faa Dage var Byen indesluttet uden noget Haab om Frelse da Hæren var borte og de faa Borgersoldater, der stode til Isabellas Raadighed, næppe vare i Stand til at lukke de Brecher, Fjendens Artilleri skød. Allerede vare Spanierne paa Skrænten af Voldene, da en stærk Plaskregn reddede Byen. Strømme af Vand, der skyllede ned oven

fra, opblødte Jordbunden under Soldaternes Fødder, og Stormen, der var paatænkt, maatte opgives. Og som ét Held sjælden kommer alene, indtraf nu ogsaa snart en Begivenhed, der dannede et Vendepunkt i Krigen og tillige var en af de mest romantiske Episoder i denne forunderlige Kamp.

Det var den 18de Oktober, Dagen før Sct. Lucas Dag, da Pedro af Aragonien, Alfons's Broder, som havde Befaling over Artilleriparken, var saa heldig at skyde visse Dele af Kirken Santa Maria ned. Som han var beskæftiget hermed, faar han Øje paa en Officer, som nægter at skyde. Forbitret herover lader han et nyt Stykke Skyts kjøre op og træffer denne Gang et Krucifix, der smykkede Kirkens Yderside. Da han vil skyde anden Gang, rammer imidlertid en Kugle ham paa en saa eftertrykkelig Maade, at den tager Hovedet med, og lader Don Pedro's livløse Krop falde baglængs om i hans Kampfællers Arme. Prisen for dette Mesterskud tilkom en lille Kanon (kaldet la Folle), som Klosterbrødrene havde stillet op paa deres Mure, for, saa vidt det stod til dem, at hindre en fortsat Beskydning af den brændende Kirke. Man ser, at de havde Held med sig; thi næppe var Skuddet gaaet af, før alt kom i den største Forvirring i Aragonernes Lejr. Alfons, der netop hørte Messe i Magdalenekirken, havde vel Takt nok til at oppebie Gudstjenestens Slutning, men ilede strax derpaa til det Sted, hvor Ulykken var sket. Med undertrykt Sorg sagde han: »Jeg havde nok frygtet det og forbudt ham at skyde paa Kirken i Dag«, og da Folk nu efterhaanden samledes om den døde, græd han og sagde: »Gud være dig naadig, kjære Broder. Jeg havde tiltroet dig en bedre Skæbne; men Guds Vilje ske«, hvorpaa han for at standse de omstaaendes Graad føjede til: »han har kun gjort den Rejse, vi alle skulle gjøre; vi kunne alene bede for hans Sjæl.« Derpaa fjærnede han sig, men en Kalabreser, der havde

fundet den afdøde Infants røde Baret med en Del af Hovedet, troede at kunne indsmigre sig hos Isabella ved at bringe hende denne blodige Trofæ. Deri bedrog han sig dog. Isabella vendte sig bort og græd. Da man spurgte hende, hvorfor hun græd over en Fjende, havde hun Svar paa rede Haand: »Sandt nok«, sagde hun, »var han i Dag min Fjende; men i Morgen kunde han være min Ven, og dertil er han en Fyrste, min Mands nære Slægtning«, et Svar, der er særdeles karakteristisk for den, der gav det, og for den hele Maade, hvorpaa Huset Anjou førte Krig med Huset Aragonien. Ja Isabella gik videre, hun lod Hovedet jordfæste med fyrstelig Pragt og lod sin Modstander spørge, om han ikke vilde begrave Broderens Lig inden for Byen; hun vilde i saa Fald yde ham alt, hvad han behøvede; men Alfons svarede Nej, og hans Hær, der var slaaet af en overtroisk Skræk, trak sig tilbage til Capua efter en Belejring paa 36 Dage.

Saaledes var Neapel frelst; men de følgende Begivenheder ville noksom vise, at det kun var en stakket Frist, Byen fik ved denne vidunderlige Begivenhed. Vel faldt de to Kasteller — Castello nuovo og Castello dell'Ovo —, der under Belejringen havde styrket Alfons's Stilling saa meget, igjen i Renés Hænder, da han 6 Uger efter vendte tilbage til Hovedstaden, og vel blev der paa Karl VII.'s Foranstaltning — som i Forbigaaende sagt havde svigtet sin Svogers Sag i Italien — indledet Underhandlinger mellem Kongen og hans Modstander; men disse Underhandlinger, kunde ikke føre til noget, da René af Hensyn til Genueserne ikke kunde, og Alfons ikke vilde slutte Fred.

Vaabnene maatte altsaa afgjøre Striden. Men nu var det et stort Tab for René, at hans bedste Hærfører, Jacques Caldora, døde, da Krigen netop brød ud paa ny. Sønnen, Antoine, der arvede Faderens Stilling, havde hverken dennes Dygtighed eller Troskab, hvad der i det paafølgende Felttog kom Huset Anjou dyrt til at staa. Under Belejringen

af Aversa, en By i Provinsen Caserta i Syditalien, viste den ny Feltherre allerede René, hvad man kunde vente sig af ham. Han skrev ham til, at for at hindre Frafald i Hæren vare to Ting nødvendige: René maatte sende Penge eller snarest mulig komme til selve Lejren. Nu var der rigtig nok ved Castello nuovos Fald kommet en Del Penge (20,000 Dukater) i Kongens Hænder, men hellere end at ødsle dem bort paa en tvivlsom Allieret, valgte han den anden Udvej, at slutte sig hurtig til Hæren. Efter at have udspredt det Rygte i Neapel, at han agtede at vende tilbage til Frankrig og opgive sin Sag, og efter at have set Neapolitanernes Jammer ved denne Efterretning — befalede han den 29de Januar 1439 Kone og Børn i sine tro Undersaatters Hænder for selv at gaa til Hæren, og nu begyndte et af de æventyrlige Felttog, som er besunget i mangt et lokalt Sagn, hvor René fremtræder som en anden Karl den store, der baner sig Vej over utilgængelige Bjærge, slaar og overrumpler Fjenden, indtil han til sidst forraades af sine egne.

Efter en Marche i Nattens Mørke stod René ved Daggry udenfor Nolas Mure, som i en Haandevending tages. Ved Overgangen over Monte Virgine falde 8 Mand døende om i Sneen, uden at det standser René. Han er altid munter, alle Vegne til Stede og sætter Mod i alle. Hvor Levnedsmidler mangle, deler han som en ædelmodig Kampfælle sit Mundforraad — en Flaske Vin og 30 Brød — med Hæren, og saaledes gaar det frem, til Summonte er naaet. Her lades de trætte tilbage, hvorpaa Hæren passerer Sant Angelo a Scala, i hvis Kloster Kongen opholder sig, til hans Klæder, der ere gjennemblødte af Regnen, paa ny ere tørre. Kl. 2 om Natten den sidste Januar er han i Benevent og gjør kun Holdt i Apulien, for at Soldaterne, hvis Ben ere opsvulmede af Kulde og Sne, kunne komme til Kræfter igjen. Nu, da Apulien var naaet, var det værste Stykke, hvor Alfons's Tropper idelig strejfede om, passeret,

og nu gjaldt det kun uset at naa Abruzzerne, da en eneste Soldat, der opdagede René, vilde røbe hans Plan og umuliggjøre hans Forening med Caldora. Foreningen lykkedes ved en Marche, som Ven og Fjende har kaldt et Mesterstykke; men nu begyndte Caldora at gjøre Vanskeligheder, og René blev nødt til at opgive den paatænkte Plan, at slaa et Hovedslag mod Fjenden i Aquila for siden at falde ham i Ryggen og knuse ham mellem sin Hær og Neapels Mure.

Alfons kunde derimod i Ro indeslutte Hovedstaden. Da Kongen var fraværende, maatte den falde enten for Hungeren eller for Sværdet; thi med hver Dag, der gik, blev det mere og mere umuligt for Isabella at skaffe Byen Tilførsel. Der var da intet andet at gjøre for René end at bryde den fjendtlige Linie. Efter forgjæves at have tilbudt sin Rival en Tvekamp eller en Holmgang blandt de bedste af begge Hære, foreslog han Caldora at angribe Fjenden i hans Stilling i la Pelosa, men fik af den snu Kondottiere, der allerede halvt stod i Aragoniernes Lejr, et afslaaende Svar. »Tabe vi Slaget«, sagde han, »vende I tilbage til Frankrig; men hvad gjør jeg?« Mod en saadan Visdom var al Indsigelse spildt. Forraadt af sine egne, slog Kongen sig, saa godt det lod sig gjøre, ene gjennem Alfons's Lejr og lod Caldora blive eller følge efter, ganske som han vilde. Han fulgte Kongen, der nu intet skyndsommere havde at gjøre end at demaskere Forræderen og saa vidt mulig gjøre ham uskadelig. Ved et Gilde, hvor en Del Officerer vare til Stede, bebrejdede René ham aabenlyst hans Forræderi. »Naar jeg«, sagde han, »har gjort alt for at føje Eder, har I gjort alt for at skade mig; nu fordrer jeg, at I overgiver Armeen i min Haand.« Strax derpaa blev han fængslet; men ved et mærkeligt politisk Fejlgreb, som bevirkedes enten af Svaghed i Kongens Karakter eller af Frygt for det Indtryk, Chefens Fængsling maatte gjøre paa Hæren, blev Caldora atter given fri og gik strax over i

Alfons's Lejr. For 10,000 Dukater svigtede denne Judas sin Herre.

Men René lod sig nu ikke længere daare; han saae, at han i den endelige Kamp stod alene og beredte sig til at dø som en Mand. Dronningen og hendes Børn bleve sendte til Frankrig i Løbet af Avgust; den 10de vare de sidste Gang til Alters sammen, og samme Dag blev et Dokument udstedt, der indsatte hende til Generalguvernør i alle deres fjærne Lande. Efter Afskeden indesluttede René sig i Castello nuovo som et sidste Tegn paa, at Krigen gik sin Afgjørelse i Møde. Forinden Sværdet dømte, maatte der dog endnu gjøres et Forsøg paa, hvad Underhandlinger formaaede. Efter et Forlig, René foreslog, skulde Alfons for Livstid regere over Neapel, men ved sin Død lade Tronen gaa i Arv til Johan, Renés Søn, et Forslag, som den barnløse Rival sikkert havde modtaget, hvis han ikke havde haft et saa kraftigt Greb i Neapel, at Overgivelsen ikke kunde udeblive. Som Sagerne nu stode, afslog han det. Efter at Kongen endnu en Gang havde tilbudt, frivillig at trække sig tilbage og overlade Alfons Pladsen, og af Folket faaet det samme modige Svar, at det hellere vilde se Byen synke i Grus end Alfons som sin Konge, rummede han kun én Tanke, at forsvare den til sidste Mand.

Dog dette Forsvar var en haabløs Gjerning.

Alfons, som beherskede alle Hovedvejene, der førte til Neapel, og som, efter at Capri var faldet i hans Magt, kunde afskære Byen fra al Tilførsel, medens hans Galejer jagede de franske Skibe lige til Middelhavets Kyster, rykkede nu Neapel paa 1,000 Skridt nær. Han kunde have gjort det et Par Maaneder før; men han tøvede, som hans Historieskrivere sige — for at give de ulykkelige Indbyggere Lejlighed til at nedlægge Vaabnene, eller, som hans Modstandere paastaa, for siden des grundigere at kunne hærge Staden. Først i November 1441 skred han til Handling,

og fra det Øjeblik viste René sig i hele sin Storhed. Han var en af de Mænd, der voxe i Ulykken. Tilførsel var nu en Umulighed eller saa at sige en Umulighed. Man betalte 10 Dukater for en Tumolo Mel; af Dyr vare kun Heste og Æsler tilbage, og selv dette Forraad maatte inden faa Dage slippe op; men Kongen tabte ikke Modet, Dag og Nat red han omkring, lastede nogle og opmuntrede andre, og da 2 Proviantskibe, som ved et Under vare undgaaede Alfons's Spejdere, efter 3 Maaneders Forløb løb ind i Havnen, kjendte Jubelen over Kongens Udholdenhed ingen Grænser. Det var Genua, der bragte denne Hjælp; men des værre var Renés Artilleri lige saa slet, som Alfons's var godt, og i Slutningen af Februar 1442 faldt Castello dell'Ovo atter i Spanierens Haand. Da enhver Mulighed for Proviantering dermed var afskaaren, maatte Befolkningen sættes paa Rationer. Og nu fremskyndte Forræderi den endelige Katastrofe.

En Dag — fortælles det — bladede Alfons i en Bog, som Digteren Leonard Aretin havde sendt ham. Da han kom til det Sted, der omhandler Goternes Kamp med Belisar, blev det ham klart, at den romerske Feltherre var trængt ind i Neapel gjennem en Akvadukt, der i en Udstrækning af 3 Mil tilførte Byen Vand. Tanken slog Alfons; han lod Undersøgelser foretage, og rigtig, af de Jordlag, der omgave den gamle Vandledning, udgravede man en Rende, der udmundede i Skrædderen Citellos Hus ikke langt fra Castello Capuano. Nu var Neapels Fald vis, dersom alle holdt tæt, og ingen røbede Hemmeligheden; men dette har dog været de sladderagtige Neapolitanere for svært. René fik Nys om Sagen, og for at sikre sig mod Overrumpling lod han Renden bevogte. Da han den 31te Maj af en Neapolitaner, der hørte til Alfons's Parti, men ikke vilde se sin Fædreby falde ved Forræderi, hørte ymte om, at Fjenden inden et Døgn vilde være i Byen, sendte han

nyt Bud til Vagten om at forøge dens Aarvaagenhed, men fik af den vagthavende Officer, Jean Cotta, det Svar, at han vilde forsvare sin Post, om det saa gjaldt Livet, hvilket Svar senere fortolkedes derhen, at Herr Cotta, da Natten brød frem, kastede sig ned ad Volden og forsvandt i den fjendtlige Lejr.

Imidlertid gik Begivenhederne deres Gang.

Da Natten faldt paa, tog Alfons's uægte Søn*), Ferdinand, 100 haandfaste Karle med sig ned i Akvadukten. Renden var saa snæver, at de kun kunde føre Buer og Spær med sig, og saa lav, at de jævnlig maatte bukke sig, saa fornøjelig kan Turen ikke have været; men Forsøget lykkedes, og den 2den Juni om Morgenen krøb 46 Mand ud af Renden og ind i Skrædderen Citellos Hus. Hans Kone og Datter var ene hjemme. De bleve knevlede. Da Citellos unge Søn op ad Dagen bankede paa, aabnedes Døren, og Stimændene, der havde overlistet Moderen og Datteren, vilde nu ogsaa fange Sønnen; men ved et Uheld undslap han og løb ud i Byen for at raabe Alarm. Der blev en ubeskrivelig Forvirring. Folkene i Huset bleve bange, løb ud paa Gaden og vilde kaste sig ned fra Murene for at naa Lejren; men imidlertid havde Alfons nærmet sig Byen saa vidt, at han stødte paa de fjendtlige Poster. Disse, der tro sig omgaaede, flygte og lade Aragonierne besætte Porten Santa Sofia, hvor Alfons's Banner plantes.

Nu begyndte en almindelig Storm. Stormstiger lægges til, og der fires Reb ned for at hjælpe Soldaterne op, hvis Mod oplivedes ved Udsigterne til en nær Plyndring. Hvor Kampen er hedest, iler René og hans Stridsfæller til, men medens han kæmper ved Santa Sofia, bliver Porten St.

*) Naar det oven for er sagt, at Alfons var barnløs, vil det sige, at han ingen lovlige Arvinger havde; om han var Fader til Ferdinand var endog tvivlsomt.

Januarius aabnet for Fjenden, og Genueserne, der skulde forsvare den, trække sig i vild Flugt tilbage til Castello nuovo. For at undgaa et Flankeangreb maatte nu ogsaa René vige. Ved Porta capuana tilraaber en Franskmand ham »fly«; men som en Mand svarer René: »Véd du, at det er Kongen, du raader til at fly?«, og fægtende til det sidste trækker han sig Fod for Fod tilbage til Castello nuovo. Da han har indesluttet sig her med Resten af sine Folk, er Dagens Skæbne afgjort. Byen overgives til Plyndring, og først den næste Dag kjører det hele Train af Proviantvogne frem, som man har holdt i Reserve. Med Brødet vender Glæden tilbage, og det samme Folk, der nys har forbandet Aragonien, jubler nu Alfons i Møde.

Med alt det var der dog et lille Parti i Byen, som blev René tro; men efter en Vaabenhvile paa 10 Dage fik Kommandanterne i Castello nuovo og St. Elmo Fuldmagt til at overgive sig paa den Betingelse, at ingen Hævn maa ramme Huset Anjous Tilhængere.

Den 3dje Juni 1442 indskibede René sig paa 2 genuesiske Skibe med den Haandfuld Folk, der under alle Omvexlinger vare blevne ham tro, og nogle Dage senere forlod Flaaden Porto Pesano for at naa Florens. Her opholdt han sig i flere Maaneder for at bevæge sine Allierede, Paven og Genua, til et nyt Choc mod Neapel; men da Udsigten til at sætte en saadan Aktion i Værk var for ringe, vendte han i Oktober tilbage til Frankrig.

Saaledes endte det æventyrlige Togt. Efter en fireaarig Krig og 7 Maaneders Belejring forlod René Italien, fattigere end han var kommen der. Titlen beholdt han dog og søgte hele sit Liv igjennem at gjenvinde, hvad der var tabt, uden at det lykkedes ham; men at Krigen maatte faa det Udfald, den fik, begriber man let, naar man sammenligner de to Rivalers Karakter og Stilling. Lige saa dristig, varmhjærtet og utaalmodig som René var, lige saa snedig,

udholdende og taalmodig var Alfons. Medens hin fattedes Penge, led under sine Venners Lunkenhed og sine Vaabenfællers Forræderi, vidste Alfons at skaffe Penge til Veje og bruge dem paa en saadan Maade, at hans egne Rækker fyldtes, medens Rivalens tog af.

Intet Under da, at den sidste satte den Krone paa sit Hoved, der var bestemt for René. (Sluttes.)

V. Andresen.

Filip den femtes andet Ægteskab.*)

En tidligere Afhandling i dette Tidsskrift**) har skildret den dybe Fornedrelse, hvortil Spanien var nedsunket ved det syttende Aarhundredes Udgang i materiel som i politisk Henseende. Da den spanske Gren af det habsburgske Hus uddøde 1700 med Karl II., lykkedes det Ludvig XIV. at faa sin Sønnesøn Filip V. sat paa Spaniens Trone, men Evropa gik dog først ind herpaa efter en langvarig og for Frankrig ødelæggende Krig, hvorhos Spanien tillige maatte give Afkald paa alle sine vidtstrakte Bilande i Evropa.

Spaniens nye Hersker var lige saa svag, ligegyldig og overtroisk som sine nærmeste Forgængere; hans Aand var af Naturen svag, og han havde modtaget en svækkende Opdragelse; han var opvoxet midt i Versailles's gyldne Elendighed, og hans Bedstefader var lige saa bydende stolt i sin private Omgang som i sin offentlige Optræden. Alle, der voxede op umiddelbart under Ludvig XIV.'s Øjne, fik et Væsen, som viste, at de aldrig havde vidst, hvad det var at være i Ro. De vare næsten alle tavse, sky og kejtede; de havde ingen Energi og Viljekraft; de havde været

---

*) Efter Rosseeuw Saint-Hilaire: Disgrace de la princesse des Ursins (i Séances et travaux de l'académie des sciences morales et politiques. Paris 1875).

**) Se Afhandlingen Karl II. af Spanien i „Hist. Archiv" 1869, I., S. 477 og flg.

saa lidet vante til at dømme og handle for sig selv, at ubetinget Afhængighed var bleven nødvendig for deres Bekvemmelighed. Spaniens nye Konge dannede ingen Undtagelse fra denne Regel, og næppe var han løst fra de Baand, som havde øvet en saa svækkende Indflydelse paa hans Aand, før han søgte at paalægge sig nye Lænker; thi en Afhængighed af andre Personers Vilje var nu en Nødvendighed for ham. Filip V.'s første Skridt, da han blev Konge i Spanien, var at skaffe sig en Hustru, og fra sin Bryllupsdag til hans Hustrus Dødsdag var det hans stadige Omsorg at have hende nær hos sig og at gjøre, hvad hun ønskede.

Filips Valg var faldet paa Maria Luise af Savojen, der næppe endnu var naaet ud over Barnealderen, da hun saaledes blev hævet op paa Spaniens faldefærdige Trone; men hendes Aand blev hurtig modnet i Modgangens Skole. I ti lange Aar maatte hun udholde Kampe, Anstrængelser og Sindsbevægelser af enhver Art; i hele denne lange Tid svævede hun mellem Haab og Frygt og maatte være lige saa belavet paa at vandre i Landflygtighed som paa at hævde Spaniens Trone for sin Mand og sine Børn. Maria Luise faldt da ogsaa som en Soldat paa Valpladsen; hendes svage Legeme kunde ikke udholde dette anstrængende Liv; Kjævlerierne og Tvistighederne under de langvarige Fredsunderhandlinger i Utrecht, i Rastadt og Baden havde plaget hende næsten lige saa meget som selve Krigen, og næppe havde hun oplevet at se sin Mand i sikker Besiddelse af Spaniens Trone, før hun opgav Aanden, den 14de Februar 1714, i en Alder af kun fem og tyve Aar; faa spanske Dronninger havde forstaaet at gjøre sig saa afholdte af Befolkningen som Maria Luise, en Omstændighed, der taler højt til Dronningens Ære, særlig naar man betænker, i hvor høj en Grad det spanske Folk i sin Nationalstolthed er forud indtaget mod enhver fremmed.

Kongens Sorg lader sig næppe beskrive, og skjønt man

længe havde kunnet forudse Dronningens Død, havde han ikke villet tro paa denne Mulighed, før den var bleven en sørgelig Virkelighed. Kun Prinsesse Orsini, den afdøde Dronnings Yndling eller rettere hendes fortrolige Veninde, var ret i Stand til at forstaa og dele Kongens Sorg; naar man nemlig tager hendes Ærgjerrighed i Betragtning, der hos hende havde Overvægten over alle andre Følelser, tabte hun ved Maria Luises Død næsten lige saa meget som selve Kongen. Paa Grund af Dronningens lidenskabelige Forkjærlighed for hende havde Prinsessen kunnet udøve et vidtstrakt Herredømme over selve Kongen; men hvorledes skulde hun nu kunne bevare denne Indflydelse over en Mand, som endnu var ung og ikke kommen ud over Lidenskabernes Alder, og hvis Karakter visselig ikke var af et saadant Præg, at han længe vilde vise sig trofast mod den hensovedes Minde. I sin første Sorg var Filip virkelig Fortvivlelsen nær, og den fælles Sorg var et yderligere Sammenknytnings-Baand mellem ham og Prinsessen. Med en virkelig Oprigtighed søgte Orsini at erstatte de kongelige Børn Tabet af deres Moder. Hun var nu fri for at varetage en *camerera mayors**) Pligter, men beholdt Titlen som saadan og forenede hermed Ansættelsen som Opdragerinde for Infanterne; i sin umættelige Ærgjerrighed drømte hun maaske allerede om Muligheden af at kunne forberede sit Herredømme over den opvoxende Slægt.

Filip V. gik til Yderligheder i alt; han talte om at opgive de offentlige Forretninger, om at abdicere til Fordel for sin Søn, der kun var syv Aar gammel; men Prinsesse Orsini sparede ingen Møje for at minde den svage Monark om hans Pligter. At overlevere Spanien til et Regentskabs Farer, at slippe Partierne løs igjen i Stedet for at berolige dem, at aabne Landets Saar paa ny i Stedet for at læge

---

*) *Camerera mayor* er den første Æresdame hos den spanske Dronning.

dem, det var værre end en Tronfrasigelse; det var et Selvmord; det var lige saa godt som at aabne de Allierede Vejen til det Spanien, hvorfra man nylig havde udjaget dem. Kun med Møje lykkedes det Prinsessen at faa Kongen bort fra denne taabelige Plan; hun mindede ham navnlig om hans berømte Bedstefader, Ludvig XIV., der i sin høje Alder havde maattet se den ene blomstrende Gren af sin Stamme henvisne efter den anden, men som med en næsten overmenneskelig Fatning havde baaret alle sine Prøvelser, og Filip, der som et skrøbeligt Rør altid svajede for Vinden, fattede sig en Smule i sin dybe Nedslagenhed og greb atter Regeringens Tøjler, saa vidt hans Svaghed tillod ham det.

Dronningen var død i Buen Retiro. Filip kunde ikke udholde Synet af dette Palads, hvor alt mindede ham om hans Tab; endnu den samme Aften tog han hen til Hertugen af Medina Celi, og Prinsessen, som med en moderlig Kjærlighed tog sig af de kongelige Børn, fulgte naturligvis med Kongen; men Hertugen af Medinas Palads var næppe i Stand til at rumme Kongen og hans Følge, og Prinsessen med Infanterne tog derfor sit Ophold i et Kloster, som stødte op til Paladset. Forbindelsesdøre bleve anbragte mellem de tvende Bygninger, Mure bleve huggede ned, og Munkene anbragte i et andet Kloster, for at den sørgende Monark og hans fortrolige Veninde uhindret kunde besøge hinanden. Madrid, som fuldkommen fattede Kongens Sorg, synes ikke at have set noget forunderligt i denne strænge Tilbagetrukkenhed, som den saa hengivne Veninde alene fik Ret til at dele; men de franske Krønikeskrivere som Saint-Simon, Duclos og andre ere mere forhippede paa Skandale og have gjort sig meget lystige over denne Forbindelsesdør, der tillod de tvende sørgende at græde sammen, fjærnt fra alle indiskrete Blikke. De tiltro endog Prinsessen trods hendes tre og halvfjerdsindstyve Aar den faste Beslutning at bringe Kongen til at ægte sig; hun vilde

saaledes udføre sin Mission som en trøstende Engel i det videst mulige Omfang.

Alle samtidige Memoirer stemme i øvrigt overens i det Faktum, at de anerkjende Kongens strænge moralske Grundsætninger og hans Ærbødighed for Ægteskabets Hellighed, hvorved Filip gav det fordærvede Hof et følgeværdigt Exempel. Ingen nærer nogen Tvivl om, at Prinsessen har draget Fordel af dette korte Mellemrum til alene og uden nogen Mellemmand at udøve et uindskrænket Herredømme over den svage Monark; men det gjensidige Venskabsbaand synes at afgive en fuldstændig tilstrækkelig Forklaring, og vi ere kun lidet tilbøjelige til at indrømme, at Prinsesse Orsini endog blot i sit Hjærtes Inderste kan have næret den Tanke at ægte Kongen. Hvor ærgjerrig hun end var, og hvor stolt hun endogsaa var af det uimodstaaelige Herredømme, hun udøvede over Filip V., kunne vi vanskelig tro paa en saa stor Indbildskhed. Historien nævner ikke et eneste Exempel paa en Forbindelse mellem en to og trediveaarig Konge og en Brud paa tre og halvfjerds, og oven i Kjøbet af en ringere Rang, og hvor stor Vægt vi end lægge paa Aandens Gaver, tro vi dem dog ikke i Stand til at udøve et saa uindskrænket Herredømme over en ung Konge, der kun i nogle Maaneder havde været Enkemand efter en Kvinde som Maria Luise.

Een Ting staar imidlertid fast; næppe var den højt elskede Ægtefælle nedstegen i Graven, før alle i Kongens Omgivelser tænkte paa at gifte ham igjen. Prinsesse Orsini kunde ikke forhindre dette Ægteskab og havde derfor kun ét at gjøre: hun maatte selv paatage sig det Hverv at vælge Bruden. I Mellemtiden drog hun med al mulig Kunst Fordel af den korte Stund, i hvilken Kongens Hjærte var frit, og styrkede sin Magt, der ingen Sinde var saa stor som netop i det Øjeblik, da hun stod paa Nippet til at miste den.

I de første Dage af sin Sorg havde Kongen ikke villet

høre tale om Forretninger og havde overdraget sin hele Magtfuldkommenhed til Storinkvisitoren, Kardinal del Giudice, en neapolitansk Prælat; men denne Mellemregering varede kun tre Dage; thi Filip gav efter for sin kvindelige Mentors indtrængende Forestillinger og greb atter Statens Tøjler med sine svage Hænder, medens Prinsessen uden at bære Navn af Spaniens Dronning blev det i Gjerningen. Hele Kardinalens Magtfylde blev overdragen til Orry, Orsinis fortrolige, som nylig var kommen tilbage fra Landflygtigheden; hun støttede sig nu til denne virksomme og foretagelseslystne Aand, som blev Regeringens Arm, medens Prinsessen var dens Hoved, og nu paatænkte hun at virkeliggjøre de vigtige Reformer, hun i lang Tid havde overvejet.

Vi skulle ikke her indlade os paa nogen nøjere Drøftelse af disse Reformer, som for største Delen betegne et virkeligt Fremskridt, Man maa desto værre tilstaa, at den offentlige Mening viste sig lidet modtagelig for disse Forandringer, der forstyrrede den gamle nationale Slendrian; Spanien er nu engang saaledes til Sinds, at det intet vil modtage af Udlandets Haand, ikke engang det gode; det vil hellere beholde de Onder, det selv har tilføjet sig. Trods alle de væsentlige Tjenester, Prinsessen havde viist sit Adoptivfædreland, var hun dog aldrig rigtig afholdt; thi skjønt hun vel havde udelukket Franskmændene fra Andel i Regeringen og endog forvist adskillige af sine Landsmænd, havde hun dog derfor ikke givet Slip paa deres Tankegang, og det kunde ingen god Kastilianer tilgive hende. Den tyranniske Centralisation, som fra Richelieus og Colberts Tid og lige til vore Dage, trods saa mange Revolutioner, uafbrudt har gjort sig gjældende i Frankrig, fandt kun ringe Anklang i et Land, der langt snarere var en Forening af Stater end en samlet Enhedsstat, og hvis Provinser endnu den Dag i Dag kaldes Kongeriger.

Orry, der stadig støttede sig til Orsini, vovede imidlertid at tage fat paa en dristigere Reform. Allerede i flere

Aar havde det gode Forhold mellem Hofferne i Rom og Madrid været forstyrret, og nu veg Orry ikke tilbage for en Kamp ikke blot mod Rom, men ogsaa mod Pavedømmets hundredaarige Allierede, den hellige Inkvisition. Man maatte have en Franskmands Kjækhed og Selvtillid, man maatte være vant til ikke at forfærdes eller vige tilbage for noget, naar man vilde begynde paa en Forandring, der stred saa meget imod den spanske Aand, eller kunde falde paa at angribe den almægtige Gejstlighed netop i en Institution, der paa én Gang var saa frygtet og saa æret som den hellige Inkvisition. Bag Orry stod imidlertid Prinsessen, der baade fra sine daarlige og sine gode Sider viste sig som en ægte fransk Aand, og hun vilde frigjøre Kongedømmet for et besværligt Formynderskab, der godhedsfuldt beskyttede det. Vi ville dog strax tilføje, at Prinsessen ved dette dristige Angreb, der skulde komme hende saa dyrt til at staa, dog virkelig havde et højere Formaal end blot at sikre sit personlige Herredømme. Hun vilde tilintetgjøre den indgroede Sygdom, der fra Roden ødelagde alle Spaniens øvrige Institutioner, som den kongelige Myndighed, Cortezforsamlingerne og det hele parlamentariske Liv, der paa Halvøen var langt ældre end i det hele øvrige Evropa; hun vilde endelig gjengive Spanien Samvittighedsfriheden, dette kostbareste af alle Goder, men som Spanien altid har sat mindst Pris paa.

Vi kunne ikke paa dette Sted indlade os paa Enkelthederne i denne mærkelige Kamp. Storinkvisitoren, hvem Prinsessen for enhver Pris vilde fjærne, blev sendt til Frankrig for at undertegne Freden i Rastadt; men før Kardinalen afrejste, havde han faaet Tid til at organisere Modstanden og forberede Kampen. Strax ved det første Angreb tog den offentlige Mening Parti for Inkvisitionen; thi skjønt denne forfærdelige Domstol har gjort Spanien saa ubodelig Skade, har den, besynderlig nok, altid været populær der; den har skabt Spanien i sit Billede, kan man da undre

sig over Landets Forkjærlighed for denne Institution? Ikke engang i hele det attende Aarhundrede er Inkvisitionens Iver et eneste Øjeblik bleven slappet; i Filips fyrretyve Regeringsaar har den fromme Domstol saaledes bragt ikke mindre end 1554 Ofre paa Baalet, for ikke at tale om de 782, som bleve brændte in effigie. I Spaniens Øjne var det Inkvisitionens største Fortjeneste, at den var Katholicismens sidste Ord og den mest krasse Form, hvorunder denne Tro har gjort sig gjældende. Den staar i fuldkommen Overensstemmelse med den spanske Aands mørke Trosiver, som er bleven næret ved syv hundrede Aars uafbrudte Kampe for den hellige Tro.

Den hellige Inkvisition følte sig baaren op af den offentlige Mening og frygtede ikke for at optage Kampen. I Kastiliens Raad kom der en Indberetning frem mod Inkvisitionens Overgreb og dens Indgreb i Kronens Rettigheder. I et højtideligt Dekret lyste Inkvisitionen nu Band over denne Indberetning og de gallikanske Læresætninger, som laa til Grund for samme, og det kongelige Raad blev forfærdet over sin Dristighed og tog selv Parti for Inkvisitionen. Kongen blev i Begyndelsen Fyr og Flamme og forlangte, at Inkvisitionen skulde kalde sit Dekret tilbage, og Storinkvisitoren fik Ordre til at forlade Paris og til at begjære sin Afsked, som Paven dog nægtede at modtage; men da en Junta af Theologer, som Kongen havde sammenkaldt til Oplysning for sin Samvittighed, erklærede sig imod Kongen, lagde hans Vrede sig strax, og fra det Øjeblik, da den kongelige Magt gav efter, ophørte ogsaa al anden Modstand undtagen fra Prinsessens Side. Det var i Virkeligheden hende, som havde indledet den hele Kamp, og det var ogsaa hende, som blev besejret ved Monarkens Nederlag. For øvrigt havde Inkvisitionen aldrig taget fejl; den havde fra første Færd set, hvorfra det dristige Slag kom, og den saae fra nu af Frankrig og dette Lands ugudelige Grundsætninger personificerede i Orsini; Prinsessen havde vakt

mod sig et dødeligt Had, som aldrig kunde udslukkes, og dets Virkninger skulde hun snart faa at føle.

Denne første Fejde mellem den kongelige Magt og Inkvisitionen var alligevel, naar alt kommer til alt, en meget alvorlig Begivenhed, som varslede om andre. Isen var brudt. Kampen var indledet mellem Rom og Aarhundredets Aand, mellem Fortiden og Fremtiden. Kongedømmet havde ganske vist ikke frigjort sig; men det havde nu i det mindste en Følelse af det Aag, der hvilede paa det. Et Vindpust af Frihed og Tolerance var gaaet hen over Spanien, der indtil dette Øjeblik havde afspærret sig mod ethvert Fremskridt, mod enhver friere Aandsbevægelse. En Kvinde, en fransk Kvinde, havde haft den Ære at rette det første Hug mod den frygtelige Magt, som i Aarhundreder havde hvilet paa Spanien; men denne Ære skulde sandelig komme hende dyrt til at staa.

Midt under disse alvorlige Begivenheder gik Bagtalelsen sin Gang angaaende det mer eller mindre fortrolige Forhold, som herskede mellem Kongen og Prinsessen. Vi læse da ogsaa hos Saint-Simon, at paa den Tid, da hele Madrid var optaget af Tanken om det urimelige Ægteskab mellem den to og trediveaarige Konge og den halvfjersindstyveaarige Brud, skal Filip en Aften være bleven slaaet af sin Skriftefader, en fransk Jesuits forlegne Miner; han tog Pater Robinet, saaledes hed Skriftefaderen, hen i en Vinduesfordybning og spurgte, hvad der var i Vejen med ham. »Siden Deres Majestæt tvinger mig dertil«, svarede Pateren, »vil jeg sige Dem, at intet Menneske, hverken i Frankrig eller Spanien, drager i Tvivl, at Deres Majestæt vil vise Prinsessen den Ære at tage hende til Ægte.« — »Jeg, ægte hende!« udbrød Kongen, »nej, det kan der ikke være Tale om.«

Fra den ene Ende af Halvøen til den anden beskæftigede man sig saaledes med Kongens Enkemandslevned og søgte at udfinde, naar dette vilde høre op; men af alle disse Rygter saarede intet Kongen dybere end den taabelige Snak om hans formentlige Ægteskabsplaner med Prinsessen; han betragtede med Rette dette Rygte som en Bagtalelse, ja næsten som en Fornærmelse. Han blev sluttelig kjed af den latterlige Rolle, man lod ham spille i denne Ægteskabshistorie, og hvis man kan tro Duclos, skal han en Dag i en lidet høflig Tone have sagt til Orsini: »Søg en Hustru til mig; vore Enemøder vække Forargelse hos Folket.«

Som vi have antydet oven for, vide vi ikke Besked med, om Prinsessen virkelig har næret Haab om at kunne ægte en Fyrste, hvis Bedstemoder hun godt kunde være; har hun imidlertid virkelig forglemt den Afgrund, som baade med Hensyn til Alder og ydre Stilling adskilte dem, maatte den anførte Ytring i alt Fald forstyrre enhver Illusion i saa Henseende. Man maatte for Alvor »søge en Hustru« til denne Konge, som var saa bøjelig i enhver anden Henseende, men ikke forstod Spøg i dette Punkt.

Fra nu af blev det en Sag af afgjørende Vigtighed for Prinsessen selv at vælge den nye Dronning, for at hun strax fra første Færd kunde gjøre sig denne forbindtlig; hun maatte fremdeles søge en Kvinde, der saa vidt mulig vilde lade sig beherske, og ikke tværtimod selv søge at herske; men hvor skulde man finde en Dronning som den, man nylig havde mistet? Hvorledes skulde man opdrive en Prinsesse, der var god, aandrig, elskværdig, lige tiltalende fra Aandens som fra Hjærtets Side, og som yderligere skulde finde sig i at beherskes, for at man gjennem hende skulde kunne beherske Manden? En saadan Kvinde, en saadan Dronning voxer ikke paa Træer, og Hertugen af Savojen havde desto værre ingen Døtre mere at give bort.

Sagen taalte imidlertid ingen Opsættelse; thi Kongen var utaalmodig; hans Stilling som Enkemand var ham til

Besvær. Et nyt Ægteskab laa ligesom i Luften, og ved alle Evropas Hoffer begyndte man at beskæftige sig med denne Sag. Ludvig XIV., hvem denne Sag nærmest angik, havde allerede taget Initiativet ved at opfordre sin Sønnesøn til at vælge mellem tre Prinsesser, fra Bayern, fra Parma eller fra Portugal; tre Maaneder vare saaledes næppe forløbne efter Dronningens Død, før den trøstesløse Ægtefælle kun nærede én Tanke, den at gifte sig paa ny. Hvis man havde spurgt om Landets Mening angaaende de tre Ægteskabsprojekter, vilde Stemningen afgjort have erklæret sig for Portugal; thi i Spanien har Forbindelsen med dette Land altid været populær, og man drømmer stadig om paa ny at tilvejebringe hele den spanske Halvøs Forening under ét Scepter; men Folkene havde ved denne Tid ingen Stemme i det Kapitel og, fraregnet enkelte protestantiske Stater, satte man sig ud over Befolkningens Stemninger.

Det er ret interessant at se, hvorledes Saint-Simon skildrer os Spaniens tilkommende Dronning, Elisabet af Parma. »Skjønt hun i dobbelt Henseende har Bastardblod i sine Aarer — hun nedstammer nemlig paa fædrene Side fra en Pave og paa mødrene Side fra en uægte Datter af Karl V. —, er hun ærgjerrig, hovmodig og er i Parma bleven opdragen med en næsten fransk Frihed.« Til Gjengjæld havde hun gjennem sine to gamle, barnløse Onkler Udsigt til en Dag at arve Storhertugdømmet Toscana og Hertugdømmet Parma, hvilke Lande hun altsaa kunde bringe sin Mand og Kastilien i Medgift: ved hende kunde Spanien maaske altsaa atter vinde Fodfæste i Italien. Disse fuldstændig politiske Hensyn havde en betydelig Indflydelse paa Orsini, der i Medfør af den besynderlige Kommission, Kongen havde betroet hende, udelukkende beskæftigede sig med at afveje de disponible Prinsessers forskjellige Fortjenester mod hverandre. Med Hensyn til den vordende Dronnings Opdragelse, Tilbøjeligheder og Karakter ønskede hun dog nok at erholde nøjere Oplysninger; thi en tilfredsstillende

Besvarelse af disse Spørgsmaal var næsten endnu vigtigere for hende end for Kongen.

I Spanien er det Pagerne eller Lakejerne, som blive Førsteministre, i Italien er det derimod Præsterne. Ved Madrider-Hoffet levede den Gang en Abbed fra Parma ved Navn Alberoni; han var Søn af en Gartner, en kløgtig, snedig Person, der brændte af Begjærlighed efter at gjøre Lykke og var bestemt paa at prøve alle mulige Kneb for at naa fremad. Han havde staaet i Hertugen af Vendômes Tjeneste, vexelvis som Almisseuddeler, Hofnar, Tolk, lejlighedsvis vel ogsaa som Kok; hans kyniske Aand, der var en Blanding af italiensk Finhed og fransk Livlighed, morede Vendôme, og Hertugen havde indført ham ved Hoffet i Madrid; han havde senere vundet Gunst hos Parmas Gesandt, og da denne tilfældigvis ved denne Tid var fraværende, udfyldte Alberoni hans Plads ved Hoffet i Madrid. Ingen Person var mere skikket til at give Prinsessen de forønskede Oplysninger; men alt som han gjorde Kur til denne Dame, hvis Stjærne endnu skinnede med usvækket Glans, havde Alberoni hemmelig knyttet Forbindelser med Storinkvisitoren, Prinsesse Orsinis dødelige Fjende. »Uden Inkvisitionen kommer man ingen Vegne i Spanien«, sagde han ved sig selv, »den alene bestaar, medens Konger og Ministre vexle«.

Da Prinsessen en Dag indlod sig med Abbeden angaaende hans Majestæts andet Ægteskab, sagde han: »Deres Naade! jeg véd, hvad De trænger til, en blid og føjelig Kvinde, som ikke bryder sig om at blande sig i Statssager«. Han lod nu alle giftefærdige Prinsesser passere Revue og kom ligesom hændelsesvis til at berøre Elisabet af Parma. »Det er en skikkelig, fedladen Person, som helst vil holde sig hjemme og aldrig har hørt tale om andet end Sytøj og Broderier; det er netop en Dame, som passer for Dem. Intet vil være lettere«, tilføjede den troløse Abbed, »end at uddanne hende efter den spanske Anstand og at vinde

tilstrækkelig Indflydelse paa hende, saa man kan holde hende borte fra Hoffets Rænker og Adspredelser«.

Disse Ord svarede saa fuldkomment til Prinsessens hemmelige Ønsker, at hun, der ellers var saa mistænksom, blindt hen fæstede Lid til dem. Endnu i tre Maaneder studerede hun alle Forholdene, medens hun søgte, saa godt som mulig, at holde Kongens elskovssyge Utaalmodighed i Tømme; thi Filip lagde ikke synderlig Vægt paa Valget, naar han blot fik en »Hustru«.

Endelig bestemte Orsini sig, paa Alberonis Ord, for Elisabet af Parma, og med sin sædvanlige Behændighed banede hun nu Vejen for denne Ægtepagt, som skulde medføre hendes eget Fald; hun fik let Bugt med Filips Betænkeligheder, da han jo selv havde givet hende frie Hænder og var beredt til at modtage en hvilken som helst Brud af hendes Haand; men vänskeligere var det at erholde Ludvig XIV.'s Samtykke. Prinsessen sendte sin egen Neveu til Versailles for at udføre denne vanskelige Mission; Ludvig, som var forbitret over den Hemmelighed, man havde lagt Dølgsmaal paa over for ham, og som følte sig krænket over, at man først forlangte hans Samtykke, da Sagen allerede var afgjort, gav modstræbende sin Indvilligelse med de Ord: »Meget vel! siden han vil gifte sig, saa lad ham gifte sig!«

Alberoni havde faaet det Hverv at underhandle med Hoffet i Parma angaaende Giftermaalet; men Prinsessen, som stadig laa paa Lur, havde i Mellemtiden opsnappet nogle uforsigtige Ytringer, der vare undslupne hendes Fjender. Dette var nok til at oplyse hende om den Snare, man opstillede for hende; hun fik nu nøjere Kjendskab til den vordende Dronnings Forstand og tidlig modnede Ærgjerrighed og indsaa til sin Skræk, at Elisabet næppe vilde lade sig lede saa let som den afdøde Dronning. Ægteskabet skulde indgaas per procurationem den 16de Avgust i Parma, og man skrev allerede den 8de. Prinsessen afsendte i al Hast en af sine fortrolige til Parma med det

Paalæg at forhale den hele Sag, indtil man kunde faa den endelig forstyrret; men den gamle Hertug blev advaret i Tide, opholdt det hemmelige Sendebud saa længe, til Ægteskabet havde fundet Sted, og tilkjøbte sig Sendebudets Tavshed angaaende hans Sendelse. Den nye Dronning begyndte strax en Brevvexling med sin Mand; Slutningen af hendes første Brev lød, som følger: »Jeg forlanger kun ét af dem, Prinsesse Orsinis Afsked. Giv mig frie Hænder i dette Punkt; thi derpaa beror vor huslige Lykke«.

Filip V. havde ingen selvstændig Vilje; man behøvede kun at befale, og han adlød; inden Dronningen endnu havde betraadt Spaniens Jordbund, var hun allerede Herre over sin Mands Hjærte og Beslutninger. Med Svaghed eller, lad os sige det rent ud, med en oprørende Fejghed ofrede Filip paa sin nye Hustrus første Anmodning sin afdøde Hustrus fortrolige Veninde, hvem han havde at takke for sin Trone. I sit Gjensvar anbefalede han sin Hustru kun én Ting, hun maatte ikke lade sig forføre af den uimodstaaelige Sirene, som vilde forsøge at vinde hende og muligvis ogsaa vilde have Held med sig; han endte sit Brev med følgende Ytring, som levende betegner de tvende Personligheder, Kongen og Orsini: »Forfejl endelig ikke den rette Lejlighed; thi hvis De blot ser hende i tvende Timer, vil hun fortrylle Dem og hindre os i at leve godt sammen«.

Elisabet begav sig imidlertid paa Vejen til sit nye Fædreland, men dog ikke hurtig nok for den utaalmodige Ægtefælle. Prinsessen havde ønsket, at Dronningen skulde komme til Søs og stige i Land i Barcelona, for at hun ikke skulde komme til en Forstaaelse med Storinkvisitoren og Enkedronningen, der begge ventede hende ved Grænsen; men den unge Dronning holdt haardnakket fast ved sin Beslutning at ville rejse til Lands lige til St. Jean de Luz, hvor hendes Tante Enkedronningen tog hen og aflagde hende en Visit. I god Forstaaelse med Kardinalen, som dog ikke vovede selv at komme derhen, traf de tvende Damer her

de Beslutninger, hvis Følger vi snart ville faa at se. Alberoni, der besøgte Elisabet i Pamplona, fandt hende i Følge Saint-Simons Beretning opfyldt, betagen og ophidset af alle disse Planer; hun spaserede frem og tilbage i sit Værelse, medens hun udstødte usammenhængende Ord; derpaa blev hun mere og mere opbragt, Orsinis Navn undslap hendes Læber, og hun udbrød med Harme: »Jeg vil strax jage hende bort«.

Plaget af mørke Anelser rejste Prinsesse Orsini sin Dronning i Møde til den Sammenkomst, hvorpaa hendes fremtidige Skæbne beroede; to Gange havde hun skrevet til Elisabet, men denne værdigede hende ikke et Svar. Fra Madrid til Alcala var Prinsessen rejst sammen med Kongen; derpaa rejste hun alene videre til Guadalajara, hvor Ægteskabet skulde fejres, og hvor hun skulde tiltræde sin Post hos den nye Dronning som camerera mayor. Alt som hun organiserede Dronningens Hofholdning, var hun allerede betænkt paa at fylde den med sine Kreaturer. Hvis man kan fæste Lid til Duclos, skal man have underrettet Orsini om Dronningens Misstemning mod hende, ja vedkommende skal endog have tilføjet, at Dronningen allerede havde erholdt Kongens Tilladelse til at afskedige hende; men hun kunde ikke tro paa en saa stor Troløshed fra Filips Side: »Det er falskt«, udbrød hun, »det vil man ikke vove!«

Vi ville her lade Saint-Simon tale: »Den 23de December tog hun med et ringe Følge afsted til en lille Landsby ved Navn Jadraque, hvor Elisabet skulde sove denne Nat. Dronningen var allerede indtruffen, og da Orsini var ankommen i fuld Hofdragt, bragte hun sit Toilette lidt i Orden og gik ind til Dronningen. Den kolde og tørre Modtagelse overraskede hende vel i Begyndelsen; men hun tilskrev Dronningens Forlegenhed Skylden og søgte at optø hendes isnende Kulde. Alle trak sig nu tilbage for at lade de tvende alene«.

Efter San Felipes Fortælling skal Prinsesse Orsini, der

var vant til en meget fortrolig Tone med den afdøde Dronning, nu uforsigtig have ytret til den nye Dronning, »at hun kom meget sent, og at hun ikke var klædt efter spansk Mode«, Ytringer, som, det være sagt i forbigaaende, ere meget lidet rimelige for en Dame, der var begavet med saa megen Takt som Prinsesse Orsini; men lad os videre følge Saint-Simon, som ikke indrømmer, at Orsini har sagt eller gjort noget, der kunde fremkalde hendes Unaade: »Samtalen begyndte altsaa; men Dronningen fortsatte den ikke længe; hun paastod, at Prinsessen havde ladet det mangle paa den skyldige Respekt i sin Paaklædning og i sin hele Adfærd. Orsini, der var sig bevidst ikke at have fortjent dette Angreb, blev meget overrasket derover og vilde undskylde sig; men strax brød Dronningen løs i fornærmelige Ord, kaldte paa sine Officerer og befalede Prinsessen at gaa bort. Denne vilde tale og forsvare sig; men Dronningens Raseri forøgedes kun herved, hun gav sig til at skrige: »man skulde fjærne denne gale fra hendes Person«, hun greb hende ved Skuldrene og lod hende sætte paa Døren, i det hun befalede sin Gardelieutenant at sætte hende i en Karrosse, forspændt med sex Heste, og strax paa Timen lade hende føre til Bayonne. Lieutenanten indvendte, at kun Kongen af Spanien havde Magt dertil; hun spurgte ham med Stolthed, om han ikke havde Kongens Ordre til at adlyde hende i ét og alt. Det var sandt, at han havde en saadan Fuldmagt, og ingen Person vidste noget derom; da Officeren imidlertid indtrængende forlangte en skriftlig Ordre lod Dronningen hente Blæk og Papir og skrev Befalingen paa sit Skjød«.

Lad os imidlerlid fortsætte Saint-Simons Fortælling lidt længere; thi hvem vilde vel kunne male som han eller efter ham denne mærkelige Scene, der snarere synes at høre hjemme i Romanens end i Historiens Verden. »Man kan vanskelig gjøre sig nogen Forestilling om Prinsesse Orsinis Tilstand i denne Karrosse. Den umaadelige Overraskelse

beherskede i Begyndelsen enhver anden Følelse, men snart maatte den give Plads for Smerte, Foragt, Raseri og Fortvivlelse . . . Saaledes gik den lange Vinternat hen under en frygtelig Kulde og uden nogen Beskyttelse mod denne Kulde, som var saa stærk, at Kusken mistede sin ene Haand Om Morgenen maatte man standse for at skaffe Hestene Hvile; men for Folk af Stand var der den Gang intet som helst at faa i disse Værtshuse, man maatte selv føre alt med sig. . . .«

»Lige til denne Rast havde der hersket en dyb Tavshed. I Løbet af den lange Nat havde Prinsessen faaet Tid til at betænke, hvad hun vilde sige, og til at lægge sit Ansigt i de behørige Folder. Hun talte om sin overordentlige Overraskelse og om alt, hvad der var foregaaet mellem hende og Dronningen; de tvende Officerer, der lige som det hele Spanien vare vante til at agte og frygte hende mere end selve Kongen, svarede hende, hvad de kunde finde paa under den topmaalte Forbavselse, hvoraf de ikke vare komne sig. Snart maatte man dog atter spænde for og tage afsted«.

For ret at fatte, hvad en fornem Dame, der var vant til alle luxuriøse Nydelser, maatte lide under en saadan Rejse, maa man kjende Spanien, som det var for halvandet Hundrede Aar siden, og som det er den Dag i Dag udenfor de store Byer. Da hun ikke kunde tro paa et saadant Forræderi fra den Konges Side, hvem hun havde tjent med saa stor Troskab, gjorde hun endnu Regning paa ham; hun haabede, som Saint-Simon fortæller, paa nogen Hjælp, før hun naaede Grænsen; men intet viste sig, hverken Hvile, Levnedsmidler eller Klædningsstykker til at hylle sig i. Efterhaanden som Tiden gik, fattede hun, at alt Haab var forbi, og man kan gjøre sig et Begreb om det Raseri, der maatte paafølge hos en Kvinde, som havde været vant at regere og nu saae sig styrtet saa hovedkulds fra Magtens Tinde og ved den Persons Haand, hvem hun havde valgt til sin sikreste Støtte.

»Hendes Neveuer, der med Kongens Indrømmelse stødte til hende, bibragte Prinsessens Forhaabninger Dødsstødet. Filip skrev hende til, »at han var meget kjed over, hvad der var sket; men han havde ikke kunnet modstaa sin Hustrus Ønsker«. Hun var altsaa virkelig falden i Unaade og maatte se at finde sig i Skæbnen. Hun viste en værdig Holdning, og der undslap hende ingen Taarer, Bebrejdelser eller Klager, hverken over Kulden, hendes Afsavn eller Rejsens Besværligheder; selv Officererne maatte beundre hende. Hun slap først fri for sin Vagt og saae en Ende paa sine legemlige Lidelser ved Ankomsten til den lille franske Grænsestad, Saint Jean de Luz; hun var taget afsted den 23de December og naaede først Frankrig den 14de Januar, hvor hun endelig fandt en Seng og et ordentligt Maaltid, samt fik sig laant nogle Klæder. Her fik hun først sin Frihed igjen«.

Vi hidsætte nogle Linier af et Brev til Madame de Maintenon, hvilke man kan betragte som Orsinis politiske Testament; thi Resten af hendes Liv gik hen under en omflakkende Landflygtighed og tilhører ikke mere Historien. »Ja, jeg beklager mig over, at Dronningen i hele Evropas Paasyn har behandlet mig med større Foragt, end om jeg havde været den usleste Skabning, mig, som er bleven hædret med Verdens to største Monarkers Fortrolighed (Ludvig XIV. og Filip V., en mærkelig Sammenstilling). Og man vil overtyde mig om, at Kongen har handlet saaledes i Samstemning med Dronningen. . . . Jeg afventer Kongens (ɔ: Ludvig XIV.'s) Vilje i Saint Jean de Luz, i et lille Hus ved Havets Bred. Jeg ser det ofte i oprørt Tilstand, undertiden i Rolighed. . . . Saaledes er Verdens Gang«.

Prinsesse Orsini fandt en kold Modtagelse i Versailles hos Ludvig XIV. og Madame de Maintenon, hun blev ved Hertugen af Orléans's Forfølgelser forvist fra Hoffet, maatte efter den gamle Konges snart paafølgende Død forlade Frankrig og søgte nu et Tilflugtssted i Holland, hvor man

dog ikke vilde modtage hende. Endelig fandt hun et Fristed i Genua, hvor hun tilbragte flere Aar. »Sluttelig fik Kjedsomheden«, som Saint-Simon siger, »Bugt med hende, og maaske følte hun ogsaa Ærgrelse over, at man tog saa ringe Hensyn til hende. Hun kunde ikke leve uden at skulle blande sig ind i alt, og i hvilke Sager kan man blande sig i Genua, naar man er en Kvinde og til Aars?« Imidlertid havde Kong Filip lagt sig ud med Formynderregenten i Frankrig, og han skaffede nu Orsini en venlig Optagelse ved det romerske Hof; men Prinsessen havde ved sine Ulykker lært Forsigtighed, og hun tog først til den evige Stad, da Alberoni, hendes Efterfølger i Magten, selv var bleven styrtet. I Rom knyttede hun nøje Forbindelser med Stuarterne, der vare faldne fra en endnu større Højde end hun. »Her fandt hun endelig, hvad hun satte mest Pris paa og ikke mere kunde undvære, en Tanke af et Hof, et Gran af Statssager«. I Rom henlevede hun Resten af sine Dage i en betydelig Velstand, nød en almindelig Agtelse og var kun skyet af alt, hvad der stod i mindste Berøring med Spanien. Hun var frisk paa Legeme og Sjæl, var stadig optagen af Verdens Anliggender og opfyldt af Tankerne om, hvad hun havde været og ikke mere var. Efter en kort Sygdom blev hun bortkaldt den 5te December 1722, i en Alder af firsindstyve Aar. Hvis dette Dødsfald var indtruffet nogle Aar tidligere, vilde det have vakt Opsigt over hele Evropa, nu fremkaldte det ikke den ringeste Bevægelse. »Det lille engelske Hof og nogle faa Venner sørgede over hende; jeg (Hertugen af Saint-Simon) var blandt disses Tal; for øvrigt syntes ikke en Sjæl at lægge Mærke til hendes Forsvinden fra denne Skueplads«.

Efter Prinsesse Orsinis Fald indtraadte der i Spanien et brat Omslag i Stemningen. Inkvisitionen havde kun vundet i Styrke ved hendes uforsigtige Angreb, og dets Aag hvilede paa ny med et endnu haardere Tryk paa Halvøen; men Spanien bøjede sig villig under dette Aag og glædede

sig højlig over at være undsluppet Frankrigs Formynderskab; man tænkte ikke paa, at en italiensk Dronning nu vilde komme til at regere i en fransk Dronnings Sted, medens en Abbed fra Parma overtog Regeringen af dette Land, der næsten var lige saa udygtigt som dets Konge til at styre sine egne Anliggender.

C. H.

Smaatiug.

Sempach og Näfels. Dette Tidsskrifts Læsere have tidligere*) haft Lejlighed til at stifte Bekjendtskab med det schweiziske Edsforbunds Historie lige til Slaget ved Morgarten (1315). Imidlertid var der hermed endnu ingenlunde oprettet et varigt Fredsforhold mellem det habsburgøsterrigske Hus og Edsforbundet; tvært imod fulgte senere yderligere Tvistigheder og større og mindre Sammenstød og Kampe. Habsburgerne kunde ikke glemme deres lidte Nederlag og deres stærkt indskrænkede Magt, medens omvendt Edsforbundet ikke kunde optage nye Forbundsmedlemmer eller udvide sit Landomraade uden paa det habsburgske Hus's Bekostning. Baade Luzern, Zürich, Glarus og Zug løsreve sig i det paafølgende halve Aarhundrede fra Østerrige og bleve optagne i Edsforbundet, Spændingen mellem de to Magter maatte saaledes efterhaanden forøges, og det var kun Frygten for Kejserens Uvenskab, som længe holdt Habsburg tilbage fra et fornyet Angreb.

Vi ville her kort omtale det andet store Sammenstød mellem Edsforbundet og Habsburgerne (1385—89), i det vi dog forbeholde os ved en senere Lejlighed yderligere at vende tilbage til dette Emne.

Det var navnlig Luzern, som gav Anledning til stadig fornyede Besværinger fra Huset Habsburgs Side. Denne By tragtede ikke blot efter at blive en fri kejserlig Rigsstad, men den søgte ogsaa efter Berns og Zürichs Exempel at skabe sig et større Bydistrikt, og lige tvært imod de bestaaende Overenskomster optog den i stort Tal østerrigske

*) Jfr. „Hist. Archiv". 1874. II. p. 458 og flg. samt 504 og flg.

Undersaatter blandt sit Borgerskab, uden at disse endog flyttede bort fra habsburgsk Grund. Omvendt beklagede Luzerns Borgere sig over, at Hertugerne af Østerrige forhøjede de Toldafgifter, som svaredes ved Fæstningen Rothenburg, og saaledes tilsidesatte det Privilegium, som gav Byen fri Handelsforbindelser fra Windisch til St. Gotthard. Hertil kom der endnu Klager fra Distriktet Entlibuch*), som Hertugerne havde givet i Pant til Herr Peter af Thorberg, som nu styrede sit Pantelen med Jærnhaand; Bønderne havde prøvet et Oprør med Understøttelse af deres Naboer i Unterwalden; men dette var slaaet fejl, og der blev taget stræng Straf over Oprørerne. Distriktets Beboere henvendte sig nu til Nabobyen Luzern, og denne skyndte sig ogsaa med at give dem Medborgerret.

Dette var en ligefrem Krigserklæring til Habsburg. I Luzern var der et stærkt Parti, som skyndede til Krig og med Uvilje fandt sig i Edsforbundets Mæglingsforsøg, og da disse sloge fejl, overrumplede frivillige Skarer fra Byen den forhadte Fæstning Rothenburg og jævnede den med Jorden (28de December 1385). Exemplet blev fulgt af Zug, som ødelagte Sankt Andreas, og Habsburgerne kunde nu ikke andet end gribe til Vaaben. Kampen kom til at paahvile Hertug Leopold, en Brodersøn af den Leopold, som led Nederlaget ved Morgarten. Hertugen kaldte sine Vasaller og sine Undersaatter til Fanerne, og de samledes i de Egne, hvorfra Habsburgs Hær en og halvfjerdsindstyve Aar tidligere var brudt op mod Morgarten.

Det schweiziske Edsforbund tog ogsaa sine Forholdsregler. Luzern gav Sempach Borgerret og erobrede nogle Borge, Zürich forberedte sig paa en ny Belejring, og Bern dadlede vel Luzerns uoverlagte Voldsomheder, men holdt sig dog beredt til at møde alle Eventualiteter. Man havde ogsaa

---

*) Entlibuch er en Dal sydvest for Luzern, og som gjennemstrømmes af Emmen, der falder i Reuss ikke langt fra Luzern.

kunnet vente, at de sydtyske Stæder skulde have sluttet sig sammen mod Huset Habsburg; men her herskede ikke det rette Sammenhold, en Del nærmede sig endog til Hertug Leopold, og saaledes maatte Edsforbundet udholde Kampen alene. Fjendtlighederne vare allerede udbrudte paa forskjellige Punkter; Schwüz bemægtigede sig Landskabet March og Klostret Einsiedeln, medens Glarus gjorde fælles Sag med Schweizerne og ødelagde nogle Borge i Nabolavet; Zürich endelig ventede at blive angrebet først og modtog en Garnison af sine Forbundsfæller.

Hertug Leopold havde dog ikke den Plan, som Edsforbundet forudsatte. Han lod 5000 Mand blive staaende i Brügg for at holde Zürich i Skak, men marcherede selv den 1ste Juli 1386 i Spidsen for 4000 Ryttere og en vel rustet Afdeling Fodfolk løs paa Willisau, der maatte aabne sine Porte for ham. Her tilbragte han nu nogle Dage, hvorpaa hans Folk lagde den lille By i Aske, og Hæren rykkede derpaa lige mod Luzern, i det man drog frem langs den østlige Bred af Sempachersøen. Det var Høsttiden; Høstfolkene mejede overalt Kornet, og da Tropperne marcherede forbi Sempach, opfordrede de skjæmtende Byens Forsvarere til at bringe dem Frokosten, saaledes som Skik og Brug er under Høsten. Det var om Morgenen den 9de Juli; pludselig kom Schweizerhæren frem fra en Skov, hvorigjennem Vejen gik til Luzern over Rothenburg.

Hertugen skyndte sig med at stille sin Hær i Slagorden, og da Valpladsen kun daarlig egnede sig for Rytteri, gav han Ridderne Ordre til at sidde af. De dannede derpaa en lang og dyb Firkant, og med fældede Lanser marcherede de i tæt sluttede Rækker løs mod Fjenden, medens Fodfolket blev ladt tilbage, da Ridderne ikke vilde dele Æren for at have tugtet Bønderne med andre. En Skov af Lanser rykkede saaledes frem mod Schweizerne, der bleve angrebne med saa stor Voldsomhed, at de havde tresindstyve Mand

dræbte, før der var faldet en eneste paa Østerrigernes Side; men pludselig forandredes Scenen.

Alle Beretninger om Slaget omtale denne pludselige Forandring i Slagets Gang; men de udtyde Aarsagen paa forskjellig Maade. De østerrigske Beretninger kaste Skylden paa den brændende Solvarme og Adelens tunge Rustninger, lige som ogsaa nogle Adelsmænd, der vare blevne til Hest og vare uvirksomme Vidner til Kampen, skulle have givet Exemplet til en overilet Flugt. De bekræfte saaledes Nederlaget, men gjøre kun ufuldstændig Rede for samme. Den schweiziske Tradition (!) fuldstændiggjør de østerrigske Beretninger og giver en mere naturlig Forklaring til Kampens Udfald. Da alt begyndte at gaa slet -- saaledes hedder det — og da de forreste Rækker segnede for Riddernes lange Lanser, uden at Schweizerne kunde ramme Fjenden med sine Hellebarder, var der en from og tro Mand af Forbundet, som favnede saa mange Lanser, han kunde naa, og trykkede dem ned med sit Legems Vægt; hans Vaabenfæller rykkede frem gjennem den Breche, han havde aabnet, og brød saaledes Adelens Slagorden. Her faldt Grever, Riddere og Væbnere i Flæng, og sammen med dem Hertug Leopold; forgjæves havde hans Folk søgt at lægge Baand paa hans Kamplyst.

Det er alt, hvad man véd om Slaget ved Sempach, og de ældste Schweizer-Krøniker ere endnu mere lakoniske; de indskrænke sig til at fortælle, at det behagede den almægtige Gud at give dem Sejren, at de havde sluttet sig sammen i en Kile og saaledes gjort sig til Herrer over Valpladsen; ikke engang den mest vidtløftige Beretning nævner den Helt, hvis glimrende Daad bragte Schweizerne til at triumfere over dets mægtige Naboer; først langt senere har et Folkesagn offentliggjort hans Navn, Arnold Winkelried fra Unterwalden.

Et stort Bytte af Guld, Sølv og kostbare Bannere bleve fundne paa Valpladsen. Edsforbundet havde tabt 116

Mand, Østerrigerne henved 700. Efter Skik og Brug gjorde Sejrherrerne et tre Dages Holdt paa Valpladsen og marcherede derpaa med vajende Bannere tilbage til Hjemmets Arne. Rygtet var ilet forud for dem med Vindens Fart og bragte Bud langt ud over Landets Grænser om deres nye Held og om det nye Nederlag, Adelen havde lidt.

Ffter Sempacherslaget trak Krigen i Langdrag. Schweizerne vilde drage Fordel af deres Sejr, de spredte sig til forskjellige Kanter og hærgede Fjendens Lande. Bern traadte ogsaa frem paa Krigsskuepladsen, Smaastæderne Thorberg, Koppigen og Unterseen bleve erobrede, og derpaa vendte Byen sine Vaaben mod Freiburg, hvor det østerrigske Parti havde Overhaanden; snart søgte Bern at overrumple Freiburg, snart forsøgte denne By at gjøre Gjengjæld. Efter nogle uafgjørende Kampe, i hvilke navnlig Grev Berchtold af Kyburg udmærkede sig paa østerrigsk Side, blev der sluttet en Vaabenhvile, som man har kaldet »den slette Fred«, fordi begge Parter kun slet overholdt den, og fordi Dyrtid og stor Dødelighed udbredte sig over hele Landet.

Imidlertid var Krigen ogsaa gaaet sin Gang i andre Egne af Edsforbundet. Landskabet Glarus troede efter Nederlaget ved Sempach at kunne afryste ethvert Afhængighedsbaand; det havde konstitueret sig som et frit Land, og med Hjælp fra Edsforbundet erobrede Glarusboerne Staden Wesen med Storm. Imidlertid havde Habsburg vidst at vedligeholde sine Forbindelser med et Parti i Staden og bragte snart Wesen tilbage igjen under sit Herredømme (Febr. 1388). Kort derpaa stod en østerrigsk Styrke paa omtrent 6000 Mand ved Glarus's Grænser og forlangte Landets Underkastelse. Det var midt om Vinteren, Sneen laa højt i Alperne og afskar Glarus fra al Forbindelse med dets Allierede; men Befolkningen, som saaledes var indskrænket til sine egne svage Hjælpekilder, samlede sig ikke desto mindre bag en Forskansning, der var opkastet mellem

to Bjerge i Nærheden af Näfels. Mattis am Büel havde Befalingen. Da han den 9de April saae den østerrigske Hær sætte sig i Bevægelse, gav han Befaling til at ringe med Stormklokkerne over hele Kantonet, medens han selv gjorde Fjenderne den mest haardnakkede Modstand for at give Befolkningen Tid til at samle sig. Snart kom imidlertid det Øjeblik, da han saae sig nødt til at vige for Overmagten, og den østerrigske Hær spredte sig nu i store Bølger til alle Kanter, drev Hjordene bort, brændte Näfels og søgte overalt efter Bytte. Am Büel opstillede derimod sin lille Flok paa Skraaningerne af et Bjerg (an der Rauti) saaledes, at den ikke kunde omringes; her bragte man ham, med betydelig Fare, Kantonets Banner, og lidt efter lidt samlede Kontingenterne fra de forskjellige Dale sig omkring ham; de kom i smaa Flokke paa tyve, tredive til tresindstyve Mand og maatte passere tværs gjennem Fjendernes Styrke. Kvinderne flygtede imidlertid med Børnene og Kvæget op i Bjergene; tredive Mand fra Schwüz var det lykkedes at komme over Bjergene; det var den eneste Hjælp, Glarus fik.

Lidt efter lidt samlede ogsaa Østerrigerne sig igjen; de stillede sig i Slagorden; men nu faldt der en Hagl af Stene ned over dem, Heste og Mænd bleve saarede, og Uorden og Forvirring opstod i deres Rækker. Lette og behændige kastede Glarusboerne sig derpaa over deres Fjender, stødte Hestene ned eller saarede dem; ti Gange bleve de kastede tilbage, og ti Gange gjentoge de Angrebet; det ellevte Angreb var afgjørende. Denne Gang bleve Østerrigerne grebne af en panisk Skræk, de flygtede, og da de bleve levende forfulgte, omkom de i stor Mængde, dels paa Sletten, dels i Floden Linths Bølger.

Man fejrer endnu den Dag i Dag, hver første Torsdag i April Maaned, Slaget ved Näfels. Befolkningen i Glarus begiver sig da i Procession til de elleve forskjellige Steder, hvor Kampen rasede; paa det sjette Sted oplæser man med

høj Røst en Beretning om Slaget. I gamle Dage skulde Indbyggerne i Wesen hvert Aar sende en Deputation, der maatte høre paa denne Oplæsning om deres Forfædres Nederlag; saaledes have Wesens Borgere maattet høre denne Historie gjentage ikke mindre end fire Hundrede Gange; men ovenpaa denne Oplæsning fulgte der altid et Gilde, hvortil Deputationen blev indbudt.

I de Dage, som fulgte nærmest efter Slaget ved Näfels, ankom lidt efter lidt de forskjellige Hjælpetropper fra de andre Kantoner; de erfarede nu, at Glarus havde hjulpet sig selv, men deres Tog skulde dog ikke være ganske frugtesløst, og de marcherede derfor mod Wesen; Østerrigerne vare imidlertid komne dem i Forkjøbet og havde selv ødelagt Byen. De Allierede besluttede nu at drage Fordel af de gunstige Omstændigheder og vilde bemægtige sig Rapperschwül; men Befolkningen gjorde tapper Modstand, og efter en tre Ugers Belejring maatte Schweizernes Skarer drage hjem med uforrettet Sag, hvorpaa der fulgte en længere Tid, som gik hen med Smaakampe og Fejder, i hvilke det navnlig gik ud over de østerrigske Besiddelser.

Dette var de sidste Tvistigheder. Efter et Aars Kampe frembød Landet kun et sørgeligt Skue; overalt laa der afbrændte Byer og Landsbyer, de opsamlede Forraad vare ødelagte, og Høsten tilintetgjort; Dyrtid og Hungersnød paafulgte. Leopolds Sønner vare Vidner til hele denne Tingenes sørgelige Stilling; deres Skat var udtømt, deres Hære adspredte, mange Len gaaede tabte, og selv Aargau og Thurgau i Fare. Da besluttede Hertugerne at nedlægge Vaabnene, og der blev sluttet en Fred for syv Aar. Schweizerne beholdt de gjorte Erobringer, men de forpligtede sig til ikke yderligere at optage østerrigske Undersaatter i deres Forbund, med mindre disse fæstede Bo paa selve Schweiz's Territorium. Denne Fred blev senere forlænget for tyve, og 1415 for halvtredsindstyve Aar.

Lord Cochrane.

II.

Efter at Lord Cochrane var bleven løsladt af Kings Bench Fængslet*), indtog han atter sin Plads i Parlamentet og hævede nu og da sin Stemme mod de Misbrug, som herskede i Statsstyrelsen; men han følte mere og mere, at hans Plads ikke var her, og greb derfor med Glæde den Lejlighed, som i Aaret 1818 tilbød sig, for atter at komme til Søs. Man har kaldt Cochrane en »Lejetjener«, fordi han efter hinanden tjente Regeringerne i Chile, Brasilien og Grækenland som Admiral; det er muligt, at han fortjener dette Navn, men vist er det, at han kun laante sin Arm til de Nationer, som tilkæmpede sig Frihed fra Slaveriet. Forend han blev kaldet til Chile, havde han modtaget de mest glimrende Tilbud fra Spanien om at træde i hans katholske Majestæts Tjeneste mod Oprørerne i Sydamerika; men Cochrane afslog dem og modtog Opfordringen fra Chile, som endnu ikke var anerkjendt af de evropæiske Magter, om at organisere en Flaade der. Chile havde nemlig siden Aaret 1812 været i aabenbart Oprør mod Moderlandet, og Krigen var ført med afvexlende Held. Først 1818 lykkedes det Chilehæren at tilføje Spanierne under General Osorio et afgjørende Nederlag (ved Maipo), og derved kom den største Del af Fastlandet i dens Magt. Imidlertid havde Spanien Overmagten til Søs og havde endnu besat Strækningen fra

*) Se oven for Side 231.

Concepcion til Chiloe, hvor de organiserede de vilde Indianerstammer for ved Hjælp af dem at hærje de nylig frigjorte Provinser. Desuden truede de Valparaiso, Chilensernes vigtigste Handelsstad, fra Søsiden og gjorde store Anstrængelser for at forstærke deres Flaade og om muligt at tilbageerobre det tabte; Valdivia, den stærkest befæstede Havn mod Syd, var endnu i deres Besiddelse, ligeledes hele Peru. Fik Spanierne Tid til at forstærke sig, vilde Valdivias og Perus Erobring kunne trække længe ud, og Cochrane spildte derfor heller ikke Tiden, da han først havde taget sin Beslutning, men indskibede sig strax med sin Hustru og sine to Børn til Chile, hvor han den 28de November 1818 satte Foden i Land i Valparaiso.

Han blev modtagen med stor Begejstring baade af Folket og Avtoriteterne. Overdirektøren for Chile, General O'Higgins, kom selv ned fra St. Jago for at hilse paa ham. O'Higgins var, som hans Navn røber, af irsk Afstamning; hans Fader havde været i spansk Tjeneste og opnaaet at blive Vicekonge i Peru; Sønnen derimod havde sluttet sig til Republikanerne og Patrioterne og kort før Cochranes Ankomst tilføjet Spanierne et Nederlag inde i Landet, hvorfor man af Taknemmelighed havde gjort ham til Overdirektør, hvilket vel vil sige noget nær det samme som Præsident. I Valparaiso blev der gjort saa megen Stads af Cochrane, at han til sidst blev kjed deraf og beklagede sig over den megen Tid, der gik tabt. O'Higgins tog ham derfor med til St. Jago, hvor Festerne fra Valparaiso gjentoge sig, saa at Cochrane til sidst sagde, »at han var kommen for at slaas, ikke for at være til Gilde«; men han fik dog en saa høj Mening om Chilensernes Gjæstfrihed, især naar han sammenlignede den med de forfærdelige Lidelser, han havde gjennemgaaet i England, at han besluttede at vælge Chile til sit andet Fædreland, en Bestemmelse, som stadfæster det gamle latinske Ord: »ubicumque bene, ibi patria!«

Den chilensiske Flaade var netop kommen hjem fra et

meget hæderligt Togt, paa hvilket den flinke Admiral Blanco Encalada havde erobret en spansk Fregat paa halvtredsindstyve Kanoner; Eskadren bestod af otte større og mindre Krigsskibe, og skjønt den var temmelig tarvelig udrustet, gjorde den dog den republikanske Regering al Ære. Et Par Dage efter Cochranes Ankomst udgik der en Befaling fra Regeringen, i hvilken han blev udnævnt til øverste Befalingsmand for Republikken Chiles Flaade, og Admiral Blanco nedlagde Kommandoen uden at knurre, ja meddelte selv Skibsmandskaberne Regeringens Ordre. Andre af Skibscheferne, deriblandt to Englændere og en Nordamerikaner, betragtede Cochranes Udnævnelse med ufordulgt Uvilje, saa meget mere som han fra England havde taget nogle Officerer med, hvem han kunde stole paa, og skjønt en Sammensværgelse, der gik ud paa at bevæge Regeringen til at forandre sine Bestemmelser, foreløbig slog fejl, kom Cochrane dog senere til at lide derunder. Imidlertid gjorde han alt, hvad der stod i hans Magt, for at gjøre Eskadren sødygtig, og den sextende Januar 1819 hejste han sit Flag paa Krigsskibet »O'Higgins«. Det blev ikke strøget, førend det sidste spanske Flag i det stille Ocean direkte eller indirekte havde nejet sig for det.

Det var Cochranes Plan at angribe de spanske Skibe i Karnevalstiden, da han kunde forudsætte en ringe Virksomhed hos Fjenden under Festlighederne. De Skibe, som laa i Callaos Havn, vare to Fregatter, en Korvet, fire mindre Skibe og otte og tyve Kanonbaade, foruden sex særtbevæbnede Koffardimænd, med i alt 350 Kanoner og samtlige beliggende under Havnebatterierne, der vare beskyttede med 160 Stykker. At vove et direkte Angreb med den lille Styrke forekom Lord Cochrane alt for voveligt, og han vilde af den Grund foreløbig kun erobre Fregatterne. Da han vidste, at man hver Dag ventede to amerikanske Krigsskibe i Callao, besluttede han med sine to største Skibe at løbe ind i Havnen under nordamerikansk Flag; derpaa vilde han,

for at gjøre Spanierne aldeles trygge, sende en Baad med Depecher i Land og imidlertid styre løs paa Fregatterne og entre dem. Uheldigvis kom der, som Tilfældet ofte er paa Perus Kyster, en stærk og langvarig Taage, saa at Planen med Fregatterne foreløbig maatte opgives; men for dog at indjage Spanierne en Smule Skræk begyndte han med sine to Skibe en voldsom Kanonade mod Havneværkerne og de spanske Skibe. Da Chefen paa det ene af hans Skibe i Begyndelsen af Kampen blev haardt saaret, og Fartøjet som Følge deraf trak sig ud af Kampen, maatte Cochrane med sit Flagskib alene udholde Spaniernes Ild. Strax troede disse — thi Taagen laa endnu over Havet —, at de havde at gjøre med hele den chilensiske Sømagt; men saa snart det klarede op, bemærkede de, at det kun var en eneste Fregat de havde med at gjøre, og bleve nu saa modløse, at de, saa snart Kampen var forbi, afriggede deres Skibe og brugte Stænger og Ræer til en dobbelt Bom for Indløbet, for at Cochrane ikke skulde komme ind. Siden den Dag kaldte de ham aldrig andet end El Diablo!

Kort efter rettede Cochrane en Skrivelse til den spanske Vicekonge, hvori han klagede over den slette Behandling, som blev de chilensiske Fanger til Del, der befandt sig i Callaos Kasematter. Vicekongen svarede, at de bleve behandlede ganske godt, skjønt de vare Rebeller og Forrædere mod deres Konge; men for øvrigt undrede det ham, at en engelsk Adelsmand havde kunnet forglemme sig selv i den Grad, at han vilde anføre en Flok Forrædere mod deres retmæssige Konge og lovlige Øvrighed. Cochrane svarede derpaa, at enhver Englænders største Gode var hans Fribed, og det var den, som havde tilskyndet ham til hellere at anføre en Flaade, der tilhørte et frit Folk, end en, som tilhørte en Slavenation — en Stilling, som for øvrigt var tilbudt ham af Hertugen af San Carlos paa hans Majestæt Ferdinand VII.'s Vegne.

I Begyndelsen af Marts erobrede Cochrane Øen San

Lorenzo og befriede ved denne Lejlighed et Antal chilensiske Krigsfanger, som vare blevne behandlede med stor Grusomhed af Spanierne; da han imidlertid ikke med den Styrke, han raadede over, vovede at foretage et Angreb paa Callao, lod han i San Lorenzo bygge en Brander af samme Slags som den, der ved Aix havde indjaget Franskmændene saa megen Skræk; men Skibet blev ramt af en Kanonkugle, førend det exploderede, og derved mislykkedes ogsaa denne Plan. Cochrane trak sig derfor tilbage og foretog en Del mindre Expeditioner til det indre af Landet, ved hvilke han blev godt understøttet af Indbyggerne og gjorde et betydeligt Bytte. Han betalte altid sine Spioner godt og vidste derfor stedse Besked med de spanske Konvojer, som gik fra Lima til Chile; senere nægtede den chilensiske Regering at betale saadanne hemmelige Underretninger, og Lorden maatte derfor betale dem af sin egen Lomme. Dernæst passede han altid paa at holde godt Venskab med Peruanerne og skaanede deres Ejendom, medens han blot bortsnappede det, som tilhørte Spanierne; paa denne Maade indgød han Folket Tiltro, og den almindelige Utilfredshed med det spanske Herredømme forandredes snart til et ivrigt Ønske om at blive befriet derfra. Det gik fuldstændig over Peruanernes Fatteevne, at Cochrane ikke plyndrede; thi de vare saa vante til Spaniernes Rovbegjærlighed og Havesyge, at de formodentlig mente, at sligt var det naturlige, ligesom Cochranes egne Folk havde Vanskelighed ved at forstaa, at de ikke maatte forgribe sig paa Næstens Gods. Da Flaaden vedblivende ikke var i Stand til at udrette noget af Betydning, vendte Cochrane tilbage til Valparaiso for at organisere betydeligere Stridskræfter; men Expeditionen havde dog for saa vidt naaet sit Maal, som der var blevet anstillet omfattende Recognosceringer, Forbindelsen var vedligeholdt med Chile, og Befolkningen i Peru ophidset mod Spanierne, hvad der var af største Vigtighed, eftersom Chile aldrig kunde være roligt, saa længe Peru var i Spaniernes Magt. Desuden

var den spanske Flaade blokeret i Callaos Havn, en Del Skibe opbragte i aaben Sø, og temmelig betydelige Pengesummer beslaglagte.

I September 1819 begav Cochrane sig paa ny med fem Skibe til den peruanske Kyst, da Regeringen i Chile ønskede et afgjørende Slag snarest muligt; men Flaaden var ikke en Smule bedre end sidst, thi Chiles Finanser vare i en meget sørgelig Forfatning. Den eneste Forbedring i Materiellet var nogle Brandraketter; men disse havde man ladet spanske Krigsfanger fabrikere, og da man skulde bruge dem, viste de sig aldeles kassable. Mandskabet var ringe, og Forstærkningen, Cochrane fik, var saa pjaltet klædt, at han maatte ty til den private Godgjørenhed for at skaffe Staklerne Klæder paa Kroppen! Expeditionen mislykkedes altsaa, som let forklarligt er; men Cochrane blev saa forbitret derover, at han besluttede at hævne sig ved et dygtigt Coup, til hvilket han kun vilde benytte sit gode Flagskib »O'Higgins«.

Hans Plan var i en Haandevending at tage Valdivia, en for uindtagelig anset Fæstning. Foretagendet syntes fortvivlet, og Cochrane vilde heller ikke forsøge det, førend han først havde overbevist sig om, at det var muligt. Fæstningen var af stor Vigtighed, da den fuldstændig beherskede Provinsen Valdivia, og Indtagelsen af den var det samme som Indtagelsen af hele Distriktet; saa længe derfor Valdivia var i Spaniernes Magt, løb Chile idelig Fare for at miste de alt tilkæmpede Friheder; thi denne Provins havde stadig leveret Spanierne Midler i Hænde til at holde sig paa chilensisk Territorium. Kunde man altsaa fordrive dem derfra, vilde man ikke alene vinde de Fordele for sig, som Spanierne tidligere havde nydt godt af; men man behøvede ydermere ikke at holde en større Troppemagt i det sydlige af Landet for at iagttage Spanierne og Indianerne, hvilke sidste netop den Gang fore stærkt frem mod de chilensiske Patrioter.

Cochranes første Gjerning var at recognoscere Valdivia,

og i dette Øjemed sejlede han glat væk under spansk Flag ind imod Byen og gav Signal for Lods. Denne mødte strax med en spansk Officer og faa Soldater om Bord paa »O'Higgins“, som de ansaa for en spansk Orlogsmand; men det er en Selvfølge, at de øjeblikkelig bleve tagne til Fange og tvungne, Lodsen til at føre Skibet ind i de Kanaler, som førte til Forterne, Officeren til at give Oplysninger om Fæstningens Hjælpekilder og hele Stilling. Oplysningerne bestyrkede kun Cochrane i hans tidligere Antagelse, at Valdivia kunde tages ved et coup de main. Imidlertid begyndte Fæstningens Kommandant, der forgjæves ventede at se Officeren gaa fra Borde og bemærkede, at Fregatten inspicerede Kanalen temmelig nærgaaende, at fatte Mistanke om den foregivne Spaniers virkelige Hensigter og aabnede en heftig Ild imod denne, hvorefter Cochrane, der havde opnaaet alt, hvad han vilde, rolig trak sig tilbage og paa Vejen erobrede en spansk Brig, der havde 25,000 Daler om Bord. Da han imidlertid ikke kunde udrette noget uden Tropper, og Regeringen ikke kunde stille saadanne til hans Disposition, sejlede han lige til Concepcion, hvor Guvernør Froira stod med en betydelig Styrke for at holde de vilde Indianerstammer i Ave. Guvernøren overlod strax Lorden 250 Mand, da han hørte hans Plan, og disse Tropper bleve indskibede paa »O'Higgins« og to mindre Transportfartøjer. Paa Tilbagevejen fra Concepcion til Valdivia var hele Expeditionen nær gaaet i Lyset. Flagskibet havde nemlig kun to Søofficerer om Bord, og af dem sad den ene i Arrest for Ulydighed, medens den anden var aldeles uduelig; som Følge deraf maatte Cochrane paa én Gang fungere som Admiral, Kaptejn, Lieutenant og Vagtkommandant. En Nat indtraadte der et fuldstændigt Vindstille, og Cochrane havde, udmattet af det meget Arbejde, lagt sig til at sove og overladt Lieutenanten Kommandoen over Skibet, dog med den udtrykkelige Ordre at purre ham ud, dersom der kom Luft. Brisen kom; men Ordren blev ikke adlydt, uvist af hvilken

Grund, og Følgen blev, at Fregatten i den mørke Nat tørnede imod et blindt Skjær, paa hvilket den ufejlbarlig vilde være forlist, dersom Kulingen havde været stærkere. Fregatten laa fyrretyve Mile fra Land, og Transportbaadene vare ude af Sigte. Strax vilde Officerer og Soldater forlade Skibet; men da der var sex Hundrede Mand om Bord, og Baadene i det højeste kunde bjærge halvandet Hundrede, fik Cochrane dem overtalt til hellere at forsøge paa at frelse Skibet, hvilket ogsaa lykkedes med en Del Besvær. Vandet stod fem Fod i Lasten, da man første Gang undersøgte det, Pumperne vare i Uorden, og Tømmermanden erklærede, at han ikke kunde gjøre dem i Stand, og saa maatte Cochrane selv gjøre det. Endelig kom de i Gang, Fregatten blev flot, og Farten fortsat; men da Krudtkammeret havde været under Vand, og Krudtet var blevet aldeles gjennemblødt, blev det altsaa umuligt at bruge Munitionen ved det paatænkte Overfald, hvad der dog ikke syntes at røre Cochrane videre, eftersom han strax besluttede at tage Fæstningen med Bajonetten, et Vaaben, for hvilket han havde bemærket, at Spanierne nærede en afgjort Rædsel. Admiralens Dygtighed og Aandsnærværelse gjorde et dybt Indtryk paa alle. Da Skibet var uden Fare, mente nogle Officerer, at det var bedst at se, hvor meget Vand der var i Rummet; men Cochrane forbød det paa det bestemste, i det han sagde: »Vi maa tage Valdivia! Hellere end at trække os tilbage maa vi gaa til Grunde. Ved roligt Overlæg vilde man komme til den Slutning, at Angrebet paa Fæstningen er Vanvid; men netop dette er en Grund til, at Spanierne aldrig ville tro, at vi mene det alvorligt, selv om vi begynde derpaa; men krigerske Foretagender, som iværksættes, uden at Fjenden véd det, lykkes næsten altid, naar de blive godt udførte, hvor stor end Overmagten er, og Udfaldet er da det bedste Bevis for, at Foretagendet ikke har været overilet«.

Natten til den 3dje Februar var Cochrane kommen til Valdivia, og han angreb strax. Spanierne havde fuldtop

at bestille med den Deling, som angreb dem i Fronten, og flygtede hurtig, da en anden mindre Deling faldt dem i Flanken. Det ene Fort efter det andet blev rømmet, og efter en temmelig kort Kamp havde Cochrane erobret hele Fæstningen. Imidlertid vare begge Transportskibene strandede, og Fregatten »O'Higgins« havde man maattet sætte paa Grund paa en Mudderbanke, da den ellers vilde være sunken! Under saadanne Forhold indtog Cochrane en Fæstning, som var bleven anset for uindtagelig, og det med et Tab af kun 26 Mand døde og saarede, medens Fjenden havde 100 døde og 100 Fanger. Først tænkte Lorden paa at ødelægge Fæstningsværkerne, da han frygtede for, at Spanierne ved hans Afmarche skulde komme tilbage, og den Styrke, han kunde efterlade, var alt for ringe til at besætte femten Forter; men ved nærmere Overvejelse kom han dog til det Resultat, at det vilde være urimeligt at demolere Fæstningsværker, som havde kostet Spanien over en Million Daler, og som Chile af den Grund vanskelig paa ny vilde kunne rejse. De fik altsaa Lov til at staa; men det Bytte, Sejrherrerne gjorde, var meget betydeligt, da Valdivia var Hovedvaabenpladsen for den sydlige Del af det spanske Sydamerika. Saaledes tog han Tusende Centner Krudt, ti Tusende Kanonkugler, hundrede og halvfjerdsindstyve Tusende Patroner, hundrede og otte og tyve Kanoner, et Skib »Dolores«, som senere blev solgt for tyve Tusende spanske Daler, Forraad af samme Værdi og endelig Sølvtøj til en Værdi af sexten Tusende Daler.

Efterretningen om Valdivias Erobring blev modtagen med uhyre Begejstring i Valparaiso. Det bedste ved det hele var imidlertid, at Kaptejnerne paa Eskadrens øvrige Skibe kort i Forvejen vare komne fra Callao til Valparaiso og havde tilskrevet Cochranes Uduelighed det uheldige Udfald af Angrebet paa hin By. Krigsministeren Zantano, der var i Forstaaelse med disse Officerer, havde allerede forfattet et langt Anklageskrift mod Lorden og deri henpeget

paa, at han havde været ulydig mod Ministeriets Befalinger; — Meningen var, at man paa en skammelig Maade vilde udstøde ham af Tjenesten. Da kom pludselig Efterretningen om Valdivias Indtagelse, og Krigsministeren blev nødsaget til at stemme med i den almindelige Begejstring. »Til en saadan Kamp«, siger Stevenson, »var ogsaa en Cochranes Foretagelsesaand nødvendig. Naar man tager Styrken af dette Sydamerikas Gibraltar i Betragtning, disse Batterier, der danne en næsten uafbrudt Linie, og hvis Kanoner kunne rettes saaledes, at de kunne bringe en fremtrængende Fjende under en forfærdelig Krydsild i forskjellige Retninger, maa man indrømme, at Admiralens Beslutning om, at trodse saadanne Farer for Chiles Skyld, geraader ham til stor Ære. Valdivias Indtagelse blev iværksat ved de uudtømmelige Hjælpekilder, Cochrane altid havde til sin Raadighed i sit opfindsomme Hoved og sit urokkelige Mod, og som betegner hele hans krigerske Løbebane«. Da den uventede Efterretning om Valdivias Indtagelse kom til Valparaiso, bleve hans Venner henrykte, og hans Fjender maatte forstumme. Nogle af de sidste havde været meget virksomme til at angribe Lordens mislykkede Angreb paa Callao og kastede Skylden derfor paa hans Uduelighed i Stedet for paa de spanske Fanger, som havde lavet de ubrugelige Brandraketter; hans Fraværelse fra Chile blev udlagt som Ulydighed mod Regeringens Befalinger, osv.; men nu maatte alt forstumme, og enhver raabte: »Vi vidste vel, at vor Admiral ikke vilde vende tilbage uden at have vundet nye Lavrbær«. »Længe leve Cochrane, Helten fra Valdivia!« gjenlød paa Valparaisos Gader.

Da Cochrane endelig selv kom til Hovedstaden, blev han af Direktøren og Folket modtagen med den største Enthusiasme; Krigsministeren Zantano erklærede derimod rent ud, at Indtagelsen af Valdivia var Galmandsgjerning; Cochrane havde fortjent at miste Livet ved den Lejlighed, og e g e n t l i g burde man nu halshugge ham, fordi

han havde vovet at tage en saadan Fæstning uden Instruktioner og udsat de republikanske Tropper for en saadan Fare! Den offentlige Mening var imidlertid saa stærk, at Ministeriet, til Trods for Zantanos misundelige Utilfredshed. saae sig nødsaget til at lade slaa Medailler til Erindring om Sejren. Cochrane selv fik Kongressens Tak og et Gods paa 4000 Tønder Land, hvilket han dog afslog; men til Trods for de store Fordele, Cochrane havde forskaffet Chile ved sin Dygtighed, — deriblandt ikke mindst den, at det lykkedes Republikken efter Valdivias Erobring at rejse et Laan paa en Million Pund Sterling i England, hvilket hidtil ikke var lykkedes, — fik dog hverken han eller hans Folk en eneste Skilling for alt, hvad de havde udrettet, medens Regeringen selv tog alt, hvad der var erobret. Folkene vare bogstavelig talt klædte i Laser, og Ministeriet brød sig ikke en Smule om at afhjælpe Nøden; tvært imod gjorde det sig al Umage for at tilskynde Cochranes Officerer til Opsætsighed mod ham, og da et Par af dem vare blevne stillede for en Krigsret og dømte, frigav Regeringen dem! Matroserne begyndte at knurre, fordi de hverken fik Sold eller Prisepenge, og de Løfter, man i den Retning gav dem, bleve troløst brudte. Cochrane kunde ikke taale dette og gjorde Forestillinger hos Regeringen; de frugtede aldeles ikke, og saa indgav han sin Afsted. Det hjalp! Matroserne fik i ethvert Tilfælde deres Lønning udbetalt; men til Prisepengene saae hverken de eller Cochrane noget, skjønt den sidstes Andel af det ved Valdivia gjorte Bytte beløb sig til 67,000 spanske Dalere. I Stedet herfor paanødte man ham et Landgods, »for at hans Navn aldrig skulde forsvinde fra Chile«; men ikke desto mindre inddrog Regeringen det strax efter hans Afrejse og bortjog hans Forvalter!

Efter mange andre Differenser med Regeringen, der i Chile syntes at være lige saa bestikkelig og upaalidelig som i England, afsejlede Cochrane i Avgust 1820 med sin

Eskadre for i Forening med Landhæren under den intrigante General San Martin at frarive Spanierne Peru. Cochrane forsøgte at overtale Generalen til at gaa lige løs paa Lima og tage denne; men San Martin holdt dette for dumdristigt og lod alle Tropperne udskibe i Pisco, hvor de bleve liggende halvtredsindstyve Dage i fuldstændig Uvirksomhed. Dette Nøleri, til hvilket der ikke var den fjærneste Grund, blev meget skæbnesvangert. Befolkningen i Peru var nemlig gjennemgaaende meget gunstig stemt for »Befrielsesarmeen« og erklærede sig alle Vegne for den, da man naturligvis ikke kunde forudsætte et saa urimeligt Smøleri; men da Peruanerne saaledes ingen Støtte fik hos Hæren, vandt Spanierne Tid og straffede Befolkningen med Pengeboder og korporlige Straffe. Heraf fremvoxede Uvilje, Mistro og Utilbøjelighed til at yde San Martin de nødvendige Subsidier; men da Generalen som Følge heraf lod Kontributionerne inddrive med Strænghed, bleve Peruanerne om mulig endnu mere fjendlig stemte mod »Befrierne« end mod Undertrykkerne i Landet selv, og Begejstringen for den nationale Uafhængighed tabte sig. Ikke desto mindre erklærede dog Provinsen Guayaquil sig mod Spanierne, da San Martin endelig rykkede frem; men i Stedet for nu at gaa løs paa Lima, dirigerede han Tropperne til Ancon, Nord for Callao, en Disposition, hvortil Cochrane intet kunde sige, da han ikke havde med Armeen at gjøre. Da han imidlertid var led og kjed af San Martins Uvirksomhed og Mangel paa Daadskraft, besluttede han selv at gjøre noget og beholdt derfor tre Skibe hos sig for, som han sagde, at blokere Callao, men i Virkeligheden for der at bortsnappe den spanske Fregat »Esmeralda« og et andet Skib, som havde en Million spanske Daler om Bord — saa siges der, skjønt det er noget vanskeligt at fatte, hvorfor man havde ladet en saa betydelig Sum blive om Bord paa et mindre Skib, naar Folk som Cochrane kunde ventes hver Dag. Nu, det faar staa hen; Cochrane meddelte ikke Generalen noget

om Planen, da den ellers efter al Rimelighed var bleven forpurret, og først samme Aften, som han gik til Søs, meddelte han sine Folk, hvad han havde i Sinde. Foretagendet var overordentlig voveligt, da Callaos Stilling var bleven meget forstærket siden Cochranes sidste Angreb. Paa Kysten var der anbragt tre Hundrede Kanoner, og »Esmeralda« var besat med de dygtigste spanske Officerer og Marinesoldater, ikke at tale om, at den var beskyttet af syv og tyve Kanonbaade og dækket af en stærk Bom, der var forsynet med Kjæder. Cochrane besluttede at lede Angrebet i egen Person og opfordrede dem af Mandskabet, som vilde gaa frivillig med, til at træde frem. Samtlige Matroser og Marinesoldater tilbøde sig, og ud af dem valgte Cochrane 160 Matroser og 80 Marinesoldater, som han, da det blev mørkt, lod indskibe sig i fjorten Baade, medens han lod Skibene løbe ud af Bugten for at gjøre Spanierne trygge. Klokken ti om Aftenen var alt i Orden, Folkene bleve forsynede med Vaaben og delte i to Afdelinger, af hvilke Cochrane selv kommanderede den ene. Admiralen anbefalede sine Folk kun at bruge Huggerterne, og da Natten var mørk, og Aarerne omviklede, havde Fjenden ikke den ringeste Anelse om det forestaaende Angreb. Henimod Midnat nærmede man sig en lille Aabning i Barrièren, og hele Planen var nær røgen i Lyset, da der paa dette Sted laa en Vagtbaad, med hvilken Cochranes Fartøj tørnede sammen. Spanierne forlangte Parolen, men da Cochrane hviskende svarede, at han vilde støde enhver ned, som gjorde Anskrig, lod Baaden dem passere (!), og et Par Minutter senere entrede Cochrane »Esmeralda« paa flere Steder. Spanierne bleve fuldstændig overrumplede, da alle med Undtagelse af Vagten laa i den dybeste Søvn, og Chilensernes Huggerter gjorde frygtelig lyst imellem dem, førend de rigtig kom sig af deres Forbavselse. De fleste faldt, Resten sprang over Bord. Cochrane var selv i Begyndelsen af Kampen bleven ramt af Skildvagtens Kolbe og falden tilbage i Baaden, ved

hvilken Lejlighed en Rorgaffel trængte ind i Ryggen paa ham, et Saar, som i flere Aar voldte ham store Ubehageligheder; men han mandede sig op og tog atter Del i Kampen. Til Trods for at han senere fik et Skud i Laaret, vilde han dog ikke opgive Ledelsen, forbandt sig foreløbig og tog Del i Kampen til det sidste. Hele Affæren varede et Kvarter; Angriberne havde 11 døde og 30 saarede, medens der alene faldt 160 Spaniere.

Larmen af Kampen havde imidlertid vækket Garnisonen paa Fæstningen, og den begyndte nu at fyre paa »Esmeralda«, hvorved ikke faa af Spanierne bleve dræbte; men Cochrane forstod ved en List at undslippe denne Ild. Der laa nemlig i Havnen to Krigskibe, et engelsk og et amerikansk, og med disse havde de spanske Myndigheder for et muligt natligt Angrebs Skyld aftalt, at de skulde vise visse Signallanterner. Da nu Fæstningen begyndte at fyre paa »Esmeralda«, stak Cochrane de samme Signaler ud, og Garnisonen, som altsaa ikke vidste, hvilket af Skibene der var det rette, gjorde de to fremmede Orlogsmænd megen Fortræd. Som Følge deraf kappede de Ankrene og trak sig tilbage, og den Officer, som havde taget Kommandoen paa »Esmeralda« efter Cochrane, gjorde det samme, skjønt Admiralen udtrykkelig havde forbudt at føre Fregatten bort, førend alle mindre Skibe i Havnen vare erobrede, da han var sikker paa, at alle disse øjeblikkelig vilde stryge, saa snart det store og stærke »Esmeralda« var taget. Expeditionen, ved hvilken vi uvilkaarlig komme til at tænke paa Tordenskjold i Dynekilen, lykkedes derfor kun halvt; men begge Parter mente dog, at den spanske Marine derved havde faaet Dødsstødet.

I Stedet for øjeblikkelig under Indtrykket af denne Sejr at rykke frem mod Hovedstaden Lima, lod General San Martin Armeen trække sig tilbage til Huacho, og for at formilde den Utilfredshed, som herved opstod blandt Soldaterne, udstedte han en Proklamation, hvori han ganske ugenert beviste, at det var Armeen og ikke Flaaden, som

havde erobret »Esmeralda« (!) Hæren blev jo nok en Del forbavset ved denne mildest talt noget besynderlige Paastand; men da den smigrede Forfængeligheden, tav man stille, og Cochrane holdt det for at være under sin Værdighed at imødegaa denne aabenbare Løgn. Imidlertid bleve Spanierne saa modløse, at mere end Tusende Officerer og Soldater deserterede over til Chilenserne, og Provinsen Truqillo erklærede sig for uafhængig. Da nu tilmed Hovedstaden blev afskaaren fra Tilførsel, maatte den spanske Vicekonge overgive sig, og San Martin tog Byen i Besiddelse og erklærede sig for »Perus Protektor«! Limas Beboere vare meget glade ved at være slupne for Spaniernes Aag; men Frihed blev der alligevel ikke Tale om, da San Martin kort og godt erklærede, at han overtog Regeringen og ikke vilde vide noget af politiske Forsamlinger og Diskussioner. Det var næsten fra Dynen og i Halmen! San Martin, der synes at have været en ægte Spanier i politisk Henseende, foreslog nu Cochrane at lade Regeringen i Chile i Stikken, drage Flaaden med over og antage Titlen: Perus første Admiral; men da Lorden uvillig vægrede sig derved, erklærede San Martin, at han ikke vilde betale Søfolkene en Skilling Sold, for derved at forlede dem til Desertion. For at raade Bod paa den tilstedeværende forfærdelige Mangel tilbød Cochrane Kommandanten i Callao fri Afmarche mod at efterlade en Tredjedel af de i Fæstningen ophobede Rigdomme og Forraad, som havde en Værdi af tredive Millioner spanske Dalere, og som Limas velhavende Beboere der havde bragt i Sikkerhed for »Befriernes« Efterstræbelser. Saa snart San Martin hørte dette, tilbød han Kommandanten fri Afmarche med alt, hvad der var i Fæstningen, blot for at forhindre dens Overgivelse til Cochrane og for ved Sult og Elendighed at tvinge det chilensiske Mandskab til Desertion! Overhovedet lagde San Martin ved enhver Lejlighed en vanvittig Misundelse mod Cochrane for Dagen paa samme Tid, som hans militære Dygtighed stod i en skrigende Modsætning

til hans højtravende Proklamationer. Spanierne havde fattet nyt Mod, da de saae, at Befrielsesarmeen intet foretog sig, og det hed sig, at en ved Jauja staaende Troppeafdeling rykkede frem for at tilbageerobre Lima. San Martin, som havde tolv Tusende Mand under sin Befaling, udstedte i den Anledning den 5te September følgende Proklamation:

»Det synes, som om Himlen, træt af saa længe at taale Perus Undertrykkere, nu fører dem i Tilintetgjørelsens Arme. Tre Hundrede Mand af hine Tropper, som have ødelagt saa mange Byer, brændt saa mange Templer og tilintetgjort saa mange Ofre, ere i San Matro! og endnu Hundrede i San Damian. Naar de rykke frem mod denne Hovedstad, da er det for at gjøre eder til Slagtofre for deres Hævnfølelse (San Martin havde, som bemærket, tolv Tusende Mand) og tvinge eder til at kjøbe eders Begejstring for og brændende Ønsker om Friheden endnu dyrere! Forfængelige Haab! De tapre, som have befriet det berømte Lima, hine, som have beskyttet det i de vanskeligste Øjeblikke, ville ogsaa vide nu at beskytte det mod den spanske Armés Raseri! Ja, Indbyggere af denne Hovedstad! mine Tropper ville ikke forlade eder; de og jeg drage ud for at triumfere over hin Armé, som rykker frem, tørstende efter eders Blod og Ejendom, eller vi ville gaa til Grunde med eder; thi aldrig ville vi være Vidner til eders Skjændsel«, — og saa videre. Dagen efter lod San Martin 3200 Spaniere under General Cantarac, som han med Lethed kunde have omringet og fanget, rolig marchere forbi Befrielsesarmeen og rykke ind i Callao, hvor de forsynede den trængende Besætning rigelig med Kvæg og andre Provisioner. udhvilede sig i sex Dage og derefter trak sig uanfægtet tilbage med de tredive Millioner!

Armeens og Cochranes Forbitrelse var stor, og mange Officerer forlangte deres Afsked; ogsaa Indbyggerne i Lima følte sig dybt ydmygede og bleve kun lidet trøstede af San Martins nyeste stilistiske Mesterværk, der fandtes opslaaet paa Gadehjørnerne:

»Femten Dage ere forløbne, siden Befrielsesarmeen forlod Hovedstaden, fast bestemt paa, at end ikke Skyggen af det spanske Flag skulde have Lov til at fordunkle det berømte Lima! Stolt kom Fjenden ned fra Bjergene, opfyldt af de Beregninger, han i sine uvidende Tanker havde opstillet. Han troede, at det var nok at vise sig foran vor Lejr for at besejre os; men han fandt Tapperhed forenet med Klogskab! Han erkjendte, at han ikke var os voxen; Han skjælvede ved Tanken om Slagets Farer og benyttede Mørkets Timer til at søge et Tilflugtssted i Callao; min Armé begyndte sin Marche, og otte Dage efter var Fjenden skyndsomst flygtet — overtydet om sin Afmagt, enten han vilde forsøge Krigslykken eller holde sin Stilling! Den Desertion, som hersker i hans Rækker, overtyder os om, at førend han naar Bjergene, vil der kun være en Haandfuld Folk tilbage, forfærdet og nedtordnet af Mindet om sin fordums uhyre Magt, men svunden ind som Havets rasende Bølger ved den muntre Dags Morgenrøde! (?) Befrielsesarmeen forfølger de flygtende. De skulle opløses eller blive slaaede. I ethvert Tilfælde skal Perus Hovedstad aldrig mere vanhelliges af Amerikas Fjenders Fodtrin. Denne Sandhed er peremptorisk. Det spanske Herredømme er for evigt til Ende!« — og saa videre.

Det er vanskeligt at finde noget Sidestykke til Generalens haandgribelige Løgne — det eneste skulde være Falstaffs Fortælling om hans Sejr over Røverne ved Gadshill, eller Jakob von Thybos berømmelige Heltegjerninger; thi næsten hvert Ord i Proklamationen var Usandhed, og dog turde de stakkels Peruanere ikke kny over for dette selvbehagelige Væv af Løgne*) og Vrøvl! Forraadte og vaabenløse vare de fuldstændig prisgivne deres Plageaand, der efter

*) Sandt var det rigtignok, at han havde forfulgt Fjenden; men de 1000 Mand, som vare sendte ud i dette Øjemed, vare blevne nedhuggede af Cantaracs Arrièregarde, der havde gjort omkring!

al Rimelighed ikke havde angrebet den lille spanske Styrke under Cantarac for at have sine egne Tropper friske til Peruanernes Undertrykkelse. Denne Undsætning af Callao og Erobringen af den store Skat var for øvrigt en Begivenhed, som blev skæbnesvanger for Peruanerne, da de senere joge San Martin bort; thi Spanierne bleve ved Hjælp af Pengene satte i Stand til at samle nye Stridskræfter, der utvivlsomt atter vilde have underkastet sig Peru, dersom ikke Columbias Armé var kommen de betrængte til Hjælp. Selv Chile skjælvede for sin Frihed og bad Cochrane, der da allerede havde forladt det stille Ocean, om at vende tilbage for at kæmpe mod de Ulykker, som de ikke selv formaaede at afværge.

Imidlertid var Søfolkenes Nød bleven saa stor, at mange deserterede og traadte i peruansk Tjeneste blot for ikke at sulte ihjel, og efter al Rimelighed vilde hele Besætningen paa den chilensiske Eskadre være gaaet samme Vej, dersom ikke Cochrane med Magt havde taget en stor Sum Penge, som San Martin havde deponeret i Fortet Ancon. Dermed betalte han Folkene deres tilgodehavende Sold; men det er en Selvfølge, at Perus selvbestaltede Protektor blev aldeles rasende over denne Streg, og efter først forgjæves at have forsøgt paa at faa Cochrane til at udlevere Pengene med det gode, befalede han ham øjeblikkelig at vende tilbage til Chile. Lorden fandt sig dog ikke foranlediget til at parere Ordre, da San Martin havde brudt sit til Chile givne Ord og altsaa ikke havde noget over denne Stats Skibe at sige; tilmed var der endnu nogle spanske Fregatter tilbage i det stille Hav, som han ikke havde faaet fat paa, og dem vilde han erobre. Han gik derfor nord paa til Guayaquil, hvor han reparerede sine Skibe; men da Spanierne ikke fandtes her, gik han til de mejicanske Kyster, hvor han antog, at Skibene maatte være. Disse vare i Mellemtiden komne til Guayaquil og vilde efter al Rimelighed være faldne i Cochranes Hænder, dersom der ikke forinden

hans Ankomst var indtruffet en Gesandt fra San Martin, som havde knyttet Underhandlinger angaaende Fregatternes Overgivelse til Peru. Det var atter en slem Streg, San Martin havde spillet Cochrane. De spanske Besætninger gik ind paa San Martins glimrende Tilbud, og Cochrane fik kun den sparsomme Glæde at bemande det ene af Skibene og tage det i Besiddelse for Chile og Peru i Forening. Senere kom det dog ved Forræderi atter til Peru.

Da Cochrane kom tilbage til Callao, fandt han Tilstanden i hele Peru, men navnlig i Lima, aldeles oprørende. Diktatoren havde udstedt en Befaling, i Følge hvilken enhver Spanier, som havde til Hensigt at forlade Lima, skulde aflevere Halvdelen af sin Formue til Statskassen — ellers tog man det hele og jog oven i Kjøbet vedkommende i Landflygtighed! Et andet Dekret truede enhver Spanier, som blev truffen paa Gaden i Kappe, eller som talte med nogen, med Exil og Ejendoms-Konfiskation. Enhver, som efter Solnedgang blev truffen uden for sit Hus, blev truet med Dødsstraf, og samme Skæbne var tiltænkt enhver, som havde andre Vaaben i deres Besiddelse end Bordknivene! Det var den Frihed, Peru fik af San Martin; Inkvisitionen var i sine værste Dage ikke værre; Generalen teede sig som souveræn Monark og forsømte ikke efter de Folks Skik at stifte en Orden, Solordenen, i forskjellige Klasser. Med disse dekorerede han de indflydelsesrigeste Peruanere for at vinde disse for sin Regering, medens han selv stræbte efter at blive peruansk Kejser. Der blev gjort Cochrane glimrende Tilbud: han skulde faa Solordenen i Diamanter og et stort Gods, naar han vilde indlade sig med San Martin; men da han vægrede sig derved, opsatte Generalen et Klageskrift, som han sendte Regeringen i Chile, og i hvilket han beskyldte Lorden for de største Nederdrægtigheder, lige fra Sørøveri og ned til almindeligt Tyveri!

Efter henved to Aars Fraværelse kom Cochrane tilbage

til Valparaiso, hvor han baade af Regering og Befolkning blev modtagen med stor Jubel. I Virkeligheden havde man ham ogsaa at takke for en hel Del; thi dels havde han ødelagt eller taget alle spanske Skibe i det stille Ocean, dels hæmmet det hidtil temmelig vidt drevne Sørøveri, taget Fjendens vigtigste Fæstninger ved Storm eller Blokade, beskyttet Chiles og andre nevtrale Magters Handel og i det hele givet Uafhængighedssagen et saa fast Grundlag, at kun Bestikkelser eller Dumhed atter kunde rokke den. Og alle disse Resultater havde Chile opnaaet uden anden Udgift end Flaadens oprindelige, yderst mangelfulde Udrustning; Cochrane havde, som omtalt, hele Tiden vedligeholdt Eskadren for egen Regning, uden at Regeringen i Chile havde givet ham en spansk Daler derfor, og dog vægrede denne sig nu ved at betale Admiralen den ringeste Godtgjørelse, ja tilbageholdt endogsaa Prisepengene. Skjønt han strax ved sin Tilbagekomst havde indleveret en meget nøjagtig Regning over alle sine Udgifter, lod man ham bestandig vente, og endnu sexten Aar efter meddelte man ham, at hans Regninger trængte til nøjere Forklaringer! Tredive Aar efter sendte man ham endelig sex Tusende Pund, saa at han altsaa for Chiles og Perus Befrielse ikke alene ikke fik nogen Løn, men endog maatte betale en betydelig Sum ud af sin egen Lomme. Saa vidt vor Kilde. Det turde imidlertid dog være, at den Mand, som ikke generede sig for, da han krydsede i Middelhavet, at fordele Prisepengene mellem sig og sit Mandskab uden at tage Hensyn til Priseretten paa Malta, heller ikke i det stille Ocean har haft nogen overdreven øm Samvittighed over for Avtoriteter, som ved enhver Lejlighed lagde ham Hindringer i Vejen og nægtede ham hans Tilgodehavende, og der er næppe Spørgsmaal om, at Cochrane over for Sørøvere har gjort meget kort Proces og ved — i øvrigt aldeles lovlige — Erobringer har samlet sig en anstændig Formue. Ellers bliver det uforklarligt,

hvorledes han, der oprindelig var ubemidlet, kunde være i Stand til at betale ca. 400,000 Kroner i Procesomkostninger. Forholder det sig saaledes, og derom tør der næppe tvivles, at Regering og Folk i Chile følte sig den engelske Søhelt forbunden, er det næsten umuligt at forstaa, at Opinionen ikke skulde have talt saa højt til Gunst for ham over for den karrige Regering, at denne til sidst havde givet efter for Trykket, dersom det ikke havde været den almindelige Mening, at Admiralen paa sine Togter havde samlet sig saa betydelig en Sum i Republikkens Tjeneste, at denne kunde spare sig yderligere Gratialer. Det var ingen Hemmelighed, at Admiralen med en engelsk Fregat havde hjemsendt betydelige Beløb i møntet og umøntet ædelt Metal, selv om nu de 6000 Unser møntet Guld og lige saa meget Guld og Sølv i Barrer var en Fabel; men noget mistænkeligt bliver der ved det hele, i det Cochrane, da han hørte Beskyldningen ude paa sit Landgods, i Stedet for som Privatmand at forlange Sagen undersøgt, gik om Bord og hejsede sin Stander paa O'Higgins og først da forlangte Ret af Regeringen. Man svarede ham, at man ikke troede paa Rygtet, og paa anden Maade kunde man vel ikke godt træde op imod ham i det Øjeblik, han havde Magten i Hænde; men ogsaa af den Omstændighed, at den provisoriske Regering i Peru, der havde konstitueret sig, efter at San Martin var jaget bort, tilstod denne 20,000 spanske Dalere i aarlig Pension, medens Cochrane kun fik en højtravende Takadresse og i øvrigt ikke en Skilling, tør det sluttes, at Meningerne om den engelske Admirals Uegennyttighed have været noget delte. Om hans samtidige i disse Egne, »Befrieren« Simon Bolivar, var og er der kun én Mening.

Nu, det faar staa hen, om Cochrane har tjent Penge ved sin sydamerikanske Expedition eller ikke; foreløbig var der intet mere for ham at gjøre i Chile og Peru, saa meget mere som indre Uroligheder snart lagde Beslag paa

den almindelige Opmærksomhed, og det var af den Grund Cochrane kjært, at der fra den brasilianske Regering indtraf en Anmodning til ham om at træde i denne Stats Tjeneste for at jage Portugiserne ud af Landet. Han tog imod Indbydelsen og ankom i Begyndelsen af Aaret 1822 til Rio de Janeiro. (Sluttes.)

Johan Petersen.

Af Gustaf IV. Adolfs Historie.

III.

Kongens Opførsel under Krigen med Rusland og Danmark.

Faa Dage efter Kongens Tilbagekomst til Sverige indløb Efterretningen om Kjøbenhavns Kapitulation den 7de September. Gustaf havde allerede tidligere været sysselsat med Tanken om Sjællands Erobring, som han kaldte det, og denne Idé dukkede nu paa ny op i hans forvirrede Hjærne. Det var ham derfor meget behageligt, at den engelske Afsending Pierrepont den 19de paa sit Hofs Vegne tilbød at lønne 20,000 Svenskere, som i Forening med den hannoveranske Legion skulde holde Sjælland besat, til der blev sluttet en almindelig Fred, hvorved da den nævnte Ø kun skulde tilbagegives Danmark paa følgende Betingelser: Sverige skulde have Pommern tilbage, England Hannover, og Franskmændene rømme de af dem besatte danske Provinser. Hvorledes Sverige skulde sikres mod de Farer, som, hvis denne Plan udførtes, vilde true det fra Norges og Ruslands Side, meldte Pierrepont intet om; men Gustaf Adolf var strax paa det rene med, at han med 8300 hvervede Soldater vilde kunne holde Sjælland besat, medens hele den inddelte svenske Hær skulde forsvare hans Rige mod de Anfald, som maatte befrygtes baade fra Øst og Vest. Han paalagde derfor Pierrepont snarest mulig at forsyne sig med den fornødne Fuldmagt til at underhandle og be-

falede sit Sendebud i London, Adlerberg, der imod sin Vilje, som Engestrøm forsikrer, var bleven udnævnt til Rehausens Efterfølger i denne Post, at anmode Kabinettet i St. James om at lade 16 til 20 Linieskibe overvintre i Kjøbenhavn, for at de ved første aabne Vande kunde være ved Haanden og operere i Forening med den svenske Flaade.

Imod denne skjønne Plan rejste der sig flere væsentlige Hindringer. Da Pierrepont fik Befaling til at gjøre Kongen ovennævnte Tilbud, kjendte man endnu ikke i London de Betingelser, paa hvilke Kjøbenhavn havde kapituleret, og nu viste det sig, at den engelske Hær, som var landsat paa Sjælland, efter den afsluttede Konvention ufortøvet skulde rømme denne Ø. Den engelske Regering foreslog nu at lade den nævnte Hær blive staaende i Skaane, et Tilbud, som Kongen var tilbøjelig til at modtage, indtil det lykkedes Toll og Landshøvding Håkansson at faa det forkastet. Kort efter sejlede Englænderne hjem, og hele Planen gik saaledes i Lyset.

Gustaf Adolf stod paa Helsingborg Skibsbro, da Englænderne gik gjennem Sundet med den røvede danske Flaade. Han fandt sig særdeles smigret ved den Salut, hvormed de britiske Orlogsmænd hilsede ham, og som gjengjældtes fra svensk Side. Han indbød Cathcart og Gambier til et glimrende kongeligt Middagsmaaltid, hvor der blev udbragt talrige Skaaler. Man seer heraf, hvorledes det i Grunden stod til med Gustaf Adolfs saa ofte priste Retsindighed.

Medens Gustafs Planer mod sin vestlige Nabo saaledes foreløbig bleve uudførlige, trak der mørke Skyer op i Østen. Allerede i Begyndelsen af Oktober sporede man Virkningerne af Mødet i Tilsit. En Note fra Grev Romanzoff til den svenske Gesandt Stedingk fulgtes af et egenhændigt Brev fra Kejser Alexander til Kong Gustaf, hvori Czaren slet og ret fordrer, at Sverige skal betragte Østersøen som en Indsø og med hele sin Magt hjælpe til at holde den lukket for alle Fjender. Kongen modtog det russiske Sendebud Alopæus,

som den 27de Oktober i Helsingborg overbragte ham Kejserens Skrivelse, bedre, end denne Statsmand vistnok har ventet. Hans Svar til Romanzoff og Kejser Alexander vare ligeledes affattede i en maadeholden og taktfuld Tone, skjønt han erklærede, at det forlangte ene og alene kunde indrømmes paa den Betingelse, at Franskmændene fjærnedes fra Østersøens Kyster, og at alle tyske Havne aabnedes for Englænderne. Der var saaledes kun ringe Udsigt til en venskabelig Udjævning af disse Stridigheder, og de, som saae dybere i Tingene, som kjendte Kongens Halsstarrighed og hans ulyksalige Opfattelse af hele den politiske Situation, opfyldtes af mørke Anelser og forudsaa, at den nærmeste Fremtid vilde være skæbnesvanger for Sverige. At give efter var den eneste tænkelige Udvej af denne Labyrinth, hvor Farer truede fra alle Sider; men det hverken kunde eller vilde Gustaf gjøre.

Saaledes stode Sagerne, da der Natten mellem den 30te November og 1ste December indtraf højst foruroligende Efterretninger fra den svenske Gesandt i St. Petersburg. Kejser Alexander havde maattet bøje sig for Napoleons Vilje og havde den 26de Oktober erklæret England Krig. Da Stedingk havde overrakt Kejseren sin Konges oven for berørte Svarskrivelse, havde Alexander udtalt sig paa en Maade, som ikke varslede godt for Sveriges Selvstændighed; Kejser Napoleons Gesandt i St. Petersburg, Savary, førte et højst truende Sprog og erklærede rent ud, at det var hans Herres urokkelige Hensigt at dele Sverige mellem Danmark og Rusland, og at dette vilde ske med det allerførste, og endelig havde Alexander tilkjendegivet Savary, at de store Troppesamlinger, som fandt Sted i Egnen om St. Petersburg og i russisk Finland, havde til Hensigt at tvinge Sverige til Fred med Frankrig og til at erklære England Krig.

Maaske det endnu havde været tids nok for Gustaf til at søge Forlig med Napoleon og saaledes besværge den

truende Fare; men det var der nu slet ingen Tale om, og der siges endog, at Kongen kort i Forvejen havde taget Alterens Sakrament paa aldrig under nogen Betingelse at udsone sig med sin store Modstander. De truende Efterretninger fra St. Petersburg bevirkede saaledes ikke andet, end at Kongen fremturede i sin haardnakkede Trods og søgte at knytte sig endnu nærmere til England end før. Adlerberg, som allerede tidligere havde faaet Befaling til at fordre en bestemt Opgivelse af, hvad Canning, i Tilfælde af Krig mellem Sverige og Rusland, vilde yde i Subsidier, Soldater og Skibe, fik nu bestemt Ordre til at forlange to Millioner Pund Sterling, som, »da Kongen kunde finde sig foranlediget til at slaa det første Slag«, maatte betales i Sølv, end videre en Eskadre af sex til otte Linieskibe, som i Forening med den svenske Flaade og under den svenske Admirals Kommando skulde operere i Østersøen, samt endelig Tilsagn om engelske Hjælpetropper, hvis disse skulde behøves.

Daglig indtraf der nye Ulykkesbudskaber. Gustaf havde i sin Fortørnelse mod Rusland fattet den Plan at sende Czaren Sct. Andreasordenens Insignier tilbage; men Alexander fik Nys herom og kom Gustaf i Forkjøbet ved at sende den svenske Monark Serafimerordenen tilbage. Saa kom der en ny truende Note fra Kabinettet i St. Petersburg angaaende Sveriges hele Forhold under den nuværende Krisis; dernæst indberettede Stedingk, at der omkring St. Petersburg og i russisk Finland stod 60,000 Russere færdige til at rykke i Marken paa det første Vink, og endelig havde den danske Forretningsfører i St. Petersburg, Baron Blome, aabenbaret for den svenske Gesandt, at Kabinettet i Kjøbenhavn paa Napoleons Opfordring var rede til at gjøre fælles Sag med Rusland mod Sverige. Dette Lands Minister ved Czarens Hof, den gamle og ædle Stedingk, blev vel altid modtagen med Naade og Bevaagenhed af Alexander; dog denne lyttede ikke længere til Stedingks Ord og Raad, men kun til Savarys.

Under disse truende Udsigter var det, at Kong Gustaf efter lang Tøven og først efter at have faaet Tilsagn om Hjælp fra England afsendte sit Svar paa den russiske Note. Han afviste Ruslands Fordringer som ikke hvilende paa skjellig Grund og kunde kun gaa ind paa at søge at formaa Englænderne til at samtykke i Østersøens Nevtralisering. Stedingk oplæste Kong Gustafs Svarskrivelse for Alexander og gjorde alt for at formaa denne til ikke at bryde Freden med Sverige, men forgjæves. Selvherskeren over alle Russere vovede ikke at trodse Napoleons frygtelige Vrede og begreb, at det gunstige Øjeblik til at tilrane sig det saa længselsfuldt eftertragtede Finland nu var kommet.

Det var den 16de Februar, at Stedingk overleverede den svenske Note til Kabinettet i St. Petersburg. Faa Dage efter var han allerede paa det rene med, at Ruslands Kejser om tre eller fire Uger vilde kaste 30,000 Mand ind i Finland. Napoleons Afsending ved Czarens Hof, Hr. de Caulaincourt, havde erklæret, at man burde svare paa den svenske Note med Kanonskud, og at det nu skulde være forbi baade med Kong Gustafs Regering og med Sveriges Tilværelse som selvstændig Stat. Den gamle Forræder, General J. M. Sprengtporten, var i St. Petersburg og havde hyppige Sammenkomster med General Buxhøfden, som var udset til at lede de forestaaende Operationer i Finland. Den 13de eller 14de Februar indsendte Stedingk hele Russernes Felttogsplan og meddelte, at alle Generalerne tillige med Sprengtporten vare rejste til Grænsen. Den 24de fik han Underretning om, at Russerne vare gaaede over Grænsen.

Gustaf Adolf havde nu haft over et halvt Aar til at forberede sig til Krigen med Rusland; men hvis man tror, at han var forberedt, tager man fejl. Hvilke Grunde Kongen kan have haft til denne ubegribelige Forsømmelse, vide vi ikke, men i Arkivet paa Århup findes der Dokumenter, som give højst mærkværdige Oplysninger. Under 6te December (1807) findes der antegnet: Admiral Rajalin kom fra

Helsingborg. Han berettede, at Kongen vilde føre Krig, og at han siger, han giver Finland tusende Djævle og ikke bryder sig om at miste det. Under 12te s. M. findes der anført: Kongen holder det for afgjort, at han maa miste Finland, og han bryder sig ikke om at forsvare det. I Stedet derfor tænker han paa at bemægtige sig Norge og udvide sig i Tyskland.

Efter det foran staaende er det intet Under, at de Forholdsregler, som Kongen traf til Finlands Beskyttelse, vare aldeles utilstrækkelige. General Klingspor udnævntes til Øverstbefalende i dette Land og fik af Kongen den højst uforstandige Instruktion, at han, naar Fjenden satte sig i Bevægelse, skulde lade saa mange af sine Tropper som mulig søge Tilflugt i Fæstningerne og med de øvrige retirere ad Østerbotten til for der at afvente Forstærkninger fra Sverige. Den foreskrevne Retrætelinie burde aldrig have været valgt, saa længe Svenskerne vare Herrer til Søs og havde Sveaborg inde; paa dette Tog vilde de have alt imod sig: et vildt og øde Land, uendelige Veje, et barsk Klima, Mangel paa alle Fornødenheder og ingen Forbindelse med Sverige. Denne Plan bekæmpedes derfor ogsaa med Kraft, men forgjæves, af Grev G. Løwenhjelm, der var bleven udnævnt til Generaladjutant ved den finske Hær, og som foreslog at lade denne trække sig tilbage til Åland og ved den mildere Aarstids Indtrædelse begynde Operationerne mod Russerne herfra. Løwenhjelms Plan var ganske vist fornuftigere end Kongens; men i øvrigt gik begge ud fra den fejlagtige Forudsætning, at Russerne vilde være Svenskerne overlegne i Antal, og at et Tilbagetog derfor vilde være den eneste mulige Basis for de første Operationer.

Kongens oven for nævnte Instruktion til Klingspor var dateret den 4de Februar. Den 8de s. M. afsluttedes der mellem Ehrenheim og den nye engelske Minister Thornton en Overenskomst, hvorved England forpligtede sig til maaned-

lig at betale 100,000 Pund Sterling i Subsidier til den svenske Hær og Flaades Udrustning og Underholdning.

Vilde Gustaf intet alvorligt gjøre for at forsvare Finland, saa var han des mere forhippet paa at kaste sig over Danmark og derved skaffe sig endnu én Fjende mere. Efter det engelske Overfald i 1807 kunde Danmark ikke længere fortsætte sin Fredspolitik, men maatte paa det nøjeste slutte sig til Frankrig, (Overenskomsten i Fontainebleau den 31te Oktober 1807), og den 4de November erklærede England Danmark Krig. Sverige var nøje forbundet med England, lige som Danmark var det med Frankrig og Rusland; men desuagtet arbejdede Kabinettet i Kjøbenhavn dog endnu ikke paa at fremskynde Udbrudet af Krigen mellem Kejser Alexander og Kong Gustaf. Danmark vilde ikke kunne undgaa at maatte tage Del i denne Strid, hvilket ingenlunde kunde være til dets Baade. Da imidlertid Tærningerne syntes at være kastede, og Krigen mellem Rusland og Sverige uundgaaelig, forandredes Forholdet, og det maatte nu være Danmark magtpaaliggende, at Kampen kom til Udbrud snarest muligt, da det ellers maatte vente at se de forenede Svenskere og Englændere kaste sig over Norge. Den danske Regering traf derfor Anstalter til at sikre dette Land mod Anfald fra Sverige, og Prins Kristian Avgust af Avgustenborg fik Overbefalingen over den norske Hær.

I Stedet for nu at vende sig mod Rusland, som vilde paaføre ham Krig i hans eget Hus, vendte Gustaf sig mod Danmark, som kun vilde forsvare sit. I Januar (1808) oprettedes der en hemmelig Krigskommission, hvori General M. Klingspor, Statssekretær Lagerbring, Generaladjutant af Tibell, Admiral Rajalin, Oberst Helvig og flere fik Sæde, og paa hvis Forslag der nu oprettedes en Generalkommando paa 11,000 Mand for den svenske Sydgrænse, en paa 10,000 Mand for Vestgrænsen og en paa 2,400 Mand for Nordgrænsen. Derhos paalagde Gustaf sin Afsending ved det engelske Hof at forlange en betydelig Hjælp af Skibe og

Tropper, hvilke sidste skulde stige i Land paa Vestkysten af Norge og i Forening med Svenskerne, der skulde angribe øster fra, fuldbyrde Erobringen af dette saa længselsfuldt attraaede Land.

Saaledes stode Sagerne, da man den 1ste Marts ved det svenske Hof fik Underretning om, at Maréchal Bernadotte i Spidsen for 20,000 Franskmænd og Spaniere var rykket ind over den holstenske Grænse. Bernadotte skulde efter sin Herres Befaling gaa over de danske Øer til Sverige, erobre dette Land og dele det mellem Danmark og Rusland. Fjorten Dage efter erklærede Danmark Sverige Krig (den 14de Marts 1808).

Den svenske Vestarmé fik nu Ordre til ufortøvet at bryde op til den norske Grænse. Øverstkommanderende var Friherre Armfelt, som tillige selv førte Befalingen over Armeens højre Fløj, fire Brigader under Obersterne Lejonstedt, Schwerin, Cederstrøm og Cronstedt, som stode langs Wermlands Grænse med Hovedkvarteret i Karlstad. Den venstre Fløj, tre Brigader under Obersterne Posse, Bunge og Belfrage, stod fra Solpum til Svinesund og anførtes af Generalmajor, Friherre Vegesach, der havde sit Hovedkvarter i Wenersborg. Hertil kom saa endnu den saakaldte nordlige Deling under Oberst Bergenstråle, der, lige saa vel som Vegesach, skulde indsende sine Rapporter ikke til deres Foresatte, Armfelt, men direkte til Kongen, af hvem de ogsaa kun havde at modtage Ordre!

Imidlertid var Krigen i Finland allerede kommen til Udbrud, og det paa en for Sverige lidet lystelig Maade. Klingspor var den 1ste Marts ankommen til Tavastehus, hvorhen General Klercker, der hidtil havde kommanderet i Finland, havde trukket største Delen af Tropperne, og nu (den 7de Marts) begyndte det sørgelige Tilbagetog, som først endte den 19de April ved Limingo tæt ved Uleåborg. Vi ville imidlertid ikke følge Svenskerne Skridt for Skridt i

denne berømte og ulykkelige finske Krig*), men maa nøjes med, alt som vor Fortælling skrider frem, at notere de vigtigste Begivenheder. Den 18de Marts kapitulerede Fæstningen Svartholm; derpaa fulgte den 6te April det uindtagelige Sveaborgs skammelige Overgivelse, den 12te toge Russerne Åland, den 23de Gotland, medens de vigende Svenskere leverede de forfølgende Moskoviter heftige Træfninger (ved Pyhäjoki den 16de April og Sikajoki den 18de s. M.) Fjendtlighederne vare begyndte uden Krigserklæring fra Kejser Alexanders Side, og i sin Forbitrelse herover lod Kong Gustaf den russiske Gesandt i Stockholm, Alopæus, arrestere og hans Papirer forsegle. Samme Skæbne ramte den russiske Konsul i Göteborg. Kejser Alexander forsikrede vel uophørlig Stedingk, at det var Hensynet til hans egen Sikkerhed og Frygt for Napoleons Misfornøjelse, men ingenlunde Begjærlighed efter det svenske Finland, som ledede hans Skridt; men denne Monark, som gjentagne Gange udraabte: »Gud er mit Vidne, Stedingk, at jeg ikke efterstræber en eneste By af Kongen, Deres Herres Stater«, erklærede ikke desto mindre den 28de Marts Sverige Krig, og fire Dage efter udstedte han en kejserlig Kundgjørelse om, at Finland til evig Tid skulde være forenet med Rusland, og at Finnerne skulde sværge Czaren Huldskab og Troskab. Men ikke nok hermed. Alexander truede nu endog med at gjøre Landgang i selve Sverige, en Plan, som rimeligvis vilde være bleven udført, hvis ikke den kommanderede General i Finland, Grev Buxhøfden, paa det kraftigste havde fraraadet det. Imidlertid var dog Forskrækkelsen stor i Stockholm, og man ventede hver Dag at se Moskoviterne uden for Byens Porte.

Et Par interessante Detailler fra denne første Periode af den finske Krig ere for vigtige til at kunne forbigaas.

---

*) Om denne efterse man Danilefski, Montgomery og fleres Værker.

Da Kongen valgte Klingspor til Øverstbefalende i Finland, traf han et saare uheldigt Valg. Klingspor var en gammel Hofmand paa 70 Aar, og skjønt han helt vel følte, at han ikke var denne Post voxen, havde han dog ikke moralsk Mod nok til at vedkjende sig dette og afslaa den. Fra første Færd var han overbevist om, at det var umuligt for ham at modstaa Russerne. »Jeg paatager mig Overkommandoen«, ytrede han højt til alle, som vilde høre ham; »men jeg paatager mig ikke at forsvare Landet mod Ruslands Overmagt«. Da han fik Efterretning om, at Fjenden stod i Begreb med at gaa over Grænsen, udraabte han i Kancellipræsident Ehrenheims Nærværelse: »Saa er ogsaa Finland tabt!« En saadan Mand duede maaske til at kommandere et Garderegiment i Fredstid, men ikke til at anføre en Hær i Krig. Ehrenheim gjorde alt, hvad der stod i hans Magt, for at faa denne uduelige Anfører afløst af en anden og bedre, men forgjæves. Det stred imod Kongens Grundsætninger at betro en Kommando til en yngre Officer, naar der fandtes en ældre disponibel, selv om den ældre ikke var værdig at løse den yngres Skotvinge. Desuden vare Wrede og Essen i Unaade; dem kunde der altsaa ikke være Tale om; Stedingk var i St. Petersburg, Armfelt ansaas med Rette hverken for duelig eller paalidelig, Toll og Vegesach skulde forsvare Riget mod Syd og Vest, og Klercker var »for gammel«.

Klercker var imidlertid en tapper Mand, som aldrig gik paa Akkord med Faren. Som vi have fortalt, havde han ved Tavastehus samlet Brigaderne Palmfelt, Adlercreutz og Gripenberg, medens den saakaldte Savolaxbrigade under Oberst, Grev J. A. Cronstedt stod i St. Michel. Det var Klerckers faste Beslutning med denne Styrke at levere Russerne Slag; men da ankom, som fortalt, Klingspor den 1ste Marts og gav Ordre til at opgive Stillingen ved Tavastehus og retirere. Saaledes lød Kongens Befaling; men denne Befaling var højst uforstandig. At forlade en gunstig

Stilling uden Kamp og trække sig tilbage ad en lang og vanskelig Retrætelinie, og det for en ikke synderlig overlegen Fjende, var at nedslaa Hærens Mod og Tillid til sig selv og sine Førere og gjøre det umuligt for de finske Bønder at rejse sig i Ryggen paa Fjenden. Havde man budt ham Spidsen i den fordelagtige Stilling ved Tavastehus, vilde de 7000 Svenskere upaatvivlelig have slaaet de 9000 Russere paa Flugt, Sveaborg vilde have været frelst, og hele Vinterfelttoget afgjort til Sveriges Fordel. Alt dette og mere lagde Klercker og de øvrige højere Officerer Klingspor paa Hjærte; men Klingspor var døv for alle disse Grunde; han henskød sig under den af Kongen givne Instrux, hvori der stod, at han skulde retirere, og da den bekymrede Klercker vedblev at gaa ham paa Livet, svarede Klingspor med Heftighed: »De ønsker mig maaske samme Skæbne som Lewenhaupt, der blev straffet med Døden under Krigen i 1741?« Lige saa forgjæves var det, at Klercker tilbød sig at kommandere under Slaget, med sit Hoved at indestaa for Sejren og bære hele Ansvaret lige over for Kongen. Da Klingspor forkastede baade dette og flere andre Forslag, begave samtlige Officerer sig i deres Sorg og Harme over at skulle vende Fjenden Ryggen, uden at have løsnet et Skud, til den kommanderende General for at tale ham til i Ærens og Fædrelandets Navn; men Klingspor modtog dem med Krigsartiklerne i Haanden og truede med at lade enhver skyde, som vovede at tale til ham om Slag! Disse tapre Krigere gik bort med Harme og Fortvivlelse i Hjærtet, og »snart saae man for sidste Gang de svenske Faner vaje paa disse Sletter, som Birger Jarl havde erobret«.

Noget bedre gik det paa Rigets vestre og søndre Grænse. Den engelske Flaade var ankommen til Bælterne og gjorde det umuligt for Bernadotte at overføre sine Franskmænd og Spaniere til Sjælland. Foreløbig behøvede man altsaa ikke at frygte for et Indfald i Skaane. I April var Armfelt paa flere Punkter trængt ind i det sydlige Norge

og havde haft Fordelene paa sin Side i nogle Skjærmydsler, som ved Lier (den 18de April). Var han bleven tilbørlig understøttet af sin venstre Fløj, af Nordre Delingen og af Englænderne, havde han maaske kunnet udrette noget; men hans venstre Fløj, der led Mangel paa det nødvendigste, kunde først i Maj sætte sig i Bevægelse, Nordre Delingen havde uden Armfelts Vidende (!) faaet Ordre at drage til Qvarken, og Englænderne vare borte og bleve borte. Udfaldet blev derfor, som man kunde vente det.

I Stedet for at støtte Armfelt — om ikke med andet, saa med en Del af de 30,000 Landeværnsmænd, som bleve udskrevne ved Forordningen af 2den April, — i Operationerne mod Norge, hvor der maaske havde været noget at gjøre, vendte Gustaf pludselig tilbage til sin Yndlingstanke, at erobre Sjælland, hvor der absolut intet var at gjøre for ham, i det mindste ikke, naar Briterne ikke kraftig understøttede ham. De engelske Hjælpetropper, som talte 10,000 Mand, ankom endelig langt om længe midt i Maj til Gøteborg, og deres Anfører, General Moore, begav sig strax til Stockholm for at enes med Kongen om Operationsplanen; men her stødte den engelske General den svenske Majestæt saaledes for Hovedet, at han, for at undgaa Arrest, forklædt som Bonde over Hals og Hoved maatte rømme Stockholm. Ved sin Ankomst til Gøteborg gav Moore Ordre til, at den engelske Transportflaade strax skulde sejle hjem igjen, og saaledes droge i Begyndelsen af Juli de 10,000 Englændere tilbage til deres Ø og overlode Kong Gustaf at erobre Norge, Sjælland og Finland alene.

I det sidst nævnte Land gik det noget bedre for de svenske Vaaben i Maanederne Maj og Juni. Med Træfningen ved Sikajoki, efter hvilken den nordre og søndre finske Hær forenedes, endte Tilbagetoget. Adlercreutz var traadt i den ved Pyhäjoki fangne Löwenhjelms Sted som Chef for Klingspors Stab, og det skyldes navnlig denne udmærkede Officer, at Svenskerne nu begyndte at optræde

offensivt. Sejren ved Revolax (den 27de April) kan betragtes som hans Værk. Efter denne hæderlige Træfning bleve Svenskerne staaende omkring Kalajoki Aa, med Hovedkvarteret i Brahestad, medens de slagne Russere trak sig til Gamla Carleby. En femte Brigade var bleven dannet og stillet under Oberst Sandels's Kommando. Medens hele den øvrige svenske Hær i flere Uger blev staaende uvirksom, rykkede denne modige og virksomme Kriger frem over Kuopio og St. Michel og rensede hele det østlige Finland for Fjender. Den 10de Maj toge Svenskerne Åland og den 14de Maj Gotland tilbage.

Lige saa godt som man slog Russerne paa Flugt ved Sikajoki og Revolax, kunde man have slaaet dem ved Tavastehus. Da vilde Svartholm og Sveaborg have været frelste, og hele Felttoget faaet et ganske andet Udfald. Ogsaa herfor er det først og fremmest Kongen, der bærer Skylden.

Russerne modtoge imidlertid snart betydelige Forstærkninger og bleve Svenskerne langt overlegne i Antal. En Del af de ved den norske Grænse eller i Sydsverige staaende Tropper kunde nu have gjort god Nytte i Finland. Det lykkedes imidlertid Sandels at holde Barclay de Tolly Stangen, saa at den anden russiske General, Rejefski, fandt det raadeligst at trække sig noget tilbage. Dette skaffede Klingspor Luft; ved Lappo kastede han sig over Russerne og overvandt dem (den 14de Juli); men Klingspor var ikke den Mand, der forstod at nytte sin Sejr; de ham lovede Forstærkninger kom ikke, før det var for silde, og han saae sig ude af Stand til længere at holde den overlegne Fjende Stangen. Vel sejrede Svenskerne endnu den 17de Avgust ved Alavo, men dette var ogsaa Grænsen for Nordarmeens Fremrykken; fire Dage efter blev Fiandt, som opererede paa yderste venstre Fløj, slaaet ved Karstula, hvorpaa det sørgelige Tilbagetog begyndte igjen. Ved Ruona og Salmis stod der hidsige Træfninger, hvor tapre Svenskeres og

Finners Blod flød i Strømme (den 1ste og 2den September); den 13de s. M. sejrede Døbeln ved Jutas i Spidsen for første og anden Brigade og sikrede Svenskernes Tilbagetog fra Oravais til Himango; den 29de maatte Sandels trække sig tilbage til Idensalmi, og samme Dag sluttedes Stilstanden i Lechto. Under saadanne Omstændigheder var det til ingen Nytte, at Kongen fra Åland, hvor han opholdt sig, gav Ordre til at kaste flere Korpser i Land i det sydlige og sydvestlige Finland for at rejse Befolkningen i Ryggen paa Russerne; som man havde burdet forudse, bleve disse Expeditioner drevne tilbage, dels fordi de vare alt for svage til at kunne udrette noget, dels paa Grund af den raadvilde og ubehjælpsomme Planløshed, hvormed de bleve ordnede og ledede.

Til Søs gik Sagerne noget bedre for Svenskerne. Admiral Rajalin forenede sig med den engelske Admiral Hood og drev den russiske Flaade ind i Baltisch Port, hvor de stængede den inde. Den 31te Avgust ankom den britiske Øverstkommanderende, Admiral Saumarez, med fire Skibe til Baltisch Port, hvor man imidlertid af Mangel paa Landgangstropper og Brandere ikke kunde tilføje Fjenden videre Skade. Den svenske og den russiske Skjærgaardsflaade kæmpede imidlertid med afvexlende Lykke.

Ved Vestarmeen var der imidlertid forefaldet vigtige Begivenheder. Armfelt, som stod rede til med Eftertryk at angribe Norge, fik pludselig fra Kongen den overraskende Befaling, at han skulde trække sig helt ud af dette Land og strængt indskrænke sig til Forsvar. Kort efter fik han Ordre til at bortsende en stor Del af sine bedste Tropper dels til Skaane, dels til Gøteborg. Aarsagen til disse uventede Ordrer var Monarkens Planer mod Sjælland, hvorpaa hele Opmærksomheden nu maatte koncentreres.

Armfelt, der saaledes saae sit Haab om i Norge at skaffe Sverige Erstatning for det des værre vel for stedse tabte Finland, adlød med Harme og Forbitrelse i Hjærtet.

Efter at have ladet sine Tropper indtage en Stilling en halv Mil Øst for den norske Grænse, begav han sig til Vestra Ed, en lille fast Plads i Wermland. Her havde han et Møde med Oberst Posse, som havde faaet Anførselen over Vestarmeens venstre Fløj efter Vegesach, der paa Armfelts Foranledning var bleven fjærnet, Adlersparre og flere, og hvor man holdt Raad om, hvad der under saa fortvivlede Omstændigheder var at gjøre for at frelse Fædrelandet. Til visse var Sveriges Stilling yderst betænkelig: det var i Krig med det halve Evropa, det havde udtømt sine faa Hjælpekilder, dets eneste Allierede, England, understøttede det ikke tilbørlig, Finland var saa godt som tabt, et Indfald fra den norske Side, som det var den svækkede svenske Hær umuligt at vise tilbage, kunde ventes hver Dag, og en Landgang i Skaane hørte til Sandsynlighederne. Armfelt blev derfor højlig overrasket ved i Løbet af Juni Maaned at modtage et Forslag om Vaabenstilstand fra den Øverstkommanderende over den dansk-norske Hær, Prins Kristian Avgust, og han skyndte sig strax at sætte Kong Gustaf i Kundskab herom. Hvilke Bevæggrunde Prins Kristian har haft til at fremkomme med dette, under de daværende Omstændigheder højst overraskende, Forslag, vide vi ikke; men det synes unægtelig, at han allerede den Gang begyndte at se langt ud i Fremtiden og gjorde de første Træk i det tvetydige Spil, som vel bragte ham Sveriges Krone i Udsigt, men som har stillet ham i et saare uheldigt Lys for Efterverdenen. Hvorom al Ting er, Kong Gustaf syntes vel om dette Forslag og gav Armfelt Fuldmagt til at underhandle. Denne sendte Baron Posse til Prinsen, som den Gang havde sit Hovedkvarter paa Havslund. Den 28de Juli havde nu disse to Mænd en højst mærkværdig Samtale, hvor Prinsen blandt andet ytrede: »Jeg gjentager det endnu en Gang, at jeg ikke indser, til hvad Nytte det er at afslutte en formelig Vaabenstilstand. Jeg kan ikke afslutte en saadan uden Kongen af Danmarks Fuldmagt, og den har jeg ikke,

og for Resten vilde en saadan Stilstand heller ikke i nogen Maade forandre Sagernes nærværende Stilling, eftersom De vel véd, at vi ej ere i Stand til at tilføje Eder synderlig Skade. Jeg tilføjer endog, at det ikke ligger i vor Interesse at skade Eder. Stilstanden er de facto til Stede, og det synes mig at være nok«.

Derved blev det foreløbig; men Prinsen og Posse havde under denne Samtale gjensidig sonderet hinanden og skiltes uden Tvivl indbyrdes overbeviste om, at man havde forstaaet hinanden, selv om man kun havde udtalt sig paa en forblommet Maade, og det baade med Hensyn til Vaabenstilstanden og til de endnu vigtigere Begivenheder, som Tid og Omstændigheder, maaske før man ventede det, kunde medføre.

Faa Dage efter blev Armfelt afsat fra sin Post som Øverstbefalende for Vestarmeen. Han havde ikke lagt Dølgsmaal paa sin Misfornøjelse over at se sig berøvet en meget betydelig Del af sine bedste Tropper og over hele den slette og ynkelige Maade, hvorpaa Kongen ledede Operationerne. Disse Ytringer kom snart Monarken for Øre, og da hertil kom, at denne ikke var bleven gjort fuldkommen bekjendt med Armfelts Underhandlinger med Prinsen af Avgustenborg, blev hans Fald besluttet. Han afskedigedes i Unaade og fik Befaling til at forblive paa sin Landejendom i en Slags Civilarrest. Hans Efterfølger som Overgeneral blev Krigspræsident, Friherre Bror Cederstrøm, medens Oberstlieutenant og Overadjutant Georg Adlersparre fik Anførselen over Vestarmeens højre Fløj, der hidtil var bleven ført af Armfelt.

Havde denne og Vestarmeen skjellig Grund til beklage sig over den Maade, hvorpaa Kongen ledede Operationerne i denne ulykkelige Krig, saa havde den finske Hær det ikke mindre. Enhver Anfører, selv den udueligste, lægger dog en Plan for sine militære Foretagender; men det gjorde Gustaf Adolf ikke. Den nye Generaladjutant, H. G. af Melin,

meldte sig i Juli Maaned 1809 til Tjeneste hos Kongen i Hovedkvarteret Grälsby Kongsgaard paa Åland. Efter at have takket Monarken for sin Udnævnelse, udbad Melin sig i Kraft af sit nye Embede at blive indviet i den for Felttoget lagte Operationsplan. Tilsyneladende meget overrasket spurgte Gustaf:

»Hvad er det, De der taler om?«

»Deres Majestæt, jeg taler om Operationsplanen. . . .«

»Operationsplanen? Jeg har ikke lagt nogen Operationsplan og bryder mig ikke om nogen Operationsplan. De maa vide, min Herre, at det var General Macks Ulykke, at han havde lagt Planer paa Forhaand. Hvad mig angaar, saa indretter jeg mine Forholdsregler efter Omstændighederne og skal nok vide at fatte min Beslutning, alt efter som det i det foreliggende Tilfælde er nødvedingt«.

At det maatte gaa galt i Finland under en saadan Krigsøverstes Ledelse, er en Selvfølge. Vi have tidligere berørt, at Kongen ved at kaste Smaakorps i Land i det sydlige og sydvestlige Finland søgte at skaffe sin Hovedhær Luft; men at disse Expeditioner vare svage, slet udrustede og slet instruerede, og derfor mislykkedes. Vegesach, som den 19de Avgust med 2000 Mand var landet ved Christinestad og havde trukket Forstærkninger til sig fra Omegnen, havde vel i Begyndelsen betydelig Fremgang, men blev snart tvungen til at trække sig tilbage. Da Kongen den 17de September fik Underretning herom, blev han som rasende, udraabte, at Vegesach burde skydes for Panden, og befalede, at Kommandoen skulde fratages denne tapre og prøvede Kriger, og han selv begive sig til Stockholm for at møde i Forhør. Expeditionen var mislykket, og det var klart for alle, at enhver Expedition, der ikke raadede over større Kræfter eller blev bedre støttet end Vegesachs, ligeledes maatte mislykkes; men Kongen vilde, at det skulde lykkes, trods Alverdens Moskoviter, og Experimentet blev derfor gjentaget. Grev Lantinghausen fik Ordre til med

nogle af de paa Åland liggende Regimenter, deriblandt en Del af Garderne, at gaa i Land ved Åbo og søge at forene sig med den retirerende Vegesach; men allerede Dagen efter, at han var landet, maatte Greven, tvungen af en langt overlegen russisk Styrke, trække sig tilbage. Kongens rasende Forbitrelse herover ytrede sig dels i Trusler og Ukvemsord mod den ulykkelige Anfører, dels i en fortvivlet Haanlatter over hele Felttoget. Endskjønt der imidlertid var indløbet Efterretning om, at Klingspor efter de blodige Dage den 1ste og 2den September ligesom Vegesach var i fuldt Tilbagetog, skulde det to Gange mislykkede Experiment dog gjentages. Lagerbring fik Ordre til at udføre, hvad Vegesach og Lantinghausen ikke havde formaaet; men Lagerbring formaaede det lige saa lidt, og da han i de ydmygste Udtryk vovede at gjøre lige saa underdanige som velgrundede Forestillinger mod hele Expeditionen*), blev han afskediget i Unaade fra sin Kommando, der blev overgiven til Generaladjutant, Baron Boje, som skulde gjentage Experimentet for fjerde Gang. Boje var, lige som sine Forgængere, en duelig Officer og en modig Mand. Det var den 27de September, at han afløste Lagerbring. Samme Dag modtog Kongen General Klerckers sørgelige Rapport om den finske Hærs yderligere Tilbagetog gjennem Jacobstad og Ny Carleby, samt om Slaget ved Oravais (den 14de September). Under disse Omstændigheder var Bojes Expedition ikke alene unyttig, men meningsløs. Som man vel kan tænke sig, havde han heller ikke mere Lykke end sine Forgængere. Kongen, som sejlede omkring i den finske Skjærgaard i det lidet ærefulde Øjemed paa Afstand at være Vidne til, hvordan hans tapre Svenskere kæmpede og blødte for hans Stædighed og Enfoldighed, var om Bord paa

*) Efter Revolutionen den 13de Marts fandt man blandt Kongens Papirer Lagerbrings Skrivelse med Kongens egenhændige Randnote: „Man skal lystre uden at ræsonnere“.

Kongejagten Amadis, som den 28de September om Aftenen kastede Anker i Lähmo Kyrkosund, en Mils Vej fra Helsinge. Da Mørket begyndte at falde paa, saae man fra Jagtens Dæk hele den svenske Transportflaade for fulde Sejl styre fra Land: det var Boje og hans Mænd, som vare slaaede tilbage af en langt overlegen russisk Styrke. Det ene Fartøj efter det andet kastede Anker omkring Kongejagten; det stormede, og Regnen faldt i Strømme, paa alle Ansigter saae man Harme, Uro og Forbitrelse, hvert Øjeblik kunde man vente at se de forfølgende Russeres Skibe, Larm, Skrig, Eder og Forbandelser over denne ulykkelige og uhæderlige Krig og den, der bar Skylden for den, lød gjennem Nattens Mørke, medens Helsinge By, som var stukken i Brand af Russerne, brændte i lyse Flammer. Vi ville ikke forsøge paa at skildre Monarkens afsindige Raseri. Da den tapre og ulykkelige Boje, der havde kæmpet som en Helt mod det umulige, fremstillede sig for ham, overvældede han ham med de mest nærgaaende Fornærmelser og rev Sværdordenens Kors fra hans Bryst med det Udraab, at han var uværdig til at bære det!

Paa denne Maade belønnede Kong Gustaf de tapre Krigere, som kæmpede og blødte for ham.

Storm og Uvejr hindrede Monarken længe i at naa tilbage til Åland, og han flakkede i flere Dage omkring i den øde og klippefulde Skjærgaard, hvert Øjeblik udsat for at forlise eller blive opsnappet af Russerne. Søsygen og de voldsomme Sindsbevægelser, som hjemsøgte ham, gjorde hans Tilstand beklagelsesværdig. Hans Aasyn var indfaldent og forstyrret, og store Taarer rullede af og til ned over hans blege Kinder. Endelig landede han den 8de Oktober ved Granboda paa Sydkysten af Åland. Herfra begav han sig med sit Følge til Lemlands Præstegaard, hvorhen Hovedkvarteret nu skulde forlægges. Ved Ankomsten hertil var Æresvagten endnu ikke kommen. Herover kom Monarken paa ny i Raseri og overhobede Generaladjutant af Melin

med de bitreste Bebrejdelser. Præstegaarden var en elendig Træhytte med tre smaa Værelser; det mellemste valgte Kongen til sin Spisesal. Middagsmaaltidet var en sand Kasernebanket, »krydret med kongelig Galde«. Endelig ankom den saa længe ventede Æresvagt, og den marcherede med Geværet i Hvil. Næsten ude af sig selv af Forbitrelse udbrød Kongen: »Det er naturligvis en Svensker, som kommanderer Vagten; en tysk Officer vilde aldrig begaa saadanne Dumheder!« Denne Ytring viser, med hvilke Øjne Kongen betragtede sine Svenskere; han havde allerede i den Grad tabt Tilliden til dem, at han havde oprettet to tyske Regimenter, der skulde sørge for hans personlige Sikkerhed. En mørk og dump Tavshed herskede ved Bordet; paa de svenske Officerers rynkede Pander stod en voldsomt tilbagetrængt Harme at læse. Endelig befalede Gustaf den vagthavende Kaptejn at skaffe ham Underretning om, hvad den Officer hed, som havde ført Æresvagten, og om Grunden til, at han var kommen for sent. Det viste sig da, at Vejviseren var faret vild, og at man derfor havde maattet gjøre en lang Omvej. Hvad Officerens Navn angaar, da hed han efter Kaptejnens Sigende Nyberg, et fuldkomment svensk Navn. Med bitter Spydighed udbrød nu Kongen: »Der kan De se, jeg tog ikke fejl!«

Melin havde imidlertid allerede paa Afstand kjendt den ulykkelige Officer og fandt nu en kjærkommen Lejlighed til at give Kongen en Tilrettevisning. Med en af Harme dirrende Stemme bemærkede han: »Jeg beder om Forladelse, Deres Majestæt, denne Officer hedder ikke Nyberg, men Nieberg; jeg kjender ham; han er født i Stralsund!«

Kongen gjorde en Grimace og tav. Derpaa rejste man sig fra Bordet. Medens Kammertjeneren afdækkede dette, stod Gustaf i et Hjørne af Værelset, med Handskerne paa, Staven i Haanden og Hatten under Armen og ventede paa, at man serverede Kaffen. En isnende Tavshed herskede. Endelig tog Monarken til Orde:

»Hvad hedder dette Sted?«

»Lemland«, svarede en af de tilstedeværende.

»Hvorfor kalder man det Lemland?« spurgte Kongen videre. Ingen svarede. Endelig ytrede Wetterstedt: »Formodentlig, Deres Majestæt, kommer Navnet Lemland af Lem, en Slags Søfugl, som bygger sin Rede blandt disse Klipper!«

»Det burde«, svarede Gustaf i en skærende Tone, »snarere hedde Lømmelland; thi her er en hel Del Lømler til Stede!«

I det samme kastede han et Blik fuldt af Vrede og Foragt paa de tilstedeværende Officerer og gik ind i sit Soveværelse.

Hvad skal man sige om denne Konge, som insulterede de tapre Mænd, der vovede Liv og Blod for at frelse det Fædreland, som hans Daarskab havde styrtet i Elendighed!

Vi have berørt, at Kongen havde mistet al Tillid til sine Soldater. De Afdelinger, som han især betragtede med ugunstige og mistænksomme Øjne, vare Garderegimenterne. Hertil var der mange Grunde. Han havde bestandig anset dem som et Foreningspunkt for al hemmelig Misfornøjelse og Modstand; nogle urolige Hoveder iblandt dem, som Cederstrøm, Wrangel, C. H. Anckarsvärd, toge endog ikke i Betænkning at udtale sig højt og lydelig imod hele det politiske System, som nu var det raadende i Sverige. Til Garderegimenterne havde adskillige af hans Faders Mordere hørt, som Ribbing, Horn og Anckarstrøm, og Kongen ansaa dem endnu stedse som et farligt Tilholdssted, hvorhen det gamle, mod Tronen og Dynastiet fjendtlig sindede Aristokrati, som Gustaf III.'s Haand havde kuet, havde taget sin Tilflugt. En særlig Omstændighed forøgede endnu Kongens Mistænksomhed mod disse Regimenter. I Sommeren 1808 fik han nemlig et anonymt Brev, hvori han underrettedes om, at der var revolutionære Planer i Gjærde i Armeen. Man fik aldrig at vide, fra hvem denne

Underretning kom; men det synes, som om Kongen fra dette Øjeblik af har haft Spioner i selve Garderegimenterne og har modtaget hemmelige Beretninger om hver enkelt Officers Karakter, Opførsel, Omgangskreds og Forhold til sine undergivne. Efter Statsforandringen den 13de Marts 1809 fandt man blandt den styrtede Monarks Papirer en Mængde saadanne hemmelige og anonyme Breve og Rapporter, hvoraf imidlertid største Delen paa Hertug Karl af Sødermanlands Befaling bleve brændte. I nogle af disse underrettedes Kongen om, at Garderegimenterne allerede siden 1805 eller 1806 havde viist en mod ham fjendtlig og oprørsk Stemning, at Officererne vare lede og kjede af Krigen, at de sluttede sig sammen i hemmelige Foreninger, at disse maaske snart kunde føre til aaben Sammensværgelse, at Kongen ikke burde betro Garden Bevogtningen af sin Person osv. Disse Angivelser kunde ikke blive uden Virkning paa Gustafs mistænksomme Sind. Den 9de Avgust 1808 blev alle de paa Åland liggende tyske Tropper samlede paa ét Punkt; af dem og af 200 hollandske Fanger dannedes der nu to Regimenter, der skulde bevogte Kongens Person. Forbitrelsen blandt Garderegimenterne over denne Tort og Beskæmmelse var stor; men det blev ikke herved. Kongen havde faaet et nyt anonymt Brev, hvori de svenske Officerer beskyldtes for at have holdt hemmelige Raadslagninger med de russiske før Træfningen ved Wiais, og nu fattede Monarken den skæbnesvangre Beslutning at degradere og opløse Garderegimenterne. Dette skete ved Generalbefaling af 12te Oktober 1808. Soldaterne af Svea Garde fordeltes mellem Livgarden og den finske Garde. Disse to Regimenter skulde staa lige med de yngst hvervede i Armeen og føre Navn efter deres Chefer, Obersterne Baron Fletwood og Palén. I den nævnte Generalordre erklæredes Aarsagen til denne Nedflytning i Rang at være Gardernes slette Holdning under Tilbagetoget til Helsinge. Den 15de og 16de berøvedes de degraderede Regimenter deres Faner og øvrige

Hæderstegn. Hvor skammelig og uretfærdig var ikke denne Kongens Fremfærd! Kun en ringe Del af Garderegimenterne havde været med paa det ovennævnte ulykkelige Tog, og dog skulde de alle til Hobe straffes.

Paa denne Tid, da Sveriges Tilstand var saa yderst betænkelig, da Folket segnede under Byrden af uhyre Skattepaalæg, og Riget truedes med fjendtligt Indfald fra alle Kanter, havde Gustaf ved sin uforstandige Haardnakkethed og Opfarenhed paa et hængende Haar nær lagt sig ud med sin eneste Forbundsfælle, England. Vi have allerede fortalt, hvorledes General Moore havde maattet flygte over Hals og Hoved fra Stockholm, og hvorledes de engelske Hjælpetropper vare dragne hjem; at det under disse Omstændigheder ikke kom til et formeligt Fredsbrud, maa navnlig tilskrives den forstandige og beroligende Paavirkning af Kongens Omgivelser, samt den Omstændighed, at man paa ingen Maade kunde undvære de engelske Krigsskibe og Subsidier. Disse sidste havde Gustaf gjentagne Gange forlangt at faa betydelig forøgede; men dette vilde Kabinettet i St. James ikke gaa ind paa. Skjønt Forholdet mellem det svenske og det engelske Hof saaledes var meget spændt, drev det truende Uvejr dog over; en Forandring i Repræsentationen fandt Sted, i det v. Brinckman forflyttedes fra Berlin til London, og Merry afløste Thornton som engelsk Gesandt ved det svenske Hof. Vi skulle ret strax fortælle, hvorledes denne Diplomat blev behandlet af Gustaf. Først ville vi imidlertid betragte Kongens Forhold til Danmark, som han nu ikke var utilbøjelig til at forlige sig med.

Hertil var der flere Grunde. Til den faste Beslutning aldrig at slutte Fred med Kejser Napoleon havde Gustaf nu føjet en ny og lige saa urokkelig, nemlig aldrig at forlige sig med Ruslands Kejser. Den samme Konge, som, medens det endnu havde været Tid til med Udsigt til Held at forsvare Finland, gav dette Land »tusende Djævle« og ikke brød sig om at miste det, vilde nu forsvare det til det

yderste, skjønt det allerede var saa godt som tabt. Han forøgede derfor den finske Hær ved at trække meget betydelige Detachementer fra Syd- og fra Vestarmeen; men herved svækkedes disse utilbørlig meget, og Faren for et Indfald fra Norge eller en Landgang i Skaane tiltog i en foruroligende Grad, uden at Forholdet i Finland led nogen synderlig Forandring til det bedre. Kongen stod imidlertid i den Formening, at alt nu gik godt i Finland, og at den forøgede finske Hær nu kunde holde Russerne Stangen. Dette ses af hans Skrivelse af 7de September 1808 til Kejser Alexander. Han besluttede derfor at skride videre frem paa denne Vej og sikre den vestlige og sydlige Del af sine Stater, i det mindste foreløbig, ved at slutte en Vaabenstilstand med de Danske. Som en Følge heraf sendte han midt i September sin Fortrolige, Kammerjunker Borgenstjerna, med Brev til Kongen af Danmark, hvori han tilbød dette Land Fred med England og Sverige, imod at det forenede sig med ham og hans forbundne mod disses Fjender. Samtidig hermed fik Anføreren for Vestarmeen, Baron Cederstrøm, Befaling til at underhandle om en Vaabenstilstand med Prinsen af Avgustenborg. Som man kunde vente, havde Borgenstjerna intet Held med sig i sin Sendelse. I en Samtale med den danske General, Grev Baudissin, paa Marienlyst ved Helsingør (20de Oktober) kom han frem med sit Ærende; men den danske Konges Svar var, »at han lige saa lidt kunde indlade sig i Underhandlinger om særskilt Fred som om særskilt Vaabenstilstand«. Cederstrøm havde derimod mere Lykke med sig. Han lod Overadjutanten Adlersparre tilmelde General Staffeldt, som kommanderede paa Grænsen, at hans svenske Majestæt var tilbøjelig til at indgaa en Vaabenstilstand, og Staffeldt svarede den 13de Oktober fra Marstrand, at Prinsen af Avgustenborg paa visse opgivne Betingelser bifaldt dette Forlag. Dette Prinsens Svar blev Kong Gustaf strax sat i Kundskab om; men det afveg rigtig nok betydelig fra det Svar, som Borgenstjerna

omtrent samtidig hermed indberettede at have faaet fra Kjøbenhavn, og Gustaf befalede derfor Cederstrøm, forinden han fortsatte Underhandlingerne, at forlange Meddelelse om den Fuldmagt, i Kraft af hvilken Prinsen handlede.

Prinsens Svar var dateret den 20de November; han kunde ved sin Ære forsikre, at de Vilkaar, man ved en Vaabenhvile kunde blive enige om, skulde fra hans Side blive opfyldte; han foreslog derfor en Stilstand paa fjorten Dage med fjorten Dages Opsigelse paa de Vilkaar, som af General Staffeldt allerede vare blevne opgivne, samt anholdt om, at en svensk Officer maatte blive sendt til Svinesund for at føre Underhandlingerne. Som Følge heraf sendte Cederstrøm Baron Posse, forsynet med den fornødne Fuldmagt, til Svinesund, hvor han den 23de November traf Prinsens Adjutant Darre. Underhandlingerne begyndte samme Dag; men de to Underhandlere kunde ikke blive enige. Posse forlangte Stilstand paa ubestemt Tid samt Ret til under Stilstanden at bruge de ved den norske Grænse staaende svenske Tropper mod Rusland, hvilket Darre ikke vilde gaae ind paa. Endelig blev man enig om, at Posse skulde bringe sine Forslag om Stilstanden paa Papiret, og at man da fra norsk Side skulde gjøre sine Antegninger derved. Dette skete den følgende Dag, hvorpaa Posse vendte tilbage til Cederstrøms Hovedkvarter i Wenersborg for at aflægge Beretning om det forefaldne. Cederstrøm sendte ham strax til Kongen for at indhente dennes Ordre om, hvorledes man havde at forholde sig. Kongen paalagde nu skriftlig Cederstrøm under ingen Omstændigheder at afvige fra de en Gang foreslaaede Vilkaar, hvorimod det skulde staa ham frit for mundtlig at enes med Prinsen om Fjendtlighedernes Ophør paa ubestemt Tid og med 48 Timers Opsigelse. Saa afsluttedes der da virkelig den 2den December mellem den danske og svenske Øverstkommanderende paa Grænsen en Stilstand paa de nævnte Vilkaar, og Tropperne gik i Kantonnement hver paa sin Side af Rigsgrænsen.

Men var Kongen saaledes foreløbig sikret fra denne Side, var Faren lige truende fra alle andre Kanter. Toll, som kommanderede i Sydsverige, rettede uophørlige Formaninger til Gustaf om at være paa sin Post lige over for en Landgang i Skaane, som endnu stedse var sandsynlig, og i Finland havde Stillingen ingenlunde forbedret sig. Hertil kom endnu den mest fortvivlede Finansnød. Allerede i Avgust fandtes det, at Krigen havde opslugt Subsidierne for hele Aaret og alle andre disponible Midler, og at man ikke havde en Skilling til Krigens Førelse i de følgende Maaneder. Man maatte altsaa tage sin Tilflugt til nye Laan i Rigsgjældskontoret, hvorved man afhjalp det mest paatrængende Behov, og i September nedsatte Kongen en Finanskommité, hvori Wachtmeister, Lagerbring, Rosenblad, Ugglas, Lagerheim, Toll, Tibell, Håkansson og flere fik Sæde med Paalæg om at fremkomme med Forslag til Tilvejebringelsen af de til Krigens yderligere Fortsættelse nødvendige Summer. Kommiteens Betænkning afgaves den 21de November; Udgifterne til det følgende Aars Felttog ansloges til noget over 26 Millioner Daler, en Sum, der var over dobbelt saa stor som hele Rigets daværende rørlige Kapital og udgjorde næsten Femtedelen af alle Sveriges Indbyggeres Formue! Faa Dage før denne forfærdelige Aabenbarelse havde den engelske Gesandt, Merry, paa sin Regerings Vegne erklæret, at Subsidierne hverken for det løbende eller for det følgende Aars Felttog vilde blive forøgede. Disse fortvivlede Udsigter vilde have bragt enhver anden end Kong Gustaf IV. til Fornuft; men denne Monark fremturede i sin afsindige Trods: de Fredstilbud, som just paa denne Tid baade Rusland og Frankrig gjennem det engelske Ministerium gjorde ham, — en Følge af Overenskomsterne ved Mødet i Erfurt — forkastede han og erklærede atter og atter, at han under ingen Omstændigheder kunde eller vilde slutte Fred med Napoleon. Derhos opførte han sig paa en saa truende og voldsom Maade mod den engelske Minister, at det saae ud til, at

han halvvejs havde besluttet ogsaa at erklære England Krig. Den 6te December erklærede han med lidenskabelig Heftighed for Merry, at hvis hans Hof ikke bevilgede ham, Gustaf, den Forøgelse af Subsidierne, som han anholdt om, vilde han lukke de svenske Havne for Englænderne. Denne Erklæring gjentoges den følgende Dag i en formelig Note fra Kancellipræsidenten til den engelske Afsending, og denne saae sig nu nødsaget til at indberette Sagen til sit Hof, i det han dog lovede at bevilge det Forskud paa Subsidierne, som, indtil Svaret fra England indløb, var blevet forlangt som en uundgaaelig Betingelse for Freden.

Nu skulde man tro, at Kongen, som saaledes allerede halvt om halvt stod paa Krigsfod med Englænderne, havde gjort noget alvorligt for at forlige sig med nogle af sine andre Fjender, i det mindste med dem, som laa ham nærmest; men dette skete ingenlunde, med mindre man hertil vil regne en Proklamation, som han ved denne Tid lod udsprede over det halve Norge, — den modtoges med stor Uvilje i dette Land, — hvori han opfordrede Normændene til at falde fra Danmark og forene sig med Svenskerne, eller den Skrivelse, han i Januar (1809) sendte til Kejser Alexander, og hvori han med arrig Spydighed spørger denne sin kjære Slægtning om, paa hvilke Betingelser han kunde finde sig foranlediget til at give Finland tilbage. Lige over for sine egne Undersaatter var Gustaf, som sædvanlig, lige saa hensynsløs; skjønt Skattebyrden allerede var knusende, skulde det svenske Folk dog betynges med endnu flere og større Afgifter for at fylde den tomme Krigskasse, og den 7de Januar 1809 udstedtes der en højst mærkværdig kongelig Forordning, i hvilken Krigsstyret for dette Aar bestemtes til en Sum, der var fem Gange større end den almindelige Bevilling.

Til Held for det svenske Folk, for Sveriges Frihed og Selvstændighed havde denne afsindige endnu kun to Maaneder at rase i.

Fra London var der endnu intet Svar kommet. Cheferne for de engelske Orlogsmænd i de svenske Farvande forlangte uafbrudt hele Vinteren igjennem Tilladelse til at sejle hjem til deres Ø, men forgjæves. I Slutningen af Februar indtraf endelig det engelske Kabinets Svar paa Kongens seneste Forlangende. Som det var at forudse, nægtede England bestemt at opfylde Kongens Begjæring, hvorimod det som sædvanlig erklærede, at Sverige saare gjærne kunde slutte en særskilt Fred med en eller flere af sine Fjender, uden at Forholdet til England skulde lide derunder.

Merry fik Avdiens den 24de om Formiddagen for at meddele Kongen denne Besked. Gustaf IV. kom i det voldsomste Raseri. Han gjorde et Spring paa Gulvet som et vildt Dyr, satte sin Hat med krampagtig Heftighed fast paa Hovedet og styrtede med et af Raseri fortrukket Aasyn løs paa den engelske Gesandt. Denne, som ikke kunde tro andet, end at Kongen vilde rive sin Kaarde af Skeden og jage ham den gjennem Livet, gjorde et dybt Buk, skred hurtig tilbage, bøjede sig endnu en Gang og forlod Salen uden at mæle et Ord.

Tusende Tanker, den ene mere vanvittig end den anden, fore gjennem den ulykkelige Konges Hoved. Han kastede sig ned ved sit Skrivebord og udfærdigede en Ordre til Cederstrøm i Wenersborg, hvori han befalede ham at lægge Embargo paa al engelsk Ejendom, paa alle engelske Krigs- og Handelsskibe i Gøteborg og hele dens Skjærgaard. Dernæst tilskrev han Kancellipræsidenten og forbød ham at give den engelske Afsending Kurerpas, for at ikke det britiske Kabinet for tidlig skulde faa Underretning om det indtraadte Brud, og endelig skrev han et egenhændigt Brev til Kong Frederik VI., hvori han meddelte denne, at Sverige nu stod paa Krigsfod med England, samt udtaler sig om det ønskelige i, at Danmark og Sverige enedes om Forholdsregler til at lukke Østersøen for Briterne. Den første af

disse Skrivelser blev sendt Tibell, som just laa syg, med Ordre til, at han skulde besørge den saa hurtig som muligt til Cederstrøm; den sidste blev tilsendt Toll til Besørgelse.

Vare disse afsindige Breve komne til deres Bestemmelsessted, havde det upaatvivlelig været ude med Sverige; men de kom lykkeligvis ikke saa langt.

Samme Aften indtraf der nemlig en meget vigtig Post fra Toll. Denne tilsendte Monarken en Mængde trykte Proklamationer, som ved Luftballoner vare blevne befordrede fra Sjælland til Skaane, og hvori Svenskerne opfordredes til at afsætte Gustaf Adolf og til hans Efterfølger vælge Danmarks Konge, Frederik VI., der saaledes vilde forene Nordens tre Kroner paa sit Hoved og begrunde en ny Æra af Fred og Lykke for de trende Broderfolk.

Efter Læsningen af denne Proklamation var det øjeblikkelig forbi med Gustafs Forsonlighed lige over for Danmark, og et nyt Brev til Frederik VI., som just skulde afsendes, blev kastet paa Ilden. Hans Forbitrelse mod Danmark blussede op paa ny; men hans Vrede mod England lagde sig derfor ingenlunde, og baade Wetterstedt og Ehrenheim maatte paa det indstændigste besværge ham ikke at erklære England Krig uden i det mindste at forlige sig med en eller flere af sine andre mægtige Fjender. En Samtale, som Ehrenheim den 25de Februar havde med Kongen om dette Æmne, er særdeles mærkelig og fortjener kortelig at omtales.

Gustaf underrettede først Ehrenheim om, at han den foregaaende Dag havde fattet den Beslutning at lukke alle Sveriges Havne for Englænderne. Kancellipræsidenten gjorde selvfølgelig de alvorligste Forestillinger mod denne Daarskab; han besvor Kongen at tilbagekalde denne Ordre og stræbte at overbevise ham om Nødvendigheden af at slutte Fred med Rusland. »Deres Majestæt«, saaledes endte han, »vil ellers komme til at stride med hele Verden, uden en eneste

Forbundsfælle, og De kan selv bedømme, om Sverige er i Stand til at føre en saadan Krig!«

»Jeg vil slaas med dem alle«, svarede Kongen med lidenskabelig Heftighed og slog voldsomt med den knyttede Næve i Bordet, »og først og fremmest med Englænderne, thi de ere hovmodige og næsvise; men jeg skal nok knække dem. Jeg har længe mærket, at man vil skræmme mig til Fred, men jeg skal vise, at jeg ikke lader mig skræmme af nogen og heller ikke af Dem, min Baron!«

Dermed traadte Kongen Ehrenheim tæt ind paa Livet og holdt ham truende den knyttede Næve for Ansigtet.

»Jeg beder Deres Majestæt være overbevist om«, svarede Ehrenheim rolig, »at det ingenlunde har været min Hensigt at skræmme Deres Majestæt, men kun at opfylde en undersaatlig Pligt ved at henpege til den Fare, hvorfor Deres Majestæt udsætter hele Nationen, Deres Familie og Dem selv!«

»Jeg er led og kjed af det hele«, svarede Monarken med samme Heftighed, »bestandig hører jeg kun Tale om Mangler og Vanskeligheder fra alle Sider; jeg vil dø, men jeg vil dø med Ære! . . . De taler altid til mig om Nationen og Nationen og dens Rettigheder! Hvad Vægt ligger der paa Nationen i Sammenligning med min Hæder? (!!) Nationen skal komme til at undgjælde for, at den ikke adlød min salig Fader!«

»Deres Majestæts Fader«, svarede Ehrenheim, »var elsket af Nationen, og den fulgte ham frivillig i Krigen!«

Paa denne Vis fortsattes Samtalen med større eller mindre Heftighed i halvanden Time; men den samme Dag knyttedes der dog atter Underhandlinger med den engelske Afsending, og disse førte endelig til Traktaten af 1ste Marts, hvorved England forpligtede sig til at betale Sverige den samme Sum i Subsidier som tidligere. Det er en Selvfølge, at den vanvittige Befaling at lægge Beslag paa al engelsk

Ejendom og alle engelske Skibe var bleven tilbagekaldt, medens det heldigvis endnu var Tid.

Paa den egentlige Krigsskueplads forefaldt der paa denne Tid ingen Begivenhed af større Betydning. Ved Konventionen i Olkijoki, den 19de November 1808, havde Russerne tvunget de Svenske til at rømme hele Finland. Den svenske Hær stod nu i en forskanset Stilling langs Kysten af den bottniske Bugt. Den var delt i to Korps; det ene stod under Gripenberg i Omegnen af Torneå, det andet, under Cronstedt, omkring Umeå. Klingspor, som i nogen Tid havde overgivet Anførselen til Klercker, tog nu atter Kommandoen som Overgeneral og udnævntes samtidig til Generalguvernør over Norrland. Det svenske Hovedkvarter var i Hernøsand. Den fjendtlige Hær udgjorde tre Armékorps under Schuvaloff, Barclay de Tolly og Bagration og forberedede sig ivrig til ad tre forskjellige Veje, nemlig fra Åland, Vasa og Torneå, at trænge ind i det egentlige Sverige. Krigsministeren, Grev Araktschejeff, var selv til Stede i Åbo for at fremskynde disse Bevægelser, da hans Majestæt Kejseren begyndte at blive utaalmodig. Det var Czarens Vilje, at de ovennævnte tre Armékorps, som ad forskjellige Veje skulde bryde ind i Sverige, skulde samles i Stockholm og tvinge Gustaf Adolf til Fred. Saa kunde man jo altid se til. Drev den svenske Monark sin afsindige Modstand til det yderste, og fandt det svenske Folk sig længere heri, kunde man jo gjøre ved Sverige, som man tidligere havde gjort ved Polen, bemægtige sig det, tilkaste Danmark en Stump af Rovet og udslette Gustaf II. Adolfs og Karl XII.'s Fædreland af Staternes Række!

Skjønt Russernes Bevægelser ikke kunde tage deres Begyndelse før i Marts Maaned, var dog det Armékorps, som fra Åbo skulde gaa mod Ålands Øerne, allerede naaet saa langt frem, at det den 14de s. M. samledes, 17,000 Mand stærk, paa Kumlinge, færdig til den følgende Dag i fem Kolonner at gaa løs paa Åland. Den 11te Februar

havde Døbeln afløst Generaladjutant Peyron som Højstkommanderende paa disse Øer. Han forefandt her 5400 Svenskere, hvoraf imidlertid kun Halvdelen kunde føres i Slag. Døbeln havde af Monarken faaet bestemt Ordre til at forsvare Øerne; det var imidlertid ikke sandsynligt, at det vilde lykkes ham. Han beredte sig ikke desto mindre paa at give de frembrydende Russere en varm Modtagelse.

Lige saa fortvivlet saae det ud paa Sveriges sydlige og vestlige Grænser. Det lod nu til at blive til Alvor med den saa længe paatænkte Landgang af de Danske i Skaane. Den strænge Frost havde i Februar belagt Øresund med et Isdække, som var stærkt nok til at bære en hel Armé. De danske Tropper stode allerede i tre Dage marchfærdige paa Sjællands Kyst, og paa den modsatte Bred af Øresund ventede man hvert Øjeblik at se dem tiltræde Marchen ad Sverige til.

Toll, som kommanderede i Skaane, havde efter bedste Evne truffet Forholdsregler til at møde den truende Fare. De faa Tropper, han kunde disponere over, havde faaet Ordre til at trække sig tilbage, saa snart Fjenden iværksatte Overgangen; hele Befolkningen, alle Heste og Fødemidler, alt rørligt Gods skulde føres til det indre af Landet, og ingen Træfning voves, før Isen brød op, og man kunde rejse Befolkningen i de nærmeste Provinser mod de Danske. I flere Herreder var der allerede oprejst Bavner, hvis Luer skulde underrette Folket om, at Fjenden var i Landet, og kalde det til Vaaben mod ham.

Saa vidt kom det dog ikke. En stærk Nordveststorm fra Kattegattet opbrød Isen paa en eneste Nat, og Landgangen i Skaane blev til intet; men Udsigterne bleve ikke lysere derfor.

Samtidig med, at Fjenden truede med Landgang i Skaane, afsendte Kong Frederik VI. stræng Ordre til Prinsen af Avgustenborg om at rykke ind i Sveriges vestlige Pro-

vinser for saaledes at støtte Foretagenderne paa den sydlige Krigsskueplads.

Af det foregaaende vil man have set, i hvilken fortvivlet Stilling Monarkens vanvittige Trods havde bragt det ulykkelige Sverige. Landet var i Krig med hele Evropa og stod ene lige over for en knusende Overmagt. Folket decimeredes ved umaadelige Rekrutudskrivninger og segnede til Jorden under en uhyre Skattebyrde. Pommern var tabt, Rügen var tabt, Finland var tabt, fem store fjendtlige Hære vare i Begreb med fra forskjellige Sider at oversvømme det svenske Land og udtale Dødsdommen over Sveriges Selvstændighed.

Denne Tilstand kunde ikke vare ved. Enten maatte Sverige gaa til Grunde, eller ogsaa maatte Kong Gustaf, som ved sin vanvittige Politik havde ført sit Land til Afgrundens Rand, styrtes fra sin Trone. Det sidste skete.

(Sluttes.)

Fr. Julius Meier.

Duguay-Trouin.

(Slutning.)

III.

Vi have i det foregaaende*) set, hvorledes vor Helt i en Alder af 32 Aar var avanceret til Orlogskaptejn, vi saae ham i Aaret 1707 kommandere en Eskadre paa ikke mindre end sex større Krigsskibe, og vi dvælede ved hans glimrende Deltagelse i Forbins Sejr over den engelske Eskadre i Kanalen. I den paafølgende Vinter beskæftigede Duguay-Trouin sig med paa ny at udruste sin Eskadre, de oven for nævnte Skibe, hvortil endnu føjedes: »Saint-Michel« (74 Kan.) og »La Dauphine« (54 K.); Udgifterne ved Udrustningen vare overtagne af et Selskab af handlende, under Ledelse af vor Helts ældste Broder. Hensigten med Expeditionen var ikke mindre end at tage den brasilianske Flaade paa dens Vej til Portugal. Til at beskytte den vare syv Skibe afsendte, som krydsede ved Azorerne. Foruden sine otte Skibe havde Duguay-Trouin endnu en lille Korvet, der gjorde Tjeneste som en Slags Spejder, fordi den var bygget i Holland og derfor ikke vakte nogen Mistanke, samt en Fregat fra St. Malo: »François-Desmarais« (30 Kan.). Af et svensk Skib erfarede vor Helt, at de syv Krigsskibe alt vare ved Azorerne, og der hen styrede han ogsaa, i det han dog undgik at blive bemærket af Fjenden. Tre Maaneder forløb, uden at Flaaden fra Brasilien viste sig, og bestandig krydsede Konvojen; men imidlertid begyndte det at skorte Franskmændene

*) Se oven for S. 306 og flg.

paa Vand og Levnedsmidler. Under disse Forhold samlede vor Helt et Krigsraad, hvori han fremstillede for sine Kaptejner Nødvendigheden af at angribe Fjenden, fordi man kun paa denne Maade kunde gjøre sig betalt for sine Udgifter og skaffe Levnedsmidler til et forlænget Ophold; men Duguay-Trouin kunde ikke faa Krigsraadet til at bifalde sin Mening; man vilde hellere afvente Flaaden, og saa ventede man da, først fire Dage og derefter tre Dage til; men da var det for sent — Fjenden var borte. Nu foretog Franskmændene en Landgang paa Øen St. Georges og indtog dens Hovedstad; af Fangerne fik man da Underretning om, at Eskadren var sejlet bort af Frygt for Duguay-Trouin, og at Flaaden fra Brasilien endnu ikke var passeret. Saaledes var alt endnu ikke tabt, men dog var Lykken ikke med vor Helt: Uvejr adsplittede hans Skibe, og da han atter havde faaet Eskadren samlet i Vigo, var det for sent, den brasilianske Flaade havde forinden naaet Lissabon. Dersom Duguay-Trouin havde sat sin Vilje igjennem, vilde Udfaldet rimeligvis være blevet anderledes, og et betydeligt Pengetab kunde være undgaaet; den tapre Kaptejn bemærkede derfor ogsaa: »Det er det eneste Krigsraad, jeg har holdt i mit Liv for at erfare, om det var belejligt at slaas, og dersom jeg maa raade, skal det blive det sidste.«

De store Tab, som sidste Togt havde medført, bevirkede, at Duguay-Trouin maatte indskrænke sine Udrustninger til fire Skibe: »l'Achille«, »l'Amazone«, »la Gloire« og »l'Astrée«. Med disse haabede han at kunne tage Revanche hos en engelsk Handelsflaade paa 60 Skibe, eskorteret af 3 Krigsskibe, der vare langt stærkere end hans egne. Vor Helt kunde godt som Devise have haft: »Lykken hjælper de dristige«; thi dristig var han, og ofte fulgte Lykken ham, men ved denne Lejlighed desværre ikke som ellers. Her var det et Uvejr, som forhindrede ham i at høste Frugten af sit Mod og Tapperhed. En Storm medtog hans Skibe saa forfærdelig, at flere af dem nær vare gaaede under, og splittede hans

Priser ad, saa at kun tre af dem ankom til Brest. Ufortøvet gav vor Helt sig atter til at gjøre »l'Achille« og »la Gloire« rede til at stikke i Søen, og et Bytte lod ikke længe vente paa sig. Ved Indgangen til Kanalen mødte han nemlig et stort, nyt, engelsk Krigsskib »Bristol« (60 Kan.), som efter et blodigt Sammenstød strøg sit Flag; men Kampen kostede paa fransk Side 3 Officerer og 80 Mand, og det tagne Skib var i synkefærdig Tilstand. Medens man var i Færd med at redde dette, signaliseredes en større engelsk Eskadre, og der var intet andet at gjøre for Duguay-Trouin end at overlade »Bristol« til sin Skæbne og skyndsomst tage Flugten; men Fjenden var snart paa Jagt efter ham, »la Gloire« blev indhentet og maatte overgive sig, hvorimod »l'Achille« var saa heldig at undslippe, ja den kunde endog medbringe til Brest en Fregat, som den havde taget i Kanalen. En Maaned efter modtog vor Helt og hans Broder deres førnævnte Adelsdiplomer*); i den førstes stod, at »siden hans Indtrædelse i Marinen havde han taget mere end tre Hundrede Handelsskibe og tyve Krigsskibe eller Kapere.« Saa meget havde han altsaa allerede udrettet; men vi staa nu ved den centrale Bedrift i Heltens Liv — det dristige Foretagende, som gjorde hans Navn kjendt over Evropa og skaffede ham Eftertidens Berømmelse: det var Expeditionen til Rio de Janeiro.

Vi have i det foregaaende oftere berørt, hvorledes Duguay-Trouin flere Aar i Træk havde forsøgt at fratage Portugiserne de rige Indtægter, som aarlig bragtes dem fra deres Koloni Brasilien; men Lykken, som ellers ikke var vor Helt ugunstig, havde i denne Henseende ikke villet tilsmile ham. Kjed af de mislykkede Forsøg vilde han nu gribe Sagen an paa en anden Maade, i det han kom til den Anskuelse, at det simpleste og sikreste vilde være at søge Flaaden der, hvorfra den sejlede til Evropa, med andre Ord, at forsøge et Angreb paa Rio de Janeiro. Denne Tanke var for øvrigt

---

*) Se Side 320.

ikke ny, i det Orlogskaptejn Duclerc det foregaaende Aar med sex Skibe og omtrent 1000 Marinesoldater havde gjort et dristigt Angreb paa den nævnte By, men var bleven fangen tillige med sex à syv Hundrede Mand. Rygter om deres sørgelige Skæbne gik nu Frankrig rundt: Duclerc, sagde man, var snigmyrdet, de franske Læger, som fra Skibene vare sendte ind til de saarede Fanger, havde man hugget ned i Byens Gader, og de fangne Officerer og Soldater bleve grusomt pinte og døde i deres Fængsler af Hunger og Elendighed. Slige Efterretninger maatte netop bestyrke Duguay-Trouin i hans Beslutning; thi nu havde han foruden Expeditionens pekuniære Maal ogsaa det at hævne sine myrdede Landsmænd og befri dem, som endnu vare fangne; men for ikke at gaa samme Skæbne i Møde som Duclerc, maatte der foretages temmelig omfattende Udrustninger, baade i Retning af Artilleri, Mandskab og øvrigt Materiel, saa meget mere som Rio de Janeiros Fæstningsværker efter Duclercs Forsøg vare betydelig forstærkede og saa vel Skibe som Soldater afsendte til Byens Forsvar. Duguay-Trouin vendte sig med sin Plan til Marineministeren, Pontchartrain, som var meget gunstig stemt for Tanken, men erklærede, at Riget manglede Pengemidler til dens Udførelse; man kunde kun i bedste Fald haabe, at Kongen vilde give Tropper og Skibe, men Lønning og Udrustning maatte udredes af private. Trods de vanskelige Forhold lykkedes det virkelig hos Privatmænd at skaffe de fornødne Kapitaler til Stede, Ministerens Betænkeligheder bleve overvundne, ja selv Greven af Toulouse, Kongens legitimerede Søn og Storadmiral af Frankrig, indtraadte som Interessent i Foretagendet. Saa tog man da fat med al Kraft: en Del Skibe udrustedes i Brest, andre i Rochefort, la Rochelle og Dunkerque — Duguay-Trouin vilde nemlig undgaa at vække for megen Opsigt med de store Forberedelser — og efter to Maaneders Arbejde var alt beredt.

Den samlede Eskadre bestod af syv Krigsskibe: »le Lys«

(74 Kan.), hvorpaa Kommandoflaget var hejst. »le Magnanime« (74 Kan.), »le Brillant«, »l'Achille«, »la Glorieuse« (hver med 66 Kan.) »le Fidèle« og »le Mars«, de sidste med 60 og 56 Kan., dernæst otte Fregatter, som førte fra 20 til 40 Kan., og endelig to Bombeskibe; Expeditionens Artilleri var 738 Kanoner og 6 Mørsere; det samlede Mandskab, alt medregnet, beløb sig til 5684 Mand, der var Levnedsmidler til otte Maaneder, og i øvrigt alt, hvad der udkrævedes til en komplet Udrustning. Som særlige Befalingsmænd nævne vi: over Artilleriet de la Ruffinière, som Øverste over Tropperne Marineadjutant Saint-Germain, som Intendant Marineinspektør Ricouard o. fl. Den 3dje Juni 1711 afsejlede Flaaden, den 11te Avgust passerede den Linien, og 27de samme Maaned ankrede den op ved Alle Helgenes Bugt paa Nordsiden af Brasilien, over tre Hundrede Lieues fra Rio de Janeiro. Duguay-Trouin havde først haft til Hensigt at tage eller opbrænde alle fjendtlige Skibe i denne Bugt; men han opgav atter denne Tanke og styrede lige ned til sit Bestemmelsessted, bestemt paa at angribe Byen strax efter sin Ankomst.

Om Morgenen den 12te September laa Franskmændene uden for Rio de Janeiros Havn, og Duguay-Trouin befalede øjeblikkelig Kaptejnen paa »le Magnanime«, Cheval. de Courserac, som havde lidt Kjendskab til Havnen, at sejle i Spidsen for Eskadren og styre lige paa Indløbet; efter ham kom »le Brillant« og »l'Achille«, dernæst Chefen selv med »le Lys«, saa de tre andre store Skibe og til sidst Fregatterne, efterfulgte af de to Bombeskibe.

Bugten ved Rio de Janeiro, en af de smukkeste i Verden, er meget bred og dyb; Indløbet til den har en Bredde af fire til fem Tusende Fod, og midt i den ligger en stor Klippe, som nøder Skibene til i et Bøsseskuds Afstand at passere de Forter, der forsvare begge Sider af Indløbet. Disse Forter, tre i Tallet og vel monterede, vare paa deres Post og modtoge Franskmændene med en frygtelig Ild uden

dog at kunne standse dem. Efter at Indløbet saaledes var forceret, maatte Angriberne end videre optage Kampen med fire større og tre mindre Krigsskibe samt fire mindre Forter, beliggende paa smaa Øer i Bugten; men trods alt dette Artilleri gik Eskadren igjennem med uimodstaaelig Magt og uden at komme i Uorden. Efter halvfemte Times Forløb kunde den kaste Anker inderst i Bugten, uden for Kanonernes Rækkevidde. Duguay-Trouin havde ikke været forberedt paa saa varm en Modtagelse, han havde troet at kunne overraske Byen; men Sagen var, at den engelske Dronning var bleven underrettet om Expeditionens Maal og havde sendt en Paketbaad til Kong Johan den femte af Portugal, der atter havde skikket den til Rio de Janeiro, hvorhen den var naaet fjorten Dage før Eskadren, saaledes at Guvernøren, Francisko de Castro Morais, havde haft Tid til at træffe sine Forberedelser, armere Forterne og samle en Del Tropper. Desuden havde han paa tre Bjærge, som beherskede Byen, anlagt stærke Batterier og haabede saaledes at kunne berede Duguay-Trouin samme Skæbne som tidligere Duclerc. Vor Helt maatte nu forandre sin Angrebsplan efter Omstændighederne: han vilde først tage nogle vigtige Punkter, hvorfra han kunde bringe Forternes Ild til Tavshed, og derefter med sine Tropper bemægtige sig Byen, i det han bestandig vedligeholdt Forbindelsen med Eskadren. Han beordrede en Fregat og to Bombeskibe til at bringe det saakaldte Benediktiner-Fort til Tavshed, han lod Kaptajn Goyon gjøre Landgang paa »Gedeøen« og denne forsyne med Kanoner og Mørsere for dermed at besvare Ilden fra Byen og Forterne, og endelig lod han i den følgende Nats Mørke Størsteparten af Tropperne landsætte en halv Mils Vej fra Byen, uden at Fjenden, vildledt ved forskjellige Skinangreb, mærkede noget dertil. Om Morgenen den 14de Septbr. stode 3500 Mand slagfærdige paa Kysten. Duguay-Trouin delte Tropperne i tre Brigader, anførte af ham selv, de Goyon og de Courserac; de to sidste toge med Lethed tvende Høje,

som beherskede dels Byen, dels det omliggende Land, og posterede sig der, den tredje Brigade stod imellem begge Højene. Imidlertid holdt Fjenden sig stadig rolig inden for sine Forskansninger, ventende paa, at Duguay-Trouin skulde lade sig lokke ind i dem; men han gik ikke i Fælden og trak sig tilbage med Kundskab om, at Byen var forsvaret ved ufremkommelige Sumpe. Den 18de bestemte Fjenden sig endelig til at forlade sine Forskansninger og om muligt overraske den franske Lejr. Femten Hundrede Mand regulære Tropper rykkede før Daggry ud af Byen og avancerede ubemærket frem til den første Høj, som holdtes besat af Goyons Brigade. Bag efter kom en Afdeling Milits, som posterede sig i en lille Skov noget der fra. Midt paa Højen laa et Hus, som holdtes besat af 50 Mand under en Officer de Liesta; Portugiserne angrebe disse, der trods deres ringe Tal tappert holdt Stand, indtil de fik Forstærkning, og da Duguay-Trouin selv ankom til Kamppladsen, var Fjenden alt i Færd med skyndsomst at retirere, efterladende adskillige døde og en Mængde saarede.

Den 20de Septbr. bestemte Duguay-Trouin sig til at vove det afgjørende Angreb paa Byen; forinden vilde han dog opfordre Guvernøren til Overgivelse og afsendte med Parlamentær et Brev til denne, hvori han erklærede, at hans Konge havde afsendt ham for at tage Repressailler for deres Fremfærd mod Duclerc og hans Folk. Han forlangte Udleveringen af de tilbageblevne Fanger og af Ophavsmændene til Mordet paa Duclerc, samt Udbetalingen af betydelige Kontributioner, i modsat Fald vilde han hjemsøge alt med Ild og Sværd. Guvernøren, de Castro Morais, svarede tilbage, at Fangerne havde faaet en saa god Behandling, som de efter Krigsforhold kunde vente, at Duclercs Mordere vare ham ubekjendte, og at han forgjæves havde søgt efter dem; endelig erklærede han, at han ikke vilde svigte sin Konges Tillid, men værge den ham betroede Plads til sidste Blodsdraabe. Derefter traf Duguay-Trouin sine sidste Dispo-

sitioner til Angreb og stod den næste Morgen beredt til at storme Portugisernes Forskansninger, da der fra Byen kom en Mand løbende, som vilde tale med ham. Det var en Franskmand, de la Salle, en af Duclercs Folk, som siden dennes Død havde siddet fangen. Han meddelte, at baade Byens Indbyggere og Tropperne vare borte; men at disse sidste forinden havde stukket Ild paa de største Magasiner og undermineret Forterne. Disse Efterretninger fremskyndede Duguay-Trouins Marche; uden Modstand rykkede han ind i Forterne, som bleve besatte, hvorpaa han med sine øvrige Tropper drog ind i Byen. Denne var som sagt ganske forladt; men omkring i Gaderne saas en Del Mennesker, som trængte ind i Husene og plyndrede. Det var Kaptejn Duclercs fangne Soldater, som under den almindelige Forvirring vare brudte ud; de bleve nu øjeblikkelig fangne og under god Bedækning sendte til Benediktinerfortet. For at undgaa videre Plyndringer lod Duguay-Trouin sætte Skildvagter ved de største Magasiner og Patrouiller gaa igjennem Gaderne; men ved Nattetid begyndte disse Vagter selv at plyndre, og om Morgenen frembød Byen et yderst forvirret Skue. For at redde saa meget som mulig maatte Dugnay-Trouin befale sine Folk at bringe alt, hvad der kunde samles af Varer og Effekter til improviserede Magasiner og lade paalidelige Folk optegne, hvad der blev bragt. En af de følgende Dage overgave Forterne sig uden videre Kamp, og det gjaldt nu kun at sikre sig over for et muligt Angreb af de tilbagevendende Portugisere; disse afventede nemlig en stor Hjælp, som var undervejs under General d'Albuquerque.

Efter at Duguay-Trouin havde besat de forskjellige Fortifikationer, maatte han se at drage den størst mulige Fordel af sin Sejr. Hvad der var unddraget Soldaternes Havesyge, var ikke meget, Indbyggerne havde medtaget deres Sølv og Guld og sat Ild paa deres rigeste Magasiner og bedste Skibe. Der var derfor kun tilbage at paalægge Pladsen en stor Kontribution ved at lade Indbyggerne kjøbe deres By tilbage.

Han underrettede Guvernøren herom, i det han tillige erklærede, at i modsat Fald vilde Staden blive jævnet med Jorden. Efter et Par Dages Forløb bestemte Portugiserne sig til at underhandle, og Guvernøren tilbød 600,000 Crusados (vel omtr. 1100,000 Kr,), som han erklærede var alt, hvad der kunde skaffes til Veje. Duguay-Trouin vilde dog have mere og samlede sine Tropper til et afgjørende Angreb, forinden den omtalte Undsætning ankom. Guvernøren vilde ikke udsætte sig herfor og tilbød atter den nævnte Pengesum, forstærket med 10,000 Crusados af hans egen Lomme, samt 5000 Fade Sukker og saa meget Kvæg, som behøvedes. Disse Betingelrer bestemte man sig i et Krigsraad til at antage, og Forliget blev underskrevet den 10de Oktbr. Det var paa den høje Tid; thi Dagen efter kom den ventede Undsætning, som ellers ganske vilde have kunnet forandre Sagernes Stilling. Portugiserne gjorde dog intet Forsøg paa at bryde det indgaaede Forlig, og den 4de November overgav Duguay-Trouin Byen til Guvernøren, da den sidste Del af Kontributionen var udbetalt. Før sin Afrejse tilbagesendte han Gejstligheden de hellige Kar og kirkelige Prydelser, som han havde frelst fra Plyndringen; den 13de November trak han sine Tropper tilbage fra Forterne og sejlede ud af Bugten. Duguay-Trouin havde endnu gjærne aflagt et Besøg i Alle Helgenes Bugt og hævet en Kontribution af Kolonien der samtidig med at befri nogle af Duclercs Officerer, som vare sendte derhen, men Modvind og utilstrækkelige Levnedsmidler nødte ham til at opgive Tanken. Paa Hjemrejsen var Eskadren stadig hjemsøgt af Modvind, som paa Højden af Azorerne gik over til Storm og bragte Skibene i stor Fare. Om Bord paa »le Lys« maatte vor Helt selv i sex Timer sidde ved Roret; Skibet slap kun fra Uvejret med Tab af Sejl og Stormast og naaede tillige med fem andre Skibe til Brest den 6te Februar. Trods Uvejret naaede dog de fleste Skibe Frankrig; men Fregatten »l'Aigle« og, hvad der var af større Betydning, de fortrinlige Orlogsskibe »le

Magnanime« og »le Fidèle« kom des værre aldrig hjem. I Særdeleshed blev Tabet af »le Magnanime« meget føleligt, fordi dette Skib havde værdifulde Varer og mere end 600,000 Livres i Guld og Sølv med om Bord. Disse Tab i Forbindelse med flere sørgelige Dødsfald ved Hoffet netop paa samme Tid vare Aarsag til, at Duguay-Trouins Tilbagekomst gik næsten ubemærket hen. Noget senere, da man erfarede Portugisernes store Tab, begyndte man dog at yde Helten mere Retfærdighed, men Uvenner, som han havde ved Hoffet, bevirkede, at Kongen indskrænkede sin Belønning til en Pension paa 2000 Livres og Titel af Marinekommandant i St. Malo. Hvad Indtægterne ved Expeditionen angaar, da viste de sig ved den senere endelige Opgjørelse af Tab og Gevinst at være betydelige, saa at Bebrejdelserne mod Duguay-Trouin maatte tabe sig, ligesom han ogsaa af Udrustningsselskabet modtog 12000 Livres som Vidnesbyrd om dets Tilfredshed.

Expeditionen til Rio de Janeiro blev den sidste store Bedrift paa Duguay-Trouins militære Løbebane. Efter Freden i Utrecht kunde vor Helt hengive sig til en Hvile, han haardt monne trænge til; han tog Ophold i St. Malo og levede her paa et lille Landsted i beskedne Kaar, der netop tillod ham at mildne den legemlige Svaghed, som allerede begyndte at hjemsøge ham, og hvortil han havde samlet Spirerne paa sine besværlige Togter. Under et Ophold i Versailles blev der endelig viist Helten en velfortjent Hæder af Kongen, paa samme Tid som han ogsaa blev Gjenstand for almindelig Opmærksomhed*); Ludvig XIV.

*) Der fortælles saaledes, at en fornem Dame en Dag i Versailles banede sig Vej gjennem Mængden for at se ham nær ved, i det hun undskyldende sagde: „Min Herre, jeg vilde gjærne en Gang i mit Liv se en Helt.“

udnævnte ham til Eskadrechef, hvilket skete en Maaned, før Kongen døde. Efter dennes Død forlod han Hoffet og trak sig tilbage til sit Landsted, hvor han de følgende Aar mest var beskæftiget med at studere Forbedringer i Søvæsenet og med at ordne sine Memoirer; den første avthentiske Udgave af disse udkom 1740, fire Aar efter Heltens Død; denne havde standset sin Fortælling ved 1715, men en Slægtning af ham fortsatte den til hans Død.

I Aaret 1723 kaldte Kardinal Dubois den hædrede Søhelt til at tage Sæde i det indiske Raad; han maatte derfor til Paris og arbejdede trods sin Sygdom ivrig i det ham betroede Hverv. Duguay-Trouin stod i megen Yndest hos Kardinalen, som ofte raadførte sig med ham, og det samme gjaldt ogsaa om Prinsregenten, som gjærne en Gang om Ugen udbad sig hans Betænkninger over Handelens og Marinens Forhold. Nogen særlig fremragende Stilling kom han dog ikke til at indtage, maaske nærmest fordi Prinsregenten døde; men den unge Kong Ludvig den femtende viste ham sin Paaskjønnelse ved 1728 at udnævne ham til Kommandør af den hellige Ludvigs Orden og Generallieutenant og ved Aaret efter at give ham Kommandoen over Marinen i Brest tillige med Opsynet over Bretagnes Kyst. I sine nye Funktioner udfoldede han en særdeles betydelig Virksomhed baade i theoretisk og praktisk Retning og kunde her anvende sine gjennem mange Aar indhøstede Erfaringer.

Endnu en Gang skulde Duguay-Trouin ud paa sit gamle Element; det var i 1731, da Marineministeren Maurepas gav ham det Hverv med en Eskadre at hjemsøge Røverstaterne i Nordafrika og straffe deres Sørøverier. Med Lethed skaffede han det franske Flag Agtelse i disse Egne, uden at det kostede hverken Blod eller Krudt; men han havde ogsaa i tidligere Tid kjendt nok til begge Dele. Dette blev hans sidste Togt; hans legemlige Lidelser bleve snart saa svære, at han blev nødt til at holde sig hjemme, og det kunde forudses, at hans Endeligt var nær forestaaende. I

Aaret 1736 tog hans Sygdom saaledes til, at han lod sig føre til Paris, i det Haab, at Lægerne der skulde kunne hjælpe og helbrede ham; men det var et forgjæves Haab; Sygdommen skred hurtig fremad, og snart kunde Helten ikke tvivle om, hvad der forestod. Med roligt Mod saae han Døden i Møde, den havde jo været ham nær saa ofte i hans Liv, og han benyttede sine sidste Dage til i et Brev til Kardinal Fleury at anbefale denne sin Familie, da han ikke selv kunde sørge for dens Fremtid. Kardinalen svarede med den største Velvilje herpaa og lovede, at hans Familie ikke skulde blive glemt. Saaledes kunde Duguay-Trouin rolig afvente Døden, og den 27de September 1736 drog han sit sidste Suk i en Alder af lidt over 63 Aar. Hans Død vakte Sorg i hele Frankrig, men særlig i hans Fødeby og i Brest, der saa ofte havde været Vidne til hans Sejre. I St. Malo lod Byens Maire i Benediktinerkirken foranstalte en Sørgegudstjeneste til hans Minde.

Duguay-Trouin havde i højeste Grad alle de Egenskaber, som udkræves af en ægte Sømand: uforfærdet som Jean Bart kunde han maaske have udfoldet et Geni som en Tourville og en Duquesne, dersom der var blevet givet ham en lige saa vid Tumleplads. Han forstod i en særlig Grad at opflamme sit Mandskab ved den Iver, som besjælede ham selv, og naar han med Kaarden i Haanden ilede frem til Entring, var der ingen af hans Folk, som holdt sig tilbage. Derfor sagde han ogsaa til en Officer, som en Gang beklagede sig over, at hans Folk ikke havde hjulpet ham: »Min kjære, det er, fordi De ikke har Mod for dem alle.« Om han end holdt stræng Disciplin, var han dog som en Fader baade for Officerer og Mandskab, og i saa Henseende er en Ytring af ham til Ministeren, da denne lovede, at man ikke skulde forglemme ham, betegnende nok: »Jeg er tilstrækkelig belønnet, naar jeg opnaar Avancement for mine Officerer.« Ligeledes behøve vi kun at minde om, at den Pension, som i 1707 blev ham tilstaaet, bad han om at

maatte blive tilstillet hans Næstkommanderende, en fortjent Officer, som havde mistet sit ene Ben i Kampen. Han betænkte sig aldrig paa selv at vove Liv og Skib for at hjælpe Kammerater eller paa at gaa forrest i Kampen. Dette er et Vidnesbyrd om hans Uegennytte, som han ogsaa aflagde Beviser nok paa under sine mange Togter, hvor der gik saa store Rigdomme igjennem hans Hænder, uden at disse kunde friste ham til at berige sig selv. Lige saa rosværdig var Heltens Beskedenhed, hvorom hans Memoirer særlig vidne; aldrig glemmer han at tildele hver Officer sin Part af Ros og Ære, om sig selv taler han kun lidt. Ikke mindre gode Egenskaber havde Duguay-Trouin som Privatmand. Han stod altid i det smukkeste Forhold til sin Familie; vi have omtalt hans Sorg over hans to yngre Brødres Død, som han begge saae falde i Kampen for sig, og ligeledes var han sin ældre Broder og Søster meget hengiven. Han giftede sig ikke, hvad enten han nu mente, at hans Livsstilling var saa usikker og farefuld, eller fordi hans uafhængige Karakter ikke vilde paalægge sig Lænker, som det var umuligt at bryde; men det synes, som om han ikke har været uimodtagelig for det smukke Kjøns Indflydelse, saa meget mere som baade hans ydre og indre Egenskaber i høj Grad maatte tiltale Damer. Billeder af Helten vise ham med et aabent og behageligt Ansigt, store udtryksfulde Øjne, veldannet Næse og Mund; han synes ikke at have baaret Skjæg. I St. Malo findes flere Billeder af ham. I samme By opbevares ogsaa som Minder om Helten en Kanon med Indskrift: »Givet af Duguay-Trouin til Byen St. Malo« (efter hans Hjemkomst fra Rio de Janeiro), et Portrait af ham, et ufuldendt Udkast til en Statue og sex Hæfter af hans egenhændig skrevne Memoirer. Men Byen St. Malo har ikke nøjedes med at hædre sin Helts Minde ved en omhyggelig Bevaring af disse Efterladenskaber, den har i 1829 rejst en Marmorstatue af ham paa en af de smukkeste Pladser i Byen, der tillige bærer hans Navn; forinden (1822)

var der allerede udført en Statue af ham, som nogle Maaneder prydede Ludvig XIV.'s Bro, men senere tillige med 11 andre Statuer af berømte franske Krigere blev flyttet til Versailles; endelig bærer ogsaa en Gade i Paris hans Navn. Saaledes have hans egne Landsmænd bevaret Heltens Minde, og forskjellige Biografier have igjennem Fremstillinger af hans Liv og Bedrifter bragt hans Navn videre om. Maatte disse Linier have givet danske Læsere Kundskab om en Søhelt, som vel ikke hører til de ypperste, men hvis Liv rummer adskilligt af Interesse!

Viggo H. Petersen.

Smaating.

Slaget ved Marignano. I Aaret 1513 havde det schweiziske Edsforbunds Tropper vundet en glimrende Sejr ved Novara over Ludvig XII.'s Hær, som blev nødsaget til at opgive Hertugdømmet Milano og rømme hele Italien. Fremmede Historieskrivere have sammenlignet denne Sejr med Grækernes og Romernes største Bedrifter, men Schweiz's Befolkning betragtede Sagen fra et andet Synspunkt. Det var de enkelte Kantoners Regeringer, som havde sat Krigen igjennem; men Bonden havde maattet føre den paa egen Bekostning og betalt Sejren dyrt med sine Sønners Blod. »Vore Bønder«, siger Anshelm, »ligne Gæssene paa Marken; man giver kun Agt paa dem to Gange om Aaret; ved St. Hansdag plukker man dem, og ved Mortens Dag steger man dem.« Nu begyndte Bondestanden at tabe Taalmodigheden. »Ingen af Sejrens Frugter naar den Kilde, hvorfra alt dog har sit Udspring. Stadbeboeren beriger sig og henlever et sorgløst Liv under Glæder og Fornøjelser; men vort Liv er utaaleligt. Hvad kan det gavne, at man erklærer os for Sejrherrer over Konger, naar vi blive behandlede som Kvæg?« Under saadanne Ytringer rejste Bønderne sig næsten paa én Gang i Kantonerne Bern, Luzern, Zürich og Solothurn; de svore at ville tugte disse »Daler-Ædere« (Kronenfresser). I Bern bleve nogle Huse plyndrede, og man halshuggede uden Lov og Dom enkelte Mænd, hvem man holdt for de mest skyldige; andre bleve fjærnede fra deres Bestillinger eller idømte Pengebøder, og de enkelte Regeringer maatte gjøre Landkommunerne nogle Indrømmelser, som dog ikke stillede Bønderne til Freds.

De regerende Herrer mindedes nu, hvorledes de romerske Patriciere hyppig havde vidst at bortlede Ple-

bejernes Misfornøjelse ved at henlede Opmærksomheden paa en eller anden By, som burde erobres; da det nu for Øjeblikket var Frankrig, som var Gjenstand for den folkelige Harme, befalede man et Tog mod dette Land. Ludvig XII. var allerede indviklet i Kampe mod Spanierne, Englænderne og Tyskerne, da pludselig 16,000 Schweizere, ledsagede af 12,000 frivillige, trængte frem gjennem Bourgogne (Burgund) og gik løs paa Dijon. Undervejs stødte Rytteri og Skyts fra Kejseren til dem, og snart blandede Tyskernes svære Skyts sin Torden med Larmen af Schweizernes lette Feltstykker. Der blev skudt en Breche, og et Stormløb, som vistnok var blevet kronet med Held, var nær forestaaende, da La Trémouille, som kommanderede i den belejrede By, ved sin List vidste at forspilde alle Sejrens Frugter. Han kjendte Schweizernes Førere, indlod sig i Underhandlinger og vandt dem med fagre Ord; han lovede at afstaa Milano, indrømmede dem 400,000 Kroner, hvis de droge bort, og paatog sig i Kongens Navn den Forpligtelse ikke at hverve schweiziske Lejetropper uden vedkommende Regeringers Samtykke. Disse Forslag bleve antagne, Freden blev sluttet (12te Sepbr. 1513), og saa snart der var blevet stillet Gisler, drog Edsforbundets Hær afsted med en saadan Hast, at man snarere kunde kalde det en Flugt end en Tilbagemarche.

Imidlertid indtraf der snart Efterretninger om, at Ludvig XII. nægtede at bekræfte Fredslutningen, og det viste sig, at kun en af de fire Gisler var i Stand til at betale nogle Løsepenge. En dump Tavshed herskede over hele Schweiz, som det kan indtræde under et Uvejr, naar Skyerne atter samle sig, før Stormen tager fat paa ny. Man vilde have et nyt Felttog, og Forbundet befalede det, medens man dog søgte at forhale det saa længe som mulig. Kongen søgte paa sin Side forgjæves at tilvejebringe et Forlig; han vilde nok finde sig i Pengeofre, derimod vilde han ikke gaa ind paa at opgive Lombardiet; men selv under disse Omstændig-

heder var hans Indflydelse stor nok til at hindre Afslutningen af et Forbund mellem Schweizerne og Henrik VIII. af England. Kort derpaa døde Ludvig (1ste Januar 1515) under Forberedelserne til et nyt Felttog i Italien.

Den nye franske Konge, Frans I., søgte atter at knytte Venskabsforbindelser med Edsforbundet. Den unge og tapre Ridder, der var ædelmodig og tørstede efter Hæder, tilbød dem Alliance ved Hertugen af Savoyens Mellemkomst; men Underhandlingerne vare næppe begyndte, før der indtraf Efterretninger om, at Genova (Genua) havde kastet sig ind under Frankrig, og at Venezia havde indgaaet en Alliance med Frans, og der var nu ikke andet for Spanien, Kejseren, Paven og Edsforbundet at gjøre end at slutte en Ligue for at beskytte Italiens Uafhængighed; en Schweizerhær fik det Hverv at hindre Franskmændene i at gaa over Alperne (1515).

Hærens Førere vare misfornøjede og uenige. Bern, Solothurn, Freiburg og Vallais (Wallis) marcherede ned i Italien med det Forsæt at laane de franske Forslag et villigt Øre; derimod stode de øvrige Kantoner under den pavelige Legat, Kardinalen af Sions Indflydelse; Schweizerne og Bernerne vare endog lige ved at komme i Kast med hverandre, og midt under denne Uenighed trængte den franske Hær med en Styrke af 60,000 Mand og 87 Kanoner frem over Alperne; Schweizerne trak sig tilbage mod Milano, ikke saa meget forfulgte af de Franskes Sværd som af deres Fredstilbud. I Gallerata foreslog Frans I. dem at give Maximilian Sforza Hertugdømmet Nemours i Bytte for Milano, hvorhos Schweizerne skulde have 1,300,000 Kroner, dels i Krigsomkostninger, dels for Opgivelsen af Lombardiet. Bern, Freiburg, Solothurn og Vallais gik ind paa disse Forslag, og deres Troppestyrke, i alt 10,000 Mand, marcherede hjem, medens de øvrige Forbunds-Kontingenter og de frivillige samledes omkring Milano.

Uenigheden vedblev; Zürich og Zug vare ogsaa tilbøje-

lige til at indgaa Fred, medens Kardinalen af Sion, Mathias Schinner, fordoblede sine Anstrængelser for at samle Resten af Hæren til Kamp. Denne Schinner spillede i det hele en betydelig politisk Rolle i hine Tider. Han var født i Øvre-Wallis, altsaa var han rimeligvis af tysk Byrd; hans Forældre vare fattige, og som Skoledreng maatte han tigge sit Brød ved at synge for Godtfolks Huse, først i Zürich, derpaa i Como. Senere hen maatte han som en fattig Sognepræst sove paa den bare Jord med et Stykke Træ til Hovedpude; sine ringe Indtægter brugte han til at kjøbe sig en Virgil, en Ovid og en Boëthius. Imidlertid tiltrak han sig den almindelige Opmærksomhed ved sine Prædikener og steg fra Grad til Grad. Hans Fødeegn Vallais var i hine Tider hjemsøgt af Partistridigheder. Biskoppen af Sion blev bortjagen, og Schinner blev i Aar 1500 hans Efterfølger. Den nye Biskop var virksom, snu og smidig, og vidste snart baade at skabe sig Venner og at indgyde Frygt. I Rom gjorde han senere Bekjendtskab med Pave Julius II., hvis Had mod Franskmændene han delte; Paven sendte ham tilbage til Schweiz med udstrakt Fuldmagt, Penge og Afladsbreve, og fra nu af var Schinner Sjælen i det antifranske Parti i Edsforbundet og blev gjentagne Gange fordreven fra sit Bispesæde. Under det hele heromhandlede Felttog saae man den store, magre, senestærke Mand med de skarpe Ansigtstræk idelig paa Færde; han delte alle Soldaternes Savn, forbandt de saarede, trøstede de døende, bekæmpede Forræderiet, der lurede i alle Kroge, og søgte at opretholde Nationalæren; medens Oprørets Bølger larmede omkring ham, kunde man se ham slippe sin Gangers Tøjler, løfte Hænderne mod Himlen og udbryde: »O Gud! Du véd, hvad jeg lider, og for hvem jeg lider«. I Byen Milano sammenkaldte Schinner nu Hærens Førere, mindede dem om Novara, hvor de kun havde været én mod ti og dog havde jaget Franskmændene paa Flugten. Imidlertid var Majoriteten dog stemt for Afmarche, da pludselig Raabet

lød: »Fjenderne staa for Portene«. Kardinalen havde villet fri Edsforbundet for Skjændselen ved en Bortmarche, og paa hans Befaling havde Kaptejn Arnold Winkelried fra Nidwalden udæsket det franske Rytteri og lokket det hen foran Milanos Porte. Ved den Melding, at Forposterne vare angrebne, stod Schinner op, og iført sin røde Kardinalskaabe besteg han en Hest og forlod Staden i Spidsen for nogle Hundrede Ryttere, som Paven havde givet ham til Garde; Edsforbundets Hær fulgte ham, og saaledes begyndte Slaget ved Marignano (13de Septbr. 1515).

Den franske Hær var to Mil borte. Frans I. havde slaaet Lejr paa en af Bakker begrænset Slette, saaledes at han kunde række Venetianerne Haanden og adskille Schweizerne fra deres Allierede, Spanierne og Italienerne. Fire og tresindstyve Kanoner forsvarede Lejren, og med passende Mellemrum var der plantet Skjolde ned i Jorden til Beskyttelse for Bueskytterne. Bag en bred og dyb Grav var der opstillet Masser af Lanseknægte og franske Fodfolk, som dannede Hærens Centrum, medens Rytteriet holdt sig paa Fløjene. Mod denne Styrke rykkede Schweizerne frem i et Antal af 24,000 Mand; de vare opstillede i tre Kolonner og slæbte kun 8 Stykker Feltskyts med sig. Tropperne holdt den sædvanlige Bøn før Slaget, hvorpaa Anføreren for Avantgarden, Werner Steiner fra Zug, kastede tre Haandfulde Jord over sine Krigeres Hoved og sagde: »I Navnet Gud Fader, Gud Søn og Gud den hellige Aand! her skal vor Kirkegaard være, fromme, tro og kjære Edsforbundne. Værer modige og uforsagte, glem Hjemmet og tænk kun paa den Ære, vi i Dag med Guds Hjælp skulle tilkæmpe os«.

Ved disse Ord styrtede Edsforbundets Hær frem med en temmelig smal Frontlinie; de trængte over Graven og kastede sig med en uimodstaaelig Voldsomhed over Lanseknægtene og Gascognerne i den franske Hær. Forgjæves strakte Artilleriet hele Rækker til Jorden, Schweizerne angrebe Lejren, erobrede Kanonerne og bemægtigede sig

Fanerne; hele den første franske Slagorden var opløst, og tre Anførere faldne. Nu lod Kongen talløse Rytterskarer og de berømte sorte Bander rykke frem fra den anden Slagorden og angribe Schweizerne fra flere Sider. Ikke engang Solens Nedgang gjorde en Ende paa Kampen; den opgaaende Maane belyste den morderiske Kamp med sine svage Straaler, indtil det fuldkomne Mørke og Udmattelsen omtrent ved Midnatstid nødte Flertallet af de kæmpende til at søge Hvile.

Schweizerne holdt en Del af deres Modstanderes Lejrplads besat; gjennemblødte til Skindet, lidende af Hunger, Tørst og Kulde tilbragte de fleste Natten staaende oprejst. Schinner samlede Førerne omkring en Bivuakild og raadede til at trække sig til Milano, hvor man kunde pleje de saarede, forfriske sig ved Mad og Drikke og derpaa gjenoptage Kampen; men hans Modstandere vare nu de første til at forkaste et Tilbagetog, som syntes dem skjændselsfuldt. Imidlertid havde Franskmændene draget Fordel af deres bedre Disciplin; de havde samlet deres Tropper paa ny, trukket sig tilbage til den tredje Slagorden og sikret sig bedre Stillinger. Kongen havde selv deltaget i den hedeste Kamp, og mange Hug og Stød vare gledne af paa hans stærke Rustning; nu søgte han lidt Hvile, sovende paa en Kanon.

Ved Daggry lød Hornenes Larm, og Schweizerne stillede sig op i den vante Slagorden. Fortroppen blev dreven tilbage af det fjendtlige Skyts, som paa ny gjorde lyst i deres Rækker, hvorpaa Hovedstyrken med Zugs og Zürichs Bannere i Spidsen gik lige løs paa det franske Centrum, hvilket var at tage Tyren ved Hornene. I den tætteste Pile- og Kugleregn trængte Schweizerne over Graven og tvang de sorte Bander til at vige, men det franske Gensdarmeri fornyede Kampen. Tre Gange sluttede Edsforbundets Tropper sig sammen og foretog et fælles Angreb paa den franske Slagorden, og tre Gange bleve de kastede. I

begge Hære holdt Døden en glimrende Høst; men de franske Fløje begyndte dog at vakle, en Del af Tropperne greb Flugten, og maaske vilde Sejren dog have erklæret sig for Schweizerne, da ved Middagstid tætte Støvskyer forkyndte den venetianske Hærs Anmarche, medens Raabet »Sankt Markus!« lød i Ryggen paa Edsforbundets Hær. Da toge disse deres saarede paa Skuldrene, toge Skytset og de erobrede Faner med sig, marcherede langsomt med en fast, stolt Holdning afsted og foretog saaledes Tilbagetoget i bedste Orden. Kongen følte Respekt for en saa stor Tapperhed og tillod ikke, at man forfulgte dem; hans Feltherrer betragtede de bortdragende Fjender med Beundring, og den gamle Trivulcio erklærede alle de atten Slag, han havde taget Del i, for Børneleg i Sammenligning med Slaget ved Marignano.

